

MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES

Published Under the Authority
of the
Government of Madras

General Editor :

T. CHANDRASEKHARAN, M. A., L. T.,
*Curator, Government Oriental Manuscripts
Library, Madras.*

చికిత్సా సార సంగ్రహము

CIKITSĀSĀRASANGRAHAMU

Critically edited

BY

Dr. S. JANAKIRAMA SASTRY,

Venkataramana Ayurvedic College, Mylapore, Madras.

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

1953

Price : Rs. 11-8-0

RATHNAM PRESS,
11, Badrian Street,
Madras - 1.

INTRODUCTION

The Government of Madras took up for consideration the question of publication of the various manuscripts in different languages on subjects like Philosophy, Medicine, Science, etc., early in May, 1948. Important Manuscripts Libraries in the Madras Presidency were requested to send a list of unpublished manuscripts with them for favour of being considered by the Government for publication. The Honorary Secretary of the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore, alone complied with this request. This list as well as a similar list of unpublished manuscripts in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, were carefully examined and a tentative selection of manuscripts suitable for publication was made. The Government in their Memorandum No. 34913/48-10, Education, dated 4-4-1949, constituted an Expert Committee with the Curator of the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the Secretary, for the final selection of manuscripts suitable for printing and for estimating the cost of publication.

The following are the members of the Committee :—

1. Sri T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L.
2. „ R. P. Sethu Pillai, B.A., B.L.
3. „ C. M. Ramachandra Chettiar, B.A., B.L.
4. „ R. Krishnamoorthy, (Kalki).
5. Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph. D.
6. Sri M. Ramanuja Rao Naidu, M.A.
7. „ V. Prabhakara Sastri.
8. „ N. Venkata Rao, M.A.
9. „ H. Sesha Ayyangar.
10. „ Masti Venkatesa Ayyangar.
11. „ M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.
12. Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph. D.

13. Dr. C. Kunhan Raja, M.A., D. Phil.
14. „ A. Sankaran, M.A., Ph.D., L.T.
15. Sri Polakam Rama Sastri.
16. „ S. K. Ramanatha Sastri.
17. Dr. M. Abdul Haq, M.A., D. Phil., (Oxon.)
18. Afzul-ul-Ulama Hakim Khador Ahamed.
19. Sri P.D. Joshi.
20. „ S. Gopalan, B.A., B.L.
21. „ T. Chandrasekharan, M.A., L.T.

With the exception of Sri Masti Venkatesa Ayyangar, and Dr. C. Kunhan Raja, the above members continued to be members of the Expert Committee for 1950-51 also to which the following gentlemen were added in Govt. Memo. 7297-E/50-3, Edn., D/-19-5-'50 and Govt. Memo. No. 15875-E/50-4, Edn., D/-7-9-'50.

1. Dr. A. Chidambaranatha Chettiar, M.A., Ph. D.,
2. Sri S. Govindarajulu, B.A., B.L., LL.B., Bar-at-law.
3. Capt. G. Srinivasamoorthy, B.A., B.L., M.B., and C.M.
4. Dr. Muhammad Hussain Nainar, M.A., Ph. D.,
5. Sri T. V. Subba Rao, B.A., B.L.,
6. Principal, College of Indigenous Medicine, Madras.

The members of the Committee formed into Sub-Committees for the various languages, Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahrathi and Islamic Languages. They met during the month of May, 1949, at Madras and at Tanjore to examine the manuscripts and make a selection. The recommendations of the Committee were accepted by the Government and they decided to call these publications as the "MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES," and appointed the Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the General Editor of the publications under this series.

The following manuscripts were taken up for publication during 1949-50.

“ŚA” FROM THE GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

TAMIL

1. Kappal Sattiram
2. Anubhava Vaittiya Murai
3. Āttānakōlāhālam
4. Upadēśa Kāṇḍam
5. Cōlaṇ Pūrva Pattayam
6. Śivajñāna Dīpam

TELUGU

1. Auṣadha Yōgamulu
2. Vaidya Nighantuvu
3. Dhanurvidyā Vilāsamu
4. Yōga Darśana Viṣayamu
5. Khadga Laksana Śirōmani

SANSKRIT

1. Viṣanārāyaṇīyam—(Tantrasārasaṅgraha)
2. Bhārgava Nādikā
3. Hariharacaturangam
4. Brahmasūtravṛtti—Mitāksarā
5. Nyāyasiddhānta 'Tattvāmṛtam

MALAYĀLAM

1. Garbha Cikitsa
2. (a) Vāstulaksanam
(b) Śilpavisayam
3. Mahāsāram
4. Kanakkusāram
5. Kriyākramam
6. Kanakkusāram—(Bālaprabōdham)

KANNADA

1. Lōkōpakāram
2. Rattamaṭam

3. Aśvaśāstram
4. Vividha Vaidya Viṣayagaḷu
5. Saṅgītaratnākara
6. Sūpaśāstra

ISLAMIC LANGUAGES

1. Jamil-Al-Ashya
2. Tibb-E-Faridi
3. Tahqiq-Al-Buhran
4. Safinat-Al-Najat

“B” FROM THE TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S
SARASVATHI MAHAL LIBRARY, TANJORE

TAMIL

1. Śarabendra Vaidya Muṛai (Diabetes)
2. Do. (Eyes)
3. Do. (Anaemia)
4. Do. (Svāsakāsam)
5. Agastiyar 200
6. Koṅkaṇaṣaraku Vaippu
7. Tirucciṛṇambalakkovaiyār with Paḍayurai
8. Tālasamudram
9. Bharatanāṭyam
10. (a) Paṇḍikēḷi Vilāsa Nāṭakam
(b) Purūraṇa Cakravarti Nāṭakam
(c) Madana Sundara Vilāsa Nāṭakam
11. Percy Macqueen's Collection of Folklore in the
Madras University Library
12. Rāmaiyaṇ Ammāṇai

TELUGU

1. Kāmandakanītisāramu
2. Tāladaśāprāṇapradīpikā
3. Raghunātha Nāyakābhyudayamu
4. Rājagōpāla Vilāsamu
5. Rāmāyaṇamu by Kaṭṭa Varadarāju

MAHRĀTHI.

1. Nāṭyaśāstra Saṅgraha
2. (a) Book of Knowledge
(b) Folk Songs
(c) Dora Darun Veni Paddhati
(d) Āsvāsa Catula Dumani
3. (a) Pratāpasimhendra Vijaya Prabandha
(b) Sarabhendra Tīrthāvali
(c) Lāvani
4. Devendra Kuravañji
5. Bhakta Vilāsa
6. Śloka Baddha Rāmāyana

SANSKRIT

1. Aśvaśāstra with Tricolour illustrations
2. Rājamṛgāṅka
3. Ānandakandam
4. Āyurvedamahodadhi
5. Gīta Govinda Abhinaya
6. (a) Coḷacampū
(b) Sahendra Vilāsa
7. Dharmākūtam—Sundara Kāṇḍa.
8. Jātakasāra
9. Visnutattvanirnaya Vyākhyā
10. Saṅgīta Darpana
11. Bījapallava

During 1950, only the Sub-Committees for TELUGU and KANNADA met in the month of July 1 Madras.

The following books were taken up for publication in the various languages during 1950-51.

TAMIL

1. Daṭṭaṇāyaṇār-Vaidiyya-Aṭṭavanai
2. Vaittiyak Kaḷaṇciyam
3. Anubhava Vaittiya Murai Vol. 3

TELUGU

1. Śaivācārasaṅgrahamu
2. Anubhava Vaidyam
3. Abhinayadarpaṇamu

SANSKRIT

1. Ārogyacintāmani
2. Tattvasāra WITH Ratnasāriṇī
3. Sūtrārthāmrtalaharī
4. (a) Ratnadīpikā
(b) Ratnaśāstra

MALAYĀLAM

1. Aśvacikitsa
2. Phalasārasamuccaya

KANNADA

1. Vaidya Sāra Saṅgraha

During 1951-52, only the Sub-Committees for TAMIL, TELUGU and MALAYĀLAM met in the month of April 1951. The following books were taken up for publication in the various languages.

TAMIL

1. Saptarisinādi
2. Karnātakarājākkal Savistāra Caritram
3. Bharata Siddhāntam
4. Pillaippiniivākatam
5. Anubhava Vaittiyam Vol. 4
6. Māttuvākatam

TELUGU

1. Brahmavidyā Sudhārnavamamu
2. Rāgatūlacintāmani
3. Vaidyacintāmani
4. Kumārārāmuni Kathā
5. Kāṭamarāju Kathā

SANSKRIT

1. Devakeralam—Candrakalā Nāḍi
2. Pātañjala Yogasūtra Bhāṣya Vivarana by Sri Śaṅkarācārya

MALAYĀLAM

1. Kiḷivaṇḍusamvādam
2. Advaita Vedāntam
3. Bārhaspatyasūtra WITH Malayālam commentary
4. Karanapaddhati

KANNADA

1. Sadgururahasyam

ARABIC

2. Shawakil-Ul-Hur

In Government memorandum No. 18947 - E/52-2. Edn. dated 7—8—1952, a few changes were made in the personnel of the Expert Committee.

The names of the following members were deleted :

1. Sri V. Prabhakara Sastri.
2. Professor M. Hiriyanna.
3. „ C. Achyuta Menon.
4. „ M. Abdul Haq.

The following gentlemen were included as members of the Expert Committee :

1. Sri M. Somasekhara Sarma.
2. Dr. V. Raghavan, M.A., Ph. D.,
3. „ R. Nagaraja Sarma, M.A. Ph. D.,
4. „ S. Krishna Nair, M.A., Ph. D.,
5. Professor S. A. Bukhari, M.A.,

The Sub-Committees for all the languages met during September 1952 for selecting manuscripts for publication.

The following manuscripts were taken up for publication during 1952-53 :

TAMIL

1. Saptariṣinādi Volume II - VṚṢABHA LAGNA.
2. Temple Inscriptions of South India.

TELUGU

1. Śārīramu.

KANNADA

1. Bijjalarāya Carite.
2. Vaidyasāra Saṅgraha Volume II

MALAYĀLAM

1. Vidyāmādhaviyam.
2. Sarvasādhārana Cikitsa.
3. Viṣa Cikitsa AND Viṣappāṭṭusāram.

SANSKRIT

1. Nyāyaratnam with the commentary Dyutinālikā.
2. Cikisūtilakam.
3. Nṛttaratnāvali.

It is hoped that the publication of most of the important manuscripts will be completed within a few years.

Some of the manuscripts taken up for publication are represented by single copies in the Library and consequently the mistakes that are found in them could not be corrected by comparing them with other copies. The editors have, however,

tried their best to suggest correct readings. The wrong readings are given in round brackets and the correct readings have been suggested in square brackets. When different readings are found, they have been given in the foot-notes except in the case of a few books in which the correct readings have been given in the foot-note or incorporated in the text itself.

The Government of Madras have to be thanked for financing the entire scheme of publication although there is a drive for economy in all the departments. My thanks are due to the members of the Expert Committee who spared no pains in selecting the manuscripts for publication. I have also to thank the various editors, who are experts in their own field, for readily consenting to edit the manuscripts and see them through the press. The various Presses that have co-operated in printing the manuscripts in the best manner possible also deserve my thanks for the patience exhibited by them in carrying out the corrections made in the proofs.

This edition is based on a paper manuscript preserved in the Govt. Oriental Manuscripts Library, Madras, described under R. No. 302. It is a treatise compiled from various medical works such as Rasaratnākara, Vaidyacintāmaṇi, Nāḍita ttvajñāna etc. It deals with the diagnosis of diseases, their symptoms and characteristics, the method of treating them, the preparation of medicines etc. It is hoped that this will prove to be a good addition to the Telugu literature on the science of Indian medicine.

T. CHANDRASEKHARAN,

General Editor,

Madras Govt. Oriental Series.

Madras,

23—2—1953.

పూర్వ పీఠిక

—:—

ఈ గ్రంథమునందు గ్రంథకర్త పేరును గాని, గ్రంథకర్త కాలమును గాని, నూచించు విషయములు కానరానందున, గ్రంథకర్త యెవరని గాని, గ్రంథకర్తకాలము ఏది యని గాని నిర్ణయించుటకు సాధ్యపడుట లేదు.

ఈ గ్రంథమాత్మకను ఉన్నదున్నటుల పరిశీలించి చూడగ, ఒక నిర్ణీత పద్ధతిలో గ్రంథరూపమున రచించ బడినటులు కానబడినది. ఎవరో యొకరు అప్పుడప్పుడు దొరికిన అనుభవసిద్ధములైన ఔషధ యోగములను వ్రాసికొని యుంచుకొనినటుల తోచుచున్నది. ఏలనన ఈ గ్రంథమునందలి ఔషధ యోగములు మొదట జ్వరమునకు, తరువాత పులికోచవిషమునకు, అనంతరము కుష్ఠరోగమునకు, తదుపరి అజీర్ణమునకు ఈ విధముగ ఒక క్రమము లేకుండ వ్రాయబడి యున్నవి. అదియునుం గాక, ఈ గ్రంథమాత్మకయందు తొలుదొలుత శారీరము వర్ణించబడినది, తరువాత కొన్ని ఔషధయోగములు వ్రాయబడినవి. అటుతరువాత నాడీనిదానము వ్రాయబడినది. తదుపరి ఆదివైద్యప్రభావము చెప్పబడినది. వీటినన్నిటిని సరిచూచి ఒక క్రమమున కాల వ్యవధి ననుసరించి, వీలైనంతవరకు గ్రంథరూపముగ సమకూర్చితిని.

ఈ గ్రంథమునందలి ఔషధ యోగములు అనుభవసిద్ధములైనవి గనే కానబడు చున్నవి. కాన వీటి తత్వమును తెలిసికొని ఔషధములను తయారు చేసి యుపయోగించిన, మంచి ప్రయోజనము కలుగునని తోచుచున్నది.

ఈ గ్రంథమున కొన్ని వశ్యయోగములు, సువర్ణీకరణయోగములు, రజతీకరణయోగములు చెప్పబడియున్నవి. కాని, పాఠకులు

వాటి తత్వమును తెలిసికొనకను, ఏ మాత్రమనుభవము లేకను, ఈ యోగముల నుపయోగించిన, ఒక వేళ కోరిన ఫలితములు కలుగక పోవచ్చును.

ఈ గ్రంథమున “ఉపసన్నిపాతనిదానము” చెప్పబడియున్నది. ఈ విషయము సుశ్రుతము, చరకము, మొదలగు ఆయుర్వేదముల గ్రంథములందు కనబడదు. కాని, కొన్ని మధ్యకాలగ్రంథములందే వర్ణించబడినది.

ఈ గ్రంథమునందు చెప్పబడిన “ఆయుర్వేదావతరణ” క్రమము నకును, సుశ్రుత, చరకాది గ్రంథములందు చెప్పబడిన “ఆయుర్వేదావతరణ” క్రమమునకును కొంత భేదము కనబడుచున్నది. ఈ విధముగ కొన్ని నూతన విషయములు ఈ గ్రంథమున కాన వచ్చుచున్నవి.

కొన్ని కొన్ని బౌద్ధయోగములందలి వస్తువుల తెలుగు పేర్లు మాండలికపదములుగ కానవచ్చుచున్నవి. పాఠకులు ఆ యా మాండలికపదములకు సరియైన యర్థమును తెలిసికొని యుపయోగించ గోరెదను.

ఈ గ్రంథము అచ్చయిన లేదావత అచ్చతత్వాలను గమనించి “తప్పింపుల పట్టికను” తయారు చేయుటకు తగినంత కాలవ్యవధి లేనందున తప్పింపుల పట్టిక తయారు చేయబడలేదు. కాన పాఠకులు అచ్చ తత్వాలను గమనించిన యెడల వాటిని సరిదిద్దుకొన గోరుచున్నాను.

ఈ గ్రంథపరిశోధనయందు, నాకు సర్వవిధముల సహాయపడిన బ్రహ్మశ్రీ వి. ఎన్. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికి (శ్రీ మయూరపురి వేంకటరమణాయుర్వేదకళాశాలాధ్యక్షులు) నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతను తెలియ జేయుచున్నాను.

మరియు లోకోపకారకములైనట్టియు, లుప్తప్రాయములైన మన శాస్త్ర గ్రంథరత్నములను అన్వేషించి యథాకాలమున అచ్చువేయించి ప్రకాశపఱచి, భారతీయవిద్యలకు సముచితసేవ చేయుచుండిన ప్రాచ్య-లిఖితపుస్తకభాండాగారాధ్యక్షులైన శ్రీ టి. చంద్రశేఖరదీక్షితులు గారికి కూడ నా కృతజ్ఞతను తెలియ జేయుచున్నాను.

పాఠకులు ఈ నా పరిశోధనశ్రమను గమనించి, ఒప్పులను స్వీకరించి, తప్పులను తమ యనుభవమును బట్టి సరిదిద్దుకొని నన్ను మన్నించ గోరుచున్నాను.

ఇట్లు బుధజన విధేయుడు

మైలాపూరు }
28-2-1953

సోమయాజుల జానకీరామశర్మ

శ్రీ వేంకటరమణాయుర్వేద-
వైద్యశాల వైద్యులు
మద్రాసు

శ్రీ:

శ్రీమహాధన్వంతరమే నమః

చికిత్సాసార సంగ్రహము

పూర్వ ఖండము

—:0:—

శ్లో. సారమేవ సమాహృత్య చికిత్సితమహోదధేః ।

క్రియతే బాలబోధార్థం చికిత్సాసారసంగ్రహః ॥

టీ. చికిత్సలనియెడి సముద్రమునుండి, సారమును గైకొని, బాలురకు
దెలిసేటట్టుగ, చికిత్సాసారసంగ్రహమనెడి గ్రంథము చేయబడినది.

ఆదివైద్యప్రభావము

సీ. ఆదికాలము¹నందు నభవుండు వైద్యంబు

నెఱిగి విశాఖున కెఱుంగ జెప్పె

నవి గుమారస్వామి నందికేశ్వరు కిచ్చె

²నెఱిగె వైధాత్రుండు నతనివలన

నతడగస్త్యున³కిచ్చె నతనిచే దేవతా

గురుండర్థి వాటి⁴ని తెలిసికొనియె

వాసవుడాచార్యువలన నెఱింగి⁵ తా

⁶నాశ్వినేయులకవి యమర దెలిపె

1. నాడు అ

3. కర్పిం

6. అశ్వినులకు సర్వాధి

2. సనత్కుమారుండె

4. తెలుసు

నలవరించె

ఊరిగి పిదప

5. పరిజ్ఞాతుండె

గీ. ¹శేషుడవి నేర్చి జాంబవంతునకు గఱపె
నతడు ధన్వంతరికి దెల్పు నాతడర్థి
దాపనులకిచ్చె తేటతెల్లముగ తెలియ
వెలసె భువినిట్లు వైద్యంబు మునులవలన.

సీ. చెలువొంద మణిమంత్రసిద్ధరసంబుల
తారతమ్యము తెల్పి తగనొనర్చు
మొదటివైద్యస్వామి ముక్కంటివేలువు
మణులవాడధిపతి మంత్రనైద్యు
లధికులు సిద్ధులు ⁴సమరేంద్ర నైద్యులు
నాశ్వినోయులును ధన్వంతరియును
ముదముతో ముల్లోకము⁷లకును వెజ్జులు
జగతి చిరంజీవి జాంబవంతుఁ

గీ. ¹⁰దును సుషేణుండు నవ్వనచారులకును
నమర ఘనవైద్యులై విలసిల్లిరిలను
నట్టి ఘనవైద్యులగువారి వైద్యములను
నెఱుగవలయును వైద్యలోకంబు ధరను.

సీ. మాటలే మంత్రాలు మదినెఱింగినవారు
కనుగొంటెనెల్ల నౌషధము కానె
దేశకాలంబులు నెలిసి ప్రయోగింప
మనుజుల రుజులేల మానకుండు

1. శేషుఁడా జాంబవంతు
నకు సు
శేషునకు గురు తుగాను
తపోమహాత్ములకు
ధన్వంతరియుం
శిష్యువారివల్ల నెగడె
వైద్యమతము ||

2. లెఱింగి
3. ల్పు
4. అ
5. సిద్ధులు
6. సత్కులు
7. న
8. వైద్యులు

9. పు
10. దును సుషేణుండు
నవ్వన
చెరులకు వాజ్మలైరిపైన
వెజ్జులన వాగి నెరుగుదు
యిటువంటి వారిన
దుఃస ||

ఇనుడుదంపకమునుపు చికిత్సలు

సేయవలయు ¹నాలసింపవలదు

సమరంబులోపల సౌమిత్రి బడియున్న

హనుమంతు సంజీవనౌషధములు

గీ. ²తేగ రాముడు వేగ సుషేణుతోడ

మందు లివ్వునిజెప్ప సుషేణుడనియె

ప్రాద్దు పొడవకమున్నె మందీయవలయు

ననుట గురుమతమని సేయుడౌషధములు.

క. ⁴ధర నక్షరములె మంత్రము

లరయగ తదమూలమెల్ల నౌషధచయమే

ధరయెల్ల ఫలనిదానమె

నరుల⁵చందంబెఱింగి నడుపగ⁶వలయున్. 7

వ. దేవా వైద్యంబునంతంబు. శబ్దమాత్రాన నెఱుంగరాదు. మరియు మొదటిను దూతాకారచేష్ట సంభాషణంబుల⁸బట్టి, ¹⁰జన్మకాల హోరాల⁹గ్న¹¹ద్రేక్కాణ¹²నవాంశములబట్టి, ఉద్యానగమన, మందిర ప్రవేశ, నాతురసందర్శన, సంభాషణ, సమ్మిళితక్రియ కర్మారంభ మం¹³దు దివ్యభామాంతరిక్షనిమిత్తాల బట్టి, వ్యాధి సా¹⁴ధ్యమసాధ్య మని చెప్పవలె.

1. ఆ	కవివరింప వాదని	గి నిదాస్యంబొగి
2. తెచ్చిన రామచంద్ర	తనువున	నెఱింగి నే
ఓ సుషేణుడు	బవమై భూజనుల పిదప	వను జేయువైద్యుడు
విన్నవించుట ప్రాద్దు	తేహ్యతిసేయక	ధన్యుడగుకొన్ //
వెడలి రాకమున్నె	4. సరి	8. ల
కావించు ఔషధము	5. క్రియ లె	9. టుండి
ఫలించు ననుట	6. యేనికొ	10. స్వేర
3. భువిగలరోగము	7. మున్నూటఱువది	11. దైత్యత్కారణ
లన్నియు	నాలుగు	12. గ్రాహంశలం
శివునిటలాక్షమునఁబుట్టె	మునుకొని జనులవెన్నెడి	13. దే
చెప్పగమం దం	నోపంగ రో	14. ధ్యా

మరియు వైద్యుండు స్వస్థాస్వస్థనక్షత్రానిష్టాయుర్ జ్ఞానమందు
కుశలుండునై యుండవలయు.

మరియు ¹నాయా సత్వ బల ప్రకృతి జ్ఞాన స్వభావ విపర్యాసల
చేతం జేసియుండు మనుష్యాలోచనమును దుర్బుద్ధోజ్ఞానంబుల
నెఱుంగవలయు. దోషములయొక్క పంచయప్రకోపప్రసరస్థానస
మాశ్రయవ్యక్తి భేదముల నెఱింగి పట్రియాకారం బెఱుంగవలె.

మరియు ఆదిబలజాత, కర్మబలజాత, దోషబలజాత, కాలబలజాత,
సంఘాతబలజాత, దైవబలజాత, స్వభావబలజాతరంబు లనియెడు సప్త
విధవ్యాధులయొక్క, ఆధ్యాత్మికాధి భౌతికాధి దైవికంబు లనియెడు
దుఃఖంబుల నెఱుంగవలయు.

మరియు చతుష్కృతి భేదంబు లెదంగవలయు. వాతవిష్ణుశ్లేష్మ
ములయొక్క పంచవిధంబు లెఱుంగవలయు. దారుణదోషంబు
లెఱుంగవలయు. మూత్ర, సంధి, శిరా, స్నాయులయొక్క పంచవిధ
వాయువులయొక్క, అనేకభేదంబు లెఱుంగవలయును.

దేహవ్యాధి,వాతోద్భవము,పిత్తోద్భవము,శ్లేష్మోద్భవము,ద్వంద్వ
ద్వజము,సన్నిపాతజము, ఆగంతికము,గ్రహజము, సామజము,
నిరామము,ప్రాకృతము,సైకృతము,ఆధ్యంతరము,బాహ్యము,
సోపద్రవము,నిరుపద్రవము,దోషజము,కర్మజము,శరీరజము,

1. ఛా
2. సుమ
3. షా
4. ప్రపుర
5. వేక్షి
6. మని
7. స్మా
8. పకా

9. మా
10. మా
11. మా
12. మా
13. మా
14. మా
15. మా
16. మా

17. మా
18. మా
19. మా
20. మా
21. మా
22. మా
23. మా
24. మా

తీక్ష్ణ¹ము, బంతరాశ్రయ²ము, బహిరాశ్రయము, సాధ్య³ము, అసా
ధ్య⁴ము, యాప్య⁵ము, త్వగ్గత⁶ము, రక్తగత⁷ము, మాంసగత⁸ము,
మేదోగత⁹ము, అస్థిగత¹⁰ము, మజ్జాగతము, శుక్లగత¹¹ము, ఇంద్రియ
గత¹²ము, మనో¹³జ¹⁴ము, ఏకాంగో¹⁵త్థిత¹⁶ము, సోపస్థగమా. ఇట్లు
నానావిధంబు లెఱుంగవలయు. ¹⁷అశిత, పీత, లీఢ, ఖాదితయాపమైన
భోజనాలను బట్టియుండు.

మరియు కాంభోజ, తైత్తిల, కాశ్మీర, ఆరట్ట, సింధు, సావీర,
క్షుద్రక, మాళవాది దేశంబులందును, వింధ్యపర్వతోత్తరదక్షిణ
పూర్వపశ్చి¹⁸మదిగ్భాగములయందునుగలదోషోత్పత్తిశాంతులెఱుంగ
వలయును.

వస్తి, ఘృత, తైల, లేహ్య, చూర్ణ యోగంబుల పాకవిధు
లెఱుంగవలయును.

మరియు నానారోగంబులకు శాస్త్రవాహవిధులెఱుంగవలయును.
ఇదిగాక నుత్తమపురుషలక్షణంబెఱుంగవలయును. దశావస్థ
ఆయుః ప్రమాణంబు లెఱుంగవలయును.

స్వామీ, ఇ¹⁹ట్టివైద్యుండు విప్రకులజుండు గావలయును. లేదా,
శివపూజాపరు²⁰డైన ²¹నుత్తమం బంతకంటె శాంతుండుకావలె.

1. మో
2. మో
3. మో
4. మో
5. మో
6. మో
7. మో
8. మో

9. మో
10. మో
11. మో
12. మో
13. ది
14. మో
15. ది
16. మో

17. యవసపానభాదనడుండు
18. మోత్తర
19. టైన
20. లై
21. వు

పాపభీతుండుగావలె. సత్యసంధుండును, రోగహీనుండును, ఆకార
వంతుండును, అవ్యసనియు, అతినిపుణుండును గావలె.

ఇట్టివైద్యుని ధనధాన్య సంపన్నునిగా నేలినరాజునకు సకలైశ్వ
ర్యంబులుం గలుగునని విన్నవించి¹న.

సీ. ధర్మార్థఘనవేది ²ధీర భావజ్ఞుండు
సరసుండు సుజ్ఞాని సత్యవాది
కారుణ్యమూర్తి యా³చారమహానిధి
దేవతార్చనవిధి⁴పరుడు సుమతి
అవధానవర్తని ⁵యాకారయుక్తుండు
ఆశావిదూరుండు ⁶నమల ⁷గుణుండు
శాస్త్రసంపూర్ణుండు సర్వరోగజ్ఞాని
నీతిపరుండు దుర్నీతిహరుండు

గీ. అమృతహస్తండు కీర్తివిహారఘనుండు
తివ్యరసమూలశస్త్రమాంత్రికపరుండు
⁸వస్తువీర్యవిపాకప్రభావవేది
పండితేంద్రుండు కలియుగ పద్మజుండు.

ఆదివైద్యప్రభావము సంపూర్ణము.

1. నా

4. వార్ధి దీర

7. ఘను

2. ధైర్య

5. ఆ

8. దానవిదన శ్రుతికు దాన

3. ఆచార్య

6. ఆ

వీర్యానువారి

స్వస్థవృత్తము

తత్ర ప్రథమం హితాహారవిహారావృచ్ఛేతే ॥

టీ. స్వస్థవృత్తములో, ముందుగ హితమైన ఆహార, విహారములను గురించి చెప్పబడుచున్నది.

మాత్రాశనవిధానము

శ్లో. మాత్రాశీ సర్వకాలం స్యాన్మాత్రా హ్యగ్నేః ప్రవర్తికా ।
గురుణామర్థసాహిత్యం లఘూనాం నాతిత్వప్రతా ।
మా¹త్రాప్రమాణం ద్రవ్యాణాం సుఖం ²యావద్విజీర్యతే ॥

టీ. అన్ని కాలములందు సకలమైన పదార్థాలను⁴ మితముగ భుజించవలెను. అట్లుచేసిన నగ్నిదీప్తి గలుగును. గురుద్రవ్యములను సగము తృప్తికలుగువరకు భుజించవలెను. లఘుద్రవ్యములను అతిత్వప్రకలుగకుండ భుజించవలెను.

హీనాతిమాత్ర భోజనములలో దోషము

శ్లో. భోజనం హీనమాత్రం తు న⁷బలోపచ⁸యాజనే
సర్వే⁹షాం వాతరోగాణాం హేతుతాం¹⁰చ ప్ర¹¹పద్యతే

1. త్ర	గురు ద్రవ్యాలను అర్థ	6. హిత
2. తా	హారం చేసునేదీ. లఘు	7. భి
3. లాలసు	ద్రవ్యాలను వెలితిగా	8. యో
4. లున్ను	భోంచేదీ, మాత్రప్రమా	9. జా
5. దీపనాగ్ని చెడఁబడఁ	ణమైనతేను సుఖముగా	10. శ్చ
మాత్ర కొలది నలచేది	అరుగును.	11. వర్తతే

టీ. ¹మిక్కిలితక్కువగ భుజించినయెడల, ఒంటికి బలముకలుగకపోవుటయేగాక, సమస్తమైన వాతరోగాలనుకూడ బుట్టించును.

శ్లో. అతిమాత్రం పునః సర్వానాశు దోషాః ప్రకోపయేత్ ||

టీ. మిక్కిలి యధికముగ భుజించినయెడల, సకలమైన దోషాలను ప్రకోపింపజేయును.

జీర్ణముకొనియు పోషకములు

శ్లో. స చాతిమాత్రమేవాన్నమామదోషాయ కేవలం ।

ద్విష్టవిష్టంభిదగ్ధామగురురూక్షహిమాశుచి ॥

విదాహీ శుష్కమత్యంబుఘటం చాన్నం స జీర్యతే ।

ఉపతప్తేన భుక్తం చ శోకక్రోధత్సుభాదిభిః ॥

టీ. ¹మితముగ భుజించినను, ఇష్టమునకు వ్యతిరేకమైన, జీర్ణముగు సమయమున వాయువును బుట్టించునట్టి, మాడిన ఉడకని గురునైనట్టి, రూక్షమైనట్టి, చల్లని, అశుద్ధమైనట్టి, విదాహమును కలిగించునట్టి, ఎండిన, నీళ్ళలో నధికముగనానిన, అన్నములు జీర్ణముకావు. శోకక్రోధాదులవలన నుపతప్తడైనపుడు భుజించిన యన్నమున్నూ జీర్ణముకాదు.

సమశనాధ్యశనవిషమాశనములు

శ్లో. మిత్రం పథ్యమపథ్యం చ భుక్తం సమశనం మతం ॥ ⁸

1. అల్పభోజనమై తేను అరగక స్వతంత్రుడైకాంతి చెడి సకలమైనవ్యాధులు వాతరోగాలకు హేతువు బొందించును.

2. సే

3. అధికభోజనమైనను సకలమైనవాతాది దోషములను బుట్టించి ప్రకోపించును.

3. పృథి

4. హో

5. విరుద్ధాన్నం కడుపుపుచ్చేది కాలింది ఉడుకనిది గురుద్రవ్యం రూక్షాన్నం చల్లనిది అపవిత్రాన్నం విదాహకమయినది ఎండినది నీళ్ళలో పూరినదిన్ని జీర్ణానకురాదు.

6. ధా

7. ధా

8. ఆకలిచేతను కోపము

చేతను అధికపేడిభోజనమైనను ఆమధ్యమున్నూ పథ్యమున్నూ భోజనమైనను జీర్ణావస్థకురాదు.

సచాతి మాత్రమేవాన్నమామదోషాన్నకేవలం

అతి మాత్రముగా భోజనమైన ఆమదోషాలకు హేతువుగచుక కాదు.

స్వస్థ వృత్తము

విద్యాద¹ధ్యశనం భూయో భుక్తస్యోపరి భోజనం
అకాలే బహు వాల్పం వా భుక్తం తు విషమాశనం

టీ. ²పథ్యాపథ్యములనుకలిపి భుజించినయెడల, సమశనమగును. భోజనముచేసి అరుగకమునుపే భోజనముచేసిన అధ్యశనమగును. అకాల భోజనం, అల్పభోజనం, బహుభోజనం, ఇవి విషమాశనములు.

వర్జ్యభోజనములు

శ్లో. త్రీణ్య³ప్యేతాని మతిమాన్విరుద్ధాన్నం చ వర్జయేత్

టీ. పై మూడువిధములైన భోజనాలను, విరుద్ధాన్నాలను, వర్జించవలెను

శ్లో. భోజనం తృణకేశాదిజుప్తము⁴ష్టికృతం పునః

శాకావరాన్నభూయిష్టమత్యుష్ణలవణం త్యజేత్.

టీ. భోజనమందు కసపున్నను, వెంట్రుకలుపున్నను, రాయియున్నను, చల్లారినదానిని వెచ్చగా⁵చేసినను, తోటకూరతిన్నను, ⁶అవరాన్నము భోంచేసినను, మిక్కిలివేడివంటకము భోంచేసినను, వంటకములో ఉప్పు సధికముగచేర్చినను, రోగ⁷మును ⁸పుట్టించునుగనుక వర్జించవలయును.

అభ్యాసముగ తినకూడనివి

శ్లో. ⁹క్తిలా¹⁰టదధి¹¹కూర్చికఝోరశుక్తామమూలకం

కృశశుష్కవరాహ¹²హిగోమ¹³త్స్యమహిషామిషం.

మాషనిష్పావశాలూక¹⁴బిసపిప్లవిరూఢకం

శుష్కశాకాని యవకాణి ఫాణితం చ న శీలయేత్.

1. త్య

2. తరుచుగా సుత్వప్త భోజనము చేసినను

3. తే

4. ప్తి

5. బెట్టినను

6. తృణాధాన్య

7. హిత

8. పులు

9. క్తి

10. టా

11. కాచాచీక

12. ఐ

13. చ్చం

14. ఐ

టీ. కొంచెముపాలలో అధికముగ మజ్జిగవేసి తోడుపెట్టిన పెరుగు, చోటుప్పు మొదలయినతూరాలు, కలి, పచ్చి¹ముల్లంగి²దుంప, చిక్కినజీవాలమాంసం, యెండినజీవాలమాంసం, ఊరబందిమాంసం, ³పాముమాంసం, మత్స్యలు,⁴గేదెమాంసం, మినుములు, అనుములు, ననుదుంపలు, తామరతూండ్లు, పిండికుడుములు, మొలకధాన్యములు, ఎండిన వరుగుకూరలు, ⁵యవకలియ్యం సగముకాగిన చెఱకుపానకము, ⁶పీట్లను తినకూడదు.

త్రాగకూడని నీళ్లు

శ్లో. న పిబేత్సంకశై వాలత్పణవర్ణావిలా⁷ స్తృతం ।

సూర్యేందుపవనాదృష్టమంబు ⁸వృష్టం ఘనం గురు ।

ఫేనిలం జంతుమత్తప్తం దంతగ్రాహ్యతిశైత్యతః ॥

అ⁹తియోగేన సలిలం తుష్యతో⁵పి ప్రయోజితం ।

ప్రయా¹⁰తి క్లేష్మపి త్రత్వం జ్వ¹¹రితస్య విశేషతః ।

టీ. అడుసునీళ్లు, నాచునీళ్లు, కసపు మురిగిననీళ్లు, ఆకులుమురిగిననీళ్లు, ఎండ వెన్నెల గాలి¹²తగలనినీళ్లు, తొలకరివాననీళ్లు, చిక్కని ప్రేగాటునీళ్లు. నురుగునీళ్లు, పురుగులున్ననీళ్లు, ¹³బుక్కిలి వేడిగనున్న నీళ్లు, చల్లనివి పండ్లుకోరలు పొయ్యేనీళ్లు. మొదలైనయీనీళ్లను వర్జించవలెను. జ్వరితుడు దాహమైనను అధికముగ నీళ్లు త్రాగకూడదు. ¹⁴తరచు నీళ్లు ద్రాగినను క్లేష్మపైత్యాలు పుట్టును గనుక ¹⁵తరచుగ నీళ్లుత్రాగవలదు.

1. తొం

2. గడ్డ

3. గొట్టె

4. ఎనువ

5. పెరుగు

6. పర్జించేది

7. స్కృ

8. దృ

9. ౩

10. తే

11. ర

12. తాళ

13. యెండ కాక

14. తేగిరం

15. తేగిరం

పానీయప్రశంస

శ్లో. పానీ¹యం ప్రాణినాం ప్రాణా విశ్వమేవ చ తస్మయం ।
తతో²త్యంతం నిషేధేన³ క్వచిద్వారి వార్యతే ॥

టీ. సకలమైన ప్రాణులకు ఉదకం ప్రాణ⁴తుల్యము గనుక, విశ్వమెల్ల
నుదకమయంగనుక, ఏపరిస్థితులలోను అత్యంతముగ ఉదక⁵మును
నిషేధింపవలదు.

నవపురాణ ధాన్యగుణములు

శ్లో. నవధాన్యం గురుతరం, లఘు సంవత్సరో⁶షీతం ॥

టీ. క్రొత్తధాన్యము గురు⁶తరము గనుక సేవించగూడదు. ⁷ప్రాత
ధాన్యము లఘు⁸తరముగనుక సేవిం⁹చవచ్చును.

అభ్యసించవలసినవి

శ్లో. శీలయేచ్ఛాలిగోధూమయవషష్టికజాంగలం ।
వధ్యామలకమృద్వీకపటో¹⁰లం ముద్గశర్కరం ॥
ఘృతం దివ్యోదకం క్షీరం క్షౌద్రదాడిమసైంధవం ।
నారికేళోదకం స్వాదు¹¹కాపం చ శితశాకుటం ॥
లఘునం శూరణం వాపి పయస్యా¹²సుర¹³సామపి ।
జీరకం మరిచం తక్రం మాతులుంగస్య¹⁴కేసరం ॥
వర్ష¹⁵షీతం చ వృక్షా¹⁵ప్లుమార్ద్రకం బాలమూలకం ।
ఫలం కదళ్యాః పుష్పం చ వార్తాకం బృహతీద్వయం ॥

1. య్య

2. ద్య

3. తత్కృ

4. మయం

5. ం

6. పు

7. మేడువెల్లిన

8. పు

9. చేది

10. మృద్వి

11. కూ

12. ఝ

13. నీ

14. ర్ని

15. ప్లు

కోశాతకం కారవేల్లద్వితయం తండులీయకం ।

సునిషణ్ణద్వయం చిల్లీం పత్తూరం వాస్తుకద్వయం ॥

పక్వం కపిత్థం బాలం చ బిల్వం ముష్కం చ వ¹త్సకం ।

కాశశాకం ద్వివర్షాభూసతీనం కాసమర్దకం ॥

టీ. రాజనాలు, గోధుమలు, యవలు, పష్టికాలు, అయిపలు, మిట్ట
మెట్ట భూములమృగపక్షులు, కరక్కాయలు, ఉసిరికకాయలు,
ద్రాక్షపండ్లు, పొట్లకాయ, పెసలు, పంచదార, నెయ్యి, దివ్యో
దకం, పాలు, సన్నపు కపిలవర్ణముగల ఈగలచేత పెట్ట
బడ్డ తేనె, దానిమ్మపండ్లు, సైంధవలవణం, లేత నారికేళపు
బొండాలు, తియ్యని నూ²తినీరు, తెల్లచేమకూర, కంద, పాలకూర,
చాతరాశికూర, జీలకర్ర, మిరియాలు, పెరుగుకు నాలుగోపాలు నీళ్లు
గలసిన మజ్జిగ, మాద్రీఫలపుపండులోని అగరులు, ఏడాది పాత
గిలిన చింతపండు, అల్లం, లేతముల్లంగి³ దుంపలు, అరటిపండు,
లేత అరటికాయలు, అరటిపువ్వు, పంకాయలు, ములకకాయలు,
⁴వాకుడుకాయలు, పొట్టిబీరకాయలు, ఆగాకరకాయ, మంచికాకర
కాయ, చిర్రికూర, చించిల, పులిచించిలపుకూరలు, కొయ్యతోట
కూర, పొన్నగంటికూర, చిలుకకూర, చక్రప⁵ర్తికూర, వెలగ
పండు, లేత మారేడుగాయ, మొక్కపుకాయ, కొడిశకాయ, కరివే
పాకు, గలిజేరుకూర, అటికెమామిడికూర, విష్ణుక్రాంతపుకూర,
చిట్టింటికూర, క⁶సివిందకూర, ఇవి మనుష్యులకు ప⁷థ్యమైన
వస్తువులు.

1. ధ్య

2. గ

3. తి

4. టి

5. గడ్డ

6. ప్రా

7. ర్రపు

8. క్వి

9. థ్యాలు

దంతకాష్టాది విధులు

శ్లో. ప్రాతద్యుక్త్యా దంతకాష్టం తాంబూలం సర్వదా భజేత్ |
 సుగంధీ¹ని చ పుష్పాణి సుసూక్ష్మా²న్యంబరాణి చ ||
 సదర్శం చందనం చర్పా కర్పూరం⁴చ సుశోధితం |
 జీర్ణే⁵ సన్నాత్వా తతో²న్నీయాన్నాతిద్రుతవిలంబితం ||

టీ. 7 ఉదయమునను, భోజనము చేసినతరువాతను, పండ్లు దోముకొని
 తాంబూలమును ¹⁰సేవించవలెను. మంచిపువ్వులు ముడుచు
¹¹కొనవలెను. సన్నపు ¹²వస్త్రములను కట్టు¹³కొనవలెను. గంధ¹⁴ము
 కస్తూరి కర్పూరాదులను పూ¹⁵సుకొనవలెను. ¹⁶ఆకలిగలిగినపుడే
 సన్నానముచేసి భోజనము ¹⁷చేయవలెను. ఆహారనిష్ఠాపరుడై శోధించి
 పకావన్న పదార్థాలను భోం¹⁸చేయవలెను. పంది, ఏనుగు, ఎను
 బోతు, ఎద్దు, తోడేలు, మొదలయినవాటి మాంసాలను విడిచి
 లఘుమాంసా¹⁹లను భక్షిం²⁰చవలెను.

భోజనక్రమము

శ్లో. ²¹అద్యాద్ర్యవ్యం గురు స్నిగ్ధం స్వాదు మందం స్థిరం పురః |
 విపరీతమతశ్చాంతే మ²²భ్యేష్టులవణోత్కటం ||

టీ. మొద²³ట గురుద్రవ్యాలు ²⁴తైలపక్వములు మధురద్రవ్యాలు ²⁵మంద
 మైనవి చిక్కనివి ²⁶గట్టివి భోంచేయవలెను. వీటికి విపరీతగుణముకలవి

1. సీ	10. పరగడుపున ఆరున్నా	17. సేది
2. బు	భోజనముచేసి నాలుగు	18. జేసేది
3. రా	న్నా చేసేది.	19. లు
4. సకృ	11. ఖసేది	20. చేది
5. హృత సన్మానాంచ	12. కోకలు	21. ఆద్యా
6. తే	13. ఖసేది	22. ధ్యా
7. రేపాడిన్న	14. క	23. ల
8. స్నీ	15. సేది	24. చమురుతోటివి
9. స్నీ	16. దీపనంగలప్పుడే	25. మెత్తనివి
		26. ఘ

ఆఖరున భోంచేయవలెను. పులుపు ఉప్పు¹కలసినవి ²మధ్యను భోంచేయవలెను

⁴అన్నపాన భోజన ప్రమాణములు

శ్లో. అన్నేన కుక్షే⁵ద్వాపంశౌ పానేనైకం ప్రపూరయేత్ ।

ఆశ్రయం పవనాదీనాం చతుర్థమవశేషయేత్ ॥

టీ. భోజనప్రమాణము. కడుపును నాలుగు భాగాలుచేసి రెండుభాగాలను ⁶అన్నముతోను, ఒకభాగమును నీ⁷శ్మతోను, నింపవలెను. మిగిలిన ఒకభాగమును వాయుసంచారమునకు విడువ¹⁰వలెను.

¹¹అనుపానాలు

శ్లో. అ¹²నుపానం హిమం వారి యవగోధూమ¹⁵యోర్నితం ।

దద్ని¹⁴మద్యే¹⁵విషే ట్రాదే విష్టే¹⁶తూష్ణోదకం విచేత్ ।

శాకముద్గాదివికృ¹⁷తౌ మస్తు తక్రాన్లుకాంజికం ॥

టీ. యవలకున్నూ, గోధుమలకున్నూ, పెరుగువంటకమునకు, ¹⁵విషమునకు, తేనెకు, చన్నీళ్లు ద్రా¹⁹గవలెను. పిండివంటకు వేడినీళ్లు ద్రా²⁰గవలెను. తోటకూరకు పెసరపప్పునకు పెరుగుమీడినీళ్లుగాని, మజ్జిగగాని పుల్లకలిగాని త్రా²¹గవలెను.

శ్లో. ²²సురా కృశానాం పు²³ష్ట్యర్థం స్థూలీనాం చ మధూదకం ।

²⁴శోషే మాంసరసో మద్యం మాంసే²⁵స్వప్నే చ పావకే ॥

1. ఆవెనక	9. రా	17. తా
2. బెట్టుక	10. చేది	18. శేది
3. నేది	11. భోజన జీర్ణా	19. శామరతూండ్లకు
4. భోజనవిధి	12. నూ	20. నేది
5. ర్ద్వాపంశ	13. యోహి	21. నేది
6. వంటకం	14. నూ	22. నూ
7. ం	15. భిస	23. స్వప్న
8. శ్లు	16. ము	24. సో
		25. మ్య

టీ. చిక్కినదేహములకు జేసినమద్యాలు పుష్టిని పుట్టించును. ¹స్థూల దేహములకు తేనె నీళ్లు కలిపి త్రాగించిన దేహం పలచనాను.

రసాది⁴శోష గలవారికి మాంసరసాలిచ్చేది. మందాగ్నికలవారికిన్నీ, మాంసాలకున్నూ ⁵మద్యము ⁶అనుపానమునకు ప్రశస్తము.

శ్లో. ⁷వ్యాధ్యావధాధ్వభారస్త్రీలంఘనాతపకర్మభిః ।

క్షీణే బాలే చ వృద్ధే చ పయః పథ్యం యథామృతం ॥

టీ. క్షయాదిరోగాలు గలవారికిన్నీ, జౌషధసేవయందు, తెరువునడిచిన వారికి, భారపు పనులుచేయువారికి, స్త్రీవ్యాపారం గలవారికి, ఉపవాసమున్నవారికి, ఎండనుదిరుగాడేవారికి, ముసలివారికి, పాలు అమృత¹⁰సమాన¹¹పథ్యమవును.

¹²క్షీరపానములో నియమము

శ్లో. రాత్రౌ క్షీరం న సేవేత యది సేవేత న స్వపేత్ ।

యది స్వపేత్త¹³దాల్పయా¹⁴రాత్రౌ త్యాజ్యం దివా¹⁵శృతం ॥

టీ. పగలుకాచినపాలు రాత్రిసేవించరాదు. సేవిం¹⁶చిన నిద్రపో¹⁷కూడదు. నిద్రపో¹⁸యినయెడల ¹⁹ఆయువు ²⁰క్షీణించును ²¹గాన పగటి పాలు పగటికే కాని రాత్రి²²త్రాగకూడదు.

1. వలముగలిగిన

2. హా

3. తే

4. దో

5. తీక్ష్ణద్రవ్యాలు

6. ఆవున

7. ధ్యాద్యౌషధదృభాచే

8. ఖ

9. గల

10. ము వలెనే

11. అ

12. క్షీరాను భవక్రమం

13. రవ్యా

14. తస్మాక్షీరం

15. మృ

16. చెనా

17. కపుండేది

18. యేనా

19. ఆయుస్సుకు భయమై

20. ఉండును

21. అట్లుగనుక

22. కిగావు

పానమును విడువవలసినవారు

శ్లో. ప్ర¹స్తిన్న దేహమేహాత్మి గళరోగవ్రణాతు²రాః ।

³పానం త్యజేయుస్స⁴ర్వశ్చ భా⁵ప్యధ్వశయ⁶నం త్యజేత్ ॥

వీత్వా భుక్త్వాతపం షహ్నిం యానస్థవసథావనం

టీ. అలసిన దేహాలవారికి మేహరోగికి నేత్రరోగికి గళరోగికి పుండుగల వారికి పానమునిషిద్ధము, ⁷అధికముగ మాటలాడుట నడచుట అకాల శయనం ⁸ఇవి ⁹పానముచేసినవారికి నిషిద్ధములు. భోజనముచేసిన ¹⁰తరువాత నెండలో దిరుగుట అగ్నిమంట కాగుట గుట్టమునె¹¹క్కిరియిరుగుట నీళ్లలో నీదులాడుట పరువు¹²లెత్తుట మొదలయినవి ¹³చేయగూడదు.

¹⁴హితాహిత దివాస్వప్నము

శ్లో. గ్రీష్మే వాయుచయాదానకాక్ష్యరాత్ర్య¹⁵ల్పభావతః ।

దివాస్వప్నో హితో¹⁶న్యస్మి¹⁷ కఫపిత్తకరో హి నః ॥

టీ. గ్రీష్మఋతువునందు వాయువు ¹⁶వృద్ధిచెందును గనుక, రాత్రి ¹⁷అల్పముగనుండును గనుక, పగలునిద్రపోవచ్చును. ¹⁸ఇతర ఋతువులందు, పగలు నిద్రపో¹⁹యినయెడల శ్లేష్మ పైతోయద్రవకాలు ²⁰కలుగును గనుక, పగలు నిద్రిం²¹చకూడదు.

1. కీర్ణ

2. ర

3. ప్రాణం

4. ద్వేష

5. వ్యాధ్యే

6. రం

7. పుద్గల మాట

8. యిన్నివిడి

9. చేది

10. నీ

11. కాడుట

12. వారుట

13. వర్జించేది

14. గ్రీష్మ ఋతువున

15. త్ర

16. నూనకాలము

17. ప్రాధ్వనము

18. కడమ

19. యెనా

20. అపు

21. దిచేది

స్వ ఫ వృ త్త ము

శ్లో. ముక్తావృతిభావ్యయా¹నాధ్వమ²ద్యస్త్రీభారకర్మభిః
 క్రోధశోకభయైః ³క్లాంతాన్ శ్వాసహిక్మాతిసారిణః ||
 వృద్ధ బాల ⁴బలక్షీణ క్ష⁵త తృటుచ్ఛల పీడితా⁶న్ |
 అజీర్ణా⁷భిహ⁸తోన్మత్తదివాస్వప్నోచితానపి ||

టీ. కథాప్రసంగికి గుఱ్ఱమునె⁹క్కిరిగే వానికి ¹⁰అధికముగ నడచే
 వానికి మ¹¹ద్యపానము చేసినవానికి స్త్రీని గూడినవానికి భారపు పని
 చేసినవానికి కోపగించుకున్నవానికి దుఃఖము గలవానికి భయము
 కలవానికి అలసినవానికి శ్వాసముకలవానికి వెక్కులుగలవానికి
 అతిసారముగలవానికి వృద్ధులకు బాలురకు ¹²బలము లేనివారికి,
 చిక్కినవానికి ¹³శస్త్రాదులవలన దెబ్బలు తగిలినవానికి దప్పిగల
 వానికి కడుపులో శూల గలవానికి అజీర్ణము గలవానికి ఉన్నా
 దము గలవానికి అన్ని ఋతువు¹⁴లలోను పగటివేళలో నిద్ర
¹⁵నిషిద్ధముగాదు.

శ్లో. యథాకాలమతో నిద్రా¹⁶ం రాత్రౌ¹⁷సేవేత సాత్మ్యతః |
 అసాత్మ్యజ్ఞాగరాదర్థం ప్రాతః స్వప్నాదభుక్తవా¹⁸ ||

టీ. స్వభావముగ రాత్రినిద్రబోవువానికి నిద్ర లేనియెడల ను¹⁸దయమున
 పరగడుపున, రాత్రి నిద్ర యెంతలేచో అందులో సగము నిద్రను
¹⁹సేవించవలయును.

1. స

2. ధ్వస్త్రీ

3. క్రాంత

4. చ

5. తే

6. ం

7. ని

8. లో

9. క్మాదే

10. తెరువు

11. ధ్య

12. నత్వ

13. నరకుదాకిన

14. లా

15. పోవచ్చును

16. క్లా

17. శే

18. శేషాడి

19. పోయ్యేది

¹వేగోదీరణధారణప్రతిషేధము

శ్లో. వే²గాన్నధారయే ³ద్వాతవిన్నూతక్షవత్తు⁴క్షుధాం ।

నిద్రాకాసశ్ర⁴మశ్వాసజృంభా⁵శ్రుక్చర్దిరేతసా⁶ం ।

రోగా⁷స్స⁸ర్వే⁹పి జాయంతే వేగో¹⁰దీరణధారణైః ॥

టీ. అధోవాయువును ¹నిరోధించిన గుల్మము పుట్టును. ¹⁰ ఉదానర్తము, కడుపునొప్పి, అవలింతలు పుట్టును. అధోవా¹¹త, మల, మూత్రము ¹²లను ¹³బంధించును. దృష్టి చెడును. దీపనము చెడును. హృద్రోగములు పుట్టును.

మల¹⁴మును ¹⁵నిరోధించిన పిక్కలు నొచ్చును. పీనస¹⁶కలుగును, తలనొప్పి పుట్టును. ¹⁷నోటినుండి మలము వెళ్లును. అధోవాత రోధములో చెప్పిన రోగములు బు¹⁸ట్టును.

మూత్ర¹⁹మును నిరోధించిన దేహము చిక్కును. ²⁰కళ్ళు ఉబ్బును. పొత్తికడుపు²¹లో నొప్పి కలుగును. ప్రజాపతి నొచ్చును. గజ్జ²²లలో నొప్పి కలుగును. ²³వీట్లకు వస్త్రీకర్మ, అధ్యంగజనము, అవగాహనము, ²⁴శోధనమును కలిగించు అన్నపానాదులను ఉపయోగించవలెను. మూత్రరోధవికారాలకు ప్రాగ్భక్త్యర్థాతికమూగ విధించి ఘృతపానము చేయిం²⁵చవలెను.

1. రోగోత్పత్తి

2. ణ

3. త్పద

4. య

5. శృర్భే

6. క్

7. స్వ

8. ధి

9. అడ్డుపెట్టినను

10. సదావతం

11. యువున్ను

12. లున్ను

13. అడ్డుపెట్టి

14. ం

15. అడ్డుపెట్టినను

16. పుట్టు

17. నోరనువిష్ట

18. టించు

19. ం అడ్డుపెట్టినను

20. కలుపెనుగును

21. నొచ్చును

22. లునొచ్చును

23. మూత్రరోధం వస్త్రీరోగాలున్ను

24. శ్లేషకరమున్నున

25. చేతి

త్రేనువు¹లను ²నిరోధించిన అరుచి పుట్టును. హృదయ³శూల కలుగును ఆధ్మానించును. దగ్గు పుట్టును. ⁴వీట్లకు వెక్కులకు జేయు చికిత్స చేయవలెను.

తుమ్ము⁶ను నిరోధించిన తల నొచ్చును. పంచేంద్రియములు దుర్బలములగును. మన్యాస్తంభాది అర్దితవాయువులు పుట్టును. ⁷దీనికి తీక్షణములైన ధూమ అంజన నస్య⁸ములవల్లను సూర్యదర్శనము⁹వల్లను ఈ యుపాయములతో¹⁰ తిరుగ తుమ్మును పుట్టిం¹⁰చవలెను. దేహము నకు తైలమును పట్టించి కాపించుకొనునది.

దప్పిని ¹¹నిరోధించిన దేహము చిక్కును. చెముడు పుట్టును. ¹²మతి భ్రమించును. దేహము తిరుగును. గుండె¹³నొప్పి కలుగును. ¹⁴దీనికి సకలశైత్యోపచారము¹⁵లను చేయవలెను.

ఆకలిని¹⁶నిరోధించిన అజ్ఞానము పుట్టును. దేహమంతయు నొచ్చును. రోత పుట్టును. బడలిక¹⁷కలుగును. దేహము కృశించును. కడు పు¹⁸లో నొప్పి కలుగును. శ్రమ¹⁹కలుగును. ²⁰దీనికి వెచ్చని పాత బియ్య²¹పు²² అన్నమును నేతితో²³ లఘువుగ భోజనము చే²⁴యవలెను.

నిద్రను నిరోధించిన ²⁵మతి భ్రమించును. తల కండ్లు బరు వెక్కును. ²⁶బద్ధకము గలుగును. ఆవలింతలు పుట్టును. ²⁷దీనికి అంగ

1. లు అడ్డ
2. పెట్టినను
3. నొచ్చును
4. ఇంచుకు
5. నేది
6. అడ్డుపెట్టినను
7. యిండుకు
8. చెప్పిన
9. చేసి

10. చుకునేది
11. అడ్డుపెట్టినను
12. అజ్ఞానముపుట్టును
13. నొచ్చును
14. ఇంచుకు
15. లున్నా చేనేది
16. అడ్డుపెట్టినను
17. పుట్టు
18. శూలిండు

19. పుట్టు
20. యిండు
21. ము
22. వంటకము
23. నేది
24. అజ్ఞానము పుట్టును
25. జాడ్యమైయుండును
26. యిండుకు

మర్దనము చేయించుకొని కాళ్ళు పిసికించు¹కొనవలెను. నిద్రించవలెను.

దగ్గును అణచిన కాస పుట్టును. శ్వాస పుట్టును. అరుచి పుట్టును. హృద్రోగములు పుట్టును. దీనికి క్షయచికిత్స, హిక్కాచికిత్సలు చేయవలెను.

⁴శ్రమశ్వాసనిరోధమువలన గుల్మము పుట్టును. హృద్రోగములు పుట్టును. అజ్ఞానము పుట్టును. ⁵దీనికి వాతచికిత్స చేయవలెను, విశ్రాంతి తీసుకొనవలెను.

ఆవలింత⁷లను ⁸అణచినయెడల మునుపటి శుమ్మును నిరోధించుటవలన కలిగిన వ్యాధులు కలుగును. వాట్లను శుమ్ముకు చేసిన చికిత్స చేయవలెను. వాతచికిత్సను చేయవలెను.

కన్నీ¹⁰ళ్ళను అణచిన పీనసము, నేత్రరోగములు, హృద్రోగములు, దృష్టి మండలరోగములు మిన్యాస్తంధము, అరుచి, గుల్మము, ఇవి ¹¹కలుగును. ¹²దీనికి ప్రియమైన కథలను వి¹³నవలెను మద్యపానము చే¹⁴యవలెను. ¹⁵శ్రీఘ్రముగ నిద్రపో¹⁶వలెను.

కక్కును¹⁷అణచిన విసర్జులు, పొక్కులు, కుష్మాదులు, నేత్రరోగములు, తీట, పాండువు, ¹⁸జ్వరము, కాస, శ్వాస, హృద్రోగము, మంగులు, శోఫ ఇవి ¹⁹కలుగును. ²⁰దీనికి రూక్షాన్నిములు భుజిం²¹చి

1. కునేది

2. పోయేది

3. సి

4. నిట్టూర్పు అడ్డుపెట్టినను

5. యిందుకు

6. నేది

7. లు అడు

8. పెట్టినను

9. నేది

10. క్లు అడ్డుపెట్టినను

11. పుట్టు

12. ఇందుకు

13. నేది

14. నేది

15. వేళపోడి

16. తీసి

17. అడ్డుపెట్టినను

18. నేది

19. పుట్టు

20. యిందుకు

21. నేది

¹వాంతిని చేయించునది. గంఢూ²ష ధూమపానములు ³చేయించవలెను. ర క్తమోక్షము చేయ⁴వలెను. వ్యాయామము చే⁵యవలెను. ఔరలవణములు⁶కలిసిన తైలములచేత అభ్యంజనము చేయించునది.

శుక్ల⁷మును నిరోధించిన శుక్లమేహము ⁸కలుగును. అసన⁹ములో మండును. హృదయములో నొప్పి గలిగియుండును. వృషణములు ¹⁰వాచును. ¹¹అశ్మరి పుట్టును, నపుంసకుని జేయును. వీట్లకు కోడి ¹²మాంసము, మద్యము, ¹³శాల్యన్నము¹⁴తినిపించునది. వ స్తి పెట్టునది. అభ్యంగావగాహ¹⁵నములు చేయించునది. ¹⁶మూత్రమును కలిగించు మందు¹⁷వేసి కాచిన పాలు త్రాగిం¹⁸చవలెను. ప్రియమైన స్త్రీలను ¹⁹గూడవలెను.

²⁰పై చెప్పినవేగములు పుట్టి²¹న అణచరాదు. పుట్టకుం²²డిన యెడల బలిమిని పుట్టించు²³కొనిన నది సకలమైన రోగము²⁴లకు కారణమగును.

విధార్య వేగములు

శ్లో¹. ధారయేత్తు ²⁵సదా వేగాః హితైషీ ప్రేత్యచే²⁶హ చ ।
లోభేర్వ్యాజ్యేషమాత్సర్యరాగాదీనాం జితేంద్రియః ॥

1. వెళ్లగ్రక్కేది

2. క

3. నేది

4. నేది

5. నేది

6. గూడిన

7. ౦ అడ్డపెట్టినను

8. పుట్టు

9. ౦మంటలు

10. నొచ్చు

11. కల్లుపెరుగును

12. అన్నమున్ను

13. రాజు

14. పెట్టేది

15. ౦గా

16. నీరువిడి చే

17. చేసేది

18. చేది

19. గూడేది

20. యీ

21. తేను

22. టె

23. కుంటె

24. లుపుట్టును

25. సుధా

26. తనా

టీ. తన హితమును గోరువాడు జితేంద్రియుడై లోభము కోపము ద్వేషము రాగాదుల¹ యొక్క వేగముల నెల్లప్పుడు నిరొధించు² తెను.

ప్రీసంగమనియమములు

శ్లో. సేవేత కామతః కామం తృప్తో వాజీకృతాం హి³ మే ।

త్ర్యహోద్వసంతశిరవోః సత్సోద్వర్షానిదాఘయాః ।

అత్యాశితో⁴ దృతిః శ్శుద్ధావాక్ దుస్థితాంగః విహసితః ।

బాలవృద్ధో⁵ న్యవేగంతో⁶ స్త్యజేన్రోగీ చ మైథునం ॥

టీ. వాజీకరణద్రవ్యములతో⁷ తృప్తినిపొందినవాడై, హేమంత శిరీషములు పులలో యథేచ్ఛముగ ప్రీసంగమము చేయుచున్నను. నిసంతములు పునందు శరదృతువునందును మూడురోజులకొకసారి ప్రీని⁸ కూడవచ్చును. వర్షముతువున, శ్రీష్ణముతువునను పడహేనున శ్శుకొక⁹ సారి ప్రీని కూ¹⁰డవచ్చును. ¹¹కడుపునిండి భోజనముచేసినవానికి, బడలినవానికి, ఆకలిగలవానికి, ¹²విషమస్థితాంగములు కలవానికి, దప్పిగొన్నవానికి, బాలునికి, వృద్ధునకు, ¹³ఇతర వేగనీడితునకు, వ్యాధిగలవానికి, ప్రీ¹⁴సంగమము సిషిధము.

¹⁵ముతుపిశేషములో లోభసంప్రేమము

శ్లో. కీతోద్భవం నోపచయం వసంతే

విశోధయక్ గ్రీష్మజ¹⁶ ముద్రకాలే ।

ఘనాత్రయే వాన్నికమాశు సమ్యక్

ప్రాప్నోతి రోగా¹⁷ బుతుజాన్మ జాతు ॥

1. గడు గూడిన నునకుగల	8. నా	శశిముతువున యనిమిది
వాడై	9. నా	దీనాలకొక నాడుప్రీని
2. వేగాలను ధరించును	10. జేడి	గూడేడి
3. య	11. నాడు	14. విస్మయ్యంగలవానికి
4. మీ	12. జేడి	15. గ్రహవశ్యోగికి
5. ద్వేషి	13. హేమంత ముతువున	16. ని గూడరాదు
6. ద్వి	చందురోజుల కొక	17. పడవులు లోభ వాడి
7. త్య	నాడు ప్రీని గూడేడి	క్రియలు
		18. సు

టీ. శిశిర¹ఋతువునందు బుట్టిన శ్లేష్మచయ²మునకు వసంతఋతువున శోధ³న క్రియలు చే⁴యవలెను. గ్రీష్మఋతువులో⁵ కలిగిన వాయుచయమునకు వర్షఋతువులో శుద్ధి⁷కొరకువ⁸స్తిక్రియలు చే⁹యవలెను. వర్షఋతువు¹⁰లో¹¹ కలిగిన పైత్యచయమునకు శరదృతువు¹²లో శోధనాదిక్రియలు చే¹³యవలెను. ఇట్లు చేసిన ఋతువులవలన బుట్టు రోగములు ఎన్నడును ¹⁴కలుగవు.

ఆరోగ్యసాధనోపదేశము

శ్లో. నిత్యం హితాహారవిహారశేవీ

సమీక్ష్యకారీ విషయేష్వసక్తః ||

దా¹⁵తా¹⁶సమస్తత్యపరిః శ్రమావా-

¹⁷నాప్తోపశేవీ చ భవత్యరోగః ||

టీ. ¹⁸ఎల్లప్పుడు, హితమైన ఆహార, విహారములను సేవించుచు, యుక్తాయుక్తజ్ఞానముతో ప్రతిపనియు చేయుచు, పనిత, మద్యము, మొదలైన విషయలంపట్టుడు గాకనుండుచు, దాతృత్వముగలిగి, సమత్వము కలిగి, సత్యసంధుడై, ఓరిమిగలిగి, తనహితమును గోరువారి స్నేహము కలిగి, యుండినయెడల, ఆరోగ్యముగనుండును.

1. రు
2. మందు
3. నాదీ
4. శుకౌశేది
5. వ
6. బుట్టి
7. మైన
8. స్త్రాబ్ధి
9. శుకౌశేది
10. న

11. పుట్టి
12. న
13. శుకౌశేది
14. ప్రకోపించరేవు
15. నా
16. మన
17. స్త్రా
18. ఎప్పుడున్నా ఎప్పుడు హితమైన ఆహారం నడచుచు యోగ్యమైనమైన

విచారించి చేతురుస్రక్ష్మం
దన వసంతాదులయందు
ను మిక్కిలి ఆసక్తిగాక
వుందరు యెవ్వండు
సర్వసముడు ఎవ్వడు
ఓపిక గలవాడు ఎవ్వ
డు తన ఆత్మలతోటి
కూడి తిరుగును వానికి
రోగాలు బొందవు

షడ్వతుచర్య

శ్లో. హేమశిశిరవసంతగ్రీష్మవహ్నాశంతు
 స్మరభవనవనాంభోహార్మ్యగోక్షీరపానైః ॥
 సుఖమునుభవ రాజన్ శత్రువస్తుంసు సుల్యా
 దివసకమలలజ్జాశార్వరీ రేణుపంక్షైః ॥
 అవ్యాయామరతా వసంతసమయే గ్రీష్మే వ్యవాయప్రియాః
 సతతాః ప్రావృషి పల్వలాంభసి సవే కూపోదాకీ ద్వేషిణః ॥
 కట్యమైష్టరతాశ్చ రద్ధభిభువో హేమంసనిజాలసా
 శ్యామానింగనవర్జితాస్తు శిశిరే సశ్యతు తే శాత్రవాః ॥

హేమపత్రుచర్య

శ్లో. హేమంతే మధురాన్లుతి క్తలవణస్నేహంస్తథాభ్యంజనం
 భుక్తం వాతహరైస్సుఖోష్ణకజలైస్సాన్ననం తథా మర్దనం ॥
 కర్పూరాగురుకుంకుమైరతికృతం పానం తటాకోత్థితం ॥
 శీతే చైవ విదుర్ద్ధితం ప్రియతమాశ్లేషస్తథా కంబళం ॥

శిశిరముచర్య

శ్లో. శిశిరముతు¹²షు సేవ్యం చందనం హైమనం వా
¹⁴కిల తిలజసుపకవ్యం భక్ష్యజాతం చ సేవ్యం ॥
 ఘృతయుతమ¹⁵పి భోజ్యం చాన్నపానం సు¹⁶భోజ్యై-
¹⁷రనుదినకృతతైలం మర్దనం సానమే¹⁸వం ॥

1. భాశా	7. రా	13. చాందజం
2. వోయాంతునాశా	8. స్వ	14. తిలజైల
3. అద్యా	9. హేవ భ్యాంగనాం	15. తి
4. ప్ర	10. య	16. భోయం
5. శక్తి	11. రానింగనం	17. ఆ
6. ట్వా	12. సు	18. శత

వసంతఋతుచర్య

౧. రూ¹క్షా²రక³మాయతి⁴ క్తకటుకం ప్రాయో⁵ వసంతే⁶ హితం
భోజ్యం పానరసాధికై⁷ స్సమగుణాః⁸ సిద్ధస్య⁹ సంతర్పణం¹⁰ ||
స్య¹¹ కాభ్యం¹² జనతై¹³ లత¹⁴ ప్తమమలం¹⁵ శ్రేష్ఠం¹⁶ తథా¹⁷ మర్దనం¹⁸
నస్యం¹⁹ సద్వమనం²⁰ ప్రియా²¹ జనసమం²² చో²³ ద్యానయా²⁴ త్రాదికం²⁵ ||

గ్రీష్మఋతుచర్య

౨. గ్రీష్మే¹ క్షీరఘృతప్రభూతమశనం² శ్రేష్ఠం³ రసం⁴ స్వాదుకం⁵
శీతం⁶ శీతలవారిగంధసహితం⁷ పానం⁸ చ⁹ రాగాదిభిః¹⁰ ||
లేపం¹¹ చందనకుంకుమేందు¹² మిళితం¹³ ధారాగృహం¹⁴ భూగృహం¹⁵
ప్రోక్తం¹⁶ మా¹⁷ క్తికభూషణం¹⁸ ప్రియతమా¹⁹ శ్లేష²⁰ స్తథా²¹ సత్క²² ఖాః²³ ||

వర్షఋతుచర్య

౩. వర్షే¹ కటుతి² క్తమల్పమధురం³ సేవ్యం⁴ తథా⁵ స్థాపనం⁶
మద్యం⁷ దుద్ధదధీక్షురాదినహితం⁸ భోజ్యం⁹ ప్రశ¹⁰ స్తం¹¹ భవేత్¹² |
లో¹³ ధ్రాదికవ్యధితం¹⁴ సకూపనలిలం¹⁵ దివ్యం¹⁶ తు¹⁷ పానే¹⁸ హితం¹⁹ ||

శరదృతుచర్య

౪. తే¹ పే² చందనకుంకుమాగురు³ శుభం⁴ వ⁵ త్రుం⁶ విచిత్రా⁷ స్సజః⁸ ||
సర్వం⁹ స్యాజ్జలదాత్యయే¹⁰ విహితం¹¹ సంతర్పణం¹² శీతలం¹³
సక్షీరం¹⁴ ఘృతశర్క¹⁵ ధాభ్యమశనం¹⁶ తి¹⁷ క్తం¹⁸ సముద్గా¹⁹ ధికై²⁰ ||

1. క్షా

2. క

3. గ

4. భిసహితం

5. స్తు

6. శురభి

7. రాలింగనం

8. ర్వామ్యః

9. మచ్చం

10. స్తం

11. ప్యశ్చ

12. శశి

13. స్త్రా

14. స్త్రు

కర్పూరం ససితాశ్చ షాడవరసా హంసోదకం వాసితం
సౌధాన్యైశ్చిన్మహారా శశికళా ముగ్ధాంగనాలింగనం ॥

అరిష్టకాలములు

శ్లో. కార్తికస్యాంతిమః పక్షో మార్గశీర్షస్య చాదిమః ।
తావుభౌ యమదంట్వే తు మితభు క్తత్ర జీవతి ॥
కార్తికస్యాంతిమః పక్షో మార్గశీర్షస్య చాదిమః ।
పౌషాఖ్యాదిమః పక్షస్తత్ర జీవతి జీవతి ॥

¹దోషవివరణము

శ్లో. కాయస్య దోషా వాతాద్యా మనసన్తు రజస్తమినుః ।
దోషా ⁴వ హి సర్వేషాం రోగా⁵నామేకకారకా⁶ః ॥
రాగాదయో మనోరోగాః కాయరోగా⁶ జ్వరాదయః ।

టీ. ⁷శారీరికదోషములు వాత, పిత్త, కఫములు. మానసికదోషములు
రజస్తమములు. ఈదోషములే, శారీరిక, మానసిక రోగములకు
ముఖ్యకారణములు.

జ్వరము, రక్తపిత్తము, తుయ, మొదలైనవి, శారీరికరోగములు.
కామ, క్రోధ, మోహ, మాత్సర్యాదులు మానసికరోగములు
అని చెప్పబడును,

⁸వాతస్థానములు

శ్లో. పశ్చాత్యయక⁹టిస్థశ్రో¹⁰త్రాస్థిస్పర్శనేంద్రియం ।
స్థానం వాతస్య తత్రాపి పశ్చా¹¹ధానం విశేషతః ॥

1. ఆవదోషలక్షణం	7. దేహమండబుట్టిన దో	లకు కారణాలైనవి దే
2. ష	షులు రాజసతామససా	హరోగాదులు జ్వరాదు
3. మా	త్వికగుణాలు సమస్త	లు గాన యిరింగేడి.
4. యే	ప్రాణులకున్న వాత	8. నా
5. నా	పిత్తాది దోషాలతోగా	9. దిగ్విప్లవ
6. గ	లకు కారణాలైనవి. రా	10. శ్ర
	గాదులే మనోరోగా	11. స్థా

టీ. ¹పక్వాశయము, కటిప్రదేశము, సక్తి, శ్రోత్రేంద్రియము, ఎముకలు, త్వగింద్రియము, ఇవి వాయువుకు నివాసస్థానములు. వీట్లలో పక్వాశయము ప్రధానస్థానము.

పైత్యస్థా²నములు

శ్లో. నా³భిరామాశ⁴యః స్వేదో⁵ లసీకా దుధిరం రసః ।

⁶దృక్స్పర్శనం చ పిత్తస్య నాభిరత్ర విశేషతః ॥

టీ. ⁷బొడ్డు, ఆమాశయము, చెమట, లసీక, రక్తము, అన్నరసము, నేత్రేంద్రియము, త్వగింద్రియము, ఇవి పిత్తమునకు స్థానములు, విశేషించి నాభి ప్రధానస్థానము.

శ్లేష్మస్థా⁸నములు

శ్లో. ఉరఃకంఠశి⁹రఃస్లో¹⁰మపర్వాణ్యామాశయో రసః ।

మేదో¹¹ ఘ్నా¹²ం చ జిహ్వో¹³ చ కఫస్య సుతరామురః ॥

టీ. శ్లేష్మస్థా¹²నములు. ¹³ఉరము కంఠము శిరస్సు¹⁴స్లో¹⁵మ ఆమాశయము రసధాతువు క్రొవ్వు ముక్కు నాలుక ఇవి. విశేషించి శ్లేష్మము ఉరమునందుండును.

1. వాయువుకు స్థానవిశేషాలు బొడ్డుకిందురెండు రెండ్లముల్లముండర చెవులు యెముకలు ముట్టై తెనదిక ఈ క్రమానవర్తించి వాయువుతిరుగా పక్వాతిశయమండే వునికిచేసుక వుండును.

2. నా

3. భీర

4. సుం

5. ఆశి

6. దుస్తస్పర్శతస్య

7. పైత్యస్థాన విశేషాలు బొడ్డు బొడ్డునుండే నడుము చమట ధాతువులు, బంకనీళ్లు, నెత్తురు

పైత్యం

8. నా

9. శో

10. మా

11. జా

12. విశేషాలు

13. హృదయం

14. క్రొవ్వు

15. బొడ్డుకుమీడు

చయకోపప్రశమక్షయలక్షణము

శ్లో. చ¹యో వృద్ధిః స్వధా²మ్యైవ కోపస్తూన్మార్గగామితా ।

శమః స్వస్థానసమతా తత్రైవాపచయః క్షయః ॥

టీ. వాతపి త్తన్లేష్మాది దోషాలు మూడున్నూ తమస్థానములందే వృద్ధిని పొందిన చయమందురు. వృద్ధిని చెందిన దోషము స్థానాంతరమునకు నడచిన ప్రకోపమందురు. తమస్థానములందే సమముగ నుండిన ప్రశమమందురు. తమతమ స్థానములలో తక్కువుగ నుండిన క్షయమందురు.

సామ నిరామ మలలక్షణము

శ్లో. స్రోత్రోరోధబలభ్రంశ⁹గౌరవానిలమూడతాః ।

ఆలస్యపక్తినిష్ఠివమ¹⁰లసంగారుచి¹¹క్లమాః ।

లింగం మలానాం సామానాం నిరామాణాం విపర్యయః ॥

టీ. ¹²స్రోతస్సులను బంధించుట, బలక్షయము, గాత్రగౌరవము, వాతవైగుణ్యము, సోమరితనము, అజీర్ణము, మాటిమాటికి ఉమ్ముట, మలబంధము, ఆరోచకము, అశక్తత, ఇవి సామమలలక్షణములు. వీట్లకు విపరీతముగనుండిన, నిరామమలలక్షణమని యెఱుంగునది.

1. యా

2. మ్యై

3. ప్వి నాఁడు అందు

4. చును సమానాల్లె

5. నష్టము

6. శమనదోషాలు

7. చేసును

8. శ్రో

9. వాత

10. తి

11. తక్ర

12. నాడిద్వారాలు బంధించును సత్త్వం పడద్రో

చును సత్త్వం పడద్రో

చును యెరుక చాలకుం

డాచేసును గురుత్వాన

బొందించును వాయువు

మలంతో గూడినప్పుడు

ఆలస్యంబుట్టించును అరి

గకుండాచేసును ఉమ్ము

లుపుట్టించును అరుచి

పుట్టించును బడలిన బొతి

దించును.

¹దోషరూపమైన వాతకర్మలు

శ్లో. స్రు²సవ్యాసవ్యధస్వాపసాదకు³తోదభేదనం ।

న⁴ంగాంగ⁵భంగసంకోచ⁶ర్తహర్షణత⁷ర్షణం ।

కంఠపపాదువ్యసాపిర్యశో⁹పస్పందనవేష్టనం ।

స్తంభః కషాయరసతా వర్ణః ¹⁰శ్వావో²రుణో²పి వా ।

కర్మాణి వాయోః ప్రోక్తాని ॥

టీ. ¹¹ఈక్రిందివి వాతకర్మలు. సంధిచ్యుతి, అవయవవికాసము, దెబ్బ తగిలినట్లుగ నొప్పికలుగుట, తిమ్మిరి పట్టుట, అశక్తత, అవిచ్ఛిన్నముగ నొప్పికలుగుట, విడిచివిడిచి నొప్పికలుగుట, శరీరము విరిగినట్లుగ నొప్పికలుగుట, మల, మూత్రాదిబంధము, అవయవములు విరిగినట్లుగ నొప్పికలుగుట, సిరాది సంకోచము, పురీషాది పిండి భావము, రోమాంచము, దాహము కలుగుట, వణకు పుట్టుట, రూక్షత్వము, ఎముక మొదలగువాట్లలో రంధ్రములేర్పడుట, శోషించుట అడగుట, అవయవములు చుట్టచుట్టినట్లుగ నుండుట, స్థంభించుట, నోరు చేదుగనుండుట, శరీరములో, నలుపుగాని తెలుపుగాని వర్ణము కలుగుట.

1. మలాలతోగూడినదోష
లక్షణం చెప్పబడెను.

2. స్రు

3. శోధ

4. ర్వా

5. ంభ

6. ర్త

7. తు

8. పా

9. పస్త్య

10. స్వాపో

11. వాయు వికారభేదన

వికారాలు మంతులు

మండినట్లుగాను నిద్ర

గుణాలను నిక్కుటాను

శోషాదిరోగాలను

నొప్పిని పెద్దపోటు

నొప్పిని స్త్రీసంగమును

సంర్వాగము నొప్పిని

ములుగుటను రెప్పులు

అదికేటట్లుగాను కన్నుల

నీరు గమ్మినట్లుగాను

వణకును వరుసదనమును

నాడిద్వారాలు విస్తరిం

చుటను యెండుటను కద

లుటను చుట్టువారుటను

మ్రును పరిచుట శ్యామ

వర్ణమాట యర్రనౌట

యివి వాయు కర్మాలు

గనుక యెరింగేది.

పైత్యకర్మలు

పిత్తకర్మాణ్యతః పరం

శ్లో. స్వేదః క్షేదః స్రుతిః క్రోధః సదనం మూర్ఛ²నం మదః ।

కటుకా³న్లూ ర⁴సా వర్ణః పాండురాదుణవర్జితః ॥

టీ. ¹చెమట కలుగుట, క్షేదము కలుగుట, నోరు, మొదలైనవాట్లలో సీరూదుట, క్రోపము కలుగుట, అశక్తత, మూర్ఛ కలుగుట, మత్తుకలిగి యుండుట, నోరు కారముగగాని, పులుపుగగాని యుండుట, శరీరములో, ఎఱుపు, తెలుపు తప్ప, మిగత వర్ణములు కలుగుట, ఇవి పిత్తకర్మలు.

శ్లేష్మకర్మలు

శ్లో. శ్లేష్మ⁷ణః స్నేహకాశిన్యకండుశీతత్వగౌరవం ।

బి⁸ంధోపలేపస్తేమిత్యం శో⁹భాపక్త్యతినిద్రతా¹⁰ ।

వర్ణః శ్వేతో రసా స్వాదులవ¹¹ణా¹² చిరకారితా ॥

టీ. ¹³వ్యాధినిశేషములో శ్లేష్మకర్మలు. ¹⁴స్నేహకాశిన్యములు, ¹⁵కండుశీత, చల్లదనము, గురుత్వ¹⁶ము, ¹⁷ప్రాంతోబంధము, ప్రోతస్స¹⁸లలో ఉపలేపము కలిగియుండుట, ¹⁹సభగత్రత్వము, శోభ గలు²⁰గుట,

1. ర్మా

2. సమృ

3. న్లూ

4. సా

5. పైత్యగుణ విశేషాలు

చమట దాహం ఉష్ణా

ధిక్వ్యరోగాలు భోజన

తక్వానకువచ్చుట బడ

లిక మదిగోపం మూర్ఛ

మదం శైత్యం కారమై

పుల్లనెయుండుట పచ్చ

నై యెఱ్ఱనెయుండుట

ఇవి పైత్యకర్మలుగాన

యెఱింగేది.

6. ర్మా

7. ణా

8. ణో

9. షా

10. తా

11. ణా

12. రుచికాగకా

13. శ్లేష్మపశు స్థావరాశేష

గుణాలు

14. మెరుపులలిగి

15. పల్లమాలగిలిగి

16. మ

17. సేహమంబు లిగి గలిగి

యంభాను.

18. లు

19. బలిమిగలిగి గట్టిము

20. లిగి

¹అజీర్ణము కలుగుట, అతినిద్ర, దేహవర్ణము తెల్లనై యుండు²ట, నోరు తియ్యనై, ఉప్పునై యుండు³ట, మందగుణము గలిగియుండుట, ఇవి శ్లేష్మక⁴ర్మలు అని యె⁵ఱుంగవలెను.

శ్లో. ఇత్యశేషాహయవ్యా⁶పి యదుక్తం దోషలక్షణం ।

దర్శనస్పర్శప్ర⁷శ్చై⁸స్తత్సమ్యగుపలక్షయేత్ ॥

టీ. ⁶ఈవిధముగ సకలరోగవ్యాపకమైన ఏదోషలక్షణము ⁹చెప్పబడి నదో¹⁰దానిని, చూచియు, స్పృశించియు, అడిగియు, బాగుగ తెలిసికొనవలెను.

షడ్వతువు¹¹లలో త్రిదోషములకు చయప్రకోపశమన¹²ములు

శ్లో. చయప్రకోపప్రశమా వాయో¹³గ్గ్రిష్ణాదిషు త్రిషు ।

వర్షాదిషు చ పిత్తస్య శ్లేష్మణః ¹⁴శిశిరాదిషు ॥

టీ. వాయువు గ్రీష్మఋతువు¹⁵లో చయమునుబొంది వర్షఋతువు¹⁶లో ప్రకోపించి శరదృతువు¹⁷లో శమించును పైత్యము వర్షఋతువులో¹⁸చయమునుబొంది శరదృతువు¹⁹లో ప్రకోపించి ²⁰హేమంత ఋతువులో శమించును. శ్లేష్మము శిశిరఋతువులో²¹చయమును బొంది వసంతఋతువు²²లో ప్రకోపించి, గ్రీష్మఋతువులో శమించును.

1. ను

2. ను

3. రాత్రి

4. రింగేది

5. ప్తి

6. నై

7. యాక్రయాన

8. ను

9. దర్శననంచేత స్పృశనం

చేత అడుగుటచేత పరా

మరిశించి చూచితే తెలి

సేది

10. లాను

11. లక్షణం

12. గ్రీ

13. శి

14. నగూడి

15. న

16. న

17. గూడి

18. న

19. శిశి

20. మనగాకూడికకూడి

21. న

22. మనమా

¹బౌషధద్వైవిధ్యము

శ్లో. శోధనం శమనం చేతి సమానాదాపదం ద్విధా ।
 శరీరజానాం ²దోషాణాం క్రమేణ పరమాపదం ।
 వస్త్రీర్విరేకో వమనం తథా తైలం ఘృతం మధు ॥

టీ. సకలమైనరోగములకు శోధనము శమనము ⁴అని బౌషధములు రెండు
⁵విధములు. ఈ శరీరమందున్న మూడుదోషములకు, వస్త్రీ, విరేక,
 వమనములూ, యథాసంఖ్యముగ, శోధనౌషధములు. నూనె, నెయ్యి,
 తేనె, ఈమూడు యథాసంఖ్యముగ శమనౌషధములు. ఇవి దేహ
⁷దోషములకు ⁸బౌషధములు.

మనోదోషౌషధములు

శ్లో. ధీదైర్యాత్కాదివిజ్ఞానం మనోదోషాపదం పరం ॥

టీ. మనస్సు ⁹యొక్కదోషములకు బుద్ధి, ధైర్యము, ఆత్మా ¹⁰ది ¹¹జ్ఞానము,
 బౌషధములు.

¹²శుద్ధాశుద్ధచిత్తాంతము

శ్లో. ప్రయోగః శమ¹³యేద్యధిం ¹⁴యోఽశ్యమస్యముదీరయేత్ ।
 నా¹⁵సా విశుద్ధః శుద్ధస్తు శమయేన్నసమీరయేత్ ॥

టీ. బౌషధప్రయోగము శుద్ధమైన ¹⁶యెడల వ్యాధిని మాన్పును, శుద్ధము
 గానియెడల వ్యాధిని మాన్పుచు ఇతరరోగములనుకూడ పుట్టించును.

1. శోధన శమనవిధి

చేనా శేహమందు రోగా

10. నెయ్యి

2. రోగా

లు పుట్టవు

11. గుట

3. నెడివి అవు

6. ద్వైకో

12. మనోదోషచింత

4. ప్రకారాలు

7. రోగా

13. యో

5. హలున్న తమ స్థానా

8. న్నూచేసేది

14. యో

లందే చయమంచు నడ

9. వలన బుట్టినరోగా

15. శో

16. ది

వ్యాధులు ఏడు విధములు

శ్లో. ఏకైకేన చ దోషేణ త్రయో ద్వాభ్యామపి త్రయః ।

త్రిదోషైరపి ²చైకః స్యాదితి సప్తవిధో గోదః ॥

టీ. ⁴వ్యాధి సప్తవిధము, అది యెట్లన, ఏకదోషజములు మూడు, ద్వంద్వ జములు మూడు, సన్నిపాతజము ఒకటి, ఇట్లు సప్తవిధము.

చికిత్సాభేదవివరణము

శ్లో. ద్విధైవోపక్రమస్తేషాం తర్పణం ⁵చాపతర్పణం ।

బృంహాణం లంఘనం చేతి తత్పర్యాయా⁷వుదాహృతో ॥

టీ. ⁸చికిత్స రెండు విధములు. తర్పణమని, అపతర్పణమని. వీటికే, బృంహాణము, లంఘనము, అని కూడ పేర్లు కలవు.

శ్లో. బృంహాణం య⁹ద్బృహత్వాయ లంఘనం లాఘు¹⁰వాయ యత్ ।

బృంహాణం శమనం త్వేవ వాయోః పితౄ¹¹నిలస్య చ ॥

టీ. బృంహాణము దేహపు¹²ష్టికొరకు. లంఘనము దేహ¹³లాఘవము కొరకు. అయితే దేహమునకు చేసిన బృంహాణచికిత్స వాయువు ¹⁴ప్రతివాయువు, వీటికు శమనచికిత్స యగును.

లంఘనభేదములు

శ్లో. శోధనం శమనం చేతి లంఘనం ద్వివిధం భవేత్ ।

శోధనాఖ్యలంఘనలక్షణము

శ్లో. యదీరయేద్బహి¹⁵ర్దోషా శోధనం తచ్చ పంచధా ॥

1. కై

2. శే

3. త

4. రోగాలు వాతపిత్తదోషాలు మూడు ద్వంద్వ జాలుమూడు త్రిదోషం ఒకటి కూడారోగాలు యేడు భేదాలు

5. బృహత్

6. ణో

7. దు

8. వాతపిత్తశ్లేష్మాలకు తర్పణం తర్పణమనంగాను బృంహాణ లంఘనాలు బృంహాణమనంగాను లంఘనంనెట్టెది. లంఘనము సరిగా వుపవాసంపెట్టెది

9. ద్వయ

10. మత్స్యయే

11. కఫ

12. ప్లే

13. లఘుకృ

14. కు బృంహాణమున్ను పిత్తశ్లేష్మాలకు లంఘనం పెట్టెది

15. దో

టీ. శోధన¹ము శమన²ము అని³ లంఘనము రెండు ⁴విధములు. ⁵దోషములను బయటకు త్రోయునది శోధనలంఘనమగును. అది యైదు విధములు.

శ్లో. నిరూపణో వమనం రోగః శిరోశ్శోకే⁶స్రవిస్రుతిః ||

టీ. వమనము, విశేచనము, శిరోని⁷ విశేచనము, వస్త్ర, రక్తమోక్షణము, ఇవి⁸ యైదు శోధనలంఘనములు.

శమనాభ్యులంఘనలక్షణము

శ్లో. న శోధయతి యద్దోషా⁹ సమాన్వీ¹⁰దీ¹¹రయత్యపి |

సమీకరోతి విషమా¹² శమనం ¹³తన్న సత్తథా ||

టీ. దోషములను బయటకు త్రోయకుండ, సమముగ నుండిన వాతాదులను ఉదీరణము చేయకుండ, విషమదోషములను సమముగ చేయుట శమనమగును. ఇది ఏడు విధములు.

శ్లో. పాచనం దీపనం త్సత్ప్ర¹⁴ద్వైయా¹⁵నూత¹⁶పచారతాః ||

టీ. పాచనము, దీపనము, ఆకలి, ద్వి, వాగ్దయామము, ఎండ, గాలి, ఈ యేడున్న శమన¹⁷లంఘనభేదములు.

బృంహదేయము

శ్లో. బృంహదేద్వైక్యశ్శిభేషజ్యవద్యస్త్రీ¹⁸శో¹⁹కశ్చితా²⁰ |

భా²¹రాధ్యోరఃక్షతక్షీ²²గూక్షనుర్బలవా²³తలా²⁴ |

గర్భి²⁵నీం సూతికాం బా²⁶ల పృథ్వా²⁷ గ్రీ²⁸ష్మే²⁹పరానపి ||

1. ల్లావకటి

2. ల్లావకటి

3. నెడివిలంఘన

4. భేదాలు

5. బాహ్యగద దోషాలకు

శోధన అయిదు ప్రకా

రాలని యెఱింగేది

6. శో

7. ధస్వతిః

8. దోషము

9. నిరూపణోపాలన చేసేది

10. గ ఇత్యనే

11. పంచ

12. ట్వాస్య

13. మ

14. తి

15. లు

16. వా

17. ం

18. ర

19. శా

20. లా

21. ప

టీ. వ్యాధివలన కృశించినవానికి, రూక్షదేహికి, దుర్బలునకు, వాతరోగికి బిడ్డనుగన్నస్త్రీకి, బాలురకు, వృద్ధులకు, బృంహణము చేయవలెను గ్రీష్మఋతువున ¹నెల్లరకు బృంహణము చేయవచ్చును.

బృంహితలక్షణము

శ్లో. బృంహితే స్యాద్బలం పుష్టిస్తత్సాధ్యాయసంక్షయః ||

టీ. బృంహణము చేసిన యెడల సత్తువ కలుగును. ²పుష్టి గలుగును.

³బృంహణసాధ్యరోగములు ⁴శమించును.

లంఘనముంచతగినవారు

శ్లో. మేహో⁵నుదో⁶మాతిస్నిగ్ధజ్వరో⁷రుస్తంభకుష్ఠినః |

విసర్పనిద్రధి⁷స్థిహశిరఃకంఠాక్షిరోగిణః |

స్థూలా⁸ంశ్చ లంఘయేన్నిత్యం శిశి⁹రే⁹త్వపరానపి ||

టీ. మేహరోగులకు, ఆమవోషముకలవానికి, అధిక¹⁰ముగన్నేహపానముచేసినవానికి, జ్వరతులకు, ¹¹ఊరుస్తంభరోగులకు, ¹²కుష్ఠురోగి¹³కి, విసర్పిరోగికి, విద్రధికలవానికి, బల్ల¹⁴కలవానికి, శిరోరోగికి, కంఠరోగికి, నేత్రరోగికి, స్థూలదేహులకు లంఘనము చేయించవలెను. మాఘ ఫాల్గుణమాసములలో నెల్లరకు ¹⁵లంఘనము ¹⁷చేయించవలెను.

లంఘితలక్షణము

శ్లో. విమలేంద్రియతా సర్వో¹⁸మలానాం లాఘవం రుచిః |

క్షు¹⁹త్ప్రత్యహోదయః శుద్ధహృద²⁰యోద్ధారకంఠ²¹తా |

వ్యాధిమార్దవముత్సాహ²²స్తంద్రానా²³శశ్చ లంఘ²⁴నే ||

1. న ఆతిలంఘణం పెట్ట

రాదు

2. తు

3. సత్త్వంమిది

4. నాధ్యాకాను

5. హ్య

6. ష్య

7. విహ్యాశితః కర్ణా

8. శ్చ

9. త్వవ

10.ంచమురు

11. సర్వాంగంనొప్పికి

12. వాయుబంధానకు

13. శి

14. కు

15. స్థూలదేహులకు

16. ణం

17. సెట్టేది

18. మా

19. తృప్తహృ

20. యేద్ధా

21. యేత్

22. త

23. శా

24. నే

టీ. త్వక్తుఃశ్రోతజిహ్వఘ్రాణముల¹ నడి పంచేంద్రియములకు నిర్మల
త్వము, మలమూత్రశోధనము, దేహలఘుత్వము, జిహ్వకు దుచిపుట్టుట,
ఆకలిదప్పులు గలుగుట, ²శుద్ధమైన హృదయము, త్రేనుపులు, కంఠము
ఇవి కలిగి యుండుట, వ్యాధికి మృదుత్వము ³కలుగుట, ఉత్సాహము
కలుగుట, తంద్ర⁴ లేకుండుట ⁵ఇవి సమ్యక్సంఘితలక్షణములు.

లంఘనవ్యవస్థ

శ్లో. న బృంహో⁶యేల్లంఘనీ⁷యా⁸ బృంహ్యం⁹స్తు మృ¹⁰దు లంఘయేత్

శోధనకాలములు

శ్లో. శ్రావణే కార్తికే చైత్రే మాసి సాధారణే క్రమాత్ ।

గ్రీష్మవర్షా⁹హిమచితాన్వాయ్వాదీనాశు ని¹⁰ర్వరేత్ ॥

టీ. శ్రావణమాసమందును, కార్తికమాసమందును, చైత్రమాసమం
దును, ఈమూడు సాధారణమా¹¹సములలో ¹²యథాసంఖ్యముగ
గ్రీష్మవర్షా⁹హేమంతఋతువులలో చయమును పొందిన వాతాదిదోష
ములకు శోధనము చేయవలెను. బృంహణీ¹³యులకు కూడ మృదులం
ఘనము ¹⁴చేయవచ్చును. ¹⁵

శ్లో. స్వస్థవృత్తమభిప్రేత్య వ్యాధౌ వ్యాధివశేన తు ।

కృత్వా శీతోష్ణవృష్టీనాం స్రతీకారం యథాయథం ॥

ప్రయోజయేత్క్రియాం ప్రాప్తాం క్రియాకా¹⁶లం న హ¹⁷పయేత్ ।

1. నేది	7. య్యాయ	15. ఈక్రమానను గ్రీష్మ
2. హృదయమందు నిర్మ	8. ధు	ఋతువున హేమంత
లశుద్ధమైనతేనుపులుగల	9. హేమచిర్తావాయూ	ఋతువున శిశిఋతువున
కంఠశుద్ధి	10. హ	వర్షఋతువున స్వస్థ
3. న్నూ	11. సాలు	నిన్ని యెటింగేది
4. మాసు	12. గ నకవరుసనే లంఘవి	యేఋతువున యేలా
5. మొదలయినవి యిన్ని	యోగ్యాలైన వార్తను	గుననడతురు అదియే
గుణాలున్నూ లంఘన	లంఘనంజెట్టెది.	తంగి చికిత్సచేసేది
మందుపుట్టిన	13. మైవవార్తను	16. లా
6. అ	14. యిం చేది	17. వ

స్వ ఫ వృ త్త ము

1. ఏకా¹లమున నేక్రియ చేయవలయునో ఆక్రియ నాకాలమున తప్పక చేయవలయును.

ఔషధకాలములు

2. యుంజ్యాదనన్నమన్నాదా మధ్యే²ంతే కబళాంతరే ।
 గ్రాసే గ్రాసే ముహుస్సా³న్నం సాముద్గం ⁴నిశి చాషధం ॥
 క⁵ఫోద్రేకే గ⁶దేన⁶న్నం బలినో రోగ⁷రోగ⁷హోః ।
 అన్నాదా విగు⁹ణే²పాసే సమాసే మధ్య¹⁰శ్చవ్యతే ॥
 వ్యాసే²ంతే ప్రాతరాశస్య ¹¹సాయమాశస్య తూత్తరే ।
 గ్రాసగ్రాసాంతయోః ప్రాణి ప్రదుష్టే మాతరిశ్వని ॥
 ముహుర్ముహు¹²ర్విషచ్ఛర్ది ¹³హిఘ్నాత్పట్ శ్వాసకాసిషు ।
 యోజ్యం సభోజ్యం బైషజ్యం భో¹⁴జైశ్చిత్తైరరోచకే ॥
 కంపా¹⁵క్షేపకహిఘ్నాను సాముద్గం లఘు భోజ¹⁶నాం ।
 ఊర్ధ్వజ¹⁷త్తువికారేషు స్వప్నకాలే ప్రశస్యతే ॥
 3. అపానవాయువు ఉద్రేక¹⁸మును బొందిన భోజ¹⁹నమునకు ²⁰ఆదిలో
 ఔషధమును²¹తినవలెను. సమానవాయువు ఉద్రేకము²²ను బొందిన,
 భోజన²³మధ్యలో ఔషధమును²⁴తినవలెను. వ్యానవాయువు ఉద్రేక²⁵
 మును బొందిన,²⁶ పగటి భోజనాంతమందు²⁷ఔషధమును సేవిం²⁸చ
 వలెను. ఉదానవాయువు ఉద్రేక²⁹మును బొందిన, రాత్రిభోజ³⁰నాంత

1. లాన
2. సేది
3. ంస
4. శిశిరా
5. హో
6. సా
7. జాః
8. ద్వి
9. జా
10. యి

11. సమానస్యదు
12. వి
13. హృ
14. జ్యేష్ఠే
15. త్న
16. ను
17. తృ
18. మందును
19. నా
20. మొదల నొ

21. గొసేది
22. చును
23. ధ్యానను
24. గొసేది
25. మందు
26. శేపాడి
27. అవు
28. చేది
29. మందును
30. నమధ్యానను

మున¹ బౌషధమును² పుచ్చుకొనవలెను. ప్రాణవాయువు ఉద్రేక³మును బొందిన⁴ కబళముతోను, కబలాంతమందు బౌషధమును⁵ సేవించవలెను. శ్లేష్మోద్రేకమందు⁶ అనన్నముగ బౌషధమును సేవి⁷ంచవలెను. విష⁸ వికారముల⁹లోను, వాంతి, దాహము, శ్వాశకాసలు గలవారికి బౌషధమును¹⁰ మాంసమాంసికి¹¹ ఈయవలెను. ¹²అరోచక¹³ము కలిగినవారికి, ¹⁴చిత్తాన్నములతో¹⁵ కలసి బౌషధమును ఈయ¹⁶వలెను. కంపవాయువు, ఆత్మేష¹⁷వాయువు హిఘ్నారో¹⁸గములయందు ¹⁹భోజనమునకు ముందు పెనక కుండు బౌషధమును సేవించవలెను. అట్టి వారు లఘువుగ భోజనము చేయవలెను.

కంతమునకు పై భాగమున వుట్టు రోగిములలో రాత్రి పండుకొను కాలమున బౌషధమును సేవించవలెను.

షష్ఠాశ్రమపరబ్రహ్మ

శ్లో. రసాః స్వాద్వస్థులవ¹ణతిక్తోషణకషాయకాః ।

త²త్రాద్యా మారుతం ఘ్నంతి శ్రియ³స్త్రిక్తాదయః కఠం ।

కషాయతిక్తమధురాః పిత్తమశ్మే శ్చ కుర్వతే ॥

టి. తీపి, పులుపు, ఉప్పు, చేదు. కారము, వగరు, అని రసములు ఆటు విధములు. వాటిలో తీపి, పులు¹పు, ఉప్పు, ఇవి వాతహర²ములు.

1. అవు	11. కొనేది.	భోజనం చేసేది కోరిము
2. గొనేది	12. శ్వాసకాసరోగాలుగల	కమిద పూర్వరోగాలు
3. మందున	వారికి భోజనమందే క	గలవారికి రాత్రి నిద్ర
4. పెనరపప్పుకలిపిన	లయ బౌషధం సేవించేది	పొందున బౌషధం సేవి
5. కలుపుక సేవించేది	13. మైసప్పడు	చేసి.
6. రాత్రింటిభోజనం	14. కలమటకాలలో	18. కా
త్యాన అవు	15. చేదీ	19. ఆదా
7. చేది	16. గా	20. స్నే
8. ప్రయోగ	17. పెనరపప్పుగలసిన భో	21. ము
9. మైనవారికి	జనమంగొను బౌషధము	22. ౦
10. అందందే	కలుపుకొని లఘువుగా	

చేదు, కారము, వగరు ఇవి శ్లేష్మహార¹ములు. వగరు, తీపి, చేదు²ఇవి పిత్త హారములు.

³శోధనాదులకు వయోనిర్ణయము

శ్లో. న శుద్ధిరూపదశమే నచాతిక్రాంతసప్త⁴తౌ ।

అజన్మమరణం శస్త్రో వస్తిస్తు ప్రతిమర్శ⁵వత్ ॥

టీ. ⁷పదేశ్యలోపల దేహశోధ⁶నమును చేయించ⁸కూడదు. డబ్బదియేండ్లు,
⁹దాటినవానికి దేహశోధనమును చేయించ¹⁰కూడదు. జననప్రభృతి
మరణపర్యంతము వస్తి¹¹చికిత్స, ప్రతిమర్శనస్యము, ఇవి చేయవచ్చును.

శ్లో. న ¹²నస్యమూససప్తాబ్దే నాతీ¹³తాశీతివత్సరే ।

నచో¹⁴నాష్టాద¹⁵శే ధూమః కబ¹⁶ళో నోనపంచమే ।

టీ. ఏడేండ్లలోపల నశ్యము చేయ¹⁷కూడదు. ఎనుబదియేండ్లు దాటిన
వానికి నశ్యము చేయ¹⁸కూడదు. పదు నెనిమిదియేండ్లలో¹⁹పల ధూమ
పానము చేయించ²⁰కూడదు. అయి దేండ్లలో²¹పల కబళగండూ
²²ములు చేయించ²³కూడదు.

స్నేహస్వేదముల యావశ్యకత్వము

శ్లో. ²⁴స్నేహస్వేదావనభ్య²⁵స్య కుర్యాత్సంశోధనం తు యః ।

దాదశుష్క²⁶మివానామే శరీరం తస్య ²⁷దీర్యతే ॥

1. ం

2. పైత్యహరం

3. శోధనవిధి

4. తౌ

5. ర్మ

6. పండ్రేళ్లలోను

7. రా

8. వెల్లి

9. రా

11. ఆయితేను బాల్యత్వాన

చమురుయెక్కించనొను

12. శశ్యమాల

13. వాసిత

14. న

15. శా

16. శానూ

17. రా

18. రా

19. ను

20. రా

21. ను

22. షం

23. రా

24. స్నేహశే

25. శ్చ

26. జపో

27. దీర్యతే

టీ. ¹ఎవరు, స్నేహ, స్వేదములను అభ్యసించకుండ, శోధనమును చేయించుకొందురో. వారిదేహము వంచదలచిన యెండుకట్టవలె విరిగిపోవును.

చతుర్విధస్నేహములు

శ్లో. సర్వీర్షజ్ఞానసా తైలం స్నేహేషు ప్రవరం మతం ।

పిత్తఘ్నస్తే యథాపూర్వమితరఘ్నా యథోత్తరం ।

టీ. ⁴నెయ్యి, మజ్జ, వన, నూనె, ఈనాలుగింటిని స్నేహములందురు, వీటిలో పూర్వ పూర్వముగ పిత్తఘ్నములు, ఎట్లనగ, నూనెకంటె, నెయ్యి, మజ్జ, వన, ఇవి, ససాతైలములకంటె, నెయ్యి, మజ్జ, ఇవి, మజ్జ, వన, తైలములకంటె, నెయ్యి, ఇట్లు తుల్యముగ. పిత్తమును హరించును.

ఈ నాలుగు స్నేహములే, పైనచెప్పిన క్రమమువలె, ఉత్త రోత్తరముగ, వాతకఫములను, తరతనుభానముగ హరించును.

శ్లో. ద్వాభ్యాం త్రిభి శ్చతుర్భిస్తైర్యంకస్త్రిపుతో మహాన్ ।

⁵ముతో సాధారణే స్నేహః శస్త్రో⁶ఽహ్ని విమ¹⁰తే రవా ॥

టీ. ¹¹వీటిలో, రేంజేసి, మూజేసి, నాలుగేసిగ, కలిసిన స్నేహములకు, యథాసంఖ్యముగ, యమకము, త్రివృత్తము, మహా⁷, అని పేర్లు. శ్రావణ, కార్తిక, చైత్ర మాసములలో, పగటివేళలందు, ఎండ తాచిన సమయములో స్నేహప్రయోగము చేయవచ్చును.

సప్తవృత్తము సంపూర్ణము

1. ఎవ్వరైన దేహనచము
రుపట్టించుకొనక దేహ
శోధనము చేయించు
కొందురు వారి దేహ
శోషదాకి యెండును.

2. మ

3. తమం

4. నెయ్యిన్నీ మూలుంగు
తైలమున్ను క్రోష్ట

తైలమున్ను సేహాలో
యివి మూడుశ్రేస్తాలు
నెయ్యి పైత్యహాము
మజ్జతైలము క్షేమహా
రం వసాతైలం వాత

హరం

5. కచ

6. కు

7. పమం

8. రు

9. హో

10. రోజేగ

11. నెయ్యిన్నీ నూనెను నె
య్యిమజ్జవసాతైలాలు
నూయిందులో నెయ్యి
మజ్జవసాస్నేహ తైలా
లు ఘనమైన కర్మతైలా
లు సాధారణాలు

శ రీ ర వ ర్ణ న ము

శ్లో. ¹స్త్రీ ముఖ్యా గర్భసంభూ²తివశాదగ్నేరివా³రణిః ||
 వయోభేదముచేత స్త్రీలకు సంజ్ఞలు
 గౌరీ భవతి చాష్టాబ్దే సవాబ్దే రోహిణీ తథా |
 సా కన్యా తు దశాబ్దే చ ద్వాదశాబ్దే రజస్వలా ||
 ఆర్తవసంప్రాప్తి
 మా⁴సేనోపచితం రక్తం ధమనీభ్యామృతో పునః |
⁵ఈషత్ కృష్ణం విగంధం చ వాయుర్యోనిముఖాన్నుదేత్⁶ ||
 రజస్వలానియమములు
 తతః పు⁷ష్పేక్షణాదేవ కళ్యాణధ్యాయినీ త్ర్యహమ్ |
⁹పక్షే శరావే హస్తే వా¹⁰భుంజీత బ్రహ్మచారిణీ ||
 చతు¹¹ర్థే¹²హి తతః స్నా¹²తా శుక్లమా¹³ల్యాంబరా శుచిః |
 బ్ర¹⁴హ్మ బృహస్పతి¹⁵ర్విష్ణుః¹⁶ సోమః సూర్య¹⁷స్తథా¹⁸శ్వినా ||
 భగో¹⁹దగ మి²⁰త్రావదా²¹వీరం దదతు మే సుతమ్ |
 ఇచ్ఛం²²తీ భర్తృసదృశం పుత్రం²³పశ్యేత్పుర²⁴ః పతి²⁵ం ||
 ఇచ్ఛేతాం యాదృశం పుత్రం తద్రూపచరితాంశ్చ తా²⁶
 చింతయేతాం జనపదాంస్తదాచారపరిచ్ఛదౌ |

1. ఆతివాకకటిహస్త	6. ఖేముదిత్	13. శివా
అత్మస్వర్గతాస్పదా	7. షు	19. ద
సదేవసూలసంప్రాప్తా	8. ఇంవ్యాయనింత్రిమం	20. త్ర
కరతిపూర్వస్యయా	9. వ	21. రవిందంచతు
నిజా ¹	10. పూజి	22. తి
షట్కాలకేమసాధోన	11. ంహ్న	23. వ
మృతో స్త్రీమృష	12. తః	24. ం
మృచ్యతే	13. శ్చ	25. :
2. తవసా	14. హృం	26. య : పుత్రేతాదశం
3. తనో	15. ంవి	పుత్రంతాదృశం పరితం
5. నే	16. ం	బుధైః
4. కర్మం కృష్ణవిధం	17. త	

ఋతుమతీలక్షణము

తామ్రాం ప్రసన్నవదనాం ¹స్ఫురచ్ఛోణిపయోధరామ్
²శ్రస్తాక్షి కుక్షిం ³పుంస్కామాం విద్యా⁴దృతుమతీం త్రియమ్ ।

సద్యోగృహీరగర్భయగు త్రిలక్షణములు

లింగం తు సద్యోగర్భాయా యోన్యా బీజస్య సంగ్రహః ।

తృప్తిర్దురుత్వం స్ఫురణం ప్రచురం శుక్ల బంధనం ॥

హృదయస్సం నం తంద్రా గ్లాని⁵స్తృష్ట్ రోమహర్షణం ।

త్రిపున్నపుంసరజససతారణము

రక్తాధికే భవేన్నారీ సరశ్శుక్లాధికే భవేత్ ॥

నపుంసకం సమద్రవ్యే క్రివి⁶థో బీజసంభవః ।

విర్బురగర్భములు

వాయు⁷శ్చలతి గర్భే⁸చేత్ ఖంజః కు⁹జ్జో¹⁰ఽథ వామనః ॥

పం¹¹గుర్గర్భే భవేత్త్రి¹²జాణాంగో దాధికో¹³ఽథవా ।

అతిఘోలో¹⁴ఽతిదీర్ఘో వా భవేద్గర్భే కఫే చరే ॥

స్థలనే సర్వదోషేషు మూఢగర్భో భవేత్ త్రియాః ।

¹⁵భిన్నత్తి యావద్భూతుధా ప్రపన్నః

శుక్లా¹⁶ర్తవం వాయురతిప్రవృద్ధః ।

తావంత్యపత్యాని యథావిభాగం

కర్మాత్మకాన్యస్వవశాత్ప్రసూతే ॥

¹⁷నానాయోన్యాకృతీస్సత్వో ధత్తే¹⁸ఽసౌ ద్రుతలోహవత్

గర్భే పదధాతుప్రభృతీనాం లక్షణం

త్రిపుంసయోశ్చ సంభోగే విశుద్ధే శుక్లశోణితే ॥

పంచధాతూ¹⁹ స్వయం వష్టమాధత్తే యుగపత్రభుః ।

1. త్వర శ్రోణి

2. సర్వా

3. పూ

4. దృతుమతీ

5. ల్యా

6. ధం పీడ

7. స్ఫు

8. చ

9. జాత

10. జ్జ

11. గో

12. క్షీణేశుక్లాత పేభిశ్చ

వాయుగర్భయథా

బహుళా

13. లోహాఢ్య తివశుంశ

ధత్తేగజస్యయోనిజః

ఇంద్రియాణి మనః ప్రాణా జ్ఞానమాయు¹స్సుఖం తథా ॥

కర²ణం ప్రేరణం దుఃఖమిచ్ఛాహంకార³ఏవ చ ।

ప్రయత్నాకృతివర్ణాశ్చ కామక్రోధాదిసంభవాః ॥ ⁴

గర్భోపచయక్రమము

ప్రథమే మాసి సంక్షేదభూతో ధాతువివర్జితః ॥

⁵ఘనభూతో ద్వితీయే తు తృతీయోచేతనం తతః ।

ఆకా⁷శాల్లాఘవం సౌమ్యం శబ్దశ్రోత్రబలా⁸దికం ॥

వాయోస్తు స్పర్శనం చేష్టా పూహనం కా⁹ర్మ్యమేవ చ ।

పితౄ¹⁰చ్ఛ దర్శనం ప్రజ్ఞా సౌఖ్యం ¹¹క్రోధః ప్రకా¹²శతా ॥

¹³రసశ్చ రసనా చాప్యాః స్నేహః క్షేదనమా¹⁴ద్దవం ।

భూమేర్గంధ¹⁵స్తథా ఘ్రాణం గౌరవం మూర్తిరేవ చ ॥

ఆత్మా గృహ్ణ¹⁶తత్ సర్వం తృతీ¹⁷యే స్పందతే తతః ।

దోహదన్యాప్ర¹⁸దానేన గర్భో దోషమవాప్నుయాత్ ॥

వైరూప్యం మరణం వాపి తస్మాత్కార్యం ప్రియం ప్రీయాః ।

శ్చైర్యం చతుర్థే త్వంగానాం పంచమే శోణితోద్భవః ॥

మనసా చేతసా యుక్తో నాడీస్నాయుభీరా¹⁹వృతః ।

సప్తమే ²⁰చాప్తమే చైవ త్వజ్జ్ఞాంసస్మృతిమానసి ॥

ఘనగర్భఘ²¹నాం ధాత్రీమోజస్త²²త్ర ప్రధావతి ।

అప్తమే మా²³స్యతో గర్భో జాతః ప్రాణైర్వియుజ్యతే ॥

1. సుగంధతి

2. శే

3. మే

4. తన్వైద్యధవాత్మజం

సర్వం మనాదినాది

మిచ్ఛతి

5. మాన్యబుద్ధ

6. స్వచ

7. శో

8. ధి

9. ంక్ష

10. ంత

11. కూపం

12. శితాం

13. రసాశ్చరసశేకాస్యం

14. ర్దృతం

15. ధే

16. త్వదంస

17. య

18. ధా

19. యం

20. అ

21. నా

22. స్వ

23. స్వతే

నవమే దశమే వాపి ప్రబలైస్సుతిమాదుతైః ।

నిస్సార్యతే బాణ ఇవ ¹యోనిచ్ఛిద్రేణ నిర్జ్వరః ॥

షడంగవివరణము

²శిరోఽంతరాధిర్ద్యౌ బాహూ సక్థినీ చ సమాసతః ।

షడంగాని

అస్థిసంఖ్యాసము

తథాస్థీని షష్ట్యా సహ శతత్రయం ॥

³పంచ పాదసఖాః సక్థిన్ ప్రశ్యంగుల్యశ్చికత్రయం ।

ఏవం పంచదశైతాని శలాకాః పంచ తు స్మృతాః ॥

ఏకస్తత్రుతిబంధశ్చ జంఘాయాం కూర్చగుల్ఫకే ।

ద్వే ద్వే ఇతి షడేవన్యః పాష్ణాపూరౌ చ జానుని ॥

ఏకైకమిత్యేకసక్థిన్ పంచత్రింశత్తథా పరే ।

భుజయోస్సక్థితుల్యాని భేదా ఏషాం తు నామతః ॥

పాణిః స్యాత్పాదవత్తత్ర హస్తమూలం చ పాష్ణివత్ ॥

మణిబంధో గుల్ఫతుల్యః కూర్చస్తులో ద్వయేఽపి చ ।

ప్రకోష్ఠో జంఘయా తులోయో, జానువత్కూర్పరో భవేత్ ॥

ఊరువద్బాహుపుష్టం స్యాత్, అంతరాధౌ తు పర్యుకాః ।

చతుర్వింశతిరేతేషు స్థాలకాన్యర్బదాని చ ॥

తావంతి పృష్ఠే త్రింశత్సురురస్యష్టౌ త్రికే భగే ।

ఏకైకం స్యాదక్షకయోరంసయోస్తత్ఫలాఖ్యయోః ॥

నితంబే తు భవేతాం ద్వే శతమేతత్సంశతి ।

గండయోః కర్ణయోద్వే ద్వే శంఖయోశ్చాథ తాలుని ॥

తథా జత్రుజ్యేకమేకం గ్రీవాయాం తు త్రయోదశ ।

కంఠనాడ్యం తు చత్వారి హనుబంధే ద్వయం భవేత్ ॥

1. యంత్ర

షడ్విశోధారణానిచ

ద్వౌశంకాచకపాలాని

2. తస్యశోధాశరీరాణాం

3. చత్వారో గాస్థిరాస్థీ

చత్వారి వ్యవశిరస్థితః

జంఘాయాంస్థావరీవతు

ఊరుస్సస్పదశాస్థీని

ద్వాత్రింశదేవ దంతాః స్యుస్తత్సంఖ్యోల్లాఖలాని చ ।
 త్రీణి ఘ్రాణే వత్ శిరసి శతమూర్ఖమితి స్మృతం ॥
 శాఖాంతరామ్యార్థ్యభేదాత్ ఫలమస్యాస్థిసంగ్రహః ।

ఇంద్రియనిరూపణము

గంధరూపరసస్పర్శశబ్దాశ్చ విషయాస్తథా
 నాసికా లోచనే జిహ్వ త్వక్ శ్రోత్రే చేంద్రియాణి చ ।
 మాస్తా పాయుధిపస్థాశ్చ వాక్పాదౌ చేతి పంచకః ॥
 కర్ణేంద్రియాణి జానీత మనశ్చేహోభయాత్మకం ।

దశప్రాణాయతనములు

నాభిరోజు¹⁰ గుదం శుక్లం శోణితం శం¹¹ఖకౌ తథా ॥
 మూ¹²ర్ధాఽథ కంఠహృదయం ప్రా¹³ణాయతనముచ్యతే ।

కోష్ఠాంగహృదయాదులు

¹⁴కోష్ఠాంగాని స్థితాన్యేషు హృదయం క్లోమ పుష్పసం ।
 యక్మత్ స్థిహోందుకం వృక్కా నాభిడింభాస్త్రవస్తయః ॥

సవరంధ్రములు

¹⁵నాసానయనకర్ణానాం ద్వే ద్వే రంధ్రే ప్రకీర్తితే ।
 మేహనాసానవక్త్రాణామేకైకం రంధ్రముచ్యతే ॥
 నవ చ్ఛిద్రాణి తాన్యేవ ప్రాణస్యా¹⁶యతనాని చ ॥

1. హః	13. జ్యాయతను	వేష్టాపిష్టకురుందరే
2. స్యుతా	14. వపావసాచవానసః నా	వంక్షణేవృషణోవోష్టా
3. క్లో	భిక్లోమయకృత్తథా	శ్లేష్మగంధూతికాస్తథా
4. సా	స్థిహోక్షద్రాంత వృద్ధి	ఊపజింహద్వికౌజంహ్య
5. వా	శ్చపూర్వవద్దానమేవచ	జంఘోరుగళశుండితా
6. వ	ఆమన స్థానహృదయం	తాలూదరం వధికిర్నం
7. స్య	సూలాంతంగుదయేవచ	చుంబుకేగళశుండితాః
8. దో	అంతరాచకుచాక్షోప్టంవి	అక్షివర్తచతుష్కంఠ
9. తో	సారోయముదాహృతం	పద్వస్థేహృదయేనతు
10. బలం	15. ఖనేనపేక్షణంహుపే	16. యు
11. కకో	శఘ్నులీపికర్ణపత్రకే	
12. ర్ధాస్థి	కర్ణాచశబ్దాంబంధౌతా	

సిరాదినంభ్యాసము

శిరా¹శతాని సప్తైవ సవ స్నాయు²శతాని చ ।

³చతుర్వింశతిరాఖ్యాతా ధమన్యో రసవాహికాః ।

మాంసపేశ్యస్సమాఖ్యాతా నృణాం పంచశతం బుధైః ।

అధికా వింశతిః స్త్రీణాం యోనిస్తః సమాశ్రితాః

త్రయో⁴లక్షాస్తా విజ్ఞే⁵యాః కేశ⁶శ్మశ్రు శరీ⁷రిణాం ॥

సప్త⁸త్తరం మర్మశతం సంధయో ద్వే శతే⁹దశ ।

రసాది పరిమాణము

రసస్య సవ విజ్ఞేయా జలస్యాంజలయో దశ ।

¹⁰సప్తైవ తు పురీషస్య రక్తస్యాష్టై ప్రక్షే¹¹ర్దితాః ॥

షట్ శ్లేష్మ పంచ పిత్తం చ చత్వారో మూత్ర¹²మేవ చ ॥

¹²మజ్జ ఏకో మేదసో ద్వౌ వసాయా అంజలిశ్రయం ॥

పుథక్ స్వప్రస్మతం ప్రోక్తమౌజోమస్తిష్కరేతసాం ।

ద్వావంజలి తు స్తన్యస్య చత్వారో రిజసః స్త్రియాః ॥

ధాతుమలములు

కఫపిత్తమలా ¹³స్వేదనఖరోమ తథైవ చ ।

¹⁴స్నేహోఽక్షి త్వగ్విశామౌజో ధా¹⁵తునాం క్రమశో మయాః ॥ 16

1. శి	రి. ద్వితంభిశతంబధా	శ్లేష్మోచవస్థావస్థేహ రిత
2. తనా	9 రోమరోట్యాన్యస్థిపంచా	సానావదేవతో
3. కర్మణీనాతత్వేచ	శతోచతస్రః కోట్య	అమసాత్రంచ విజ్ఞేయం
పంచలే శిశితానితు	ఏవచ	సప్తాంజి విహ్యగోస్థితం
ఏకోసత్రింశతుర్లక్షత	సప్తపన్తితధాలక్షా అగ్ని	13. పైచివ
ధాసవశతాని చ	శ్వేదాయనై స్వహ	14. సేవాక్షిత్వస్ససామేదో
పటన్చిచాశద్విజానీయా	వాయువేయా సగణ్యంతే	15. తు
శ్శిరాధమని సంజతా	విభక్తాపరమాణవః	16. సానత్రయస్థితే పుంసే
4. ర్ల	10. తస్థై	అమపక్వం విఘ్నస్తథా
5. య	11. యే	గగ్భక్షిగంచ సక్వామం
6. త్రు	12. వసాశ్చంచచతుర్మగో	విగోపంబావయ్యైస్థో
7. ర	మజ్జకోర్గంతు పస్తుకే	

సత్వాదిగుణప్రకృతి నిరూపణము

సత్త్వం రజస్తమశ్చేతి త్రయః పోక్తా మహాగుణాః ।
సాత్త్వికం శౌచమాస్తిక్యం ధర్మస్తత్త్వం శుచిర్మతిః ॥
రాజసం బహుభాషిత్వం మానోక్రుద్ధంభమత్సరం
తామసం భయమజ్ఞానం నిద్రాలస్యం విహాదితా ॥
ఇతి భూతమయో దేహస్త్రిగుణైర్లక్ష్యయంతి చ ।

గుణభేదముచేత మనుజులైవిధ్యము

మనుజోస్త్రి విధాః ప్రోక్తాః దేవదానవమానవాః ॥
సత్వాదిలక్షణా దేవాః దానవా రాజసాధికాః ।
మానుషాశ్చ తమః ప్రా¹⁰యాః ¹¹తే త్రిలోకే త్రిధా జనాః ॥
షట్పుత్రం షోడశాధారం త్రిలక్ష్యం వ్యోమపంచకం ।
స్వదేహం యో¹² న జానాతి కథం వైద్యస్య ఉచ్యతే ॥

1. స	సంజ్ఞన జ్ఞాన బుధ్యామ	వితాః
2. ప	పున రాజాయతేవరః	శోధానశ్చమయేతు్య
3. కృ	కాసత్వాసంచవక్తృత్వం	క్తం దోషసాము
4. తథా	వాగత్వంధిమనో	పజాయతే
5. ల	గుణాః	ఆత్మాకాయో మహిం
6. శ్రీ	జింహ్యభ్యంతదసత్త్వం	ద్రానౌ స్వములకృత
7. ధ	తో ప్రాణస్యాకర	మతిలో
8. నాది	ణాక్రమాత్	దయాపోవలక్షార్థత్వంతే
9. చ	అభిన్యాపారసత్వోపి	వాస్యస్వంపరమపి
10. యో	పురీషంమూత్ర	మనసోమంత్ర యోగ్యం
11. త్రై	వర్చసాం	క్రమేణ
12. ద్వేసప్రతిస్పహస్రాణి	స్మృతిగంధో మేషమేషి	పాదాన్యేవాయవస్థే
హృదయాదభి	నిద్రాలస్య ప్రజా	వివిధగతికృతో
మిశ్రితాః	గర్భైః	దుర్జకాదోషభేదా
హితానామాహితానా	కలకర్మ సంక్రమణే	జ్ఞాతశక్తోతి హాస్థితి
ద్యనాసమప్యే శశి	వానోత్పక్య ఎత్తనే	రిపాకలోనై దృసిధిం
ప్రభుం	సక్షైః	కుతస్యాత్
మండలం తస్యమధ్యస్థం	పాకోద్గోమతప్రసావ	
ఆత్మదైవరివాచలం	చర్దిదోషాప్రసా	7. స

శరీరమందలి పంచభూతభాగములు

అందు పృథ్వీభాగములు

¹అస్థి మాం²సం త్వచో³ నాడీ రో³మచైవ తు పంచచమం |

పృథ్వీ పంచగుణా ప్రోక్తా సమాసాత్పరికీర్తితా ||

జలభాగములు

లాలా మూత్రం తథా శుక్లం ⁴స్వేదః శోణితమేవ చ |

ఆపః పంచగుణాః ప్రోక్తా స్సమాసాత్పరికీర్తితాః ||

తేజోభాగములు

క్షుధా తృష్ణా తథా నిద్రాహో లస్యం శాంతిరేవ చ |

తేజః పంచగు⁶ణం ⁷ప్రోక్తం సమాసాత్పరికీర్తి⁸తం ||

వాయుభాగములు

ధావనం చలనం కంపః కుం⁹చనం చ ప్రసారణం

వాయుః పంచగు¹⁰ణః ప్రో¹¹క్తః సమాసాత్పరికీర్తి¹²తః ||

అకాశభాగములు

శ¹³బ్దో మేధా¹⁴ఽవకాశశ్చ క్రిమి శల్యా¹⁵ని పంచ చ |

గు¹⁶ణా అకాశ¹⁷జాః ప్రోక్తాః సమాసాత్పరికీర్తితాః ||

శరీరవర్ణనము సమాప్తము ||

దూతాధ్యాయము

¹⁸పాపండాశ్రమవర్ణానాం సవ¹⁹ర్ణాః కర్మసిద్ధయే

తప విపరీతాః స్యుః ²⁰దూతాః కర్మ²¹విపత్తయే ||

1. పృథివ్యాపస్తేబోవాయు
రాశాలకు

2. చ

3. మాశ్చైవచ

4. శ్వే

5. ఆ

6. చాల

7. క్తా

8. తాం

9. భవైవ

10. జాః

11. క్తా

12. తాః

13. బ్ద

14. తిధాశ్చేష్టా

15. ది

16. ణమా

17. సా

18. పృథ్వీదార్తి తుసంయ

క్తే భుక్తే దప్తవి

వర్తితే

ఏకాంగైశ్చాన్యహస్తే

వాత భానంతస్య

తాంప్రతేత్

19. స్తం

20. దూతాః

21. విపత్తిః

దీనం¹భీతం²ద్రుతం³త్రస్తం⁴రూక్షామంగళవాదినమ్
శక్రిణం⁵దండినం⁶పండం⁷ముండశ్శశుజటాధరమ్⁸ ||
అమంగళాహ్వయం⁹కూరకర్ణాణం¹⁰మలినం¹¹క్రియమ్
అనేకం¹²వ్యాధితం¹³వ్యంగం¹⁴రక్తమాల్యానులేపనమ్¹⁵ ||
తైలపంకాంకితం¹⁶జీర్ణవివర్ణార్ద్రైకవాసనమ్¹⁷

ఖరోష్ఠమహిషారూఢం¹⁸కాష్ఠలోష్ఠాదిభేదినమ్¹⁹
నానుగచ్ఛేద్భిషగ్దూతమాహ్వా²⁰యంతం²¹చ దూరతః²² ||
అశస్త²³చింతావచనే²⁴న²⁵గ్నే²⁶భిందతి²⁷భిందతి²⁸

²⁹జుహ్వనే³⁰పావకం³¹పిండాన్³²పితృభ్యో³³నిర్వపత్యపి³⁴ ||

సుప్తే³⁵ముక్తకచే³⁶భ్యక్తే³⁷రుదత్య³⁸ప్రయతే³⁹తథా⁴⁰

⁴¹వైద్యే⁴²దూతా⁴³మనుష్యాణాం⁴⁴ఆగచ్ఛంతి⁴⁵ముమూర్షతామ్⁴⁶ ||

వాతపిత్తశ్లేష్మప్రకృతిలక్షణములు

అందు వాతప్రకృతి

⁴⁷కృశో⁴⁸రూక్షస్వల్పరేతాః⁴⁹చలచిత్తో⁵⁰నవస్థితః⁵¹

బహువాగ్⁵²వ్యోమగస్త్వప్నే⁵³వాతప్రకృతికో⁵⁴నరః⁵⁵ ||

పిత్తప్రకృతి

అకాలపలితో⁵⁶గా⁵⁷రః⁵⁸ప్రస్వే⁵⁹దీ⁶⁰15క్రోపనో⁶¹బుధః⁶²

⁶³స్వప్నే⁶⁴షు⁶⁵జ్యోతిషాం⁶⁶ద్రష్టా⁶⁷పిత్త⁶⁸తో⁶⁹మధ్య⁷⁰మో⁷¹నరః⁷² ||

శ్లేష్మప్రకృతి

⁷³గంభీరబుద్ధిః⁷⁴స్థూలాంగః⁷⁵స్నిగ్ధకేశో⁷⁶మహాబలః⁷⁷

స్వప్నే⁷⁸జలాశయాలోకీ⁷⁹శ్లేష్మప్రకృతిరు⁸⁰త్తమా⁸¹ ||

చికిత్సాసార సంగ్రహమున పూర్వఖండము సంపూర్ణము

. భీతం	10. పిండా	15. కాసనో
. దృఢ	11. వైద్య	16. దుస్స్వస్నాదిదితే
. ధ్వస్త	12. కృశోరూక్షాస్వల్పరేతా	దృష్టం
. త	చలచిత్తోపవర్తనమ్	17. శో
. లింగంవహతే	బహువాగ్ ⁵² వ్యోమగస్త్వ	18. మం
. గ్నే	ప్నం వాతఃప్రకృత	19. స్థిరతేనచిపుష్టాంగ సం
. చి	యానరః	త్రతిఃక్రియవాదినం
. జంహ్వనో	13. రాః	వ్యప్నేజలసితా దృష్ట
. త	14. ధా	శ్లేష్మప్రకృతిముత్తమం

చికిత్సాసార సంగ్రహము

మ ధ్య మ ఖ ం డ ము

—:0:—

నాడీప్రకరణము

వాతాదినాడీలక్షణములు

1 వాతాద్యక్రగ²తిర్యాతి చపలా పిత్తవాహిని
స్థిరా శ్లేష్మవతీ ప్రోక్తా ³సర్వలింగా తు సర్వతః ॥
4 వాతపిత్తయుతా నాడీ వక్రా చ చపలా భవేత్
వాతశ్లేష్మయుతా నాడీ వక్రా మందగతిర్భవేత్ ॥
పిత్తశ్లేష్మయుతా నాడీ మందా చ చపలా భవేత్
పిత్తవాతయుతా నాడీ చపలా వక్రగా భవేత్ ॥
శ్లేష్మపిత్తయుతా నాడీ మందగా చపలా భవేత్
శ్లేష్మవాతయుతా నాడీ మందా వక్రగతిర్భవేత్ ॥

టీ. వాతపైత్యములైన వక్రచంచలములైన నడచును. వాతశ్లేష్మములైన వక్రమందములైన నడచును. పైత్యవాతములైన చంచలవక్రములైన నడచును. శ్లేష్మపైత్యములైన మందచంచలములైన నడచును. శ్లేష్మవాతములైన మందవక్రములైన నడచును.

త్రిదోషనిరూపణము

శ్లో. వాయుః పిత్తం కఫశ్చేతి త్రయో దోషోహస్యమా⁷సతః ।

వికృతావికృతా దేహం ఘ్నంతి తే వర్తయంతి చ ॥

1. స్థిత్యానాడిముఖేయశ్చ విద్యత్పాటనపేక్షతే దిశానితీవితంయస్యద్వితీ యంమరణం దృఢం స్థిరానాడి భవేద్వ్యస్య వి ద్యతోద్యుతిరివేక్ష్యతే ద్విసైకంజీవితం తస్య ద్వి	తీయే మృత్యురేవచ 2. తాయా 3. సలలింగాయసర్వతా 4. సమనూత్మస్థిరానాడిం పిత్తశ్లేష్మ ముద్భవా నాతోతినాడి మందాచ పిత్తనాడిచ వేగతా	అతిమందాచ నాడిచ ద్వంద్వజాసన్నిపాతజా 5. ష 6. స 7. గతా 8. వికృతాందేహమగ్రంతీ తేవర్తయంతిహంతి చ
---	--	---

టీ. వాతపి త్తశ్లేష్మములు మూడు దో¹షములు. అవి జేహమందు సమముగనుండి ²శరీరమును నడపించును. అవి తమస్థానములను విడిచి అన్యస్థానములలో నడచిన శరీరమందు రో³గములను పుట్టించును. ⁴చంపును.

ఈ శరీరమందున్న మూడుదోషములు తమస్థానములంచే నడచిన, శరీరము సుఖవంతమై యుండును. రోగాలు చేరవు.

శ్లో. తే వ్యాపి⁵నో⁶పి హృన్నా⁷భ్యోరథో మథ్యోర్ధ్వసంశ్ర⁸యాః ।

వాతాదియుతనాడిస్థానములు

శ్లో. వాతాధికా వహేన్నూ⁹లే మధ్యే వహతి పిత్తతః ।

అంత్యే శ్లేష్మా¹⁰ధికా నా¹¹డి సన్నిపా¹²తే స్వలక్షణా ।

మి¹³త్రా సా ద్వంద్వజా ప్రోక్తా ప్రసుప్తా సాన్నిమం¹⁴దజా ॥

టీ. నా²¹డి వాతపై త్యశ్లేష్మద్వంద్వ సన్నిపాతజమని అయిదు విధములు. ¹³అవి యెట్లన, మొదలివ్రేల వాతనాడి నడిమివ్రేల పైత్యనాడి కడపటివ్రేల శ్లేష్మనాడి రెండువ్రే¹⁴ళ్ల జూపెడిది ద్వంద్వనాడి మూడువ్రే¹⁵ళ్ల జూపెడిది సన్నిపాతనాడి.

శ్లో. క్రమోద్భృతాదిదోషేణ సర్పమండుకహంసవత్ ॥

టీ. వాతపి త్తశ్లేష్మనాడిభేదములు. పామువలె నడచునది వాతనాడి. కప్పవలె నడచునది పైత్యనాడి. హంసవలె నడచునది శ్లేష్మనాడి. పామువలెను కప్పవలెను నడచునది ద్వంద్వజము. ఇది వాతపిత్తనాడి. వాతశ్లేష్మనాడి, పామువలెను హంసవలెను నడచును. పిత్తశ్లేష్మనాడి కప్పవలెను, హంసవలెను నడచును. ఒకేసారి పై మూడువిధములైన గమనములుకలది, సన్నిపాతనాడి.

1. పాలున్ను

6. యో

11. డ

2. నడచినను

7. ది

12. డి

3. లుపుట్టును

8. డి

13. న్నూహవిలక్షణం

4. చచ్చును

9. తీయ్య

14. ళ్ల

5. భో¹⁶

10. త్ర

15. ళ్ల

నాడిసన్నివేశము

శ్లో. సవ్యేతరకరాంగు¹ప్థమూలే సూక్ష్మగుణాకృతిః ।

²ధమనీ కిగామినీ లోలా ధృతా నాడీ తు సర్వదా ॥

టీ. ¹కుడిచేతి యంగుష్ఠమూలమున, సూక్ష్మతంత్రు రూపముగలిగి, గమన శీలముగల ధమనినే నాడియందును.

శ్లో. ఏకా³పి పంచధా నా⁴డీ పంచా⁵ంగుళిప్రదేశగా ।

వటో బహుప్రవర్ధిన్యా సిఫయా సూక్ష్మయా యథా ॥

టీ. ఒకేనాడి అయిదు విధములు. అవి వాతికము. పైత్తికము శైష్వి కము ద్వంద్వజము సాన్నిపాతికము, అని. ³ఈ యెదు విధములు ప్రేళ్లను కానబడును. ఎటువలెననగా మట్టిచెట్టునూడలో పిల్ల యూడలున్నట్లు శరీరమందు నరములు సూక్ష్మములై కానబడును.

శ్లో. ప్రతిప¹⁰ర్వాంతసంవీతా వర్తంతే వాయువేగవత్ ।

నాడీ వక్రో¹¹న్నమం¹²తీ చ,

టీ. ప్రతిసంధులందు నడచు నాల్గు వాయువేగమువలె లెస్సవేగము కలిగి నడచును.

నాడిపరీక్షాప్రకారము

¹³పశ్యేత్స్వాంగుళి ముద్రయా॥

ఈ నాడులను చూచు విధము. తనప్రేళ్లతో ఆవలివాని హస్తాంగుష్ఠ మూలమున చూచునది.

శ్లో. తర్జ¹⁴న్యగ్రేణ మతిమా¹⁵ లోలాకారం ప్రవీడయేత్ ।

1. శ్రే	నరము నాడి అనిపించు	బాతయా
2. వ	కొనును ఆనరం పీతంబె	9. క
3. గమ	త్రిమిటిన్నట్లు మిటిలేను	10. భృత
4. కుడిచేత చూచేప్రకారము యెడమచేతి అంగుష్ఠమూలమందు చూచే క్రమం నాడినడిచేవిధము అందు నాడినడిచే పెద్ద	5. ది 6. మ 7. వన 8. పటుపురోగవర్జస్య శరోయా సూక్ష్మ	11. మృ 12. శ్రీ 13. పుష్పస్య 14. వ్యా భూకాదేకాధిమాన్ ఏషండేశనశాస్త్రీణా

టీ. ధీమంతుండైన పురుషుడు తనచూపుడువ్రేలు మొదలుకొని
మూడు వ్రేళ్లతోను చూచునది. ఆ¹విధానము అంకుశము
రీతిగ నుండును. ఆరీతిగనే మూడువ్రేళ్లను వంచి చూచునది.
అనేకశాస్త్రము లెఱిగినవారైనను ఈశాస్త్రమును యుపదేశములేక
తెలిసికొనలేదు.

శ్లో. కదళీముకుభాకారతర్జ్వ²న్య తాం పరీక్షయేత్ ।

³సవ్యేన రోగిధృతకూర్పరభాగభాజా -

పీడ్యాథ దక్షిణకరాంగుళికాత్రయేణ ॥

అంగుష్ఠమూలమధిపశ్చిమభాగమధ్యే

నాడిం ప్రభంజనగతిం సతతం పరీక్షేత్ ॥⁴

శ్లో. ⁵అంగుళ్యైః పరీక్షేత తరుణజ్వరబోధినీమ్ ॥

టీ. జ్వరనాడిని చూచేటప్పుడు తనవ్రేళ్ళతూడలను అంకుశరూపముగ
వంచుకొని చూచేది. ఆనాడి వేగముగ నడచిన, జ్వరమున్నదని
యెఱింగేది.

శ్లో. నా⁶డిం మందాం చ వృద్ధా⁷ం చ నానాభావైః పరీక్షయేత్ ।

⁸యథా వీణాగతా తంత్రీ సర్వా రాగా ప్రకాశయేత్ ।

తథా హస్తగతా నాడి సర్వా రోగా ప్రకాశయేత్ ॥

టీ. నాడి అతిమందముగను అతివేగముగను నడచును. కాబట్టి నాడిని
నానాప్రకారములుగ ఉపదేశగమ్యముగ భూచునది. సప్తస్వర
ములు శ్రుతిరూపమున తంత్రియందు గానబ¹⁰డురీతిగ నాడియు
తనవ్రేళ్ళతుదను కానబడును.

1. ప్రకార
2. సీం
3. సవ్యేనపాణినాపూర్వం
ఇతరాంగుళినూర్వికా
4. తనవ్రేళ్లతో ఆవలివారి
అరచేతి మడికట్టును అ

- రటిపువ్వు మొగ్గవలె
- వంచి దన ధర్మవ్రేలు
- మొదలైన మూడువ్రేళ్ల
తోనున్నూ చూచేది.
5. నిత్యాపినిశిలోభీమాక్
అంగుళీయంకుశాకృతిః

6. డిర్బ
7. ధృ
8. రి
9. కృతిభేదాతి తంత్రీ చ
నాడిభేదాసపేత్వరం
10. డిని

శ్లో. వాగురములగుణవత్ ధమనీ సర్వగా స్వయమ్ ।

¹లక్ష్మ్య తే దక్షిణే వుంసాం యా చ నాడీ విచక్షణైః ।

కూర్మభేదేన వామానాం వామే హైవావలోక్యతే ॥

టీ. స్త్రీలకు నాడిని చూచువిధము. స్త్రీలకు ఎడమచేతియందే నాడి తెలియును గాన స్త్రీయెడమచేయిని తన కుడిచేతితో చూచునది.

శ్లో. జలూకస్తాండవా నాడీ శీతపూర్వజ్వరే భవేత్ ।

ఏకా పి ధమనీ నాడీ నానాహాపగతిర్భవేత్ ॥

టీ. ఒకేవిధమైన నాడి నరాంగుష్ఠమందు అనేక విధములై తోచును.

²ఒడలు సలుపరించి వచ్చిన ³జ్వరములో ఆనాడి జలగవలె నడచును. చలిలేని తాపజ్వరము⁴లందు ఆనాడి సవ్యాపనవ్యమై నడచును. నెమలి తోకవలె పలువై తోచును.

శ్లో. కీటపక్షిమృగాదీనాం గతిమాదాయ వర్తతే ।

కాలేషు దోషకోపస్య ⁵వయసః భోజ్యకాలయోః ॥

టీ. నాడిని చూచునపుడు నాయాకాలములను గమనించవలెను. అనగ దోషప్రకోప కాలములందు, వయః పరిణామకాలములందు, భోజన కాలములందు, నాడి భేదించును. గాన, నాయా సమయములనుబట్టి నాడిగమనమును తెలిసికొనవలెను. ఉదయముమొదలు పదిఘడియలు శ్లేష్మకాలము. ఆమీద పది ఘడియలు పైత్యకాలము, ఆమీద పది ఘడియలు వాతకాలము, స్రాద్ధ గ్రంథిని వెనుక కూడ శ్లేష్మము మొదలుగాగల మూడు దోషములు ఈలాగుననే నడచును. ⁶అకాలములను నూత్నముగ మూడు⁷ గ నిభజించిన

1. శ్లేష్మకోష్ఠచేతి నాడీవా
మేవామత సంభవా

2. సీతోయసనికాంతరే

3. వా

4. వేంకి ఆయానా

5. లాయనా

6. లస్య

7. యావనే

8. కాలం యెటింగేదిన్నీ

దోషాలెరింగేదిన్నీ దో

షకాలా తెటింగేదిన్నీ

కొంగయెటింగేదిన్నీ వ

యస్సు నెటింగేదిన్నీ భో

జనకాల మెటింగేదిన్నీ

మనుషుని కాలం

9. కాలం

10. అందులో

11. పాతికలపును

ఉదయము మొదలు శ్లేష్మపైత్య వాతములు హెచ్చు తగ్గులుగ నడచును. అనగ నాయాకాల దోషములు హెచ్చుగను, మిగిలి నవి తక్కువగను, కలిసి నడచు¹ను. ఆ మూడు²భాగములందును ఉదయము మొదలు ఘడియ ఘడియకు శ్లేష్మపైత్యవాతములు సూక్ష్మముగ నడచును. ఆఘడియలో ³ఘడియయందు శ్లేష్మ పైత్యవాతములు నడచును. ఆ⁴ఘడియలో శ్లేష్మము క్షణ కాలము పైత్యము క్షణకాలము వాతము క్షణకాలముగ నడచును. అందులో నుత్పత్తిస్థితిలయముల ⁵నెఱుంగునధి.

దేహమందలి శ్లేష్మపిత్తవాతములను తెలిసికొను విధము. వాత దేహము ఒకవేళ ఉష్ణముగను ఒకవేళ శీతలము⁶నై యుండును. పైత్యదేహము ఒకవేళ అత్యుష్ణము⁷గను ఒకవేళ అతి శీతలమునై యుండును. శ్లేష్మదేహము తగుమాత్రము చల్లనై యుండును. వాతపిత్త, పిత్తశ్లేష్మరూప ద్వంద్వదోషయుత దేహము ఉష్ణ⁸శీతలమై యుండును. శ్లేష్మవాతములు కల దేహము కేవలము⁹ శీతలమై యుండును.¹⁰

1. నూ
2. పాతికలలోపలనున్న
3. అర
4. దవును
5. అర
6. ల
7. యెఱింగే
8. చుల
9. శైత్య
10. నై
11. న్ను
12. శైత్య
13. శైత్య
14. మానేటివాత శ్లేష్మములు ఉష్ణమైయుండును మా ననివి అతిశైత్యముబొం

దిశ్లేష్మ వాతాలై నడచును మానసి మానసివి శ్లేష్మపైత్యాలై నడచును మానసివాతపైత్యం కష్ట సాధ్యమైలోచును సాధ్యం అసాధ్యం కృత్ర సాధ్యం సాధ్యం లోపలవాత పల ప్రైత్యశ్లేష్మ వాతా సాధ్యం ద్వంద్వజాలై నవి మానసివి నన్నిచా తాలని యెఱింగేది.

అసాధ్యంమాడు విధాలు సాధ్యంమాడు విధాలు కృత్రసాధ్యం మాడు విధాలు సాధ్యంలోపల పైత్యంసాధ్యం శైత్యం

కృత్రసాధ్యంవాయువు అసాధ్యం పైత్యశైత్యం కృత్రసాధ్యంవాతపైత్యం సాధ్యం శ్లేష్మవాతం అసాధ్యం లోపలవాత పితృశేషాలు అల్పమై తోస్తే సాధ్యం సమమై తోస్తే కృత్రసాధ్యం బహుళమైతోస్తే అసాధ్యంవయస్సు యెండు 33 శ్లేష్మా నకు న్ను ముపై షమాడు వాత మున్నూ అలాగునే పైత్యమున్నూ సూక్ష్మ అతి సూక్ష్మము ఈ రీతిననే నడచును

మృత్యునాడీలక్షణము

శ్లో. ¹అత్యర్థమృత్యుకా నామ దృష్టాదృష్ట ప్రచారిణీ ।
అతిసూక్ష్మాతికుటిలా నాడీ వహతి మృ⁴త్యవే ॥
నాడీ⁵ పాదవహః దృ⁶ష్టా ⁷కరే యా వైవ దృశ్యతే ।
శనైశ్చా⁸భోర్ధ్వగమనా నాడీ వహతి మృ⁹త్యవే ॥
ఆగంతుకారణైః కా¹⁰మాత్ భయాన్త్రోపాచ్చ మూర్ఖ¹¹యా ।
నాడ్యాయాతి ¹²ప్రణప్టేవ స జ్వరాదిగదే ¹³తథా ॥

నాడీ నిదానములో ముతాంపరము

మృత్యునాడి

శ్లో. క్షణే శీతా క్షణే తూష్ణా క్షణేఽల్పా క్షణముత్కటా
నిష్పందా నాడికా హీనా శ్శాఖాపల్లవశీతలా ॥
త్యజేత్తం రోగిణం వైద్యో యమదండాంకితం స్మరన్
సందిగ్ధా వా సుసూక్ష్మా వా జీవహానిస్తథోచ్యతే ॥

సన్నిపాత నాడి

శ్లో. సన్నిపాతజ్వరే నాడీ సూక్ష్మాగా శీఘ్రవైవ చ ।
వక్రగా వర్తతే నాడీ నాస్తి తస్య చికిత్సితమ్ ॥

వారాది నాడి

శ్లో. వాతాధికా వహేన్మథ్యే హ్యగ్రే వహతి పిత్త¹⁴తః ।
అంత్యే శ్లేష్మాధికా నాడీ సన్నిపాతే ¹⁵స్వలక్షణా ॥
మిశ్రితా ద్వంద్వజా శ్లేషయా ప్రసుప్తా చాగ్నిమాంద్యకే ।

1. జీవనాడి

హంసప్రకోష్ఠదాహస్య

మధ్యహాశ్విసమ

క్రితా

జీవనాడి ఇతిప్రోక్తం

పండిత స్తత్వలేదినః

2. ప్లేవ

3. ప్లేవ

4. త్యు

5. మందవహం

6. ప్లేవ

7. మూలేసాత్యర్థముచ్యతే

8. రో

9. త్యు

10. త్యు

11. యః

12. ప్లేవ

13. పతా

14. కా

15. హ్య

మ ధ్య మ ఖ ం డ ము

ఏకదివసాయుర్లక్షణము

శ్లో. హృదయం క¹ంపతే యస్య నిర్మిమి త్తం పునః పునః ।
విహ్వలత్వం చ తృష్ణా చ ²శ్వాసశోర్ధ్వగతస్తథా ॥
స్వరూపేణాస్య నేత్రే తు పుత్రకాది స దృశ్యతే ।³

పంచదివసాయుర్లక్షణము

శ్లో. ని⁴ర్దోషే స్ఫురణౌ పాదౌ యదో⁵ద్ధౌ చ ముహుర్ముహుః ।
పంచమే దివసే నాస్తి మానవానాం తు జీవితమ్ ॥

దశదివసాయుర్లక్షణము

శ్లో. అనిమిత్తం చ బాధిర్యం శ్రవసోశ్చక్షుషోరపి ।
నిద్రాకాలే చ హిక్మా చ దశరాత్రాన్నజీవతి ॥

⁶పక్షాయుర్లక్షణము

శ్లో. నా⁷భీస్తనగుదం యస్య కంపతే తా⁸ంలుసంగ్రహే ।
శవగంధిశరీర⁹స్స పక్షమేకం స జీవతి ॥

ఏకమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. యస్య జానుగతం మ¹⁰ర్మ స కించిదపి చేష్టతే ।
మాసాంతే మరణం కించిన్నకే ¹¹నాపి విలంఘ్యతే ॥

¹²మాసద్వితయాయుర్లక్షణము

శ్లో. యస్య ¹³స వ్యధతే కించిత్ వీడితే లింగమర్మాణి ।
తథా మాసద్వయన్యాంతే బాఘతే యమదర్శనమ్ ॥

త్రిమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. స్పందనో వృషణో యస్య స కించిదపి వీడితః ।
త్వతీయమాసమా¹⁴సాద్య యమస్థానం గమిష్యతి ॥

1. ఖ
2. శ్వాశోర్ధ్వగతమిశ్యత్
3. యథాపాదంఘ్రచుష్మస్తు
తథామృత్యురదూషితం
4. దో

5. ర్ధ
6. పక్షమాసః
7. జేష్ఠ
8. శుకాముహి
9. స్వ

10. శ్మ
11. కా
12. ద్వితీయమాసః
13. స్వర్వగతే
14. సప్త

¹చతుర్మాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. స్పందనం దృశ్యతే యస్య న కించిన్నాభిమర్శణి ।
న జీవేచ్ఛతురో మాసానపి ²యోగశతైర్ధృతః ?

పంచమాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. యస్య ³న స్ఫురణం కించిత్ విద్యతే స్తనమర్శణి ।
ఏవం ⁴స పంచమే మాసే స్కంధారూఢో గమిష్యతి ॥

షణ్మాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. స్పందనం న హి ⁵దృశ్యేత స్కంధమూలస్య మర్శణి ।
షణ్మాసాంతమనాసాద్య యమస్య సదనం వ్రజేత్ ॥

సప్తమాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. వినష్టం స్ఫురణం యస్య ⁷ధమన్యోరిహ మర్శణి
అతికాలకృతో ⁶రోగీ సప్తమాసాన్న జీవతి ॥

నవమాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. స్ఫురణం దృశ్యతే కంఠే యస్య మర్శణి సంస్థితే ।
తేజోవైషమ్యతో దేహీ నవమాసాన్న జీవతి

దశమాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. యస్య ¹⁰న స్పం దతే కించన్ మర్శ కూ ¹¹ర్పరసంస్థితమ్ ।
స ¹²శోషీ దశమే మాసే నశ్య ¹³త్యాయుఃపరిక్షయాత్ ॥

ఏకాదశమాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. మణిబం ¹⁴ధాధరే మర్శ ¹⁵యస్య కించి న్న చేప్తతే ।
స ¹⁶ఏకాదశమాసాయురితి కాలవిదో వి ¹⁷దుః ॥

1. చ

7. త

13. ంత్యానరోపరం

2. తో నశతాభృతా

8. యో

14. ఘో

3. క

9. విషమదే

15. శ్మ

4. స్య

10. కంఠ

16. యే

5. శాస్త్రీన

11. కాస్య

17. ఘః

6. ధృవమా

12. శుషో

సంవత్సరాయుర్గక్షణము

శ్లో. కరాంగుష్ఠస్య మూలే తు ¹యస్య మందం విచేష్టతే ।
స భవేద్వత్స²రం పూర్ణం క్షయగామీ భవేన్నరః ॥

ప్రసన్ననాడి

శ్లో. సప్తప్రకృతికా నాడీ నిర్దిష్టా ³ప్రభవేత్సుభా ।
ప్రసన్నా సకలా⁴త్యర్థం ⁵పుంసాం సాధ్యా యతో భవేత్ ॥

నాడీపరీక్ష

శ్లో. కరాంగుష్ఠస్య మూలే తు బుధ్వా నాడీం శుభాశుభమ్ ।
వాతపిత్తక⁶ఫాదీనాం సాధ్యాసాధ్యం చ ⁷వీక్షయేత్ ॥

విషమజ్వరనాడి

శ్లో. కరాంగు⁸ష్ఠస్య యా పూర్వం ⁹ద్వ్యంగుళే పీడితా పునః
ఉష్ణా వేగ¹⁰వతీ నాడీ సా జ్ఞేయా విషమజ్వరే ॥

అంతర్గతజ్వరధాతువు

శ్లో. కరాంగు¹¹ష్ఠస్య పృష్ఠే తు ¹²హ్యంగుళీపీడితా పునః
ఉష్ణా నాడీ బహి¹³శ్చేతా ¹³భవేదంతర్గతజ్వరే ॥

పరీక్షణీయములు

శ్లో. ఆదా చ సర్వరో¹⁴గేషు నాడీ జిహ్వ చ మూత్రకమ్ ।
పరీక్ష్యం సతతం వైదై¹⁵స్తథా ని¹⁴త్యం విశుద్ధయే ॥ ¹⁵

సప్తధాతు ¹⁶నిరూపణము

శ్లో. రసాస్పృశ్శ్చాంసమేదో¹⁷ఽస్థిమజ్జాశుక్లాని ధాతవః¹⁷
అన్నాద్రసః సప్తదినే రసా¹⁸ద్రక్షం తథైవ చ ।

1. యద్రుమంతున

8. శ

15. పులమర్మనిదానం

2. ప్రదహోత్సుకం

9. యంగుళీ

16. భాతువృద్ధివృద్ధిప్రామా

3. త్వా

10. యవా

భావ్యంక్రిపాద

5. పూ

11. శ

పంకజా

6. సా

12. ఆ

17. రచ్యంతి మదనోబల్యం

7. యాత్రజ్ఞైః

13. వందేయ

బలఃప్రబలకోబలా

14. చ

18. స్వప్తంచరక్తయాః

రక్తాత్సప్తదినే మాంసం మాంసా¹న్నేదస్తభైవ చ ॥

²మేదసో²స్థి చ సప్తహస్మజ్జాస్థస్సప్తరాత్రతః ।

మజ్జస్సప్తదినే శు³మి⁴శ్యేతే సప్తధాతవః ॥

తైలబిందు ⁴దిక్పరీక్ష

శ్లో. పూర్వస్యాం వర్ధతే బిందోః తైలస్య ప్రస⁵రో యది ।

ఆరోగ్యం త⁶స్య నూనం స్యాత్ రోగో నైవా⁷స్య జాయతే ॥

దక్షి⁸ణస్యాం భవేత్ బిందుః జ్వరభావే తథా ది⁹శి ।

ద్వి¹⁰త్రైస్తు దివసై రేవ మృత్యుస్తస్య స సంశయః ॥

వారుణీం దిశమాశ్రిత్య బిందు¹¹విస్తరణం య¹²దా ।

రోగిణాం రోగహానిః స్యాదాయుర్వృద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥

ఉత్తరస్యాం ¹³తథా బిందుప్రసరో జాయతే యది ।

¹⁴అరో¹⁵గతా తథా నూనం పురుషస్య ప్రజాయతే ॥

ఈశా¹⁶న్యాం జాయతే తైలప్రసరో యది రోగిణామ్ ।

జీవంతి మాసమేకం తే పశ్చాద్భ్యాంతి యమాలయమ్ ॥

ఆ¹⁷గ్నేయాంతే య¹⁸దా రేఖా తైలబిందా విసర్పతి ।

తస్యాషధం చ నో కార్యం నిశ్చితం స వినశ్యతి ॥

ప్రసరో యది తైల¹⁹స్య నైఋతిం దిశమాశ్రితః ।

సచ్చిద్రం తు పునర్మూత్రం మృత్యురేవ స సంశయః ॥

వా²⁰యవీం దిశమాశ్రిత్య విస్తరస్తైల²¹జో భవేత్ ।

స రోగీ కాల²²నిహతః ²⁴శ్మశ్రుం క్రోశేద్యమాలయే ॥

1. స్పృశ్తంచమేదయోః

2. మేధాసప్తదినేరస్థి

ప్రస్థమజ్జయోః

3. యి

4. విశి

5. కా

6. ధా

7. ఉయప్రదే

8. జేజాయతే

9. శే

10. వైక

11. ర్వి

12. ధా

13. య

14. ఆ

15. గ్య

16. స్య

17. శ్చ

18. ధా

19. స్వే

20. యువ్య

21. జా

22. మ

23. శ్చిరంక్రీడాకరోత్సహ

యుగభేదములో ప్రాణస్థానములు

శ్లో. కృతే¹స్థని స్థితాః ప్రాణాస్తేతా⁴యాం మజ్జమాంసయోః ।

ద్వాపరే త్వగ్గతాః ప్రోక్తాః కతా రక్షగతాః స్మృతాః ॥

9వైద్యచింతామణిప్రోక్త నాడీనిదానాది నిరూపణము

శ్లో. శ్రీనాథం పార్యతీనాథం వాణీనాథం సరస్వతీమ్ ।

దుర్గావటుక హేరంబా¹⁰ నతతం చ సమామ్యహమ్ ॥

శ్రీవత్సగోత్రతిలకం జగద్వైద్యపితామహమ్ ।

అమరేశ్వరభట్టప్య ప్రియసూనుం గుణోత్తమమ్ ।

వల్లభే¹¹ద్రేణ రచితం జనానాం హితకారణమ్ ।

వైద్యచింతామణిం ¹²నామ భైషజ్యగ్రంథము త్తమమ్ ॥

నిదానం ద్రవ్యశుద్ధిం చ రసయోగకషాయకమ్ ।

వత్సతే ¹³వైద్యశాస్త్రీయమేతత్సర్వం ¹⁴సవిస్తరమ్ ॥

ఏ¹⁵తస్మధ్యే పు¹⁶రో వక్ష్యే నిదానం శాస్త్రసమ్మతమ్ ।

ఆదా సమస్తరోగేషు ¹⁷హ్యప్యస్థానం పరిక్షయేత్ ॥

టీ. అది యెట్లన.

అష్టస్థాననిరూపణము

శ్లో. ¹⁸నాడీం స్మర్నం చ రూపం చ శబ్దం నేత్రే పురీషకమ్ ।

మూత్రవర్ణం చ జిహ్వం చ హ్యేతాస్పశ్యేద్భిషగ్వరః ॥

నాడీస్థానము

శ్లో. అంగుష్ఠమూలమాశ్రిత్య ¹⁹హ్యంగుళత్రయమాత్ర²⁰కా ।

యవస్య బీజమాత్రం తు నాడీ సర్వాంగసంగతిః ॥

1. యుగే

2. తం

3. ణి

4. యో

5. ది

6. పా

7. ద్ద

8. స్థానము

9. నాడీ నిదానం

10. సమస్తేతతామ్యహం

11. ద్రోవి

12. రా

13. శాస్త్రలాభంచ

14. సు

15. యోగ్య

16. రా

17. అ

18. నాడీస్మర్నరూపంచశబ్ద
నేత్రపురీషయోః

మూత్రవర్ణాని జిహ్వవ
ఏతాదృశ్యంభిష

గ్వరైః

19. అ

20. క

కరమూలే పాదమూలే నాడీ వహితి దృశ్య¹తామ్ ।

నారీణాం వామభాగే చ పుంసాం డ²క్షే తు శోధయేత్ ॥

శ్లో. వాతపిత్తద్వయస్యాదా మధ్యే కఫగతిస్తథా ।

యథా నాడీ ³తథాశ్చ⁴ర్యా విజ్ఞేయా వై ద్యపార⁵గైః ॥⁶

వాతపిత్తశ్లేష్మనాదీనిరూపణము

వాతనాడీలక్షణము

శ్లో. వాతనాడీ ⁷వక్రగతిర్భేకలా⁸వకసర్పవత్ ।

బాలస్య దో⁹లావరై¹⁰న జలూ¹¹కాయా గతిర్భవేత్ ॥

పిత్తనాడీలక్షణము

శ్లో. చపలా పిత్తనాడీ చ ¹²తథా మాయూరబర్హవత్ ।

శ్లేష్మనాడీలక్షణము

శ్లో. మరాళ¹³సగతిర్నాడీ కవోత¹⁴సగతిస్తథా ॥

క¹⁵ఫాత్ స్థిరగతిః ప్రోక్తా కుక్కుటస్య గతిస్తథా ।

¹⁶పారావతసమా తద్యత్ చటకీటిట్టిభీగతిః ॥

వాతపిత్తనాడి

శ్లో. ముహూర్వష¹⁷ధరస్యేవ ముహూర్మాయూరచేష్టి¹⁸తా ।

వాతపిత్తగతిం ¹⁹నాడీం విజానీ ²⁰యాత్ భిషగ్వ రః ॥

పైత్యశ్లేష్మనాడి

శ్లో. కుక్కుటస్య గతిర్నాడీ ముహూర్మాయూరచేష్టి²²తా ।

శ్లేష్మపిత్తగతిం ²³నాడీం విజా²⁴నంతి ²⁵విపశ్చితః ॥

1. తి

2. డీణోధయేత్

3. య

4. ర్యం

5. గాః

6. మృత్యువాడీ ప్రాణి

విశేషః చింతాపణి

నాడీనిదానం

వాతనాడీ పైత్యనాడీ

శ్లేష్మనాడీ

7. ర్వ

8. వృ

9. ల

10. వ

11. కస్య

12. య

13. స్య

14. స్య

15. ఘ

16. పారావతస్య చటకనాడీ

టిట్టిభ సంజ్ఞవత్

17. గతిర్నాడీ

18. తః

19. ర్నా

20. యం

21. రైః

22. తః

23. ర్నాడీ

24. నీయ్య

25. పండి

అజీర్ణాదిదోషములందు నాడీలక్షణములు

అజీర్ణనాడి

శ్లో. ¹అజీర్ణ² గజగా³నాడి జీర్ణ⁴ సస్వాపకాకవత్ ||

స్త్రీసంగమనాడి లక్షణము

శ్లో. ⁵సుప్తకాకో యథా గచ్ఛేత్తీవ్రం స్త్రీసంగమే సతి ||

టీ. స్త్రీసంగమనాడి నిదురబోవు కాకివలె నడచి, పిమ్మట తీవ్రముగ నడచును.

మలబంధనాడీలక్షణము

శ్లో. హంసవద్బంగికా నాడి విజ్ఞేయా మలబంధ⁶కే ||

సన్నిపాతనాడీలక్షణము

కాష్ఠభారస్య మధ్యే తు చుంచూగమనవద్భ⁷త్ ||

కుటిలం శిథిలం మందం సూక్ష్మం చ ⁸చపలం తథా |

సన్నిపాతభోవాం నాడిం విజానీ⁹యాత్ భిషగ్వ¹⁰ః ||

సంశయనాడీలక్షణము

భుక్తే చ స్నానమధ్యే చ నిద్రితే చోపవాస¹¹కే |

వ్యాయామక్లాంతదేహే చ భూతావేశే చ రోదనే ||

సుందరీణాం చ సంయోగే మద్యపానే మత్తిభ్రమే |

గాంధారీభక్షణే చైవ పవనాభ్యాససాధకే ||

కుక్కుటిశశమండుకసర్పమాంసాదిభక్షణే |

అపస్మారక్లాంతదేహే నాడి సమ్యజ్న బుధ్యతే ||

1. అజీర్ణనాడి సన్నిపాత
నాడి స్పృగ్యలక్షణం రూ
పలక్షణం శబ్దలక్షణం
నేత్రపరీక్షా మలచరీక్షా

2. భగతి

3. ర్నా

4. చ

5. సుప్తకాకం చ వత్తీవ్రం
వహస్త్రీసంగ మెవతి

6. దంవి

7. ఫలసంగతి

8. వే

9. యం

10. రై

స్వర్పలక్షణము

శ్లో. అథ స్వర్పమి¹మం వక్ష్యే²కించిదు³ష్టం ప్రభంజ⁴నే ।
అత్యుష్ణం పైత్య⁵రోగే స్యాదథవా చాతిశీతలమ్ ।
కించిచ్ఛీతం శ్లేష్మరోగే ద్వంద్వ⁷జే చ పృథక్⁸ పృథక్⁹ ॥

రూపలక్షణము

శ్లో. తతః స్వరూపాణ్యుచ్యంతే, శ్వామభావం¹⁰ ప్రభంజనే ।
హరిద్రారక్తవర్ణాభగాత్రం పై¹¹త్యే వి¹²భావయేత్ ॥
పాండురస్య చ వర్ణానాం స్వరూపం కఫరోగతః ।
మిశ్ర¹³జం ద్వంద్వరో¹⁴గేషు వివర్ణం సన్నిపాత¹⁵తః ॥

శబ్దలక్షణము

శ్లో. తతః శబ్దగుణం వక్ష్యే సమశ్శబ్దః సమీరణే
హర్షోల్బణం చాతిపై¹⁶త్యే శ్లేష్మరో¹⁷గే చ హీనతః
ద్వంద్వజా మిశ్రితా శ్లే¹⁸యాః భిషక్ శాస్త్రవిశారదై¹⁹ః ॥

నేత్రపరీక్ష

శ్లో. తతో నేత్రపరీక్షా చ వక్ష్యతే తస్య లక్షణమ్
కించిచ్ఛూలం శ్వామవర్ణం లోయం స్రవతి మూరుతః
పీతలోహితవ²⁰ర్ణై చ లోచనే పిత్తరోగతః
నేత్రే మలం క్వచిత్కుర్యా త్కుర్యా త్పాండురతాం కఫః ॥
హరిద్రే²¹రక్తకే నే²²త్రే²³హ్యాథవా సన్నిపాత²⁴కే ।
అథవా పీతవర్ణా²⁵భే కామిలాయాం విశేషతః ॥

1. దం

2. క్వ

3. స్త

4. నం

5. లోగస్తు

6. క్వ

7. జాశ్చ

8. ఘం ఉ

9. స్వా

10. శత్రు

11. త్యం

12. బావ

13. జ్యా

14. గస్తు

15. కాః

16. త్య

17. గం

18. యం

19. దా

20. ర్ణ

21. ద్రా

22. త్ర

23. ఆ

24. కం

25. భా

మలపరీక్ష

శో. ¹పురీషలక్షణం వక్ష్యే పవమానే చ బద్ధవిత్ ।

అథవా శ్యామలా విత్ స్యాత్ప్రిత్యే హరిద్రరక్తకమ్ ॥

రక్తవర్ణం ²భవేత్ కించిత్ మలం శ్వేతం కఘోద్భవమ్

ఆమం వా శ్లేష్మజం ⁴శ్వేతం మిశ్రితం ద్వంద్వ⁵జే భవేత్ ॥

⁶ *మూత్రపరీక్ష

శో. తతో మూత్రపరీక్షా చ వక్ష్యతే శాస్త్రని⁷శ్చితా ।

వా⁸యా చ పాండురం మూత్రం ర⁹క్తవర్ణం చ పైత్యకే

అథవా పీతవర్ణం చ కామిలా¹⁰యాం తథైవ చ ।

శ్వేతవర్ణం క¹¹ఫే చైవ ద్వంద్వ¹²జే మిశ్రితం భవేత్ ॥

జిహ్వపరీక్ష

శో. జిహ్వ పీతా స్ఫట¹³చితా స్ఫు¹⁴టం మారుతలక్షణమ్ ।

శ్యా¹⁵వా శోణా భవేత్ప్రిత్యే శ్వేతజిహ్వ ¹⁶తథా కఫే ॥

సకంటకా¹⁷ చ శుష్కా చ సన్నిపాతే స్వలక్షణా ।

మిశ్రవర్ణా భవేజ్జిహ్వ ద్వంద్వజా పరికీర్తితా ।

¹⁸ఏవం పరీక్ష్య వైద్యస్తు పశ్చాత్కుర్యాచ్చికిత్సితమ్ ॥ 19

1. పురీషలక్షణ మధాపవ
మానం చ బద్ధవిత్
అథవాశ్యామలం కృష్ణం
తతఃపైత్యస్తు సీత్
పీత్

2. ధవా

3. దృఢం

4. ప్రామా

5. జాభిషత్

6. *తైలబిందుదిక్పరీ
క్షను 60-వ పుటలో
చూచునది.

7. శ్చయ

8. యుశ్చ

9. త్సు

10. నాం

11. ఫానాంత

12. జా

13. షరా

14. రన్మా

15. మశ్రోణి

16. తతః

17. ల

18. ఏతాంపరీక్షతో

19. దేశదేశ్యాని పూజ్యాని
కాలమానంతు లక్షణం
తీవ్రకాంతాని సూక్ష్మాణి
యుక్తాయుక్తంచ శోభి
తం తదైవ హీనవైద్యా
ని మహాపాతకనాశనం

చికిత్సా¹కాలనియమము

ముందుగ చికిత్స చేయదగినవి.

శ్లో. అక్షికుక్షిభవా² రోగా³: ప్రతిశ్యా⁴యో ప్రణబ్ధ⁵రః ।

ఏతే పూర్వం చికిత్సాన్యః స్యుః క్రియా పూర్వం ప్రశస్యతే ।

ఆదిలో చికిత్స చేయకూడనివి

అతీసారే జ్వరే చైవ రక్తపైత్యే⁷ గుదామయే ।

ఆదా క్రియా న కర్తవ్యా రోగవేగో భవిష్యతి ॥

ఆదిలో చికిత్స చేయతగినవి

విషే కుష్ఠే హృషస్మా⁸రే⁹ ప్లూహోదర¹⁰యోనిజే ।

ఆదా చికిత్సా కర్త¹¹వ్యా వ్యాధివేగో హి¹²దుర్జయః ॥

జ్వరిత జ్వరము క్తులకు భోజనకాలము

జ్వరితం జ్వరముక్తం వా దినాంతే భోజయేల్లయు ।

తేన దోషాః¹³ ప్ర¹⁴శామ్యంతి దినాదా దోషవర్ధనమ్ ॥

దోషభేదముచేర యివాగూరాలము

వాతికే¹⁵ త్వపరాష్ణే¹⁶ చ పూర్వాష్ణే¹⁷ చాథ పైత్తికే ।

శ్లేష్మకే¹⁸ తు చ మధ్యాష్ణే¹⁹ యవాగూ²⁰పానమాచరేత్ ॥

యా¹⁷సప్రమాదము

ఆ¹⁸ఋ వరిగింజల యెత్తు ఒక గుంజ. రెండు గుంజల యెత్తు ఒ¹⁹క్

నిష్పావము. మూడు గురిజెల యెత్తు ఒక వల్ల²⁰ము. రెండు వల్లములు

ఒక మావమనఁ బడును.

1. అక్షికు

8. ను

15. ంచ

2. శ్లో

9. ం

16. కాల

3. క

10. కోనివే

17. శ్ర

4. యా

11. వ్యం

18. రు

5. రే

12. రో

19. క్క

6. జాయ

13. ష

20. ము

7. ద్రువ

14. జాయంతే

శృంఖలాబద్ధరోగములు ప్రాణహరములు

శ్లో. మం¹దే²గ్న మలబం³ధః స్యాత్ మలబంధశ్చ వాతకృత్ ।

వాయుకోపభవం శూలం శూలాద్భ్రమణకంపనమ్ ॥

కంపేనాతి⁴స్రవేద్రక్తం ధాతుక్షయ⁴కరో గుణః ।

క్షయస్వభావో⁵పేణ శ్లేష్మా పిత్తం చ మాదతః ॥

తే దో⁶షా జ్వరరూపేణ ⁷జ్వరో నాడీం ప్రదూషయేత్ ।

నాడీ సూక్ష్మగతిః ప్రాణం ప్రాణోశోపం వినిర్దిశేత్ ॥

క్రమక్రమచికిత్సాయాం ధాతు⁸నిర్ణయపండితః ।

ధాతుస్థానమిదం ప్రో⁹క్తం నిత్యనాథేన నిర్మితమ్ ॥

దత్తాత్రేయమతమున నాడీనిదానము

దేహస్వరూపము

శ్లో. నారాయణం ¹⁰గుహావాసం వందే వడ్వింశకం విభుమ్ ।

నరం చ బీజతత్వానాం తదంశం పంచవింశకమ్ ॥

నాడీనాం లక్షణం వక్ష్యే దత్తాత్రేయమతానుగమ్ ।

య¹¹దభ్యాసేన జానాతీ చిత్రాం ప్రాణగతిం సుధీః ॥

పంచభూతాత్మకో దేహ స్త్రిదోషస్సప్తధాతుకః ।

త్రిగుణానేకవికృతిరనేకమలసంచయః ॥

తాపత్రయాను¹²భావీ చ భూతా¹³త్మా క్షణభంగురః ।

దేవతాపితృదైతేయనరప¹⁴శ్వాదిభేదవాన్ ॥

జరామరణజన్మాదిమహాదుఃఖైకభాజనః ।

కాలకర్మగుణాధీనో జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు ॥

విశేషతో మానవానాం దేహో దుఃఖైకభాజనమ్ ।

ప్రాణేన ధ్రియతే నిత్యం వాయునేవ బలాహకః ॥

1. దాగ్ని

2. ద

3. బంధ

4. మిదం

5. రూపేణ

6. వ

7. దోషధాతుగురూపి

8. శోష

9. ని

10. గృ

11. ధా

12. భవ

13. తామస

14. శ్చ

వాతస్వరూపము

శ్లో. ఉత్పత్తిస్థితినాశానాం జగతః కారణం మరుత్ ।

¹స స్వామీతరభూతేషు శరీరస్య విశేషతః ॥

పవనః పంచ నామా²సా ప్రాణాపానాదిభేదతః ।

దే³హే చరతి మర్త్యానామాపాదతలమస్తకమ్ ॥

కాలకర్మాదిభిర్ద్వైప్యః స దేహే వాత ఇత్య⁴సా ।

⁵స శుద్ధో యాపయత్యేవ పవనశ్శరదాం శతమ్ ॥

ధమనీనిరూపణము

శ్లో. దేహే చ మధ్యచక్రస్య మధ్యే నాభిరవస్థితః ।

నాభిస్స దేహవ్యాస్తానాం ధ⁶మనీనాం సమాశ్రయః ॥

⁷చతస్రో వింశతి⁸శ్చైవ ధ⁹మన్యో నాభిమాశ్రి¹⁰తాః ।

పత్రరేఖానిభా భి¹¹న్నాః సూక్ష్మ¹²స్రోతఃపథాశ్రితాః ॥

మృణాళనాళికాయాప¹³స్రోతస స్సర్వదేహగాః ।

దోషధాతుమలాపూర్ణాహితసంచార¹⁴వృత్తయః ॥

సమసూలకృశానాం చ జీవనాడ్యంగమాశ్రితాః ।

దోషయుక్త ప్రాణవాయు రృత్తములు

శ్లో. సర్వథా తాసు సర్వాసు సంచరన్ప్రాణమారుతః ।

దోషైరయు¹⁵క్తః సుఖకృద్దోషయుక్తో గదావహః ॥

అష్టవిధనాడులు

శ్లో. తథా¹⁶విధస్య ప్రాణస్య జీవితాంత¹⁷నిదర్శకాః ।

నా¹⁸డ్యోష్టే పాణిపాత్కంఠనా¹⁹సోపాంతసమాశ్రి²⁰తాః ॥

1. తత్స్వాపి.

2. హే

3. హ్యై

4. లం

5. అదుర్దోయా ప ఇత్యే
పదపనశ్శరదాంశతం

6. మా

7. శ

8. ంజై

9. మాస్యా

10. త

11. స్న

12. సుస్రపురా

13. శ్రో

14. మధ

15. కై

16. విదహి

17. ర్వి

18. డ్యా

19. సో

20. త

శ్లో. ఏకైకం పాదయోః పాణ్యోద్వే కంఠోపాంతమాశ్రితే ।
 నాసామూలే స్థితే ద్వే చ నాడ్యోఽప్తౌ శాస్త్రహోదితాః ॥
 తాను దో¹షనుపూర్ణాను చర² రోగకరో³నిలః ।
 శుద్ధాను విచరం⁴స్తాను స దేహే⁵వర్తతే⁶సకృత్ ॥

పరీక్షణవిధి

శ్లో. స్పర్శనా⁷త్పడనా⁸ ధృనా⁹త్స్వేదనా¹⁰న్మర్దనా¹¹దపి ।
 తాను ప్రాణస్య సంచారం ప్రయత్నేన విశోధయేత్ ॥

నాడీస్థానప్రమాణము

శ్లో. విజ్ఞా¹²నమథ నాడీనాం వత్సే¹³స్థానప్రమాణ¹⁴తః ।
 పాదయోర్హస్తయోః¹⁵ కంఠమూలయో¹⁶ర్హ్వాణమూలయోః ॥
 పాదయోర్నాడికాస్థానం గు¹⁷ల్ఫే¹⁸స్యాదంగుళత్రయమ్ ।
 హస్తయోస్తు ప్రకోష్టాంతే¹⁹ మణిబంధే²⁰ఽంగుళత్రయమ్ ॥
 కంఠమూలే²¹ఽంగుళద్వంద్వం నాసామూలే²²ఽంగుళై²³కకమ్ ।
 స్థానాన్యేతాని నాడీనాం తేషు ప్రాణో వ్యవస్థితః ॥
 స్పర్శనాదికృత²⁴ తస్య భేష²⁵జం స్థానవేదినా ।
 విజ్ఞాతో²⁶ విచరం²⁷స్తాను ప్రాణవాయు²⁸ర్హి ధారకః ॥

అహితవాయు లక్షణము

శ్లో. తాను పితృన రక్తేన శ్లేష్మ²⁹ణా భావి³⁰తాను చ ।
 దు³¹ష్టస్తు సంచ³²రన్వాయురసౌ చే న్నాయుషే హితః ॥

1. షా	9. నాయాధ	17. జా
2. ం	10. వామ	18. నా
3. రి	11. వత్	19. ర్హి ధర్మకా
4. స్మా	12. త్క	20. నాం
5. భవతీచ	13. బ్జ	21. వనాదిభిః
6. పీ	14. ం	22. హతు
7. ద్వౌత	15. లాదికు	23. సంస్థానమముం
8. శు	16. స్త్రత	

నాడీప్రయోజనము

శ్లో. బాలానామపి మూఢానాం మూకానామపి దేహినామ్ ।

ఉన్నతానామభిన్యా¹నవిమూఢమనసామపి ॥

స్య²స్తం సమస్తం ద్వంద్వం చ దోషరూపమశేవతః ।

దర్శయే³దచిరా⁴జ్ఞాతా నాడీ వ⁵స్తూని దీవవత్ ॥

ప్రాణస్థానములు

శ్లో. ప్రాణాదిభేదః పవనో దేహమాశ్రిత్య తిష్ఠతి ।

తస్య ధామాని గతయః కర్మా⁶ణి చ పృథక్ పృథక్ ॥

స్వభేదేష్వపి స⁷ప్రాణో బ⁸లీ మూర్ధ్ని సమాశ్రితః ।

తత్రస్థో⁹పి ¹⁰స హృత్ కంఠ¹⁰మురశ్చ స విముంచతి ॥

ప్రాణవాయుకర్మలు

శ్లో. శేషాణామ¹¹ పృథానాదివాతానాం బలమేధయ¹² ॥

విశేషా¹³త్సర్వనాడీ¹⁴షు ప్రాణో వహతి సర్వదా ॥

త¹⁵స్మి¹⁵స్థి¹⁵స్థితే బలయుతే తిష్ఠత్యా¹⁶యుః శతం సమాః ।

బలహీనే చ విక¹⁷లః ప్రయాతే¹⁸స్థి¹⁸ప్రయాతి చ ॥

ఆయుర్శలం స్మృతిర్నేధా స్వరవణ్ణేంద్రియాగ్నయః ।

ప్రాణస్య భేదమాసా¹⁸ద్య వర్తయంతీవ ¹⁹కృత్స్నశః ॥

సో²⁰పి దేహం సమాసాద్య శుభా²¹శుభనిబంధనమ్ ।

ఆత్మనో²²ధికమల్పం వా మధ్యం వా²³యుః కరోతి చ ॥

తస్మాద్దానదయాధర్మబ్రహ్మచర్యరసాయనైః ।

యత్నం ప్రాణస్థి²²తో కుర్యాత్ త్రివర్గస్తన్నిబంధ²³నః ॥

1. సు

2. క్త

3. త్ప

4. జ్ఞే

5. స్తా

6. ణ్య

7. త్రా

8. తి

9. తరం

10. మూక

11. చ్చ

12. ం

13. జ్ఞాప

14. తు

15. స్థి

16. సు

17. లో

18. గ్య

19. పృచ్ఛిరః

20. వి

21. శత

22. తాం

23. సం

నాడీలక్షణము

శ్లో. వాతేన నాడీ వ¹క్రా స్యా త్పిత్తేనాత్యంతచండలం ।
 శ్లేష్మ²ణా తు స్థిరా మందా సంసర్గాన్నిశ్రలక్షణా ॥
 సన్నిపాతేషు సా సర్వలక్షణా నాడికా వహేత్ ।
 భవోత్పత్తికృశా లీనా కఠినా³ఽ⁴ర్తివిశేషతః ॥
 వాతాధి⁵కా వహేదంతే మధ్యే పిత్తాధికా వహేత్ ।
 అగ్రే శ్లేష్మాధికా నాడీ సన్నిపాతే త్రిలక్షణా ॥
 మిశ్రలింగా తు సంసర్గే ప్రసుప్తా ⁶సాగ్నిమాంద్యకే ।
 నా⁷డీనామపి నిర్దిష్టం లింగం సాధారణం పునః ॥

వాతనాడీలక్షణము

శ్లో. భాతి వాతాధికా నాడీ వ్యాధీ⁸వ కుటిలాశుగా ॥
 అత్యంతదుష్టా వహతి స్తబ్ధతంత్రీసమాకృతిః ।

పిత్తనాడీలక్షణము

శ్లో. పిత్తాధికాతిచపలా ⁹నాడీ వహతి కాకవత్ ॥
¹⁰బకదర్దురసంచా¹¹రా చట¹²కీవర్తికాగతిః ।

కఫనాడీలక్షణము

శ్లో. కఫేన దుష్టా నాడీ తు హంసకుక్కుటగామినీ ॥
 కపోతమందసంచా¹³రా వహతీతి వినిశ్చయః ।

వాతపిత్తనాడీలక్షణము

శ్లో. వాతపిత్తాధికా నాడీ వ్యాళమండుకగామినీ ॥

పిత్తశ్లేష్మనాడీలక్షణము

శ్లో. పిత్తశ్లేష్మాకులా నాడీ మండుకీకుక్కు¹⁴టీగతిః ।

1. క్రం	6. స్వా	11. ర
2. శా	7. డి	12. కా
3. త్యే	8. చ	13. ర
4. ం	9. నిద్రా	14. శే
5. శే	10. బాల	

వాతశ్లేష్మనాడీలక్షణము

శ్లో. వాతశ్లేష్మాకులా నాడీ సర్పహంసగతిర్భవేత్ ||

సన్నిపాతనాడీలక్షణము

శ్లో. ¹కాష్ఠకుట్టఖగ²క్రోధకుట్టనానువిధాయినీ |

త్రిదోషదుష్టా వహతి నాడికాఽరిష్ట శంసనీ ||

అజీర్ణనాడీలక్షణము

శ్లో. అజీర్ణోఽన్నరసే ⁴నాడీ కఠినా ⁵పి చ నిశ్చలా ||

విషూచీనాడీలక్షణము

శ్లో. విషూ⁶చ్యాం దృశ్యతే వైవ వైవ స్థానం విము⁷ంచతి ||

మలానుగనాడీలక్షణము

శ్లో. శీఘ్రం మందా చ కఠినా పర్యాయేణ మలానుగా ||

నిర్దోషనాడీలక్షణము

శ్లో. ధృతా దోషవిహీనా చ ప్రసన్నా ⁸చాపి నాడికా ||

క్షుధితనాడీలక్షణము

శ్లో. అత్యంతక్షుధితస్యాస్యే నాడీ ధృతతరా భవేత్ |

మరణమును తెలుపు నాడీలక్షణము

శ్లో. అత్యంతచపలా మందా దృ⁹ష్టాఽదృ¹⁰ష్టా క్రమేణ తు |

అతివ్యక్తా చ సూక్ష్మా చ నాడీ మరణశంసనీ ||

వ్యాకులా శిథిలా మందా స్థిత్యా స్థిత్యా ప్రయాతి యా |

స్థానం క్రమేణ ముంచంతీ నాడీ మరణదాయినీ ||

వి¹¹ముంచంతీ స్వకం స్థానం తదేవాశు ప్రయాతి యా |

నాడీ మృత్యుకరీ¹² ప్రోక్తా నాత్ర కార్యా విచారణా ||

1. ధృవ

2. క్రోశి

3. స్మేరనా

4. లోయే

5. తిడ

6. భౌ

7. చ్య

8. కుటి

9. మ్య

10. ష్ట్యా

11. హావితం

12. నాడి

వ్యాధిశాంతినాడీలక్షణము

శ్లో. యస్య స్థానమముంచంతీ నాడీ సూక్ష్మా విభావ్యతే ।
తస్య మృత్యుభయం నాస్తి వ్యాధిరప్యపశామ్యతి ॥

మృత్యునాడీలక్షణము

శ్లో. స్థానం యస్య విము¹ంచంతీ వ్యక్తా వహతి నాడికా ।
సోఽచిరాస్మృత్యు²మాప్నోతి శాంతరోగోఽపి మానవః ॥

మరణనాడీలక్షణమునకు అపవాదము

శ్లో. అజీర్ణే వాతరోగే చ వ్యాయామే మైధునశ్రమే ।
తప్తాంగే చాంభసా క్లిన్నే నాడ్యవ్యక్తా న మృత్యుకృత్ ॥

సద్యోమరణసూచకములు

శ్లో. అత్యంతశీతలాంగస్య సైమిత్యం నేత్రయోరపి ।
స్థానచ్యుతిశ్చ నాడీనాం సద్యోమరణహేతవః ॥
జహతి యస్య స్వస్థానం యవార్థమపి నాడికా ।
సి జీవితాంతమాప్నోతి త్రిదిన్దైరితి ⁴నిశ్చితమ్ ॥

శుద్ధపాదనాడీద్యోత్యములు

శ్లో. జీవితం లాఘవం స్వాస్థ్యం జ్వరస్య చ విమోచనమ్ ।
శుద్ధా స్థానమముచ్చంతీ పాదనాడీ వినిర్దిశేత్ ॥

మరణసూచకపాదాది నాడీలక్షణము

శ్లో. తిర్యగ్యవప్రమాణేన విముంచంతీ నిజాస్పదమ్ ।
పంచాహభావోనం మృత్యుం పాదనాడీ వినిర్దిశేత్ ॥

మరణద్యోతకనాసాది నాడులు

తక్తైవ నాసానాడీ చ విముంచంతీ నిజాస్పదమ్ ।
వహత్యా⁶సన్నమృత్యునాం హస్తే నాడీ గళే ⁷తథా ॥⁸

1. చ్చ
2. మవనా
3. సజీవతుమనా
4. పంచతా

5. త
6. జీవనియ్యా
7. చసా
8. జీవితంలాఘవంస్వా

స్త్ర్యంజ్వరస్య నమోచమ్
గుడస్థానమమంచంతి
పాదనాడి నిదర్శయేత్
ఇత్యధికఃపాఠః

ఒక్కొక్కనాడివలన తెలిసికొనవలసిన విశేషములు

హస్తనాడీద్యోత్యములు

1. అజీర్ణమామరోషం చ జ్వరస్యాగమనం క్షుధమ్ ।
వాతపిత్తకఫా² దుష్టా³ హస్తనాడీ నిదర్శయేత్ ॥

కంఠనాడీద్యోత్యములు

2. అగంతుకజ్వరం తృష్ణామాయాసం మైధునశ్రీ⁴మమ్ ।
భయశోకం చ కోపం చ కంఠనాడీ వినిర్దిశేత్ ॥

నాసానాడీద్యోత్యములు

3. మరణం జీవితం ⁴చైవ నేత్రరోగం శిరోవ్య⁵ధామ్ ।
కర్ణాననగతా⁶ రోగా⁷ నాసానాడీ నిదర్శయేత్ ॥

సర్వనాడులకు శుభలక్షణములు

4. సువ్యక్తతా నిర్మలత్వం స్వస్థానస్థితి⁸రేవ చ ॥
అచాంచల్యమమందత్వం సర్వా⁷సాం లక్షణం శుభమ్ ॥

సర్వనాడుల రిష్టలక్షణములు

5. చాంచల్యం దోషపూర్ణత్వం కాఠిన్యమతిమందతా ।
వక్రత్వమతిసూక్ష్మత్వం స్వస్థానస్య విమోచనమ్ ॥
స్థిత్యా స్థిత్యా చ గమనం శిథి⁹లత్వం వి¹⁰లీనతా ।
స్తంభ¹¹త్వ సర్వనాడీనాం మృత్యులింగాని దేహినామ్ ॥¹⁰

శుభాశుభనాడీలక్షణము

6. స్వస్థస్య నాడీ వహ¹¹తి సమా దుష్టా¹²తు రోగిణః ।
నాడీసామ్యమరోగాయ తస్యా రోగాయ దు¹³ర్గతిః ॥

• క్షే	7. జాం	శిథిలత్వంవిలీనతా
• ం	8. సీల	స్తంభంచసర్వనాడీ నాం
• మా	9. ంచ	మృత్యులింగానిదేహి
• కాలం	10. స్వస్థస్య నాడీవహతిస	నాం ఇత్యధికఃపాఠః
• థం	మాదుష్టమరోగిణః	11. తీ
• సు	స్థిత్యాస్థిత్యాచగమనం	12. సు
		13. ర్మతాం

సంశయనాడీలక్షణము

శ్లో. సద్యః స్నాతస్య భుక్తస్య తుత్తప్తాతపశీలినః ।

వ్యాయామక్లాంతదేహస్య స¹మృజ్జాడీ న బుధ్యతే ॥

నాడీజ్ఞానప్రశంసా

శ్లో. నాడీగ²తిమవి³జ్ఞాయ యః కరోతి భిషగ్వ⁴రః ।

ఆరోహతి గిరిం యో⁵ంధ స్తస్యా⁶యాససమః శ్రమః ॥

న శా⁷స్త్రుశ్రవణాదేవ నాడీజ్ఞానమవాప్యతే ।

స్పర్శనాదిభి⁸రభ్యాసాన్నాడీ జ్ఞే¹⁰యా భిష¹¹గ్వరైః ॥

తస్మా¹²త్పరామృతన్నాడీమరోగాణాం చ రోగినామ్ ।

నిత్యాభ్యాసా¹³దవాహ్నితి నాడీ¹⁴విజ్ఞానముత్తమమ్ ॥

నాడీగతిరియం జ్ఞాతుం స శక్యో యోగినామపి ।

దిష్టాత్రమత్ర కథితా పూర్వశాస్త్రానుసారతః ॥

చికిత్సాయాః ఫలం సమ్యక్¹⁵కృతే స్యాద్రోగవి¹⁶ర్ణయే ।

సో²పి నాడీబలాయ¹⁷త్తస్మాదత్రాదృ¹⁸తో భవేత్ ॥

నాడీం జిహ్వం చ మూత్రం చ రోగార్తానాం పరామృతమ్ ।

కరోతి య¹⁹శ్చికిత్సా²⁰ం స నైవ²¹స్థితితమాప్నుయాత్ ॥

ఇతి నాడీం చ జిహ్వం చ మూత్రం రోగ²²దశామపి ।

సమ్యగాలోచ్య యత్నేన చికిత్సామాచరేత్సుధీః ॥²³

స్వేదలక్షణము

శ్లో. జ్వరముక్తే తు సర్వాంగే మలముక్తే లలాటకే ।

ప్రాణముక్తే తు కంఠే తు త్రివిధం స్వేదలక్షణమ్ ॥

1. ద్యుజ్ఞ

2. తి

3. శే

4. రై

5. గా

6. యోసఫలశ్రమః

7. స్త్రీ

8. జే

9. రా

10. యాయతే

11. క్

12. త్వ

13. సామ

14. భి

15. శ్చయా

16. ర్ణయః

17.ంతత

18. శో

19. చి

20. యాం

21. స్మ

22. వయా

23. ఇతినాడీతత్తజ్ఞానేద్వితీ

యాధ్యాయః

¹నష్టధాతులక్షణము

శ్లో. అజ్ఞే¹ భోజనం² యస్య జ్ఞే³ యస్య త్వభోజ⁴నమ్ ।
రాత్రా⁵వభోజ⁶నం యస్య తస్య⁷ సశ్యంతి⁸ ధాతవః ॥

జిహ్వపరీక్ష

శ్లో. జిహ్వ⁹ పీతా¹⁰ ఖరస్ప¹¹ర్మా స్ఫుటి¹²తా మాదు¹³తే¹⁴ధికే ।
రక్తశ్యామా¹⁵ భవేత్పి¹⁶ష్టే కఫే శుభ్రఘ¹⁷నద్రవా ॥
కృష్ణా¹⁸ సకంటకా శుష్కా సన్నిపాతే తు సా భవేత్ ।
సంసర్గే¹⁹ మిశ్రలిం²⁰గా చ జిహ్వ²¹ జ్ఞేయా స్వలక్షణైః ॥

మూత్రపరీక్ష

వాతాదిదుష్టమూత్రలక్షణము

శ్లో. వాతే తు¹ ఘేనిలం² మూత్రం పి³ష్టే రక్తం⁴ ప్రవర్తతే ।
కఫే తు పాండురం⁵ మూత్రం సంసర్గే⁶ మిశ్రలక్షణమ్ ॥

మూత్రగ్రహణధారణవిధి

శ్లో. ప¹శ్చిమే² రజనీ³యామే ఘటికానాం చతుష్ట⁴యే ।
ఉ⁵త్థాప్య రోగి⁶ణం వై రోగ్యే⁷ మూత్రోత్ప⁸గ్గం చ కారయేత్ ॥
అ⁹ద్యధారాం పరిత్యజ్య మధ్యధారాసముద్భవమ్ ।
శ్వేతకాచమ¹⁰ స్థాప్య ధృత్వా¹¹ మూత్రం పరీక్షయేత్ ॥
భాస్కరోదయవేళాయాం ప్రకాశస్థాపనం¹² మతమ్ ।
లోడయిత్వా పునస్సమ్యక్ తతో¹³ మూత్రం పరీక్షయేత్ ॥

1. ము	9. తా	17. య్య
2. నే	10. ద్భ	18. యం
3. నే	11. పై	19. థా
4. సత్యకశ్య	12. నా	20. ణం
5. హ్వ	13. శం	21. ంగ
6. ఖు	14. గే	22. జ్య
7. రా	15. దుష్టలక్షణ వర్జితాః	23. యా
8. కా	16. శ్యాత్యేవ	24. భృపం

దోషభేదములో మూత్రపరీక్ష

శ్లో. తృణేనాదాయ తైలస్య బిందుమాత్రయతే ¹సతి ।
 జాయంతే బుద్బుదా యత్ర వికా²రో²త్రాస్తి పిత్తజః ॥
³రూక్షం చ శ్యామలచ్ఛా⁴యం వాతే మూత్రం ప్రజాయతే ।
⁵మండం చోపరి బద్నాతి తైలబిందుయుతం తథా ॥
 మూత్రం శ్లేష్మ⁶ణి జాయేత సమం పల్వలవారిణా ।
 మూత్రేణ సాకం మిళితం తైలబిందు ప్రజాయతే ॥
 సిద్ధార్థతైలసదృశం మూ⁷త్రే వై పిత్తమారుతే ।
 తైలబిందు ⁸తథా క్షిప్తం చతు⁹ర్దిక్షు విసర్పతి ॥
 శ్లేష్మ¹⁰వాతో¹⁰ద్భవం మూత్రం సావీరేణ సమం తథా ॥
 పాండురం శ్లేష్మపిత్తే చ వీతం వైవ పరీక్షయేత్ ।
 సన్నిపాతయుతం మూత్రం కృష్ణం తల్లక్షయేద్బుధః ।
 తైలబిందు తథా క్షిప్తం బుద్బుదా¹¹ని భవం¹²త్యతి ॥

వ్యాధిభేదములో మూత్రలక్షణము

శ్లో. శ్వేతధారా మహాధారా వీతధారా మహాజ్వరే ।
 రక్తధారా దీర్ఘరో¹³గే కృష్ణా చ మరణాం¹⁴తికా ॥
 సావీరేణ సమం ¹⁵ప్రోక్తం మాతులుంగసమ¹⁶ప్రభమ్ ।
 పానీయస్య సమం మూత్ర¹⁷మపక్వరసతో భవేత్ ॥

మరల దోషభేదములో మూత్రలక్షణములు

శ్లో. కఫాత్పల్వలపానీ¹⁸యతుల్యం మూత్రం ప్రజాయతే ।
 తత్ర వాతే తు రక్తం స్యా త్కొస్తుభం పిత్తతో భవేత్ ॥

1. పి	7. త్ర	12. గో
2. రసాస్య	8. తా	14. తకం
3. స్నిగ్ధ	9. శ్లే	15. శస్త్ర
4. యాం	10. ధాతూ	16. లభ్యవం
5. తలిమూ	11. హి	17. అపరివార హితం
6. ని	12. తిచః	18. య్యం

శ్లో. 1^త2^{థా} బహుళమారక్తం మూత్రనూలోక్యతే యథా ।

వదంతి తదతీసారలింగం తు లింగవేదినః ॥

వాతశ్లేష్మవశా³న్మూత్రం శ్వేతం స్వచ్ఛం ప్రజాయతే ।

నిరామవా⁴తాద⁵చ్ఛం చ శ్వేతం చాపి ప్రజాయతే ॥

ఆమవాతవశా⁶న్మూత్రం తక్రతుల్యం ప్రజాయతే ।

వాతద్వారసముద్భూతం మూత్రం కుంకుమఫేనిలమ్ ॥

7^మలేన పీతవర్ణం చ బహుళం చ ప్రజాయతే ।

పీతం స్వచ్ఛం చ బాణేత మూత్రం పిష్తోదయే స⁸తి ॥

సమధాతుమూత్రలక్షణము

శ్లో. సమధాతోః పునః కూపజలతుల్యం చ 10^జాయతే ।

ఆసాధ్యమూత్రలక్షణము

శ్లో. ఊర్ధ్వం నీలమధోరక్త మచిరేణ ప్రజాయతే ॥

11^{వా}తపి త్రవశా¹²తృష్ణానుసాధ్యం మూత్రముచ్యతే ।

పీతవర్ణం య¹³దా వశ్యే¹⁴న్మూత్రం బుద్బుదసంయుతమ్ ॥

తథాప్యసాధ్యమాదిప్తం మూత్రవైద్యవివే¹⁵కిభిః ।

రోగభేదమురో మూత్రలక్షణము

శ్లో. అజీర్ణే చ భవేన్నూత్రం శ్వేతం చాపి తు దారుణమ్ ॥

అజమూత్రసమం మూత్రమజీర్ణే జ్వరసంభ¹⁶వే ॥

మూత్రం తు కృష్ణతాం యాతి క్షయరోగే తథా భవేత్ ।

శ్వేతం త్వసాధ్యమాదిప్తం మూత్రం వైద్యవిశారదైః ।

ప్రవర్తతే యదా మూత్రం స్నిగ్ధం తైలసమ¹⁷ప్రభమ్ ॥

1. వాతసజ్జపానం స్యాదదో

బహుళమేవచ

తైలతుల్యభవేన్మూత్రం

సహజేనచపి త్రజః ॥

2. తోప

3. మూ

4. తా

5. భ

6. మూ

7. మతీవ

8. వభ

9. తీ

10. తుల్య

11. తత్రశ్లేష్మ

12. కృష్ణా

13. థా

14. మా

15. క

16. వం

17. భ్రకం

శ్లో. ఆహార ఉదరస్థే తు వృద్ధిం యాతి ¹తదా ఖలు ।
 ఊర్ధ్వం సిలమధోరక్తం మూత్రం చేద్రోగిణస్తథా ॥
 పీత్తప్రకృతి²సంభూతసన్నిపాతస్య లక్షణమ్ ।
 నియస్యేత్సురససంకాశం మూత్రం నే⁴త్రే చ పింజరే ॥
 రసాధిక్యం విజానీ⁵యాదాదిశేత్తత్ర లంఘనమ్ । ⁷
 వీతం తథోపరి కృష్ణచ్ఛాయం బుద్బుదసంయుతమ్ ॥
 మూత్రం ప్రసూతిదోషే స్యాత్ సంశయో నాత్ర కశ్చన ।
 ఆపీతం రక్తఫేనాధ్యం మ⁹స్త్యాభేత్సురసోపమమ్ ॥
 పి¹⁰త్తేఽనిలే కఫే మూ¹¹త్రం నిరామే చ జ్వ¹²రే భవేత్ ।

మరల వాతాదిదుష్టమూత్రలక్షణము

శ్లో. వాతే తు పాండురం మూత్రం రక్తవర్ణం చ పైత్యకే ॥
 శ్లే¹³ష్మణా కలుషం మూత్రం ద్వంద్వే ద్వంద్వం ప్రజాయతే ।
 సర్వవర్ణం త్రిదోషోత్థం కథి¹⁴తం భిషగుత్తమైః ॥

మూత్రపరీక్షికాలము

శ్లో. నియమేన ¹⁵త్రియామాంత్యఘటికానాం చతుష్టయే ।
 ఉ¹⁶త్థాప్య రోగి¹⁷ణం నైద్యో మూత్రోత్సర్గం చ కారయేత్ ॥

పరీక్షణీయమూత్రలక్షణము

శ్లో. రక్తధారా మహారోగే వీతధారా మహాజ్వ¹⁸రే ।
 శ్వేతధారా కఫో¹⁹త్థే చ కృష్ణధారా త్రిదోష²⁰జే ॥
 ఆద్యధారాం పరిత్యజ్య మధ్యధారాం పరిగ్రహేత్ ।
 అంత్యధారా చ నిస్సారా తత్రాజ్యం భిష²¹గుత్తమైః ॥

1. యథాకిలః	8. ఆశ్శేన	15. త్రియామేతు ఘటేనాంచ
2. బోద్భూతం	9. నిసె	తుష్టయే
3. నియస్యే	10. త్తా	16. ధ్నా
4. త్రాంజనేజలం	11. త్రే	17. ణ
5. య్యరా	12. రో	18. రాః
6. ఖ	13. ష్మేతు	19. ద్దంచ
7. వీతంతచ్ఛోరించాయం	14. లో	20. యేత్
కృష్ణబుద్బుదసంయుతమ్		21. గో

I మరల తైలబిందుపరిక్ష

శ్లో. శుద్ధే కాంస్యాదికే పాత్రే మృగ్నాయే వా నవే ధృతే ।
 మూత్రం ధృత్వా ప్రయత్నేన ²త్వాతపే తం నిధాపయేత్ ॥
 తృణేనాదాయ తైలస్య బిందుం తత్ర వినిక్షిపేత్ ।
 ఈక్షయేత్త⁴త్ర తైలస్య గతీర్వర్ణవిచక్ష⁵ణః ॥

దోషాదిభేదముతో తైలబిందులక్షణము

శ్లో. వాతేన జాయతే ⁶సర్వజలూకాజాలసన్నిభమ్ ।
 ఛత్రాకారం భవేత్ప్రతే ముక్తాకారం ప్రజాయతే ॥
 కఫేన చామదోషేణ న శీర్యతి కదాచన ।
 తైలం య⁷దా న చలతి మూత్రే ⁸చేక్షురసోపమే ॥
 ఆమః శ్లేష్మో భవేత్తత్ర లంఘనాది ప్రశస్యతే ।
 రక్తవర్ణం భవేన్మూత్రం తైలబిందు న చాల్యతే ॥
 త్రిదోషజం చ విజ్ఞేయం దాతవ్యం దశమూలకమ్ ।
 వాతపితేన మూత్ర¹⁰ం చ వర్షోదకనిభం భవేత్ ॥
 తతైలం శీఘ్రగామి స్యాద్గుహాచ్ఛాది ప్రశస్యతే ।
 శుద్ధశ్లేష్మభ¹¹వం మూత్రం సమం పల్వలవారిణా ॥
 వా¹²సాదిం ¹³యోజయేత్తత్ర ఊద్రాదిం ¹⁴వాఽఽమశాంతదే
 త్రిదోషాచ్ఛా¹⁵తిఘో¹⁶రం చ సర్వవర్ణం చ జాయతే ॥
 అష్టాదశా¹⁷ంగక్వాథస్య ప్రాశనం తత్ర నిర్దిశేత్ ।
 ఇత్యేవం కథితం సర్వం శాస్త్రాంతరవిచా¹⁸రజ్ఞైః ॥
 దేశకాలాదిభేదే¹⁹న నాడీజ్ఞానం చికి²⁰త్సితమ్ ॥

1. అభ	8. కం	15. ది
2. ఆ	9. స్వ	16. శ
3. శ	10. స్య	17. భృములంచపాచనం
4. ంతు	11. శేమ్మా	ప్రజాయతే
5. జాత్	12. శా	18. రిజా
6. స	13. శో	19. జో
7. ధా	14. వ్యా	20. త్వియోః

సాధ్యలక్షణము

శ్లో. భద్రపీఠపృథుదర్పణపద్మమ్
 శంఖచక్రశశిచామరవీణాః ।
¹కుండలాకృతి భవేత్కిల తైలమ్
 యస్య మూత్రపతితం తు ²స సాధ్యః ॥
 నాగవల్లిదళకుంభ³సన్నిభమ్
 శృంగవాహ⁴బకమానవాకృతి ।
 కుండలాకృతి ⁵సమీక్ష్య తైలకమ్
⁶తస్య మూత్రకమసాధ్య⁷మీరయేత్ ॥
 పక్షిసింహపుష్కూర్మసూకరై -
 స్సర్పవానరబిడాలకుక్కుటైః ।
 వృశ్చికైస్తు సదృశం ⁸తు రోగి⁹ణో
 యస్య మూత్రపతితం స గ¹⁰తాయుః॥

త్రిదోషస్థాననిర్ణయము

శ్లో. వాయుః స్యాత్తు కటిప్రదేశనిహితః పైత్యం చ నాభిస్థితమ్ ।
 క్షేష్ఠా కంఠగళప్రదేశనిహితో దోషత్రయస్థానకమ్ ।
 తద్దోషత్రయవాతపిత్తకఫజాః కర్మప్రసాకోద్భవాః
 దృశ్యంతే భవి మానుషేషు సకలా రోగా యతః ప్రాయశః ॥

ఆరోగ్యస్నానవిధి

శ్లో. గురుభౌమార్కవారేషు విషనాడిం విశోధ్య చ
 రోగిణామభిషేకస్తు సర్వవ్యాధినివారణః ॥

చికిత్సాసార సంగ్రహమున

మధ్యమఖండము

సమాప్తము.

1. బిందుమాత్రమ వివేక్షిణ
తైలం
2. సు
3. సంభవం

4. కృ
5. మవే
6. యస్య
7. గం

8. స
9. లం
10. మస్తరా

ఉత్తర ఖండము

—:0:—

* జ్వరప్రభావము¹

శ్లో. తతో రోగపతి²ం వక్ష్యే ప్రతాపీ మృత్యుసన్నిభమ్
జ్వరో దక్షాధ్వరధ్వంసీ చుద్రో³ర్ధ్వనయనోద్భవః

జ్వరభేదములు

శ్లో. జ్వరాస్సస్త విధాః ప్రోక్తా వాతపిత్త⁴వైస్తథా
భూతజీర్ణాభీ⁵ఘోషైశ్చ ద్వంద్వత⁶ైశ్చ ప్రకీర్తితాః

వారజ్వరము⁷

శ్లో. కృష్ణవర్ణముఖం తృష్ణా⁸ హ్యంగి⁹స్తైకల్యకండుతాః

తిమి¹⁰రోష్ణప్రపనమలబ¹¹ంధవిదాహక¹²మ్

వైత్యం సమలకం గాత్రం లక్షణం వా¹³తికజ్వరే

పైత్యజ్వర లక్షణము¹⁴

శ్లో. అతినిద్రాతిసార¹⁵శ్చ రక్తమూత్రపురీషతా

ప్రలాపో వక్త్రకటుతా దాహో మూర్ఛా మద¹⁶స్తృషా

వాంతిర్ద్విత్కా చ¹⁷సంతాపో లక్షణం పైత్యకజ్వరే ||

* ఈ యుత్తరఖండములో
జ్వరము, అజీర్ణము, ఛ
ర్ణ, మేహము, మొదలైన
రోగముల యొక్కనిదా
నము చికిత్సలు మొదలై
నవి పూర్ణముగ నొకే
స్థలమున వివరించక వి
ప్రకీర్ణముగ నున్నందున,
వాటిని క్రోడీకరించిన
యెడల మూలగ్రంథము
నకు, విశేష పరివర్తన
లు కలుగుననుభవము

చే మాత్రమే పల్క క్ర
మము ననుసరించియే
గ్రంథము చేయబడినది.
మరియు విషయాను
క్రమణికలో పేటివివరణ
మును చూపవచ్చును.

1. తుష్టగం
2. పో
3. చే
4. గతా
5. ఘ
6. తంచ

7. పరి
8. ం
9. మ
10. స్థూలాలసన
11. దం
12. త
13. ం
14. రంచ
15. హ
16. చ్చ
17. నం

కపజ్జరలక్షణము

శ్లో. ఆస్యం శ్వేతం వక్షురుజా కానః శ్వాసశ్చ జాయతే
అరుచి¹ద్భృంభణం హిక్మా² దా³హో వికలకంఠతా
ఉర్ధ్వశ్వాసశ్చ⁴ కంఠా⁵శ్చ లక్షణం కఫజే జ్వరే

మరల వాతజ్వరనిదానము

శ్లో. త్వక్రొకాక్ష్యకంపోద్దమతోదశూలాః
శ్వామత్వ మంగేషు తథాంగభంగః ।
పారుష్యశీతత్వఖరత్వసాదాః
కర్మాణి వాయోః ప్రవదంతి తజ్జ్ఞాః ॥

పైత్యజ్వరనిదానము

శ్లో. మోహస్తీ⁹ త్క్లి²తిసారశ్చ నిద్రా¹⁰ల్పా వమనం భ్రమః ।
కంఠోష్ణముఖనాసే తు¹¹ సాక స్తాపశ్చ జాయతే
ప్రలాపో వక్త్రకటుతా మూర్ఖా దాహశ్చ తృష్ణికా
రక్తవిఘ్నాత్రనేత్రత్వమి¹²త్యుక్తం పైత్యకే జ్వరే ॥

శ్లేష్మజ్వర నిదానము

శ్లో. హృల్లాసారుచివీనసా మధురతా¹³ వక్త్రే ప్రశేకో వమీ
¹⁴స్రోతోరోధజడత్వసీతపి¹⁵డకా గాత్రేషు వే¹⁶గాల్పతా ।
స్తంభశ్వాసగురుత్వ¹⁷మప్యతిస్మతిః హృల్లేపతంద్రాలసాః
సోద¹⁸గ్ధా పిటకా త్వగాదిషు భృశం శ్లేష్మజ్వరే లక్షణమ్ ॥

1. అభృంభణం

2. హ

3. శ్వ

4. శ్వ

5. జా

6. ం

7. ఉగ్రాక్షురంబోద్దమరోధః
శూలా

స్వాహత్వమందావ్య

చేష్టభంగా

పుష్యత్వశీతత్వభిరత్వ

దోదాం

8. త

9. తిక్షా

10. ల్ప

11. పాద

12. తైత్యకే

13. వకే

14. శో

15. శ

16. గో

17. సేతప్రసవం

18. రాశితతా
ధి

వాతపిత్తజ్వరము

శ్లో. కృష్ణాస్యమంగవైకల్యం ప్రలాపో హ్యతినిద్రతా
స్వేదః పురీషబింధశ్చ వాతపిత్తజ్వరాకృతిః ॥

వాతశ్లేష్మజ్వరలక్షణము

శ్లో. అంగవ్యధా శ్వాసకాసా శ్వేతాస్యం కంఠరాన్యధా
రోమహర్షణమాలస్యం వాతశ్లేష్మజ్వరాకృతిః

పిత్తశ్లేష్మజ్వరలక్షణము

శ్లో. మదః ప్రలాపోఽనిద్రా చ రోమహర్షణకాసోఽకమ్
వోక్షోవ్యధా చ సంతాపః పిత్తశ్లేష్మజ్వరాకృతిః

వాతపిత్తజ్వరలక్షణము

శ్లో. మూర్ఛా శిరఃకంపరుగాస్యశోమా -

స్తృష్ణా భ్రమారోచకదాహమోహః ।

రోమోద్గమోఽంగోవ్యతినిద్రతా చ

పిత్తానిలోఽథజ్వరచిహ్నమేతత్ ॥

మరల వాతశ్లేష్మజ్వరలక్షణము

శ్లో. శ్వాసకాసమపి పీనసతంద్రా

మూ¹¹ర్ధపర్వ¹²హృదిరుక్ భ్రమతాపః ।

శీత¹³తాదు¹⁴బిజడత్వవిబ¹⁵ంధాః

శ్లేష్మమారుతభవజ్వ¹⁶రలింగమ్ ॥

1. ం

2. పమ

3. ధంచ

4. తస్యా

5. యోః

6. క్ష

7. పో

8. క్షౌర

9. ధ

10. ః

11. ర్ధ

12. శీత

13. ల

14. వి

15. బ

16. ర

ఉత్తరఖండము

మరల శ్లేష్మపిత్తజ్వరలక్షణము

శ్లో. లిప్త²తిక్తముఖతా కఫపిత్తచర్ధనం హృది రుజా సపిపాసా
 నేవదతాపవిషమూరుచికాసాః శ్లేష్మపిత్తజ్వర⁴రలింగమ్
 భూతజ్వరలక్షణము

శ్లో. అపస్మా⁵రో విరూపా⁶క్షో జ్వ⁷ర ఉగ్రః ప్రలాపనమ్
 అతీవ భోజనే వాంఛా రోమహర్షణగాయనమ్ ।
 హాస్యం చ నృత్యకం తంద్రా న్యాద్యుత్తజ్వర⁸లక్షణమ్ ॥
 అజీర్ణ జ్వరలక్షణము

శ్లో. జ్వ⁹రగుంభనహికా⁹శ్చ మందాగ్నిర్జానుని వ్యధా ।
 ఆస్తిస్యభావగంధం ¹⁰స్యాదజీర్ణ జ్వర¹⁰లక్షణమ్ ॥
 అభిఘాతజ్వరలక్షణము

శ్లో. దూరవ్యాధామకృషి¹¹తో జాయతే జ్వ¹²రఉత్పటః ।
 దాహః సర్వాంగవైకల్యం నేవదసంతాపవిద్రుమాః ॥
 శీత¹³త్వం భోజనే వాంఛా ¹⁴హ్యభిఘాతజ్వరాకృతిః ।
 ఆహికజ్వరలక్షణము

శ్లో. అథోత్తరం ప్రవక్ష్యామి ¹⁵హ్యహికజ్వర¹⁵లక్షణమ్ ।
 శీతం నపులకం కాసదాహసంతాపదృగుజాః ॥
 శిరోరుజాంగవైకల్యం కుక్షిపా¹⁶ర్శ్వే చ శూలకృత్ ।
 అపథ్యవాంఛా తంద్రా చ పాదహృన్మృఖశోఫతా ॥
 గాత్రం పాండురవర్ణం చ వీతవ¹⁷ణ్ణే చ లోచనే ।
 నఖా¹⁸క్షి రక్త¹⁹రహితమతిసార²⁰శ్చ జాడ్య²¹కమ్ ॥
 కరపాదవిదాహః ²²స్యాదాహికజ్వర²²లక్షణమ్ ॥

1. ః	8. రో	15. ఆ
2. వి	9. చ	16. ర్మ్యం
3. శరీరసా	10. తమ	17. ర్ణం
4. రాలగం	11. కం	18. క్ష
5. రం	12. ము	19. కైహినా
6. క్షం	13. లం	20.ంచ
7. రోగ్రంతి	14. అ	21. తాం
		22.ంచల

ఆహికజ్వరముల పేర్లు

శ్లో. ఏకాహికం ద్వ్యాహికం చ త్ర్యాహికం చ చతుర్థికమ్
పంచాహికం ఛార్ధ¹పక్షం పక్షకం మా²సికం తథా
వాతవైత్యశైష్టికం చ విజానీ³యాత్ భిషగ్వ⁴రః

త్వగ్గతాది జ్వరములు

శ్లో. త్వగతో⁵స్థిగతో⁶ రక్తగతో⁷ మాంసగతో⁸ జ్వరః
ప్రవక్ష్యతే⁹ తన్నిదానం విజానీ¹⁰యిర్విపశ్చితః

త్వగ్గతజ్వరలక్షణము

శ్లో. కించిన్మాత్రం జ్వరో¹¹ దా¹²హో నాడి మందగతిర్భవేత్
క్వచిచ్ఛిరోవ్యధా¹³ శ్లే¹⁴యం¹⁵ త్వగ్గతజ్వరలక్షణమ్ ||

అస్థిగతజ్వరము

శ్లో. అంతర్దాహో బహి¹⁶శ్శీతం కుటిలం సంతతం జ్వరః
క్షయపాండురగా¹⁷త్రతప్యం జ్వ¹⁸రే త్వస్థిగ¹⁹తే వదేత్ ||

రక్తగతజ్వరము

శ్లో. జ్వరో²⁰ష్ణ²¹తా విదాహశ్చ మదాలస్యమతిశ్ర²²మాః |
అంగవైకల్యమూర్ఛా²³శ్చ జ్వ²⁴రే రక్తగ²⁵తే తథా ||

మాంసగతజ్వరము

శ్లో. అతితీవ్రజ్వరః శ్వాసః స్వేదాత్పుష్టాంగ²⁶వ్యధా
తంద్రా విదాహపుల²⁷కమూర్ఛా మాంసగ²⁸తే జ్వ²⁹రే ||

1. రాత్రం

2. ంస

3. యం

4. రై

5. తం

6. తం

7. సస్నిధా

8. య్యంతి పండి

9. ప

10. రం

11. హం

12. శ్లేష

13. ద్వంద్వ

14. సీ

15. త్రోయం

16. రమ

17. తాస్మృతా

18. ంవాంతిదాహం

19. మ

20. చ

21. తిష్ఠ

22. స

23. కాం

24. త

25. రాః

అంతర్గతజ్వరము

శ్లో. ఉ¹ష్ణా వేగవహా నాడీ తీవ్రవేగో జ్వరస్తప్త²సా
అతిసూక్ష్మ³కతిర్నాడి⁴ చోష్ణా చాంతర్గతే జ్వరే ||

వాతప్రకోపకాలము

శ్లో. తిక్తో⁵వణకషా⁶యాల్పరూక్షప్రమితభోజ⁷నైః |
⁸ధారణోదీరణనిశాజాగరాత్యుచ్యభావ⁹నైః ||
క్రియాతి¹⁰యోగభీశోకచింతా¹¹వ్యాయామసంగ¹²మైః |
గ్రీష్మాహోరా¹³త్రిభుక్తాంతే ప్ర¹⁴కుప్యతి సమీరణః ||

పైత్యప్రకోపకాల¹⁰ము

శ్లో. పిత్తం కట్వప్లుతీ¹ష్టోష్ణపటుక్రోధవిదాహి²భిః |
శరన్యధ్యాన్న³రాత్ర్యర్థవిదాహస⁴మయేషు చ ||

శ్లేష్మప్రకోపకాల¹⁴ము

శ్లో. స్వా¹⁵ద్యప్లులవణస్నిగ్ధగుర్వభివ్యం¹⁶దిశీతలైః |
¹⁷ఆసాన్యస్వ¹⁸ప్నసుఖాజీర్ణదివా¹⁹స్వన్న²⁰తిబృంహ²¹నైః ||
ప్రచ్ఛర్ధనా²²ద్యయోగే²³న²⁴భుక్తమాత్రవసంతయోః |
పూర్వాష్ణే పూర్వరాత్రే చ శ్లేష్మా ద్వంద్వం చ సంకరాత్ ||

²⁴త్రిదోషములు తమస్థానములను మారిన అరిష్టలక్షణము

శ్లో. వాయుః పిత్తాలయం యాతి పిత్తం యాతి కఫాలయమ్ ||
కఫశ్చ కంఠమా¹నూతి దుర్లభం తస్య జీవితమ్ ||

1. స్వ	9. శో	17. అన్య
2. ఉష్ణత్యంతర్గతేపివా	10. ం	18. ర్ణ
3. యో	11. త	19. స్వా
4. న	12. ప్రత్యర్థ	20. ది
5. ధారణ్యాధి	13. స	21. ర్త
6. యా	14. ం	22. షు
7. చభయ	15. దా	23. సమక్రాంతి
8. త్ర	16. చ	24. త్రిదోషంకూడేలాగు

¹అన్యచ్ఛ

శ్లో. అంగకంఠో గ²తేర్భంగో ముఖాద్వాయుశ్చ గచ్ఛతి ।
 గ్రీవా భగ్నా ⁴సిరా నీలా రాత్రౌ దాహో దివా ⁵స తు ॥
 కష్టా జహ్వ చ రక్తా చ గుడభంశః స్వగతుః ।
 హృన్నాభినాసికాపాదపాణిశ్చైత్యం ⁶శిరోర్విమత్ ॥

సన్నిపాతములు పుట్టు ప్రకారము

శ్లో. సంకీర్ణజీర్ణవిష¹⁰మవిరుద్ధాధ్యక్షనాదిభిః ।
 వ్యాపన్నమద్యపానీ¹¹యశుష్కశాకామమూలకైః ॥
 పిత్తా¹²కమృన్నవసురాపూతి¹³ శుష్కకృశామిషైః ।
 ఋతో¹⁴ద్దృష్టాత్పు¹⁵రోవాహగ్రహవేశాద్వి¹⁶షాత్ గరాత్ ॥
¹⁷దుష్టామా¹⁸త్ పర్వతారోహ శ్వా¹⁹పానా చ నిశేవగాత్ ।
 మిథ్యాయోగాచ్చ వివిధాత్ గ్రహార్థస్త్వర్ష నీహనాత్ ॥
 ప్రీణాం ప్రసవనైషమ్యాత్తిథా మి²⁰థ్యోపచారతిః ।
 ప్రతిరోగ మితి క్ర²¹ద్ధాః రోగాధిష్టాన²²గమినీః ।
²³రసాయనీః ప్రపద్యాశు దోషా దేశే వికుర్వతే ॥

టీ. సంకీర్ణ భోజనము చేయుట, అజీర్ణము కలిగి యున్నపుడు భోజనము చేయుట, విషమభోజనము చేయుట, విరుద్ధమైన ఆహారములను భుజించుట, తినిన యన్నము జీర్ణముకాకనే మరల భుజించుట, చెడి

1. త్రిదోషాలుగూడిన సంధులగుణం	10. మా	20. శోథ
2. తీధ	11. య్యం	21. శోథ
3. శేరా	12. కామ్యస	22. శో
4. ధ	13. గంధ	23. సావనేత్రేపవధ్యావ
5. హను	14. చు	24. సంకీర్ణ భోజనముమీది భోజనము అజీర్ణంవిఫలము అజీర్ణమైనప్పుడు విరుదాశనాలు భోజనము చేసినను వ్యాధివృద్ధి పొసేయంద్రాసుమలన్న తిన కల్లుగివి గామి
6. రా	15. రా	
7. ఋ	16. సా	
8. తా	17. తు	
9. శ్లేశకాలం	18. క	
	19. హణాం	

పోయిన మధ్యములను, నీళ్ళను త్రాగుట, తెలకపిండి తినుట, మన్నుతినుట, ఎండిన కూరలను భక్షించుట “నవసుకాపానం” క్రొత్తకల్లు ద్రాగుట, “పూతిగంధకృతామిషైః” కుల్లి చెడిన మాంసములను చిక్కిన జీవముల మాంసమును భక్షించుట, “స్త్రీణాం ప్రసవవైషమ్యం” స్త్రీలకు ¹విషమప్రసవము కలుగుట మొదలై ²న వాటివలన సన్నిపాతములు వుట్టును. ³

శ్లో, ⁴అప్లుస్నిగ్ధోష్ణతీ⁵ష్ణైశ్చ కటుమధు⁶రసురా⁷సూపశేవాకషాయైః

కామక్రోధాతోరూక్షైర్దురుతరపిశితాహ⁸సాహిత్యశీతైః ॥

శోకవ్యాయామచింతాగ్రహగణ¹⁰వనితాత్యంతసంగప్రభావైః ।

ప్రాయో జాయేత పుంసాం మలకలుషజలై ర్వార్షి⁹కే సన్నిపాతః ॥

టీ. మిక్కిలి పులు¹¹పు తినుటవల్లను, ¹²అతిస్నిగ్ధవస్తు¹³సేవనవల్లను, ఉష్ణద్రవ్యముల సేవనవలన, తీక్షణద్రవ్యముల సేవనవలన, ¹⁴కారమును అధికముగ తినుటవలన, తీసివస్తువులను అధికముగ తినుటవలన, కల్లు త్రాగుట వలన, వివిధములైన పప్పులను అధికముగ తినుటవలన, కషాయవస్తువుల నధికముగ సేవించుటవలన, ¹⁵అధికకామమువలన అధిక క్రోధమువలన, అధిక¹⁶రూక్షవస్తుసేవన వలన, గురుతర మాంస సేవనవలన, ¹⁷అధిక శీత సేవనవలన, అధిక¹⁸వ్యాయామము వలన, అధికముగ చింతించుట వలన, భూతము సోకుటవలన, స్త్రీ సంభో

1. ప్రసవకాలానను ఆప
ధ్యముచేయుట

2. గా

3. సన్నిపాతోత్పన్నం

4. ఆ

5. క్షే

6. త

7. సు

8. పూష్ణేగు

9. సౌఖ్యకృతైశ్చ

10. మ

11. సు

12. గురులైన

13. ఖజ్జాల

14. పోష్టల

15. శోరిక

16. శకల

17. సౌఖ్యాహారాలవలనక

రీరంతైత్యం వుండగాను

న్నా తిరుగాకైత్యానకు

బుచ్చుకొని అందువలన

ఏడ్చుటవలన

18. నడచుట

గమును అధికముగ చేయుటవలన, వానాకాలమున మలిన మైన నీళ్ళ
వలన, ²ఈ మొదలైన కారణముల వలన, సన్నిపాతములు పుట్టును.

సన్నిపాతజ్వరము

శ్లో. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సన్నిపాతజ్వరం క్రమాత్ ।
కంతే లలాటే¹ కక్షే చ స్వేద⁴ స్తంద్రా మతిభ్రమః ॥
అంగవృథా శిరోదు⁵క్చ దాహస్సర్వాంగనేత్ర⁶గః ।
నేత్రే శోణితపీ⁷తే చ మూర్ఛా భ్రాంతిప్రలాప⁸కాః ॥
హృచ్ఛాల్సగుంభనం హిక్మా¹⁰రోమాంచశ్వాసకాసవాన్ ।
సన్నిపాతజ్వరం ఘోరం వై¹¹న్యో జానీత నిర్వి¹²తమ్ ॥

¹³అస్యచ్ఛ

శ్లో. తంద్రా జాగరకంత¹⁴కూజనత్వమాసీతా¹⁵ంగమూర్ఛాభ్రమాః
దాహరోచకగాత్రకంపజ¹⁶డతాః స్యాద్రుక్చ మూర్ఛాది¹⁷షు ॥
పిత్తాస్పగ్వమనాక్షి¹⁸భే¹⁹చరసనాకర్ణాస్పకండు¹⁹స్తథా ।
జానీ²⁰యాది ²¹హ లక్ష²²ణాని కుశలో యత్సన్నిపాతజ్వరే ।

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. స్వాపాలస్యా²³స్యమాధుర్యం కంతశోషారుచిభ్రమాః ।
జిహ్వజాడ్యం చ వేగానాం వే²⁴గిత స్తం²⁵భితా గ²⁶తిః ॥

1. సు	6. రూ	16. పరామాయస్వ
2. అడవిసరికినందుల అలయ
కవలన నీళ్లనడుమవుండి
పూళ్లవలన అడవిలో
గట్టిన పూళ్లవలన ఈ
యింతవట్టన సన్నిపా
తాలు పుట్టును.	7. ప్రహ
8. తా
9. క
10. కాసశ్వాసోమశర్ద
11. ద్యౌ
12. యః
13. త్రయోదశసన్నిపాతాలు	17. భిః
18. చ
19. మయా
20. ర్శి
21. వి
22. సాధు
23. చ
24. గగ
25. భనం
26. తి
3. వక్షేత్రి	14. శో	
4. తంద్రో	15. గ్ర	
5. కౌ		

కటి¹ శూలం శిరోదు²క్ష్ప దాహః సర్వాంగసేత్ర³గః ॥

సన్నిపాతజ్వరేషు స్యా⁴చ్ఛ్రుమేవ విసశ్యతి ॥

టీ. పకలు నిద్ర గలుగుట, ⁵నోదు తియ్యనాట, గొంతుక ఇగురుట, ⁶చూచకము కలుగుట భ్రమకలుగుట, నాలుక జాడ్యమగుట, ⁷కటి ప్రదేశమందు నొప్పి కలుగుట, తలనొచ్చుట, సర్వాంగములు విదాహించుట, కన్నులు మండుట, అరికాళ్లు అరిచేతులు చల్లనాట, ఈ గుణములు గల సన్నిపాతము వేగిరమే చంపును.

త్రయోదశ సన్నిపాతములు

శ్లో. తతో వక్ష్యే లక్షణైస్తు సన్నిపాతాన్త్రయోదశ ।

సంధి¹⁰కో హ్యంతక¹¹తైచ దగ్ధాహశ్చిత్తవిభ్రమః ।

శీతగాత్ర¹²స్తంద్రక¹³శ్చ కంఠకుబ్జకకర్ణి¹⁴కా ॥

¹⁵విఖ్యాతో భుగ్నసేత్రశ్చ రక్తప్థివీ ప్రలాపకః ।

జిహ్వకశ్చేత్యభిన్యాసః సన్నిపాతాన్త్రయోదశ ॥

సంధిక సన్నిపాతము

శ్లో. స్వరూపం పూర్వ¹⁶తస్మిలం శో¹⁷భో వా¹⁸తికవేదనాః ।

కఫస్తంద్రా¹⁹చ దాహశ్చ సంధికే సన్నిపాతకే

అంతక సన్నిపాతనిదానము

శ్లో. సదాహతాపమోహశ్చ శిరఃకంఠో విలాపనమ్ ।

వాంతిహిక్మాజ్వ²⁰రాతైచ వ²¹హ్యంతకే సన్నిపాతకే ॥

1. కూ	మొల వొడులు వీపు కూ	15. భగ్నసేత్రంచ రక్తప్థి
2. క్ష	లిండుట	ప్రలాపోజిహ్వకస్తథా
3. యో	8. తతోవక్ష్యేత్రయోద	అభిన్యాస త్రయోద
4. శీ	శ్యాం సన్నిపాతలక్షణం	శ్యాంసన్నిపాతం యథా
5. మాటలాలస్య పడుట	9. గా	క్రమాత్
6. ఆ	10. కం	16. వచ్చులా
7. వేగిరపు మాటలాడుట	11. ందై	17. భ
కాళ్లుచేతులు వేసినవి	12. ంతా	18. తశ్చ
వేసినట్లుండుట తప్పక	13. ంచ	19. కు
చూచుట	14. కా	20. ద
		21. అ

రుద్దాహ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. ప్రలాపస్తాపమోహశ్చ కంధరవ్యధనం భ్రమః ।
వేదనాతిత్వపాకాసా జాడ్యం కంపః ప్రలాపనమ్ ।
స్వేదో లలాటే కంఠే చ రుద్దాహే సన్నిపాతకే ॥

చిత్తవిభ్రమ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. సర్వదేహంగవైకల్యం వాతపిత్తప్రకోపనమ్ ।
భ్రమమోహా భ్రూః కుటిలా గీతనృత్యప్రలాపనమ్ ।
మహాఘోరః సన్నిపాతః జ్ఞాతవ్యశ్చిత్తవిభ్రమః ॥

శీతాంగ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. సర్వాంగం శీతలం చైవ కాసశ్వాసోశ్చ జాయతే ।
హిక్మా సర్వాంగ వైకల్యం వాతినంతాపమూర్ఛనమ్ ।
అతీసారో గాత్రకంపః సీతాంగే సన్నిపాతకే ॥

తాండ్రిక సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. బద్ధప్రలాపస్తంద్రా చ జిహ్వోస్యామా సకంటికా ।
కఠినా నిర్ద్రివా శుష్కా సంతాపశ్చాతీసారకః ॥
శ్వాసః కంఠాద్విరూపం చ తోయం స్రవతి లోచనమ్ ।
జ్వరఃస్యాదుత్కుట¹⁴తైవ తాండ్రికే సన్నిపాత¹⁵కే ॥

కంఠకుబ్జ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. మోహదాహశిరఃకంపం కంధరా కుబ్జతాం వ్రజేత్ ।
విలా¹⁷పస్తాపనం మూర్ఛా¹⁸త్వంగవైకల్యకం కఫః ॥
ఛర్దిహిక్మాగుంభనం¹⁹స్యాదుత్తమాంగవ్య²⁰థా తథా ।
స ఏవ సన్నిపాతో²¹యం జ్ఞాతవ్యః కంఠకుబ్జకః ॥

1. ం

2. స్యజాయతే

3. హం

4. లం

5.ంచి

6.ంచ

7. రం

8. న్య

9. కః

10. ద్ర

11. వి

12. శే

13. మత్య

14.ంచై

15. కః

16. కూజ

17. పోధాకు

18. అ

19. చ ఉ

20. ధస్తథా

కర్ణికసన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. ప్రలా¹పజిహ్వస్ఫుటనం హిక్మా కాసాంగకంపనమ్ ।
కర్ణాంతశో²ఘస్తాపశ్చ కర్ణికే సన్నిపాతకే ॥

భుగ్గునేత్రసన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. భుగ్గుం విలోచనద్వంద్వం³ బాష్పం స్రవతి సంతతమ్ ।
నిరీక్షణో⁴న రహితం ప్రలాపభ్రమకంపనమ్ ॥
జ్ఞాతస్యః సన్నిపాతో⁵ఽయం భుగ్గునేత్రః సుదారుణః ॥

రక్తప్రీవిసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. జిహ్వధరద్వయస్ఫోటాద్రక్తం స్రవతి వేగతః ।
జ్వ⁷రో మూర్ఛా తృషామోహహిక్మాతీసారవిభ్రమాః ।
కా⁸సః శిరోభ్రమః కం⁹ఘో జి¹⁰హ్వ శ్యామా సకంటకా ।
ర¹¹క్తప్రీవం సన్నిపాతం విజానీయాద్ భిషగ్వ¹²రః ॥

ప్రలాపసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. కంపప్రలాపసంతా¹³పా వాతశ్లేష్మప్ర¹⁴కోపనమ్ ।
హి¹⁵క్మా తాపజ్వరశ్చైవ ప్రలాపే సన్నిపాతకే ॥

జిహ్వకసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. నిశ్వాసవేగసంతా¹⁶పాః కా¹⁷సః కఠినజిహ్వతా ।
సకంటా శ్యామవ¹⁸ర్ణా చ ¹⁹జాడ్యబాధిర్యమూకతాః ।
క²⁰ష్టాత్కుప్తత²¹రో జ్ఞేయో జిహ్వకః సన్నిపాత²²కః ॥

1. పో
2. బోధాపంచ
3. చాష్ట
4. వి
5. క్షేప్తి
6. ట
7. రం

8. సాశి
9. ప
10. ంహస్యమ
11. క్షేప్తి
12. రైః
13. పో
14. కాయతే

15. కోక్చా
16. పో
17. సా
18. ర్ణం
19. మూకత్వంబధిరోజడః
20. క్షాత్కు
21. రా
22. కే

అభిన్యాససన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. దోషత్రయం జ్వరః శ్వాసః స్నిగ్ధా¹స్యమతినిద్రతా ।

అంగవైకల్యతాపశ్చ బలహానితృమామదాః ।

అత్యుత్కటః సన్నిపా²తో హ్యాభిన్యాసః సుదారుణః ॥

సాధ్యసన్నులు

శ్లో. సందికస్తాండికశ్చైవ ప్రలాపశ్చిత్తవిభ్రమః ।

జిహ్వకః కర్ణికశ్చైవ షట్సాధ్యాః పరికీర్తితాః ॥

అసాధ్యసన్నులు

శ్లో. ⁴రుద్దాహంతకభుగ్నాక్షర క్తప్తీవికకుబ్జకాః ।

శీతగాత్రో హ్యాభిన్నాసో హ్యసాధ్యాః సప్తకీర్తితాః

మతాంతరమున సన్నిపాతసాధ్యాసాధ్యత్వము

శ్లో. ⁵సంధికస్తాండికశ్చైవ కర్ణకః కంఠకుబ్జకః ।

జిహ్వకశ్చిత్తవిభ్రంశః షట్ సాధ్యాః సప్త మారకాః ॥

జ్ఞాత⁶వ్యాసస్వరోతో వై⁷ద్యైః సన్నిపా⁸తాశ్రయోదశ ।

సన్నిపాతదినప్రమాణము

శ్లో. సంధికే సప్త దివసా హ్యంతకే వాసరా దశ ।

రుద్దా¹⁰హీ వింశ¹¹తినిశా ¹²విభ్రమే త్వేకవింశతిః ॥

పక్షమేకం శీతగా¹³త్రే తాండికే పంచవింశతిః ।

అథవా వాసరాస్సప్త కంఠకు¹⁴బ్జే త్రయోదశ ॥

1. స్యా	కష్టసాధ్యంకంఠకుబ్జం	6. వ్యం
2. తంత్ర	కర్ణికేజిహ్వకస్థా	7. ద్య
3. హ్య	కష్టాత్కష్టతరాజ్ఞేయం	8. తత్ర
4. రుద్దాహమంతకంభుగ్నం	రుద్దాహోహంతి	9. సం
రకేష్టికంఠకుబ్జకః	మానవం	10. హ
శీతగాత్రమభిన్యాసం	సంతాపోభగ్ననేత్రంచ	11. తది
సక్షేతంచఅసాధ్యతా	రక్తైశ్చచప్రలాపకః	12. నాం
5. సంధికస్తాండికశ్చైవసా	శీతాంగస్య దభిన్యాసం	13. త్రం
ధ్యంచచిత్తవిభ్రమః	షట్సాధ్యంసప్త	14. బ
	మారకః	

త్రిమాసం కర్ణికే చైవ భగ్ననే¹త్రే దినాష్టకమ్ ।
²రక్తప్రీవే దశాహని ప్రలాపే తు చతుర్దశ ॥
³జిహ్వకే షోడశాహని ⁴హృభిన్యా⁵సేర్ధమాసకమ్ ।
⁶తదిదం సన్నిపాతానాం ప్రమాణం చ ప్రక్షీర్తి⁷తమ్ ॥

* నిత్యనాథవరిచితసన్నిపాతనిదానము
 సంధికసన్ని

శ్లో. సదాస్యం శ్లేష్మణా వూర్ణం శూలకాసాతివేదనా⁹ ।
 శ్వాసో బలక్ష¹⁰యో హ్యేతే సంధి¹¹కే సన్నిపాతకే ॥
 టీ. ¹²గొంతుకలో శ్లేష్మ¹³ము సదా నిండియుండుట, శూల దగ్గు కలుగుట,
 అతివేదన, బొరలుట, శ్వాస పుట్టుట, సత్వము చెడుట ఈ లక్షణ
 ములు కలిగిన సంధికసన్నిపాతమని యెఱుగవలెను.

తాండ్రికసన్నిపాతము

శ్లో. తం¹⁴ద్రా తృష్టా జ్వరశ్వా¹⁵నక్షమ¹⁶తాపాతిసారయుక్ ।
¹⁷స్థూలకంటకితా శ్వామా జిహ్వ కంఠే చ కండుతా ।
¹⁸శ్రుతిః స్వల్పా కఫశ్చేతి తాండ్రి¹⁹కే సన్నిపాత²⁰కే ॥

1. త్ర	విధముగ కనబడుచున్న	11. క
2 దశవారానిరక్తప్రీ చతు
ర్గస్యాంప్రలాపకే	వి. ఈ పుస్తకములో
చూపబడిన నిత్యనాథ	12. సన్నపుతలనొప్పి మొద
లనే
3. దినాష్టోడశజిహ్వని	వచనములు వేరువిధము	13. ము
4. అ	గ కానబడుచున్నవి.	14. ద్రో
5. సా	అంగువలన, ప్రస్తుతనిర్ది	15. సా
6. య	ష్ట నిత్యనాథుడు ఎవరు?	16. స్తా
7. ద	అని నిర్ధారణచేయుటకు	17. శూలకరీతయుతం
* బసవరాజీయమందు,
చింతామణిలెను, అనువా	సాధ్యపడుటలేదు.	18. శృ
దము చేయబడిన నిత్య	8. ద్వం	19. కం
నాథవచనములు వేరు	9. త్	20. కః
	10. యం	

చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతము

శ్లో. మదమోహాభ్రమాస్తాపో హా¹స్యగీతప్రలాపనమ్ ।
 2వై కల్యం వేదనా సృత్యం వికటాక్షి చ వీక్షణమ్ ॥
 లక్ష³ణైః సన్నిపాతో²యం జ్ఞాతవ్య⁴శ్చిత్తవిభ్రమః ।

కంఠకుబ్జసన్నిపాతము

శ్లో. కంఠగ్రహో జ్వరో మూర్ఛా దాహః కంపో విలాపనమ్ ।
 మోహః శ్వాసః శిరో ర్మిశ్చ⁵ వాతార్తిః స్వేదతాపయుక్ ॥
 కంఠకుబ్జం⁶ సన్నిపాతం కష్టసాధ్యం వినిర్దిశేత్ ॥

కర్ణికసన్నిపాతము

శ్లో. జ్వరః కర్ణాంతశో⁷ఘృశ్చ శ్వాసః కాసః ప్రలాపనమ్ ।
 స్వేదః కంఠగ్రహస్తాపో⁸ హృల్లాసో⁹ంగవ్య¹⁰ధాపి చ ॥
 కర్ణి¹⁰కే సన్నిపాతే చ లక్షణాని భవంతి వై ।

జిహ్వకసన్ని

శ్లో. సకంటా కఠినా జిహ్వో కాసశ్వాసాతివిహ్వలా ।
 బాధిర్యం మూకిమా తాపో బలహాని¹¹శ్చ లక్షణైః ॥
 జిహ్వకః సన్నిపాతో²యం కష్టసాధ్యో¹²నిగద్యతే ॥

రుద్ధాహసన్ని

శ్లో. మోహస్తాపః ప్రలాపశ్చ¹³ వ్యధా కంఠే భ్రమః శ్రమః ।
 వేదనాతితృషామూర్ఛా జాడ్యం శ్వాస¹⁴శ్చ లక్షణైః ।
 కష్టాత్కష్ట¹⁵రో జ్ఞే¹⁶యో రుద్ధాహః సన్నిపాతకః ॥

1. స్వః
2. సృత్యంతైకల్యనావేధా
3. ణం
4. చి
5. వాతాదిస్వేదతాతథా
6. క్ష

7. భ
8. బలసా
9. ధా
10. క
11. వి

12. వినిర్దిశేత్
13. వ్యభ
14. సృ
15. రా
16. యా

అంతకసన్ని

శ్లో. దాహో మోహః శిరఃకంఠో హిక్మా శ్వాసోఽంగకంపనమ్ ।
సంతాప¹శ్చేతి విజ్ఞేయః సన్నిపా²తోఽతిహారకః ॥

భుగ్గునేత్రసన్ని

శ్లో. శ్వాసోఽతిలోచనే భుగ్నే శ్రుతిశ్శూన్యా జ్వరోఽధోకః ।
మోహః ప్రలాపనం కంఠో భోమోఽనిద్రోతి లక్షణైః ॥
జ్ఞాత¹⁰వో¹¹ భుగ్గునేత్రోఽయం సన్నిపాతః క్షయంక¹²రః ॥

ర¹³ క్తస్థివిసన్ని

శ్లో. రక్తని¹⁴స్థివనం మూర్ఛా జ్వరమోహతృషాభ్ర¹⁵మాః ।
వాంతిహిక్మాతిసా¹⁶రాశ్చ సంజ్ఞానాశో వ్యధా¹⁷శ్వసః ॥
మండలాః శ్యామరక్తాంతా దాహః ¹⁸స్వాల్పక్షణాని తైః ।
జ్ఞాతవ్యః సన్నిపాతోఽయం రక్తస్థి¹⁹పీతి మారకః ॥

టీ. వ్యధాశ్వసః వ్యధశ్వాసకలుగుట. అనగ, నూడేలతో బొడుచునట్లు
బాధకలిగిన శ్వాస కలుగుట.

ప్రలాపసన్ని

శ్లో. ప్రలాపకం²⁰పా ²¹భ్రాంతిశ్చ ప్రజ్ఞానాశోఽతితాపతా ।
పాదశో²²భోఽంగపీడా చ వైకల్యం ²³ప్రతివాదితా ।
జ్ఞేయః ప్రలాపక²⁴శ్చిహ్నోః సన్నిపాతో హి మారకః ॥

1. చతక
2. తే
3. సా
4. శూన్య
5. రా
6. కా
7. భో
8. మా

9. పి
10. వ్యం
11. భుగ
12. రా
13. క్తస్థి
14. స్థ
15. మ
16. ర

17. శ్వసః
18. సో
19. తిని
20. చ
21. చిత్తార్థ
22. పా
23. శత్రుసాధనం
24. చిహ్నో

శీతాంగసన్ని

శ్లో. శరీరం హిమవ¹చ్ఛీతం ²ధర్మ్యతీసారకంపనమ్ ।
 ఊధానా³శోఽంగతాపశ్చ హిక్కాశ్వాసక్లమా⁴ర్తయః ।
 సర్వాంగ⁵శిధిలో హంతి శీతాంగః సన్నిపాత⁶కః ॥

అభిన్యాససన్నిపాతనిదానము

శ్లో. దోష⁷కోపో ముఖం స్నిగ్ధం నిద్రా వై కల్య⁸కంపనే ।
 నిస్వేద⁹సమతిశ్వాసో మందాగ్నిబల¹⁰హీనతా ।
 మృత్యుతుల్యో¹¹హ్యభిన్యాసః సన్నిపాత¹²స్తు లక్ష్యతే ।

శ్రీపార్వతీపుత్రనిత్యనాథవిరచితరసరత్నాకరమున
 సన్నిపాతనిదానము
 సంపూర్ణము

మతాంతరమున త్రయోదశ సన్నిపాత నిదానము
 సంధికసన్ని

శ్లో. పూర్వరూపకృతశూలసంభవమ్
 శోభవాతబహువేదనాన్వితమ్ ।
 శ్లేష్మతాపబలహానిజాగరమ్
 సన్నిపాత మితి సంధికం వి¹³దుః ॥

అంతకసన్ని

శ్లో. దాహం కరోతి పరితాప¹⁴సమాతనోతి
 మోహం దధాతి విదధాతి శిరఃప్రకంపమ్ ॥
 హిక్కాం ¹⁵తనోతి కఫ¹⁶సంచయమాతనోతి
 జా¹⁷నీహి తం విబుధవర్జితమంత¹⁸శాఖ్యమ్ ॥

1. తీన్	7. నష్టవాక్	13. మతిస్త
2. భర్తా	8. నాద్యం	14. రు
3. శ్వా	9. హానిచ	15. పంచసమాజాహా
4. శీతల	10. మ	16. నా
5. కే	11. స్యులక్షణం	17. కన్దం
6. కో	12. శ్లేష్	

రుద్దహసన్ని

శ్లో. ¹ప్రలాపపరితాపనప్రబలమోహమాంద్యశ్రమః
పరిభ్రమణవేదనావ్యథితకంఠమన్యాయా హనుః ||
నిరంతరతృషాకరః శ్వసనకాసహిక్మాకులః |
స కష్టతరసాధనో భవతి హంతి రుద్దహకః ||

చిత్తవిభ్రమపన్ని

శ్లో. యది క²థమపి ³పుంసాం జాయతే వాతపీ⁴డా
భ్రమమదఃపరితాపో మోహవైకల్యభావాః ||
వికటనయనహాసాగీతనృత్యప్రలా⁵పో²-
⁶భిదధతి ⁷తమసాధ్యం కష్టచిత్తభ్రమాఖ్యమ్ ||

టీ. ఈ సన్నిపాతము⁸ అసాధ్యము.

శీతాంగసన్ని

శ్లో. హిను⁹సదృశశరీరో వేపధుశ్వాసహిక్మా -
శిథిలితసకలాం¹⁰గో¹¹ఖన్ననాదోగ్రతాపః ||
¹²దవధువముఖుసాదాశ్చర్ద్యతీసారశోకా-
¹³స్త్యవరితమరణ¹⁴హేతుః శీతగాత్రః ప్రభావాత్ ||

తాంధ్రికసన్ని

శ్లో. ప్రభూతా తంద్రార్తిజ్వరకఫవిపాసాకులత¹⁵రా
భవేచ్ఛా¹⁶మౌ జిహ్వో పృథులకఠినా కంటకవృతా ||
అతీసారశ్వాసక్లమధుపరితాపాః శ్రుతీరుజా
తథా కంతే కంఠా¹⁶ర్భవతి సతతం త్రాంధ్రి¹⁷కగజే ||

1. కంపప్రలాపపరితాపనం
చ సితమోహాద్యం భ్ర
మప్రతి భ్రమణవేదనద్య
ఘనకంటకమన్య
హనునిరంతరతృషాకుల
స్వాసనకూలశల్యా
కులకలుషితాపసాదనో
భవతినోహిరుద్ద
హసన్ని

2. ర
3. పూ
4. త
5. పో
6. వి
7. మపి
8. ౧3 దినాలకుగాని లేదా
౮ దినాలకుగాని మితం
3 దినాలు అయితా

9. శశిర
10. గం
11. భిన్నగుండప్రలాపత
12. క్లమవముఖుతదాహ
13. స్థు
14. జీవీ
15. రం
16. భ
17. శీగుణ

కంఠకుబ్జము

శ్లో. శిరో²ర్ది కంఠగ్రహదాహమోహ -

కంపజ్వ¹రాః రక్తసమీరణార్తిః ।

హ²నుగ్రహస్తా³పవిలాపమూర్ఛాః

స్యాత్కంఠ⁴కుబ్జః ఖలు ⁵కృచ్ఛ్రసాధ్యః ॥

కర్ణికసన్ని

శ్లో. ప్రలాపశ్రుతిహాసకంఠగ్రహంగ -

వ్యథాశ్వాసకాగ్రప్రసేకప్రభావమ్ ।

జ్వరశ్చపి కర్ణాంతయోర్లల్లపీడా

బుధాః కర్ణి⁷కం కష్టసాధ్యం వదంతి ॥

భుగ్గునేత్రసన్ని

శ్లో. జ్వరబి⁶లాపచయః శ్మి⁹తిశూన్యతా

¹⁰శ్వసన¹¹భుగ్గువిలోచనలోహితః ॥

ప్ర¹²లపనభ్రమకంపనశోకవాన్

త్య¹³జతి¹⁴ జీవితమా¹⁵శు న భుగ్గు¹⁶దృక్ ॥

ర¹⁷క్తప్రీవిసన్ని

శ్లో. ర¹⁸క్తప్రీవీ జ్వరవ¹⁹మిత్య²⁰మామోహశూలాతీసారాః

హిక్మాధ్వానభ్రమణవమధుశ్వాససం²¹జ్ఞాప్రణా²²శాః ॥

1. శో

2. నూరు

3. ప్ర

4. మాజా

5. సాధ్య

6. ప్రలాపార్తితృష్టేత్య

ట్యాహికార్తి

శ్వాసకంప ప్రభావా

జ్వరస్థైరసారకార్థ్య

వ్యథాభూతం

7. స్తవం

8. లప

9. దృఢి

10. శ్వా

11. భ

12. లాప

13. జత

14. విజి

15. భగ్గు

16. భృ

17. కైష్టి

18. శ్లో

19. మి

20. స్థా

21. గా

22. శా

శ్యామా రక్తాఽపి ¹కిల రసనా మండలోత్థాసరూపా
ర²క్తస్థివీ నిగదిత ఇతి ప్రాణహంతా ప్ర³సిద్ధః ॥

ప్రలాపనన్ని

శ్లో, కంపప్రలాప ⁴పరితాపన⁵శీర్షపీడాః

⁶ప్రాఢప్రభావపవమానపరోఽన్యచింతః ।

ప్రజ్ఞాప్రణా⁷శవికలః ప్ర⁸చురప్రవాదః

క్షిప్రం ¹⁰ప్రయాతి పితృపాలప¹¹దం ప్రలాపీ ॥

జిహ్వికసన్ని

శ్లో, శ్వాసకాసపరితాపవిహ్వలః

కఠినకం¹²టకపూరితజిహ్వకః ॥

విగతనిద్రకఢపూరితకంఠః

ప్రచురతాపబహు¹³పీడితగాత్రకః ।

బధిరమూకబలహానిలక్షణో

జిహ్వకో భవతి కష్టసా¹⁴ధనః ॥

అభిన్యాసనన్ని

శ్లో, దోషత్రయస్నిగ్ధముఖత్వనిద్రా

వైకల్య¹⁵నిశ్చేతనకష్టవాగ్మీ ॥

బలప్రణాశః శ్వసనాదినిగ్ర¹⁶హోఽ

¹⁷భిన్యాస ఉక్తః స చ మృత్యుకల్పః ॥

సప్తవిధదోషములు

శ్లో, అథ సప్తవిధా దోషా వక్ష్యంతే శాస్త్రనిశ్చ¹⁸యాత్ ।

తదణజ్వరమధ్యే తు ¹⁹జాయంతేఽపథ్యసేవనాత్ ॥

1. టకతనుమహాగంధరోధా	మయమాసువిత్రం	13. దిశమా
2. కైష్ఠివి	7. నకపః	14. ధ్యంజిహ్వకః
3. తిష్ఠా	8. శు	15. సుస్వేదనునప్త
4. ప	9. ప్రపాది	16. హా
5. నద్వ	10. సదా	17. యుక్తంచతం
6. తస్యప్రలాప ఇత మా	11. నం	18. యం
	12. త	19. అపథ్యస ప్రణాయతే

అస్తుం చ కటుకం స్నిగ్ధ¹ం కషాయం స్వాదు భోజనమ్ ।
 జలపా²నం చ శై³త్యం చ వనితాసంగమాగ్ర⁴హః ॥
 వ్యాయామచింతాశోకం చ మహాదో⁵షః ప్రజాయతే ॥
 కునుమం చందనం చంద్రం తాంబూలం రక్తవస్త్రకమ్ ।
 ఆజ్యం గుడం చ తిలజం ⁶సురభిద్రవ్యభోజనమ్ ॥
 తూలిశయ్యా⁷ం నవ్యవస్త్రం వాయుభూయిష్టమందిరమ్ ।
 నారీస్పర్శావలోకం చ జ్వరితః పరివర్జ⁸యేత్ ॥

1. అపథ్యదోషము

శ్లో: తం¹ద్రా మూర్ఛా భ్రమో దాహః ప్రలా¹⁰పో హృది వేదనా
 అపథ్యదోషో విజ్ఞేయో వైద్యవిద్యావిశార¹¹జై ।

2. స్త్రీసంగమదోషము

శ్లో: తరుణజ్వరమధ్యే తు యువతీసంగమేన హి ।
 జాయతే దారు¹²ణో దో¹³షో ¹⁴హ్యంగవైకల్యకంపతా ।
¹⁵పక్షి¹⁵ఽంతరే చ సంతాపః ప్రలాపో ¹⁶దాహవిభ్రహా ॥
 పాణిపాదతలే శైత్యం దోషః స్త్రీసంగ¹⁷మే స్మృతః ॥¹⁸

3. విషమదోషము

శ్లో: జ్వరసంతాపదాహోశ్చ నాడీ కుటిలవేగితా
 అంతర్దా¹⁹హో మదో మూర్ఛా విషమం దోషలక్షణమ్ ॥

1. కఃకటుమధు

8. తం

15. పక్షా

2. నే

9. ద్ర

16. ద్దా

3. శ్యే

10. పం

17. మం

4. హాత్

11. చా

18. ఇదియ్యో వేతరుణ జ

5. షః

12. ణం

దోషం

6. ఘ

13. షం

19. హా

7. శ్చ

14. అ

4. విషమశీతలదోషము

శ్లో. దినే ద్విత్రిచతుర్వా¹రం ముహుశ్శీతం ముహుర్జ్వరః ।
దా²హో మో³హః శిరో⁴దు⁵క్ష్వ జిహ్వ కఠినకంట⁶కా ॥
దోషం విషమశీతం ⁶నై విజానీ⁷యాత్ భిషగ్వ⁸రః ।

5. రక్తజిహ్వకదోషము

శ్లో. జిహ్వ⁹స్యాద్రక్తవర్ణాభకంటకా ద్రవసంయుతా ।
జ్వర¹⁰స్త్రస్థా విదాహ¹¹శ్చ రక్తజిహ్వకలక్షణమ్ ॥

6. పీతజిహ్వక దోషము

శ్లో. జిహ్వ పీతా స్ఫోటశు¹²ష్కకంటకా జ్వరవిభ్రమా
మదో మూర్ఛా గుంభనం చ పీతజిహ్వకలక్షణమ్ ॥

7. కృష్ణజిహ్వక దోషము

శ్లో. కృష్ణజిహ్వ సక¹³ఠినకంట¹⁴కా ¹⁵దాహవిభ్ర¹⁶మా
శ్వాసః కంఠూర్మద¹⁷స్త్రస్థా స్యాద్దోషః కృష్ణజిహ్వకః ॥¹⁸

సప్తవిధదోషముల దినప్రమాణము

శ్లో. ఇ¹⁹త్థం సప్తవి²⁰ధా దోషా²¹ః ప్రమాణం చార్థమాసకమ్
అథవా సప్తదివసం వి²²జ్ఞేయం శాస్త్రపార²³గైః ॥

²⁴జ్వరాతిసారనిదానము

శ్లో. ²⁵అథ జ్వరాతిసారస్య నిదానం తు ప్రవక్ష్యతే
గురు²⁶స్నిగ్ధోష్ణసత్వైః ²⁷శీతద్ర²⁸వైశ్చ భోజనే ॥

1. శే	11.ంచ	20. ధదాః
2. హ	12. ఖ్వా	21. క్
3. హః	13. నా	22. జ్ఞానం
4. క్వా	14. కో	23. గం
5. కః	15. ద్వా	24. అ
6. వా	16. మః	25. అథ జ్వరరాతిసారంచ
7. యం	17.ంతృ	26. స్త్రిహ్
8. రై	18. ఇవి 2 ఏడున్ను దోషా	27. శ్రేత్త
9. ర	అదిన ప్రమాణాలు	28. వ్యాధి
10. త్థం	19. దం	

శోకవ్యాధ్యానురూ¹క్షైశ్చ ²భేదిచ్ఛర్దనభేషజైః
జాయతే ³త్వత్సా⁴రో వై దాద⁵రోఽత్యుగ్రవేదనః ॥

వాతాతీసారలక్షణము

శ్లో. ఫేనిలశ్యామలమలం ⁷నాభ్యుదగుదశూలకృత్
సర్వావయవజైః ఫిల్య ⁸మాధ్మానం చ ముహుర్ముహుః ।
శక్తృబృద్ధం ⁹సదుక్తబ్దం వాతాతీసారలక్షణమ్ ॥

పిత్తాతీసారలక్షణము

శ్లో. సాదరో¹⁰ష్ణం ద్రవం ఫేనం పీతవర్ణం మలం సకృత్
సకృ¹¹దామం ¹²ససంతాపం హృచ్ఛూలం దాహ ¹³ఉత్కుట
స్వే¹⁴రో మూర్ఛా భ్రమ¹⁵స్తృష్టా పిత్తాతీసారలక్షణమ్ ॥

శ్లేష్మాతీసారలక్షణము

శ్లో. ఆమం ఫేనం మలం శ్వేతం కాసశ్వాస¹⁶ స్త్వరోచకః ।
కించిన్మాత్రం కుక్షీశూలం శ్లేష్మాతీసారలక్షణమ్ ॥

జ్వరాతీసారలక్షణము

శ్లో. జ్వరస్సంతాపహృచ్ఛూలమరోచకవి¹⁷ రేచనమ్ ।
ఆమం వా శోణితం వాపి జ్వరాతీసార¹⁸లక్షణమ్ ॥

దోషాతీసారలక్షణము

శ్లో. అంతర్దా¹⁹హో బహిష్కీతం కరపాదం చ శీతలమ్ ।
ప్రలాపచ్ఛర్దిహిక్మా²⁰శ్చ కాసః శ్వా²¹సో విరేచనమ్ ॥

1. క్షయ
2. భేదిచ్ఛర్దనభేషజ
3. త్య
4. రం
5. దానుగ్రసంగతిం
6. నంచ
7. నాభ్యుదగుదశూలకం

8. అబ్బంహణం
9. మలంత్యులం
10. ప్త
11. ద్వా
12. చ
13. ము
14. ద

15. త్య
16. మ
17. రో
18. ముచ్యతే
19. హం
20. చ
21. స

కం¹పవిభ్రమహృల్లా²సా ఆధ్మానం జాగ³రో మదః ।
ఆసురక్తం చ హృచ్ఛూలం దోషాతీసారలక్షణమ్ ॥

అసాధ్యతీసారలక్షణము

శ్లో. ఏరండతైలవర్ణం చ మాంస⁴మాక్షికవత్తథా ।
వర్ణహీనం చ దుర్గంధ⁶మసాధ్యమతీసార⁷కమ్ ॥
విస్రం చ కృష్ణవర్ణం చ బహువర్ణం చ రక్తకమ్ ।
దుర్గంధమ⁹ద్యవర్ణం ¹⁰స్యా దసాధ్యమతీసార¹¹కమ్ ॥

సాధ్యరోగిలక్షణము

శ్లో. ¹²ఇందీవరసమం నేత్రం ముఖం తారేశసన్నిభమ్ ।
సమభాతు¹³గతిర్నాడీ స్వరః కోకిలసన్నిభః ॥
క్షుతం క్షుదా మూర్ఛికండా¹⁴రన్నవాం¹⁵చా తనుర్లఘుః ।
దంతా¹⁶ః కుండనిభా భాసా జిహ్వ మా¹⁷ర్ద్రవసుద్రవా ॥
యవాగుప్రాశనే స్పేదః కర్ణయోః శ్రవణం సమమ్ ।
గంధజ్ఞానయుతం ఘ్రూణం పాదపాణితలోష్ఠ¹⁸కే ॥
నఖయోః కరరేఖాయాం రక్తం సంపూర్ణపూరితమ్ ।
జా¹⁹నన్నేవమిదం సాధ్యం చికి²⁰త్సాం కురు పండిత ॥

అసాధ్యరో²¹గి లక్షణములు

శ్లో. జ్వరస్తీక్ష్ణో²ఽథవా శీతో హృథ ²²చాల్పజ్వరో²ఽపివా ।
నేత్రాంతం రక్తరహితం పాణిపాదనఖే తథా ॥

1. పా
2. కాబ్బంహృణం
3. రం
4. మక్షిక
5. స్వర
6. ంల
7. యోః
8. ధు

9. చమ
10. యోః
11. అధసాధ్య సాధ్యమా
హునత్యుతే భిష
జోత్తమం
12. ర్గత
13. క్లౌ
14. చ

15. స్కు
16. ద్ర
17. ంసజానతీ
18. కం
19. నాత్యే
20. త్యః
21. గ
22. వా

నేత్రం కాంతివిహీనం చ సాగరధ్వని¹నిశ్రవః ।
 స్వేదహీనో² జ్వరశ్చైవ³ మథవా స్వేద⁴ ఉత్కటః ॥
 ముఖే కాంతిస్త⁴థా హీనా నేత్ర⁵భాగో⁶ ధవా కృశః ।
 నాభిహృన్నాసికాపా⁶దపాణిశ్చైత్యం హిమాంశు⁷వత్ ॥
 ఉర్ధ్వశ్వా⁸సో ధనుర్వాతో హిక్మా సర్వాంగకంపనమ్ ।
 శిరఃకం⁹పా హ్యపస్కారః కఫః కంఠసమాగతః ॥
 గంధం¹⁰ సాధు న జానాతి మలం కపిలవర్ణకమ్ ।
 శిథిలా¹¹ చపలా మందా నాడీ కుటిలసూక్ష్మగా ॥
 ఆ¹²దా పిత్తగతిర్నాడీ తతో వాతగతిర్భవేత్ ।
 తతః శ్లేష్మగతిర్నాడీ చక్రావర్త¹³గతిర్దుహుః ॥
 మందా నాడీ భవేద్యస్య¹⁴ హ్యసాధ్యం భవతి ధ్రువమ్ ।
 స రోగీ నరకం యాతి విజ్ఞేయం వైద్యపారగైః ॥

¹⁵ఘాతకవైద్యలక్షణము

శ్లో. వ్యవహారం జ్యోతిషం చ భైషజ్యం శిల్పకర్మ చ ।
¹⁶యది శాస్త్రం వినా కుర్యాత్తమాహుర్బహ్మఘాతుకమ్ ॥
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వైద్యః శాస్త్రం విచారయేత్ ।

జ్వరము¹⁷లకు దినచర్య

శ్లో. అథ జ్వరదినే చర్యా వక్ష్యతే శాస్త్రనిశ్చయాత్ ।
 జ్వరస్యాదిదినే కుర్యాన్నిర్లంఘనమతఃపరమ్ ॥
 ద్వితియే²హని వృత్తిస్తు కుర్వీత దంతధావనమ్ ।
 జిహ్వనిర్లేఖనం కుర్యాన్మృఖతా¹⁸నమేవ చ ॥

1. నః

2. అ

3. ము

4. తో

5. భగ్న

6. దా

7. వా

8. సం

9. పమథ

10. స్వా

11. జ

12. ది

13. ప్ర

14. మ

15. వైద్యఘాతలక్షణం

16. ఏ

17. నం

18. యశ్చక్షుః

మూర్ధ్ని² వేష్టం తతో బధ్వా శయనం వామభాగ¹తః ।
 పూర్వవల్లంఘనం కుర్యాత్ప్రతీయే దివసే తథా ॥
 చతుర్భాగావశేషం తు² శృతతో³యం క్వచిత్ప్రజేత్ ।
 తత్తో³యే దోషనాశాయ బీజం కతక⁴జం క్షిపేత్ ॥
 చతుర్థదివసే ప్రాప్తే పూర్వవల్లంఘనం⁵ చరేత్ ।
 పంచమే⁶హని సంప్రాప్తే యవాగూప్రాశనం తథా ॥
 షష్ఠే⁷హని చ తథా కుర్యాత్ప్రా⁷ప్తే⁸వై సప్తమే⁹హని ।
 గంఢావళం పురః⁹ కుర్యాదౌషధం చ తతః పరమ్ ॥
 యవాగూ¹⁰మూర్ధ్వతః¹¹ పాన్యన్నౌషధం త్రిదినం చరేత్ ।
 అథవా నవమే దద్యాత్ జ్వరము¹²క్తో భవేత్తతః ॥
 పథ్యం లఘుతరం చైవ విరేక¹³స్తదనంతరమ్ ।
 జ్వరాదౌ లంఘనం పథ్యం తన్మధ్యే చ యవాగుళిః ।
 జ్వరాంతే¹⁴చౌషధం దద్యాత్ జ్వరముక్తే విరేచనమ్ ॥

జ్వరప్రమాణము

శ్లో. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి జ్వరం వారప్రమాణతః ।
 సప్తరాత్రంవా¹⁵తిక¹⁶శ్చ షడ్రాత్రం చాథ పైత్యకః ॥
 నవరాత్రం క¹⁷సా¹⁸ప్తైవ ద్వంద్వజా దశరాత్రకమ్ ।
 19 ధాతుపాకో భవేద్ద్యత్ర²⁰తత ఊర్ధ్వం జ్వ²¹రాస్మృతిః ॥

యవాగుకాలము

శ్లో. వాతిక²²స్యాపరాష్ణే చ పూర్వాష్ణే చాథ పైత్యకే ।
 శ్లేష్మి²³కే తు చ మధ్యాష్ణే యవాగు²³పానమాచరేత్ ॥

1. కం	9. కృత్యాదౌషధంసద్వి	16.ంచ
2. పూష్ట	జంతవః	17. ఫలై
3. యం	10. ఊ	18. జ్వరపాకం
4. భక్షయేత్	11. త్రాస్యాత్	19. అ
5. చ	12. క్తుం	20. రాహరేత్
6. మం	13.ంత	21. అభ్యుతాలః
7. త	14. దౌ	22.ంచ
8. స్మృత్య	15. త	23. కాల

లంఘనభేదములు

- శ్లో. లం¹ఘనం త్రివిధం ప్రోక్తం వాతపిత్తకఫస్య చ ।
 లం²ఘనం తీతూపవాసః స్యా ల్లం⁴ఘనం భోజనం లఘు ।
 లం⁵ఘనం చోష్ణపానీయం లం⁶ఘనం పరమాషధమ్ ॥
- టీ. వాతపిత్తకఫములకు లం⁷ఘనము మూడు విధములు. వాత¹⁰,
 షము కలవానికి ఉపవాస¹¹రూపలంఘనము, వైత్య¹²దోషము కల
 నికి లఘుభోజనరూప¹³లంఘనము, ¹⁴శ్లేష్మ¹⁵దోషము కలవా
 గంజి¹⁶త్రాగుట లంఘనము.*

లం¹⁷ఘనవ¹⁸ర్జితములు

- శ్లో. అతిసారేషు గర్భిణ్యాం వృద్ధానాం ¹⁹బాలకేషు చ ।
 క్షీణవీ²⁰ర్యేషు వ్యాయామే నేత్రరోగే చ యక్షుణి ॥
 గ్రహణీరోగిణాం చైవ లం²¹ఘనం పరివర్జయేత్ ।
 య²²దీదం వైద్యశాస్త్రోక్తం జ్ఞాతవ్యం భేషజోత్త²³మమ్ ॥
 నిదానం ప్రథమం జ్ఞాత్వా చికిత్సాం కురు పండిత ॥

శ్రీ అమరేశ్వరభట్టార్యకప్రియతనూజ సకలవిద్యాధురీణ భైషజ్య
 విద్యాపారీణ శ్రీ వల్లభేంద్ర విరచిత వైద్యచింతామణిలో
 జ్వర, సన్నిపాత, దోషాతిసార, నిదానము
 సంపూర్ణము.

1. ఖ	11. వుంచేది	వాతమునకు ఉపన
2. ఖ	12. ధాతువ	లంఘనము అనుచిత
3. తు	13. ం	సందున, యథాసంభవ
4. ఖ	14. పెట్టి బొవధం ఇచ్చేది	గ నన్వయించి వ్యాఖి
5. ఖ	15. ధాతున	నించుట యుచితము.
6. ఖ	16. పోనేది	19. శిశినామపి
7. ఖ.	17. ఖ	20. ర్యాత్
8. ం	18. ర్జ	21. ఖ
9. ధా	* ఈటికలో, యథా	22. ఇ
10. ధాతువ	సంఖ్యముగ లంఘనము	23. మా
	చెప్పబడియున్నది. గాని	

సన్నిపాత¹సంగ్రహము

సీ. గళమున స్నేహ్మంబు ఘనమైన సంధిక
మరి తండ్ర తాండ్రికమనఁగ బరగు
చిత్తవిభ్రాంతియై చిత్తవిభ్రమమగు
కంఠగ్రహంబైన కంఠకుబ్జ
కర్ణాంతమున శో²ఘ గోల్ల కర్ణికమది
జిహ్వ సంస్తంభింప జిహ్వకంబు
రుద్ధాహతీవ్రత రుద్ధాహమను సన్ని
యధికమా హిక్కల సంతకంబు

గీ. నెగడు ⁵సార్థకనామంబు భుగ్ననేత్ర
⁶మమరు రక్తపైత్యమును ప్రలాపనంబు
శీ⁷తగాత్ర మభిన్యాస⁸ము పదమూడు
⁹సన్నులఱువదినా¹⁰లుగు ¹¹విధములగును

టీ. ఇచ్చట “రక్తపైత్య” మనుపదము, “రక్తస్థీవి” సన్నిపాతమును చెప్పను.

¹²అర్ధనారీసన్నిపాతము

శ్లో. అర్ధం సుశీతం పునరర్ధ¹³ముష్ణమ్
దుఃస్వేద¹⁴ఖిన్నః శవగంధయుక్తః ||
ముహూర్తమూర్త్యస్య ముఖే ¹⁵చ ¹⁶శోషః
జీవేత్స సర్వం త్రిదినాని సప్త ||

1. నిదానం
2. భ
3. లు
4. అజ్ఞాన
5. నిస్సార్థ

6. ఋలగు
7. తాంగ
8. సన్ని
9. అఱు
10. లు
11. భేదంబులుగునూ

12. స్త్రీ
13. ఊ
14. కించిత్
15. న
16. షా

వైద్యదోషము

శ్లో. అనాహూయాభిగమనమవేళా¹రోగచర్యనమ్ ।

అజ్ఞాతాయ చికిత్సా²చ తథా³ సాధ్యప్రతిక్రియా ॥

అత్యంతధనకాంతత్వం పథ్యాపథ్యస్య⁴ విభ్రమః ।

అవ⁵శ్యస్యా⁶నభిజ్ఞానం వైద్యానాం దోషసప్తకమ్ ॥

అపూజ్యవైద్యలక్షణము

శ్లో. మలినస్తరుణః స్తభో⁷ రోగీ చ స్వయమాగతః ।

పంచవైద్యా న పూజ్యంతే ధన్వంతరివచో యథా ॥

సన్నిపాతములలో రసచికిత్స

త్రయోదశసన్నిపాతములకు ప్రత్యేకచికిత్సలు

సంధికసన్నిపాతచికిత్స

శ్లో. సంధిస్తే హితమస్తి లంఘనవిధిః స్వేదోపనాహాదికమ్

రూక్షం కర్మ సమస్తమేవ విహితం కుర్యాద్యవగాహరసః ॥

మూలీపంచకకల్పకల్పితవిదం సన్మాగధిమిశ్రితమ్

కాలత్థేన రసేన పైంధవయుతం పేయం చ విశ్వోషధమ్ ॥

రాస్నాగుడూచ్యాదికౌష్ఠము

శ్లో. రాస్నాగుళీచీశతివృద్ధదారు -

సురాహ్వవిశ్వత్రిఫలావరీభిః ।

క్వాథం పిబేద్దుగ్గులుసంప్రయుక్తమ్

సమగ్రసంధిగ్రహసన్నిపాతే ॥

సంధికసన్నిపాతధూపము

శ్లో. నిర్గుండీఘనసహితః

సిద్ధార్థ కనింబపత్రసంయుక్తః ।

సర్జరసేన సమేతో

ధూపః సంధిగ్రహం హంతి ॥

స్వచ్ఛందభైరవరసము

శ్లో. రస¹స్య ద్విగుణం గంధం శుద్ధం సమృద్ధయేత్ తుణమ్ ।
 ప్రతిలోహం సూతసమ²మష్టలోహం మృతం³ తథా ॥
 బ్రహ్మ జయా చ నిర్గుండీ విషముష్టిః పునర్నవా ।
⁴నీలికా⁵ గృహకన్యార్కకృష్ణఘృతూరభృంగకమ్ ॥
 వృషకం కాకమాచీ చ ద్రవై రేతైర్విమర్దయేత్ ।
 మర్దయేత్త్రిదినం ఖ⁶త్వే తతః పిత్తైర్విభావయేత్ ॥
 మాతస్యమాహిషమాయూరై⁷ రేతభిత్తైర్విభావనా ।
 శతాహ్వ జీవనీ రాన్నా వాజిగంధా⁸ప్యహేర్లతా ॥
 ఖచోరో నాగ⁹రం చైలా సర్పాక్షీ సురసా¹⁰ంకురః ।
 సద్యో బాలస్య విష్టా¹¹ చ కణాగోక్షురసంయు¹²తా ॥
 సమై¹³స్టైః కృతమూషాయాం పూర్వోక్తం¹⁴ ప్రక్షిపేద్రసమ్ ।
¹⁵తాం నిదధ్య తతో భాంజే మృణ్మయే రోధయేత్పునః ॥
¹⁶శ రావపిహితాం సంధిలిప్తాం లవణమృత్స్నయా ।
 అల్పగ్నినా దినం పాచ్యం¹⁷ రసమాదాయ చూర్ణయేత్ ॥
 పూర్వోక్తై¹⁸ ర్భావి¹⁹తః పి²⁰త్తై రసః స్వచ్ఛంద²¹భైరవః ।
 ఆర్ద్రకస్య రస్తేద్యేయః సన్నిపా²²తే త్రిగుంజకమ్ ॥
 దశమూలేన నిర్గుండా క్వాధః²³ స్వాదనుపానతః ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు సాధ్యాసాశ్యం తథో²⁴దితమ్ ॥

1. న్య	9. రాచేతో	లేహ్యం లవణమృదుంతదా
2. అ	10. త్వతా	17. ద్ర
3. సమం	11. ధ్య	18. భా
4. నలి	12. తా	19. త
5. గిరి	13. రేఖిక్యసామూషాం	20. తై
6. ర్వే	14. ప్రేక్షయే	21. ధ
7. యేవత్పితం భవేద్రసః	15. తై	22. చమ
8. ఫణి	16. సాపకేనదృతాం సంధి	23. ధి

గుంజైక¹మార్ద్రైకై ద్యక్తో దేయః ²స్వచ్ఛందభైరవః ।
పంచకో³లకపాయానుపాన³తః సన్నిపాతసత్ ।

సంధికారిరసము

శ్లో. శుద్ధసూతో ద్విధా గంధః మారి⁴తం చాభ్రకం సమమ్ ।
త్రితూరం జీరకం వ్యోషం త్రిఫలా లవ⁵ణాని చ ॥
చిత్రకస్య కపాయే⁶ణ దినైకం మర్దయేద్దృఢమ్ ।
పంచగుంజమిదం ఖాదే త్సంధికారి⁷రసః స్మృతః ॥
షిష్ప⁸లీం మధునా చానుపిబేదుష్ణోదకం తథా ।

సన్నిపాతాశనిరసము

శ్లో. రసభస్మస⁹మో గంధః తామ్రభస్మ ద్వయోస్సమమ్ ।
తామ్రాంశం ఖర్పరం యోజ్యం ఖర్పరాంశం చ హింగుళమ్ ॥
అష్టవేతస¹⁰కం చైవ యామం ఖల్వే విమర్దయేత్ ।
¹¹అష్టవేతసకాభావే తూరం ¹²చణకసంభవమ్ ॥
జంబీరైర్మర్దితం దధ్వా పుటైకే భూదరే పచేత్ ॥
ఆదాయ చూర్ణయేత్ఫలే హిం¹³గుకర్పూర¹⁴మూష¹⁵ణం ।
చత్వారస్సమతుల్యాంశాః సప్తధా హ్యర్ద్రైకద్రవైః ॥
భావయేచ్ఛ మహారాష్ట్రీనిర్దం¹⁶డికరవీరజైః ।
వత్తైర్ద్రైవైః పృథగ్భావ్యం సప్తధా సప్తధా క్రమాత్ ॥
చూర్ణయిత్వా తు షడ్గుంజం దాపయేదార్ద్రైకద్రవైః ।
సన్నిపా¹⁷తాశనిః సోఽయం రసః స్యాత్సన్నిపాతజిత్ ॥

సంధికసన్నిపాతచికిత్సాధికారము

సంపూర్ణము.

1. మర్దనాయుక్తం

2. మానం

3. యేత్స

4. చ

5. జైస్సమం

6. ణ

7. సా

8. లీం

9. మో

10. గంధంచ

11. అభాతేధాష్టవేతంస్యా

12. శ

13. గూ

14. యో

15. వైః

16. హ్య

17. తనరా

అంతకసన్నిపాతచికిత్స

మృతసంజీవినిరసము

౧. శుద్ధం సూతం ద్విధా గంధం కజ్జలీకృత్య ¹మర్దయేత్ ।
 అభ్రలోహక²యోర్భస్మ తామ్రభస్మ సమం సమమ్ ॥
 విషం తాళకకంకుష్ఠం శిలాహింగుళచిత్రకమ్ ।
 హస్తీశౌండి చాతివిషా త్రూషణం హేమమాక్షికమ్ ॥
 శృంగీ కుంభీ మేఘనాదః ప్రతిచూర్ణం రసాంశకమ్ ।
 త్రిదినం మర్దయేత్థవ్యే ద్రవై రార్ద్రకసంభవైః ॥
 నిర్ధండివిజయాద్రావై ⁴ప్రిదినం మర్దయేత్సునః ।
 జంబీరస్య చ ⁶చాంగేర్యా ద్రావై ⁷స్తం మర్దయేద్దినమ్ ॥
 కాచకుప్యాం ని⁸వేశ్యాభ వాలుకాయంత్రకే పచేత్ ।
 ద్వియామాంతే సముద్భృత్య మర్దయే చార్ద్రకద్రవైః ॥
 దినైకం శోషితం చూర్ణం త్రిగుంజం సన్నిపాతజిత్ ।
 మృతసంజీవనో నామ రసో²యం శంకరో⁹దితః ॥
 మృతో²పి సన్నిపా¹⁰తార్తో జీవ¹¹త్యేవ స సంశయః ।
 సక్షీరం దాపయేత్పుష్యం దే¹²యో వా²నందభైరవః ॥
 నాతః పరతరః కశ్చిత్సన్నిపాతహరో రసః ।

అంతకసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము

1. మాట్లె
2. ద్రయోభ
3. శౌండి
4. త్రి

5. ర్య
6. గా
7. కైవ
8. వేద్యావ

9. పి
10. తోవ
11. త్యోపి
12. యం

రుద్దహసన్ని¹పాతచికి²త్స

బదరీపల్లవాదిలేపము

శ్లో. బదరీపల్లవలేపః శ్రీఖండారిప్తః³ఘనసంయుక్తః ।

దాతవ్యః పాదోతలే రుద్దహకసన్నిపాత⁴నాశాయః ।

అగుర్వాదిధూపము

శ్లో. అగురుఘనసారసల్లక-

కరరుహనత⁵సీరచందనై ర్యుక్తః ।

రుద్దహసన్నిపాతం

నిహంతి మధుమిశ్రితో ధూపః ॥

అభయాదికషాయము

శ్లో. అభయాపటోలముస్తా-

కోటుకాశమ్యాకగోస్తసీక్వాభః ।

రుద్దహసన్నిపాతం

నిహంతి మధుసంయుతో⁶ఽత్యుగ్రమ్ ॥⁷

కామజ్వరచికిత్స

శ్లో. స్త్రీకథా సుఖగోష్ఠీ చ కామస్య కథనోది వా ।

హాస్యక్రేడావినోదాని శాంతిః కామజ్వరే హితాః ।

బ్రాహ్మద్రాక్షేదికషాయము

శ్లో. బ్రాహ్మద్రాక్షజలధరవచాభీరుశమ్యాకతిక్తా-

పథ్యాధాత్రీకలితరుబలానింబకోశాతకీభిః ।

1. కి

2. త్సా

3. వేష

4. కః

5. భిరు

6. టూ

7. పీతంకకుశీంద్రః క్వాపి

హిమ సాగరమధ్య

భూతే కాలజ్వరం

నానిలమిశ్రకాలే,

దాహేష్లేద క్లమే

ర్వాసహృది సంజాతే

విభ్రమం ఉత్తానకయన్

శ్చామ జింహ్వాకాల

జరేస్యనాం

విశోభిరనురాంహృయా

బిక్కుకాదు స్ప

తావ్యశిదా

రాజీవోమర సంసఘ

శ ముచితంక్వాభ

పిబేలిహితం

8. దిని

9. రానిచ

భూనింబాధోభవతి సహితః పంచమూలద్వయేన

¹సీతః క్వాధః సకలపవనవ్యాధిరుద్దాహహంతా ||

భైరవముటిక

శ్లో. శుద్ధసూతం ద్విధా గంధం పేషయేద్వసుకద్రవైః |

దినం భావ్యం చ మర్ద్యం చ శోషయిత్వా²థ భృంగజైః ||

చతు³ర్థా భావయే⁴ద్ద్రావై స్తిలప⁵క్త్యా ద్రవైశ్చతుః |

భావనాభిర్విశోష్యాథ చూర్ణయేద్వస్త్రో⁶గాలితమ్ ||

చూర్ణతుల్యం మృతం తామ్రం తామ్రాదప్టాంశకం విషమ్ |

కృష్ణాసితావి⁷డంగాని ⁸మిశ్రితః స్యాద్రోచనా బలా ||

తామ్రార్ధం ప్రతిచూర్ణం స్యాత్ సర్వమేకత్ర కారయేత్ |

యామైకం భృంగజద్రావైర్మర్దయేత్కు⁹లూతాం గతమ్ ||

స్నిగ్ధభాం¹⁰డగతం పా¹⁰చ్యం ద్వియామం మృదువహ్నినా |

చణమాత్రవటీ యోజ్యా చిత్రకార్ద్రా¹¹కపైంధవైః ||

సమ¹¹త్రిదోషజం హంతి సన్నిపాతం సుదాదుణమ్ |

భైరవీముటికా ఖ్యాతా ద¹²ధ్యన్నం పథ్యమాచరేత్ ||

త్రినేత్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం సూతాంశం మృతశామ్రకమ్ |

త్రిభిస్తు¹⁴లైర్వర్ణవాం క్షీరైర్మర్దయేదాత¹⁵పి దృఢమ్ ||

నిర్ణం¹⁶డాశ్చ ద్రవైర్మ¹⁷ర్ద్యం దినైకం త¹⁸చ్చ గోళకమ్ |

త్రియామం వాలుకాయంత్రే హ్యం¹⁹ధమూషాగతం పచేత్ ||

ఆదాయ చూర్ణయేత్థల్వే చాప్తమాంశం విషం క్షిపేత్ |

1. ప్రాధః క్వాధర్యవన
సహితర్వాధి

2. తు

3. దే

4. ద్రా

5. జా

6. ఘా

7. శ

8. కృశికోచశనం

9. డే

10. బా

11. క్తి

12. హ్య

13. ధ్య

14. కైర్వ

15.

19. డే

17. ధ్య

13. చ్చ

19. ధ్ర

త్రినే¹త్రో²యం రసో నామ దే³యో గుంజాద్వయం ద్వయమ్
 పంచకోలం పిబేచ్ఛాను పథ్యం ఛాగపయో⁴పి చ ॥
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు దే⁵యో వా⁶నందభైరవః ।
 చింతామణిరసో వా⁷ధ గుంజైఃకం చార్ద్రకద్రవైః ॥
 చిత్రకం మరిచం చాను సైంధవం⁸ చ సుచూర్ణితమ్ ।
 సన్నిపాతం త్రిదోషో⁹త్థం సాధ్యాసాధ్యం వినాశయేత్ ॥

దగ్ధాహసన్నిపాతే వింశతిర్దినాన్యరిష్టాని.

దగ్ధాహచికిత్స

సంపూర్ణము

చిత్తవిభ్రమసన్నిచికిత్స

పథ్యాదికషాయము

శ్లో. పథ్యాపర్పటకటుకా-

మృద్వీకాజలదదాదభూనింబాః ।

శమ్యా¹కపటో²లశివాః

క్వాథో³యం చిత్తవిభ్రమం హంతి ॥

హరీతక్యాదికషాయము

శ్లో. హరీతకీపర్పటరాజవృక్ష-

శంబూక⁴వాసాకటుకా⁵పయోభిః ।

శమ్యాక⁶మే⁷దాద్వయ⁸పర్ణి⁹నీభిః

చిత్తభ్రమం హంతి కషాయ¹⁰ 11వషః ॥

1. త్రాథో¹యం

2. యం

3. యమా

4. చా

5. ధం

6. వయంశిత

7. వృష

8. ప్ర

9. ధా

10. వ్య నాభి

11. యే

జయమంగళరసము

శ్లో. మృతసూతాభ్రకాంతం చ తీక్ష్ణమారం చ ముండకమ్ ।
 తాళకం మాక్షికం వ్యోమం విషచిత్రకటంకణమ్ ॥
 సమాంశం మద్దయే తృప్త్యే పాతానిద్లంఢిబిల్వజైః ।
 ద్రవై¹ప్రప్రదినై²స్తత్తు రుధ్వా పాచ్యం చ భూధిరే ॥
 పుటైకేన పచేత్సిద్ధో రసోఽయం జయమంగళః ।
 దశమూలకషాయేణ మ్నైకం సన్నిపాతజిత్ ॥

చిత్తవిభ్రమచికిత్స

సంపూర్ణము.

శీతాంగసన్నిచికిత్స

ఆనందభైరవరసము

శ్లో. విషం త్రికటుకం గంధం టంకణం మృతశుల్బకమ్ ।
 ధుత్తూరస్య చ బీజాని హింగుళం నవమం స్మృతమ్ ॥
 ఏతాని సమభాగాని దినైకం విజయాద్రవైః ।
 మద్దయే⁴చ్ఛణకాభా తు పటికాఽఽనందభైరవః ॥
 భక్షయేచ్ఛ పిబేచ్ఛాసు రవిమూలకషాయకమ్ ।
 సవ్యోమం హంతి⁷నో చిత్రం సన్నిపాతం సుదారుణమ్ ॥
 మృతసంజీవనో వాఽథ రసో గుంజాత్రయం హితః ।
 సర్వాంగసుందరో వాఽథ స్వచ్ఛందభైరవో యథా ॥
 దాతవ్యః పంచవక్త్రో వా శీతాంగం నాశయేద్ధ్రువమ్ ।

శీతాంగసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

1. త్య

2. క

3. ధరే

4. త

5. మ

6. భుక్త

7. శే

తాండ్రికసన్నిచికిత్స

భార్జ్యదిక్వాథము

శ్లో. భార్జ్యపుష్కరపథ్యా-

నిదిగ్ధికానాగరామృతాక్వాథః ।

అ¹పనయ²తి తాండ్రికగదం

నిస్సందేహం ప్రగే పీతః ॥

కుష్ఠాదినస్యము

కుష్ఠగవాక్షీనాగర-

నిశాద్యయమరీచకణిపచాయుక్తమ్ ।

బ³స్తసలిలేన పిష్టం

తాండ్రీకనిఘ్నం భవేన్నస్యమ్ ।

రాస్నాద్యంజనము

శ్లో. రాస్నామనశ్శిలైలాఽజ్జనమేతత్తాండ్రీకే పిష్టమ్ ॥

అమృతాదికషాయము

శ్లో. ⁵అమృతాప⁶ట⁷లవాసా-

క్వాథో వ్యోషయత⁷స్తాండ్రికం హంతి ॥

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. త్రితూరైః పంచలవణైర్దిశైకం మర్దయేద్రసమ్ ।

రాజికానాగరంహింశు⁸చైభి⁹రూపాం చ కారయేత్ ॥

మూషాయాం మర్దితం సూతం రుధ్వా వస్త్రేణ బ¹⁰ంధయేత్ ।

ఆరనాశే పుటే పాచ్యం షో¹¹లాయంత్రే దినం పునః ।

ఆదాయ మర్దయేత్థల్వే సూతతు¹¹ల్యమితిద్రవైః ।

నిర్గంధీభృంగధుత్తూరజీవంతీతిలపర్ణిజైః ॥

1. తి

5. ఆ

9. మూ

2. తి

6. ఘో

10. ద్ధ

3. తా

7. ంత

11. ల్యూకు

4. వార్తా

8. శి

మాండూక్యాః కాకమాచ్యాశ్చ గిరికర్ణ్యా ద్ర¹వైస్తథా ।
కరవీరాగ్నిపాఠో²త్థైరేభిస్సమ్మర్దయేత్కమాత్ ॥

మాయూరమాత్స్యవారాహఞాగమాహిష³పిత్తజైః ।

సి⁴మ⁴స్తైరథవా⁵వ్యస్తైర్దివైకం భావయేద్రసమ్ ॥

రసః కాలాగ్నిరుద్రాఖ్యో ద్విగుంజం దాపయేద్భిషక్ ।

శర్కరామధుతోయం తు పాయయే⁶త్సాన్నిపయేజ్జలైః ॥

డాడిమం చేక్షుఖండం⁷చ దధ్యన్నం పథ్యమాచరేత్ ॥

తైత్వోపచారరూపైశ్చ సన్నిపాతం నివార⁹యేత్ ॥

తాంద్రికసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము

కంఠకుబ్జసన్నికి చికిత్స

త్రికటుకాదిక్వాధము

శ్లో. త్రికటుకకళింగకటుకా -

హరీతకీఘనబీత¹⁰కామలకైః ॥

ధ్వంసయతి కంఠకుబ్జం

వివరజనీద్వయయుతః క్వాధః ॥

శృంగ్యాదిక్వాధము

శ్లో. శృంగీవత్సకరేచకీఘనశ¹¹ఠీభూని¹²బభాన్గీనిశా -

తిక్తాపుష్కరచిత్రకైశ్చ¹⁴చవికాశుంఠికణాక¹⁵ల్పలైః ॥

ధాత్రీదారుబిభీతకైః సమరిచైర్వాప్రీవృ¹⁶షైర్నిశితైః

శృంత¹⁷త్యేష చ కం¹⁸ఠకుబ్జమచిరాహ్¹⁹స్యః కషా¹⁹యః కృతః ॥

1. వోధజైః

2. వి

3. స

4. స్తేద్య

5. ద్య

6. స్నా

7. ష

8. పై

9. వి

10. కో

11. పి

12. భా

13. చే

14. ల్ప

15. పొగ్గిళ్ళ

16. ంఠీ

17. టకూజ

18. యాకృతిః

కృష్ణాపామార్గాదినస్యయోగము

శ్లో. అపనయతి కంఠ¹కుబ్జం

కృష్ణాపామా²ర్గబీజనశ్యమ్ ||

అథ హంతి సలిలసహితం

త్రికటుకకటుతుంచినీనస్యమ్ ||

సూచికాభరణరసము

శ్లో. రసం వైక్రాంత³హేమాద్రం తీ⁴క్షణం తామ్రం మృతం సమమ్ ||

ఏతత్సమం శుద్ధగంధం సర్వం నిర్గుండిమాలజైః ||

కషాయైశ్చ⁵త్రకస్యాపి మర్దయేద్దివసత్రయమ్ |

సూర్యావర్తో ము⁶నిః శృంగీ తిలపర్ణింద్రవాద⁷ణీ ||

కాకమాచీ మహారా⁸ష్ట్రీ⁹ కంకుఠం గిరికర్ణికా |

ఘృత్పూరతుల¹⁰సీదంతీగోజిహ్వకంటకారికాః ||

సింహ్యర్కవిజయా ముండి కటుతుంచీజయామృతాః |

ఏతేషాం భావయేద్రావై¹⁰ర్గ¹¹ర్నే దినచతు¹¹ష్టయమ్ ||

¹²మాత్స్యమాహిషమాయూరఘాగవారాహపి త్తజైః |

భావయేత్సప్తదివసం కణాక్వా¹³థే దినత్రయమ్ ||

అర్కమూలకషాయేణ భావయేద్దినపంచకమ్ |

ఏతత్సర్వం విచూర్ణ్యాథ చూ¹³ర్ణాంశం వత్సనాథకమ్ ||

¹⁴దత్వా సర్వం చ పూర్వో¹⁴క్తపిత్రే భావ్యం దినత్రయమ్ |

విషముష్టికషాయే¹⁵ణ భావయేద్దినసత్రయమ్ ||

భావితం శోషితం చూర్ణం మధునా సహ మిశ్రయేత్ |

సూచికాభరణం నామ రసః స్యాత్సర్వరోగజిత్ ||

1. కూజ

2. శ్లేఘియుక్తం

3. సింధూత్ క్రాంతియుతు

త్రికటుకాద్య నశ్యం

4. హో

5. క్ష

6. త్య

7. సీ

8. జా

9. ట్రం

10. కి

11. ర్థ

12. మత్స్య

13. ర్ణా

14. తి

15. స

దాప¹యేత్సూచికాగ్రేణ కంఠకుబ్జవినాశనమ్ ।

రసజనితవిదా²హే శీతతోయాభిషేతో

మలయజఘనసారైర్లెపనం మందవాతాః ॥

తరుణదధి³సితాన్నం నారికే⁴ళాత్ ఫలాంభో

మధురశిశిరతో⁵యం శీతమస్యేచ్ఛ⁶తస్తత్ ॥

కంఠకుబ్జసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

కర్ణికసన్నిచికిత్స

శ్లో. రక్తస్రావో జలూకాభిర్ఘృతపానం చ యోజయేత్ ॥

రాస్నాదికషాయము

శ్లో. రాస్నా బృహతీ పథ్యా

ఘనక⁷టుకావ్యోషపుష్కరాహ్వవచాః ॥

శృం⁸గీపాతాభా⁹ర్జ్యః

క్వాథః క¹⁰ర్ణికరుజం హరేత్సానాత్ ॥

మరీచాదికషాయము

శ్లో. మరిచదశమూలకటుకాః

ఫలత్రయకణామహాషధీ¹¹గౌర్యః ॥

భూనింబసైంధవయు¹²తః

శీతః కర్ణికహరో భవేత్ క్వాథః ॥

1. యోచ్యుతీ

2. హో

3. శీ

4. శీ

5. దళం

6. టి

7. గ్యా

8. క్వా

9. టి

10. మిశ్రః

11. తై

హింగాదిలేపము

శ్లో. హింగు¹ద్విని²శవిశాలా-

సైంశవసురదారుకుప్త³రవిదుగ్ధైః ॥

దత్తః క్రమేణ⁴లేపః

కర్ణికహంతా భవేన్ద్యో⁵గః ॥

అర్కదుగ్ధాదిలేపము

శ్లో. దశశతకరదుగ్ధా⁶దుమ్మ⁷రత్వక్రమేతం

దహనగుడనికుంభా⁸కుప్తకాసీసయుక్తమ్ ॥

అపనయతి ⁹వితీర్ణం లేపనం సప్తరాత్రా-

చ్ఛ్వయధుహరణశస్త్రం కర్ణికగ్రంధి¹⁰కం తత్ ॥

నన్యయోగము

శ్లో. అశిశిరజలయుక్తం నావనం కర్ణికానాం

జనయతి సుఖసిద్ధిం ఘ్రాణరం¹¹ద్రప్రవేశాత్ ॥

పరమలవణకృష్ణాచూర్ణమిశ్రం ప్రభా¹²తే

సకలమునిభిరుక్తం వ్యాధి¹³విధ్వంసకారి ॥

విద్యాధరరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తా¹⁴ళకం మాక్షికం తథా ।

మృతతామ్రాభకం ¹⁵నాగం విషం ధుత్తూరబీజకమ్ ॥

క్షౌరత్రయం వచా హింగు పాతా శృంగీ ప¹⁶టోలకమ్ ।

పథ్యాని¹⁷బయవం ¹⁸శుంఠీ కందలాంగలజం సమమ్ ॥

1. డి.

2. శా

3. విశంకైః

4. లేపా

5. గా

6. పు

7. రాంహ్వస్సు

8. కృష్ణ

9. కీ

10. స్పృమేతాత్

11. ద్రా

12. తే

13. రుగ్వలగుకాని

14. స

15. చోర్ణం

16. పోలజం

17. చి

18. శో

సింధువారద్రవైస్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజద్రవైః ।
 దినైకం వటికాః కుర్యా¹చ్ఛుణకాభా²శ్చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపాతం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహిన్యాదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 కషాయేణ న సందే⁴హః పథ్యం దో⁵ఘోదనం హితమ్ ।
 రసో విద్యా⁹ధరో నామ్నా సన్నిపాతం నికృంతయేత్ ॥

వారిసాగరరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గధం ఖల్వే కృత్వా తు కజ్జలీమ్ ।
 లోహపాత్రే ఘృతాభ్యక్తే తద్దర్వా⁸ చాలయన్నచేత్ ॥
⁹కించిత్కాలం స¹⁰ముద్ధృత్య చూర్ణితం ¹¹తత్త్రిగుంజకమ్ ।
 త్రూషణం పంచలవణం ¹²త్రిక్షారం చ ద్విగుంజకమ్ ॥
 వచార్ద్రాకాగ్ని¹³దీప్యాని సమభాగం విచూర్ణయేత్ ।
 అనుపానే చతుర్మాషం సన్నిపాతహరిం పరమ్ ॥
 మాహిషం దధిసంయుక్తం పథ్యం స్యాద్రసవీర్యకృత్ ।
 సాధ్యాసాధ్యే ప్రయోక్త¹⁴వో¹⁵ రసో¹⁶యం వారిసాగరః ॥

కర్ణికచికిత్స సంపూర్ణము

భుగ్మనేత్రసన్నికి చికిత్స

దార్వాదికషాయము

శ్లో. దా¹⁵ర్వ్యంబుదారిష్టఫలత్రయం చ
 త్సుద్రా పటో¹⁶లి రజసీ సనింబా ।
 క్వాథం విదధ్యా¹⁶దిహ భుగ్మనేత్రే
 నిశ్చేతనే పుంసి విశో¹⁷ధనార్థమ్ ॥

1. శ

2. వ

3. పా

4. హో

5. వో

6. సకో

7. ద్రవ్యా

8. బ్యాలయే

9. యామైకంశ

10. మృ

11. స్త

12. షాగ్రతయ

13. యావా

14. వ్యం

15. ర్వా

16. జ్వరసన్నిపాతే

17. రా

శ్రేష్ఠాపటోలాదిక్వాథము

శ్లో. శ్రేష్ఠాపటో¹ల¹ముస్తా-

నిం²బామరదాదుధాన్యకైః క్వాథః ।

హంతి భృశో³మోహ⁴యుక్తం

జ్వరముగ్రం⁵ భుగ్ననేత్రాఖ్యమ్ ॥

భూనింబాదిలేహము

శ్లో. భూనింబమాక్షికకణాసహితం చ కుర్యా-

స్థేహం కణోషణరసోనసురాజికాభిః ।

అంజనయోగము

శ్లో. నేత్రాంజనం చ లవణోత్తమపిష్పలీభ్యాం

వచాదినస్యము

శ్లో. న⁷స్యం వ⁸చామధుకహింగుమధూకసారైః ॥

మరిచాదినస్యము

శ్లో. మరిచతురగగంధామాగధీసింధుజాతం

లశునమధుకసారం⁹ చోగ్రగంధార్ద్ర¹⁰కం చ ।

¹¹చగణజలపిష్టం సం¹²మతం శాస్త్రవృద్ధైః

సప¹³ది భవతి నస్యం భుగ్ననేత్రప్రణా¹⁴శి ॥

మార్తాండభైరవరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం గంధపాదం చ టంకణమ్ ।

తామ్రపాత్రే క్షి¹⁵పేత్పిండం జయంత్యా లోడయే ద్ద్రవైః ।

శిగ్రుమూలర¹⁶సైర్వాఽథ భావయేదప్తధా త¹⁷థా॥

1. ఘన

2. బామరావ్వా

3. శ్లో

4. చిత్తం

5. సన్నిపాతోక్తం

6. లో

7. శ్య

8. చో

9. లోఢ్ర

10. కాఖ్యాం

11. చా

12. య

13. రి

14. శం

15. శ

16. సోహ

17. రి

కటుత్రయం శివా¹ వాసా వహ్నిరుద్రజటాద్రవైః ।
 తిలవర్ణ్యా తథా జాతీషిష్టలీమూలపత్రకైః ॥
 సప్తాహం ²శోషయేత్సిండం పానఃపున్యేన భావయేత్ ।
 తామ్రపా³త్రాత్సముద్భృత్య కృత్వా గోళం విశోషయేత్ ।
 వస్త్రే బధ్వా మృదా ⁴లిప్త్వా భూధరే ⁵స్వేదయేత్పుటే ।
 ద్వియామాంతే సముద్భృత్య చూర్ణయే⁶ద్యోజయేత్సహ ॥
 విషకర్పూరజాతీనా⁷మేలా⁸యాశ్చ దశాంశ⁹కైః ।
 భావయేద్విజయాద్రావై ¹⁰ద్దినమేకం చ ¹¹మర్దయేత్ ॥
¹²చతుర్దుంజం సకర్పూరం మధునా సన్నిపాతనుత్ ॥
 మార్తాం¹³జాఖ్యరసః సోఽయం హ్యసాధ్యం సాధయే¹⁴ద్ధృవమ్ ॥
 దశమూలం పిబేచ్ఛాను పథ్యం స్యాన్ముద్గయావకైః ।

పంచవక్త్రరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం విషం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।
 మర్దయేద్ధూర్తజద్రావైర్దినమేకం చ శోషయేత్ ॥
 పంచవక్త్రరసో నామ్నా ద్విగుం¹⁵జస్సన్నిపాతనుత్ ।
 లర్కమూలకషాయం చ సవ్యోషమనుపాయయేత్ ॥
 పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం జలయోగం చ కారయేత్ ॥

భుగ్ననేత్రచికిత్స

సంపూర్ణము

1. కాాయ	6. ద్యోతయేస్సహ	11. తుర్ద
2. బోష్యలేహ్యంచ	7. ఏవ	12. గుజాచతుస్స
3. త్రంస	8. వా	13. జస్యరసోనామ
4. తేవ్య	9. వ	14. ధృ
5. శ్యే	10. ది	15. జా

ర¹క్తప్తీవిసన్నికి చికిత్స

పర్పటాదికషాయము

శ్లో. పర్పటభస్వయవా²సకవాసా-

భూస్తృణకైః కటుకీఫలిసీభ్యామ్ ॥

శర్కరయా సహితో³ఽపి కషాయో

ర³క్తప్తీవిగదం వినిహంతి ॥

జలదాదికషాయము

శ్లో. జల⁴దాహ్వయపద్మకపర్పటకై -

⁵ర్మలయోద్భవజాతివరీమధుకైః ॥

మధునింబజలా⁶నలచందనకైః

⁷క్వథితం ⁸స్రుతరక్తహరం సలిలమ్ ॥

ప్రాణప్రదరసము

శ్లో. సూతనిష్కం గంధనిష్కం మ¹⁰ర్దయేచ్ఛిత్రకద్రవైః ।

మామైకం మృతతీక్షణం చ మృతశుల్బాని మాక్షికమ్ ॥¹¹

ధుత్తూరత్రిఫలాకన్యావృషదార్వాగ్నిర్ద్రోకద్రవైః

దేశభ్రాత్య మంధూక్యాని (?) నిర్గుండీభృంగచిత్రకైః ।

¹²యామినీనింబవాతా¹³రిశక్రా¹⁴సనద్రవై ర¹⁵పి ॥

ప్రతిద్రావం పలైకై కం దత్వా ఖల్వే విమర్దయేత్ ।

రసాంశం త్రూప్యణం దత్వా చణమా¹⁶త్రా వటి కృతా ।

¹⁷రక్తప్తీవిష్వరాస్తే తాం దాపయేజ్జీరకద్రవైః ॥

1. కైష్ఠి

2. శా

3. కైష్ఠి

4. ద్వాం

5. స్మ

6. కణా

7. శృ

8. శృ

9. రసప్రకారః

10. ర్ద్ర

11. ఆమైకం సమ్మితోయేన

పూర్వసూతేధమార్గ
యేత్

12. వాయి

13. ది

14. శ

15. తి

16. త్ర

17. తస్మిన్ ప్రసన్నిపాదే

కషాయం పంచమూల¹ా¹త్థమనుపానం ప్ర²దాపయేత్ ।
 దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్యం తృష్ణా³ర్థే శీతలం జలమ్ ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు సో⁴ఽయం ప్రా⁵ణప్రదో రసః ॥
 పంచవక్త్రరసో⁶ఽప్యత్ర దే⁷యో గుంజాద్వయం హితః ।
 భస్మేశ్వరరసో వా⁸ఽథ ⁹రక్తస్థివిజ్వరప్రమత్ ॥

రక్తస్థివిచికిత్స సంపూర్ణము

ప్రలాపసన్నికి చికిత్స

తగరతురగాదికషాయము

శ్లో. తగరతురగగంధాపర్పటః శంఖ¹శుంఠీ -

త్రిదశవిట²పితిక్తా మాగధీ భూతకేశీ ॥

జలధరకృతమాలా కేతకీ గో³స్తనీ⁴తై -

⁵ర్జయతి ఖలు కషాయః ⁶పీతమాత్రః ప్రలాపమ్ ॥

మృతోత్థాపనరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం ద్విధా గంధం శిలా ¹చ విషహింగుళమ్ ।

మృతకాంతాభ్రతామ్రాయ²స్తాశకం మాక్షికం సమమ్ ।

³అప్లువేతసజంబీర⁴చాంగేరీణాం రసేన చ ॥

నిర్గండాశ్చ హస్త⁵శౌండాశ్చ ద్రవైర్మర్ద్యం దిసద్వయమ్ ।

రుధ్వా⁶థ భూధరే పా⁷చ్యం దినాంతే తం సముద్ధరేత్ ॥

చిత్రకస్య కషాయే⁸ణ మర్దయే⁹త్ప్రహరద్వయమ్ ।

మాషమాత్రం ప్రదాతవ్యో హింగు¹⁰వ్యోషార్ద్రకద్రవైః ॥

1. క్ష	8. భ్యాం	15. శౌంఠీచ
2. శస్వతే	9. సహచవతి	16. త
3. జివ	10. తీ	17. భ్యాం
4. యః	11. ది	18. స
5. రక్తస్థిసన్నిపాతమత్	12. తా	19. క్ర
6. శో ⁶	13. ఆ	20. ల్య
7. వి	14. శా	

సకర్పూరానుపాసం స్యాన్నుతో¹తా¹పనతో రసః ।
 పీడితః సన్నిపా²తేన గతో³వా²పి యమాలయమ్ ॥
 తత్తక్షణాజ్ఞేవతే తథ్యం పథ్యం క్షీరం ప్రదాపయేత్ ।
 గుంజాద్వయం ప్రదాత⁴వో⁴ రసో⁵వా²నందభై రవః ॥
 స్వచ్ఛందభై రవో⁶ వా²థ దశమూల్యా త్రిగుంజకమ్ ।

ప్రలాపసన్నిపాతస్య చతుర్దశ దినాన్యరిష్టకాలః
 ప్రలాపసన్నిపాతచికిత్స
 సంపూర్ణము.

జిహ్వకసన్నిచికిత్స
 జలధరాదికషాయము

శ్లో. జలధరదశమూలం వారి⁶శుం⁷తీ⁷సమేతం
 మలయదుహముశీరం పర్పటం⁸ వాసకం చ ।
 సమధరణధృతానాం క్వాథశేష⁹శ్చ కా¹⁰ర్వో⁹
 వ్యపనయతి స¹¹తాపం జిహ్వకాఖ్యం నిహంతి ॥

సింహీనాగరాదికషాయము

శ్లో. సిం¹²హీనాగరపుష్కరైః సకటుకై రాస్నాగుళూచీ¹³యుతైః -
 రాభ్యర్జీకర్మటశృంగికాశతీసమైద్దుఃస్పర్శవాసాఘనైః ।
 పీతం జిహ్వకహరి వారి భవతి బ్రాహ్మీవచామిశ్రితైః
 14ప్రోక్తం వైద్య¹⁵వరేణ వంద్యమునిభిర్భూనింబమిశ్రం శృతమ్

1. ద్వా

2. తోపి

3. ప

4. వ్యం

5. హ

6. శో

7. స్ప

8. పాశ

9.ంచ

10. ర్వా

11. రంశంపీతమాత్రం

12. హ్వ

13. ద్య

14. ద్య

15. ద

సురతర్వాదికషాయము

శ్లో. సురతరు¹కటుకాభూనింబప²థ్యాపటో³లై -

రజనియుగళ⁴శుంఠీసింహికాపుష్కరా⁵హైవ్యః ॥

శలీలధరగుభూచీసంయుతస్సార్ధమేభిః

ప్రశమయతి కషాయో జిహ్వకం కష్టసా⁶ధ్యమ్ ॥

తీక్ష్ణద్రవ్యలేపము

శ్లో. తీక్ష్ణద్రవై⁷స్సలవజై⁸ర్నాతులుంగరసప్లుతైః ।

జిహ్వయాం శుద్ధిక్పల్లే⁹పః కటుతిక్త¹⁰కసంయుతః ॥

త్రూషణాదిలేపము

శ్లో. త్రూషణం పంచలవణం శతపుష్పా ద్విజీరకమ్ ।

క్షారత్రయం సమా¹¹శేన చూర్ణితం చ ఫలత్రయమ్ ॥

వీరభద్రరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం చా¹²భ్రకం చ గంధకం చ ⁹పలం ¹⁰పలమ్ ।

ఆర్ద్రకస్య ద్రవైః ఖల్వే¹³ దినమేకం విమర్దయేత్ ॥

వీరభద్ర¹⁴సః ఖ్యాతో¹⁵ మా¹⁶పైకః సన్నిపాతజిత్ ।

చిత్రకార్ద్రకసింధూ¹⁷త్థమనుపానం జలై¹⁸స్సహ ॥

పథ్యం క్షీరోదనం జేయం ద్వివారం ¹⁴సర¹⁵సా¹⁶ హితః ।

అగ్నికుమారరసము

శ్లో. దశనిష్కం శుద్ధనూతం శుద్ధగంధం చ త¹⁶త్సమమ్ ।

సా¹⁷ర్ధనిష్కం విషం చై¹⁸వ హంసపా¹⁹ద్యా ద్రవైర్దిసమ్ ॥

1. శఠినించేతిక్త

7. స

14. చ

2. ద్రో

8. ర్మనోభి

15. సే

3. విశ్వా

9. ఫ

16. సు

4. ఫ

10. ఫ

17. ధ్య

5. ఖో

11. సాఖ్యోతం

18. దైర్ఘ్య

6. పో

12. ధ్య

13. హా

హస్తీ¹శౌండ్యా ద్రవై²ర్వాఽథ మర్దితం ³గుళికీకృతమ్ ।
 కాచకుప్యాం నివేశ్యాథ మృదా ⁴సంలేపయేద్భూషాః ॥
 శుష్క⁵ం తం వాలుకాయంత్రే క్రమవృద్ధ్యాఽగ్నినా పచేత్ ।
 షడ్యామాంతే సముద్భృ⁶త్య సార్ధనిష్కవిషే⁷ణ చ ॥
 సర్వం సంచూర్ణయే⁸త్సుత్సం ⁹రసోహ్యగ్నికుమారకః ।
 గుంజై¹⁰కం ¹⁰పర్ణఖండేన దాతవ్యః సన్నిపాతజిత్ ॥
 కాసం శ్వాసం క్షయం పాండుం మందాగ్నిం చ వినాశయేత్ ।
 దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్య¹¹మాజం వాఽథ గవాం ధధి ॥

జిహ్వకసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

అభిన్యాసచికిత్స

రామతాదినస్యము

శ్లో. రామతనాగరసహితం

భృంగారస్వరస¹²పేషితం నస్యమ్ ।

అథ కటుతిక్తో¹³పహితం

భవతి తు సుఖబోధనం నస్య¹⁴మ్ ॥

మరిచాదినస్యము

శ్లో. మ¹⁵రిచలవణకృష్ణాభూతకేసీమ¹⁶ధూక్తైః

ప్రకటయతి వితీర్ణం చాప్తభిర్వా చతుర్భుజైః ।

సకలకరణబోధం బిందుభిర్దీయమానం

క¹⁷టుఫలమధుయుక్తైః కో¹⁸ష్ణనీరేణ నస్యమ్ ॥

1. శోంఠ్యా

2. ధే

3. వటుకా

4. సా

5. సా

6. త్యా

7. షణా

8. నూ

9. శశోం

10. ప

11. ఆజాం

12. వే

13. పయు

14. శ్య

15. రీ

16. సమాంసం

17. సమమదసహృదిత్వా

18. ప్న

ఉత్తర ఖండము

కషాయములు

వ్యాఘ్రాదికావధము

శ్లో. వ్యా¹ప్రీద్యయం చిత్రిక²యాసకాని
దురాలభా³భార్జ్యభయా గుహాచీ ।

కావధం పిబేన్నాగధి⁴కాం విచూర్ణ్యా -
భిన్యాస⁵శాంతిం కురుతే ధ్రువేణ ।

దశమూలకషాయము

శ్లో. బిల్వకాశ్మ⁶ర్యత⁷ర్కారీపాటలాటుంటుకాస్తథా ।
పుశ్నిపక్షిపుథక్పక్షి బృహతీద్వయగోక్షురాః ।
దశమూలకషా⁸యం చ పిచేత్ పిప్పలినయుతమ్ ॥

సర్వాంగసుందరరసము

శ్లో శుద్ధనూతం ద్వి¹⁰ధా గంధం నూతాంశం మృతహేమకమ్ ।
మృతం¹¹తాప్యం చ తామ్రం చ నూతతుల్యం పృథక్ పృథక్ ॥
నూర్యావర్త¹²స్య నిర్దండా¹³స్తులస్యా ఆర్ద్ర¹⁴కాద్ద్రవైః ।
భృంగోన్మ¹⁵త్తాత్రి¹⁶పర్ణినా¹⁷మగ్ని¹⁸గర్భాగ్నిమంథయోః ॥
తిలపర్ణిచిత్రకయోః కాక¹⁹మాచ్యా రసేన²⁰ చ
మర్దయేత్త్రిదిసం ఖల్వే శుష్యం పితైశ్చ భావయేత్ ॥
²¹మాత్స్యమాహిషవారాహచ్ఛాగమాయూరజైర్దినమ్ ।
²²అంధమాషాగతం దధ్యా వాలుకాయంత్రకే పచేత్ ॥

1. బృహతిద్వయా
2. దాశకేన
3. వ్యాఘ్ర
4. చూర్ణయక్తా
5. సన్నిహరతి
6. ర్మ
7. త్కా
8. యోగ్యాధః
9. ం

10. భా
11. కా
12. ంచ
13. కు
14. తద్ర
15. ర్త
16. క
17. ంఅ

- * ఆగ్నిగర్భ = నూర్య
కాంతము
18. వర్ణా
19. మచ్ఛా
20. చా
21. మచ
22. ఆర్ద్రమాహగతుపా
చ్యుద్వా

ఆదాయ చూ¹ర్ణితం ఖాదే²న్మామైకం చార్ద్రకద్రవైః ।
 నిర్దండా³ దశమూల⁴స్య ⁵క్వాథం సమరిచం పిబేత్ ॥
 అభిన్యా⁶సం నిహంత్యా⁷శు ర⁸సః సర్వాంగసుందరః ।
 పరిధ్యం స్యాన్ముద్గ⁹యాపేణ క్షీరేణోపరి దాపయేత్ ॥

సన్నిపాతనస్యయోగ¹⁰ములు

అర్కేశ్వరరసము

శ్లో మృతసూతం మృతం తామ్రం మృతం తీక్షణం చ టంకణమ్ ।
 ఖర్పరం సత్రిక¹¹టుకమర్కక్షీరేణ మర్దయేత్ ॥
 చినైకేన భవేత్సిద్ధో నామ్నా¹²త్వర్కేశ్వర¹³ రసః ।
 అర్కక్షీరే¹⁴ణ సస్యం తు సన్నిపాతహరం పరమ్ ॥

కులపటీరసము

శ్లో శుద్ధసూతం మృతం తామ్రం మృతనాగం మనశ్శిలా ।
 తుథం చ తుల్యతుల్యాంశం దినమేకం విమర్దయేత్ ॥
 ద్రవై¹⁴శ్చోత్తరవారుణ్యా¹⁵శ్చణమాత్రం వటికృతా ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు సస్యమాత్రేణ దాదుణమ్ ।
 ఏ¹⁶తత్కులపటీ నామ్నా జీవం¹⁷దృష్ట్వా ప్రయోజయేత్ ॥

త్రయోదశసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

1. ర్నకం

2. మా

3. శ్చ

4. కషాయమా

5. సా

6. కూ

7. స

8. త్యంశ్యా

9. యా

10. ం

11. టితుల్యంఅ

12. ఘ

13. స్య

14. చో

15. క

16. వ

17. నే

చర్చినిదానము

శ్లో. దుష్టనోమై : పృథక్సర్వై¹ర్భిభాతానాదిభిః ।

చర్చయ : పంచ విజ్ఞేయా²స్తాసాం లక్షణముచ్యతే ॥

వాతచ్ఛర్చినిదానము

శ్లో. కృష్ణఫేనకషా³యాల్పశూలవేగవతీ క్షణాత్ ।

⁴ఏతచ్ఛ లక్షణం దృష్ట్యా వాతచ్ఛర్చిం ⁵విభావయేత్ ॥

చికిత్స

స్నేహప్రయోగము

శ్లో. సస్సైంధవం పిబేత్సర్పిర్వాత⁶చ్ఛర్చినివారణమ్ ।

లవణత్రయయుక్తం వా త⁷త్తూర్ణం త్రూషణేన వా ॥

గైరికప్రయోగము

శ్లో. ⁸సదీప్యం గైరికం⁹ సేవ్యం సేవ్యం వా తండులాంబునా ।

వరాటజైరము

శ్లో. దద్ధా వరాటికాం స్వేతాం త¹⁰తో¹⁰ంభసి వినిక్షిపేత్ ।

తజ్జలం పానమా ¹¹త్రేణ వాత¹²చ్ఛర్చినివారణమ్ ॥

మాతులుంగాదిలేహము

శ్లో. మాతులుంగగుడ¹³ద్రాక్షావిదారీధాన్యజీరకమ్ ।

క్రో¹⁴లమజ్జా చ ముధునా లేహో¹⁵యం వాతవాంతిజిత్ ॥

అశ్వత్థజైరము

శ్లో. అశ్వత్థవల్కలం వ¹⁵హ్నా దద్ధా ని¹⁶ర్వాపయేజ్జలైః ।

తత్పయః పానమాత్రేణ వాత¹⁷చ్ఛర్చినివారణమ్ ॥

1. పిబేత్సోచ

2. తవ

3. యోక్త

4. ఏతేషం

5. మితిస్మతాః

6. చ

7. చూ

8. సాడిచ్యం

9. వేయం

10. చ

11. త్రంచ

12. చ

13. ద

14. మలజ్ఞా

15. హ్ని

16. ర్ధా

17. చ

పి త్త¹చ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. ²మూర్ఖాపిపాసాముఖశోషమూర్ధ -

తాల్పక్షిసంతాపతమోభ్రమా ర్తః ।

పీతం భృశోష్ణం హరితం చ తి క్తం

ధూమ్రం చ పి త్తేన వమేత్సదాహమ్ ॥

చి కి త్స

గుడూచ్ఛాదిలేహము

శ్లో. గుహాచీ³ త్రిఫలా ఙ్గైద్రం లేహ్యం⁴ వై పి త్తవాంతిజిత్ ।

కూష్మాండబీజాదిలేహము

శ్లో. కూష్మాండబీజం చ కసిత్థబీజం

⁵సితానుయుక్తం మధునా చ యుక్తమ్ ।

లేహ్యం జయేత్పి త్తజవాంతి⁶ముగ్రాం

వా⁷తాచ్ఛ వాంతిం హర⁸తి క్షణేన ॥

కార్పాసబీజాదిలేహము

శ్లో. కార్పాసబీజచూర్ణం చ లా⁹జచూర్ణం చ శర్కరా ।

ఙ్గైద్రేణ మిశ్రితం లేహ్యం పి త్తవాంతిం నికృంతయేత్ ॥

కార్పాసత్పట్వాదిలేహము

శ్లో. కార్పాసాస్థి తృటి శృణ్ణా లాజచూర్ణం చ శర్కరా ।

మధునా లే¹⁰హయేచ్ఛా¹¹శు పి త్త¹¹చ్ఛర్దిం వ్యపోహతి ॥

చందనాదిధూమము

శ్లో. చందనాగురుజాతీనాం పి బేధూమం ఘృతాన్వితమ్ ॥

1. చ

3. బీజస

8. తి

2. వైత్యగేతి క్త తిక్తోష్ణహ

4. వా

9. జా

రితద్రాహలక్షణం

5. నీ

10. హ్య

సితార్థత్రైరపాద్యం నా

6. జస్య

11. చ

పి త్తచ్ఛర్దినిపృత్తయేత్

7. తస్యవాంతి

మయూరపింఛాదిదూమము

శ్లో. మయూరపింఛలాక్షా¹భ్యాం చందనం ఘృతసంయుతమ్ ।

పిబేచ్ఛర్దిహరం ధూమం²సద్యఏవ న సంశయః ॥

శ్లేష్మచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. స³న్నేహపిచ్ఛ⁴లస్వాదుసీ⁵తసాంద్రక⁶ఫోల్బణమ్ ।

ఇత్యేవం లక్షణం దృష్ట్వా కఫవాంతిం⁷వినిర్దిశేత్ ॥

చికిత్స

విశంగత్రిఫలాదిచూర్ణము

శ్లో. విశంగత్రిఫలావిశ్వచూర్ణం మధుయుతం జయేత్ ।

క్రిమిఘ్నాదిచూర్ణము

శ్లో. క్రిమిఘ్నస్థవ⁹శుంతీనాం మధునా శ్లేష్మజాం వమిమ్ ॥

మయూరపత్రజైరము

శ్లో. మయూరపత్రజం తూరం మధునా చ ప¹⁰రిఘ్నతమ్ ।

లేహ్యం¹¹చ శ్లేష్మ¹²జాం ఛర్దిం తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ॥

సన్నిపాతచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. కృష్ణ¹³ఫేనకసా¹⁴యాల్పశూల¹⁵వేగపతీ¹⁶చలాత్ ।

పైత్యకే¹⁷తిక్త¹⁸తీక్ష్ణోష్ణహరిద్రాదాహాలక్షణమ్ ।

శ్లేష్మ¹⁹జా²⁰పిచ్ఛిలస్వాదుసీ²¹తసాంద్రక²²ఫోద్గమాః

సర్వరూపాని²³త్వా²⁴జ్జ్వే²⁵యా²⁶సన్నిపాతసము²⁷త్థితా ॥

1. యాం

2. పిబతేచ

3. శ్లేష్మ

4. లా

5. తా

6. పోష్ణమా

7. మితిస్మృతం

8. శ్వా

9. శో

10. ం

11. యా

12. జా

13. యోశ్చ

14. యా

15. క్షణాత్

16. తీక్షణోష్ణహ

17. తా

18. విశ్చలా

19. తా

20. పో

21. యా

22. ద్ధి

చికిత్స

త్రిఫలాదికషాయము

శ్లో. త్రిఫ¹లాయా గుళూచ్యా వా కషా²యో మధునా యుతః ।
పేయ³స్త్రిదోషజే శీ⁴తః పూర్వా⁵న్యో తండులాంబునా ॥

లాజమహౌషధాదికషాయము

శ్లో. లా⁶జమ⁷హౌష⁸ధబి⁹త్వై-
రంబు శృతం ణో¹⁰ష్టమపహరతి ।

కఫపి¹¹త్తప¹²వనజాతా¹³మ్-

¹⁴ఛర్దిం సముదాయ¹⁵జాం హ¹⁶ంతి ॥

ఏలాలవంగాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలాలవంగదశ¹⁷కేసరకోలమజ్జా

లా¹⁸జప్రియంగుఘనచందనచంద్రసౌజ్ఞాః ॥

చూర్ణీకృతాశ్చ మధునా సహ¹⁹లిహ్యమా²⁰నా-

²¹శ్చర్దిం హరంతి కఫమాయుతపి²²త్తజాతామ్²³ ॥

కణాదివటకములు

శ్లో. కణోషణం కపి²⁴తాన్లుం త్వగేలాపత్రకం ²⁵పుథక్ ।

సత్కాద్రం వ²⁶టకా లేహ్యః షడేతే ఛర్దినాశ²⁷నాః ।

బీభత్సచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. పూత్యనిష్టామ²⁸క్రిమిజా²⁹చ్ఛర్దిర్బీభత్సజా మతా ।

1. లస్య

2. యే

3. ంచరిత్రయో

4. ణో

5. హో

6. జా

7. హో

8. ధా

9. శ

10. వై

11. ద

12. క్

13. చ

14. మప

15. ర

16. జా

17. త్యే

18. నం

19. చర్దిన్నిహంతి

20. క్

21. సమం

22. టు

23. నం

24. తస్మాహ

25. భర్తీ

సాధ్యాసాధ్యలక్షణము

శ్లో. సాంద్రచంద్రకి¹ణో త్యాజ్యా క్షీణస్యోపద్రవాన్వితా ।

ఛర్దిసామాన్యచికిత్స

శ్లో. ఆమాశయభ²వాస్సర్వచ్ఛర్దయస్తాసు లంఘనమ్ ।

పూర్వం వాతా⁴దృతే యుక్తం యోజ్యం పశ్చాద్విరోచనమ్ ॥

శర్కరాదిలేహము

శ్లో. శర్కరా చందనర⁶జో మాక్షికం ⁷మక్షికాశకృత్ ।

వినాశయంతి పంచైతే లేహశ్చర్దిం ప్రసంగిణీమ్ ॥

మాతులుంగాదిలేహము

శ్లో. మాతులుంగగుడద్రాక్షావిదారీధాన్యజీరకమ్ ।

కోలమజ్జా చ మధునా లేహో⁹ఽయం సర్వవాంతిజిత ॥

నైంధవాది

శ్లో. నైంధవం తింత్రీణీకాష్ణం గుడస్త్రీకటుకం మధు ।

కపిత్థామూది

శ్లో. కపిత్థాష్ణం¹⁰ సితా లాజా వ్యోషమేలార¹¹జో మధు ॥

సక్తునైంధవాది

శ్లో. సక్తునైంధవధాన్యాకకారాస్థాస్థితా మధు ॥

ఛర్దిచికిత్స సమా¹²ప్తము

1. చి
2. కేతన
3. ఖ
4. నియమా

5. క
6. జః
7. మా
8. హృథ

9. ప్లే
10. సీ
11. జం
12. ప్త

హిక్కా¹శ్వాసనిదానము

సంప్రాప్తి

శ్లో. పి త్తస్థానమతిక్రమ్య వాయుః కఫపురోగమః

హిక్కాశ్వా²సా కరోత్యూర్ధ్వం తో చ పంచవిధౌ పృథక్ ||

మహాహిక్కాలక్షణము

శ్లో. మహాహిక్కా మహాశబ్దా వేగాద్యా మర్థ⁴ఘాతినీ ।

గంభీరహిక్కాలక్షణము

శ్లో. గంభీరా⁵సా చ నాభ్యంతా జ్ఞోయా గంభీర⁷నాదినీ ||

యమశాలక్షణము

శ్లో. యమశా యమ⁶లై ర్వేగై స్తీవ్రరుజ్జ్వా⁹ర్ధకంపి¹⁰నీ ।

క్షుద్రహిక్కాలక్షణము

శ్లో. క్షుద్రా హిక్కాల్పవేగా చ లక్ష్యా జత్రుసముత్థితా ।

అన్నజహిక్కాలక్షణము

శ్లో. హిక్కా¹¹స్యాదన్న¹²బా¹³త్యన్నసాన¹³పీడితమారుతా ||

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. ఆసాం క్షుద్రాన్నజే సాధ్యే శేషాః ప్రాణహృతో మతాః ।

శ్వాసనిదానము

శ్లో. మహోర్ధ్వచ్ఛిన్నతమకక్షుద్రభేదై స్తు పంచధా ।

భిద్యతే స మహావ్యాధిః శ్వాస ఏకో విశేషతః ||

మహాశ్వాసలక్షణములు

శ్లో. మహా¹⁴ఘోషో మహాశ్వాసః సంజ్ఞాహృ¹⁵ద్భాంతలోచనః ||

1. శ్వాసచికిత్స

2. స

3. ధం

4. దాది

5. తాన్య

6. యా

7. వా

8. యే

9. ర్ధ్వ

10. నాం

11. జాస్య

12. గా

13. ప్రీతి

14. శోష

15. ద్వక్తివర్తనా

ఊర్ధ్వశ్వాసలక్షణము

శ్లో. ¹ఊర్ధ్వశ్వాసో చోర్ధ్వశ్చపిః స్యా²న్మోహమాతృర్భవశూలవా³ ॥

చిన్నశ్వాసలక్షణము

శ్లో. ⁴ఛిన్నాద్వినిశ్చయశ్చైచ ⁵ర్విచిన్నశ్వాసజత్రుగః ॥

తమకశ్వాసలక్షణము

శ్లో. తమ⁶కః పీనసో⁷ద్రక్షీ⁸ స⁹మోహో దుర్దినే బలీ ॥

క్షుద్రశ్వాసలక్షణము

శ్లో. మందవేగో¹⁰ద్భవః శ్వాసః క్షుద్రాఖ్యో నిర్వ్య¹¹థః స్మృతః ॥

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. క్షుద్రస్సా¹²ధ్యతమా యాప్యః శేషాస్త్యాజ్యః ప్రమాది¹³నామ్ ॥

హిక్మాశ్వాసచికిత్స

సామాన్యచికిత్స

శ్లో. హిక్మాశ్వాసాతు¹⁴రే పూర్వం ¹⁵తైలాక్తే స్వేద¹⁶ ఉచ్యతే ।

¹⁷ఊర్ధ్వధశ్శోధనం శక్తే దుర్బలే శమనం మతమ్ ॥

కోలమజ్జాదిలేహములు

శ్లో. కోలమజ్జాంజనం ¹⁸లాజా రక్తకాంచనగైరికమ్ ।

కృష్ణా ధాత్రీ సితా¹⁹శుంతీ కాసీ²⁰సం దధినామ చ ॥

పాట²¹ వకులాత్పుష్పం కృష్ణా ఖడ్గూరముస్తకమ్ ।

ష²²డతే పాదికా లేహ్యో హిక్మా²³ఘ్నా మధుసంయుతాః ॥

1. ఔ	8. వే	15. పౌర్ణ్యకాంక్షోధనాంశక్తి
2. మో	9. ధా	16. జ
3. విచిన్నయశ్చన	10. శో	17. శో
4. సశ్వాస	11. సం	18. త్స
5. శత్రుకః	12. కం	19. ల్యాకాతేఫిలంపు
6. కో	13. తైలోక్తే	20. డైకేవా
7. మా	14. ము	21. హ్వ

మధుకాదినస్యములు

శ్లో. మధుకం మధుసంయు క్తం పిప్పలీ శర్కరాన్వితా ।

నాగరం గుడసంయు క్తం హిక్కా¹ఘ్నం నావనత్రయమ్ ॥

స్తన్యనస్యములు

శ్లో. స్తన్యేన ²మక్షికా³విష్టానస్యం వా⁴లక్ష్మికాంబునా ।

యోజ్యం హిక్కానిరాసా⁴య స్తన్యం వా చందనాన్వితమ్ ॥ ⁵

దురాలభాదిలేహము

శ్లో. దురాలభా కణా ద్రాక్షా శృంగీ పథ్యా ⁶విచూర్ణితాః ।

మధుసర్పి⁷ద్యతో లే⁸హో హిక్కాం శ్వాసం చ నాశయేత్ ॥

మాతులుంగబీజచూర్ణప్రయోగము

శ్లో. లుంగినీబీజచూ⁹ర్ణం తు మధునా చ పరిష్లుతమ్ ।

లేహయేత్పంచహిక్కా¹⁰శ్చ తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ॥

నారికేళోదకప్రయోగము

శ్లో. నారికేళఫలం బాలం ¹¹దాతవ్యం శర్కరాయుతమ్ ।

త¹²చ్చ పంచవిధా హిక్కా¹³స్తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ॥

కపిత్థమజ్జాదియోగములు

శ్లో. కపిత్థమజ్జా మధుపిప్పలీనాం

హిక్కాతురః పాణితలప్రమాణమ్ ॥

పిబేత్పలం వా లవణోత్తమస్య

ద్వాభ్యాం ¹⁴పలాభ్యాం హవిషో¹⁵ఽనుసద్యః ॥

1. ఖ్యం

6. ప

12. త్పిత్త

2. మా

7. యు

13. త

3. దిప్త్య

8. హ్య

14. ఫ

4. యే

9. శ్లేస

15. సువశ్యం

5. వైంధవస్యపవేద్వాచ్యా

10. వ

ఫలానాంసర్పిచంపితేత్

11. దత్త్రోయం

పిప్పల్యాదికషాయము

శ్లో. పిప్పలీ¹హన్యకోశీ²రనిష్కా³ఫః స⁴సితామధు ।

పీతః ²ప్రశమయత్యాశు హిక్మాం తృష్ణాం చ దుర్జయామ్ ॥

సస్యయోగములు

శ్లో. హిక్మాను ¹సస్యం ⁴సలిలం సుశీతం

గుడాంబునా నాగరమూషణం వా ॥

ఘృతేన సింధూ⁵ద్భవ⁶చందనం వా

సుఖాంబునా పిప్పలిసైంధవం వా ॥

వటబీజప్రయోగము

శ్లో. వటబీ⁷జస్య చూర్ణం తు మధునా చ పరిష్లుతమ్ ।

లి⁸హేత్పంచవిధాం హిక్మాం తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రవమ్ ॥

ఉపచారము

శ్లో. హిక్మా⁹భివృద్ధా భూమధ్యే సి¹⁰పింశేత హిమం జలమ్ ।

హృన్మధ్యే ¹¹తైలమైరండం వర్తిం వా ¹²శ్వాసహిక్మయోః ॥

పురాణజ్వరకషాయము

శ్లో. భా¹³ర్జ్యజ్జప¹⁴ర్పటకధన్వ¹⁵యవాసవిశ్వ -

భూనింబకుష్ఠకణసింహ్యమృతా¹⁶కషాయః ।

జీర్ణజ్వరం సతతసంతతకం నిహన్యా -

దన్యే¹⁷ద్యుకం సహత్పతీ¹⁸యచతుర్ధకం చ ॥

కాకజంఘాదికషాయము

శ్లో. కాకజంఘా² మృతైరం¹⁹డనిర్గుండీనాగరైస్తథా ।

క్వాథః పిప్పలిసంయుక్తః శీతజ్వరహరః పరః ॥

1. నిధా	8. తపహ్	15. యూష
2. వ్ర	9. సు	16.ంచవిశ్వ
3. స్యత్త	10. షే	17.ంచు
4. స్సజయేన	11. రండతైలంచ	18. య్య
5. ద	12. దే	19. డా
6. పృంభనామ	13. జ్గా	
7. జేన	14. ర్సా	

బదరీక్వాథము

శ్లో. సక¹ణో బదరీపత్రక్వాథో జీర్ణజ్వరాపహః ।

తథా బదరిమూలస్య క్వాథః సిఘ్నిసింయుతః ॥

వటపల్లవక్వాథము

శ్లో. వటపల్లవ²జః క్వాథః సదాహజ్వరనాశనః ।

శతధౌతఘృతనిర్దేశము

శ్లో. శతధౌతఘృతం లేహ్యం జీర్ణజ్వరహరం పరమ్ :

రోహిణీఘృతము

శ్లో. రోహిణీ⁴పలమేకం తు కాం⁵జికాత్స్యస్థమాహరేత్ ।

⁶కుడవం తు ఘృతాత్ ఓస్త్యా పాచయేన్మృదువహ్నినా ।

తద్భృతం ⁷కారయేత్ప్రీతం జీర్ణజ్వరనివారణమ్ ॥

క్షీరవిధినిషేధములు

శ్లో. జీర్ణజ్వరే కఫే ⁹క్షీణే క్షీరం స్యా¹⁰దమృతోపమమ్ ।

తదేవ తరు¹¹ణే పీతం విషవ¹²ధంతి మానవమ్ ॥

క్షీరప్రయోగము

శ్లో. పంచమూలశృతం క్షీరం చతుర్దణజలేన వా ।

తత్క్షీరం పానమాత్రేణ జీర్ణజ్వరనిబ్ధాణమ్ ॥

¹³అజీర్ణనిదానము

వాతాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. వివృంభో వమనం భ్రాంతీ రుద్దాహః పూతిగంధతా ।

ముఖే శోష¹⁴స్తృషాత్రిశ్చ వాతాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

1. కా

2. స

3. శ్లే

4. ఫల్ల

5. చిక్నాశ్రధి

6. ఘృతుకుడుపినిక్షిప్య

7. వేపయేత్ప్రీతం

8. అజీర్ణతే

9. జీర్ణ

10. తి

11. గం

12. ర

13. విషూచీ

14. తృ

చికిత్స

శ్లో. లవణం చాజమో¹దా చ తై లేనాజీర్ణనాశకృత్ ।
 లవణం కాచలవణం నిష్కం చూర్ణం ²చ జీర³కాత్ ॥
⁴ఆరనా⁵ళే పిబేత్కర్షం వాతాజీర్ణప్రశాంతయే ।
 లవణం కాంజికం చై ప గుడం జంబీరపల్లవమ్ ॥
 పిబేదజీర్ణశాంత్యర్థం వజ్రకూరం చ వా జలైః ।

7పిత్తాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. ⁸సురణం జఠరే శూలం వమనం చ ముహుర్దుహుః ।
 హస్తపాదాదిసంకోచః పిత్తాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. శీతతోయం ⁹చ సత్కౌద్రం పిత్తాజీర్ణప్రశాంతయే ।
 లాజచూర్ణయుతం కౌద్రం పథ్యం దేయం ప్రయత్నతః ॥

10శ్లేష్మాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. వాం¹¹తిభ్రాంతిముఖస్వే¹²దా జడతా¹³శీతతంద్రి¹⁴తాః ।
 కా¹⁵ష్ఠవజ్జాయతే దేహః కఫాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. వమయేద్రేచయే¹⁶దేనం లం¹⁷ఘనై¹⁸ర్దీపనేన చ ।
 శాంతిమాప్నోతి ¹⁹తచ్ఛిత్రమంజనాచ్చ విశేషతః ॥
 శ్వేతాపరాజితామూలం కాం²⁰జికేన సమన్వితమ్ ।
 లజ్జి²¹ర్ణం నాశయేత్ కావథ²²స్తద్వచ్ఛేవతపుసర్నవా ॥

1. దం	8. రేచనం	15. ప్ల
2. నిష్పాచ్చ	9. పిబే	16. దే
3. కం	10. శ్లేష్మవిఘ్నాది	17. ఖ
4. ల	11. తే	18. రహ
5. తై	12. దా	19. శ్చేచ్ఛిత్రం
6. శ్లే	13. స్ని	20. చి
7. పిత్తవిఘ్నాది	14. హో	21. శ్లేష్మాంజనే
		22. జలైః

భక్షయేదీశ్వరీమూలం తిలప¹ర్ణీం తథా శివామ్ ।

శంఖపుష్పాశ్చ మూలం వా వారిణాఽజీర్ణజిద్భవేత్ ॥

కారికాదియోగములు

శ్లో. * కారికాపత్రమూలం ²చ హ్యపామార్గస్య మూలకమ్ ।

తో³యపిష్టం పిబే⁴త్తద్వత్ సర్వాజీర్ణవినాశ⁵నమ్ ॥

రసౌషధములు

శ్లో. పంచవక్తరసో వ్యత్ర గుంజతస్త⁶ప్తవారిణా ।

కఫాజీర్ణప్రశాంత్యర్థం దే⁷యో వాఽఽనందభైరవః ॥

విజయాత్రూషణలేహము

శ్లో. విజయా ⁸త్రూషణం తుల్యం డ్రాదే లేహ్యం త్రిణిష్కకమ్ ।

వా⁹త్పతీసారశాంత్యర్థం సర్వాజీర్ణహరం పరమ్ ॥

అపామార్గాదిచూర్ణము

శ్లో. అపామార్గస్నుహీ¹⁰వహ్నిసాముద్రం తింత్రీణీ ¹¹తథా ।

వనశిగ్రు సమం దత్వా తత్సమవ్యోషసంయుతమ్ ॥

భు¹²క్తాంతే నేవితం చూర్ణమాథ్మనాజీర్ణగుల్మ¹³హృత్ ।

1. దుచ్చనవేళ్ళభస్మము

2. బ్రహ్మజేముడువేళ్లభస్మము

3. చిత్రమూలపువేళ్లచూర్ణము

4. ఉప్పు,

5. చింతబెరడుభస్మము

6. కారుమునగవేళ్లచూర్ణము

ఇవి సమాంశములు. ఇన్నింటికి సరి త్రికటుకము చేర్చి వస్త్రు
గాలితం చేసి ¹⁴మూడువేళ్లకు వచ్చినంత, భోజనము చేసిన వెనుక,
వేడినీళ్ళతో త్రాగిన అజీర్ణాధ్మనగుల్మములు మానును.

1. జ్యోధరా

* కారికా = కంటకారి

2. చాళ

3. ధై

4. దస్తు

5. ద

6. స్తు

7. యంహ

8. త్రికటుం

9. త్యా

10. ద్వ

11. ద్వచ

12. క్వా

13. హో

14. బిమలపాదమాత్రం

బాలాతిసా¹రచికిత్స

శ్లో. దార్ద్ర హరిద్రా కుటజస్య బీజం
సింహీ చ యష్టి మధుకం చ తుల్యమ్ ।
కావ్యథం శిశో స్తస్యకృతే²తు దోషే
సర్వాతిసారేషు చ సర్వమిష్టమ్ ॥

భాషాయోగములు

బిల్వాదికషాయము

1. మారేడువేరు	2. మానుషనుత్త	3. వట్టి
4. లొద్దుగచెక్క	5. ఆరెపువ్వు	6. గజపిట్ట
- ఏటితో కషాయము బెట్టి ఆకషాయములో తేనె వ్రలి
వాపము బెట్టి⁵యిచ్చిన బాలాతిసారములు కట్టును.

శృంగ్యాదిచూర్ణము

1. కర్కాటశృంగి	2. పిప్పళ్లు	3. అతివస
- ఇవి సమాంశలు. చూర్ణము చేసి తేనెతో నాకించిన, చంటి
పిల్లలకు కాస ఉక్కిస వేంకి కక్కు నీళ్లవిరేచనములు తగ్గును. ⁷

రక్తప్రదరచికిత్స

సరసిజమకరందాదిచూర్ణము

శ్లో. సరసిజమకరందం చందనం తండులీయం
మధుకమమృతవల్లీ శర్కరా భీద తార్క్ష్యమ్ ॥
స¹⁰కతకమధుమిశ్రం చూర్ణితం నుందరీణాం
రుధిరముపనిహన్యాద్యోనిమార్గప్రవృత్తమ్ ॥

1. రి	7. నంధ్యజ్వరమురారసం	శర్కరమానుసానం
2. ఘ	త్రిసప్తజంబుజలభావిత	సంధ్యోజ్వరంహరమురా
3. వేరుజాజి	ఖరవరస్య	రిరసాంశ్చపుంశాం
4. పాకం	చూర్ణంత్రిభానవనీత	8. య్య
5. యిస్తే	విమర్దితం చ	9. షి
6. నూ	వల్లద్వయంహరిత	10. ఘవిహ

1. తామరపువ్వులలోని అగడ	2. శ్రీగంధము	3. చిట్టివేళ్లు
4. యష్టిమధుకము	5. తిప్పతీగ	6. పిల్లిపీచరవేళ్లు
7. రసాంజనము	8. పంచదార	9. ఇండుపుగింజలు

ఇవి సమాంశలు. చూర్ణముచేసి తేనెతో సేవించిన, స్త్రీలకు రక్తప్రదరము శమించును.

రక్తమేహమునకు

విష్ణుంక్రాంతాప్రయోగము

శ్లో. విష్ణుక్రాంతా¹తాం సమూలాం చ శ్శీ²రే పిష్టా³ సశర్కరామ్
పా⁴యయేద్రక్తమే⁵హేషు ⁶త్వాశు హన్యా⁷దస్మక్స్రతిమ్ ॥

ఇక్షుసారాదిక్షరము

శ్లో. ఇక్షుసారత్రిభాగం చ జీరకం దశభాగికమ్ ।
మరీచం దశభాగం తు భూధాత్రీ మరిచై⁸స్సమా ॥
సర్వమేతద్విచూర్ణ్యా⁹థ ఘృతద్విప¹⁰లమిశ్రితమ్ ।
ఘటికాం పాచయే¹⁰త్తత్తు సాంగళై¹¹త్యం సమాచరేత్ ॥
సఘృతం భు¹¹క్తమాత్రం తద్రక్తమేహనివారణమ్ ॥

నారికేళలేహ్యము

శ్లో. నారికేళస్య పుష్పాణి వతో¹²స్థా తాత్రీఫలాని చ ।
శతావరీ భద్రము¹²స్తముశీరం వారి ధాన్యకమ్ ॥
ఏతాఞ్శత¹³పలా¹³ భాగా¹³ వాదిగ్రో¹³ణే పచేత్సుధీః ।
చతుర్భాగాపకేషం తు ¹⁴కపాయమవతా¹⁴యేత్ ॥
కపాయం చ పరిస్రావ్య దృఢభాం¹⁵డే నిధాపయేత్ ।
అత్ర చూర్ణమిదం వజ్రే¹⁶ మధూకం చందనం త్వచమ్ ॥

1. త	6. ఆ	11. త్య
2. రం	7. శ్చసీశికం	12. స్తా
3. తు	8. ంసమం	13. ఫ
4. చ	9. లే	14. కా
5. హాని	10. తేన	

¹ఉశీర²ముత్పలం కుష్ఠం శ్వదంష్ట్రా మృద్వికాని చ ।
 ఖర్జూరం ³కేతకం పథ్యా గాంగే⁴రుకవటాంకురా⁵ః ॥
 ఏలా కేసరమేతాని సూ⁶క్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
 సర్పి⁷శ్చ లేహపా⁸కే⁹ధ చూర్ణమత్ర వినిక్షిపేత్ ॥
 అవతార్య ¹⁰సుశీతే చ ప్రస్థమాక్షికసంయుతమ్ ।
 ధాన్యరాశౌ నిధాతవ్యం సప్తాహం తద్ ఘృతం విబేత్ ॥
 రక్తమేహం చ తత్రా¹¹సం శుక్లమేహమస్పర్దరమ్ ।
 మూత్రకృచ్ఛం కులే జా¹²తం కామిలా¹³ం చ వినాశయేత్ ॥
 మేహహృద్దాహపిటకా మాంస¹⁴కఠినసూదనమ్ ।
 నారికేళమిదం లేహ్యం భార్గవేణ వినిర్మితమ్ ।

1. నారి కేళపువ్వు	3. కొడిశ ¹³ పాలవిత్తులు	2. ఉసిరికాయలు
4. పిల్లిపీచరవేళ్లు	5. భద్రము స్తలు	6. వట్టివేళ్ళు
7. కుడువేళ్లు	8. ధనియాలు	

ఇవి ప్రత్యే¹⁴కము 12¹ పలములు. ఒకద్రోణము నీళ్ళు పోసి
 చతుర్భాగావశేషముగ కషాయము కాచి వడియపెట్టి, ఆపునెయ్యి
 ఒకప్రస్థము కలయబోసి లేహ్యపాకముగ వండి దించి,

1. ఇప్పపువ్వు	2. మంచిగంధము	3. గుడత్వక్కు*
4. వట్టివేళ్లు	5. కలువదుంప	6. కోష్ఠపు
⁷ 7. పల్లెరు	8. ద్రాక్ష	9. ఖర్జూరము
10. ఇండుపుగింజలు	11. కరక్కాయ	12. నాగబల
13. మ ¹⁵ ట్టిమొగ్గలు	14. ఏలకులు	15. నాగకేసరములు

1. వోస్
2. ఉ
3. శ
4. యోచ
5. క
6. ష్ట

7. ప్ర
8. వశిష్ఠులే
9. వ్యం
10. తే
11. యాంప్రశస్యతే

12. కాని
13. వ్రా
14. కాలు

* గుడత్వక్ = అవంగపట్ట
 15. స్పృ

ఇవి ప్రత్యేకము¹రెండురెండు పలములు చూర్ణము చేసి ఆలేహ్యములో గలిపి తేనె ఒక ప్రస్థము పోసి కలిపి, ఒక కుండలో పెట్టి వాసిన గట్టి, మన్ను మెత్తి, ధాన్యరాశిలో ⁴7దినములుంచి సుముహూర్తమున సేవించిన రక్తమేహము మొదలగు నీయోగములో చెప్పిన రోగములు శమించు⁵ను.

బాలచికిత్స

శృంగ్యాదిచూర్ణము

శ్లో. శృంగీ చ కృష్ణా²తివిషా³ చ చూర్ణం
తేహ్యం విదధ్యాన్మ⁷ధునా శిశూనామ్ ||
కాసజ్వరచ్ఛర్దివిరేచనం చ
రక్తాతిసారం శమయేజ్వరం చ ||

ఘనకృష్ణాదిచూర్ణము

శ్లో. ఘనకృష్ణా⁴విషాశృంగీచూర్ణం త్వాద్రేణ తే¹⁰హయేత్ |
శిశో¹¹ర్జ్వరాతిసారఘ్నం కాసశ్వాసనిబర్హణమ్ ||

అవర్తక్యాదికషాయము

శ్లో. అవర్త¹²కీం ధన్వ¹³యాసం మ¹⁴దనం కరమర్ద¹⁵కమ్ |
పాతా తోయం చ ¹⁶శంతీ ¹⁷చ కషా¹⁸యం త్వాద్రసంయుతమ్ |
రక్తాతిసారనాశాయ విభేద్బాలో విశేషతః |

1. కాలు

7. దూ

13. యూషం

2. మాఖ

8. నానాం

14. ర్ద

3. స

9. దణ

15. స

4. 2

10. హ్య

16. శో

5. నూ

11. జ్వ

17. నాం

6. తి

12. న

18. దేన

శ్వదంష్ట్రాప్రయోగము

శ్లో. శ్వదంష్ట్రాఫలచూర్ణం తు శిశోర్దద్యా¹న్నధుష్టతమ్ ।
మూత్రకృచ్ఛే² హ్యజాక్షీరం పేయం తన్మూలసాధితమ్ ॥

రోహిణీపుత్రము

శ్లో. రోహిణీకల్కసంయుక్తం నవనీతం నవం శృతమ్ ।
పానలేపనయో³ర్యోజ్యం బాలానాం పిత్తజ్వరే ॥

మరియొక రోహిణీప్రయోగము

శ్లో. సహ దేవీరసే వి⁴ష్టా కటురోహిణికా²థవా ।
పానలేపనయో⁵ర్యోజ్య సర్వజ్వరవినాశినీ ॥

మేహనిదానము

శ్లో. నవాన్నదధిమ⁶త్స్యాంబుగుడధూమ్కాతిసేవనాత్ ।
దూష⁸యంతి⁹ పలం మే¹⁰ధః శుక్లం మజ్జాం వసాం ర¹¹సమ్ ॥

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. జాయంతే వింశతి¹² ర్మేహః సాధ్యాః కఫ¹³త్థితాః ।
పిత్తో¹⁴త్థితా¹⁵శ్చ¹⁶ పక్ష్ణ్ యాప్యా¹⁷ వాతికాంశ్చతురస్త్యజేత్ ॥

మేహపూర్వరూపము

శ్లో. ఆస్యం న్వాదు తృపా దాహో దంతానాం మలసంచయః ।
దేహచిక్కుణతా చాపి దాహశ్చ కరపాదయోః ।
ప్రభూతం విమలం మూత్రం మేహలక్షణమగ్రజమ్ ॥

1. మ	7. శ్చ	12. వింశస్మీహప్ర
2. స్యహ	8. ణ	13. త్థి
3. యో	9. ష	14. ర్మేహ్య
4. ప్త్య	10. థ	15. చ
5. యో	11. జః	16. పట్పథ్యమ
6. చ్చ		17. సాధ్యామహతాచ్ఛతుః

మేహసంఖ్యానము

శ్లో. ఉదకేక్షుసురాసాం¹ద్రసి²క తాశుక్లశీతలమ్ ।

³పిష్టలాలాశనైర్హృత్రం తౌరహారిద్రరక్తకమ్ ॥

మాంజి⁴ష్ఠనీ⁵లకాలం చ ⁶వసామజ్జామధుప్రభమ్ ।

హస్తీ⁷మే⁸హం వింశతిం ⁹తాన్ మూత్రవర్ణేన ల⁹క్షయేత్ ॥

ఉదకమేహము

శ్లో. స్వచ్ఛం బహు¹⁰సితం శీతం నిర్గంధముదకోపమమ్ ।

¹¹మేహత్ప్యదకమేహేన కించిదావిలపిచ్ఛిలమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. మేహినో బలి¹²నః కుర్యాదాదా వమనరేచనమ్ ।

మేహబద్ధరసము

శ్లో. భస్మసూతం మృతం కాంతం ముండభస్మ శిలాజ¹³తు॥

శుద్ధం తాప్యం శిలాం వ్యోషం త్రిఫలాంకోలబీజకమ్ ।

కపిత్థ¹⁴ర¹⁴జనీచూర్ణం సకుం భావ్యం చ భృంగిజైః ॥

వింశద్వారం విశోష్యాథ మధులిప్తం ¹⁵లిహేత్సదా ।

నిష్కమాత్రం హరేన్నేహం మేహబద్ధో రసో మహా¹⁶ ॥

జయంతీ వా జయూ వాఽథ మధునా సర్వమేహజిత్ ।

గాయత్రీ క్రిమిజిద్ధారీ వచా తుల్యం కషాయకమ్ ॥

మధు¹⁷యుక్తం పిబేచ్ఛాను సర్వమేహప్రశాంతయే ।

ఇథుమేహము

శ్లో. ఇ¹⁸త్తో రససమం రూపం మధురం చేక్షుమేహకమ్ ॥

1. ద్ర

2. క్త

3. విష్టలాలాశామూత్రచ

4. పై

5. వి

6. మ

7. హ్వం

8. రక్తజ్జాత్య

9. లక్ష్మ్య

10. శ

11. దేహంబోధక మేహంచ

12. నో

13. త్

14. చ

15. వి

16. ం

17. లిప్తం

18. త్సా

చికిత్స
వేదవిద్యావటీ

శ్లో. పారదాభ్రకకాంతార్కనాగభస్మ సమం సమమ్ ।
 దినం ¹బ్రాహ్మీరసైర్మద్వ్యం స్వేద్యం తస్య కమాయ²కే ॥
 దినైకం వాలుకాయంత్రే ³మూషాబ⁴ద్ధం విపాచయేత్ ।
 ముస్తాచందనపున్నాగనారికేళ⁵జటాస్తథా ॥
 కపిత్థం రజనీ దార్వీ చూర్ణం సర్వం సమం భవేత్ ।
 జంబీరైర్మర్దయేచ్ఛా⁶హ్ని ద్విమా⁷షవటకీ కృతా ॥
 వేదవిద్యావటీ నామ భక్షణాదిక్షు⁸మేహజిత్ ।
 మధు ధాత్రీరసం చాను ఊదైర్వా⁹ఽథ గుళూచికా¹⁰మ్ ॥
 అంకోలస్య చ బీజాని రా¹⁰త్రై దా¹¹ర్విరసైః పిబేత్ ।

సాంద్రమేహము

శ్లో. సాంద్రం భవేత్పద్యపితం సాంద్రమేహం తదుచ్యతే ॥

చికిత్స

శ్లో. పంచవక్త్రరసో¹²ప్యత్ర దేయం గుణాద్వయం హితమ్ ।
 చిత్రకం త్రిఫలా దార్వీ కళిం¹³గక్వాథకం మధు ॥
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం సాంద్రమేహప్రశాంతయే ।
 ధాత్రీరసప్లుతాం చాథ హరిద్రాం మాఝికాన్వితామ్ ॥
 దార్వీముస్తాదేవ దాదుత్రిఫలా¹⁴క్వథి¹⁵తం జలమ్ ।
 యోజయేదనుసానేన మేహబద్ధర¹⁶సీ¹⁷పి వా ॥

సురామేహము

శ్లో. సురామేహో సురాతుల్యముపర్య¹⁷చ్ఛమథో ఘనమ్ ॥

1. బ్రహ్మ	7. త్ర	13. గా
2. కై	8. మ	14. క్వా
3. వత్స	9. ం	15. లేజలే
4. ధా	10. త్రై	16. సా
5. మూలకం	11. ర్వ	17. థ
6. హా	12. వ్య	

చికిత్స

శృంగమాలారసము

శ్లో. ¹శుటితం త్రపునీనం² చ దగ్ధం హరిణశృంగకమ్ ||
 కాత్వాసబీజమజ్జా చ తుల్యమంకోలబీజకమ్ |
³వేషయేన్మాహిషే తక్రకే దినైకం వటకీ కృతా |
 మాషద్వయం సదా ఖాదే⁴ చ్చృంగమాలా ప్రమేహనుత్ |
 అపామార్గాభయాదార్వీకపాయమనుపా⁵యయేత్ |
 జయంతీ వా జయాయుక్తా మేహం హంతి మహాద్భుతమ్ ||

సికతామేహము

శ్లో. మూత్రా⁶ణాన్ సికతామేహీ సికతారూపి⁷ణో మలాన్

చికిత్స

నాగేంద్రగుళిక

శ్లో. ⁸పలైకం మృతనాగం స్యా⁹త్పలై¹⁰కం వంగతో¹¹భయా |
 దార్వీ కో¹²రఫలం ధాత్రీ వార్షబీజం ¹³పలం ¹⁴పలమ్ ||
 కతకస్య ఫలద్రావైః పిష్ట్యా¹⁵భ గుళికీ కృతా |
 నాగేంద్రగుళికా ఖ్యా¹⁶తా తక్రకే వీతా ¹⁷ప్రమేహనుత్ ||
 నిశా¹⁸మృతాద్వినిష్కం చ మధునా లే¹⁹హయేదను |
 వేదవిద్యావటి²⁰ప్రోక్తమనుపాసం చ యోజయేత్ ||

శుక్లమేహము

శ్లో. శుక్లాభం శుక్ల²¹మిశ్రం వా శుక్లమేహీ ప్రమేహతి ||

1. శు⁸2. జా⁹

3. శ్

4. స్పృం

5. స

6. జా

7. అంభశత్

8. శ

9. ప

10. కోనాశతా

11. ల

12. శ

13. శ

14. త

15. తో

16. ద్ర

17. హ్య

18. శ్మత్ర

19. మే

చికిత్స

ప్రమేహగజసింహరసము

శ్లో. పారదాభ్రకయోర్భస్మ మృతలోహాభ్రకం సమమ్ ।
 టంకణం చైవ తద్యోజ్యం ప్రత్యేకం సూతతుల్యకమ్ ॥
¹అపేతరాక్షసీపుష్పైర్ద్రినం మద్ద్యం నిరుధ్య చ ।
 మూషాయాం భూధరే పక్వం దినైకం తం విచూర్ణయేత్ ॥
 ప్రమే⁴హగజసిం⁵హో²ఽయం రసః ఊద్రే ద్విమాషకమ్ ।
⁶లిహేచ్ఛానుపిబేత్త⁷క్రం నిమైకం టంకణం సదా ॥
 పంచపక్తరసో వా²థ దేయః శుక్లప్రమేహజిత్ ॥

శీతమేహము

శ్లో. శీతమేహీ⁸ సుబహుశో మధురం చాతిశీతలమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. ద్విగుంజం దాపయేత్తత్ర రసమానందభైరవమ్ ।
 పార్థాజ్ఞనవిశంగో⁹త్థకషాయం మధుసంయుతమ్ ॥
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం తస్య మేహస్య శాంతయే ।
 జయంతీ వా జయూ వా²థ మధునా మేహజిష్ణవేత్¹⁰ ॥
 లోధ్రముస్తా²భయాతుల్యం క¹⁰త్పలం చ జలైస్సహ ।
 క్వాథయిత్వా పిబేచ్ఛాను మధునా¹¹సర్వమేహజిత్ ॥

శీతమేహారిరసము

శ్లో. వంగభస్మ మృతం సూతం తుల్యం ఊద్రేణ మర్దయేత్ ।
 ద్విగుంజం లే¹²హయేన్నిత్యం హంతి మేహం చిరంత¹³నమ్ ॥
 గుంజామూలం పిబేత్ ఓరైరనుపానం ప్రశస్యతే ॥

1. చందావి	6. 8	10. ల్వ
2. ది	7. క్షే	11. శ్చ
3. ధ్యం	8. హ	12. హ్య
4. య	9. ధ	13. రం
5. హ		

అనేనై వానుపానేన వటికాఽఽనందభైరవః ।

దేయా వాఽథ జయా ఙ్గైస్సర్వమేహప్రశాంతయే ॥

శనై ర్మేహము

శ్లో. శనై శ్శనైః ¹శనై ర్మేహీ మందం మందం ప్రమేహతి ॥

లాలామేహము

శ్లో. లాలాతం²తుయుతం మూత్రం లాలామేహేన పిచ్ఛిలమ్ ॥
చికిత్స

వాగీశ్వరరసము

శ్లో. స్మృతసూతాభ్రవంగానాం తుల్యభాగం ప్రకల్పయేత్ ;
మహానింబస్య బీజో³త్థం యోజ్యం చూర్ణం త్రిభిః సమమ్ ॥

మధునా లే⁴హయేన్మాషం లాలామేహప్రశాంతయే ।

సత్కైద్రం రజనీ చాను లేహ్య సిష్క⁵త్రయం సదా

అసాధ్యాన్నాశయేన్నేహా⁶ దేయా వాగీశ్వరో రసః ।

ప్రమేహగజసింహో ⁷వా దేయస్తదనుసానతః ॥

పంచవక్త్రరసో వాఽథ మహానింబస్య బీజకమ్ ।

⁸అథ తండులతోయేన సిష్టా ⁹తస్యాను పాయ¹⁰యేత్ ॥

బహుమూత్రనిదాసము

శ్లో. శోషస్రావాంగకార్ష్యం చ బహుమూత్రే తృషాభ్రమః ।

అస్వాఫ్యం సర్వగాత్రేషు మేహో¹¹ఽయం బహుమూత్రతః

బహుమూత్రచికిత్స

తాళకేశ్వరరసము

శ్లో. మృతం సూతం మృతం వంగం మృతం లోహాభ్రకం సమమ్

మర్దయేన్నధునా ¹²చాహ్న రసో¹³ఽయం తాళకేశ్వరః ॥

1. ర్యధామే

2. శు

3. ధ

4. హ్య

5. త్రి

6. అను

7. సాజ్య

8. న

9. బాహో

మా¹పైకం లే¹హయేత్ టౌదై⁹ ర్భహుమూత్రా²పనుత్తయే ।
 ఉదుంబరఫలం పక్వం చూర్ణితం కర్షమాత్రకమ్ ॥
 సులేహ్యం మధునా సార్థమనుపానం సుఖావహమ్ ।
 ఫలం తండులతోయేన నిష్కద్వయఘృతేన వా ॥
 వకీకృత్య పిబేన్నిత్యమనుపానం ప్రయోజయేత్ ।
 ముద్గామలక³యూషేణ పథ్యం దేయం సతక్రకమ్ ॥
 తక్రేణ తిలపిణ్యాకం పథ్యం దేయం మ⁴ధూదకమ్ ।
 అల్పాజ్యతైలం భోజ్యం వా భృంగీచూర్ణం గుడం నిశి ॥

అశునప్రయోగము

శ్లో. త్వగ్వర్జ్యం లశునం కుర్యాద్యావద్దశపలాని చ ।
 గవాం క్షీరైః పచోచ్చుల్యాం పంచవింశత్పలైస్సహ ॥
 క్షీరే జీర్ణే ఘృతం దేయం గవ్యం చ పలపంచకమ్ ।
 తజ్జీరే తత్సముత్తార్యం సితా సార్థపలద్వయమ్ ॥
 పంచ గోధుమచూ⁷ర్ణం చ క్షీప్త్వా సర్వం ప్రలోడ⁸యేత్ ।
 పంచనిష్కం సదా ఖాద్యం బహుమూత్రప్రశాంతయే ॥

తైరమేహము

శ్లో. గంధవర్జరసస్పర్శైః తూరేణ తూరతోయవత్ । *

చికిత్స

శ్లో. శృంగమాలావటీ చాత్ర దే¹⁰యా మేహహారా భవేత్ ॥
 ఉశీరం చందనం లో¹¹ధ్ర¹¹మద్ధ¹²సం క్వాథయేత్సమమ్ ।
 మధుయక్తం ప్రదాతవ్య¹³మనుపానం సుఖావహమ్ ॥

1. హ్య

2. మ

3. యో

4. హో

5. తు

6. దా

7. శ్లేస

8. ద

9. మృ

10. హో

11. అజ్య

12. సాత్వ్య

13. భు

చంద్రప్రభావటీ

శ్లో. మృతసూతం చ కాసీసమేలా జాతీఫలం జటా ।
 మధూకం మధుయష్టి చ ధాత్రీదాడిమశర్కరాః ॥
 కర్పూ¹రః ఖాదిరః సారః శతాహ్వ కంటకారికా ।
²అష్టువేతసకం తుల్యం దినైకం లాంగ³లీద్రవైః ॥
 భావయేద్⁴విదుద్ధైశ్చ నాగవల్యా దినం దినమ్ ।
 వటికా బదరాకా⁵రా నా⁶మ్నా చంద్రప్రభావ⁷టీ ॥
 భక్షయేత్తు ప్రమేహ⁸ైర్తా సర్వమేహకులాంతకః ।
 ధా⁹త్రీపటోలనింబానాం కషాయం చామృతాయుతమ్ ॥
 సత్కైద్రం పాపయే¹⁰చ్ఛాను సర్వమేహప్రశాంతయే ।

హరిద్రామేహము

శ్లో. హరిద్రామేహీ కటుకం హరిద్రాసన్నిభం దహత్ ॥

చికిత్స

శ్లో. చంద్రప్రభావ¹¹టీ దే¹²యా ¹³శృంగమాలావటీ తథా ।
 లోధ్రవాలుకసంయుక్తం చందనం ధా¹⁴తకీ తథా ॥
 కషాయం క్షౌద్రసంయుక్తముభయో¹⁵రనుపాయయేత్ ।

రక్తమేహము

శ్లో. ¹⁶విస్రముష్ణం చ లవణం రక్తాభం రక్తమేహతః ।

చికిత్స

శ్లో. రక్తమేహప్రశాంత్యర్థం యోజ్యం వా మృతమభ్రకమ్ ।
 బింబీ చ ముసలీమూలచూర్ణం క్షౌద్రసితాయుతమ్ ॥
 కర్ణైకం పాయయేచ్ఛాను రక్తమేహప్రశాంతయే ।

1. రా	7. తి	12. యా
2. ఆ	8. ర్త	13. పృ
3. ఖి	9. త్రి	14. శు
4. థి	10. చ్ఛా	15. త్వా
5. రి	11. తీ	16. వి
6. భ్షం		

మంజిష్ఠామేహము

శ్లో. ¹విశ్రం మాంజిష్ఠమేహేన మంజిష్ఠాసలిలోపమమ్ ||

చికిత్స

శ్లో. రక్తమేహే యథా ప్రోక్తా చికిత్సా తత్సమా భవేత్ ||

నీలమేహకాలమేహములు

శ్లో. నీలమే⁴హేన నీలాభం కాలమేహీ⁵ మషీనిభమ్ ||

చికిత్స

హరశంకరరసము

శ్లో. మృతనూతాభ్రకం తుల్యం ధాత్రీఫలనిజద్రవైః |

సప్తాహం భావయేత్ ఖల్వే యోగో²యం హరశంకరః ||

మాషమేకం వటీం ఖాదేన్నీలకాలప్రశాంతయే |

మహానింబస్య మూలాని పూర్వవత్తండులోదక్షైః ||

సఘృతం పాయయే³చ్ఛాను హ్యసాధ్యం సాధయేత్ క్షణాత్ |

అనేనైవానుపానేన పంచవక్తరసో హితః ||

వసామేహము

శ్లో. వసామేహీ వసామిశ్రం వసాభం మూత్రయేన్మహుః |

చికిత్స

మేహకులాంతకరసము

శ్లో. సూతం గంధం మృతం తుల్యం మృతాభ్రం సూతకాత్రిధా ||

లఘునం సర్వతుల్యాంశం నిస్త్య⁷క్ ఖల్వే విమర్దయేత్ ||

బదరీవటికా ఖ్యాతా నామ్నా⁸ మేహకులాంతకః |

లఘునం భహుమూత్రో⁹క్తం తద్వ¹⁰దేవానుపాయయేత్ ||

1. వి

2. హో

3. యా

4. హో

5. రు

6. చ్చా

7. గే

8. నా

9. యం

10. త్త

పంచవక్తరసోఽప్యత్ర మహానింబస్య బీజకైః ।
తండులోదక¹పానేన సఘృతం మేహజిద్భవేత్ ॥

మజ్జామేహము

శ్లో. మజ్జాభం మజ్జమిశ్రం వా మజ్జామేహీ ముహుర్ముహుః ।

చికిత్స

శ్లో. వసామేహచికిత్సా యా తాం చికిత్సాం ప్రకారయేత్

క్షౌద్రమేహము

శ్లో. కషాయం మధురం రూక్షం క్షౌద్రవత్ క్షౌద్రమేహాతః ।

చికిత్స

చంద్రవటీ

శ్లో. మృతసూతం మృతం వంగమద్భుత⁴త్వక్ తథైవ చ ॥

తుల్యాంశం మర్దయేత్థలేష్వ శాల్మల్యా మూలజడ్రవైః ।

దినాంతే వటకీ కుర్యాన్మాషమాత్రం ప్రమేహజిత్ ॥

ఏషా చంద్రవటీ నామ మధుమేహప్రశాంతయే ।

⁵రక్తశాల్మలిమూలా⁶ని మధునా చానుపాయయేత్ ।

ప్రమేహగజసిం⁷హోఽత్ర దేయశ్చ⁸ పండ్లభైరవః ॥

అనేనై వానుపానేన వేదవిద్యావటీ తథా ॥

హస్తీమేహము

శ్లో. హస్తీ మత్త⁹ ఇవాజస్రం మూత్రం పేగవివర్జితమ్ ।

సల¹⁰సీకం విబద్ధం చ హస్తీమేహీ ¹¹ప్రమేహతి ॥

1. ఘా

2. త్న

3. కం

4. స్యత్వభావిత

5. ధృతి

6. నాం

7. హ్వ

8. మి

9. యే

10. రీ

11. స్యులక్షణం

చికిత్స

హరగౌరీసృష్టిరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం చతుర్భాగం సూతార్థం మృతమభ్రకమ్ ।
 గంధకం చ ద్వయోస్తు¹ మ¹స్తునా మర్దయేద్దినమ్ ॥
 బద్ధీయాత్ గోళకం² ప²స్త్రే సికతాయంత్రగం పచేత్ ।
 మందాగ్నినా పచే³ద్వా⁴న్మందాగ్ని⁵దూచుతాం వ్రజేత్ ॥
 స్త్రుప్తం న శక్యతే తప్తం త⁶దుద్ధృత్య విచూర్ణయేత్ ।
 ధాత్రీఫలం తతో భావ్యం సప్తధా పయసా గ⁷వామ్ ॥
 సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా విశద్భాగా⁸ ప్రకల్పయేత్ ।
 భాగైకపూర్వచూర్ణేన తచూర్ణం తత్ర⁹ యోజయేత్ ॥
 నిష్కద్వయం వటిం కుర్యాద్ ఘృతమధ్యే విపాచయేత్ ।
 స్వాంగశీతం సదా ఖాదేత్ ప్రత్యహం పా¹⁰చితాం ఘృతైః ॥
 మాహిషక్షీరచ¹⁰భకమనుషేయం చ సర్వదా ।
 హరగౌరీసృష్టిరసః సర్వమేహకులాంతకః ॥
 దుగ్ధోదనం ఘృతం పథ్యం శా¹¹కం¹²బిబఫలం భవేత్ ।
 ఇత్యేవం సర్వమేహానాం రసాః ప్రోక్తాః పృథక్ పృథక్ ॥
 అనేనైవ ప్రశామ్యంతే యత్ర యత్రో¹³దితా న¹⁴చ ।

ప్రమేహసామాన్యచికిత్స

శ్లో. వాతోల్బణేషు స్నేహంచ ప్రమేహేషు ప్రకల్పయేత్ ॥
 అపూపం సక్తుతో¹⁵దేయం య¹⁶వాన్నవికృ¹⁷త్సితా ।
 18గవేధుకాం చ శుక్తం చాప్యథవా వేణు¹⁹జాని చ ॥

1. ధు	8. త్వ	14. కై
2. బద్ధయేద్వస్త్రం	9. దితా	15. దీప
3. త్రా	10. శికా	16. దా
4. ప	11. క్యం	17. తీహితః
5. గూమ	12. బీజ	18. గవాంచగుడముక్తాంచల
6. తో	13. ధితే	19. జోనిచ
7. రా		

తృణధాన్యాని ముద్గాద్యం శాలిరీర్ణస్సమా¹ధికః ।
 తిలసర్వప²వేత్రాగ్రం కపిత్థం తిందు జంబుకమ్ ॥
 తిక్తశాకం ³పటోలాది జీర్ణ⁴శ్చారిప్త ⁵ఆనవః ।
 సదా⁶సనాదిసారాంబు ⁷ఘర్మాంబు మాక్షికోదకమ్ ॥
 వాసి⁸తశ్చ తథా క్వాథః శర్వరీసా⁹ధితో జహిః ।
 ళ¹⁰త్యేవం సంహితాప్రోక్తం పథ్యవర్గం నియోజయేత్ ॥

తైలయోగము

శ్లో, నిశాగోక్షురకారిప్తైః సోమవల్గ¹¹సనాద్భునైః ।
 లోధ్రపద్మకమంజిష్ఠచందనాగురుదీప్యకైః ।
¹²తా¹²ర్క్ష్యైలాముస్తభల్లాతైర్ద్యుక్తం తైలం వి¹³పాచయేత్
 యోజ్యం వాతే కఫే పిత్తే ఘృ¹⁴తమిశ్రం విమిశ్రితైః ॥

కఫప్రమేహోపద్రవములు

శ్లో, అతీసారాదుచీఛ¹⁵ద్దినిద్రాకాసాశ్చ పీన¹⁶సః ।
 ఉపద్రవాః ప్రజాయంతే మేహానాం కఫజస్మనామ్ ॥

పిత్తప్రమేహోపద్రవములు

శ్లో, వస్తిమేహసయోస్తోదః ముష్కావదరణం జ్వరః ।
 దాహస్తృష్ణా²మ్లికా మూర్ఛా విఢ్భేధః పిత్తజస్మనామ్ ॥

వాతప్రమేహోపద్రవములు

శ్లో, వాతజానాముదావ¹⁷ర్తః కంపహృద్ధాత్ర¹⁸వేదనాః ।
 శూలమున్నిద్రతా శోషః కాసః శ్వాసశ్చ జాయతే ॥

1. తీ

2. పిశా

3. నేవ్యంచ

4. చయత్కమ

5. మా

6. ఛా

7. శ

8. ధర్మాంబు

9. తేఘజచతః

10. పి

11. తైల్య

12. సా

13. సక్షి

14. మా

15. తే

16. ర్ద

17. సా

18. ద్యుం

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. యథోక్తోపద్రవా¹విప్లమతి²ప్రస్రుతమేవ చ ।

పిటకాపీడితం ³గాఢః ప్రమేహో హంతి మానవమ్ ॥

లోద్రాసవము

శ్లో. లోద్రమూర్వా⁴శతీవేల్లా భార్జీ కుష్ఠం విశంగకమ్ ।

ప్రియంగ్వతివిహవహ్నిభూనింబాః కటురోహిణీ ॥

చాతుర్జాతం ⁵సపూగం ⁶చ కాకతుం⁷డింద్రవాదుణీ ।

యవా⁸నీ వుష్కరం పాతా గ్రంధిచవ్యఫలత్రయమ్ ॥

కర్దూర్దమంబుకలశే క్వథితే పాదశేషకే ।

సుశీతలే వినిక్షిప్త తస్మిన్ ప్రస్థద్యయం మధు ॥

ప¹⁰క్షైకం రక్షయేద్భూమా సిద్ధో ¹¹లోద్రాస¹²వో భవే¹³

ప్రమేహోర్వాంసి కుష్ఠాని పాండుత్వం గ్రహణీం క్షయమ్

నాశయేత్పానమాత్రేణ మేహో¹⁴త్థాం శ్చపుష్పపద్రవా¹⁵

త్రూషణాదిచూర్ణము

శ్లో. త్రూషణం త్రిఫలా ముస్తా త్రిజాతం ¹⁴చోత్పలం శిఖి ।

సమభాగమిదం చూర్ణం శర్కరా దశభాగ¹⁵కా ॥

¹⁶దశ చ్చా లోహచూర్ణస్య సర్వమేకత్ర కారయేత్ ।

మధునా¹⁷స్వాదితం సర్వం ప్రమేహో¹⁸ హంతి వింశతిమ్ ॥

ఆమవాతం తథా శో¹⁷భం పాండురోగం చ కామిలామ్ ।

నాశయే¹⁸త్ప్రీతమాత్రేణ తమస్సూర్యోదయో యథా ॥

రసఖండమున వింశతిమేహాదికిత్స

సంపూర్ణము.

1. ధి

2. ద్రవ్య

3. గ్రాతం

4. వశీతే

5. క

6. హ

7. ది

8. నాం

9.ంచ

10. క్షై

11. ద

2. ఫం

13. సాంచక

14. దుత్పలైక్కిభి

15. కం

16. చ్చాదశం

17. భ

18. త్విత్త

పైత్యనిదానము

శ్లో. అతిక¹ట్వస్తుతీష్టోష్టశుష్కశాకాస²వాదిభిః ।
విషమాశన³కోపాగ్నిధూమఘర్మాధ్వసేవనాత్ ।
శరద్గ్రీష్మాగమే ⁴పితృప్రకోపో జాయతే నృణామ్ ॥

తద్గుణము

శ్లో. వాంతిర్భాగ్రింతిః క్షమా మూర్ఛా ప్రలాపో²తిశిరోదుజా ।
దాహో²రుచి⁵స్తృషానాహః సజ్జ్వరో రక్తనేత్రతా ।
శోషః పిత్తాద్యవేయుస్తం

చికిత్స

శ్లో. మధురై⁷శ్శీతభోజనైః ।
మధురై⁸శ్శీత⁹లప్రామైస్సాన్ననపానైరుచి¹⁰రేత్ ।
సితాక్షీరం పిబేచ్ఛాను ¹¹యష్టీక్వాథం సితాన్వితమ్ ।
పిబేత్పితృప్రశాంత్యర్థం శీతతోయేన చందనమ్ ॥

దశసారచూర్ణము

శ్లో. ¹²యష్టీ ధాత్రీ¹³లం ద్రాక్షా ¹⁴చైలాచందనవాలుకమ్ ।
మధూకపుష్పం ఖర్జూరం దాడిమం ¹⁵పేషయేత్సమమ్ ॥
సర్వతుల్యం సితా యోజ్య ¹⁶పలార్థం భక్షయేత్సదా ।
దశసారమిదం ఖ్యాతం సర్వపిత్తవికారజిత్ ॥

¹⁷అమృషిత్తనిదానము

శ్లో. అవిపాకక్లమక్లేశతిక్తామ్నా¹⁸స్యం చ గౌరవమ్ ।
అరుచిః కంఠవృద్ధాహమోహమూర్ఛామతిభ్రమాః ॥

1. ద్వా	7. సి	13. లా
2. కంపటుః	8. స్ప	14. ఏ
3. క్రోధా	9. లాహోరై	15. షే
4. త్విత్తే	10. యే	16. ఫ
5. త్తృ	11. యే	17. ఆ
6. స్మరతం	12. ఏ	18. మ్య

తిక్తామృతకటుకోద్ధారతా¹పహృల్లాసత్వ * ట్ప్వసాః ।

²వక్షోరోధః ప్రలాపశ్చే³త్యమృపి త్తస్య లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. ⁴అమృపిత్తే చ వమనం తదంతే మృదురేచనమ్ ।

ఊర్ధ్వ⁵గం వమనైర్హన్యాదధో⁶గం ⁷రేచనైర్హ⁷రేత్ ॥

శీతపిత్తలక్షణము

శ్లో. హృల్లాసత్వగురుత్వం చ రక్తలోచనతా²రుచిః ।

ధర్మిశో⁸భజ్వరాః కంఠాః శీతపిత్తస్య లక్షణమ్ ॥

రక్తపిత్తనిదానము

శ్లో. ఘృర్మవ్యాయామశోకా⁹ధ్వక్షారతీక్ష్ణామృసేవనాత్ ।

తేన పిత్తం భవేద్వృ¹⁰ద్ధం రక్తం నా¹¹సాస్యలోచనైః ।

మేద్రయో¹²నిగుదద్వారై¹³రీరయేద్రోమకూపకైః ।

ఏకతస్సర్వతో వా²పి రక్తపిత్తం తదుచ్యతే ॥

వాతానుబద్ధరక్తపిత్తము

శ్లో. వాతా¹⁴తేనాగుణం రూక్షం ¹⁵కృచ్ఛసాధ్యమధోముఖమ్ ॥

పిత్తోత్తరరక్తపిత్తము

శ్లో. పిత్తాద్ధోమూత్రవద్రక్తం వసాపిత్తకషాయవత్ ॥

కఫానుబద్ధరక్తపిత్తము

శ్లో. కఫాచ్ఛుద్రం న¹⁶వైచిల్యం నన్నే¹⁷హమూర్ధ్వగం ¹⁸ప్రవేత్ ॥

1. వ

7. తే

13. కుపితోరో

2. ప్రలాపఃవక్షరోధశ్చే

8. భా

14. త్వేన

3. అ

9. శ్చ

15. సుఖ

4. ఆ

10. ద్ధో

16. వి

5. ఔర్వ

11. శయ

17. హ

6. జే

12. నా

18. హరేత్

* శ్వసః = శ్వాసము

సంసర్గసన్నిపాతజములు

శ్లో. మిశ్రితం ద్వంద్వజం జ్ఞేయం సర్వరూపం త్రిదోష¹జమ్ ॥

వా త జ్వ ర ని దా న ము

శ్లో. కంపభ్రమోల్లాసవిజృంభశీ²త -

క క్తిట్యూరుపారోష్ణ్యర్థవిరోధజాభిః ।

తృట్యాసతిక్తా⁴స్యవిబంధనాద్వైః

సమీరణో⁵త్థజ్వరమామనంతి ॥

చికిత్స

అమృతోశీరాదికషాయము (పాచనామృతము)

శ్లో. అమృతోశీరపాథాబ్ధవిశ్వభూనింబవా⁶లక్తైః ।

సప⁷ర్పటకధాన్యాకథన్వో⁸యాపైర్విపాచయేత్ ।

వాతజ్వ⁹రేషు దాతవ్యం పాచనామృతసంజ్ఞకమ్ ॥

టీ. ఈ కషాయమును పిప్పలిచూర్ణముతో ¹⁰నీయవలెను.

దురాలభాదికషాయము

శ్లో. దురాలభామృతా ముస్తా నాగరం వాతికజ్వరే ।

క్వాథో¹¹ఽయం విషమం హన్యాజ్వరం మాగధికాయుతః ॥

మరియొకటి

శ్లో. దురాలభామృతాముస్తాబలాధాన్యకనాగరైః ।

క్వాథో వాతజ్వరం హ¹²న్యాదశనిః పర్వతం యథా ॥

టీ. ఈ కషాయమును పిప్పలిచూర్ణముతో ¹²నీయవలెను.

1. జిత్

2. తా

3. సమీరణనాధ్యా

4. భ

5. లు

6. రా

7. యూషై

8. రసస్య

9. యిచ్చేది

10. స్యర్థశసీమజగ

11. యిచ్చేది

12. స్యర్థశసీమజగ

బిల్వాదికషాయము

శ్లో. అథ బిల్వబలా¹శుంఠీదుస్పృక్²ధాన్యకపర్పయైః ।
గుడూచ్యా చ కృతః క్వాథః శమయే³త్సవజ్వ⁴రమ్ ॥

పర్పటిరసము (నవజ్వరారి)

శ్లో. గంధకం చ రసం శుద్ధం ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితమ్ ।
ఏక⁵త్ర కజ్జలీం కృత్వా తతః కుర్వీత గోళకమ్ ॥
నవభాండే వినిషిప్య తామ్రపాత్రేణ రో⁶ధయేత్ ।
దృఢం నిదుర్య తత్పాత్రమగ్నిమారోప్య యత్నతః ॥
ప్రీహిస్ఫుటననూత్రేణ స్వా⁷ంగశీతలముద్ధరేత్ ।
నవజ్వరే ప్రయుంజీత రసం పర్పటికాహ్వయమ్ ॥
ఆర్ద్రకన్య రసేనైవ త్రివల్లం త్రిదినం భిషక్ ।
జ్వరితం ⁸స్వేదయేద్దాఢం యావత్సే⁹ద్వదః సముద్భవేత్ ॥
తక్ర¹⁰యుక్తం భవేద్భోజ్యం జ్వరముక్తస్య దేహినః ।
నవజ్వరారి¹⁰రిత్యేష రసః పరమదుర్లభః ॥
వాతజ్వరే విశేషేణ రసస్సాధారణే¹¹పి చ ॥

శీతభంజీరసము

శ్లో. పారదం రసకం తాళం శిఖతుత్థం చ టంకణమ్ ।
గంధకం చ సమం పిష్ట్యా కారవల్యా రసైర్దినమ్ ॥
తామ్రపాత్రోదరం ¹¹లిప్త్యా పాత్రం భాండే త్వ¹²ఫోముఖమ్ ।
దత్వా రుధ్వా ¹²విశోష్యాథ వాలుకాభిః ప్రపూరయేత్ ॥
పచేదల్పాగ్నినా ¹³చుల్యాం తామ్రపృష్ఠగతా యథా ।
స్ఫుటంతి ప్రీహయస్సిద్ధో రసః స్వా¹⁴త్సాంగశీతలః ॥

1. శో

2. ప

3. శే

4. త్వ

5. ఖ

6. ప

7. భ

8. చే

9. భు

10. య

11. ణో

12. ర

13. ంభూల్య

14. స్వా

తామ్రపాత్రం సముద్భృత్య చూర్ణయేన్మరిచైః సమమ్ ।
 శీతభంజరసో నామ ద్విగుంజం వాతికజ్వరే ॥
 దాతవ్యః పర్ణఖండేన తత్క్షణం నాశయేజ్జ్వరమ్ ॥

పైత్యజ్వరనిదానము

శ్లో. కంఠో¹ష్ఠశో²షభ్రమదాహమూర్ఛా -
 ప్రలాపతీష్ణోష్ణతృషో³వమీభిః ।
⁴స్వేదాతీసారారుచిచిత్తమోహైః
 పిత్తజ్వరార్తిం భిషజో వదంతి ॥

చికిత్స

అంబుదాదికషాయము

శ్లో. అంబు⁵దచందనవారిగుళూచీ -
⁶నాగరశారిబకుష్ఠమధూకైః ॥
⁷పాక్యమిదం వినిహంతి చ పిత్త -
 స్థానగతజ్వరమాశు మథూ⁸ధమ్ ॥

ముద్గాదికషాయములు

శ్లో. ముద్గే⁹క్షుకాం¹డమధుకామలకామృతానా -
 మంభోజకంద¹⁰హిరిబేరదురాలభానామ్ ॥
¹¹లామజ్యధాన్యఘనచందనపర్పటానా -
¹²మేతే త్రయో మధుసితామధు¹³కైస్తథైవ ॥

జలమంజరీరసము

శ్లో. టంకణం రసగం¹⁴ ధౌ చ మరీచం చ సమాంశకమ్ ।
 సర్వం జంబీరసీరేణ త్రీణి యామాని మర్దయేత్ ॥

1. ష్ట

2. మ

3. త్రయ

4. స్వభేద్యతీసారణచిత్త
మోహ

5. ధ

6. సా

7. వా

8. క

9. త

10. హి

11. ఆ

12. ఏషాస్త్ర

13. కా

14. థా

హానకుక్కుటమాయూరపి త్రేన పరిభావితమ్ ।
 వల్లత్రయం ప్రయుంజీత¹ సితయా సహ భక్షయేత్ ॥
 తక్రభుక్తం భవేత్పుభ్యం వృంతాకఫలసంయుతమ్ ।
 సర్వజ్వరహర² శ్చైవ రసోఽయం జలమంజరీ ॥

శ్లేష్మజ్వరనిదానము

శ్లో. హృల్లాసకాసాదుచిహ్నాడ్యతంద్రా -
 సైమిత్యనిద్రామధురాస్యతా⁴భిః ॥
 విప్లంభశీతోద్గమరోమహ్నై -
 ర్జ్వరం కఫోద్భూతముదాహరంతి ॥

చికిత్స

వ్యాఘ్రూదికషాయము

శ్లో. వ్యాఘ్రేదురాలభాభార్జ్య⁵శుంఠీసింహ్యమృతాంబుదైః ।
 క్వాథః కఫజ్వరం హన్యాత్ప్రిప్ఫలీచూర్ణ⁶సంయుతః ॥

తిక్తాదికషాయములు

శ్లో. తిక్తానిశే⁷ద్రయవనాగకటుత్రయాణాం
 భూనింబకుష్టబృహతీద్వయనాగరాణామ్ ॥
 ఆ⁸రగ్వధాంబుదపటోలమహాషధానాం
 క్వాథా⁹శ్రుయో మధుయుతా¹⁰శ్చ కఫజ్వరఘ్నః ॥

సిద్ధకాంతరసము

శ్లో. చతుర్థాంశేన లోహస్య యోజయేద్రసగంధక¹¹మ్ ।
¹²నింబుద్రవేణ సంపేష్య తత్కల్కం త్రిదినం పునః ॥

1. శిర్కరా
- 2.ంచై
3. తాని
4. చ

5. శో
6. జింహ్వరుహ
7. ద్రో
8. రు

9. భంజ
10. చ
11. ం
12. బ

కార్యాసాధి¹ర¹సేనాథ పరిభావ్య సృమాత్రకైః ।

పిత్తేన పరిభా²వ్యో²సా సిద్ధకాంతరసో³వరః ॥

⁴నవజ్వరే ప్రయుంజీత శ్లేష్మజ్వరనివారణమ్ ।

శృంగి⁵బేరానుపానేన⁵న దేయో భిష⁶గు త్తమైః ॥

1. లోహభస్మము 4 భాగములు

2. రసము 1 భాగము

3. గంధకము 1 భాగము

ఈ మూటని, నిమ్మపండ్లరసముతో⁷ మూడురోజులు మర్దింప త్రిగింజలరసముతో ఒకనాడు మర్దించి బాలపాపనిమూత్రముతో⁸ ఒకనాడు మర్దించి పంచపిత్తమున ఒకనాడు మర్దించి మూడు గురువింగింజలంత యెత్తు మందును అల్లపుర⁹సముతో⁹ నిచ్చిన శ్లేష్మజ్వరము శమించును.

వాతపిత్తజ్వరనిదాసము

శ్లో. తృష్ణావిదాహకంతాస్య శోషహర్షప్రజాగరైః ।

ఛర్ది¹⁰భ్రమశిరోభంగై¹⁰ర్వాతపిత్తజ్వరం వదేత్ ॥

చికిత్స

దార్య్యాదికషాయము

శ్లో. దార్ద్రశ్యామాభీరువిశ్వో¹¹పకుల్యా -

శమ్యాకా¹²బ్దత్రాయమాణా¹³కిరాతైః ।

లోధ్రా¹⁴యుతైః శర్కరామాక్షి¹⁵కా¹⁵భ్యః

సిద్ధః శ్లే¹⁶తో వాతపిత్తజ్వరఘ్నః ॥

1. మానుబనువు

2. తెగడ

3. పిల్లిపీచరవేళ్ళు

4. శొంఠి

5. పిప్పళ్ళు

6. రేలచెక్క

1. సేనాచరస్యవర

7. ఒకనాడు

12. బా

2. క్షేతం

8. సాసై

13. భునింజై

3. వ్యూహం

9. స్వర్వ

14. పిత్తై

4. ప్రయుంజీతనవజరే

10. వా

15. ధాస్య

5. మాత్రేయా

11. ధి

16. తా

6. గో

7. ముస్తలు

8. మెట్టగ్రాసుగచెక్క

9. నేలవేము

10. లొడ్డుగచెక్క

ఇవి సమాంశలు. వీటిని కషాయముపెట్టి తేనె పంచదార ప్రతీ
 1వాపముపెట్టి 2యిచ్చిన వాతపైత్యజ్వరములు నయమగును.

బలాధాన్యకాదికషాయము

శ్లో. బలాధాన్యకభూనింబపద్మకేసరపర్వతైః ।

సగోక్షురైః ప్రశమయేత్ క్వాథః పిత্তానిలజ్వరమ్ ॥

జ్వాలాముఖరసము

శ్లో. ఖండితం హరిణం శృంగం జ్వాలాముఖ్యా రసైస్సమమ్ ।

దధ్ధావ భాండే పచేచ్ఛుల్యాం తస్మాచ్ఛార్ణం 5నయోత్పనః ॥

అష్టాంశం 7త్రూషణం దద్యాత్ నిష్కమాత్రం తు భక్షయేత్ ।

నాగవల్యా దళైః 8స్నాగ్ధం వాతపిత్తజ్వరాపహమ్ ॥

9అయం జ్వాలాముఖో నామ సర్వజ్వరకులాంతకః ।

టీ. ఇట్టికొమ్మలను తునకలుగా ఖండించి ఒక క్రొత్త కుండలో పోసి
 ఆకుండను జ్వాలాముఖరసముతో నింపి ఆకుండకు మూకుడు మూసి
 చీలమన్నులిచ్చి పొక్కిళ్ళపొయ్యిమీద ఆకుండను పెట్టి వండి ఆయిట్టి
 కొమ్మలను ఇన్నము చేసి దించి దానిని బాగుగ మర్దించి దానికి
 ఎనిమిదవభాగము త్రికటుకచూర్ణమును చేర్చి ఒకదినము మర్దించి
 కరాటమున బెట్టి తమలపాకులతో చిన్న మెత్తు తినిపించిన వాతపిత్త
 జ్వరములు శమించును.

కఫవాతజ్వరనిదానము

శ్లో. తద్దానైమిత్యసంతాపపర్వ¹¹రుజ్మార్థగౌరవైః ।

శీతకాసాదుచిశ్వాపైర్విద్యాద్వాతకఫాత్మకమ్ ॥

1. పాకము

5. తు

9. ఆ

2. యై

6. పు

10. కే

3. శే

7. త్రికటుం

11. మార్గశ్శి

4. శ్వా

8. పర్వాం

చికిత్స

వ్యాఘ్రాదికషాయము

శ్లో. వ్యాఘ్రీ¹శుంథ్యమృతా²క్వాథః పిప్పలీచూర్ణసంయుతః ।
వాతశ్లేష్మజ్వరశ్వాసకా³సవీనసశూలజిత్ ॥

దశమూలాదికషాయము

శ్లో. దశమూలదురాలభాగులూచీ -

వృ⁴షవిశ్వాబ్దకిరాతపర్పటానామ్ ॥క్వథితం వినిహంతి ⁵పానమాత్రాత్కఫవాతో⁶ త్తరసన్నిపాతో⁷జార్తిమ్ ॥

విషమజ్వరములో నిదిగ్ధికాదికషాయము

శ్లో. నిదిగ్ధికా⁸మృతాముస్తా⁹ శుంఠీ పుష్కరమూలజః ।క్వాథో¹⁰ఽయం విషమం హా¹¹న్యాజ్జ్వరం మాగధికాయుతః ॥

సర్వజ్వరములకు వత్సకాదికషాయము

శ్లో. వత్సకామృతపటో¹²లపర్పటైర్ధన్వో¹³యాసకకిరాతధాన్యకైః ॥కృష్ణజీ¹⁴రజలదైః శృతం జలంనాశయే¹⁵దఫలదోషజజ్వరమ్ ॥

శీతారిరసము

శ్లో. సూ¹⁶తకం టంకణం గంధం శుద్ధం చూర్ణం సమం సమమ్ ।¹⁷సూతాద్విగుణితం దేయం నేపాళం తుషవర్జితమ్ ॥సైంధవం మరిచం చించాత్వగృహ్య శర్కరా¹⁸పిచ ।ప్రత్యేకం ¹⁹సూతతుల్యంశం జంబీరైర్నర్దయేద్దినమ్ ॥

1. శోంఠ్య

6. శో

11. జ

2. సాబన

7. న్యజ్వ

12. సూతోద్విగుణజాతవ్య

3. శతి

8. యూషచభూనింబ

13. ది

4. శృతంజలం

9. ంహ

14. శ్వే

5. ఖో

10. త్య

శీతభం¹జ్యనుపానేన వాతశ్లేష్మజ్వరాపహః ।

రసశ్శీతారిసమా²యం శీతజ్వరహరః పరః ॥

1. రసము

2. వెలిగారము

3. గంధకము.

ఇవి సమాంశలు. వీటిని చూర్ణము చేసి శుద్ధసేపాశము రసమునకు ద్విగుణము² పెట్టి సైంధవలవణము మిరియాలు చింతబెర³డు రొయ్యి పంచదార ఈ నాలుగున్నూ ప్రత్యే⁴కము పాదరసమువత్తు పెట్టి నిమ్మపండ్లరసమున ఒకనాడు మద్దన చేసి పటోకలు చేయునది. ఇది శీ⁵తారిసము వాతశ్లేష్మజ్వరములకు సన్నిపాతములకు ఇచ్చునది.

పిత్తశ్లేష్మజ్వరనిదా⁷నము

శ్లో. శీతదా⁸హాదుచిస్వోదకాసతంద్రాస్యతిక్తతాః ।

మోహసాదపి¹⁰పాసాశ్చ కఫపిత్తజ్వరాకృతిః ॥

చికిత్స

చంద్రశేఖరరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మరీచం టంకణం తథా ।

చతుస్తైల్యా సితా యోజ్య మ¹¹త్స్యపిత్తేన భావయేత్ ॥

త్రిదినం మర్దయేత్తేన రసో²యం చంద్రశేఖరః ।

ద్విగుంజమార్ద్రకద్రావై¹²ద్దేయః శీతో¹³ద¹³కం హ్యను ॥

తక్రభుక్తం చ వృంతాకం పథ్యం తక్రం నిదాపయేత్ ।

త్రిదినా¹⁴త్పిత్తశ్లేష్మో¹⁵త్థమత్యుష్ణం నాశయేజ్జ్వరమ్ ॥

1. జిత్వతోయేన

2. పెట్టెది

3. ట

4. కాలు

5. కా

6. తభంజ

7. స్య

8. హా

9. దా

10. నాశంచ

11. చ్చ

12. డే

13. కేంప్యను

14. పి

15. ద్ద

వ్యాఘ్రాద్య

శ్లో. వ్యాఘ్రే దురాలభా బాగ్ధీ భూనిం¹బం నాగరామ్య²తే ।

కఫపి త్తహరం దేయం సిప్పలీచూర్ణసంయుతమ్ ॥

మరియొకవ్యాఘ్రాది

శ్లో. వ్యాఘ్రే దురాలభా ముస్తా చిత్రకం చామృతా తథా ।

కావధః సిప్పలీసంయుక్తః కఫపి త్తజ్వరాంతకృత్ ॥

త్రిదోషహరరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మృతతామ్రం చ టంకణమ్ ।

జంబీరఫలమధ్యస్థం జాలాయంత్రే పచేద్దినమ్ ॥

మర్దయే⁴ద్భావయేద్ద్రావైశ్చి⁵ గ్రహవా⁶సార్ద్రానింబకైః ।

సర్పాక్షీ చ జయా బ్రాహ్మీ మీనాక్షీ హంసపాదికా ॥

హస్తి⁷శౌంఢీ రుద్రజటా ధూర్తవాతారివాయసి ।

దివైకం మర్దయే⁸దేభి⁹ర్లోహ సంపుట¹⁰గం పచేత్ ॥

దివైకం వాలుకాయంత్రే సముద్భృత్య విచూర్ణయేత్ ।

¹⁰యవాన్యా చ తథా వ్యోషవి¹¹షజీరకచిత్రకైః ॥

సమైస్సర్వరసో మిశ్రస్త్రీగుంజం భక్షయేత్సదా ।

సన్నిపాతజ్వరం హంతి ముహుర్యూషాశనస్సఖి ।

క్షౌద్రజాతీయు¹²తః పేయో రసో¹³యం భైరవో¹³ది¹³తః ।

1. రసము

2. గంధకము

3. తామ్రభస్మము

4. వెలిగారము.

ఇవి సమాంశలు, వీటిని మర్దించి ఒకముద్ద చేసి నిమ్మకాయలకు రంధ్రములు చేసి ఆకాయలలో ఈ మందును పెట్టి సందులను నిమ్మ

1. బా

6. కా

10. సాలంయూతి

2. తా

7. శౌంఢి

11. హ

3. స్త

8. లో

12. తో

4. భా

9. కే

13. భిః

5. శృ

కాయలతోనే మూసి షోలాయంత్రమున ఒకనాడు ఉడికించి తీసి ఆ వెనుక.

1. మునగచక్కరసము	2. అడ్డసరపుయ్యానెలరసము
3. అల్లపురసము	4. వేపయ్యానెలరసము
5. సర్పాక్షిరసము	6. గంజాయాకురసము
7. బ్రాహ్మీరసము	8. పొన్నగంటియాకురసము
9. హంసపాదాకురసము	10. హస్తీశౌండిరసము
11. రుద్రజటాకురసము	12. ఉమ్మెత్తాకురసము
13. ఆముదపువేరురసము	14. అలచందాకురసము

ఈ రసములతో ప్రత్యేకము ఒక్కొక్కదినము మర్దించి ముద్ద చేసి క్రొవ్విలో బెట్టి చీలమన్న ఇచ్చి లోహసంపుటమున ఒక ముహూర్తము పుటము బెట్టునది. లోహసంపుటమనగాను కొలిమిలో ఒకముహూర్తము పుటము బెట్టుట ఆనెనుక మరల మొదటివలెనే మర్దించి, యొకదినము వాలుకాయంత్రములో వండి

1. ఓమము	2. త్రికటుకములు	3. శుద్ధమోహదా
4. జీలకఱ్ఱ	5. చిత్రమూలము	

పీటినన్నిటిని మొదటిరసమెంతయున్నదో, దానికి సమముగా గూర్చి మొదట జెప్పిన రసములతో ఒక్కొక్కదినము మర్దించి గుంజాప్రమాణవటికలు చేసి మూడు వటికలు తేనె జాజికాయతో నిచ్చిన త్రిదోషజ్వర సన్నిపాతములు శమించును.

ఆమజ్వరనిదానము

శ్లో. తంద్రాఽలస్యం పిపాసా చ గురుగాత్రాతిమూత్రతా ।

ఆమజ్వరస్య లింగాని న దద్యాత్తత్ర భేషజమ్ ॥

1. బ	4. కా	6. కా
2. కాలు	5. టు	7. డి
3. యా 2 న్నూ		

¹చికిత్స

శ్లో. విశ్వాదీచ్యోదకం ²పానం లంఘనం చాస్య శస్యతే ।
హరిద్రాదిగణా⁴త్వేయా క్వాథాదిర్వాఽఽమశాంతయే ।
ఆమత్వం స్తంభితం హ్యదౌ కుష్ఠగుల్మరుజాక⁶రమ్ ॥

టీ. ఆమజ్వరములో శౌంతి వట్టివేళ్లు వేసి పానీయకషాయము పెట్టి
యిచ్చునది.

తరుణజ్వర⁷ములకు ⁸దోషధము నీయకూడదు. మూడురోజులు
లంఘ¹⁰నము పెట్టిన గుణమగును. హరిద్రాదిగణము కషాయము పెట్టి
యిచ్చునది. పది దినములు వెళ్లిన తరువాత చికిత్స చేయునది. ఈ
క్రమమునగాక ఆదిలోనే చికిత్స చేసిన కుష్ఠగుల్మములను పుట్టించును.

హరిద్రాదిగణము

1. పసుపు, 2. మానుపసుపు, 3. అతిమధురము,
4. ముర్యాకుపొన్న, 5. కొడిశపాల,

వీటికి హరిద్రాదిగణమని పేరు.

¹¹పచ్యమానజ్వరము

శ్లో. జ్వరవేగో²ధిక ¹²స్త్రష్టా ప్రలాపః శ్వసనం భ్రమః ।
మలప్రవృత్తిరక్లేశః పచ్యమానస్య లక్షణమ్ ॥

నిరామజ్వరము

శ్లో. క్షు¹³త్ క్షామతా లఘుత్వం చ గాత్రాణాం జ్వరమా¹⁴ర్దవమ్ ।
¹⁵దోషప్రవృత్తిరష్టాహా నిరామజ్వరలక్షణమ్ ।
¹⁶పచ్యమానే నిరామే వా భేషజం దాపయేత్కచిత్ ॥

1. కషాయం	7. న	12. ంతృ
2. ఖ	8. చికిత్సచేయవలదు	13. థా
3. ఇం	9. ఖ	14. ద్ర
4. పే	10. ణ	15. నదోషయతిరత్యాహా
5. లో.	11. నిరామజ్వరం	16. పాద్య
6. రా		

1దోషభేదములో లంఘనదినవ్యవస్థ

శ్లో. త్రిరాత్రం 2వాతికే కార్యమేకాహం పైత్యకే జ్వరే ।
షడ్రాత్రం సప్తరాత్రం వా శ్లేష్మికే చోపవాసయేత్ ॥

లంఘనవర్జితులు

శ్లో. స్థవిరం పిత్తరోగార్తముపవాసాధ్వకర్మితమ్ ।
అల్పదోషాన్ శూన్ బాలాన్ గర్భిణీం విషకర్మితామ్ ।
భయక్రోధగతం దీర్ఘజ్వరితం నోపవాసయేత్ ॥

టీ. 10ముసలివానికి పిత్తరోగార్తమునకు 11ఉపవాసమువలన అధికనడక
వలన విషమువలన కృశించినవారికి, అల్పదోషునకు దుర్బలునకు
గర్భిణీస్త్రీకి భయమునకు అధికకోపముగలవానికి దీర్ఘజ్వరిత
నకు లంఘనము నిషిద్ధము.

జ్వరపాకకాలము

శ్లో. పిత్తే షడ్రాత్రకే పా¹²కః సప్తరా¹³త్రే తు వాతికే ।
శ్లేష్మణా దశరాత్రే తు జ్వరః పాకం ప్ర¹⁴గచ్ఛతి ॥

మతాంతరము

శ్లో. వా¹⁵తికః సప్తరా¹⁶త్రేణ దశరాత్రే పైత్య¹⁷కః ।
శ్లేష్మ¹⁸ణా ద్వాదశాహేన జ్వరః పాకం నియచ్ఛతి ॥

1. క్వచిదామజ్వరేంప్రో
క్షం సరసఃసిద్ధసమృతః
జర్వమధికమాట దష్మి
అధిక మాట ప్రలాప
మాట ఈ లక్షణాలు
గల్గెనా ఆమజ్వరానకు
మంచివిగావు. ఇటమీద
ఆకలిగలిగి దేహంచుల
కనాయెనాలెస్సను అది
దోష ప్రకారం గాదు

లంఘన ప్రకారం
2. పాత
3. రాత్రి
4. ఉ
5. తా
6. స్మధ్యస్త్రీ
7. గర్భి
8. తాశ్చేచన
9. తాశ్చే
10. స్థూలదేహికి

11. గ్రాసములేనివానికిజ్వర
ములేని వానికి
12. కే
13. త్ర
14. య
15. తకే
16. త్రంస్య
17. కాం
18. చో

నవజ్వరములో వర్జ్యములు

శ్లో. నవజ్వరే దివాస్వాపం స్నానమభ్యంగ¹సంగమా ।
క్రోధ²ప్రవాతవ్యాయామం కషాయం చ వివర్జయేత్ ॥
ఆమ్లత్వైలగుడత్కైద్రం స్నానం చ పరివర్జయేత్ ।
నవజ్వ³రాద్యసప్త⁴హే నన్నిపాతస్య హేతుతః ॥

జ్వరముక్తునకు వర్జ్యములు

శ్లో. వ్యాయామం ⁵చ వ్య⁶వాయం చ స్నానం చంక్రమణాదికమ్ ।
జ్వరము⁷క్తో న సేవే⁸త యావత్సుబలవాన్భవేత్ ॥

కంపాదికారణములు

శ్లో. న వాతేన వినా కం⁹హో ¹⁰న పితైన వినా భ్రమః ।
న కఫేన వినా కంఢూ ¹¹ర్నాజీర్ణేన వినా జ్వ¹²రః ॥
పిత్తరో¹³గే భ¹⁴వత్యుష్ణం వాతరో¹⁵గే చ శీతలమ్ ।
ఆర్ద్రః కా¹⁶యో భవేచ్ఛ్చష్మరోగే ¹⁷చైతత్స్వ లక్షణమ్ ॥

మరల నవజ్వరములో వర్జ్యములు

శ్లో. తాంబూలం రక్తవత్త్రం కుసుమపరిమళం చందనం చారుగంధం
కర్పూరం కుంకుమా¹⁸ద్యం ఘృతతిల¹⁹సలిలం వాయుభూయిష్టగేహమ్ ॥
తూ²⁰లీశయ్యాన్నపానం సురతవరవధూదర్శనస్పర్శనం చ
వ్యాయామం శోకరోషం జ్వరజనితజన్ వర్జ²¹యేదిందురశ్మీన్ ॥

1. న	8. చ	15. గిం
2. యా	9. పం	16. స్వ
3. కేతి	10. నా	17. జేహించై వాతి
4. హో	11. న	18. ద్యే
5. భ	12. రా	19. పీతం
6. యామం	13. గీ	20. ల
7. క్తే	14. కే	21. ఇ

శ్లో. శ్రీణాం స్మృ¹తౌ చ సంస్మర్యే దశ్యనే స్మర్యనే ²సతి ।
శుక్లే వ్య³వాయవాక్ దోషానసంసర్గే⁴ప్యవాప్నుయాత్ ॥ ⁵

సన్నిపాతములో విశేషలక్షణములు

శ్లో. జిహ్వ పీతా ⁶ఖరస్పర్శా శ్యామా రక్తా⁷ంగకంపతా ॥
⁷ప్రలాపో మూకతా ⁸వేతి సన్నిపా⁹తే¹⁰ధికే స¹⁰తి ।

జ్వరోపద్రవములు

శ్లో. శ్వాసమూర్ఖజ్వర¹¹చ్ఛర్ది తృష్ణాతీసార¹²విభ్రమాః ।
హిక్మా కా¹³సా¹⁴ంగభేదశ్చ జ్వరస్యోపద్రవా దశ ॥

జ్వరమునకు అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. యో హృష్టరో¹⁴మా రక్తాక్షో హిక్మాశ్వా¹⁵సాంగశూలవాక్ ।
విభ్రాంతలోచనం మూఢం జ్వరితం పరివర్జయేత్ ॥

అతిసారనిదానము

శ్లో. అరుణం ఘేనిలం రూక్ష¹⁶మల్పమల్పం ముహుర్ముహుః ।
¹⁷శక్వదామం స¹⁸దక్ష్పం మాద¹⁹తేనాతిసా²⁰ర్యతే ॥

చికిత్స

నాగరాదికషాయములు

శ్లో. నాగరాదివిషాహింగుముస్తావత్సకచిత్ర²¹కమ్ ।
ఘనజ్యోతిష్కృతీపాఠాః పిప్పలీ ²²చ యవా²³నికా ॥

1. తిస	జ్వరస్పృహనితృపః	14. సు
2. స్మృ	6. క్ష	15. సంచ
3. యామ	7. విపాక	16. అ
4. వ్యయా	8. చే	17. సర్వధా
5. త్రిరాత్రంక్షీరపానం వా	9. తా	18. కృ
జ్వరస్తరుణమబ్రవీత్	10. తీ	19. తీ
క్షీరాన్నాదస్యబాలస్య	11. ంచ	20. రణం
జ్వరఃపంచదినంస్మృతం	12. ద్ధృ	21. కైః
అన్నాదస్యతతోక్షేయం	13. సా	22. శ్రే
		23. నివృతాః

సైంధవం కౌటజం బీజం వా¹సా కటుకరోహిణీ ।
 బిడం వచా² భయా పాతా విళంగం విశ్వభేషజమ్ ॥³
 ఏలా కుటజబీజాని లో⁴ద్రం శాబరకం పి⁵శీ ।
 వత్సకాతివిమా⁶శుంతీ బిల్వహింగువచాంబు⁷దమ్ ॥
 శ్లో⁸కార్ధసమ్మి⁹తా యో⁷గా ష⁶డేతే పాచనాః స్మృతాః ।

వచాదికషాయము

శ్లో. వచాబిల్వకణావిశ్వకుష్ఠదీప్యక⁹కోలకమ్ ॥
 సవిళంగం జయే¹⁰త్ప్రీతమామముష్ణాంబునా స్మృతమ్ ।

అమ్రమజ్జాదిలేహము

1. మామిడిగింజలలోని పప్పు	2. ¹¹ ఆరెపువ్వు
3. బిల్వ ¹² ఫలమజ్జ	4. మారేడు చేరుచెక్క
5. శొంఠి	6. యష్టిమధుకము

వీటిని చూర్ణము చేసి తేనెతో లేహ్యము చేసి యిచ్చిన వాతాతి
 సారము కట్టును.

ఈ మందే కెనరు దిగితే పసకడుగుతో కషాయము పెట్టి
 యియవలెను. లేదా ముస్తలు కషాయము పెట్టి యిచ్చిన కెనరు
 నయమగును.

లోకనాథరసము

శ్లో. రసభస్మ చ భగైకం చత్వారః శుద్ధ గంధ¹³కాత్ ।
 పిష్టా వ¹⁴రాతేష్వాపూర్య టంకజేన నిరుధ్య చ ॥
 భండే రుధ్వా పుటే పాచ్యం స్వాంగ¹⁵శీతాన్ విచూర్ణయేత్ ।
 లోకనాథరసో నామ్నా డ్మ¹⁶ద్రే గుంజాచతుష్టయమ్ ॥

1. సా	5. ధా	11. వేరుజాజి
2. సర్వంసమం కషాయేణ	6. తో	12. శొంఠి
వాతాతీసారనాశనం	7. గో	13. కం
3. నిశీ	8. డై	14. రు
4. శో	9. కూ	15. కైత్యం
	10. త్పిత్తే	16. ద్ర

1. రసభస్మము ఒకభాగము 2. గంధకము 4 భాగములు

వీటిని మర్దించి పెద్ద గవ్వలలోన పెట్టి, వెలిగారమును నూరి దానితో ఆ గవ్వలముఖములను గప్పి ఈగవ్వలను ఒక క్రొత్తకుండలో పెట్టి ఆకుండనోటిని మాకుడుతో మూసి చీల మన్నుయిచ్చి పిడకలతో పురము బెట్టి చల్లారిన వెనుక ఆగవ్వలను మందును కూడ చూర్ణము చేసి నాలుగు గురివిండ గింజలయెత్తు తేనెతోయిచ్చిన జ్వరాతిసారములు నయమగును.

లోకనాథరసమునకు అనుపానము

శ్లో. నాగరాతివిషాముస్తాదేవదారువచాన్వితః ।

కషాయ¹ స్త్వనుపానం స్యాద్వాతాతీసారనాశనః ॥

కనకసుందరరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।

స్వర్ణ బీజం సమం మర్ద్యం భృంగద్రావై²ద్దినార్ధకమ్ ॥

నూతతుల్యం విషం యోజ్యం రసః కనకసుందరః ।

యోజ్యం గుంజాద్వయం హంతి వాతాతీసారమద్భుతమ్ ।

దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్యమాజం వా గో³భవం దధి ॥

అనుపానము 1. జీరకచూర్ణము. 2. తేనె

⁴పీటితో కలిపి ఈయవలెను.

పథ్యములు

శ్లో. ⁵రక్తశాల్యలి⁶వృంతాన్వా కపిత్థాద్దాడి⁷మాత్తథా ।

శ్లేష్మోతబదరీణాం వా ⁸క్షీణి⁹వో వాఽథ చాప్లికా ॥

1. మ

2. ది

3. ధృ

4. జీలకర్రనూరి యీమాత్ర

తేనెతో యిచ్చేది

5. పంచ

6. పత్త్రైవాక్

7. మస్యవా

8. ధక్షిణవాధకాంచికా

తక్కారీ వా బలా పాతా ప¹త్రం చాదాయ కోమలిమ్ ।
 సుప²క్వం వ్యంజనార్థాయ ⁴యోజయేదతిసారిణామ్ ।
⁵జీర్ణం గుడం తు తైలేన భక్షయేద్భద్రోపమమ్ ।
 తుధితం భోజయేదే⁷వం శా⁸ల్యన్నం సమసూరకమ్ ॥

1. బూరుగచిగుళ్లు	2. వెలగచిగుళ్లు	3. దానిమ్మచిగుళ్లు
4. విరిగి చిగుళ్లు	5. రేలచిగుళ్లు	6. పాలచిగుళ్లు
7. చాంగేరిచిగుళ్లు	8. తెక్కలిచిగుళ్లు	
9. ముత్తువపులగముచిగుళ్లు	10. పాతచిగుళ్లు	

యివి కోమలమైన లేత చిగుళ్లు. పుల్లకలితో వీటిని ఉడకపెట్టి
 యిగుర వండి యీకూరను పథ్యముతో కాని యూరకనే కాని తిని
 పించిన అతిసారములు నయమగును.

పాతబెల్లము రేగుపండంత నూనెతో కలిపి తినిన అ⁹
 సారము నయమగును.

నన్నపు పాతబియ్య¹⁰పు అన్నమును కందికట్టును తినబెట్టి
 అతిసారములు నయమగు¹¹ను.

పితృతిసార¹²ము

శ్లో. పీతం రక్త¹³పీతం నీలం దుర్గం¹⁴ధి ¹⁵హరితం ద్రవమ్ ।

దాహతాపపిపా¹⁶సాభిః ¹⁷శృష్టితా¹⁸త్రవర్తతే ॥

చికిత్స

ఉత్పలాదికషాయము

శ్లో. ఉత్పలాంబుసితాము¹⁹స్తావత్సకానాగరాన్వితః ।

²⁰క్వాథః పితృతిసార²¹ఘ్నో దాత²²వ్యో మధుసంయుతః ॥

1. త్రాణ్యా	8. ల్యాన్నమసుదాన్వితం	15. చహతో
2. లాక్	9. కొంఠె	16. సంచ
3. క్వం	10. వంటక	17. స
4. ం	11. సా	18. ప్ర
5. నిర్జానిగుడ	12. :	19. యూధ
6. కోశిచ	13. తి	20. సక్పత్తి
7. సా	14. ఫీ	21. ఘ్న
		22. వ్యం

ఉత్పలాదియోగములు

శ్లో. ఉత్ప¹లం ధాతకీపుష్పం ²శుంఠి దాడిమవల్కులమ్ ।

సమంగోత్పలపద్మాని లోద్రమోచరసం తిలాః ॥

1. కలువదుంప

2. ఆరె పువ్వు

3. శుంఠి

4. దానిమ్మచెక్క

4. నులువెంపలి

వీటిని సమముగా చూర్ణము చేసి, తేనెతో తిని బియ్యపు కడుగు త్రాగవలెను.

1. నులువెంపలి

2. నల్లకలువదుంప

3. తామరదూండ్లు

4. లోద్రగచెక్క

5. బూరుకబంక

6. నువ్వులు

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధముగ తినిన పిత్తాతి సారములు నయమగును.

శ్లో. శతపత్రం యవా ముస్తా భూనింబశ్చ రసాంజనమ్ ॥

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధముగ తినిన పిత్తాతి సారము నయమగును.

శ్లో. మృణాలం చండనం లోద్రోముత్పలం విశ్వభేజవమ్ ॥

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధమున తినవలెను.

శ్లో. పాఠా దురాలభా విశ్వమామ్రజంబష్ఠి⁹కత్ఫలమ్ ।

బిల్వం దారుహరి¹⁰ద్రే ద్వే ధన్వ¹¹యాసః సవా¹²లకః ॥

వర్గాః శ్లోకార్థ¹³నిక్షిప్తాః షడతే మధుశాలినః ।

పీతాస్తండులతోయేన పిత్తాతీసారనాశ¹⁴నాః ॥

1. లా

6. బాచ

11. యూషం

2. గుండీ

7. ంఠి

12. లు

3. యేరుజాజి

8. విశ్వాత్మ

13. క్షేప

4. తవాక్షిరి

9. కల్ప

14. నం

5. త్రా

10. ద్రా

1. సాతవేరు	2. ¹ దురదగొండివేరు	3. శొంఠి
4. మామిడిగింజలపప్పు	5. ² నేరడివిత్తులు	6. గుమ్మడి

వీటిని చూర్ణము చేసి, తేనెతో తిని బియ్యపుకడుగు త్రాగవలెను.

1. బిల్వము	2. శొంఠి	3. దేవదారు
4. మంచినసుపు	5. మానుపసుపు	6. దూలగొండవేళ్లు
	7. కురువేరు	

ఇవి సమాంశలు తేనెతో కలిపి తిని, పైన బియ్యపుకడుగు త్రాగిన పితృతీసారము నయమగును.

లోకేశ్వరరసము

శ్లో. రసస్య హేమజం భస్మ పాదాంశం మారితం క్షిపేత్ |
 ఉభయోర్ద్విగుణం గంధం మర్దయేచ్చిత్రకాంబునా ||
 పూర్వ్యా వరాటి⁴కాస్తేన టంకణేన నిరోధయేత్ |
⁵లజాక్షీరసుప్తిస్తేన భాండే క్షిప్త్వా నిరుధ్య చ ||
 శుష్కం గజపుటే పక్వం రాత్రౌ గ్రాహ్యం సుశీతలమ్ ||
 రసో లోకేశ్వరో నామ చూర్ణం గుంజాచతుష్టయమ్ |
 మధునా సహ దాతవ్యం సర్వాతీసారనాశనమ్ |

1. రసభస్మము 4 భాగములు
2. సువర్ణభస్మము ఒకభాగము
3. గంధకము 10 భాగములు

వీటిని ఖల్వమునబెట్టి చిత్రమూలపురమున మర్దించి యీ మందును గవ్వలలోపెట్టి వెలిగారమును సమముగా నూరి దానితో గవ్వలముఖమునమెత్తి ఆగవ్వలను క్రొత్తకుండలో పెట్టి ఆకుండక

1. దూలవేరు	3. నా	5. సమాసేచూర్ణపితృస
2. కరంబువ్వు	4. కన్నీన	

ఉత్తరఖండము

మూకుడుమూసి ఒక గజపుటము పెట్టి తెల్లవారిన వెనుక ఆగవ్వ¹లను ఒకరోజంతయు చూర్ణము చేయవలెను. ఇది లోకేశ్వరరసము. నాలుగు గుంజల యెత్తు తేనెతో నిచ్చిన సర్వాతిసారములు నయమగును.

లోకేశ్వరానుపానము

శ్లో. బాలబిల్వం గుడం తైలం పిప్పలీ నాగ²రం సమమ్ ।
 లేహయేన్మధునా సార్థ³మనుపానం సుఖావహమ్ ।
 పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం శిఖ⁴తి త్తిరిమాంసకమ్ ॥

శ్లేష్మాతీసారనిదానము

శ్లో. శ్వేతం విస్రం⁵భునం స్నిగ్ధం శీతలం మందవేదనమ్ ।
 గౌరవాదుచిహ్నాల్లాపైః పురీషం సార్యతే కఫాత్ ॥

చికిత్స

పూతీకాదియూషము

శ్లో. పూతీకవ్యోషబిల్వాగ్నిత⁷క్రదాడిమహింగుభిః ।
 భోజయేత్తు శృతాన్యూషాన్ శ్లేష్మాతీసారపీడితమ్ ॥

1. మంచి వామింటవేరు	2. త్రికటుకము
3. బిల్వమూలము	4. చిత్రమూలము
5. లేత దానిమ్మకాయలు	6. ఇంగువ

ఇవి సమాంశలు. వీటితో⁹తక్రయూషము తయారుచేసి,యిచ్చిన శ్లేష్మాతీసారము నయమగును.

చవ్యాదికషాయము

శ్లో. చవ్యం చాతివిషా కుష్ఠం పాథా కటుకరోహిణీ ।
 అథయా చాంబుదః శు¹⁰ంకీ బిల్వం కర్కటకాయతా ॥

1. ఒకనాడుమర్దించేది	5. మాంపైశ్చకిఖితి త్తిరైః	8. ఘస్మృతంయూషైః
2. రానాగరాస్సు	6. స	9. మారియస్తే
3. హ	7. త్ర	10. శో
4. ఆ		

చిత్రకం పిప్పలీమూలం పిప్పలీ గజపిప్పలీ ।

క్రిమిశ¹త్రు వచా దాద ధాన్యకం చ సమాః ²శృతాః ॥

శ్లో³కార్ధకల్పితా యో⁴గాశ్చత్వారః కథి⁵తాః శుభాః ।

శ్లేష్మాతిసారిణాం దేయా ఏతే వహ్నిబలప్రదాః ॥

పథ్యాదిక్వాథకల్కములు

శ్లో. పథ్యా⁶గ్నికటుకా సాతా ⁷చవ్యగ్రంధికవత్స⁸క్తైః ।

సనాగరై⁹ర్జయేత్వావ్యథః కల్కో¹⁰ వా శ్లేష్మ¹⁰పేషితః ॥

బిల్వాబ్దాదిచూర్ణము

శ్లో. బిల్వా¹¹బ్దధాతకీ సాతా ¹²శుంతీ మోచరసాస్సమాః ।

పీ¹³తా జయంత్యతీసారం గుడతక్రేణ దుర్జయమ్ ॥

శ్లేష్మాతిసారికి భోజనము

శ్లో. వహ్నిజీరకచూర్ణేన పథ్యం దేయం ¹⁴సమన్వితమ్ ॥

టీ. చిత్రమూలము జీలకఱ్ఱ వీటిని చూర్ణము చేసి వంటకములలో కలుపు¹⁵కొని తినిన శ్లేష్మాతిసారము నయమగును.

బబ్బులపత్రప్రయోగము

శ్లో. బ¹⁶బ్బులపత్రం సంపిప్త్వం రాత్రౌ జీరద్వయా¹⁷న్వితమ్ ।

కర్షమాత్రం భవేద్భక్ష్యం కఫాతీసారనాశనమ్ ॥

¹⁸అవస్థికచికిత్సావిధానము

శ్లో. శూలానాహ¹⁹ప్రసేకార్తం వమయేదతిసారిణమ్ ।

యోజయేన్న తు సంగ్రాహి పూర్వమామాతిసారిణే ॥

1. త్రు

2. స్ఫుటాం

3. తం

4. గో

5. తో

6. ని

7. సమ

8. కా

9. చయోక్వాథో

10. కీక్యతం

11. రాబ్బ

12. శో

13. ల్వాహా

14. సమగ్రకం

15. కుతింజీ

16. ర్భుః

17. హి

18. లంఘనం తింజీ

రోగాలు

19. ద్రో

అతీసా¹రో²పి భూయిష్ఠం భవ³త్యామాశ్రయ⁴స్తదా ।
మందాగ్నిం వాత⁵జం ముక్త్యా⁶క⁷ర్తవ్యం లంఘనం హితమ్ ॥

నాగరాదికషాయము

శ్లో. నాగరాతివిషాముస్తా వచా చైవ హరీతకీ ।
పిబే⁸త్ప్రకృష్ణ⁹ఫ¹⁰తం తో¹¹యం యోగో¹² వా¹³తాతిసారజిన్ ॥

పథ్యనిర్ణయము

శ్లో. త్సుధార్తం భక్షయేల్లాజా¹⁰స్మసూరం హి¹¹ంగుపాచితమ్ ॥
నైవాన్నం దాపయేత్పథ్యం పూర్వమామాతీసారణే ।
ఆమవాతాతిసారఘ్నం పథ్యం¹² తక్రొదనం హితమ్ ॥

టీ. ఆకలి యయిన పేలాలు తినిపించవలెను. చిరుకందికట్టు ద్రాగించవలెను. ¹³మజ్జిగయన్నము పథ్యము పెట్టవలెను. ¹⁴ఆమవాతాతిసారములు నయమగును.

త్రిదోషాతిసారనిదానము

శ్లో. వరాహస్నేహమాంసాంబుసదృశం సర్వరూపిణమ్ ।
కృత్రసాధ్యమతీసారం విద్యాద్దోషత్రయోద్ధవమ్ ॥

టీ. పురీషము పంది¹⁵క్రొవ్వు వలె నున్నను, మాంసముగడిగిన నీళ్ల¹⁶వలె నున్నను, ¹⁷వాతాదిదోషాతిసారములలో చెప్పిన వర్ణములు కలిగియున్నను త్రిదోషాతిసారమని ¹⁸ఎఱుంగునది. ఇది కృత్రసాధ్యము.

1. రా
2. ద్యా
- 3.ంత
4. సంయుక్తం
5. ప్రో
6. ద్ర
7. లైసోద్దై

8. రోగ్య
9. హో
- 10.ంతు
11. సు
12. సవో
13. పెరుగు ఫంటకం
14. త్రిదోష

15. నెయ్యిప్రకారాన ఉన్నాను
16. ప్రకారాన ఉన్నాను
17. నానావర్ణాలైయున్నాను
18. యెరింగేది

చికిత్స

రసౌషధము

శ్లో. మృతసూతం మృతం స్వర్ణం మృతం తామ్రం సమం సమమ్ ।
 తుల్యం చ ఖాదిరం సారం తథా మోచరసం క్షిపేత్ ॥
 ద్రవైశ్శాల్మలిమూలా¹ తైర్మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ।
 చ²ణమాత్రా వటీ భక్ష్యో సహ నిష్కైకజీరకైః ॥
 త్రిదో³షజాతాతిసారసర్వజ్వరవినాశినీ ।

ఆనందభైరవరసము

శ్లో. ⁵హింగుళం చ విషం వైవ మాగధీటంకణోషణమ్ ।
 శక్తిపిష్టైస్తు గుంజైకం రస ⁶ఆనందభైరవః ।
 సన్నిపాతా⁷తిసారఘ్నః పథ్యం శాకం చ పూర్వవత్ ॥

రక్తాతిసారము

శ్లో. సఫేనవిచ్ఛం నరుజం సోవిబంధం పునః పునః ।
 అల్పాల్పమల్పసమలం లక్షణం సంప్ర⁸కీర్తితమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. లోకనాథరసో దేయో మూషైకం చానుపాయయేత్ ।
 దధితైలఘృతం క్షీరం కర్ష¹⁰శుంఠీగుడాన్వితమ్ ॥

పాఠాదికషాయము

శ్లో. పాతామృతానీరదనాగరాణాం
 క్వాథో నిహన్యా¹¹దతిసారమాశు ।
 సామే సశూలే దధిరాన్వితే చ
 ప్రవాహి¹²కాయాం గ్రహ¹³ణీగదే చ ॥

1. క్షమ	వ్యోమంబంకణంమగ	9. దాశ్రికం
2. శో	ధీస్సమం	10. శో
3. హ	6. మా	11. మ
4. పోద్ధమ	7. ది	12. కేచ
5. హింగుళం చ విషం	8. లి	13. జోనఘోరం

1. పాశవేరు 2. తిప్పతీగ 3. మున్నలు 4. శొంఠి

వీటితో కషాయము పెట్టి యిచ్చిన రక్తాతినారము నయమగును.

వత్సకాదికషాయము

శ్లో. సవత్సక¹స్సాతివిషస్సబిల్వః

సోదీచ్యము²స్తశ్చ కృతః కషాయః ।

సామే ³స⁴శూలే ⁵చ సశోణితే చ

చిరప్రవృత్తే ⁶చ హితో⁷తి⁸సారే ॥

కపిత్థమజ్జాది

శ్లో. కపిత్థమజ్జా లశునం స⁹క్షౌద్రం తైలమేవ చ ।

⁹ప్రవాహికాం సరక్తాం చ సశూలాం చ హరేద్ధృవమ్ ॥

కదంబపత్రపుష్పప్రయోగము

శ్లో. పత్రాణి పుష్పాణి కదంబక¹⁰స్య

క్షీరేణ పిష్ట్యా ప్రయతో విదద్యాత్ ।

నివారయేచ్ఛోణిత¹¹జాతినార-

మ¹²నేన నాగే¹³ంద్రమివాంకుశేన ॥

వచాదిజైరము

శ్లో. వ¹⁴చా దీప్యం జాతిఫలం సమాంశేన యజ్జేత్రయమ్ ।

¹⁵సర్వమేతస్త్వమీం కృత్వా చూర్ణయిత్వా ప్రయోజయేత్ ॥

ఉష్ణోదకయుతం ¹⁵పేయం రక్తశూలాతినారజిత్ ।

1. వన 2. ఓమము 3. జాజికాయ

1. శ్చ

2. స్తచ

3. చ

4. చూ

5. నచ

6. తి

7. చారః

8. జ్ఞ

9. ప్రవాహికేచరకేచ

సశూలేన హరింన్నరః

10. శ్చ

11. జీర్ణమంతం

12. హమత్త

13. న

14. చా

15. తదర్థంతంపక్షీకృత్యా

శేషామృద్వాద్యయం

యజేత్

16. పానం

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ¹బాగుగ మసిగా ²చేసి చూర్ణముచేసి
వేడి నీళ్ళతో నిచ్చిన రక్తశూలాతిసారములు నయమగును.

భాషాయోగము

1. కలి రెండు సోలలు

2. పసగడుగు రెండు సోలలు

వీటిని కలిపి సోలెడున్నరగా మరిగించి, పంచదార ³ఒకపలము
రాసున్నము పోకంత కలిపి యిచ్చిన శుద్ధరక్తాతిసారము నయమగును.

తండులీయప్రయోగము

శ్లో. మేఘనాథస్య మూలం వా మధునా సితయా స⁴హ ।

తండులోదకపానేన సర్వరక్తా⁵తిసారనుత్ ॥

విడంగమరిచాదికల్పము

శ్లో. విశంగం మరిచం ⁶శుంఠీ కపిత్థం బదరీఫలమ్ ।

⁷చాంకేరీ తక్రసంపిష్టం కర్షం శ్లేష్మా⁸తిసారజిత్ ॥

పురాతనఘృతం దేయం ⁹పథ్యం క్షీణా¹⁰తిసారిణామ్ ।

అసాధ్యతీసారము

శ్లో. పక్వజాంబవసంకాశం పక్వతై¹¹లవసా¹²సమమ్ ।

మజ్జామాంస¹³నిభం మ¹⁴స్త్రుసప్తశం సర్వరూపిణమ్ ॥

సాకుణం కర్బురం స్నిగ్ధం సగంధం కుపితం బహు ।

తృష్ణాదాహోదుచిశ్వా¹⁵సహిక్వాపార్శ్వాద్విశూలినమ్ ॥

అరతీమోహమూర్ఖా¹⁶యయుక్తం పక్వ¹⁷వలీగుదమ్ ।

ప్రలాపజ్వరశోభార్త¹⁸మతీసారిణం త్యజేత్ ।

1. లెస్సా

7. వా

12. స్త్రా

2. జేచ

8. ప్రాతం

13. సా

3. ప. గ

9. జే

14. చ

4. హా

10. స్స

15. పు

5. తి

11. శ్చ

16. తృష్ణాతిసారిణంత్యజేత్

6. శో

టీ. నేరేడు పండువంటి వర్ణ¹ము కలదైనను, మరిగిన నూనె వర్ణ²ము కలిగియున్నను, వస, మజ్జ, మాంసము, మస్త, వీటి వర్ణముతో సమానమైన వర్ణము కలిగియున్నను, వాతాద్యతీసారములలో చెప్పిన అన్ని రూపములు కలిగియున్నను,³ ఎఱ్ఱనై యున్నను, కర్బురవర్ణ⁴ము కలిగి యున్నను, మలము స్నిగ్ధమై యున్నను, దుర్గంధయుతమైనను, దప్పి మంట అరోచకము శ్వాస హిక్కు ప్రక్కలలో నొప్పి కలిగియుండుట, ⁵ఏమియు సహించకుండుట, మూర్ఛ, కెనరు దిగుట, ప్రలాపము జ్వరము⁶ శరీరము వాచుట ఈలక్షణములు అతిసార రోగికి కలిగిన యెడల అసాధ్యము.

శ్లో. హస్తపాదాంగుళీసంధిశోథమూత్రవినిగ్రహాః ।
అధ్మానం చైవ తృట్ఫర్దిం పురోషస్యాతి చోష్ణతామ్ ।
విశేషేణ సరం పృథ్థం దృష్ట్వా⁷తీసారిణం త్యజేత్ ॥

టీ. హస్తపాదాంగుళీసంధులు వాచినను, వ్రేళ్ళరేఖలు కనబడకుండినను, మూత్రబంధము కలిగినను, కడుపుబ్బినను, వాంతికలిగినను మలము అతివేడిగ నున్నను, రోగి అతివృద్ధుడై యున్నను ఈలక్షణములుగల అతిసారవ్యాధికి చికిత్స సేయవద్దు.

చతుర్ముఖరసము

శ్లో. రసగంధకలోహాశ్రం సమం సూతాంఘ్రి⁸హేమ చ ।
సర్వం ఖల్వే తు నిక్షిప్య కన్యాస్వరసమర్పితమ్ ॥

1. మైన	5. యేమిన్నిసయించ	యాలక్షణము గలిగినా
2. మెనను	పున్నను	అశోగి చచ్చును.
3. యేమాటియైనను నానా	6. ఒడలు వాపు జ్వరాతి	7. పు
వర్ణమై మలవిడిచినను	సార అతిసారాలకు	8. పుట్టినను
4. మైనను		9. హా

ఏరండపత్తై¹రాచ్చాద్య ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్ ।
 సంస్థాప్య²తత ఉద్ధృత్య³ సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥
 ఏకాదశక్షయూ⁴హంతి⁵ పాండురోగౌ⁶ ప్రమేహకౌ⁷ ॥
 శూలం చ శ్వాసకాసం చ మందాగ్ని⁸ం చాప్లుపిత్తకమ్ ।
 వ్రణాంశ్చ⁹ సర్వవాతాంశ్చ¹⁰ వృక్షమింద్రాశనిర్యథా ॥
 పుష్టిదం ధన్యమారోగ్య¹¹బలవీర్యప్రదం శుభమ్ ।
 చతుర్ముఖేన దేవేన బ్రహ్మణా యోజితం పురా ॥

1. పాదరసము ఒకభాగము	2. గంధకము ఒకభాగము
3. లోహభస్మము ఒకభాగము	4. అద్రకభస్మము ఒకభాగము
5. స్వర్ణభస్మము $\frac{1}{4}$ భాగము	

వీటిని ఖల్వమున బెట్టి కలుబందరసమున ఒకనాడు మర్దించి యీ మందును ఆముదపాకులో పొట్లముగట్టి ధాన్యరాశిలో మూడునాల్గ్లించి నాలుగవ నాడు తీసి అనుపానవిశేషములతో నిచ్చిన ఈ శ్లోకములో చెప్పిన వ్యాధులు నయమగును.

జ్వరభేదములు

శ్లో. ఆదా వాతాత్తతః పితౌ¹⁰శ్లేష్మణ¹¹స్తదనంతరమ్ ।
¹²ఏభిర్దోషైస్సమాయుక్తం త్రిదోషం ద్వంద్వజం తథా ।
 వాతపితౌ¹³ద్వాతకఫాశ్లేష్మపితౌ¹⁴దుదాహృతమ్ ॥
 భూతాజ్జ్వరాభిఘాతాచ్చ¹⁵హ్యభిచారాభిశాపాతః ।
¹⁶ఏవం చైకాహికం చైవ ద్వాహికం త్రాహికం¹⁷తథా ॥

1. దధితో	7. ంత్ర	13. ఏ
2. క్షయమేకాదశం	8. భకావయేత్	14. శ్లేష్మం ఆమపిత్తముదాహృతం
3. త్సా	9. రససింధూరం	15. ఆ
4. శ్చ	10. గు	16. ఏకం
5. ని	11. శ్లే	17. స్త
6. ని	12. ంత	

మానజం తాపజం వైవ జ్వరాన్ ప్రోక్తాన్ పృథక్ పృథక్ ।¹
 ఏతాన్వాతాదిజాన్ జ్ఞాత్వా సాధ్యాసాధ్యం సుబుద్ధిమాన్ ।
²చికిత్సన్క్రియమాప్నోతి నోచేద్దుష్క్రియాన్నయాత్ ॥
 ఉపేక్షాపేక్ష³యాల్పజ్ఞాః కృత్వా హీనాధికాం క్రియామ్ ।
 బ్రహ్మహత్యాదికాన్ నోషాకాన్ ప్రాప్నువంతి ⁴న సంశయః ॥

అరిష్టలక్షణములు

శ్లో. ఆలస్యమరు⁵చిశ్చర్దిః శైత్యం శిరసి వేదనా ।
 గాత్రకం⁶పః క⁷ంతభ⁸ంగో వైవ జీవంతి దేహి⁹నః ॥

జ్వరములో దినవ్యవస్థ

శ్లో. సప్తమీ ద్విగుణా యా¹⁰వద్దశమ్యేకాదశీ ¹¹తథా ।
 ఏ¹²షా ద్విగుణితా ¹³సీమా మోక్షాయ చ వధాయ చ ॥

లంఘనముంచదగనివారు

శ్లో. బా¹⁴లో వృ¹⁵ద్ధో గర్భిణీ స్థూలదేహీ
 కా¹⁶ర్మ్యగ్ర¹⁷స్తః సూతికా క్షీణధాతుః ॥
 కామ¹⁸క్లాంతో¹⁹జీర్ణిమాన్ ¹⁹వాతలో వా
 కుర్యాద్దేహీ నోపవాసం విరేకమ్ ॥

శ్లో. కృశా²⁰నాం బాల²¹వృద్ధానామలసా²²మాతిసారయోః ।
 క్రమాచ్ఛికిత్సా కర్తవ్యా త²³త్రస్యాల్లంఘనం విషమ్ ॥

1 పంచాశజ్వర భేదాస్యం

స్త్రయోదశ సన్ని

పాతాః

2. తథాచేత్క్రి

3. యేత్సజ్ఞ

4. స్న

5. చిద

6. పో

7. శా

8. గ్నం

9. నం

10.ంతి

11. స్త

12. తాం

13. శైచ్చ

14 తా

15 ద్ధా

16 ర్మ్య

17 స్తో

18 క్రాంతజ్వార్తిమాన్

19 బాయతేవాన్

20 సు

21 వార్ధక్యం

22 మ

23 తంచైతే

ఉపసన్ని పాతనిదానము

శ్లో. హరిద్రః కర్ణకవచ¹ః పాదపంకజ ఏవ చ ।

బృహ²తీ తిక్త³కశ్చైచ తథా కాలప్రసో⁴వకః ॥

రక్తోదరో మేఘదూతో ధను⁵శ్చ పరికీర్తితాః ।

భైరవోక్తక్రమేణైవ లక్షణం పృథగుచ్యతే ॥

వీటికి ప్రత్యేకలక్షణములు

హరిద్రము

శ్లో. పిత్తభ్రమస్తథా కోపశ్చాపల్యం బుద్ధిహీనతా ।

పీతం నేత్రం⁷ తథా మూత్రం శరీరం పీతవర్ణ⁸కమ్ ।

హరిద్రమేవం జానీ⁹యాత్ వర్ణ¹⁰తః కామి¹¹లాం యథా ॥

కర్ణకవచము

శ్లో. భ్రమః కంపస్తథా జల్ప¹² ఏ కాంగజ¹³డతా తథా ॥

¹⁴శిరోర్తిశ్చ తథా కర్ణకవచే తాప ఏవ చ ॥

పాదపంకజము

శ్లో. కర¹⁵పాదతలే దాహ ఉదరే పృ¹⁶ష్ఠభాగతః ।

కంఠే కంఠాశ్శిరో¹⁷ర్తిశ్చ లక్షణం పాద పంకజే ॥

బృహతీలక్షణము

శ్లో. వదనం కటుకం విద్యాత్ కటి¹ దాహో²తిదారుణః ।

మూ¹⁸ర్ధఫాలోదరే కం¹⁹పో లక్ష²⁰ణైర్బృహతీం²¹ వదేత్ ॥

1 జాహ్నుచంకుః ప్రాణ

వల్లభః

2. తా

3. ః

4. పాన్మాదకస్తథారు

5. వస్య

6. హివా

7. క్ష

8. తాం

9. యా

10. తా

11. లో

12. యే

13. ఉత్తథా

14. శిరోర్తిశ్చతథాతాపః

కర్ణకవచఉచ్యతే

15. శ్చరణయోర్దా

16. భ

17. ర్దా

18. ర్ధిమూ

19. సే

20. ణంబు

21. క్షథా

త్రిక్¹కము

శ్లో. చిహ్నం తిక్తే విజానీయాత్ ఘాతయేత్సప్తవాసరే ।
సర్వాంగే బహుధా కంఠూర్జ్వరః కంపస్తథా భవేత్ ॥

కాలప్రదోషము

శ్లో. గ్రహభూతప్రదుష్టత్వం ²కలుషేంద్రియతా భవేత్ ।
క్షణే క్షణే భవేచ్ఛర్దిర్దిశానామవలోకనమ్ ।
ఉషఃకాలే భవేత్స్వేదః కాలప్రదోషలక్షణమ్ ।

రక్తోదరము

శ్లో. అస్థికంఠో ⁴వహ్నిమాంద్యం ముఖే కటుకతా భవేత్ ।
క్షణే క్షణే భవేన్మూత్రం చిహ్నం రక్తోదరే భవేత్ ॥

మేఘదూతప్రకారము:

శ్లో. పృష్ఠభాగే తథా శూల⁷ముదరే పృష్ఠభాగతః ।
కంఠే కంఠూర్శ్చిరో²ర్త్తిశ్చ మేఘదూతస్య లక్షణమ్ ॥

ధనుర్లక్షణము

శ్లో. అతిశోషః శిరో²ర్త్తిశ్చ ధనుర్లక్షణముచ్యతే ॥

ఉపసన్నిపాతనిరూపణము

సంపూర్ణము.

అరిష్టలక్షణము

శ్లో. ఊర్ధ్వశ్వాసో భవేద్యస్య మూర్ఛా కంఠః క్షణే క్షణే
¹⁰తథా శోఫః కుక్షిశూ¹¹లం ముఖం వా కుంకుమప్రభమ్ ॥

1. ప్రకారః

2. విమలే

3. జ్వర

4. బహిష్కే

5. రో

6. :

7. ఉ

8. ప్రకారః

9. ౦

10. ధృతశోభా

11. ళ

అంగకంఠః కటిభంగః ముఖాద్వాయుశ్చ నిస్సరేత్ ।
 గ్రీవా భగ్నాఽథవా నీలా రాత్రౌ దాహో దివా హిమమ్ ॥
 కృష్ణా జిహ్వఽతిరక్తా వా గుదభ్రంశ⁵విశీర్ణతాః ।
 శ్లేష్మనాడీ⁶ చరేద్వాతస్థలే వ⁷ర్జ్యో భిషగ్వరైః ॥

చనుబాలుపడుటకు

దుష్టుపువ్వును ఉప్పు వెయ్యికుండ వండి స్నానముచేసి నూకల
 జావతో తినిన కుంభద్రోణములుగా చనుబాలు పడును.

పనసత్వక్ ప్రయోగము

పనస చెక్కలను అవుపాలతో ద్రోక్కి రసము పిడిచి పాలలో
 కలిపి త్రాగిన పాలు పడును.

శూలగజకేసరి

1. రసము	2. గంధకము
3. వెలిగారము	4. తెల్లగాజుమలము
5. మండురము	6. దుప్పికొమ్ము
7. లోహచూర్ణము	8. అభ్రకము
9. గవ్వసున్నము	10. తామ్రభస్మము
11. నాభి	12. శంఖులు
13. ఇట్టికొమ్ము	14. పెద్దశంఖము
15. ముత్యైవు చిప్పలు	

ఇవి సమాంశలు గూర్చి శుద్ధి చేసి భస్మము చేసి మిరియాల
 చూర్ణము సమాంశము గలిపి 40 దినములు సేవించిన శూలలు
 నయమగును.

1. పో	4. క్తం	7. ర్జ
2. గ్న	5. శరీర్షయక్	8. గలుగు
3. శ్లేష్మ	6. హచనిర్వా	9. మిర్చ

బాలజ్వరములకు

లశునమరిచాది

శ్లో. లశునమరిచకృష్ణామాణి¹మంథోగ్రగంధా

శుకతరుఫలబీజం శ్యామగోమూత్రపిష్టమ్ ||

కఫవమనవికారాన్బాలకానాం² నిహన్యా -

త్తదపి చ³ బిజలపిష్టం వా ప్రలేపే ప్రశస్తమ్ ||

1. వెల్లుల్లి

2. మిరియాలు

3. పిప్పళ్లు

4. సైంధవలవణము

5. వన

6. కింశుకబీజము

వీటిని కఱ్ఱియావు పంచితముతో నూరి లోపలికి నిచ్చునది, దీనినే కఱ్ఱియావుల పంచితమున వేడినీళ్లతో గలిపి వీపున బట్టించి వెదురు బద్దల అగ్నిచేత కాచిన బాలజ్వరము హరించును.

కటురోహిణీప్రయోగము

శ్లో. కటురోహిణికాచూర్ణం పిబేత్ స్తన్యసమన్వితమ్ ||

సర్వజ్వరహరం కీఘ్రం శిశూనాం చ వివేషతః ||

భాషాప్రయోగము

1. కానుగచెక్క

2. ఎఱ్ఱబాణి పువ్వు

3. తెల్లజటామాంసి

4. యష్టిమధుకము

వీటిని వేడినీళ్లతో నూరి లోపలికి ఇచ్చిన బాలజ్వరములు నయమగును.

పంచాగ్నిచూర్ణము

శ్లో. పంచాగ్నిః పంచలవణం త్రిక్షౌరం రామతం వచామ్ |

కటుత్రయాజమోదం చ జీరకద్వయసర్వపమ్ ||

వర్షాభూలశుననం చైవ స్నుహీక్షీరేణ మిశ్రితమ్ |

సూరణాభ్యంతరే క్షిప్త్వా పుటపక్వం సముద్ధరేత్ ||

1. బం

3. బహిలేపో పానీయం

4. హరం

2. క్రయత్నం

మిత్రతంవా

5. త్తన్

సర్పిషా పయసా వాఽపి తక్రేణోష్ణోదకేన ¹వా ।
 అష్టోద²రా³ణి గుల్మ⁴ంశ్చ శూలాని వివిధాని చ ॥
 అగ్నిమాంద్యాదుచిచ్ఛ⁵ద్దిసర్వశూలరుజా ⁶హరేత్ ।

త్రిదోషస్థాననిర్ణయము

వాయుః ⁷స్వాత్తు కటీప్రదేశనిహితః పైత్యం చ నాభిస్థితమ్ ।
⁸శ్లేష్మో కంఠగళప్రదేశనిహి⁹తో దోషత్రయస్థానకమ్ ॥
¹⁰తద్దోషత్రయవాతపిత్తకఫజాః కర్మప్ర¹¹పాకోద్భవాః ।
 దృశ్యంతే భువి మానుషేషు సకలా రోగా యతః ప్రాయశః ॥

చందనాదిచూర్ణము

శ్లో. చందనాగరుకర్పూరం తక్కోలం జాతికేసరమ్ ।
 హ్రీబేరం పిప్పలీ ద్రాక్షా ఖర్జూరైలాలవంగకమ్ ॥
¹²ఉశీరం మధుకం చైవ ముస్తా ఖర్జూర¹³కోత్పలమ్ ।
 పద్మా సుగంధపద్మం చ సమభాగం సుచూర్ణితమ్ ॥
 శర్కరా ద్విగుణం చైవ ¹⁴శీతం జ్వరనివారణమ్ ।
 హస్తపాదాదిదాహేషు నేత్రదాహే వి¹⁵శిష్యతే ॥
 పైత్యమూర్ఛాజ్వరం హంతి చంద్రవాక్చంద్రభాషితమ్ ।

ఆరోగ్యస్నానవిధి

శ్లో. గురుభౌమార్కవారేషు విషనాడిం ¹⁶విశోధ్య చ ।
 రో¹⁷గి¹⁸ణా¹⁹మభిషేక¹⁹స్తు సర్వవ్యాధినివారణః ॥

1. చ

2. త్ర

3. ని

4. ని

5. చీ

6. రి

7. స్నాన

8. ప్రోద్య

9. తం

10. తే

11. కోపోసహ

12. కోశిరా

13. చో

14. సీతజ్వర

15. శేషదిః

16. నశోధయేత్

17. గీ

18. ంల

19. ంతు

పెద్దరోగము¹లకు

చిట్టంకుడువేరు చూర్ణము ²మూడుభాగాలు మిరియపుచూర్ణము
³ఒకభాగము కలిపి ప్రాతఃకాలమందు అరచేత గుంటెడేసి నేనించి పుడి
 సెడు ప్రాచినీళ్ళు త్రాగేది. మలద్వారమున క్రిములు పడును.

పథ్యము చప్పెడి. పాలు ఆన్నమున్ను. ఈక్రమమున 4 దిన
 ములు నేనించిన పెద్దరోగములు నయమగును.

జ్వరాదిలక్షణము

శ్లో. శ్రమో నేత్రప్లవో²నిద్రా రోమహర్షాంగతాపనమ్ ।

జృంభా తృష్ణా² రుచిశ్చైవ జ్వరాణాం పూర్వలక్షణమ్ ॥

తరుణార్క⁴రసము

శ్లో హింగుళం నెల్లిపాషాణం వత్సనాథం సమాంశకమ్ ।

సర్వతుల్యం సర్పవిషం మర్దితం ప్రహరద్వయమ్ ॥

జంబీరాణాం రసైః పేష్య⁵మార్ద్రాకస్య రసేన వా ।

తరుణార్కరసో నామ నిత్యనాథేన నిర్మితః ॥

అస్తుపిత్తజ్వరము

శ్లో. ఛర్దిః ప్రసే⁶ గురు⁶తా చ గాత్రే

మందాగ్నిదౌర్బల్యశిరోవ్యధా⁷శ్చ ।

హిక్మారుచీ మందగతా చ నాడీ-

⁸హ్యమూఖ్యపైత్యజ్వరలక్షణం తత్ ॥

రక్తపైత్యజ్వరము

శ్లో. తృష్ణా మూర్ఛా భ్రమో దాహః సంతాపో జ్వర⁹ ఉత్కటః ।

అతిమందగతిర్నాడీ పైత్యకే రాధికే జ్వరే ॥

1. న

2. సా 3

3. సా

4. 0

5. 02

6. తప్రకీతం

7. చ

8. మాప్లుశ్చ పైత్యజ్వర

వేదయుక్తం

9. ము

ఉల్బణపైత్యజ్వరము

శ్లో. ఆధ్వానం కుక్షిశూలం చ దాహస్తృష్టా జ్వరో¹ధికః ।

కర్ణఘోష²శ్చ బాధిర్యముల్బణే పైత్యకే జ్వరే ॥

జ్వరభేదములు

శ్లో. వాతపి త్రకః³ఫద్వంద్వసన్నిపాతాభిచార⁴తః ।

²రోషగ్రహప్రకోపే⁶ణ ⁷జ్వరో⁵ప్రవిధ ఉచ్యతే ॥

సన్నిపాతగిరివజ్రాయుధరసము

శ్లో. రోసాన్ముషికపామాణం ద్విగు⁹ణం భాగసంయుతాః ।

నాగవంగ¹⁰కగంధాశ్చ భాగార్థం విషమేవ చ ॥

ధుత్తారస్య చ బీజాని భాగార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।

ఖల్వమధ్యే వినితీప్య సర్వం ¹¹కజ్జలికం కృతమ్ ॥

పంచకోలకమాయేణ పంచార్కే¹²ణ దినే దినే ।

దినపూర్వం ది¹³నాంతే చ ఛాయాశుష్కం చ మర్దయేత్ ॥

మ¹⁴త్సన్యానాగమయా¹⁵రాణాం వారాహై¹⁶ర్మా హిషై¹⁷స్తథా ।

ఏతైః పితైః క్రమే¹⁸నైవ దినమేకం పృథక్ పృథక్ ॥

శిగ్రుతైలేన మర్ద్యం తు విషబీ¹⁸జోద్భవేన చ ।

మాషమాత్రాం పటం కుర్యాదనుపాసవిశేషతః ॥ ¹⁹

సర్వజ్వ²⁰రాస్సన్నిపాతం తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ।

²¹యథేష్టపథ్యం దద్యా²²చ్చ నారికేళాంబుసంయుతమ్ ॥

1. త్కటం

2.ంచ

3. ఘోమాభతం

4. ధా

5. జేవ

6. స

7. మాశోష్టజ్వరము

8. సమూషణ

9. జో

10. శ్చ

11. ఖ

12.ంచ

13. సంతేజ

14. చ్చ

15. రంచ

16.ంచ

17.ంత

18. జంతభైవచ

19. ఆర్ద్రాశ్మరసేనైవ కుచ

కృత్వల సంయుతం

వాక్సీ పుసర్నవాభాగం

ద్రవ్యభ్యేహి నిదాప

యేత్

20. రేస

21. యే

22. త్

¹ద్రాక్షాతాంబూలఖర్జూరమిక్షుకాండాని దాడిమమ్ ।
ఉశీరం వ్యజినే ²దత్వా వీజినీయం నిరంతరమ్ ॥
సర్వాంగే చందనం లేప్యం గిరిం వజ్రాయుధం యథా ।
సన్నిపాతం మహాభూరం సాధ్యాసాధ్యం నిహంతి చ ॥
గిరివజ్రాయుధో నామ్నా ⁴హ్యశ్వి ⁵భ్యామితి నిర్భీతః ।

1. రసము ఒకభాగము 2. మూషకపాషాణము రెండుభాగములు
3. నాగ⁶వంగగంధకములు ఒక్కొక్కభాగములు
4. వత్సనాభి 5. ఉమ్మెత్త విత్తులు ⁷ $\frac{1}{2}$ భాగములు

వీటిని ఖల్వమున పెట్టి పంచకోలకషాయమున జల్లేడుసమూల
రసమున ప్రతిదినము మర్దించి యెండలోనుంచి నీడను మర్దించునది.
తరువాత

1. సాము 2. నెమలి 3. పంది 4. ఎనుబోతు

ఈబేదులతో ఒక్కొక్కదినము చొప్పున మర్దించి మునగ
విత్తుల తైలమున ఒకదినము మర్దించి ముషీణిగింజల తైలమున ఒక
దినము మర్దించి మినపగింజలంత వటికలు చేసి అనుపానవిశేషములతో
నిచ్చిన సన్నిపాతములు నయమగును.

మేహాలకు

అశ్వత్థబీజాది

శ్లో. అశ్వత్థబీజం హరిణిస్య శృంగం

తక్రేణ పీత్వా మధునాఽథవాపి ।

సర్వప్రమేహాస్సహపైవ హన్యా-

ద్దశాననం రామశరైర్యథైవ ॥

1. దాడిమయిక్షుఖండాని 3. య్యం
ద్రాక్షా ఖర్జూరతాంబూలం 4. మ
2. దా యువ్యం 5. వ్యా

6. భస్మం
7. య
8. ంచ

పుష్పిపంటికి

గుంజామూలప్రయోగము

గురువిందవేరు ఉప్పుడుబియ్యము నమిలి పుష్పిపంట గరచి పట్టి వీపుకు తొడలకు ఆముదముచమురుకొని ¹కొంచెము సేపుండిన పంటి నుండి పురుగు వెడలి చచ్చును.

అర్థనారీశ్వరరసము

శ్లో. రసగంధామృతం తుల్యం ఖల్వే కృత్వా తు కజ్జలీమ్ ।
 నకులస్య ముఖే క్షిప్త్వా మృ²దా సంవేష్టయేద్దృ³ఢమ్ ॥
 నిక్షిపేద్భాండమధ్యే తు ⁴లవణేన ప్రపూరయేత్ ।
 భాండవక్త్రం ⁵మృదా లిప్త్వా చతుర్యామం ⁶విపాచయేత్ ॥
 స్వాంగశీతం విచూర్ణ్యాథ నస్యకర్మణి యోజయేత్ ।
 వామభాగే జ్వరం హంతి ⁷వామనాసాప్రయోగతః ॥
 దక్షిణేన తు భాగేన హ్యరోగ్యం నిశ్చితం భవేత్ ।
 మునినా కథితో⁸ హ్యేష నైద్యజీవన⁹ హేతవే ॥
 గుహ్యద్గుహ్యతమం ప్రోక్తం గోపసి¹⁰ యం ప్రయత్నతః ।
 అర్థనారీశ్వరో నామ రసో²యం కథితో భువి ॥

1. రసము

2. గంధకము

3. నాభి

యివి సమాంశలు ఖల్వములో మర్దించి ప్రాణముతోనున్నముంగి నోట్లోపెట్టి చీలమన్నునిచ్చి యీతలకాయను కడవలో పెట్టి ఉప్పు నిండుగ బోసి మూకుడు మూసి చీలమన్నులిచ్చి గాఢాగ్నిని నాలుగు బాములు పురముబెట్టి స్వాంగశీతలమున¹¹ తీసి చూర్ణముచేసి కరాటాన బెట్టి యెడమ ముక్కున నస్యమువేసిన ఎడమభాగమున జ్వరము విడుచును. కుడిము

1. ఘడియపుంటే

5. స్యమృద్భూత

9. హా

2. ర్ద్రా

6. అధాగ్నినా

10. య్యం

3. పం

7. రక్షణం లోక కాతుకమ్

11. తీసి

4. అదోర్ధ్వలవణ

8. ద్వేష

క్కున నస్యము చేసిన కుడిభాగమున జ్వరము విడుచును. ఇది మహా
గోప్యమైన రసము. వైద్యునకు జీవనోపాయము.

మృతో¹త్థాపనరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం శిలా²తివిషహింగుళమ్ ।
మృతకాంతాభకం తామ్రం హరితాశం సమాక్షికమ్ ॥
మాషమాత్రం ప్రదాతవ్యం హింగువ్యోషార్ద్రైకద్రవైః ।
సకర్పరానుపానం స్యాన్మృతో³త్థాపనః⁴ రసః ॥
వీడితః సన్నిపాతేన గతో వాపి యమాలయమ్ ।
తత్క్షణం జీవతే తథ్యం పథ్యం క్షీరం ప్రదాపయేత్ ॥

1. రసము	2. నాభి	3. గంధకము
4. మణిశిల	5. అతివస	6. యింగిలీకము
7. కాంతభస్మము	8. అభ్రకభస్మము	9. తామ్రభస్మము
10. హరిదళము	11. హేమమాక్షికము	

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ఒకమాత్ర ఇంగువతో గాని
త్రికటుకముతో గాని అల్లపురసమున గాని కర్పూరముతో గాని ఇచ్చిన
సన్నిపాతములు నయమగును.

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధ మజమోదాం¹ ఫలత్రయమ్ ।
సర్జ్యక్షారం యవక్షారం వహ్నినైంధవజీరకమ్ ॥
సావర్చలం విశంగాని టంకణం² త్రూషణం సమమ్ ।
విషముష్టిః సర్వతుల్య జంబీరరసమర్దితమ్ ॥
మాషమాత్రాం వటిం³ ిఖాదేదగ్నిమాంద్యప్రశాంతయే ।
అశీ⁴తిం వాతజా⁵ రోగా⁶ గుల్మం చ గ్రహణీం జయేత్ ।
రసః కాలాగ్నిరుద్రో⁷యం పూజ్యపాదేన నిర్మితః ॥

1. ద్వా	4. తూర్ణా	7. చ కబుత్రయం
2. దివిష	5. ష	8. త్వా
3. ద	6. ధ్య	9. తీన్వా

తరుణార్కరసము

శ్లో. సర్వఫేనం చతుర్భాగం తత్సమం ¹హ్యమృతం తథా ।
 దరదం వైకభా²గం స్యాన్ముషపాషాణమేక³కమ్ ॥
 జంబీరవారిణా పేష్యం మద్దితం ప్రహరద్వయమ్ ॥
 గుంజాప్రమాణవ⁴టికా⁵ం శ్చాయాశుష్కా⁶ం శ్చ కారయేత్ ।
 తరుణార్కరసో నామ సర్వదోషహరః ⁷పరః ।

1. గరళము ⁸⁴ భాగములు 2. నాభి ⁹⁴ భాగములు
 3. ఇంగిలీకము ¹⁰¹ భాగము 4. మూషపాషాణము ¹¹¹ భాగము

వీటిని నిమ్మపండ్ల రసమున రెండురూములు మద్దించి గుంజా ప్రమాణవటికలు చేసి అనుపానవిశేషములతో నిచ్చిన సమస్త దోషములు నయమగును.

జోగి¹²నాథరసము

శ్లో. రసం గంధం విషం తుల్యం మాక్షికం చ మ¹³నశ్శిలా ।
¹⁴శుల్బం చ లోహభస్మాభ ముండం దరదమేవ చ ॥
 హేమభస్మ రాప్యభస్మ వరాటీభస్మ తుల్యకమ్ ।
¹⁵త్రూప్యణం చిత్రకం వైవ నిర్గుండిమూలసంభవమ్ ॥
 నేపాళం పిప్పలీమూలం సాభాగ్యం తాళకం తథా ।
 మాత్స్యమాహిషమాయూరఞ్చాగవారాహ్నకై ¹⁶స్తథా ॥
 అవై¹⁷శ్చ వివిధైః పితైర్మర్దయిత్వా భిషగ్వ¹⁸రః ।
 ఛాయాశుష్కం చ పటకం కాచకుప్యాం ¹⁹వినిక్షిపేత్ ॥

1. అ	8. మా ర	14. సు
2. గానిమూ	9. మా ర	15. త్రికటు
3. యో	10. మా గ	16. ంత
4. టు	11. మా గ	17. షం
5. కాళా	12. శీర	18. రైః
6. చ	13. చి	19. నిస్

నిరుధ్య వాలుకాయంత్రే ప్రహరార్థం పచేల్లఘు ।
 స్వాంగశీతం సముద్భృత్య జంబీరరసమర్దితమ్ ॥
 ఆర్ద్రకస్య ర¹సేనాపి భృంగరాజరసై²స్తథా ।
 ప్రహిమాత్రం ప్రదాతవ్యం మధు³నావానుపా⁴యయేత్ ॥
 త్రయోదశసన్నిపాతా⁵నార్ద్రకస్యానుపానతః ।
 అన్యైస్త్రు వివిధై రోగా⁶ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥
 జోగినాథరసో నామ సర్వరోగనికృంతనః ।

గోళావళిరసము

శ్లో. పారదం టంకణం గంధం విషం వ్యోమం ⁶ఫలత్రయమ్ ।
 నేపాళబీజసంయుక్తం సమభాగేన చూర్ణితమ్ ॥
 శృంగీభృంగిరసేనైవ మర్ద్యం యామచతుష్టయమ్ ।
 చణప్రమాణవటకా⁷ ఛాయాశు⁷ష్కాంశ్చ కారయేత్ ॥
 ఉదావర్తే వాతరోగో⁸ద్వామశూలే గళగ్రహే ।
 మందాగ్ని⁹వ్యష్టువైత్యే చ మూలే పాం¹⁰ద్వామయే ¹¹తథా ॥
 త్రిదోషే సన్నిపాతే చ ¹²దారుణేషు జ్వరేషు చ ।
 కర్ణాక్షిశో¹³భశూలాని వాతగుల్మం చ నాశయేత్ ॥
 అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగవినాశకృత్ ॥
 గోళావళి¹⁴తి విఖ్యాతో నా¹⁵మ్నా నాగార్జునోదితః ॥

జ్వరరాంజేంద్రరసము

శ్లో. అమృతం గంధకం నూతం హేమధుత్తారబీజకమ్ ।
¹⁶త్రయావణం సమభాగాని జంబీరరసమర్దితమ్ ॥

1. సోరా	7. ష్కేణ	12. సర్వజ్వరేషు దారుణే
2. ంత	8. ఆ	13. భనాకాయ
3. యుక్తా	9. ఆమలంతేచ	14. మి
4. న	10. ండు	15. హ్ని
5. ఆర్ద్ర	11. ధ	16. త్రికటు
6. త్రయోధలం		

గుళికా మాషమాత్రేణ ¹త్వనుపానవిశేషతః ।
²వాతపిత్తకఫోద్భూతసర్వజ్వరనివారణః ॥
 సన్నిపాతం మహాఘోరం నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।
 జ్వరరాజేంద్రనామాయం నా⁴గనాథేన భాషితః॥

గోళాచూళిరసము

శ్లో. పారదం టంకణం గంధం విషం వ్యోషం ఫలత్రయమ్ ।
 తాళకం చ సమోపేతం నేపాళం చ చతుర్దణమ్ ॥
 ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ।
 కింశుకోస్వరసోపేతం యామమాత్రం తు మర్దయేత్ ॥
 గుంజామా⁷త్రాంస్తు పటకాంశ్చాయాశుష్కాం⁸శ్చ కారయేత్ ।
 పటకైకం ప్రయుంజీత శృంగిబేరరసే భిషక్ ॥
 లజ్జీర్ణజ్వరమందాగ్నిశిరోరోగే చ దారుణే ।
 శీతజ్వరే సన్నిపాతే విషూచ్యాం విషమజ్వరే ॥
 పిత్తపాం⁹ద్వ్యమయే శో¹⁰ఫే కాసే శ్వాసే చ దారుణే ।
 గోళాచూళిర¹¹సః ఖ్యాతో నామ్నా నాగార్జ్జునోదితః ॥

నీలకంఠరసము

శ్లో. సూతం చ గంధకం లోహ¹²మమృతం¹³చిత్రపత్రకమ్ ।
 విశంగం రేణుకం ముస్తా హై¹⁴లాపత్ర¹⁵కకేసరమ్ ।
 కటుత్రయం చ త్రిఫలా నేపాళం తామ్రభస్మకమ్ ।
 ఏతాని సమభాగాని గుళికా చణకాకృతిః ॥
 కాసం శ్వాసం క్ష¹⁶యం గుల్మం ప్రమే¹⁷హం విషమజ్వరమ్ ।
 అ¹⁸జీర్ణం గ్రహ¹⁹ణీం హంతి శూలపాండుమహోదరే ॥

1. ద్వ

2. వాతపైత్త్యాదిశ్లేష్మ్యాది

3. మో

4. మ

5. ప్ర

6. స్తు

7. త్రంతు

8. చ

9. దుమయం

10. భా

11. సో

12. సో

13. చె

14. ఘ

15. యో

16. హో

17. శీలి

18. శే

మూత్రకృచ్ఛే మూఢగర్భే హతరోగే చ దాహణే ।

క్రిమిరోగే చ మందాగ్నో పీనసేషు ¹విశేషతః ॥

అర్చస్సు మలబంధే చ కుక్షిరోగే గళగ్రహే ।

అపస్మారే చ మందాగ్నో నీలకంఠర⁴సః స్మృతః ॥

టీ. ఇవి సమాంశాలు. అల్లపురసముతో మర్దన. అనుపానములు శ్వాస కాసలకు తేనె పిప్పలి చూర్ణముతో యిచ్చునది. క్షయలకు పెన్నేరు ⁵గడ్డ చూర్ణముతోను, గుల్మములకు పిప్పలిచూర్ణముతోను యిచ్చునది. మహాదరములకు మండురత్రిఫలచూర్ణముతో యిచ్చునది. మూత్ర కృచ్ఛమునకు గొబ్బియాకురసము రాజనపు బియ్యపుపస కడుగుతో యిచ్చునది. మూఢగర్భములకు చన్నీళ్లతో యిచ్చునది. అతిసారములకు కొడిశపాలతోను వాతమునకు పంచకొలకమాయముతోను క్రిమిరోగములకు మర్లమాతంగి ఆకు రసముతోను పడిశమునకు తేనెతోను అరిశకు పటికబెల్లముతోను కడుపుకుట్టుకు ఓమముతోను- ఈ అనుపానములతో యిచ్చిన ఈ రోగములు నయమగును.

కనకసుందరరసము

శ్లో. హింగుళం మరిచం గంధం పిప్పలీ టంకణం విషమ్ ।

కనకస్య చ బీజాని సమాంశం విజయాద్రవైః ॥

మర్దయేద్దినపేకం తు చణకస్య చ మాత్రకమ్ ।

భక్షయేద్ద్రహణీం హంతి ర⁷సః కనకసుందరః ॥

అగ్నిమాంద్యం జ్వరం తీవ్ర⁸మతీసారం చిరంతనమ్ ।

నానావర్ణాం తు గ్రహణీం ⁹నాశ¹⁰యేన్నాత్ర సంశయః ॥

1. నిఘాదనే

2. శంఘ

3. ధ

4. పా

5. దుంప

6. శే

7. సోయం

8. ంఘ

9. న్నా

10. యో

ఆనందభైరవరసము

శ్లో. జాతీఫలం హింగుళసైంధవం చ

వరాళ శుంతీ విష హేమబీజమ్ ।

సపిప్పలీకం వటకం ప్రకుర్యా -

ద్దుంజాప్రమాణం జఠరామయఘ్నమ్ ॥

శ్లో. నిహంతి వాతాన్ కఫశూలముగ్రం

ఽఽమాతిసారం గ్రహణీవికారమ్ ।

కరోతి శుక్లం సితయా సమేతం ।

రసోఽయమానంద ఇతి ప్రసిద్ధః ॥

హింగుళచూర్ణము

శ్లో. హింగుళం దగ్ధవారాటనిషత్రికలుసైంధవమ్ ।

సమభాగమిదం చూర్ణం గుంజామాత్రం తు భక్షయేత్ ॥

జ్వరత్రిదోష శమనం హింగుళం చూర్ణముత్తమమ్ ।

సూచికాభరణరసము

శ్లో. తాళం గంధకపారదం త్రికటుకం జాతీఫలం సైంధవం

నాగం వంగజల్హేహమభ్రకమిదం తామ్రం శిలాతుత్థకమ్ ।

నేపాళం విషటంకణాఘ్నమభయా తూరం తథా హేర్విషం

తూరం తాప్యక హింగుళం చ సహితం చైకై కభాగాన్వితమ్ ॥

జంబీరార్ద్రకమేఘనాథతులశీద్రావై స్తథా చిత్రకాత్

మర్ద్యం శోషితమేకమేకదివసం మాషప్రమాణా వటి ॥

దేయం¹⁰తేన నిహంతి¹¹దోషమఖిలం తాపం చ ఛర్దిహరం

వైత్యం విభ్రమనాశనం తృప్తి¹²హితం దే¹³హస్య దా హే పరమ్ ॥

1. శో

6. హిమపతి

10. దోష

2. మఘ్నం

7. చగరశంయధా

11. సర్వ

3. ఆ

8. సహితం చిత్రంపులశీ

12. హరం

4. మి

రసైః

13. హే

5. ద

9. ంచమాత్రా

గుల్మం¹ శోఘసుహో²దరా²దినిచయం సూర్యప్రభాశోభితం
భావ్యం సూచికనామ యోగిభరణం శ్రీసోమనాథోదితమ్ ||

1. హరిదళము	2. గంధకము	3. రసము
4. త్రికటుకము	5. జాజికాయ	6. సైంధవలవణము
7. నాగము	8. లోహము	9. అభ్రకము
10. తామ్రము	11. మణిశిల	12. క్షీరతు ⁴ త్థము
13. నేపాళము	14. నాభి	15. వెలిగారము
16. కరక్కాయ	17. సురాకారము	18. గరళము
19. రావ్యము	20. హేమమాక్షికము	21. యింగిలీకము

ఇవి సమాంశలు వీటిని నిమృషండ్లరసమున అల్లపురసమున చిట్టి
వేళ్లు తులసియాకురసమున చిత్రమూలపురసమున ఒక్కొక్క దినము
మద్దించి చణకప్రమాణపు మాత్రలు చేసి నీడను ఎండపెట్టవలెను.

లఘుసూచికాభరణరసము

శ్లో. రసవిషమగంధకనాగరతుల్యమ్

పంచపిత్తరసభావితయోజ్యం ।

లఘుసూచికాభరణ⁶నా⁷మా²యం

నిఖిలమ⁸లజరోగనివారణ⁹వకః ॥

అంకిత¹⁰సోమనాథసువాక్యం ।

త్రయోదశసన్నిపాతవినాశీ ॥

కనకసూచికాభరణ¹¹రసము

శ్లో. హింగుళం విషగంధం చ టంకణం హేమబీజకమ్ ।

మరీచం మాగధీతుల్య¹²మేకైకం సమభాగికమ్ ॥

1. రోగ

5. ము

9. మేకం

2. ని

6. జే

10. మినా

3. త్ప

7. మో

11. ము

4. ర్ణ

8. ఖిల

12. ఏవ

విజయాద్రవమర్ద్యం తు మాషమాత్రం చ కారయేత్ ।

కనకః సూచినా¹మా²యం నిత్యనాథేన నిర్మితః ॥

సన్నిపాతం నిహంత్యాశు ²హ్యనుపానవిశేషతః ।

వజ్రసూచికాభరణరసము

శ్లో. మృతసూతం మృతం వంగం మృతనాగం చ ³హేమకమ్ ।

వజ్రభ⁴స్మా²ధ గరభ⁵మేకైకం భాగమేక⁶తః ॥

మత్స్యపితై⁷శ్చ మర్ద్యం తు సర్పమాయూరమాహి⁸ప్తైః ।

మేష⁸జైః స⁹ర్పపితై¹⁰శ్చ భావితం దివసత్రయమ్ ॥

మాషమాత్రానుపానేన సన్నిపాతజర్వం హరేత్ ।

వజ్రసూచినా¹¹మా²యం మహాదేవేన భాషితః ॥

సింహప్రతీపాలనరసము

శ్లో. సూతం గంధ¹²క¹³నాభితుష్టయుగళం చై¹⁴కైకభాగాన్వితం

సర్వం మర్దిత మార్ద్రా¹⁵కస్య ¹⁴చ రసై స్సస్తాహ¹⁵మత్ర త్రికమ్ ।

తైలాభ్యంగజలావగాహముచితం పథ్యం చ దధ్యోదనం

హ్యేతద్రోగగజేంద్రదర్పదహసం సిం¹⁶హప్రతీపాలనమ్ ॥

1. రసము 2. గంధకము 3. నాభి 4. తు¹⁷త్థద్వయము

వీటిని సమాంశములను అల్లపురసమున మర్దనచేయవలెను.

చాతుర్థికగజసింహరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం తాళకం చ మసశ్శిలా ।

ఖర్పరీ తామ్రభస్మా¹⁸ధ తు¹⁹త్థం యైరిశిలాయుతమ్ ॥

1. మో

8. తు

14. క

2. మ

9. ర్వ

15. మా

3. హ

10. ంచ

16. హా

4. స్మంచ

11. మో

17. ధ

5. ంప

12. క

18. డ

6. యాః

13. వత్సనాభిద్విఖం ఏ

19. ధ

7. స్య

1. తులసీద్రవ²మాత్రేణ త్రిదినం చ విమర్శితమ్ ।
 గుంజామా³త్రాం వటిం కృత్వా⁴కాలజీరాంబు యోజయేత్ ॥
 ఏకాహికం ద్వాపహికం వా త్ర్యాహికం చ చతుర్థకమ్ ।
 పక్షాంతజ్వరమాసాంతం⁵యాతి నాశం న సంశయః ॥
 చాతుర్థిగా జసింహో⁶ఽయం సర్వజ్వరనివారణః ।

అమోరాస్త్రరసము

శ్లో. విషం తామ్రం బలిం చైవ గౌరీపాషాణకం సమమ్ ।
 నాభీ నూత⁷త్రిభాగం చ నిర్గుండితులసీద్రవైః ॥
 తిలప్రమాణవటికం ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ ।
 త్రయోదశసన్నిపా⁸తజ్వరాప్తకనివారణమ్ ॥
 విషమం శీతికాదోషం క్షణమాత్రాచ్ఛ నాశయేత్ ।
 అనుసానవిశేషేణ⁹ హ్యహోరాస్త్రమహారసః ॥

1. గరళము ఒకభాగము	2. తామ్రము ఒక భాగము
3. గంధకము ఒకభాగము	4. గౌరీపాషాణము ఒకభాగము
5. నాభీ 4 భాగములు	6. రసము 3 భాగములు

వీటిని వావిలాకురసమున తులసియాకు రసమున మర్దించి తిల ప్రమాణ మాత్రలు చేసి ఛాయాశుష్కము చేయవలెను.

రససిం¹⁰ దూరము

1. రసము 12 తులములు	2. గంధకము 4 తులములు
3. హరిదళము 15 చిన్నముల యెత్తు	

వీటిని ఖల్వమునబెట్టి మృధువుగా మర్దించి¹¹యుంచుకొనవలెను. పుట్టమన్నులోనుండి మృదువైన యిసుకను తీసి, మెత్తగా నూరి, కుప్పెకు

1. హ	5. త్రాయా	9. డ
2. మేకంతు	6. శీఘ్రం	10. ధూ
3. త్ర	7. త్రయో	11. గాజుకుప్పెలోబోసి
4. కరో	8. తాలప్త జ్వర	

అడ్డవేలెడు దళమున మూడు చీలమన్నులనిచ్చి యెండించి, ఆ కుప్పెలో వైనచెప్పిన ఔషధము పెట్టవలెను. పిడిమూరెడు లోతుగ కుదురు పొయ్యి వేసి దానిమీద కుండను అమరించి అందులో దోసెడు యిసుకఁబోసి ఆ ఇసుకపైన ఆకుప్పెను పెట్టి, కుప్పెలోపల ఇసుక పడ కుండ కుప్పెనోటిని వస్త్రముతో మూసి కుప్పెకు కంఠము పర్యంతము యిసుకపోసి అమర్చి తొలుత దీపాన్ని పెట్టేది. ఆనెనుక కమలాన్ని, ఆనెనుక ఉత్తమాన్ని పెట్టేది. కుప్పెలో కదురువేసిచూచేది. అవుషధము కరిగి ఉడికిన యెడల గాఢాన్ని పెట్టేది. మందు పారిన యెడల కదురు వేసి చూచిన తెల్లని పొగవెల్లును.

మంటను చాలించుటకు ముందు కుప్పెముడిమీదను క్రొత్తపెంకు ముక్కపెట్టి చూచి నల్లని బొట్టు పడినయెడల గంధకమున్నదని యెఱింగేది. తెల్లని పాలగువ్వ యీక ఛాయవలె బొట్టు పడినయెడల ¹ఔషధము దిగినదని యెఱింగేది. తెల్లనిబొట్టుమీద నల్లనిబొట్టు వుండిన యెడల ²ఇంకొంచెము సేపు మంటనుంచవలెను. తెల్లనైన దాకాను కుప్పెమీద పెంకుముక్కలు అప్పకప్పుడు వేపి తీసి చూస్తూ ⁴యుండవలెను. ఔషధము ⁵పాడునట్లుగ మంటను వేయవలెను.

⁶అన్నిని వెలిగించు విధము పొయ్యిమీద చిటికెనప్రేలంత లేశివి నాలుగు రేఖలు తీయునది. అందువెంట అన్ని పారును. కంచము కుదురువలె పొయ్యిని వేయవలెను.

కుప్పె చిట్టెము కట్టిన యెడల రెండు మాడల యెత్తు గంధకమును నూరి ఆ కుప్పెలో పోయవలెను. కుప్పెఅడుగున ఔషధము నిలువక బాగుగ పారును.

ఇది రససిందూరమును వండే విధము. ఇది శివయోగము.

1. అ

2. రిడ్డి అన్ని వేసేది.

3. అప్పటిప్పటికి

4. సోదాపున్నకొనేది.

5. పారిసలక్షణ యెరింగి

విధం యిచ్చేది.

6. పొయ్యికి అన్ని పెట్టితే

అన్ని

7. వెలిగేవిధం

అజాజ్యాదిచూర్ణము

శ్లో. అజాజీ ¹కప్పలం కోష్ఠం శృంగీ ధాన్యం ²వచా తథా ।

కటుత్రయం ఔద్రయుతం సన్నిపాతనిబర్హణమ్ ॥

1. జీలకఱ్ఱ 2. పెద్దమ్మడిచెక్క 3. కోష్ఠపు
4. కర్కాటకశృంగి 5. ధనియాలు 6. వస 7. త్రికటుకము

వీటిని సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేనెతో కలిపి జ్వరితునకు సన్నిపాతాపస్థకు ముందరనే ఇచ్చిన సన్నిపాతించదు. శ్లేష్మోద్రేకమున్న నయమగును.

బాలాతిసారములకు

బిల్వాంకురప్రయోగము

మూరేడు చిగురు నూరి వెన్నతోయిచ్చిన ⁴బాలాతిసారములు నయమగును.

అమకర్కటీప్రయోగము

మామిడిపిండెలు చిన్నచి నూరి, పెరుగుతో ⁵కలిపి ఇచ్చిన ⁶బాలాతిసారము నయమగును.⁷

బాలశోషములకు

కాకనాసాప్రయోగము

కాకిదొండాకు నూరి గేదెవెన్నతో బెట్టితే ⁸చిక్కియున్న ⁹బిడ్డలు బలియుదురు.

కోరింతదగ్గుకు

విడంగప్రయోగము

విశంగసారములు చూర్ణము చేసి పంచదారతో ¹⁰కలిపి ఇచ్చిన కోరింత దగ్గులు నయమగును.

1. ఖల్వ	6. పాపలకులి	9. న్నపాపలు లావు
2. యవాచకం	7. దుష్టుగుజేరునూరి వొడ	కొందురు
3. పాపలకు	ల రాస్తే పాపరోగరి	10. యస్తే
4. పారడం	మానును	
5. యిస్తే	8. పులుగువారియ	

అతిదా¹హములకు

దాడిమపుష్పప్రయోగము

దానిమ్మపువ్వుల రసముతో తేనె పంచదార ²కలిపి ఇచ్చిన అతి
దాహము నయమగును.

ఛర్దికి

ఖదిరాదిచూర్ణము

శ్లో. ఖదిరం రాజవృక్షం చ పా³తా పూతీక పిప్పలీ ।

లాజాః శర్కర⁴యా లీఢాః క్లేష్మచ్ఛర్దినివారణాః ॥

బిల్వధాన్యకాదికషాయము

శ్లో. బిల్వధాన్యబలా⁵శుంఠీలాజముద్గళృతం జలమ్ ।

దాహమూర్ఛాదిత్వ⁶ట్ చ్ఛర్దిహిక్మాశోషనివారణమ్ ॥

సర్వజ్వరములకు

బ్రహ్మీశ్రురసము

శ్లో. హింగుళం టంకణం సూతం శుల్బం వంగం చ మాక్షికమ్ ।

తథా మృతం గంధకం చ భాగైశ్చ దంతిబీజకమ్ ॥

మనశ్శిలా తాళకం ⁷చాప్యఖిపాషాణై రికమ్ ।

జంబీరవిజయాచిత్రతులసీతింత్రిణీరసైః ॥

మర్దయే త్త్రిదినం శుద్ధం ⁸శోషయే నిర్జల⁹ద్రవమ్ ।

చణమాత్రవటీం కృత్వా ఛాయాశుష్కాం చ కారయేత్ ॥

సర్వజ్వరని¹⁰యోజ్యోఽయం సర్వజ్వరనికృంతనః ।

శృంగబేరరసేనైవ రోగ¹¹రాజనికృంతనః॥

జీవనీ¹²యో బలవృద్ధి¹³కరో రోగ¹⁴హరో నృణామ్ ।

బ్రహ్మీశ్రువ¹⁵టకా నామ సర్వజ్వరనివారణాః ॥

1. హాస

2. తోయిస్తే

3. దా

4. సంఘి

5. శో

6. చ

7. చక్షతి

8. నిర్జీవం

9. ంశుణం

10. యోగో

11. జ్వర

12. య్యం

13. హంతి

14. స

మహాజ్వరాంకుశరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం విషం గంధం ధూర్తబీజం త్రిభిస్సమమ్ ।

చతుర్థాం ద్విగుణం వ్యోమం చూర్ణం గుంజాద్వయం హితమ్ ॥

జంబీరరసమర్ద్యం తు ¹హ్యర్ద్రకస్య రసాహృతః ।

మహాజ్వరాం కుశోనామ జ్వరాణాం కులనాశనః ॥

1. రసము ఒకభాగము

2. నాభి ఒకభాగము

3. గంధకము ఒకభాగము

4. ²ఉమ్మై త్తవిత్తులు మూడు భాగములు

5. శొంఠి నాలుగు భాగములు 6. పిప్పళ్లు నాలుగు భాగములు

7. మిరియాలు నాలుగు భాగములు

వీటిని నిమ్మపండ్ల రసము అల్లపురసములతో మర్దన.

ఉబ్బి⁴సమునకు

ఓమము మంచిదితెచ్చి బియ్యముచేసి వెంటనే వేయించి నూరి జిల్లేడుపాలుపోసి ముద్దగచేసి ఆ మందు నే-బు? యెత్తు కొంకి పుషిణి ఆకు చూర్ణము కాసెత్తు కలుపుకొని త్రాగవలెను. శ్లేష్మము తెగి పడును. పథ్యము పాలు ⁶అన్నము తినేది. ఉబ్బిసము నయమగును.

ప్రసూతిజ్వరకషాయము

శ్లో. ముస్తాపర్పటకోశీరశ్రీఖండం నాగరాణి చ ।

భాగ్జీ ధాన్యం కషాయేణ సూతికాజ్వరతాపనుత్ ॥

శంఖద్రావకము

1. పటిక

2. సురాకారము

3. నవాసాగరము

4. వెలిగారము

5. తుత్తము

6. అన్నభేది

¹వీటిని ²సమాంశలు చూర్ణము చేసి గాజు కుప్పెలో బోసి బట్టి వండేది. సారా దిగునట్టు ద్రవము దిగును. ఇది సిద్ధావధము.

ఔషధములో గవ్వలు వేసిన కరిగి పోవును.

³ఇల్లిపాషాణశుద్ధి

⁴ఇల్లిపాషాణమును నూకలవలె, బియ్యపుగింజలవలె, చూర్ణము చేసి అజమూత్ర సరమూత్రములలో ఉడ⁵యము⁶మొదలు అస్త⁷మయము వరకు నాన⁸వేసిన శుద్ధియగును. వాంతి భ్రాంతులు నయమగును.

మరివకవిధము

తెల్ల కాకరకాయలో పెట్టి దుముకులో ఉడికి⁹ంచిన శుద్ధియగును.

తామ్రశుద్ధి

శ్లో. అర్కోన్మత్తస్నుహీగుంజా వాదుణీ కంచుకీ తథా ।

సక్తమాలాశ్వగంధా చ ¹⁰శమ్యాకమునిచిత్రకమ్ ॥

¹¹తక్రేణ లోడనాచ్ఛుద్ధం సప్తవారం తు తామ్రకమ్ ।

1. జిల్లేడు	2. ఉమ్మెత్త	3. జముడు
4. గురివింద	5. తెల్లపులిమిరి	6. ఊడుగ
7. కానుగ	8. పెన్నేరు	9. రేల
10. అవిశ	11. చిత్రమూలము	

వీటిని సమాంశలు చల్ల ¹²బోసి తోల గుమ్మి అందులో రాగి రేకులు యేడు దినాలు నానవేసేది. వాంతి భ్రాంతు¹³లను కలిగించదు.

1. త్తమ	6. మాసం	11. తక్రేణలోడనం కృ
2. మట్టున్ను	7. వేస్తే	త్వాంస్తవారం విశేతః
3. మూష	8. కిస్తే	12. ణో
4. యన	9. అవును.	13. లుమానుసు
5. సుండి	10. చతురంగెళ	

అష్టపంచకము

శ్లో. బీజపూరకజంబీరనా¹రంగం చాష్టవేతసమ్
ఫలం పంచాష్ట²కం ఖ్యాతం తింత్రిణీకసమన్వితమ్ ||

ప్రకారాంతరము

శ్లో. కోలదాడిమవృక్షాష్ట³మక్లికా⁴చాష్టవేతసః |
పంచాష్టికా⁵ సముద్దిష్టా⁶ తథోక్తం చాష్టపంచకమ్ ||

సంతర్పణము

శ్లో. ద్రాక్షదాడిమఖర్జూరం మృద్వీకాశ్చాష్టశర్కరా |
⁷లాజా చూర్ణం సమ⁸ధ్వజ్యం సంతర్ప⁹ణముదాహృతమ్ ||

¹⁰వేశవారము

శ్లో. ¹¹శుంఠీమరీచపిప్పల్యో ధాన్య¹²కాజా¹³జిదాడిమమ్ |
¹⁴పిప్పలీమూలసంయుక్తం ¹⁵వేశవారమితి శృతమ్ ||

ప్రసూత్యతిసా¹⁶రములకు¹⁷

1. నేలఉసిరిక	2. కణము	3. నేలనారికేళము
4. కవిరి	5. కురువేళ్లు	6. ఉత్తరేణి
7. పాఠవేళ్లు	8. అతివస	9. ముస్తలు

వీని సమాంశలు కషాయము బెట్టి ¹⁸ఇచ్చిన సూతికాగ్రహణి నయమగును.

1. గరం	12. కం	మాద్రీవనం భూదర
2. కా	13. తి	మల్లికానాం
3. శు	14. చిత్రమూలక	ఏతానిచూర్ణాని సమాం
4. శుక్లదారుసా	15. దే	శక్యత్వా
5. ప్రమోదశ్చ	16. రాస	ప్రసూతిసారం ప్రదరో
6. సశ్చాక్షిం	17. వనారివల్కలం వన	నిదద్యాత్
7. జాజీ	నూపురాజాం	రక్తాతిసారం గ్రహణీ
8. ందా	బనాకం తిక్తక శీత	గతేషు
9. ంచస	సారం	రక్తప్రమేహం శమనం
10. ఉ	ఉదీచ్యమార్ద్రేణుచేరి	చతిక్షాత్
11. శో	కానాం	18. యిచ్చేది

యోగరాజగుగ్గులు

శ్లో. పిప్పవీ పిప్పలీమూలం¹ చవ్యం చిత్రకనాగరమ్ ।
 పాతా విశం²గేంద్రయవా³ హింగుభా⁴ష్టవచాన్వి⁵తాః ॥
 సర్వపాతివిషాజా⁶జీరకం కృష్ణజీరకమ్ ॥
 గజకృష్ణాజమోదాభ్యాం కటుకామూర్వా⁷మిశ్రితమ్ ॥
 త్రిఫలా⁸ సమభాగా న్యా తృమభా⁹గశ్చ గుగ్గులుః ।
 సర్వవాతామయా స్సర్వగుల్మా¹⁰రోగోగ్రహణీగదా ॥
 సర్వవర్ణాని¹¹ కృష్ణాని సర్వశూలమరోచకమ్ ॥
 ప్రమేహం పాండురోగం చ హంతి రోగాన్న సంశయః ॥
 ఆమవాతం చ స¹²మ్మోహం గుప్తవాతం చ రోదనమ్ ॥
 వాత¹³శోణిత మత్యుగ్రం గంభీరో¹⁴త్తానభేదతః ।
 యోగరాజ¹⁵ఇతి ఖా¹⁶బో గుగ్గులుః పరమాషధమ్ ॥

సవగ్రహరసము

శ్లో. గౌరీ శిలా హింగుళగంధకం చ
 రసం చ గోదంతమయూరతుత్థమ్ ।
 తాళం శిలా ఖర్పర సైంధవం చ
 సమాంశ్చ కృత్వా స¹⁷వఖల్వమధ్యే ॥
 సకారవల్లీరసనింబతోయం
 యామార్దకం చా¹⁸ప్యతి మర్ద¹⁹యేత్తమ్ ।
 కూ²⁰ప్యాం చ మధ్యే²¹తు దినస్య పాచ్యం
 సు²²స్వాంగశీతేన సముద్ధరే²³చ్చ ॥

1. శేవ్య	9. గాశ్చ	17. చ
2. ద్రా	10.ంశ	18. త్య
3. హోల	11. కృష్ణ	19. యుక్తం
4. జ్ఞా	12. శ్మే	21. శేచ
5. త్రై	13. త్రో	22. చ
6. తి	14. స్థా	23. సం
7. మీ	15. మి	24. ణ
8. సహచర్యాశ్చస	16. తం	

ప్రీహీ చ మాత్రా నవనీతయక్తా
 నివాతమధ్యే నవ పంచ రాత్రమ్ ।
 నమస్తవాతా న తు పాయుజాతం
 తథోగ్రగంధం వ్రణకుష్ఠజాతమ్ ॥
 నవగ్రహభ్యో హరతి ప్రసహ్య
 నీరోగదేహం కురుతే చ కాంతిమ్ ॥ ¹

పంచామృత యోగము

శ్లో. పిప్పలీసదృశంసర్పిః సర్పిషో ద్విగుణా సితా ।
 సితాయా ద్విగుణం ఔద్రం ఔద్రాదప్యగుణం పయః ॥
 ఏష పంచామృతో యోగః సర్వపైత్యవినాశనః ॥

అమృతబిందుకషాయము

శ్లో. భాస్యనాగరసంయుక్తక్షీరోదకసముద్భవః ।
 అప్యభాగావశేషేణ మధుశర్కరసంయుతః ॥
 అమృతబిందుకషాయోఽసౌసర్వపైత్య వినాశనః ।

కండ్లకలకకు

1. ముషిణిచిగురు నిమ్మకాయంత 2. రెండు కరక్కాయలు

వీటిని చనుపాలతో నూరి నవ్నవు బట్టిలో పొట్లము గట్టి
 కండ్లలో మూడేసి బొట్లు పిడిచి ఆ వెనుక పొట్లమును కండ్లకు వత్తు
 కునేది. కండ్లకలక నయమగును.

మనోహరచూర్ణము

శ్లో. ద్రాక్షా కుష్ఠమఫేనం చ వాజిగంధా చ గోక్షురమ్ ।
 కుంకుమం మర్కటీబీజం శుకబీజమరాటికాః ॥

1. సమస్తవాతం సరివా	నవగ్రయుక్తం నయ	2. ను
యుజాతం	నవచిత్రకంచ	3. ల్లో
నవగ్రగ్రంధీచ సకాశ	నిరోగదేహిన చరోగనాశం	4. కు

ప్రియా¹భుమజ్జబదరీబీజగాంధారిబీజకమ్ ||
 వర్షాభూమూలచూర్ణం చ జాతుర్దాతం సమాంశకమ్ ||
 శర్కరాసహితం దేయమేతత్సంచశరాహ్వ²యమ్ |
 స్తంభనం మోహనం వృష్యం సర్వపండత్యనాశనమ్ |
 మనోహరమిదం చూర్ణం కురుతే ఖరదండవత్ |
 ఆయుష్యం కాంతిదం నృణాం పలీపలితనాశనమ్ ||

⁴యష్ట్యాదిచూర్ణము

శ్లో. ⁵యష్ట్యశ్వగంధా చ విదారి గోక్షురమ్

వారాహి మాషం చ శతావరీ చ ||

గుప్తాఫలం చామలకం చ శాల్మలీ

నిర్యాసమేతత్సమశర్కరాన్వితమ్ ||

మాసార్థమాత్రేణ సహస్రయోషితాం

దినే దినే భోగసమర్థతా భవేత్ |

శరీరపుష్టిం బలశుక్లవృద్ధి⁷ం

వేగేన వాయుః స్వరకిన్నరః ⁸స్యాత్ ||

గృధ్రస్య చక్షుః శ్రవణే వరాహి

ర్బహస్పతేజైశ్చ సమానబుద్ధిః ||

జ్వరములకు¹⁰ఓషధిదారణనిధి

గళకర్ణధారణయోగములు

శ్లో. గోపాలపత్రికామూలం సహచే వీ బలాఽథవా |

గళే¹¹బద్ధా జ్వరం హంతి విష్ణుక్రాంతా చ కర్ణయోః ||

1. ంవ

2. యా

3. ష

4. వ

5. ఏష్ట్యా

6. వి

7. ధృతాం

8. త్వం

9. హా

10. శుద్ధక్రియ

11. దృ

భూతకేశీధారణవిధి

శ్లో. భూతకేశ్యాశ్చ మూలం వా సప్తఖండాని కారయేత్ ।

బ్రంధ¹యేద్రక్తసూత్రేణ హస్తే న్యా జ్వరనాశనమ్ ॥

సూర్యావర్తధారణవిధి

శ్లో. సూర్యావర్తస్య మూలం చ కణ్ఠే భూతజ్వరం హరేత్ ।

కాంచనారధారణవిధి

శ్లో. కాంచనారస్య మూలం తు కణ్ఠే బద్ధా నిశి జ్వరమ్ ।

హరేన్నాత్ర⁴ తు సందోహో యథా సూర్యోదయాత్తమః ॥

సహదేవీమూర్వాధారణవిధి

శ్లో. శ్మశానసహదేవ్యా వా మూర్వాయా⁷ దీర్ఘగా శిఘా ।

సూత్రేణ వేష్టితా బంధా హస్తే సర్వజ్వరాపహా ॥

ఉలూకపక్షిధారణవిధి

శ్లో. ఉలూకస్యోత్తరం పక్షం రక్తసూత్రేణ వేష్టయేత్ ।

బద్ధం తు దక్షి¹⁰ణే కణ్ఠే ద్వావ్యహికం హరతే జ్వరమ్ ।

ఊర్జనాభాంజనవిధి

ఊర్జనాభస్య జాలేన వర్తిం కృత్వా ప్రయత్నతః ॥

జ్వాలయేత్తిలతైలేన కజ్జలం గ్రా¹²హయేచ్ఛనైః ।

లంజనం నేత్రయుగ లే ద్వావ్యహికజ్వరనాశనమ్ ।

కుమారి మూలకరైకం..... ॥

1. యోర

2. మాచాధ

3. శ

4. ప

5. హ

6. యో

బర్ధమాతికా

7. ధ్వా

8. లో

9. జా

10. పూ

11. శే

12. హ్యయ్యోధభ

జ్వర¹స్వరూపము

²జ్వరో రోగపతి³స్తూగ్రః ప్రతా⁴పీ మృత్యుసన్నిభః ।
⁵క్రోధో దక్షాధ్వరధ్వంసీ దుద్రో⁶ర్ధ్వనయనోద్భవః ॥
 త్రిపాద⁷ప్రిశో⁸రాశ్చైవ షడ్భు⁹జో నవలోచనః ।
 కాలాంతకసమ¹⁰స్తీవ్రః శోణితం పిబతే ¹¹నృణామ్ ॥

గజ¹²చర్మములకు పంచాననరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం త్రూషణముస్తాఫలత్రయమ్ ।
 గుళూచీం చూర్ణయేత్తుల్యం చూర్ణస్య ద్విగుణో గుడః ॥
 ద్విగుంజావటకం ఖాదే ¹³న్యాస¹⁴తో గజచర్మజిత్ ॥
 రసః పంచాననో నానూ¹⁵ను పానం త్షౌద్రవాకుచి ॥
 టీ. పథ్యము పాలు అన్నము¹⁵న్ను.

¹⁶జ్వరసామాన్యలక్షణము

శ్లో. స్వేదావరోధః సంతాపః సర్వాంగే గ్రహణం తథా ।
 యుగపద్యత్ర దృశ్యంతే ¹⁷స జ్వరో వ్యపదిశ్యతే ॥

నవరత్నమారణము

శ్లో. మాక్షికం దరదం చైవ టంకణం చ మనశ్శిలామ్ ।
 గంధకం పారదం చైవ మేషశృంగీం చ మర్దయేత్ ॥
 రత్నా¹⁸ని లేపయే¹⁹త్తేన ²⁰శోషయిత్వా పుటం చరేత్ ॥
²⁰వేతన సర్వరత్నానాం లేపనం పుటమారణమ్ ॥

1. ప్రభావం

2. తతో

3. త్యు

4. పో

5. జ్వరోధ

6. ష్

7. త్రి

8. రంచైవ

9. జరీ

10. ంతుల్యం

11. సరః

12. ర్మాన

13. మా

14. శే

15. న్ను

16. హ్వం

17. త్

18. దీమా

19. త్వాం

20. ఎతాని

ఉత్తరఖండము

పంచబాణరసము

శ్లో. రసాభ్రహేమతారం చ వంగం మాక్షికమేవ చ ।
 నాగం శుల్బం మృతం కాంతం సమభాగాని కారయేత్ ॥
 గోకిలాక్షస్య బీజాని మర్కటే చా¹హిఫేన²కమ్ ।
 ఏతచ్ఛూర్ణం సమాంశేన గోక్షీరేణ తు భావయేత్ ॥
 శాల్మలీ³స్వరసేనాపి తాళమూలీరసేన⁴చ ॥
 కణాకుంకుమకంకోలం చందనేన⁵చ భావయేత్ ॥
 వల్లయుగ్మం చ దాతవ్యం శితాజ్యక్షీరసంయుతమ్ ।
 అష్టాదశ⁶ తు కుష్మాని సర్వరోగాన్నిహంతి చ ॥
 కా⁷మం వర్ధయతే నృణాం స్త్రీణామత్యంతవల్ల⁸భః ॥
 కథ్యతే హరగౌరీ⁹జరసో¹⁰ఽయం పంచబాణ¹¹కః ॥

నేత్రాంజనము

శ్లో. కర్పూరః స్ఫటికః శంఖశిశ్చందనం మణిశాలిబే ।
 మంజిష్ఠా రజసిద్వంద్వం కతకం గైరికం బలా ॥
 సర్వేషాం సదృశం తుత్థం జంబీరరసమర్దిమ్ ।
 రాత్ర్యాధ్యం¹⁰తిమిరం కా¹చం కంఠాం చైవ వి²నాశయేత్ ॥
 పంచాశద్వర్ష³కం పుష్పం మాసే⁴నైకేన శామ్యతి ॥

పూలకు

శంఖచూర్ణప్రయోగము

శ్లో. శంఖచూర్ణం సలవణం హింగువ్యోమసమన్వితమ్ ।
 ఉష్ణోదకేన దాతవ్యం సద్యశ్శూలనివారణమ్ ॥

8. అ	4. మ్యో	9. చేప
9. చ	5. భా	10. స్తి
10. రసభావేనా	6. చ	1. య
1. వా	7. నత్	2. విసర్జ
2. తు	8.ంచ	3. కా
3. ప్రమేహాని	9. బా	4. పే

మహాశంఖపొట్టలి

శ్లో. మహాశంఖభవం చూర్ణం బలినా లకుచాంబునా ।
 మర్దయిత్వా పుటిత్వాథ తద్రజో గంధపారదైః ॥
 విమర్ద్య కజ్జలీం కృత్వా వరాటిః పూరయే త్తథా ।
 టంకణైః స్తేప్యమాస్యం చ పుటే త్పూర్వక్రమేణ హి ॥
 పుటిత్వా శంఖనాభ¹⁰ం చ బలినా ¹లకుచాంబునా ।
 సమాంశేన సమాదాయ గోదుగ్ధేన చ మర్దయేత్ ॥
 పునః పూర్వప్రకారేణ పొట్టలీ పరిక్షీర్ణితా ॥
 నిశ్శేషం క్షయరోగఘ్నీ సర్వగ్రహణికాపహా ॥
 సర్వాతీసారశమనీ దీపనీ పాచనీ పశిరా ॥
 వృష్యం పుష్టికరం రుచ్యం గుల్మశూలవినాశనమ్ ।
 పక్షిశూలహరం శీఘ్రం జ్వరాతీసారనాశనమ్ ॥
 గోవిందచంద్రరాజస్య క్షయరోగకులాంతకమ్ ।

రాజరాజేశ్వరీఘృతము

శ్లో. అశ్వగంధా శ్వదంష్ట్రా చ సర్పగంధాకులిత్వచః ॥
 నీలీమూలం తథా వాసా నిర్గుండీ చ గుహూచికా ।
 ప్రత్యేకం ప్రస్థమాత్రం తు పచేద్దోణాంబుసంయుతమ్ ॥
 క్షీరం దధి ఘృతం మూత్రం విడ్రసశ్చాజకా త్తథా ।
 ధాత్రీరసో భీదరసో రంభాకందరసస్తథా ।
 ముద్గపక్షిరసో యోజ్యః క్వాథే పాదావశేషితే ॥
 మధుకం జీరకద్వంద్వం కుప్తకల్తారమృద్వికాః ।
 మృణాలం ముస్తకం చైవ ఖర్జూరం వాలుకద్వయమ్ ॥
 శ్రీఖండం మధు యష్టి చ ముసలీ భూమిశర్కరా ।

5. టే
 6. మధాయా
 7. క్షణ
 8. ధాయశ్చ
 9. పూ

10. శ్చ
 1. లి
 2. రాష్ట్ర
 3. రా
 4. ంక్షి

5. కా
 6. నిచ
 7. పచేద్యస్తావశేషితం
 8. ంచైవ

కర్ణమాత్రమిదం చూర్ణం ప్రత్యేకం చ వినిషీపేత్ ॥
 సాధయిత్వాఽథ నిషీప్య శర్కరాం చూర్ణసమ్మితామ్ ॥⁸
 పిత్తాధిక్యం చ భ్రమణం కరపాదాక్షి⁹కంపనమ్ ॥
 బహుమూత్రం వృద్ధిమూత్రం ఖండమూత్రం మహాశ్మరీమ్ ॥
 ప్రమేహం శుక్లమూత్రం వా శుక్లక్షయ¹⁰వినష్టకమ్ ॥
 దాహక్షయం ¹తథాఽత్యుష్ణం ప్రదరం ఘోరలక్షణమ్ ॥
 పురాణం చ జ్వరం చైవ వాతపిత్తకఫోద్భవమ్ ॥
 విషమజ్వరశీతం చ నాశయేన్నాత్రసంశయః ॥
 వంధ్యాయాః పుత్రజనకం రాజరాజేశ్వరీ²ఘృతం ॥

అబ్రకానుపానములు

శ్లో. ఘృతేన గృహధూమేన గగనం శీతికాపహం ।
 పిప్పలీ శర్కరాక్షౌద్రైర్వాతపిత్తజ్వరాపహమ్ ॥
 పంచసారేణ గగనం విషమ జ్వరనాశనమ్ ।
 చాతుర్ధికం ³త్రాహికం చ స్థాణేయకతకేన తు ॥
³స్తనేన సన్నిపాతఘ్నం రక్తపిత్తం విశేషతః ।
 వాతారి⁴జేన గగనం కాసశ్వా⁵సగదాపహం ॥
 క్షయరోగహరం పథ్య⁶మశ్వగంధ్యా చ సర్పిషా ।
 మయూరపింఛక్షౌరేణ ⁶గగనం ఛర్దిజిత్పరమ్ ॥
⁷భల్లాతకేన గగనమర్శిరోగహరం పరమ్ ।
 ముస్తానాగరమం⁹డేన సర్వాతీసారనాశ¹⁰నమ్ ॥

8. సారంవాతమృతంచైవ
 శర్కరం చ మిదం
 యుతం
 యత్రద్రవ్యాయనం
 శ్రేష్ఠం మహాదాహ
 గనశ్యతి
 9. లిం
 10. ది

1. చద
 2. మహా
 3. నా
 3. త్రివారం
 3. కరకేనతు
 3. స్తనేన
 4. నే
 5. సాతు

6. అ
 6. వమన
 7. ఫ
 8. అర్చ
 9. దే
 10. యేత్

నాగరాతివిషాముస్తాచూర్ణేన గ్రహణీహరమ్ ॥
 శ్వదంష్ట్రజేనచూర్ణేన మూత్రకృచ్ఛాణి¹ సాధయేత్ ।
 హరిద్రాకలిసి²రేణ మధునా మేహజిత్వరమ్ ॥
 శిగ్రుమూలకషాయేణ గుల్మవిద్రధినాశనమ్ ।
 అష్టాంగక్షారచూర్ణేన స్త్రీహగుల్మోదరాపహమ్ ॥
 సర్వకుష్ఠహరం వ్యోమై³ర్మహ⁴తా తి క్తసర్పిషా ।
 సంధివాత⁵దంశం శ్విత్రం హ రేద్దుగ్గులుసర్పిషా ॥

శతావరీఘ్నతము

శ్లో. శతావరీ శ్వదంష్ట్రాజస్వరసస్యా⁶౭౭⁷థకం పృథక్ ।
 ఘ్నతం ప్రస్తద్వయం క్షీరే ద్విగుణే విపచోత్సుధీః ॥
 విదారీచం¹⁰నతుగామృద్వీకామధుయష్టిభిః ।
 కచ్చ¹రకోర్వాదబీజతృటిజాజీకణోత్పలైః ॥
 పద్మపత్మారముపైశ్చ కాకోళ్యా²దిగణేన చ ।
 సిద్ధే తు శీతలే తస్మిన్ ఘ్నతార్థం మధు మిశ్ర³యేత్ ॥
 తదర్థం శర్కరాచూర్ణం పిష్ట⁴గుప్తం నిధాపయేత్ ।
 నిహంతి మూత్రకృచ్ఛాణి మూత్రదోషా న్నశర్కరాన్ ॥
 అశ్మరీసోమరోగాంశ్చ హన్యాత్ప్రదరనాశనమ్ ।
 శతావరీఘ్నతం ఖ్యా⁵తం మేహవింశతినాశనమ్ ॥ *

0. శ్వదంష్ట్రజేన

1. ను

2. దృష్టం

3. ంమ

4. చూర్ణిక

5. హంతి

6. హరేత్క

6. స్వదంష్ట్రాచ

7. థ

8. తృచేత్

9. బి

10. నా

1. రు

2. ధి

3. తం

4. ఉన్నత

5. తో

6. వింశతిశ్మహ

* హేమతార విధా

నము మొదలైన రస

వాద క్రూరములు ఆ

పాదతః ప్రతీయమాన

అర్థమాత్రమును విశ్వసించి

విశ్వసించి చెసినయెడల

అపేక్షించిన ఫలము

సిద్ధించునని తోచుట

తేదు ఏదేనిగూఢాభి

సంధితో అర్థమును

వివక్షించి, చెప్పియుం

డవచ్చునని తోచు

చున్నది.

మూత్రకృచ్ఛకు

తూర్పుగా బారిన పెద్దతాడివేళ్లు త్రవ్వి తెచ్చి చిన్నముక్కలు చేసి నల్ల పులవలు తవ్వెడు, నీళ్లు కుంచెడు బోసి కషాయము బెట్టి సోలెడుకు మరిగించి యింగువ ¹రెండు చిన్నములు కలిపి సేవించిన మూత్రకృచ్ఛలు నయమగును.

హరిదళరసము

హరిదళమును జిల్లేడాకు రసముతో 3 దినములు మర్దించి ముద్ద చేసి సున్నపు కుడకచేసి పై మందును అందులో పెట్టి చీలమన్నయిచ్చి వాలుకా యంత్రమున మూడుసార్లు వండిన విభూతివలె భస్మ మగును.

²దీనిని అల్లపురసమున కందరసమున పల్లేదరసమున తమలపాకు రసమున ³ఇచ్చిన శొలలు నయమగును.

దుష్టవ్రణములకు

1. నూనె యొకశేరు

2. నెయ్యి యొకశేరు

3. ఆముదము వకశేరు

4. మైలతుత్తము వక తులము

వీటిని చూర్ణము చేసి కలిపి మరిగించి వ్రణములకు ⁴పూసిన నయమగును.

ఆమ్లపైత్యశాలకు

కాకరాకు పసరు ⁵వకశేరు గ్రాహిచేసి, ఉప్పు చారెడు నూ అంగులో గలిపి గచ్చకాయంత మిర్య¹⁰పు ముద్దచేర్చి ఇచ్చేది. పథ్యము పాలు అన్నము.

1. క్కలుకు

2. పాదరేపన

పాసుబుడ్డు కాబు తె

చ్చి అవుపంచితంపాసి

మెత్తగానూరి వంట

కాబు చేసి ఎంచించి

కరాటాన బట్టుకొని

కావలినప్పుడు అవు

పంచితాన మర్దించి

పావల బూస్తే ఆపా

వట ద్రొక్కితేపాచన

మాను ఈ ముందేబుడను

వంటనేకాని నిమ్మ

పంటనేకాని పువ్వు

లనే కాని పూసి మా

చూస్తే పాచనమాను

3. చి ౨

4. శాలలకు

5. యిస్తే

6. మయిల

7. త్త

8. యిస్తే

9. నే ౧

10. పెట్టి

¹చేతులకు పొరలు ఊడిన

1. దుష్టుపాకురసము

2. భూతులశిశురసము

వీటిని చేర్చి పట్టించిన చేతులలో పొరలు ఊడుట నయగును.

²అహిఫేనవిషములకు విరుగుడు

శ్లో. అర్కమూలం ద్విభాగం తు త్రిభాగం బిల్వమూలకమ్ ।

ధూర్తమూలం చతుర్భాగం శ్లష్ఠ్యచూర్ణం తు కారయేత్ ।

బిడాలపదమాత్రేణ పిచే³చ్ఛీతాంబుసంయుతమ్ ।

త్రిదినం పీతమాత్రేణ ఆఫేనం హంతి⁴తద్విషమ్ ।

1. జల్లేడువేరు చూర్ణం ⁵రెండుభాగములు

2. మారేడువేరు చూర్ణము మూడు భాగములు

3. ఊమ్మత్తవేరు చూర్ణం ⁷నాలుగు భాగములు

వీటిని కలిపి బిడాలపాదమాత్రము చన్నీళ్లతో యిస్తే మూడు

దిినములలో ⁹అహిఫేన విషము నయమగును.

¹⁰పథ్యము కొడిమాంసము, పెరుగు చల్లా అన్నము పెట్టేది.

ప్రసూతికొద్దములు

భూపీలుకాదికొద్దములు

శ్లో. భూపీలుకావహ్నిపునర్నవానాం

తంరంగగంధార్తగళస్య మూలమ్ ।

నిర్గుండికానాం చ సవేణపత్త్రం

¹²నూతిజ్వరార్తిం హరతే కషాయః ।

1. చేతులు వూడి యంగుకు

గూర్చిపట్టుస్తే

2. అఫేనుమాసీయందు

3. కి

4. తద్వి

5. పా ౨

6. పా 3

7. స్క

8. పా ౪

9. దినాలకు

10. అఫేను

11. అఫేను హితపు తప్పి
మానును

12. సురసాతల చ జ్వర
నూతి కంచ

శ్లో. ¹తైత్తియం చ మేహం శిరశో²ర్రికం చ
వాతం చ ³ఫేదం చ నిహంతి నద్యః ।

నిర్గుండ్యాదికపాయము

శ్లో. నిర్గుండిమూలం పిచుమండ³జాని
దళాని దద్యా⁴త్సహ తింత్రిణీకమ్ ।
కపిత్థమూలం కణసింధుయుక్తం
క్వాథం పిబే⁵త్సూతి⁶రుజం నిహంతి ॥

రేవదార్వాదిక్వాథము

శ్లో. దేవదారు వచా కువ్థం పిప్పలో⁹ విశ్వభేషజమ్ ।
క⁷ర్పలం ముస్త భూనింబ తిక్త⁸ధాన్య హరీత⁸కి ॥
గజకృష్ణా చ సింహీ⁹ చ గోక్షురం ధన్వ¹⁰యాసకమ్ ।
బృహ¹¹త్యతివిషా¹²భిన్నాకుటజ¹³ం చ ద్విజీరకమ్ ॥
సమభాగాని ¹⁴చైతాని సింధురామరసంయుతః ॥
క్వా¹⁵థో హ్యష్టావశేష¹⁶స్తు ప్రసూతిరోగశాంతయే ।
శూలకాస¹⁷జ్వరశ్వాసమూర్ఖామేహప్రకంపనమ్ ।
శిరో²ర్రివేదనా తంద్రా దాహాత్మ్య¹⁸ష్టశ్రమాన్వితమ్ ॥
గాత్రస్ఫుటితసంతాపం విభ్రమం గౌరవం తథా ।
¹⁹సద్యశ్శమనమాయాంతి సూతికాయా మహాగదాః ॥

రోమనాశ²ని

బొంతహరిదశము గౌరవం²⁰డురసము క్రొత్తరాసున్నము వీటిని
సమాంశలు గూర్చి మెత్తగానూరి పూస్తే రోమనాశనము కలుగును.

1. గాత్ర
2. స్వేదం
3. యుక్తం
4. స
5. నూ
6. జ్వరం
7. కల్ప

8. శ్చ
9. యూష
10. తా
11. చిహ్న
12. శ్చ
13. యే
14. ధ

15. శ్చ
16. కాస
17. శ్చ
18. శ్చపంశ్రమనాయాతి
ప్రసూతిఃచిమహాగదా
19. ని
20. లక్ష

రోమజననయోగము

1. గురువిందపుష్ప 2. వెలిగారము 3. ములక పండ్లరసము
వీటిని మర్దించి పూస్తే రోమాలు తిరుగా వచ్చును.

¹ఋతుశూలలకు

పాశవేదను దెచ్చి, ముద్దగనూరి, పచ్చిపోకంత ముద్దలో, వక తులము మిరియపు చూర్ణమును కలిపి, నేతితో ఇచ్చిన ఋతుశూలలు నయమగును.²

వాతనాశనత్తైలము

శ్లో. తైలం జంబీరనీరైర్లి కుచఫలరసై ిరార్ద్రాక్షైః ప్రస్థమానమ్ ।
కల్కం నిష్కప్రమాణం ⁴వ్యగురుకరికణాదాదుప్తాప్తవర్గైః ॥
జాతీతక్కులనీలోత్పలజలదయతై ⁵స్నాన్యత్తథా చ త్రిజాతైః ।
⁶కాశ్మీరవ్యోషచంద్రైరథ ఖలు వరయా చందనైః పద్మమూలైః ॥
కర్పూరైశ్చ శుద్ధి తై స్సర్వై స్తీలజం సాధయేత్సుధీః ।
మందాగ్నినా పాచయిత్వా మర్దయేద్వాతనాశనమ్ ॥

ఎండువా⁷తములకు

1. సైంధవలవణము	2. కోష్ఠుపు
3. మునగచెక్క	4. ఆవపిండి
5. మాను పసుపు	6. పసుపు
7. చిత్రమూలము	8. సోర్జితారము
	9. యవతారము

వీటిని ⁹బక్కొక్క పలము ¹⁰బాగుగ చూర్ణముచేసి పుల్లకలే రె¹¹ండుప్రస్థములు కల్లు ¹²రెండుప్రస్థములు నూనె ¹²రెండు ప్రస్థములు

1. శ్రీరజశూలకు
పాశవేద ముద్ద పచ్చి
పోకంత మిర్యం ఒక
తులము గంటెడు ఆవు
నెయ్యితో యిచ్చేది.	4. రేలత్వకృవికా చ
5. శ్రీఖండైః కుంకుమేందు
త్రిఫల త్రికటు పద్మ
మూలైంచ సర్వః
కర్పూరైశ్చ చూర్ణమిత్వా
తైశ్చ సమ్మిశ్రయేంతే ।	7. ద్య
8. నే బెత్తు
9. లెస్సు
10. అడ్డెడు
11. అడ్డెడు
12. అడ్డెడు
2. ఆ
3. ఆ	6. తాన	

కలయబోసి సన్నపుమంటను అంబలిపాకముగా యిగర వండి, దించి వాతము¹వలన ఎండిపోయినచోట పూసిన²రక్తప్రసారముకలిగి చక్కనాను. ఎముక విరిగినచోట³బూసిన అతుకును. ముద్ద⁴వాతములు కూడ నయమగును.

హిక్కలకు

1. మిరియాలు

2. తవాక్షీరి

3. చేదుప్పు

4. పిప్పళ్లు

పీటిని సమాంశలుగ గూర్చి వెలగాకు రసము మారేడాకు రసములతో⁵నూరి⁶పై రసములలో కలిపి⁷తినిన వెక్కులు నయమగును.

మూలవ్యాధికి

కుక్కుటచరణాస్థిలేపము

కోడికాలి యెముకతో నిమ్మపండ్ల⁸రసములో గంధము తీసి మొలలకు బట్టించి దానిమీద చిక్కుడాకులువేసి⁹కట్టిన మూలవ్యాధి నయమగును.

మూషపాషాణప్రలేపము

యిల్లి¹⁰పాషాణమును దుప్తుగపాలతో మర్దించి¹¹పూసిన తిత్తులు పూడి పడును.

పథ్యం కందకూర పెట్టేది.

1. బట్టి

5. ఆరసాలనే

9. కడితె

2. ఆనరాణు పద

6. అందునే

10. పాషాణం

3. బూస్తే

7. తింజే

11. పూస్తే

4. వాతాల్లి నామాలును.

8. రసాన

సూరణప్రయోగము

కంద దుంపను దుముకులో గుక్కి వుడకనిచ్చి పొప్పరతీసివేసి
ఆ దుంప మీదను తులశాకు రసము పిడిచి నేతి¹తో మెత్తగా బిసికి
పెద్ద నిమ్మకాయంత ముద్దలు మూడు దినాలు మ్రింగేది.

పథ్యము కంద²ను నేతితో వేయించి పెట్టేది.

వెట్టినక్క⁴కాటుకు

ఉ⁵మ్మెత్తాకు రసమును పెరుగులో గలిపి మూడు నూనెబొట్లు
గలిపి తొలినాడు యిచ్చునది.

మరునాడు తుమ్మచెక్క రసమును వర్ణావాలతో యిచ్చునది.

ఆ మరునాడు పుట్టమల్లి వేరును వర్ణావాలతో యిచ్చునది.

ఆ మరునాడు ఎలకచెవియాకు రసముతో ఉల్లి, నూనె, కలిపి
యిచ్చునది. వెట్టినక్క కాటువిషము నయమగును.

పథ్యము చప్పడి పాలు అన్నము.

లోహప్రయోగములు

నవాయసము

శ్లో. వరావో⁶వవిశంగాగ్నిముస్తై⁷ స్తుల్యమయోరజః ।

సక్షా⁸ద్రం మధునా లీ⁹ధం పాండుశో¹⁰ఫప్రమేహనుత్ ॥

త్రిఫలాలోహము

శ్లో. వరా లోహ¹ర²జోయుక్తా గుడే³వ సర్వశూలనుత్ ।

1. ను

2. గొప్ప

3. శేతన

4. కు

5. న్మ

6. చ

7. లై

8. స్పర్శపవద్వయం

9. భ

10. సోపేతా

అంజనయోగము

శ్లో. త్రిఫలా సైంధవం లోహచూర్ణం త్రికటు²కం సమమ్ ।
ఛాగలీపయసా పిష్టం ఛాయాశుష్కం చతుర్ఘ్నతి ॥
సర్వనేత్రామయం హంతి మాక్షికే³ణ జలేన వా ।

విడంగాదిలోహము

శ్లో. విశంగం త్రిఫలా కృష్ణా లోహచూర్ణం సశర్క⁴రమ్ ।
సత్కాద్రం ⁵శేహనా⁶ద్ధంతి ⁷వార్ధక్యం ⁸పలితైస్సహ ॥

పలితఘ్నలేపయోగము

శ్లో. త్రిఫలా²యోరజో ⁹భృంగసీలినీరసమృత్తికాః ।
సహ¹⁰వైతాని పిష్టాని ¹పలితం ఘ్నంతి ¹లేపతః ॥

తవరాజాదిలోహము

శ్లో. తవరాజకణాద్రాక్షా ²స్తిస్రో లోహాః సమాంశ³కః ।
భక్షితో మధునా హంతి శ్వాసకాగ్నియా⁵మయా⁶ ॥

ధాత్రీలోహము

శ్లో. ధాత్రీఫలస్య చూర్ణం తు భావయేత్తత్ఫలద్రవైః ।
⁶ఏకవింశతివారాంస్తు శోష్యం ⁶శోష్యం పునః పునః ॥
తత్పాదాంశం మృ⁷తం లోహం మధ్వాజ్యశర్కరాయుతమ్ ।
కర్ణైకం భక్షయేన్నిత్యం ¹సితాక్షీరం పిబేదను ।
ధాత్రీలోహప్రభావేణ రమ²యేత్కామినీశతమ్ ॥

2. సమం

3. స

4. రా

5. పింధ

6. హంతి

7. ర్వా

8. ఫ

9. మంకురరీరసనీలికా

10. కీ

1. ఫ

1. శేవతం

2. త్రిసాక్షా

3. కం

5. పహం

6. ఏకవింశకవారం తేజో

6. వేహ్యం

7. లో

1. క

2. యో

వ్యోషాదిమండూరము

శ్లో. వ్యోషపవేల్లవరావ హ్నిదౌర్వ్యబ్రగంధిదారుభిః ।
 సఘృతైస్తుల్యమండురై రేభిస్తం పటకీకృతమ్ ॥
 భూదేతైక్రాదనో నిత్యం సాండురోగీ సుఖి భవేత్ ।
 స్లిహార్కః కామిలామాం¹⁰ ద్యకుష్టోరుస్తంభమేహినామ్ ॥
 సర్వశో ఘహరం నిత్యం కర్షమేకం ప్రయోజయేత్ ।
 పరిణామభవం శూలం వ్యోషమండురచూర్ణకమ్ ॥
 భుక్తముష్ణాంభసా యుక్తం నాశయేదతివేగతః ।
 తవరాజకణావాహగంధామధుఘృతాన్వితమ్ ॥
 భక్షితం హంతి దుర్వారం క్షయరోగం న సంశయః ।

లోహము మృదువగుటకు

శ్లో. హయఖురగజదంతం మాహిషం శృంగఫేనమ్ ।
 అజనఖశశశల్యం మేషశృంగం *నమేతమ్ ॥
 ఘృతమధుగుడగుంజా టంకణం బిల్వతైలమ్ ।
 సమలవక్త్రతలేపం సర్వలోహం మృదు స్యాత్ ॥

లోహభస్మము

శ్లో. గోమూత్రద్విపునర్నవార్ద్రానిశావాసామృతాసాతలా ।
 మూర్వావజ్రలతాకురూటకవరాలక్ష్మేక్షురాణాం రసైః ॥
¹⁰పిష్టం లోహరజః కట్రుత్రయవరాముస్తాగ్ని¹వేల్లైః సమమ్ ।
 తక్రాజ్యోష్ణ²జలేన మేహక్రిమిహృత్పాండుం త్వహృద్రోగజిత్ ॥

3. యోష

4. యో

4. తా

5. మాం

6. స్తాం

8. క్రాంభి

9. సజీవతి

10. ద్యు

1. భ

1. ప్రభావయేత్

2. మో

3. భిన్నా

4. తాః

1. ం

2. పువ

3. షా

4. సుపే

5. కధిసత్వం

6. త్వం

7. ం

8. త్రా

9. శా

10. సర్వం

1. టి

1. వేల్లసమై

2. జలే

వాతరాక్షసము

శ్లో. సూతభస్మ సమం గంధ²మభ్రకం తీక్షణ¹లోహకమ్ ।
 తాళకం చార్క³లోహం చ ⁴ముషిపాషాణటంకణమ్ ॥
 సువర్ణం నాగభస్మా⁴పి మయూరం ⁴రసకం విషమ్ ।
 విమళా వంగభస్మా⁴పి స⁶వసారం సునశ్శిల ॥
 దరదం హింగు కాశ్మీరం సమాంశం శుద్ధభస్మకమ్ ।
 ఖల్వమధ్యే వినిషీప్య మర్దయేచ్ఛిత్రకద్రవైః ॥
 ప్రహ⁷రా ద్వాత్ప్రూషణ⁸స్య కషాయై⁹ర్మర్దయేత్సు¹⁰నః ।
¹లవంగస్య కషాయేణ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ॥
 ల¹జమోదకషాయేణ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ।
 హస్తీక²ర్ణాస్సమూలా³యాః స్వరసే ప్రహరద్వయమ్ ॥
 మర్దయేద్దోళకీకృ⁴త్య వజ్రమూషాంతరే క్షిపేత్ ।
 భాండమధ్యే స్థి⁵తా మూషాం వాలుకా⁶భిః ప్రపూరయేత్ ॥
 క్రమవృద్ధ్యాగ్ని⁷నా పాచ్యం పుటం ద్వాదశయామకమ్ ।
 స్వాంగశీతలకం కృత్వా ⁸బలిం దద్యాచ్చ తక్షణాత్ ॥
 మంత్రేణ త్వేకవింశత్యా నీలకంఠ⁹స్య మంత్రితమ్ ।
 తద్దోళం ఖల్వమధ్యస్థ¹⁰మార్ద్రక¹⁰స్య ద్రవైర్ది నమ్ ॥
 వంధ్యాకర్కోట¹కీ ద్రావైర్ల శునస్య ద్రవైః పృథక్ ।
 మర్దితం సూక్ష్మచూర్ణం స్యా²దనుపాసం సుఖావహమ్ ॥

1. ం
2. ంత్ర
3. లజ
4. చ
4. ప్ర
5. చ
6. హ
7. రద్వయ
8. ంచ
9. ంమ

10. నా
1. హస్తాంబునా
1. జా
2. ర్ణి
3. ని
4. త్వా
5. తం
6. హి
7. కాం
8. బలీహరతి

8. కాభి
9. ంత్ర
10. ంచ
1. కే
2. మర్దితం సూక్ష్మ చూర్ణస్య దనుపాసం సుఖావహం
3. ంత్ర
4. వాలు
5. బునిటీ

కంపవాతం ధనుర్వాత¹ మామవాతం సుదుస్సహమ్ ।

క⁴లాయ కఫవాతస్య త్యూషణం⁵ చ శరీ భవేత్ ॥

పక్షుభూతే పార్శ్వవాతే⁶ రాస్నాకందస్య చూర్ణతః ।

శశకం వాయుసోన్నాదే⁷ కలాపం వాతశోణితే ॥

వరీపలిత⁸ నిర్హృతిత్వశీతి⁹ వాతనాశనమ్ ।

అష్టాదశ చ¹ కుష్ఠాని కూలాని వివిధాని చ ।

వల్లమాత్రమిదం ఖాదేత్తత్తద్రోగానుసారతః ॥

హంతి హంతి మహావాతా¹⁰ హంతి హంతి న సంశయః ।

వాతరాక్షసనా² మా²యం పురా³నై శంకరోదితః ॥

1. రసభస్మము	2. గంధకము	3. అభ్రకము
4. లోహభస్మము	5. తాళకభస్మము	6. తామ్రభస్మము
7. ఇల్లిపాషాణము	8. వెలిగారము	9. సువర్ణభస్మము
10. నాగభస్మము	11. మయూరతు ⁴ త్థము	12. క్షీరతు ⁴ త్థము
13. నాభి	14. పేమవిమళము	15. వంగభస్మము
16. నవాసారము	17. రక్తమణిశిల	18. ఇంగిలీకము
19. దక్షిణ ఇంగుపు	20. స్ఫటికము	

ఇవి సమాంశలు శుద్ధభస్మములుగ చేర్చి ఖల్వమున బెట్టి చిత్రమూలపురసమున రెండు జాములు, త్రికటుకకషాయమున రెండు జాములు, లవంగపు కషాయమున రెండు జాములు, ఓమ కషాయాన రెండు జాములు, బలరక్కసి మూలపురసమున రెండు జాములు ఈ క్రమమున మర్దించి గుళికలుచేసి వజ్రమూషలో బెట్టి వాలుకాయంత్రాన 12 జాములు వండి, సాంగశీతలమున, బలి యిచ్చి నీలకంఠమంత్రమున 21 మాల్ల అభిమంత్రించి తీసి ఖల్వమున బెట్టి అల్లపురసము గొడ్డుఆగాకు రసము వెల్లులిరసము పోసి యీ మూటిని 3 దినములు మర్దించునది.

6. రక్ష
7. కపాలం
8. దుర్బేళ్యం

9. ర్వ
1. సుక్మాని
2. మో

3. జా

తిరుగా చూర్ణముగ మద్దించి కరాటమున బెట్టి అనుపానవిశేషము¹లతో
ఇచ్చిన ఈ శ్లోకముల²ో చెప్పిన రోగములు³శమించును.

నాగార్జునరసము

శ్లో. పారదం వైకభాగం చ వత్సనాభం తద్దైవ చ ।
అ¹జమోదం ద్విభాగం చ తథా గంధ²కముచ్యతే ॥
కృష్ణజీరంశ్వేత జీరంప్రత్యేకం తు రసాంశకమ్ ।
కటుత్రయం చాష్టభాగం షడ్భాగ³ం వైవముచ్యతే ॥
త్రిఫలా షోడశో భాగః భృంగసారేణ పేషయేత్ ।
ఛాయాశుష్కం చ తచ్ఛార్దం మధునా సహ తో⁴హయేత్ ॥
తరుణజ్వరనాశాయ పురాణజ్వరనాశనమ్ ।
సర్వజ్వరాన్ హరేచ్ఛీఘ్రం రసో నాగార్జునోదితః ।

తరుణజ్వరాంకుశరసము

శ్లో. రసగంధౌ విశుద్ధౌ ద్వౌ టంకణం చ కటుత్రయమ్ ।
దంతిబీ¹జం సమాంశాని ప్రహిమాత్రం ప్రయోజయేత్ ॥
జ్వరే ఘృతేన దాతవ్యం త్రిదోషే చార్ద్ర²కైస్తథా ।
పథ్యం క్షీరం ప్రయుంజీత దధి వాథ యథాదుచి ।
తరుణం యామమాత్రేణ జ్వరం హన్యాన్న సంశయః ॥

1. రసము ³ 2 భాగములు	2. గంధకము ⁵ 2 భాగములు
3. వెలిగారము ⁵ 1 భాగము	3. శొంఠి ⁶ 1 భాగము
5. పిప్పళ్లు ⁷ 1 భాగము	6. మిరియాలు ⁸ 1 భాగము
7. నేపాళములు ⁹ 1 భాగము	

4. త
4. యిస్తే
1. భా
2. స
3. ధ్యేక

4. ప
1. జానిమృద్వాధా
2. త
3. మ్దా
4. మ్దా

5. మా ౧
6. మా ౨
7. మా ౧
8. మా ౧
9. మా ౧ యంత

వీటి¹⁰ని ఖల్వమున పెట్టి రెండు జాములు మర్దించి ¹యవప్రమాణము నేయ్యి మిరియపు పొడి వీటితో ఇచ్చిన తరుణజ్వరాలు జాములో నయమగును. అల్ల పురసము విప్పలిపొడితోను ఇచ్చిన త్రిదోషజ్వరములు నయమగును.

శ్వేతకుష్ఠకు

ఎలుగుబంటి మెనడులో బియ్యము గలిపి యెండించి తెల్లని కోడిని ఉపవాసము పెట్టి తరువాత ఆ బియ్యమును మేపితే ఆ కోడి నల్ల నాను. ఆ కోడిని ముక్కలుగా కోసి యెండ బెట్టి ²అన్నము తినునప్పుడు ఒక ముక్క చొప్పున తినునది. ఈ క్రమాన నాలుగయిదు దినములు తినిన శ్వేతకుష్ఠు నయమగును.

పెద్దరోగములకు

1. జిల్లేడువేరు	2. దుష్టుగువేళ్లు	3. చిత్రమాలము
4. కాదమునగవేళ్లు	5. పులిమిరివేళ్లు	6. నల్ల ఉప్పివేళ్లు
7. మొలుగువేళ్ళచెక్క	8. మారేడువేళ్లు	9. ఆబువ్వవేళ్లు
10. ఆకుజముడువేళ్లు	11. విప్పలివేళ్లు	

ఇవి సమాంశలు. ¹ఒక్కొక్కటి 1 పలము చొప్పున కల్కముగ చేసి ఆకుజముడుపాలు 3ి ప్రస్థములు, నూనె 3ి ప్రస్థములు, ఆముదము 3ి ప్రస్థములు, ముషిణిపండ్ల రసము 3ి ప్రస్థములు అన్నిటిని గలిపి గూనలో ⁴పోసి ²పై కల్కమును వీటితో గలిపి తైలపాకముగ వండి క్రొత్త⁴గుడ్డతో ఆ తైలమును ⁶శరీరమునకు పట్టించిన పెద్దరోగములు నయమగును.

10 మట్టు

1. నరిగింజలాత్తు

2. న్ని

1. యె

2. వంటకంతినే

3. గాన

4. యెక్కించి

4. పంచెన

1. సరీరానపట్టి సే

గ్రహణీకవాటము

1. నేరేడుచెక్క 2. మామిడి²చెక్క 3. బలుసుచెక్క
4. మారేడు వేరుచెక్క 5. నల్లదుమ్మచెక్క 6. కొడిశవేరుచెక్క

వీటిని ¹బిక్కొక్కటి రెండు పలముల చొప్పున చేర్చి ఆరు ప్రస్థముల నీళ్ళలో కషాయము బెట్టి ఆప్తభాగావశేషంగా కాచి యేబలము బెల్లము వేసి లేహ్యపాకముగ వండి కొడిశపాలు బిల్వము శొంఠి బూరుగబంక మామిడిబంక తుంగముస్తలు వీటిని ⁴బిక్కొక్కటి రెండు కర్ణముల చొప్పున చూర్ణము చేసి వస్త్రోగాలితము చేసి పై పాకములో కలిపి పోకలంతేసి ఉండలు చేసి నిత్యము ఒక వటుకము చల్లతో గలిపి సేవించిన గ్రహణి నయమగును.

పాణిబుడారసము

శుద్ధిచేసిన తగరం ఒక తులం, సీసము ఒక తులము ఈ రెంటిని గరిటెలో పెట్టి కరిగించుచు కరుగుచునుండగా అందులో శుద్ధిచేసిన పాదరసము ఒక తులము వేసి కలయంగరగించి దించి, గరిటెనిండ నీళ్లు పోసిన అది బిళ్ళ అగును. ఆబిళ్ళ తడి తుడిచి ఖల్వనము బెట్టి పొడిగా మర్దించి అందులో శుద్ధిచేసిన అమృతము కి తులముల యెత్తు పెట్టి చూర్ణముగా నూరి, ఆ వెనుక ఎనుబోతు చేదును ఆ చూర్ణముతో కలిపి నవసీతము మాదిరిగా మర్దించి గుంజప్రమాణవటి²కలు చేసి నీడను ఎండించి నన్ని పాతములకు ఒకమాత్ర అల్లపురసమున యిచ్చునది. తీవ్రతను యెరింగి మరియొక పూట ఇచ్చునది.

గుల్మములకు

స్నుహీలకునపాకము

ముదురు నారికే³ళపు కాయలో నీళ్లు దీసి ఆ కాయ నిండ బ్రహ్మజముడు బాలు పోసి మూతి పదిలము చేసి చీలమన్ను ఇచ్చి గంపెడు

1. జ	4. మా గ లెఖ	2. కా
2. వరిగానూడి	5. ఘా	3. ఇందుతాపంకొలది
3.ంగా	1. ం	4. డ

పిడకల పుటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి నన్నికోల్లు మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము 2. త్రిఫలాలు 3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము తెంకాయ యెత్తు, చిత్రమూలము 2 తులములు వీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు, అముదం 10 పలములు ¹వీటిని అటికెలో ²బోసి తెంకాయ ముద్దను ³పై చూర్ణమును అటికెలో ⁴పోసి గరిటెతో ⁵కలియబెట్టుచు ⁶తేహ్యపాకముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లులిపాయలు 10 పలములు నల⁷గ గోట్టి పై తేహ్యపాకములో గలిపి ప్రతి దినము అరచేతి గుంటెడు చొ¹⁰ప్పున 15 దినములు సేవించిన గుల్మము¹లు నయమగును.

మీగా²ళ్ల అరికా³ళ్ల⁴పగుళ్లకు

నమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి నంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి ముమ్మారు మ్రింగేది ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు అరికాళ్ళు పగు⁴లుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళుచేతులు తుమ్మచెక్క నీళ్ళ¹తో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు పసుపుపొడి కలిపి ఖల్వ³మును గడిగి ⁴భాగుగ ఎండించి అందులో పాదరసము⁵ను

5. క

6. ంట

1. కాలు

1. యివి

2. ద్దా

2. ఆగ్రంధ్యం

3. న్నూ

4. నేకలిపి

5. ను

6. కుంటూము

7. య

8. నణచి

9. నా

10. వేసి

1. యే

2. శు

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. ను

2. స్నీ

3. ం

4. లెస్స ఆరించి

5. న్నూ

ఈ చూర్ణము¹లను పోసి, అందులో నిమ్మపండ్ల రసము పోసి ఒకదినము మర్దించగా రసము నవనీతమగును. ఆ నవనీతమును ఖల్వముతోడనే యెండబెట్టి²న రసము మరల కూడును. ఆ రసమును నులివేడి కలితో గడిగి పారవిడిచి తడి యిగరగా మడత పెట్టినగుడ్డతో ఖల్వములోనే వడబోయునది. ఇందువలన నాగ రోషము⁴పోవును.

పాముబుడమవేరుచెక్క-చూర్ణము నిమ్మపండ్ల రసము కలుబంద రసము బోసి మర్దించిన వంగదోషము చెడును. రేలువేరు చూర్ణముతో మర్దించిన మలదోషము చెడును. చిత్రమూలపు చూర్ణముతో అగ్నిదోషము చెడును. నల్లఉమ్మెత్తవేరు చూర్ణమున వాంఛా దోషము చెడును. త్రిఫలచూర్ణముతో విషదోషము చెడును, త్రికటుక చూర్ణముతో గిరిదోషము చెడును.

మొదటి మర్దన గాక కడమ ఆరుమర్దనలను నిమ్మపండ్ల రసము, కలుబంద రసము పోయుచు ఒక్కొక్క చూర్ణముతో ఒక్కొక్క దినము మర్దించునది. ఈ క్రమమున మర్దించిన అసంఖ్యాగ్నిదోషములు చెడును. ఆ వెనుక¹¹గట్టితోకను నాలుగు మడతలుపెట్టి అందులో ఆ మర్దించిన రసము పెట్టి పొట్లముగట్టి కలుబంద రసము అడ్డడు ఒక చట్టిలోబోసి అందులో ఆ పొట్లము బెట్టి డోలాయంత్రమున సన్నపు మంటను నాలుగు ఘడియలు వండి తీసి ఖల్వములోపెట్టి ఆ ఉడికిన కలుబందరసమున పోసి మర్దించి¹²వేడి కలి పోసి కడిగి తిరుగా¹³గుడ్డలో పెట్టి వడబోసి¹⁴ఎండబెట్టి¹తరువాత ఔషధములలో¹⁵మపయోగించ వలెను.

గంధకకుద్ధి

అమలసారగంధక¹⁹మును పొడిచేసి యిండుక అవునేతితో తడిపి

1. లున్న	8. ర్ణాన	15. ఆరించి
2. ం	9. ర్ణాన	16. మరీ
3. తే	10. ర్ణాన	17. ధా
4. ం	11. ర్ణాన	18. పెట్టుకునేడి
5. మాన	12. ఘ	19. ం
6. శ్లా	13. పెడి	
7. ర్ణాన	14. కోకలో	

మేకపాలను చట్టిలో పోసి గుడ్డతో వాశన గట్టి ఆ వాశనమీద యీ గంధకమును నెరిపి దానిమీద మూకుడు మూసి సందున మూడుకోక మన్నులు చేసి గొయ్యిత్రవ్వీ ఆ చట్టి మెడవరకు ప్రాతి ఆ మూకుడు మీద, పది పిడకలతంపి ¹పెట్టిన, గంధక⁴ము కరిగి, పాల²లో దిగును, ఆ గంధక⁴మును యెండబెట్టి యుంచుకొనవలెను.

మరియొక విధము

గంధక⁷మును చూర్ణముచేసి ⁸గట్టి గుడ్డతో పొట్లముగట్టి మేక పాల⁹లోగాని ఆవు పాల¹⁰లోగాని మూడు పొంగులు ¹వచ్చువరకు వండిన శుద్ధి¹యగును.

నాభిశుద్ధి

¹నాభిని క²త్తితో పలచగా ³నరికి గేదెపేడ కలాపిలో షో⁴ యం⁴త్రమున పొట్లముగట్టి మూడు పొంగులు వ⁵చ్చువరకు వండిన శుద్ధి⁷యగును.

మరివకవిధము

త్రిఫలకషాయములో షో⁴లాయంత్రమున మూడు పొంగులు వ⁹చ్చువరకు వండి¹⁰న శుద్ధి¹యగును.

ఇంగిలీకశుద్ధి

ఇంగిలీకమును నిమ్మపండ్ల రసమునగాని, మేక పంచితమునగాని అల్లపు రసమునగాని, యేడుమార్లు భావన²⁴చేసిన శుద్ధి ²⁵యగును.

1. టి
2. పుడితే
3. ం
4. ల్లో
5. ంఆరించిధాచే
6. ం
7. ఖ
8. ల్లో
9. ల్లో

10. వచ్చినదాకా
11. తే
12. ఆవు
13. అస్మతం
14. ని
15. వత్తి
16. త్రాస
17. చ్చినదాకా
18. తే

19. అవు
20. యననై నా
21. వచ్చేదాకా
22. తే
23. అవు
24. చేస్తే
25. అవు

హేమమాక్షికనీలాంజనశుద్ధులు

హేమమాక్షికము⁴ను నీలాంజనము⁵ను చూర్ణ⁶ముచేసి⁷అవిసాకు
రస⁸మును గాని, గుమ్మడిపండు రస⁹మునుగాని పోసి సూర్య¹⁰పుటము
బెట్టి¹న శుద్ధి²యగును.

తాళకశుద్ధి

తగినంత తాళక¹మును² సున్నము వడపోసి³సి⁴ల్లలోను
గుమ్మడిపం⁵డు రసము⁶తో కలిపి యిగర⁷డిడికించిన శుద్ధి యగును.

లేదా గుమ్మడిపం⁷డు రసమును పోసి యేడు భావ⁸నలు చే⁹సిన
శుద్ధియగును.

శ్లో. తాళకం పొట్టి¹⁰కృత్య సచూర్ణం కాంజికే పచేత్ |

ఢోలాయంత్రే యామమాత్రం తతః కూష్మాండజైరసైః ||

తిలతైలే పచేద్ద్యామం యామం చ త్రిఫలా¹జలైః |

ఏవం యంత్రే చతుర్యామం పాచ్యం శుద్ధ్యతి తాళకమ్ ||

మనశ్శిలాశుద్ధి

శ్లో. అజమూత్రే త్ర్యహం పా²చ్యం ఢోలాయంత్రే మనశ్శిలామ్ |

సప్త³వారం హ్యబా⁴పిత్రే సమ్యక్ వ్యాధి విశుద్ధయే ||

జయంతీభృంగరాజో⁶త్థరక్తాగస్త్యరసైశ్శిలామ్ |

ఢోలాయంత్రే పచేద్ద్యామం యామం ఛాగో⁷త్థమూత్రకైః ||

క్షౌళయే⁸దారనాలేన సర్వయోగేషు యోజయేత్ |

4. న్ను

5. న్ను

6. ం

7. అగకాకు

8. ం

9. ం

10. పుటాన

1. తేది

2. అవు

1. ం

2. ం

3. క్లున్న

4. పంటి

5. తగినన్న పోసి

6. వుడికిస్తే

7. తిరసం

8. నాలు

9. నా

10. బద్దా

1. జ

2. చ్యం

3. ధాన్యం

4. వేతై

5. శుర్రాభాస్

6. ధ

7. ధ

8. త్త

రసకశుద్ధి

శ్లో. నరమూత్రే చ గోమూత్రే నప్రాహం రసకం ¹పచేత్ ||

ఊలాయంత్రే ¹న సంశేహః శుద్ధం యోగేషు యోజయేత్ ⁶

నేపాళశుద్ధి

నేపాళపు గింజలను పగల⁴గొట్టి ⁵నాలుకలు తీసిన పప్పును పొట్ల ముగ్గ గట్టి, పేడనీళ్లలో ఊలా యంత్రమున ఉడికించి ⁶తరువాత ఆవుపాల⁷లో ముందుమాదిరి ఉడికించి ¹⁰తరువాత వెన్న¹తో ఒక గింజప్రేలి ప²డువరకు దోర³గా ⁴వేయించిన శుద్ధి ⁵యగును.

వెలిగారశుద్ధి

వెలిగారమును చల్లలో భావన⁷చేసిన శుద్ధి ⁸యగును.

లేదా నిప్పుల మీదవేసి, పొంగించినను శుద్ధి ⁹యగును.

అయస్కాంతశుద్ధి

అయస్కాంత⁹మును త్రిఫలకషాయమున వండి¹⁰న శుద్ధి యగును.

క్షీరతుత్తశుద్ధి

పాలతుత్తమును సున్నపునీళ్లలో ఉడి²కించిన శుద్ధి ³యగును.

మయూరతుత్త⁴క్షీరతుత్త⁵ములను ⁶బియ్యపు కడుగుతో⁵ ఉడికించిన శుద్ధి ⁸యగును. లేదా జీలకఱ్ఱ ⁹కషాయముతో⁶ ఉడి¹⁰కించిన శుద్ధి యగును.

9. భవేత్

1. ణ

2. హా

2. రకమణిశిల అవిశపువ్య

రసాన జాము మద్దిస్తే

శుద్ధి అవును

3. శాలు

4. మొత్తి

5. ఆగరువు

6. ం

7. త్రా

8. ఆవేనుకను

9. ల్లో ఆలాగే

10. ఆవేనుకను

1. చేసి

3. డ్డదాకా

3. బార

4. వేస్తే

5. అవు

6. ం

7. వేస్తే

8. అవు

9. ం

10. చే

1. ం

2. కిస్తే

3. అవు

4. డ్

5. చాలు

6. చంటకంగడిగిన నీళ్ళతో

7. కిస్తే

8. అవు

9. క్రనీళ్ళను

10. కిస్తే

శ్లో. విష్ణుయా మర్దయేత్తు¹త్థం ²మార్జారకకపోతయోః ।

దశాంశం టంకణం ³దత్వా పాచ్యం మృదుపుటే తతః ॥

పుటం దధ్నా పుటం ఊదై ⁴ద్దేయం ⁵తుత్థవిశుద్ధయే ।

మరియొక విధము

మైలతుత్థమును పెరుగు⁶లో తడిసి దానిని పెంకులో బెట్టి ⁷దాని మీద కాలిన విడక ⁸పెట్టిన శుద్ధి ⁹యగును.

ఇల్లిపాషాణశుద్ధి

ఇల్లిపాషాణ¹⁰మును నిమ్మపండ్ల రసమున యేడుమార్లు భావన ¹చేసిన శుద్ధి ²యగును.

పాషాణద్వయశుద్ధి

ఇల్లిపాషాణగారీపాషాణములను సున్నపు నీళ్లతో ఉడికించిన శుద్ధి ⁶యగును

అభ్రకశుద్ధి

కృష్ణాభ్రక⁷మును పలచని రేకులుగ చేసి, ప్రత్తి⁸రకూకురసమును పోసి ఎండలో బెట్టి¹మరల రాత్రి ప్రత్తి ఆకురసములోనే ఊరబెట్టి ఆయూరినరేకులను గట్టి⁴గుడ్డలో బెట్టి అందులో వడ్లు పోసి మూటకట్టి పుల్ల కలిలో ఆ⁵మూటను వేసి చేతులతో గట్టిగ పిసికిన, ఆరేకులు నలిగి, వెన్నవలె మెత్తని పొడి కలి యడుగుభాగమునకు దిగును. ఆ నవనీత⁶మును అటికలో బెట్టి సరసావనూనె పోసి మూకుడుమూసి సందు అంత్రించి

1. ద
2. మజ్జాయేలకషాయ
యేడ్
3. కృత్వా
4. ంజే
5. శుద్ధం
6. న
7. ఆమీద
8. పెట్టితే

9. అవు
10. ం
1. చేస్తే
2. అవును
3. జాలు
4. న
5. కిస్తే
6. అవు
7. ం

8. ఆ
9. ం
1. ఆ
2. సాన్నేవూర
3. లుపుచ్చిళు
4. ఊకలో
5. రాస్తేన వసితమైకలిలో
6. ం

వండ్రి⁷న నిశ్చంద్రిక మగును. ⁸దానిని తీసి వెలిగార⁹మును ప్రతివాపము పెట్టి పాలలో నుడికిం¹⁰చవలెను. ¹⁰ఇట్లు నాలుగైదు మార్లు ఉడి¹కించిన భస్మ²మగును. ఉమ్మె³త్త విత్తు⁴లను వెచ్చ⁵చేసిన శుద్ధి య⁶గును.

సర్వలోహశుద్ధి

శ్లో. తైలే తక్రే గవాం మూత్రే⁷చారనా⁸భే కుఘ⁹జే ।

⁹నిషించేత్తప్తతప్తాని సప్తవారం పునః పునః ॥

సర్వర్ణాదిసర్వలోహానాం శుద్ధి¹⁰రేవం న సంశయః ॥

తామ్ర⁸శుద్ధి

రాగిరేకులను పలచగా చేయించి చింతాకులో ఒకనాడు ఊర వేయవలెను. ³మరునాడు, గోమూ⁴త్రాన ⁵వేయవలెను. మరునాడు త్రిఫలకషా¹యములో ఊర²వేసిన శుద్ధి⁶యగును.

తామ్రభస్మవిధానము

రాగిని గంధకముతో భస్మము⁴చేసి కలుకండరసాన యేడు మార్లు భావనచేసి ఆవెనుక నిమ్మపండ్ల రసమున యేడుమార్లు భావనచేసి ఆ వెనుకను, కందదుంపను దొలిచి పై⁵భస్మ⁶ముతో నిమ్మపండ్ల రస⁷ముతో దడిపి ⁸తొలిచిన కందదుంపలో పెట్టి దాని ⁹రంధ్రమును ఆదుంపతోనే మూసి కోకమన్నులు మూడు చేసి పు¹⁰టము పెట్టి¹న వాంతిభ్రాంతు ల²ను కలుగచేయదు,

7. తే

8. అదిపుచ్చి

9. ం

10. ఈలాగున

1. కిస్తే

2. మాను

3. న్మ

4. లు

5. చేస్తే

6. పు

7. ఆ

8. ద్ధ

9. భస్మాని వేపయేత్తపం

10. మే

1. భస్మము

2. వేసేది

3. మర్నాడు

4. త్రాన

5. వేసేది

6. ర్నా

1. యాన

2. వేస్తే

3. ఆపు

4. యితే

5. ఆ

6, ం

7. సాన

8. అందు

8. వాత ఆదుంపమాటి

10. తం

1. తే

2, లుమానును

మరియొకవిధము

త్రిఫలకషాయమును అష్టభాగావశేషముగా కాచి, ⁴ఆ కషాయమును పోసి తామ్రభస్మ⁵మును మర్దించి పదోపుటాలు పెట్టి⁷న వాంతిభ్రాంతులు ⁸కలుగవు.

మరియొకవిధము

మంచి రాగిని శుద్ధి చేసి పలచగా రేకులు వేయించి⁹ ఆ రాగిలో సగము గంధకము, గంధకములో సగము పాదరసము¹⁰ను ¹⁰చేర్చి యీ రసగంధములను నిమ్మపండ్లరసమున మర్దించి ఆశుద్ధి చేసిన రేకులకుబట్టించి పుటముబెట్టి¹న భస్మ²మగును.

త్రిఫలములను గోమూ⁴త్రములో కషాయముబెట్టి దానిని భస్మములోపోసి మర్దించి పదిపుటములు బెట్టి¹న వాంతిభ్రాంతులు ²కలుగవు శ్లో. మాతులుంగరసైః పిష్టా పు³టమేకం ప్రదాపయేత్ ।

తామ్రస్య తేపయేత్పిష్టం దుధ్వా గజపుటే పచేత్ ॥

సప్తాంశేన పునర్గంధం దత్వా ద్రావైశ్చ లోడయేత్ ।

ఏవం సప్తపుటైః పక్వం తామ్రం భస్మ భవేద్ధృవమ్ ॥

నానావిధతామ్రభస్మశుద్ధి

శ్లో. నానావిధమృతం తామ్రం శుద్ధ్యర్థం భాగపంచకమ్ ।

భాగైకం శ్వేతకాచం చ భాగం శ్వేతం చ టంకణమ్ ॥

మూషాయాం మిశ్రితం క్షిప్తా భాగైకతామ్రపత్రోతః ।

⁴మూషాముఖం నిరుధ్యా⁵భ ధ్మాతే గ్రాహ్యం సుశీతలమ్ ॥

నిర్దోషం తు భవేత్తామ్రం సర్వరోగహరం భవేత్ ।

3. యన

4. ఆది

5. ం

6. పూ

7. తే

8. మానుస

9. వాంతి భ్రాంతులు వ

చ్చిన రాగి పాలున్ను

9. న్ను

10. యారెండున్ను

1. తే

2. మా

3. లాలు

4. త్రాన

1. తే

2. మానుస

3. కం

4. మృద్ధిదత్వా

5. త్మాదాతే

6. కాత్య

ప్రకారాంతరము

గ్ర|| తామ్రస్య ద్వగుణం నూతం జంబీరాక్షేన మర్దయేత్ |⁶
 తత్పిష్టతామ్రతుల్యం తు గంధకం చూర్ణితం క్షిపేత్ |
⁶తత్సూతమిశ్రితం తామ్రం ద్వయోస్తుల్యం చ గంధకమ్ |
 లఞ్చాద్య ధూర్తపత్తైశ్చ దధ్వా గజపుటే పచేత్ |
 స్వాంగశీతం తు తచ్ఛూర్ణం మృతం భవతి ¹నిశ్చితమ్ |

మరియొకవిధము

శ్లో.² కించిద్గంధేన చాక్షేన ఊ³లయేత్తామ్ర పత్రకమ్ |
 తామ్రపాదేన నూతేన సాంద్రం పత్రం విలేపయేత్ ||
 తామ్రద్విగుణగంధేన ⁴చాక్షుపిష్టేన తత్సూతః |
 లిప్త్యా సాదార్థగంధేన యామం పిష్ట్యాజ్జ్వల్న⁵కమ్ ||
 తత్పిండం భండమధ్యే తు నిరుధ్యాభ విపాచ⁶యేత్ |
⁶అస్థూక్తం తామ్రపత్రం తత్ భస్మీభవతి నిశ్చితమ్ |

మరియొకవిధము

గ్ర|| ⁶నూతం ద్విగంధం యామైకం కన్యారసవిమర్దితమ్ |
 ద్వయోస్తు⁷ల్యతామ్రపా⁸త్రస్థాల్యా గర్భే నిరోధయేత్ ||
⁹పుటిత్వా మారితం తామ్ర ¹⁰మండ్లూశైరేవ మర్దితమ్ |
 తద్దోళం ¹నూరణాంత²స్తం మృ³దా సర్వత్ర లేపయేత్ ||
 శుష్కం గజపుటే పాచ్యం సర్వదోషహరం భవేత్ |
 వాంతింభ్రాంతింవిరేకం చ న కరోతి కదాచన |

6. ఆదోమహంత కేక్షిప్తో
 ధూతూరస్యాప్రపత్రకం
 6. తత్పిష్టమర్దితంతామ్రం
 పూర్వతుల్యంచ గంధ
 కం

1. నిశ్చయం
 2. గ్రం
 3. ర

4. ఆ
 5. కా

6. ల

6. నూత్ర మేకం ద్విధా
 ఆమకంతా మ్రపాత్రేన

భస్మంభవతి నిశ్చయం

6. నూత్రమేకం ద్విధా
 గంధం యామేకమ్

విమర్దియేత్

7. జై

8. త్రే

9. ఆపదా

10. మాం

1. చూ

2.

3. ధా

తామ్రగుణము

శ్లో. తామ్రం తిక్తోష్ణమధురం కషాయం శీత⁴లం సరమ్ ।

⁵పక్తిశూలహరం చైవ మందాగ్నిం చ వినాశయేత్ ॥

మరల తామ్రభస్మ విధి

శ్లో. ఆదా తామ్రం శ్లక్షణపత్రం కృత్వా దత్వా ⁶ఫలత్రయమ్ ।

తూరమృత్తికయా తేష్యం శుద్ధవర్ణం తతో భవేత్ ॥

గృహకన్యారసేనైవ భావయిత్వా పునః పునః ।

తతస్సప్తపుటం కృత్వా మ⁷త్స్యాక్షీరసక్తైస్తథా ॥

గంధకారకీరలేపం కృత్వా ద⁸ద్యాత్పుటత్రయమ్ ।

చూ¹⁰ర్ణం భవతి తత్తామం పునః ఖల్వే విమర్దయేత్ ॥

ఫలత్రయకషాయేణ భావయిత్వా పునః పునః ।

తతో నిక్షిప్య మూషాయాం దత్వా షోడశకథా పుటమ్ ॥

అనంతరం క్షీరసర్పి¹ర్మధుభిశ్చ ముహుర్ముహుః ।

భావయిత్వా పుటం దేయం ప్రత్యేకం సప్త సప్త చ ॥

గృహకన్యారసేనైవ భావయిత్వా పునః పునః ।

దోషం హిత్వా తామ్రచూర్ణం సుహారసమం భవేత్ ॥

ఏతైర్వివిధసంస్కారై³శ్చర్దిదాహభ్రమాదికాః ।

మధుక్షీరఘృతైస్సార్థం నానాకుష్ఠం ప్రశాతయే⁴త్ ॥⁶

వ్యోషఖండేన తైలేన కాంజికేనాథ వా పునః ।

నిష్కేణ సమ్మితం చూర్ణం శూలగుల్మప్రశాంతయే ॥⁰

1. భారసం

2. ప్రణామం శూలవరోంకి

3. ఘ

4. చ్చ

5. ప్య

6. త్యావు

7. క్లే

8. మ

9. ద్వి

10. భ

11. త్

12. ంచ

13. స

7. పథ్యానిప్రాశయత్వా

శయే త్రావతఃవిశేట్యా

ర్ణంసుశోభనం

లోహపట్కభస్మవిధి

శ్లో. వంగం పలా⁷శద్రవతాళ కేన

నాగం పయస్యా²రక్మ⁹మ⁹నశ్శి¹⁰లాభిః ।

శు¹ల్బం త్వజాక్షీరసుగంధకేన

¹స్తన్యేన తీక్ష్ణం సహ హింగుళేన ॥

శ్లో. ¹తారం స్నుహీక్షీర¹కమాక్షి కేణ

²స్వర్ణం శిలాసర్జర³సై³స్సనా⁴గైః ।

ఏతైర్మియేతైవ హి లోహపట్కం

శ్రీపూజ్యపాదప్రభునిర్మితైస్తైః ॥

సువర్ణభస్మము

మేలిమి బంగారమును పలచని రేకులుగా వేయించి, నిమ్మపండ్ల రసమున మూడుదినాలు ⁶ఊరబెట్టి, తీసి పొడిగా రాయించి ఆబంగారు చూర్ణము 10 భాగములు, శుద్ధరసము 3 భాగములు, శుద్ధగంధకము, 3 భాగములు, కూర్చి ⁸ముందుగ రసగంధకములను కొండగోగుపువ్వుల రసమున మర్దించి ⁹దీనిలో బంగారుపొడిని కలిపి ¹⁰వీటిని గాజుకుప్పెలో పెట్టిఆకుప్పెమీద రాగిమూకుడు పెట్టి ఆసందు గానరాకుండ కుప్పె సహితముగ చీలమన్ను ఇచ్చి ఆరించి, వాలుకా యంత్రమున నాలుగు జాములు వండవలెను. మొదటి జామున సన్నపు మంట రెండవ జామున మధ్యాగ్ని¹తో వండునది. కడను రెండు జాములు ²గాఢాగ్నితో వండి సాంగ శీతలమున బలి యిచ్చి తీ⁴యవలెను.

ఆభస్మము కుంకుమవర్ణ⁵ముకలదై యుండును.

7. శో	2. హేమం	8. యీ రెండుదినములు
8. స	3. ంసు	9. యీఆవుషధలో
9. ం	4. గా ⁷	10. ఆఖజ్జలి
10. రేన	4. ఏతాని చూర్ణం పడు	1. ని
1. త్వేమ	లోహ భస్మం	2. జఠ
1. తీక్ష్ణంకు వారీ పయ	5. న	3. ని
హింగుళేన	6. పూ	4. పుచ్చేడి
1. స	7. చా 3 స్నుబెట్టి	4. క్షనై

ఉత్తరఖండము

నాగభస్మము

శ్లో. పాకహీనా నాగవంగౌ కుష్టగుల్మరుజా⁷కరా ।
 మేహపాం⁶దూ⁹దరానాహ కఫమృత్యుక¹⁰రా మతే ॥
 నిర్గుండీమూలచూర్ణేన ¹సార్కదుగ్ధేన లేపయేత్ ।
 నాగపత్రం తు తచ్చుష్కం ద్రావయిత్వా వి²శోషయేత్ ॥
 లి³ప్త్యా ద్రవ్యం పునః శేచ్యం సప్తవా⁴రం విశుద్ధయే ।⁴
 అశ్వత్థచించాత్వగ్భస్మ నాగ⁵స్య చ చతు⁶ర్థతః ॥
 క్షిప్త్యా పచేల్లాహపాత్రే చాలయ⁷ లోహదండతః ।
 త్రిముండపాత్ర¹సిద్ధం తత్ భస్మతుల్యమనశ్చి²లమ్ ॥
 జంబీరే ³చారనా⁴శే చ పిష్ట్యా దుద్ధా పుటేపచేత్ ।
 సాంగశై త్యే పునః పిష్ట్యా వింశ⁵త్ భాగశిలాన్లుకైః ॥
 ఏవం షష్టిపుటైః పక్వం నాగం ⁷సిద్ధ్యేన్నిరు⁸త్థితమ్ ।

ప్రకారాంతరము

శ్లో. భుజంగం ⁹సుద్రుతం కృత్వా ప్రక్షి¹⁰పేత్సురభీజ¹లే ॥
 త్రిఫలాయాః కషాయే చ భృంగస్య స్వరసే తతః ।
 శితాయాం తోయయుక్తాయాం మాక్షి²కే చ మ²తం తథా ॥
 ఏవం శోధితనాగస్య నూత్నపత్రాణి కారయేత్ ।
 తతశ్చూర్ణేన సంలి³ప్య పుటేద్దోమయవహ్నినా ॥
 భస్మీభూతం ⁴ఖరం నాగం చిత్రకద్రవసంయుతమ్ ।

6. నో	కుల్యశేచ్యంతు సప్తథా	5. తిచ
7. ర	5. స్యా	6. శే
8. దో	6. ర్యచ	7. స్యాయాం
9. కాచాధ	7. క్షిప్త్యా చుల్యాంపచే	8. ద్వి
10. రానిలా	చాలహేలోహ తత్పు	0. సూద్య
1. ఆ	నా	10. క్షేమ
2. శే	1. శువేతు	1. శే
3. ప్తా	2. లా	2. లే
4. రైందు శుద్ధయే	3. ఆ	3. ప్తా
5. తస్మద్వేదావితం నాగం	3. శైవ	4. క

శరారే నుద్యోధే షిప్వా కాప్తేనాన్తనకేన చ ।
మర్దయిత్వా ⁷పంచపుటై ర్నిరుత్థం జాయతే ⁹తథా ॥

మరియొక విధము

శ్లో. రంభాకుసుమవార్తాకస్వరసైః సిత¹⁰యా సహ ।
ఖర్షరే ద్రావయేన్నాగం లోహదండే¹న మర్దయేత్ ॥

పాకహీననాగోవంగదోషములు

శ్లో. పాకేన హీ⁴నా ఖలు నాగవంగౌ
కుష్ఠాని గుల్మాని తథాధికోష్ణమ్ ।
పాండుప్రమే⁵హదచితాపశో⁶భ
దుజం చ నిత్యం కురు⁷తో బలా⁸పహా॥

వంగభస్మ⁹విధానము

శుద్ధిచేసిన వంగ¹⁰మును తునకలు చేసి రాతిబెరడు, చింతబెరడు,
వీ¹టిని చూర్ణము చేసి గోనెపట్టలో అడ్డడంత పోసి²దానిమీద తగరపు
తునకలను పెట్టి ³వాటిమీద అడ్డడు పైచూర్ణమును పోసి పొట్లముగ
గట్టి త్రాళ్ల⁴తో పది⁵లముగ గట్టి రెండు మూడు గంపల పిడక⁶లతో
పుటముబెట్టి సాంగశీతలమున ⁷తీసిన భస్మమగును.

మరియొక విధము

మోదుగ వేరు రస⁸ములో తగర⁹మును కరిగిం¹⁰చి పోసిన శుద్ధి
య¹గును. ఆ శుద్ధిచేసిన తగరమును రేకులుగ¹చేసి ఆరేకుల²కు హరిదళ

5. దిక్షు
7. తృతంపంచ
8. ద్ధ
9. య
10. యేదదా
1. స్య
2. నాక్
3. గుణం
4. నో
5. హో

6. భా
7. బహో
9. ం
10. ం
1. రెండుదోయాలుగొట్టి
2. అందు
3. ఆ మాద
4. తపాడుము
4. ను

5. లంగా
6. లుపుత
7. యిస్తే
8. సం
9. ం
10. పోసే
2. అవు
1. వే
2. ను

మును మోదుగవేళ్ల రసముతోనే నూరి పట్టించి ఒక పుటముపై⁴న భస్మమగును.

మరియొకవిధము

పంచకోలకపాయములో తగరమును ఏడుమార్లు కరిగించి. పోసిన శుద్ధి⁷యగును.

రేలవేరు చూర్ణముతో ఆశుద్ధతగరమును కాల్చిన భస్మమాను. ఆతగరమును క్రొవ్విలో బెట్టి అందులో చేతిబచ్చలికూర రసమును పోసి కరిగించిన⁹ నిరుత్థమగును.

వంగగుణములు

శ్లో. వంగం సతి క్తలవణం పాండుఘ్నం క్రిమివాతజిత్ ।

లేఖనం పిచ్చిలం కించిత్ సర్వమేహానుయప్రణత్ ॥

లోహశుద్ధి

ఉత్తమలోహమును రాగిపొడిగ రాయించి శుద్ధిచేయు విధము. చింతాకు రసము నిమ్మపండ్ల రసము పులిచించిలిపాకు రసము గోవు పంచి తము నూనె⁴ ఉలవకట్టు ఆవుచల్ల⁵ పీట్లతో⁶ ఒక్కొక్కదానితో⁶ ముమ్మారు⁷ బాగుగ ఉడికించిన శుద్ధి⁹యగును.

లోహభస్మవిధి

శుద్ధి¹⁰చేసిన లోహమును, ఆవు పంచితము, గలిజేరాకురసము, అల్లపు రసము, పచ్చిపసుపు రసము. అడ్డర పాకురసము, తిప్పతీగెరసము

3. సాననే

4. తే

6. పోస్తే

7. అవు

8. పోసి తగం వేసితే

9. గితే

9. నుదాతనాను

10. తారభస్మము

ఆనవ్వులతకై తో యెసి

స్ట్రో పత్రాణిరేపయేద్

త తిసిల జలంవార్ధ్యాక్షి

స్తారు ధ్వజరేపయేత్

గజాఖ్యా జాయతే

భస్మం చత్వారం శత

పంచకం

1. ద్దులు

2. 0

3. నేలక్షణం

4. పు

5. యంత

6. ఒకటొకటను

7. రెన్న

8. కిస్తే

9. అవు

10. అయి

1. 0

చాగదుంపల రసము, కలబంద రసము, నల్లేడు రసము, జిల్లేడాకు రసము, చెఱకు రసము, కలగరాకు రసము, బోడతరపాకు రసము, చిత్రమూలపు వేళ్ల రసము, నేరేడు²చెక్క రసము, ఈ రసముల నొక్కొక్క పదానితో ఏడేసి మార్లు మర్దించి ప్రత్యేకము ఏడేసి పుటములు⁵ వేసిన లోహము వారితరమాను.

లోహసిందూరము

పైన చెప్పిన విధముగ తయారైన లోహభస్మము ఒకభాగము ఇంగిలీకము ఒకభాగము¹ కలిపి మొగలిచంటిరసముపోసి మర్దించి పుటము బెట్టిన సిందూరించును.

నల్లగా కావలె²ననిన గుంటకలగరాకు రసముతో నూరి మూడు పుటములు⁴ వేసిన నల్లని సిందూరమగును.

మరియొక విధము

శుద్ధిచేసిన లోహపురాపాడిని నేరేడు⁴చెక్క రసము పోసి సూర్య పుటాన బెట్టి, రాత్రి పిడకలతో పుట⁵ము పెట్టవలెను. ఈ విధముగ ఏడు పుటాలు⁷ పెట్టవలెను. వారిజపాకురసమున ఏడుపుటములు, గలిజేరు సమూలపురసాన ఏడు⁹పుటములు, త్రిఫల కషా¹⁰యముతో ఏడు పుటములు¹ ఈ విధముగ పుటములు పెట్టి²న వారితరమాను.

తీక్షణలోహశుద్ధి

ఉక్కు రేకులుగ వేయించి, త్రిఫలకషా³యములోను గోమూత్ర⁴ములోను కలగర రసములోను నేరేడు చెక్క⁵రసములోను ఈ రస

2. జ
3. ట
5. వేస్తే
5. ఇందుల సరియింగిలీకం
1. వెట్టి
1. లెస్తే
3. సాన
4. వేస్తే

4. జ
5. బెట్టెడి
6. క్రమాన
7. బెట్టెడి
8. టా
9. పుటాలు
10. యాన

1. యాక్రమాన
2. తే
5. యాన
4. త్రాన
5. పాన
6. జ
7. సాన

ములలో ప్రత్యేకము ఒక్కొక్క¹⁰ దానిలో ఏ డేసిమార్లు రేకులను ఎఱ్ఱగ కాచి¹ముంచిన శుద్ధి²యగును.

తీక్షణలోహభస్మవిధి

శుద్ధిచేసిన¹ఉక్కురేకులను రాపొడిగ రాయించి, ఆరాపొడి పది ప²లములు, గంధకము³కి. పలములు, ఇంగిలీకము⁴ఒకపలము, ఇంగిలీకము⁵లేనిపక్షమున ఆఖరున⁶7 పలములు గంధక⁷మునే⁸చేర్చుకొనవలెను. గోమూత్రము, గలిజేరురసము, అల్లపురసము, తిప్పతీగె రసము, దుష్టుగురసము, నల్లేరు రసము, గంటెన రసము, పసుపు రసము, జిల్లేడు రసము, ఈ రసములలో ఒక్కొక్కదానినే పోసి, పిప్పలిచూర్ణమును కూడ కలిపి మర్దించి మూకుటిలో బెట్టి మీద నొకమూకుడు⁹తో మూసి ఒక పుటముపెట్టవలెను. ఈ¹⁰విధముగ ఏడుమార్లు మర్దించి యేడు పుటములు పె¹ట్టవలెను.

²పైనచెప్పిన 7 పలముల గంధకమును²పుటమున కొకభాగము ప్రకారము, 7 పుటములకు పంచవలెను. అపుడు ఉక్కు భస్మయగును.

శ్లో. సర్వమేవం మృతం లోహం ధృతవ్యం మూషమధ్యగమ్ ।

ఇశ్యేవం స్యాన్నిరుత్థానం సేవ్యం వారితరం మతమ్ ॥

సర్వలోహభస్మవిధి

శ్లో. శుద్ధనూతం ద్విధా గంధం ఖల్వేన కృతకజ్జలమ్ ।

ద్వయోస్సుమం లోహచూర్ణం మర్దయేత్కన్యకాద్రవైః ॥

8. సాలను

9. కాల

10. బను

1. మిస్తే

2. అపు

1. శుద్ధకులు

2. చలాలకు

3. ఫ 3

5. ౧

6. ఫలిమెడు

7. మే

8. పెట్టుకొనేది

9. బెట్టి

10. క్రమాన

1. బెటేది

2 అగంధకం ఏడు

3. పెటాలకు పంచిపెట్టెది.

4. లోహ

4. ఇ తేవం స్యాని ద్వానం సేవ్యం వారితరంయతః

5. లోహస్మ

యామద్వయం స¹ముధృత్య తద్దోశం తామ్రపాత్రకే ।
 ఆచ్ఛాదై యరండప²త్రైశ్చ యామాధో³నోష్ణతాం గతే ॥
 ధాన్యరాశౌ⁴స్య సేత్తచ్చ త్రిదినాంతే సముద్ధరేత్ ।
 సంపేవ్య గాళయేద్వస్తాత్సత్యం వారితరం భవేత్ ॥
 కాంతం తీక్ష్ణం తథా ముండం నిదో⁵థం జాయతే మృతమ్ ।
 స్వస్థాది మూరయే⁶దేవం చూర్ణీ⁷కృతో⁸క్తలోహవత్ ॥
 సిద్ధయోగో మ⁷యా²ఽఽఖ్యాతః సిద్ధానాం⁸ చ ముఖాగతః ।
 అనుభూ⁹తో మయా సత్యం సర్వరోగ¹⁰జరాపహః ॥
 త్రిఫలామధునంయుక్తః సర్వరోగేషు యోజయేత్ ।

మరియొక లోహభస్మవిధి

లోహార్థం గంధకం యుక్త్వా గంధకార్థం తు పారదమ్ ॥
 కుమారీస్వరసైర్మర్ద్యమాచ్ఛాదై యరండపత్రకైః ।
 తత్కల్పం గోళకం¹కుర్యాత్ భూపుటం చ చతుర్ది²నమ్ ॥
 ఉద్ధృత్య గాళితం వస్తాస్మధు³ష్టానుపానతః ।
 గుంజాచతు²ష్కమాత్రేణ రోగి⁴గం హంత్యనుపానతః ॥
 అనుపాన⁵శేషేణ సర్వరోగహరం పరమ్ ।

లోహభేదములకు గుణాధిక్య⁴వర్ణనము

శ్లో. కిట్టాదప్తగుణం ముండం ముండా తీక్ష్ణం తతో²ఽప్తకమ్ ।
 తీక్ష్ణాల్లక్షగుణం కాంతం తత్త తాత్కురుతే గుణమ్ ॥

6. మృ

1. త్రా

3. తుష్ణతాభవేత్

4. స్వీతాశ్చ

5. ధం

6. త్యే

7. కుర్యాత్

8. సమభావ

9. త

10. జ

9. కుమారీమర్దయే త్క

ల్పం ఏరంపత్పత్ర

పూరితం

1. కృత్వాభూపుటేతు

2. ప్త

3. గో

4. ం

5. ధి

రసమృతలోహగుణము

శ్లో. మృతాని లోహాని రసే భవన్తి
నిఘ్నంతి యుక్తాని మహామయా¹ంశ్చ ||
అభ్యాసయోగే దృఢ జేహసిద్ధిం
కుర్వంతి దుష్టస్వజరావినాశమ్ ||²

ఉక్కుభస్మము

శ్లో. గోమూ³త్రద్విపునర్నవార్ద్రాకనిశావా⁴సామృతా సాత్ర⁵లా
మూర్వావజ్రలతాకురూటకవరాలక్ష్మేక్షురాణాం రసైః |
పక్వా లోహరజః కటుత్రయవరాముస్తాగ్నివేత్తైస్సమైః
తక్రాజ్యోష్ణజలేన మేహక్రిమిహృత్సాండు⁶త్వహృద్రోగజితే |

7లోహభస్మము

శ్లో. కాంతం తీక్ష్ణం తథా ముండం చూర్ణం మ⁸త్ప్యాక్షిజద్రవైః |
ఆ¹⁰తపే త్రిదినం భావ్యం త్రిదినం చిత్రకద్రవైః ||
త్రికంటకరసై¹¹రేవం సహజేపీద్రవై¹²స్తథా |
గోమూత్రై¹³స్త్రీఫలా¹⁴యాశ్చ క్వాఢేన భావయే¹⁵త్ప్రహమ్ |
¹⁶ఉక్తద్రవై¹⁷స్తతో మర్ద్యం క్రమాద్దేయం పుటం పుటమ్ |
దధ్యా గజపుటం దేయం మృతం యోగేషు యోజయేత్ |

మందూర¹⁸కల్పము

ప్రాతచిట్ట¹⁹మును బాగ్గులు పోసి కొలిమిలో యెఱ్ఱకాల్చి, తాడి
దోనెలో ఆవు పంచిత²²మును పోసి ²³అందులో ముంచవలెను, ఇట్లు

1. ని
2. లోహంమృతదుకు
3. హయకురు గజ దంతం
మాహిషంశ్చంగశ్శేనం
మజనఖశశశల్మం మేరు
శృంగారుపేతం
ఘృతమధుగుడగుంజా
టంకణం బిల్వతైలం
సదమలకదినత్వం సర్వ
లోహం మృదుత్వం

4. ం
5. మూత్రా
6. శా
7. నా
8. ంచ
9. కాంత
10. ం
11. చా
12. త్ర
13. సాహం

14. శేనం
15. త్రి
16. ద్వేష్య
17. త్రిధా
18. యు
19. త
20. ద్వాం
21. ం
22. ం
23. యేడుమార్లు

ఏడు సార్లు కాల్చి ముంచి ఆ¹తరువాత రాతి రో²టిలో బోసి చూర్ణము చేసి వస్త్రో³గాలితముచేసి ⁴ఈ చూర్ణము అడ్డెడు,

కలగర, తెక్కలి, పత్తియాకు, ఉత్తరేణి. ఆదొండాకు, మూర్కొండాకు, ములుగోరింటాకు, సంబరేణు, జిల్లేడు ఆకు, గొబ్బియాకు,

ఈ ఆకుల పసర్లు ప్రత్యేకము⁵గ అడ్డెడు

⁶ఒక్కొక్క పసరును కుండలో పోసి ⁷పై కిట్టచూర్ణమును కూడ అందులోబోసి ఉడికించవలెను. ⁸ఈ విధముగ అన్నిపసర్లు ¹⁰తోను ప్రత్యేకముగ ఉడికించి మెత్తగా నూరవలెను.

¹¹ఇట్లు తయారైన ముండా⁸రము రెండు ¹²భాగములు, మిరియపు చూర్ణము ఒకభాగము కలిపి తేనెతో గాని, చల్లతో గాని ²సేవించిన శో³ఫ పాండువులు ⁴శమించును.

మరియొకవిధము

శుద్ధిచేసిన ప్రాతచిట్టచూర్ణములో

నీరుపప్పురాకు, సంబరేణు, అడ్డసరము, ములుగోరింట, వాకుడు దొండాకు, వావిలాకు, వుచ్చింతాకు, కలగర, పొన్నగంటి, జిల్లేడు; ఉలిమిరి, తెక్కలి, నెల్లి, దంతి, ఆముదపాకు, ఉలిమిరికాయల రసము, పచ్చిపనుపురసము, అల్లము

పీట్ల రసములను ఒక్కొక్కటి అడ్డెడేసి చొప్పున పోసి యిగర⁵ ఉడికించిమెత్తగానూరి తేనెతో గలిపి అరచేతి గుంటెడు వుచ్చు²⁰కొనవలెను. పాండు శో²¹ఫలు ²²శమించును.

1. ం	9. ం	17. భ
2. వెనుక	10. యీక్రమాన	18. శమించు.
3. టి	11. సు	19. వండి
4. గా	12. ఈ	20. కొనేది
5. అడ్డెటికిఅందులోబోసి	13. ం	21. భ
6. ంగా	14. పాళ్లు	22. మాచును
7. మంగలంబోసి	15. పాలున్నా	
8. ఆ	16. సేవిస్తే	

కాంత⁹ద్రుతి

శ్లో. కాం¹⁰తపాపాణచూర్ణం తు కారయేచ్ఛోధితం భిషక్ ।
 మేళయ న్మహిమైః ¹హృతదధిక్షీరశకృష్ణైః ॥
 దృఢం మ²ర్ద్యం వటిం కుర్యాత్ కర్షమాత్రం తు శోషయేత్ ।
 గోష్ఠీయంత్రే ³విపక్తవ్య మంగారైః ఖదిరోద్భవైః ॥
 త్రివారమర్థదివసం ⁴ద్రవతే నిర్మలం శుభమ్ ।
⁵ఉద్భృత్య స్థాపయేత్సత్వమభ్రకాల⁶క్తకాతఖా ॥
 జయంతీత్రిఫలాచూర్ణం హరిద్రాగుడటంకణమ్ ।
 పాదాంశం ఖ⁷ర్పరం సిద్ధం పిష్ట్యా మూషాం ప్రోకల్పయేత్ ॥
 సశకాసంపుటే బధ్వా శోషయేదాతపే బలే ।
 సాధ్యం పాతాళయంత్రేణ ⁸యంత్రధూనాత్పుటేన వా ॥

గంధకతైలము

అమలసారగంధకమును ముక్కలుచేసి పచ్చి పసుపు రసమును, నీడుల్లి రసమును, గాజుకుప్పెలో బోసి అందులో పైగంధకమును వేసి చీలమన్నులిచ్చి లద్దిలో ఒక నెల పాతిన తైలమగును.

అభ్రకనవసీతము

కృష్ణాభ్రకమును దెచ్చి కొలిమెలోవేసి పూద²గ చిటచిటమన్న దెల్లను తీసివేసి ⁴మిగిలినదానిని ⁵రోటిలోవేసి చూర్ణముగ గొట్టి ఆ చూర్ణము యెంత⁷యుండిన అంతకు సరి వడ్లుపోసి ⁹గట్టిగుడ్డతో ఒక గూనకు వాసెనగట్టి ఆ వాసెనమీద ఈ చూర్ణమును బోసి¹⁹ ఆ కుండలో

9. దృ	6. లేవ	2. గాను
10. తా	7. సత్విధ్యాతేపు	3. దలాను
1, : పంచదవ్యాది గోమ	8. 0	4. మంచి దలాపుంచి
యాదికైః	9. 0	5. శోల
2. ద్యం	10. మ్హ	6. 0గా
1. గరుడార్ద్ర	1. 0	7. యెంతయ్యని
2. ద్రవతీ త్రిఫలా	2. వాయిపదిలంచేసి	8. దు
3, అసాధ్యమేచయస్సత్వ	3. తిగాను	9. ఘ
4. ప్తకప్త	1. 0	10. ఆంచు
5. ర్పరం		

పుల్లకలి పోసి బలము గలవాడు రెండుచేతులతోను గట్టిగ మర్దించవలెను. అప్పుడు సార¹మంతయు గూనలోనికి దిగును. ²ఇదే అభ్రక సవనము.

ఆ³సిశ్యను వడియబోసి ఆముద్ద⁴నుతీసి మట్టియూడల రసము మర్దితమైలరసము పోసి మర్దించి ⁵బిశ్యలగచేసి కిందమీదమూకుల్లుపెట్టి సందు కానరాకుండగ కోకమన్నులిచ్చి ఆంత్రించి యేడుమార్లు గజపుటము పెట్టేది. తరువాత గలిజేరాకు ర⁷సముతోమర్దించి యేడుపుటాలు వేయవలెను ఆ అభ్రకలో సగము గలిజేరు వేళ్ళచూర్ణమును⁸ కలిపి ఆ ఆకుల రస¹మునే పోసి మర్దించియేడు పుటాలు వేయవలెను. ఆ⁹తరువాత

ఉలవకట్టు, పొన్నగంటి రసము, బాలమిడివేళ్ళ రసము, కలుబంద రసము, సంబరేణాకు రసము, ఆవాలు, బ్రహ్మజెయుడు బాలు, మేకర నెత్తురు, నేరేడుచక్క రసము,

⁴ఈ రసములతో వేరువేరుగ యేడేసిమార్లుమర్దించు⁵చు ఏడేసి పుటములు వే⁷యవలెను. ఆ⁹తరువాత జిల్లేడుపాలతోమర్దించి నాలుగు పుటములు పె¹⁰ట్టవలెను. అ¹⁰ప్పుడు నిశ్చంద్రికమై పద్మరాగ వర్ణ¹ము కలదగును.

అభ్రకసిందూరము²

కృష్ణాభ్రకమును తెచ్చి రాయిలేకుండచూచి వేడిసిశ్యతో గడిగి బాలమిడి చెట్టును సమూలముగ చ్రొక్కి ³దాని పసరు పిడిచి, గూనలో బోసి ఐదు దినసములు బె⁵ట్టి ఆనానిన అభ్రక⁶మును గోనెమీద యెండబోసి, తోకులుగ పలచి మూ⁷కుడులో బోసి మీద మూకుడు⁸మూసి పుటంబెట్టి పాలతో¹తడిపి చల్లనార్చి²మరలగోనెమీదయెండించిరో³టితో

1. మలా
2. ఆది
3. శ్మ వడిచివేసి
4. పుచ్చి
5. నిప్పటి
6. డగ
7. సాన
8. బెట్టి
9. యా

1. మే
2. నేది
3. వెసుక
9. త్తే
10. ది
1. మాను
2. ం
3. అందు

4. గ. ది
5. లోతి
6. ం
7. మండిగలో
8. బో
1. ను చలార్చి
2. తిరుగా
3. ల

బోసి చూర్ణముగ దంచి మెత్తగా ⁴జల్లించి ⁵గట్టి ⁶గుడ్డలో ఆ చూర్ణము⁷ను ⁸చూర్ణసమం వడ్లను పోసి, ⁹మూటగట్టి ఒకగూనలో కలి పోసి అందులో ¹⁰ఈమూటను పెట్టి ¹చేతులతో పిసికిన ఆగూనలోనికి ²అభ్రకము దిగును. ³కలిని వడియ బోసి ⁴ఆచూర్ణమును యెండించి

మండూకబ్రహ్మి, గలిజేడు, పుల్లదీగె, గోమూత్రము, నల్లగాసర, బాలిమిడి, త్రిఫల కషాయము, కలుబంద రసము, కందమంప, నల్లేరు, తిప్పతీగె, మట్టి ఊడలు, చాగదుంపలు, అల్లము, పుచ్చింత, నిమ్మపండ్ల పులుసు, దబ్బ పండ్లపులుసు.

⁵ఈ రసములతో ఒక్కొక్క⁶దానితో ప్రత్యేక⁷ముగా ఐదేసి మార్లు మర్దించి ఐదేసి పుటములుపెట్టేది. తరువాత తేనెతో మర్దించి 2. 3. పుటాలు బెట్టేది. అపుడు నిశ్చంద్రికాభ్రకసిం⁸దూరము ⁹తయారగును.

అశుద్ధాభ్రక¹దోషములు

శ్లో. అశుద్ధాభ్రం నిహంత్యాశు ¹దూషయే²న్మృదతం కఫమ్ ।

అరుచిం ³జనయేన్మూర్ఛాం మందాగ్నిం క్రిమివర్ధనమ్ ॥

అభ్రక¹భేదములు

శ్లో. పినాకం దద్దురం నాగం వజ్రం చేతి చతుర్విధమ్ ।

అభ్రకలక్ష²ము

శ్లో. పినాకం పావకోత్తప్తం విముంచతి దలోచ్చయమ్ । ²

దద్దురో హి నిపాతే²గ్నో కురుతే దద్దురధ్వనిమ్ ॥

4. చాల్చి
5. ఘ
6. కోకలోసు
7. న్న
8. అన్ని
9. పొటం
10. తోమ
1. గాను
2. నవనీతమై

3. అది
4. డించినచూర్ణంపుటలకు
5. యీ పసరు
6. టిమ్మె మ్మ
7. మే
8. ధూ
9. మాసు
10. గుణం
1. దుర్బ

2. మా
3. చ్చాదయేన్మృతాం
1. వర్ణాలు
2. శా
2. పినాక ద్వ్యస్త్రయో వ
- ప్రంద్రభ జాతిం సమా
- హాతే
- ముచ్యంతగ్నో వినిశ్చివ్య
- పినాకో దళకందళం
3. కా

నాగస్త్యస్మి⁴గతః శబ్దం పూ⁵త్కారం చ విముంచతి ।
 ఏతేషాం భక్షణా⁵దేవ జాయతే రోగసంచయః ॥
 వజ్రాభ్రకం తు త⁷ద్దగ్ధం న⁸ కాంచిద్వికృతిం⁹ ప్రజేత్ ।
 త¹⁰దభ్రకం తు సంయో¹జ్యం వ్యాధివార్ధక్యమృత్యుజిత్ ॥

అభ్రకశుద్ధి

శ్లో. ధమేద్వజ్రాభ్రకం వ¹హ్నా తతః క్షీరే ని²షేచయేత్ ।
 భిన్నపత్రం తు తం కృత్వా మేఘనాథార్ద్ర³కాంభసా ॥
 భావయేదప్టయామం తు¹ జ్ఞేయం శుద్ధం² తదభ్రకమ్ ।

ధన్యాభ్రకవిధానము

శ్లో. అథ వా భ్ర³స్యద్వా భాగా మ³స్తుచైకం జలైస్స⁴హ ॥
 ద్విది⁵సం స్థాపయే⁶త్పాత్రే తతః నూత్నం⁷ భవిష్యతి ।
 బద్ధా భాస్యయుతం వస్త్రే మర్దయేత్కాంజకే⁸ దృఢం ।
 ఆదాయాప్లుగతం శుష్కం శుద్ధం ధన్యాభ్రకం⁹ వచేత్ ॥

¹⁰అభ్రకమారణము

శ్లో. పునర్నవా మేఘనా¹థో మత్స్యాక్షీ స్నుక్కుమారికా ।
 చాంగేరీ మరిచం చైవ బలా చ పయసా సహ ॥
 ఏతైశ్చ పేషయేచ్ఛాభ్రం ప్రత్యేకేన త్రయహం త్రయహమ్ ।
 క్షీ ప్త్వా² తపే పుటే పాచ్యం ప్రత్యేకేన పునః పునః ॥
 విప్త్వా పుటే తతః క్షుణ్ణం కజ్జలా³భం మృతం భవేత్ ।
 ధన్యాభ్రకస్య శుష్కస్య దశాంశం మరిచం క్షీపేత్ ॥

4. గదం

5. వ్యా

6. యే

7. స్మి

8. కి

9. గయే

10. స్వా

1. ద్వి

1. పే

2. రిక

3. ద్రవా

1. జే

2. స్యమ

3. కృత్వా

3. ప్త్వా

4. హ

5. ధం

6. చా

7. సచేక్షతి

8. దృఢం

9. భవే

10. అథశుష్కస్య మారణం

1. ధోద్రవై మూలపునర్నవా

2. స్థిత్యా

3. భ్రం

పేషయే⁴దన్లువగ్గె⁵స్తమాన్లు⁷కాదై⁹ద్దినత్రయమ్ ।

తచ్చుమ్మం సంపుటే¹పాచ్యం²ఖది³రాగార⁴కైర్ద్రు⁵భమ్ ॥

పూర్వవచ్చు⁶విపాచ్య⁷థ సేచయేదాన్లు⁸కేన తు ।

దా⁹ప్యం తథా సప్తవార¹⁰మన్లు¹¹శం చ పునః పునః ॥

అగస్త్యశి¹²గువర్షాభూమూలత్వో¹³త్త్రైర్ద్రై¹⁴వైః ।

పిష్టా¹⁵క్రమే¹⁶సంశో¹⁷ష్యం¹⁸ప్రత్యేకం తు దినద్వయమ్ ॥

సితామధ్యా¹⁹జ్యగో²⁰క్షీరైర్దధా²¹తప్తిష్టమభ్రకమ్ ।

రుధ్వా²²ష²³ఢ్భిః పుటైః పాచ్యం పిష్టా²⁴పిష్టా²⁵పునః పునః ॥

మ²⁶తస్యై²⁷త్యై²⁸చైకవారం తస్మద్ద²⁹యం పిష్టా³⁰తథా పుటేత్ ।

ఏవం గజపుటే పాచ్యం నిశ్చంద్రం మ్రియతే³¹భ్రకమ్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం ద్రవైర్మద్ద¹యం మ²తస్యై³క్షీతులసీభవైః ।

మూలజైః⁴కోకిలాక్షస్య కుమారీ⁵శ్వేతదూర్వయోః ॥

వ్యాఘ్రీకంద⁶స్య వర్షాభ్యా⁷దినమేకం విమద్దయేత్ ।

కుంజరా⁸వైః సప్తపుటైః పిష్టా⁹పశ్చా¹⁰త్పునః పునః ॥

దత్వా పంచా¹¹న్లుకైః పాచ్యం పిష్టా¹²పిష్టా¹³త¹⁴దప్తథా ।

ఏవం నిశ్చంద్రకం¹⁵భాతి సర్వయోగే¹⁶షు యోజయేత్ ॥

4. జా

5. నల

6. భా

7. ంది

1. ధాన్యం

2. భే

3. రా

4. వైధృవం

5. బాతిం నిశార్యాధికిం

6. మ్యంత్రత్రే ఉపద్యా

7. ంది

8. క్ష

9. చైద్ర

10. భ్ర

2. చాతేషం

3. ద్వోదధాప్యం చ శేష

యేత్

4. ద్వీ

5. చ్చాక్షీ

6. రాప్యమ

7. తిధాభవేత్

8. య్య

9. చ్చ

10. ద్ర

1. కిభా

2. పునర్నవ్యా

3. భ్యో

4. పు

1. మతైః

2. చ

3. యం

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రం టంకణం తుల్యం గోమూ⁴త్రతులశీద్రవైః ।
 వా⁵క్తచ్యా⁶సూరణద్రావై ద్దినం పిష్టా పుటే పచేత్ ॥
 ఏవం చిం⁷చ్యాద్రవైః పాచ్యం మర్ద్యం మర్ద్యం త్రిథా పుటేత్ ।
 చతుర్దశపుటైరేవం నిశ్చంద్రం సర్వరోగజిత్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం రవిక్షీరై రవిమూ⁸లద్రవైశ్చ వా ।
 మర్ద్యం మర్ద్యం పుటే పా⁹చ్యం సప్తథా మ్రియతే¹⁰భ్రకమ్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం తుషాణ్లు¹⁰స్థమాతపే¹భావయేద్దినమ్ ।
 యామం మర్ద్యం తు తద్దోళం రుద్ధ్వా గజపుటే పచేత్ ॥
 ఏవం కార్పాసతో యే²పి స్థితం పేష్యం పుటే పచేత్ ।
 ఏవం గోక్షీర³మధ్యస్థం స్థాప్యం మర్ద్యం పుటే పచేత్ ॥
 తతశ్చా¹ప్లేచ కార్పాసే గోక్షీరే చ పునః పునః ।
 ఘర్మపాకం² మర్దనం చ పుటం చైవం³చరేత్ క్రమాత్ ॥
 ఏకవింశ⁴తిభిః పాక్షై⁵ర్ద్భృతం భవతి నిశ్చయః ।

అమృతీకరణము⁵

శ్లో. త్రిఫల⁶తక్తకపాయ⁷స్య ప⁸లాన్యాదాయ షోడశ ।
 గోఘృతస్య పలాన్య⁹మౌ మృతాభ్రస్య⁹ తథా దశ ॥

4. త్రే

5. కూ

6. పురజై నాల్యా

7. ద్యా

8. లా

9. శ్చా

10. మ్లాతా

1. ర్భా

2. యాతి సంస్థా

3. మే

1. మైశ్చ

2. చ మర్ద్యం

3. మనం

4. త్యతీ

5. మృతో

5. సక్వసం ఖాతికార్పా

శాం అమృతీకరణం

శృణు ।

6. ధ

7. శ్చ

8. లా

9. పలా

ఏ¹⁰కం కృత్వా లోహపాత్రే పాచయే¹స్సృదువహ్నివా ।
²ద్రావితం చ సమాదాయ సర్వయోగేషు యోజయేత్ ॥
 అనుపానం వినా³ప్యథ్రం జరామృత్యురుజాపహమ్ ।
 యోజయేదనుపానైర్వా తత్త్రోగహరక్ష⁴మస్ ॥
 మృతం చాభ్రం హరే⁵స్మృత్యుజరారోగా⁷ననే ఛా ।
 సేవితం దేహదా⁶ర్థ్యాగ్నిరూపవీర్యా⁸భివర్ధనమ్ ॥

అభ్రకప్రయోగములు

పైత్యమునకు అభ్రకప్రయోగము

ఉసిరిక పప్పును, మునుమా²పువేశ నానవేసి, ఆ సీ³ళ్లతోనే ఆప
 ప్పును మెత్తగా నూరి అందులో శ్రీగంధమును ⁴కలిపి అభ్రక⁵మును
 కలిపి తేనె గలిపి ⁶ఈయవలెను.

జ్వరాతిసా⁷రములకు

అతివస ధరణమెత్తు, శొంఠి ధరణమెత్తు సానమీద తేనె పోసి
 గంధము తీసి దానితో అభ్రక⁸మును కలిపి ⁹ఈయవలెను.

పైత్యజ్వ¹⁰రములకు

¹ధనియాలు, శొంఠి, అడ్డమ²సీళ్లలో కషాయము పెట్టి అరసోల
 దుగా కాచి చల్లార్చి పంచదార కలిపి ఈ యనుపానముతో అభ్రక⁴మును
 ఈయవలెను. ఈకషాయమును పెట్ట⁵లేని యెడల వెచ్చని నిల్లుపోసి
 పైవస్తువులను నూరి అభ్రక⁶మును దానితో ⁷కలిపి ఈయవలెను.

10. కే

1. పు

2. ద్రావిజం న

3. చా

4. యః

5. పు

6. గా

7. న

8. రుద్య1

9. చ

1. 0 పైత్యానకు

2. పే

3. శ్మషాసి

4. పెట్టి

5. 0 పెట్టి

6. పెట్టి

7. రాన

8. 0 పెట్టి

9. యిచ్చేది.

10. రాన

1. కొతిమెరు

2. శ్మ

3. లె

4. 0 పెట్టియిచ్చేది.

5. తరున్నా

6. 0

7. పెట్టియిచ్చేది.

కామిలజ్జ్వరములకు

తిప్పతీగను ఒలిచి చితుక¹కొట్టి నీళ్లుపోసి ¹⁰ఒక రాత్రి మంచు¹లో నుంచి తెల్లవారి ఆనీ¹ళ్లును చింతకానెల కపాయము²ను సమాంశలుగ³కలిపించదార ⁴కలిపి ఈ యనుపానముతో అభ్రక⁵మును ఇచ్చేది. ఆవెనుక ఉసిరిక పప్పు కలితో గంధము తీసి కన్నులకు⁶పట్టించవలెను. ఆ⁷పువెన్నలో పంచదార ⁸కలిపి అభ్రక⁹మునకు అనుపానముగా వాడవచ్చును.

వెక్కులకు

వెలగపం¹⁰డులోని విత్తులు, యాలకులు సమాంశలు చూర్ణ¹ము చేసి తేనె పోసి కలిపి దీనితో అభ్రక²మును ఈయవచ్చును.

పైత్యము తగ్గుటకు

నల్లని కరక్కాయచూర్ణమును పంచదారను ఆ⁴పు వెన్నతో గలిపి ⁵అభ్రకమును ⁶ఈయవలెను.

శ్లేష్మము తగ్గుటకు

కరక్కాయల చూర్ణమును తేనెతో గలిపి దానితో అభ్రకమును గలిపి యిచ్చేది.

వాత⁸మునకు

నల్లఉలవకట్టులో ⁸బెల్లమును కలిపి నూనె గలిపి అభ్రకమును ¹⁰కలిపి ఈయవలెను.

8. రాస

9. మొత్తి

10. ఆ

1. స

1. శృన్న

2. న్న

3. గా బెట్టి

4. వేసి

5. ం పెట్టి

6. బెట్టి

7. ల

8. వేసి

9. ం పెట్టి యిచ్చేది

10. టి

1. ం

2. ం పెట్టి యిచ్చేది

3. జిగ్గటందుకు

4. ల

5. ం

6. పెట్టి యిచ్చేది

7. స్నానకు

8. తా

9. చరకడం పెట్టి

10. పెట్టి

ప్రమే¹హములకు

తోగవిత్తుల రసము²ను, తంగేడు విత్తుల చూర్ణము³ను పంచదారను పసగడుగులో కలిపి అభ్రకముతో నీయవలెను.

మరియొకటి

కొమ్మనగొలిమిడివేళ్లు పొడిన్నీ, తిప్పనత్తు తంగేడు పువ్వుల లోని పాలు ⁶పీటిని ఉసిరికపప్పు నానవేళి⁷న నీళ్లు పోసి నూరి తేనె గలిపి దీనితో అభ్రకమును కలిపి యిచ్చేది.

బహుమూ⁹త్రమునకు

తాడి¹⁰తేగ, తంగేడువేరు నార, తొక్కబలచిన అరటిపండు ఖర్జూరపు పండు ¹పీటిని మానెడు నీ²ళ్లలో పోసి అరసో³లడుగ కాచి చల్లార్చి అభ్రక⁴మును కలిపి ఈయవలెను.

మూత్రకృచ్ఛమునకు

1. కొమ్మన గొలిమిడి వేళ్లు 2. పొన్నగంటి వ్రేళ్లు 3. పల్లెరు వేళ్లు
4. దొండాకు రసము

ఇవి సమాంశలు¹కూర్చి ధరణమెత్తు మిరియపుచూర్ణము²ను ³బిక తులము బెల్లమును చేర్చి ఈ యనుపానముతో అభ్రకమును కలిపి ఈయవలెను.

మరియొకటి

1. చింతరెల్లలు, 2. గల్లిజేరువేరు, 3. ప్రాతచిట్టము 4. త్రిఫ⁴లములు 5. యినుపముక్క, శొంఠి

⁵పీటిని మానెడు నీ⁶ళ్లలోపోసి అరసో⁷లడుగ కాచి అందులో పిప్పలిచూర్ణమును అభ్రకమునుచేర్చి ఈయవలెను.

1. హాస	9. ం శేసి	2. ం
2. న్ను	8. త్రా	3. చరకడం. మా ౧
3. న్ను	10. తేగానున్ను	యెత్తు
4. ంతో యిచ్చేది	1. ఇంత	4. లా
5. ప్పాసారం	2. శ్శు	5. యంతమట్టు
6. న్ను	3. లె	6. శ్శు
7. ఆ	4. ం పెట్టియిచ్చేది	7. లె
7. యీ మూడుదోయాలం	1. చేసి	8. ం పెట్టియిచ్చేది

క్షయకు

1. పెన్నేడుగడ్డచూర్ణము, 2. యాల⁹కల చూర్ణము 3. శ్రీగంధపు చూర్ణము

వీటిని పిల్లిపీచర వేళ్లు తొక్కబలిచి చితకకొట్టి¹⁰న రస¹ముల⁹ 2కలిపి తేనె కలిపి పిప్పలిచూర్ణమును కలిపి, అభ్రక²మును చేర్చి యిచ్చేది.

వీర్యవృద్ధికి

మొరలి దుంప చూర్ణము, చార బియ్యము, గసగసాలు నేలతాడి దుంపల చూర్ణము

వేసి కా²చిన పా⁴లను చల్లార్చి పంచదార¹కలిపి దీనితో అభ్రక²మును ఈయవలెను. ఉప్పు పులుపు మానవలెను, మధురాహ³రములను తినవలెను.

వాంతికి

ఒక పలమెత్తు మారేడువేరు గంధమును మానెడు నీ³శ్లలో గలిపి అరసా⁴లడుగ కాచి వడపోసి అందులో యాలకచూర్ణము ధరణమెత్తు వెలగవిత్తుల చూర్ణము ధరణమెత్తు, లాజపాడి ధరణమెత్తు, కలిపి పంచ దార వేసి ఈ యనుపానముతో అభ్రక⁵మును ⁶ఈయవలెను.

గ్రహణికి

1. శొంఠి, 2. ములు వెంపలివేరు, 3. కరివేపాకు, 4. బూరుగబంక, 5. ⁷ఆరెపువ్వులు

వీటిని మానెడు నీ³శ్లలో కషాయము బెట్టి అరసా⁴లడుగ కాచి ఈ యనుపానముతో అభ్రక¹⁰మును ఈయవలెను.

9. కి

4. లు

5. ం

10. ఆ

1. వేసి

6. యిచ్చేది

1. ంలో

2. ం యిచ్చేది

7. వేరు జాజి పువ్వు

2. ఈ చూర్ణం

3. రాలుబినేది

8. ప్లు

2. ంపెట్టి

3. ప్లు

9. లె

3. గి

4. లె

10. ం యిచ్చేది

అతిసారమునకు

గొడుగువేరుతోలు రసముతో శొంఠి 24 మాడలెత్తు కలిపి నూరి ఆ రసముతోనే గలిపి గ్రాహి చేసి అందులో. నూనె బొట్టు¹వేసి చల్లార్చి దీనితో అభ్రక²మునుచేర్చి యాయవలెను.

శీతవేంకికి

యలుమసంధి సమూలము, ము³త్తపపులగము, కృష్ణతులసివెన్ను ఆముదపువేరు,

ఇవి 4సమాంశలు కలిపి శొంఠి⁵ని చేర్చి కషాయము బెట్టి అందు లోపిప్పలి చూర్ణ⁶మును కలిపి దానితో అభ్రక⁷మును చేర్చియిచ్చేది.

శీతజ్వరమునకు

తులసి యాకునూరి ఆరసములో పంచదార వేసి అభ్రక⁹మును కలిపి యిచ్చేది

రసభస్మవిధానము

శుద్ధిచేసిన రస¹మును 2గేదెపేడ గురుగు చేసి అందులో పోసి, 3దానిమీదను వెక్కుడువేళ్ల రస⁴మును, తమలపాకు 5రసమును పోసి 6దానిమీద తమలపాకు మూసి, ఆ గురుగును కుండలో బెట్టి ఆ తరువాత ఆ గురుగులో బడ⁶కుండగ ఆ గురుగు అంచు దా⁷కను ఉప్పు పోసి ఆ కుండమీద 1మరియొక కుండను బోరగిల పెట్టి ఆ సందునయేడు కోకమ

1. రాస

2. మా ర లు పెట్టి

3. సాన

1. పో

2. ం పెట్టియిచ్చేది

3. త్తు

4. యలుమ సందికి సమ

ముగాబెట్టి

5. బెట్టి

6. ంబెట్టి

7. ంపెట్టి

8. శీతజ్వరానికి

9. ంపెట్టి

10. ం

1. ం

2. యెనుప

3. అందు

4. ం

5. రసం

6. అందు

6. వెనుకను

6. డా

7. కాను

1. మరొక

న్నులు చేసి ²సౌయ్యమీదబెట్టి యెనిమిది ది³సములు దీపాగ్నిని మంట ఆరకుండ వండి ⁴సాంగశీతలమున దీసి ఖల్వానబెట్టి మర్దిం⁵చిన భస్మ⁶మగును.

మరియొక విధము

పావలికూర రసము కుంచెడు, బానలోపోసి పొయిమీద బెట్టి అందులో పాదరసము మాడెత్తు పెట్టి ⁶ఆ పసరు యిగి⁷రేవరకు ⁸కాచిన భస్మ⁹మగును.

మరియొక విధము

శుద్ధిచేసిన పాదర¹సమును మూకుడులో పోసి తెల్లగలిజేరు సమూలము ద్రొక్కి ఆ మూకుటిలో పాదరసము మునిగేటట్టుగ త్రొక్కిన గలిజేరు రస¹⁰మును పిడిచి యెండిన జిల్లేడుగ¹¹ట్టలతో సన్నపాటి మంట పెట్టి గలిజేరు వేరు²తో కలియ బెట్టవలెను. అప్పుడు రసముగాన ³వచ్చిన ⁴నిలపవలెను. ఆ పోసిన గలిజేరురసము ఇంకిపోయిన మంటపేట్టుటమాని, సాంగశీతలమున బలి యిచ్చి ⁵తీయవలెను. రసము భస్మమగును.

మరియొక విధము

శ్లో. శ్వేతాంకోలజటాసీరైఃసూతం మర్ద్యం దినత్రయమ్ ।

పుటయేద్భూధరేణాంధమూషాయాం భస్మతాం ¹వ్రజేత్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. దేవదారుహరిక్రాంతామాశేనా²లేప్య పేషయేత్ ।

తద్రవైస్సప్తథా సూతం కుర్యాన్నర్దితమూర్చితమ్ ॥

2. పో

3. నా

4. లానబుచ్చి

5. చిన

6. మా

7. అది

7. రిందాకా

8. వేస్తే

8. మా

9. ం

10. ం

1. ర్రల

2. నకలయపెట్టేది

3. చెప్పా

4. వలదు ఆపుపరసం వి

గితే

5. క

6. వుస్తే

1. మాంద్యోమాషాయం

2. శేషి

తత్సూ³తం ఖర్పరే దద్యాత్ దత్వా దత్వా చ తద్రవమ్ ।

⁴చుల్యామథ పచే⁵చ్చాహ్నా భస్మ న్యాల్ల వణోపమమ్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ఏరండమూలం ⁷తవ్యధచాగ్నిమూలం⁷

ధుత్తూరమూలం లవణస్య పూరమ్ ।

విమర్ద్య భాండద్వయ⁹దధనూతం

కరోతి భస్మా²థ ¹⁰పుటేన వైద్యః ।

మరియొక విధము

శ్లో. అపామార్దస్య బీజాని ¹సాగరైరండ చూర్ణ²కమ్ ।

తచూర్ణం ధారయే³త్సూతే మూషాయామథరోత్తరమ్ ॥

దధ్వా ³మృద్వగ్నినా యామైశ్చతుర్భి³ర్భస్మతాం వ్రజేత్ ।

1. పాదరసము

2. దుచ్చనవిత్తులు

3. ఆముదపువేరుతోలు చూర్ణము

వీటిని ఖల్వములో బెట్టి వెక్కుడువేళ్ళ ర¹సముతో మర్దించి ఆపిష్టి అధరోత్తరముల బెట్టి పండ్రెండు ఘడియలు మంట ఆరికుండ లఘుపుటము బెట్టిన ²రసము భస్మమగును.

రససింధూరము

శుద్ధిచేసిన రసము, గంధకము ³సమాంశలు గూర్చి ఎఱ్ఱప్రత్తి పువ్వుల రసము పోసి మర్దించి ఇటికె నడుమ గుంటగ దొలచి అందులో ఆ ప్రత్తి పువ్వు ఒకటి నూరి పెట్టి ⁴దానిమీద రసమును పెట్టి ⁵దాని ⁶నిండా

3. తేం

4. భుల్లోపరి

5. త్యాహో

6. పాదరసభస్మం

7. బడపాగ్ని

8. సఖట్ట

9. రుద్రవీర్య

10. విశాల

1. త్వ

2. యేత్

3. ద్వేయం

3. లఘుపుటేనాచ్యం చ

3. * భ

1. సాన

2. గుల్మ

4. అండు

3. న్నూపరిగాబెట్టి

5. అంశులో

6. నిండా

డుగ అప్రత్తి పువ్వుల రసమునే పిడిచి ఆ యిటికొకమీదను ఇరపుచేసి ఒక పెంచిక బోరగిల పెట్టి కోకమన్నులు చేసి రిదానిమీద నొక యిటిక పెట్టి రెంటినందు అత్రించి మోకాలులోలోతు గోతిఁ ద్రవ్వి అందులో వరియూక బోసి ఊకమీద ఆ యిటికను పెట్టి దానిమీద పైవిధముగ (యరివి) 7యూక పోసి పుటము బెట్టి సాంగశీతలమున, కాలభైరవప్రార్థనము చేసి బలి యిచ్చి తీయవలెను. ఆ రసము సూర్యోదయ¹వర్ణసమానమైన వర్ణముకల సింహ²దూరము³గ తయారగును.

శ్లో. హింసుభో⁴త్థరసం నిష్కం సి⁵లాతాశోం తు తత్సమమ్ ।

చతుర్విష్కం బలీనాం చ బర్భర⁷స్య ద్రవైర్ధృఢమ్ ॥

సమృద్ధ్య పిష్టికాం కృత్వా భరణ్యంతర్ని వేశ్య చ ।

రిబర్భరస్య ద్రవైస్సిక్త్యా తత్కలైశ్చాదయేత్తదా ॥

సమ్యగాలివ్య మృద్వస్తైః సప్తవారం తతః పరమ్ ।

1తథా ద్వాదశభిర్యామైర్వాలుకాయంత్ర²కే పచేత్ ॥

ఇంద్రగోపసమచ్ఛాయం సిందూరం సర్వసిద్ధిదమ్ ।

త్రిదోషశమనం భేది లోహానాం మారణం పరమ్ ॥

దేహలోహకరం నేత్ర్యం రససింహ³దూరమీరితమ్ ।

1. ఇంగిలీకరసం 4ఒక భాగము 2. మణిశిల అర⁵భాగము

3. హరిదళము అర⁶భాగము 4. గంధకము నాలుగు భాగములు

7వీటిని మంచి వామింటవేళ్ళ రసముతో జాము మర్దించి భరిణ మూకుళ్ళలో పెట్టి అందులో ఆ పస¹రు పిడిచి అప్పిని మీద బెట్టి యేడు

7. మే

8. ఆమీరు

9. వండి గుంట

9. యరివి

10. ఆ

1. ఆలాగునే

1. యరివి

2. పుచ్చేది

1. మైన

2. ధూ

3. పుసు

4. ద్ధ

5. తా

6. క

7. స్యా

8. తేగ్ని

9. సిద్ధమాసాద్యమృధ్యస్త్రం

1. దీపాగ్నినా చతుర్యా

గ్రహ

2. శో

3. ధూ

4. గ

5. పాలు

6. పాలు

7. ఇంతమట్టు

8. పార

1. రు

కోకమన్ను¹లిచ్చి కడవలో² మూడు³వంతులవరకు యిసుక పోసి ఆ మాకుళ్ళను⁴ ఆ యిసుక మీద పెట్టి⁵ తరువాత కడవలో⁶నిండుగ ఇసుక పోసి మీద మూకుడు మూసి నందు అంతించి పోయిమీద పెట్టి గాఢాగ్నిని నాలుగు జాములు, మధ్యమాగ్నిని యెనిమిది జాములు వండిసాంగ శీతలాన బలి⁷ యిచ్చి⁸ తీయవలెను. ఇంద్రగోపనమమైన సర్వసిద్ధిసిం⁹దూరముతయారోగును. ¹⁰మందునిచ్చునపుడు బలి యిచ్చి¹¹ ఈయవలెను.

సౌభాగ్యరసము

శ్లో. సౌభాగ్యమృతజీరకద్వయ దసవ్యోపాభయా¹¹క్షామ¹²లం

ని¹³శ్చంద్రాభకశుద్ధగంధక¹⁴ముతం త్వేకీకృతం భావయేత్ ||

నిర్ధండ్య¹⁵ంకురభృంగరాజకవృషాపామార్గపః¹⁶త్రద్రవైః

సం¹⁷మర్ద్యం¹⁸ చణకప్రమాణవటికా గ్రంధిత్రిదోషా¹⁹పహః ||²⁰

1. వెలిగారము 2. నాభి 3. జీరకద్వయము

4. రసము 5. త్రికటుకము 6. త్రిఫ³¹లములు

7. అభ్రక సిందూరము 8. గంధకము

²¹ఇవి సమాంశాలు గూడి, లేతవా²⁴విలి చిగుళ్లు, గుంటకలగరాకు అడ్డరసపాకు, ఉత్తరేణాకు, వీటి ర²⁵సములతో ప్రత్యే²⁶కము²⁷ వేరువేరుగ మర్దించి సెనగగింజలంతలేసి వటి²⁸కలు చేసి అనుపానవిశే²⁹షములతో సన్ని³⁰పా³¹తములకు వెక్కులకు ప్రయో³²గించవలెను.

1. లవి	13. లైః	మూతన్నరః
2. భాగాలు	14. శ్చ	21. లాలు
3. అందు	15. సహవ	22. ధూ
4. ఆమీద	16. యు	23. యింతమట్టు
5. నిండా	17. త్రై	24. వి
6. పుచ్చేది	18. ప్రత్యేకం	25. సాల
7. పెట్టేటప్పు	19. రసచేణశుద్ధ	26. కాల
8. తేది	20. ఏషాతైత్యమతీ తదేహ	27. వేరేవేరే
9. ధూ	మఖిలం శ్వేతాదివాడ్ని	28. కా
10. మపును	కృతః	29. హలను
11. 0	నిద్రారోగ్య సతుస్త	30. తాలకు
12. భ్యా	రోగదశనేవ్యా మోహ	31. గించేది

ప్రళయకాలయద్రవ¹ము

శ్లో. హింగుళో²త్థరసం భాగం ద్విభాగం గంధకస్య చ ।
 బాణభాగం చ గోదంతం కాలభాగం మనశ్శిలా ॥
 టంకణం నేత్రభాగం చ ⁴చతుర్భాగం చ ఖర్పరమ్ ।
 ఏకభాగం తు నేపాళం నేత్రభాగం హలాహలమ్ ॥
 దరదం చార్ధభాగం చ లోహతా⁵మ్రుజపాత్ర⁶కే ।
 ద్వా యామా వాలుకా⁷పక్వం స్వాంగశీతలముద్ధరేత్ ॥
 వల్లప్రమాణవటకా⁸నార్ద్రకస్యానుపానతః ।
 యోజయే త్తరుణాద్యే ⁹చ దోషతాపజ్వరే పి చ ॥
 పురాణే తదణే వాపి చాతుర్ధ¹⁰కత్తిరాత్రికే ।
 ప్రత్యహం ¹¹జ్వరితే చైవ ధాతు¹²ష్టేవ గతే పి చ ॥
¹³అస్థిశోషే¹⁴ పి వివి¹⁵ధే దోషజ్వరహరం పరమ్ ।
 యామార్ధే ¹⁶సమత్రికాంతే దాహ¹⁷శ్చేదుల్పణో భవేత్ ॥
¹⁸పార్శ్వపీడనం చైవ తక్రం దధి సమన్వితమ్ ।
 సితయా మిశ్రితం ¹⁹చైవ నారికేళాంభసా తథా ॥
 కరళీఫలపక్వాని ²⁰భోజయేదాతురం భిషక్ ।
 తాంబూలం చంద్రసంయుక్తం ²¹స్నానేచ్ఛాయాం తథా చరేత్ ॥
 ప్రళయానలయద్రా²²హ్యో ర²³సో దేవేశ్వరోదితః ।

బడబానలరసము

శ్లో. రసాదప్తామృ⁴తాత్సప్త షడ్గంధాష్టద్వ తాళకాత్ ।
 దంతీబీజాని షడ్భాగం పంచభా²³గం తు టంకణమ్ ॥

1. ం
2. ధ
3. రసకం చ చతుర్ధకం
4. షే
5. ఘ
6. శ్చేన
7. కల
8. కం

9. ంచ
10. త్వర
11. శ్చే
12. హస్తేగతే
13. జైర్దో
14. దోల్బనజాతతః
15. పక్వావలోహ
16. యే

17. విరసైస్వర సేవితం
18. నానేచ్ఛాయాకస్తైరసి
19. షోం
20. సం
21. ం
22. తాస్స
23. గాస్థ

చత్వారో ధూర్తబీజా¹చ్చ త్రికటుత్రిత²యం ³భవేత్ ।
 ఏతాని వహ్నిమూలో⁴త్థరసేనైవ విమర్దయేత్ ॥
 బడబాసలనామా⁵ంకో రసో⁶య మతివీర్యకృత్ ।
 ప్రహిమాత్రప్రయోగేణ ⁷త్వభిన్యాసం సుదాదుణమ్ ॥
 సన్నిపాతం హరేచ్ఛీఘ్రం సర్వజ్వరహరం పరమ్ ।
 వాతగుల్మం తథా శూలం మందాగ్నిం పాండుకామి⁹లే ॥
¹⁰కాసశ్వాసా క్షయం శోషం మహాదరభగందరే ।
 నారికేళోదకం దాహే పిబే¹¹ద్వా శర్కరోదకమ్ ॥
 క్షీరాన్నం చ తథా పథ్యం రసరాజో¹²యమివ్యతే ॥

1. రస¹²ము 8 భాగములు 2. నాభి ¹³7 భాగములు
3. గంధక¹⁴ము 6 భాగములు 4. హరిదళ¹⁵ము 6 భాగములు
5. నేపా¹⁶శపు గింజలు 6. భాగములు
6. వెలిగార¹⁷ము 5 భాగములు
7. పైడి ఉమ్మెతవిత్తులు ¹⁸4 భాగములు
8. శొంఠి 3 భాగములు
9. పిప్పళ్లు ¹⁹3 భాగములు
10. మిరియాలు ²⁰3 భాగములు

ఇట్లు కలిపి చిత్రమూలపువేళ్ళ ర²¹సముతో కిది²²సములు మర్దించి
 వరిగింజలం²³త వటి²⁴కలు జేసి సన్ని²⁵పాతములకు అల్లపురసము, జిల్లేడు

1. ని	10. సేనయే	18. ౪
2. యే	11. తే	19. 3
3. చచె	12. ౦౮	20. 3
4. ద్ధ	13. ౭	21. సాన
5. ంకం	14. ౦౬	22. నా
6. వేధ	15. ౦౬	23. తేసి
7. ఆ	16. శాలు ౬	24. కా
8. తే	17. ౦ ౫	25. పాతాలకు
9. లా		

వేళ్ల కషాయం, అడ్డసరపుయూనెలరసం, వీట్లను ¹అనుపానముగ ²యివ్వవలెను. ³జ్వరములకు శొంఠి జీలక⁴ఱ్ఱతో వే⁵రు వే⁶రుగ యిచ్చేది.

అగ్నికుమార⁷రసము

శ్లో. సూతగంధకనాగా⁸శ్చ మాక్షికం విష⁹మేవ చ ।

ఏకద్విత్రిచతుష్కం చ విషముష్టే¹⁰ష్టదేవ తు ॥

హంసపాదీరసై¹¹స్తత్తు భావయేత దినత్రయమ్ ।

వాలుకాయంత్రవిధినా ¹²పచేద్యమచతుష్టయమ్ ॥¹³

సన్నిపాతే చతుర్దంజంతులసీరసమిత్రమ్ ।

సర్వజ్వరవినాశాయ సన్నిపాతకులాంతకమ్ ॥¹⁴

పథ్యం దధో¹⁵దనం దేయం రసో హ్యగ్నికుమార¹⁵కః ।

సర్వశాస్త్రానుసారే¹⁶ణ పూజ్యపాదేన నిర్మితః ॥

1. రస¹⁷ము 1 భాగము 2. గంధక¹⁸ము 2 భాగములు

3. సీసభస్మ¹⁹ము 3 భాగములు 4. హేమమాక్షిక²⁰ము 4 భాగములు

5. వత్సనాభి ²¹5 భాగములు 6. ముషీణి గింజలు ²²6 భాగములు

²³వీటిని హంసపాదిలకు ర²⁴సముతో మూడుది²⁵నములు మర్దించి గాజుకుప్పెలో బెట్టి చీలమన్నుయిచ్చి వాలుకాయం²⁶త్రమున నాలుగు జాములుపండి సాంగశీతలాన ²⁷తీసి ఖల్వమునబెట్టి చూర్ణ²⁸ముగ మర్దించి కరాటాన బెట్టి నాలుగు గురిజలయెత్తు తులశాకురసముతో ²⁹ఇచ్చిన

1. వలసిన
2. దుసయిచ్చేది
3. జ్వరాలకు
4. ర
5. రే
6. రే
7. రసము
8. నాక్
9. ముచ్చితే
10. తద్దేవచ

12. తత్ర
13. చూర్ణంగుంజా చతుష్టయం
14. తులసీరస సంయుక్తం సన్నిపాత వినాశనం
15. కృత్
15. ప్య
17. ౦ ౧
18. 4
19. ౦3

20. ౦౪
21. ౫
22. ౬
23. యంత్రుట్టు
24. సాన
25. నా
26. త్రా
27. బుచ్చి
28. ౦గా
29. యిస్తే

ఉ త్ర ర ఖ ం డ ము

సన్నిపాతములు ²తగ్గును. సర్వజ్వరములు ⁴తగ్గును. పథ్యము పెరుగు అన్నము ⁵పెట్టవలెను.

ప్రాజ్ఞేశ్వరరసము

1. గంధకము, 2. అభ్రకసిందూరము 3. పాదరసము

ఇవి సమాంశలు. నేల తాడి దుంపల రసము, హంసపాదాకు రసము, వీటితో ప్రత్యేకము మూడేసి ది⁷నములు మర్దించి ఆఃబౌష ధమును గాజు కుప్పెలోబెట్టి చీలమన్ను యిచ్చి వాలుకా యం⁹త్రమున మృదువై నమెల్లని మంట¹⁰తో ఆఘజాములు వండి సాంగశీతలాన ¹¹తీసి

¹²చిత్రమూ¹³లము వెలిగారము, యపతౌరము, సర్వతౌరము జీరకద్వ యము, ఓమము, శొంఠి, పిప్పలిమూలము, మిరియాలు, పంచలవ ¹⁶ణములు గుగ్గిలము, వత్సనాభి, అతివస, యాలకులు, లవంగము, పత్ర కము, కరంబువ్వు, త్రిఫలము, రాష్నా, పెన్నేరుగడ్డ చూర్ణము

ఇవిసమాంశలు.¹⁸పైమందుతో కలిపి ఖల్వాన పెట్టి నిమ్మపండ్ల రసము, అల్లపు రసము, కలగరాకు రసము, ¹⁹పీటితో ప్రత్యేక²⁰ముగ యేడేసి మార్లు మర్దించి, గుంజా ²¹ప్రమాణ వటి²²కలు చేసి నీడను యెండించి దాచి అనుపానవి కే²²షలముతో ప్రయోగిం²⁴చిన సర్వసన్నిపాతములు శమించును.

ప్రాణసంజీవనరస²⁵ము

శ్లో. సూతం గంధం చ నాగం మృతకనకయుతం వజ్రభస్మా²⁶పి తుల్యం త²⁷త్తుల్యం ఘన చైవగరళంవిషయుతం ధూర్తక²⁸ద్రావభావ్యమ్ ।

1. తా	11. బుచ్చి	20. మే
2. మానుసు	12. రసుతోటిసరిగానుకలకి	21. మాత్రం
3. రా	ప్రవ్యాలు	22. కా
4. మానుసు	13. లు	23. హల
5. పెట్టేడి	14. సద్యతౌరం	24. గేడి
6. ని	15. జా	25. ం
7. నా	16. హ	26. సమాంశం
8. అవు	17. స్నీ	27. త్వర్వం
9. త్రా	18. బౌషధములోబెట్టి	28. తోయభావ్యో
10. లును	19. యారసాలనే	

మాయూరై¹ ర్మత్స్యసి² త్తై³ రజమహిష³ భవైర్దియతే మానుషే⁴ భ్యో
నామ్నా⁵ సూచ్యగ్రవేధో మునివరకథితః ప్రాణసంజీవనాఖ్యః ।

1. సము

2. గంధకము

3. సీసభస్మము

4. హేమభస్మము

5. వజ్రభస్మము

ఇవి సమాంశలు. ⁶పీటికి సరి సముద్రఘోషము, వత్సనాభి, గరళము
⁷చేర్చి ⁸ఉమ్మెత్తాకుర⁹ సముతో ఒకనాడు మర్దించి ¹⁰తరువాత
నెమలిచేడు, ¹¹చేపచేడు, మేకచేడు, యెనుబోతుచేడు, ¹²పీటితో ప్రత్యే
కము ఒక్కొక్క¹³ దినము మర్దించి కరాటానబెట్టి సన్ని¹⁴ పాతము కలిగిన
వారికి నూదిమొన మోపితే దానికి తగిలి వచ్చినంత మందును అల్లపు
రసముతో ¹⁵నీయవలెను.

మృతసంజీవనరస¹⁶ము

శ్లో. గంధకార్ధం రసం తు¹⁷ త్థం శిలా చ విషహింశుశమ్ ।

తాళమాక్షికకాంతాద్రతామ్రం లో¹⁸హం ¹⁹సమం సమమ్ ।

అష్టు²⁰ బీజకజంబీర²¹ చాంగేరీణాం రసే²² స చ ।

నిద్గండిహస్తి²³ శాంఙ్యోశ్చ స్వరసేన చ మర్దయేత్ ।

²⁴మూషాన్థం భూపుటే పక్వం చిత్రకద్రవభావితమ్ ॥

జగ్ధ్వా సహింశుకర్పూరవ్యోషార్ద్ర కరసానుపః ।

మృతో²⁵ పి సన్నిపాతేషు జీవత్యేవ స సంశయః ॥

1. మచ్చ

2. అ

3. యతందీ

4. వా

5. నూచా

6. యంత

7. పెట్టి

8. పుష్ప

9. సాన

10. ఆవేసుకను

11. చా

12. సుప్రత్యేకాలు

13. నాడు

14. మైన

15. యిచ్చేడి

16. ం

17. త్థం

18. హై

19. స్ప

20. పీరస

21. కాశేక

22. స్య

23. శుంకాశ్చ

24. పుటేపత్వంకమయేజా

చిత్రకస్యవి భావితం

1. గంధకము ¹² భాగములు
2. రసభస్మము ² 1 భాగము
3. తుఫ్ఫము 1 భాగము
4. ఖండమణిశిల ⁴¹ భాగము
5. అమృతము 1 భాగము
6. ఇంగిలీకము 1 భాగము
7. మాక్షికము ⁷ 1 భాగము
8. అయస్కాంత భస్మము 1 భాగము
- అభకసిందూరము 1 భాగము
- తామ్రభస్మ ¹⁰ 1 భాగము
- లోహభస్మ ¹¹ 1 భాగము

12వీటిని ఖల్వాన బెట్టి నిమ్మపండ్ల ర¹³సముతో ఒకనాడు పులి చించిల, మాదీఫల రసము చాంగేరీ రసము, వావిలాకు రసము గ¹⁴జ దొండాకు రసము వీటితో ప్రత్యేక¹⁵ముగ ఒక్కొక్క ర¹⁶సముతో ఒక్కొక్కనాడు మర్దించి వజ్రమూషలోబెట్టి మీద ¹⁶మూతబెట్టి యేడు కోక మన్నులిచ్చి ¹⁶యెండబెట్టి మూ రెడులోతు ¹⁷గొయ్యి త్రవ్వి సగము ¹⁸వరకు యిసుకపోసి దానిమీద ఈమూషనుపెట్టి, దానిమీద కొంచెము ఇసుకతో మూసి¹⁹దానిమీద²⁰ఉదయము²¹మొదలుకొని ²²సాయంత్రము వరకు క²³జ్జలతో మంటబెట్టి సాంగశీత²⁴ల²⁵ముగతీసి ఖల్వ²⁶ములో బెట్టి చిత్రమూలపు కషా²⁹యముతో ఒకనాడు మర్దించి మినపగింజలంతేసి వటి³⁰కలు జేసిత్రికలుకము యింగువచూర్ణము కర్పూరము³¹వీటితో కలిసి

1. మా	12. యంతమట్టు	22. రేపాడి
2. మా	13. సాన	23. రొరకొని
3. మా	15 జా	24. మావుదాకాన
4. మా	16. మే	25. ర్ర
5. మా	16. రసాన	26. లా
6. మా	17. మాటి	27. పబుచ్చి
7. మా	18. ఆరితది	28. లో
8. మా	19. గుంట	29. మాన
9. మా	20. నిండా	30. కా
10. మా	21. మీదను	31. చేసి
11. మా		

¹అల్లపు రసముతో ఒకమాత్ర²ను ఇచ్చిన సన్ని³పాతములు విషమ జ్వ¹⁰రములు ⁴తగును.

కాలకూటరసము

శ్లో. మూత్తికం చ రసం చైవ శిలాగంధకతాళకమ్ ।

కంకుష్ఠం చ విషం హేమ కృష్ణసర్పవిషం సమమ్ ॥

తీక్ష్ణం తామ్రం చ తారం చ నాగభస్మ సమన్వితమ్ !

కంకోలం చ వచాయుగ్మం రజనీద్వయసంయుతమ్ ॥

జాతీఫలం చ విజయాబీజం త్మరద్వయం సమమ్ ।

⁵మాతృమూహిషమాయూరభాగపిత్రేన భావయేత్ ॥

ఏతైః పితై⁶రార్ద్రైశ్చ దినమేకం పృథక్ పృథక్ ।

కాలకూటరసో నామ గుంజార్ధం సన్నిపాతజిత్ ॥

1. ముత్యపు భస్మము

2. రసము

3. మణిశిల

4. గంధకము

5. హరిదళము

6. కంకుష్ఠము

7. వత్సనాభి

8. హేమభస్మము

9. నల్లత్రాచు విషము

10. లోహభస్మము

11. రాగిభస్మము

12. వెండిభస్మము

13. నాగభస్మము

14. కంకణాలు

15. వస

16. అతివస

17. మాను పసుపు

18. మంచిపసుపు

19. జాజికాయలు

20. గంజాయి విత్తులు

21. స⁷ర్వత్మరము

22. యవత్మరము

వీటిని సమాంశలు గూర్చి అల్లపుర⁸సముతో ఒక దినము మర్దించి గండుమీను, యెనుబోతు, నెమిలి, మేక, వీటి చేతికట్ల⁹తో ఒక్కొక్కదినము చొప్పున మర్దించి కరాటానబెట్టి ¹¹అరగురిజ యెత్తు అల్లపు రసముతో ¹²యిచ్చిన సన్నిపా¹³తములు ¹⁴శమించును.

1. వేడినీళ్లతో

6. మచ్చ

11. పరక

2. యిస్తే

7. శక్తైరస్తు

12. యిస్తే

3. తా

8. ద్వ

13. తా

4. రా

9. సాన

14. మానున

5. మామన

10. ను

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. త్రిక్షారపంచలవదైర్దివైకం మర్దయేద్రసమ్ ।

రాజికా నాగరం హింగుచైభి¹ర్మాసాం చ కారయేత్ ॥
 మాహాఖ్యా మర్దితం సూతం దృఢవస్త్రేణ ²బంధయేత్ ।
 సారనాళే ³మత్స్యసి త్తే షోలాయంత్రే దినం ⁴షచేత్ ॥
 ఆదాయ మర్దయేత్థల్వే సూతతులై యద్ద్రావైః ⁵పుళక్ ।
 నిర్గుండీభృంగధుత్తోరజయంతీతిలపర్జిజైః ॥
 మండుకాఖ్యా కాకమాచీ గిరికర్ణి ⁷ద్రవై ⁸స్తథా ।
 కరవీరాగ్నిపాతా⁹శ్చేత్యేభిర్మర్ద్యం క్రమాద్ద్రావైః ॥
 మరీచం గంధకం తుల్యం క్షీప్త్వా పితైర్విభావయేత్ ।
 మాయూరమా¹⁰త్స్యవారాహ¹¹భాగమాహివ¹²క్తై రపి ।
 సమాంతై స్తం ¹³తథా వ్య¹⁴స్తైర్దివైకం భావ¹⁵యేత్త¹⁶తః ॥
 రసః కాలాగ్నిరుద్రో¹⁷యం గుంజై ¹⁷కం భక్షయేదపి ।
 శర్కరానుధుతో¹⁸యం చ దాపయేత్ స్నాపయేజ్జలైః ॥
 దాడిమం చేతుదండం చ పథ్యం దధ్యన్నమాచరేత్ ।
 శీతోపచారై రవైశ్చ సన్నిపాతం నివారయేత్ ॥

1. స¹⁸ర్వక్షారము 2. యవక్షారము 3. వెలిగారము
4. పంచలవ¹⁹ణములు

యిని సమాంశలు ఒకదినము మర్దించి ఆవాలు, శొంతి, ఇంగువ
²⁰పిటితో⁶ మూషనుచేసి పై ఔషధములను²¹ ఎలుకచెవి ఆకు రసము పోసి

1. మాకాసాం	9. ద్రవై	15. ర
2. యిం	10. చరే	17. ం
3. ద్ధ	11. మాచ్చ	18. ద్యః
4. పుతేమచ్చ	12. జై	19. జా
5. తథా	13. ద	20. యిన్ని అకుషధాలపై
6. ద్రవైః	14. స్థైరి	పెట్టి
7. ర	15. తే	21. యెలిక
8. ల్లద్రవై		

మర్దించి ¹గట్టిగుడ్డలో మూటగట్టి ఈ మూటను మూవలోపెట్టి తదవత గండుమీను ²పిత్తము ఆరనాశము కూడిన డోలా యంత్రమున ఒకనాడు వండి ⁴తీసి వావిలి, కలగర, డోమ్మెత్త, మంచివామింటి, మండుకబ్రహ్మి, కాసర, దింటెన, గన్నేరు, చిత్రమూలము, పాత,

⁶వీటి రసములతో వరుసక్ర⁷మముగ మర్దించి అందులో మిరియాలు గంధకము ⁸వీటిని ⁹బౌషధ సమాంశముగ చేర్చి నెమలి, మీను, పంది, మేక, యెనుబోతు, ¹⁰వీటిచేతికట్లనుకూడ సమాంశలుగ చేర్చి, వీటితో ¹¹ప్రత్యేకముగ మర్దించి గుంజా¹²ప్రమాణ వటికలు చేసి సన్నిపా¹³తము లకు రెండు మాత్రలచొప్పున పంచదారతో ¹⁴గలిపి ఈయవలెను. దానిమ్మపండ్లు చెఱకుగడలు ¹⁵ఈయవలెను. యిచ్చాపథ్యము పెట్టెడి.

పంచవక్త్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।

నాగవంగసమాయుక్తం దుత్తారరసమర్దితమ్ ॥

పంచవక్త్రరసో నామ ద్విగుంజా సన్నిపాతజిత్ ।

అర్కమూలకపా¹⁶యం తు సవ్యోషమనుపా¹⁷యయేత్ ।

పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం జలయో¹⁸గం చ కారయేత్ ॥

1. రసము

2. నాభి

3. గంధకము

4. మిరియాలు

5. వెలిగారము

6. పిప్పళ్ళు

7. వంగభస్మము

8. నాగభస్మము

1. ఈబౌషధముగట్టి పాతను

8. స్నూ

13. తా

2. నేతను

9. అవుధాలతో సమాంశం

14. గానియిచ్చేది.

3. త్రా

బెట్టి

15. తినేది.

4. పుచ్చి

10. యీచేతికట్లసమాంశలు

16. యేణ

5. నృ

బెట్టి

27. స

6. యీవుపరసాల

11. క్రమాన

18. గే

7. మాన

12. మాత్రంపలుకాలు

ఇవి సమాంశలు. ఉ¹మృత్రాకు ర²సముతో ఒకనాడు మద్దించి
ద్విగుంజామాత్రవటకలు జేసి జిల్లేడువేళ్ళ కషాయము త్రికటుకము
అనుపానముగ బెట్టి ⁴ఇచ్చిన సన్నిపా⁵తములు ⁶తస్యను.

పథ్యము సెనగలు ఉలవలు గోధుమలు పెసలు కొఱ్ఱబియ్యము
⁷ఈ పంచముష్టి ధాన్యముతో జావను కాచి ఈయవలెను.

స్వచ్ఛందభైరవరసము

శ్లో. సమభాగాశ్చ సంగ్రాహ్యః పారదామృతగంధకాః ।

జాతీఫలం చ భాగార్థం దత్వా కుర్యాచ్చ కజ్జలీమ్ ॥

సర్వార్థమాగధీచూర్ణం ఖిలేష్వ పిష్టం నిధాపయేత్ ।

గుంజామాత్రం ద్వీగుంజం వా నాగవల్లీదళేన వా ॥

ఆర్ద్రకస్య రసేనాపి యథా దోషగసేన ¹⁰వా ।

శీతజ్వరే సన్నిపాతే విషూచ్యాం విషమజ్వరే ॥

మందాగ్నా చ శిరోరోగే జ్వరే జీర్ణే ¹¹చ దాదుతే ।

ప్రయోజ్యో ¹²భిషజా సమ్యగ్రసః స్వచ్ఛందభైరవః ॥

ముహూర్తం ¹³స్థాపయేత్తోయే త¹⁴తః కుర్యాత్క్రియా¹⁵మిమామ్ ।

సజీరాంకోశకం దద్యాత్తి క్తశీ¹⁶తేన వారిణా ॥

స్వచ్ఛందభైరవో లేహ్యో రసస్సర్వరసాధికః ।

1. రసము

2. నాభి

3. గంధకము

ఇవి సమాంశలు. వీటి ర¹⁷సములో సగము జాజికాయ. ఇన్నింటికి
స¹⁸గము పిప్పలి చూర్ణ¹⁸ము చేర్చి ఖల్వములో బెట్టి శిఖాపూరి¹⁹తముగ

1. స్త

2. సాన

3. యిస్తే

4. తా

5. మానుసు

6. యీ పంచముష్టిగంజి
కాచి పోసేది.

7. ఖల్వయుక్తం

8. యంవాపి

9. తు

10. స్య

11. బి

12. దీ

13. తం

14. తే

15. సం

16. రి

17. రి

18. బెట్టి

19. ంగాను

మర్దించి కరాటమున బెట్టి రెండు గురిగింజలంత మందును తమలపాకులలో బెట్టి ¹తినిన జ్వరములు నయమగును.

అల్లపురసముతో గాని తులసియాకు రసముతో గాని పసిసుపు రసముతోగాని పంచదారతోగాని ⁴ఇచ్చిన శీతజ్వరములు నయమగును. జ్వరములకు శొంఠితో ⁷యివ్వవలెను. గుమ్మడికోళ్లు అడ్డనరపు యీనెలు ⁸పీటి రసముతో ⁹ఇచ్చిన దోషజ్వరములు ¹¹శమించును.

సన్నిపాతభైరవ¹²రసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మృతతామ్రాభ్రటంకణమ్ ।

జంబీరఫలమధ్యస్థం డోలాయా¹³ం తద్రసైః పచేత్ ॥

సర్పాక్షి ¹⁴చాసనో బ్రాహ్మీ మీనాక్షీ హంసపాదికా ।

హంసితుండ్లీ రుద్రధూర్తవాతారివాయ¹⁵సీర¹⁶సాః ॥

దినైకం మర్దయేదేభిర్లోహసంపుట¹⁷గం పుచేత్ ।

దినైకం వాఙుకాయంత్రే సముద్భృత్య విచూర్ణయేత్ ॥

శాలా చ దీప్యకం వ్యోషం విషజీరకచిత్రకమ్ ॥

సమైస్సమంతతో ¹⁹మిశ్రం త్రిగుంజం భక్షయేత్సదా ।

సన్నిపాతజ్వరం హంతి ముద్గయాపాశనా¹⁹త్సఫి ॥

క్షౌద్రజాతీయుతః పే²⁰యో రసోఽయం భైరవా²¹భిధః ।

1. రసము

2. గంధకము

3. తామ్రభస్మము

4. అభ్రకభస్మము

5. వెలిగారము

1. తింఛే

2. వేపలు

3. సు

4. యిస్తే

5. రా

6. రా

7. యిచ్చే

8. అవికల్పి

9. యిస్తే

10. రా

11. మాసున

12. త్రేపచేదీనమ్

13. దా

14. సా

15. సాః

16. కేపచేత్

17. క

18. స్మి

19. సు

20. య

21. పదిభిః

1పీటిని నిమ్మపండ్లలో బెట్టి ఆ నిమ్మపండ్ల రసమునే పోసి
 డోలాయంత్రమున ఒకనాడు వండి 4తరువాత సర్పాక్షి 5అసనము
 మండుకబ్రహ్మ, పొన్నగంటి. హంసపాది, తేలుమణిచెట్టు రుద్రజడ
 ఉమ్మెత్త ఆముదపువేరు 7కాకమాచి 8పీటి రసములను క్రమక్రమ
 ముగ బోయుచు మర్దించి 10దీనిని ఇనుప సున్నపు గాయలో బెట్టి దాని
 సందున వెలిగారమును పెట్టి 11దానిపైన కోకమన్నులుజేసి ఒక దినము
 గజపుటము పెట్టవలెను.

పుటసంఖ్య.లోతు13మువ్వుదిరెండు అంగు14ళములు. వెడల్పు, 15పదు
 నాడు అంగు16ళములు. ఇది పుట సంఖ్య, 17ఇట్లు పుటమువేసిన ఔషధ
 మును తీసి ఒక దినము వాలుకాయం18త్రమున వండవలెను.

వాలుకాయంత్రలక్షణము

19ఒక ద్రోణపరిమాణముగల కుండలో అడుగున ఈ మందును
 20పెట్టి ఆ మందుమీద ప్రమిదను మూసి ప్రమి21దకు కుం22డకు నడుమ
 నున్న సందు23లో 24బెల్లము సున్నము నూరి పూసి ఆ కుం25డ నిండుగ
 ఇనుక బోసి పొయిమీద బెట్టి ఒక దినము ఉద26యాస్తమ27యములు
 మంట 29పెట్టవలెను.

1. యిది
2. సాననే
3. త్రా
4. దా
5. న్మ
6. అలచంద
7. యారసాలు
8. బోస్తూ
9. యాకలకం
10. ఆమీద

11. ప్లేడి
12. ముత్తై
13. శా
14. పదహారు
15. శా
16. ఆవుటం వారిని అవు
17. త్రాన వండేది
18. మానెడు బియ్యము వారే
19. పోగుపోసి
20. చె

21. ండా
22. న
23. చరకడం
24. పెట్టి
25. డనిండా
26. య
27. యా
28. బెట్టి

ఆ మధునాడు ¹స్వాంగశీతలమున తీసి శాలకిచెట్టు ²ఓమము
 త్రికటుకము, నాభి, జీలకశీట్ట, చిత్రమూలము ⁴పీటిని సమాంశలు ⁵గూర్చి
⁶పై జొవధమునకు సమముగ చేర్చి నిమ్మపండ్ల ర⁷సముతో మర్దించి
 గుంజామీప్రమాణవటి⁹కలు చేసి మూడు వటి¹⁰కలు తేనెతో గాని
 అల్లపు ర¹¹సముతో గా¹²ని ఈయవలెను.

పథ్యము పెస¹³రకట్టు ఈయవలెను.

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. రసభస్మప్రమాణం తు ¹⁴పలమేకం ప్రయోజయేత్ ।
 చతుష్పలం తామ్రభస్మ గంధకం చ చతు¹⁵ష్పలమ్ ॥
 తాళకం ¹⁶పలమేకం తు ¹⁷పలమేకం తు టంకణమ్ ।
¹⁸పలార్థం వత్సనాథం చ జంబీరామ్లేన మర్దయేత్ ॥
 చిత్రమూలరసేనైవ మర్దయిత్వా దృఢం పునః ।
 హంసపాదీరసేనైవ మర్దయేత్థల్పమధ్యతః ॥
 రసః కాలాగ్నిరుద్రోఽయం నామ్నా రోగార్తినాశనః ।
 వ్రీహిమాత్రం ప్రయుంజీత ¹⁹హ్యర్ధికస్య రసేన తు ॥
 దాతుణం సన్నిపాత²⁰ం చ జ్వరాన్ ఘోరాన్నివర్తయేత్ ॥
 రసేంద్రో హరతి వ్యాధీన్ సరః సర్వత్ర పూజ్య¹⁸తే ॥

నాగార్జునరసము

శ్లో. సూతం చ గంధకం లోహ¹⁹మమృతం చిత్రపత్రకమ్ ।
 విశంకం రేణుకా ముస్తా పైలాగ్రంధికశేసరాః ॥

1. పుచ్చి

2. వామ

3. గ్ర

4. పుజోపధం సరిపాలు

సెట్టి

5. సాన

6. మాత్రం

7. కా

8. కాలు

9. సాన

10. నీయిచ్చేది

11. స

12. ష

13. ష

14. ష

15. ష

16. ఆ

17. ఘ్నం

18. యేత్

19. ంల

పలత్రయం త్రికటుకం శుల్బభస్మ చ హింగుళమ్ ।

¹ముసలీ కండమూలాని తత్సర్వం సమభాగికమ్ ॥

ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య మధుయ క్తేన మర్దయేత్ ।

బహుబీజమా²నేన శ్రీనాగాద్దననిర్మితః ॥

శ్వాసకాసక్షయే గుల్మే విషూ⁴చ్యాం విషమజ్వరే ।

కుష్ఠరోగే విషాన్మాదే ఛర్దిరోగేగళగ్రహే ॥

సన్నిపాతాతిసారేషు ⁵హృజ్జ్వరే చాగ్నిమాంద్యకే ॥

వ్రదరే రక్తపిత్తే చ మే⁶హే చారోచకే ⁷హితమ్ ।

అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగహరం పరమ్ ॥

1. రసము	2. గంధకము	3. లోహ భస్మము
4. అమృతము	5. చిత్రమూలము	6. పత్రకము
7. విశంగములు	8. రేణుకలు	9. ముస్తలు
10. యాలకులు	11. పిప్పలీమూలము	12. నాగకేశరములు
13. త్రిఫలములు	14. త్రికటుకము	15. రాగిభస్మము
16. ఇంగిలీకము	17. నేలతాడిగడ్డలు	

¹⁰పీటిని సమాంశలుగూర్చి ఖల్వమునబెట్టి అతిమృదువుగ తేనెతో మర్దించి రేగుగింజలంజేసి వటి¹¹కలు చేసి ¹²ఈ క్రింద చెప్పబోవు అనుపానములతో నాయారోగములకు వాడవలెను.

అజీ¹³ర్ణమునకు కలితోను, శూలలకు వే¹⁴డిసీళ్ళతోను, వీర్యవృద్ధికి అవునేతితోను, వైత్యప్ర¹⁵మేహమునకు తేనెతోను, శుక్లప్రమే¹⁶హమునకు తి¹⁷ప్పసత్తుతోను, బొడ్డుబల్లకు వాతబలాసమునకు జలరోగమునకు పంచ

1. తాళ మూలిక	7. నాశనం	13. ర్ణా
2. జే	8. రా	14. సీ
3. యా	9. లా	15. హ
4. చా	10. యిన్ని	16. హ
5. ద	11. కా	17. ప్పాసారం
6. ప్ప	12. యిందుకుఅనుపానాలు	

గు¹ల్పములు మొద²లగు వాటికి గుమ్మడికాయ రసముతోను ³ఈయవ
లెను. దంత రో⁴గములకు నిమ్మపండ్ల ⁵రసముతోను అరిశస్సులకు గ్రహ
ణికి రావిచెక్క కషాయముతోను ⁶ఈయవలెను. క్షయరో⁷గములకు తరి
చల్లతో ⁸ఈయవలెను. దగ్గుకు శ్వాసకు నల్లబులుగుడాకు రసముతో
⁹ఈయవలెను. కడుపు పెరిగిన¹⁰యెడల మదినెవేళ్ళ రసముతోను, కుష్టువుకు
వేపాకు ర¹¹సముతోను, మూత్ర కృచ్ఛకు 5 తామర పువ్వులను నూరి
¹²దానితోను ఈ మందు నీయవలెను. ఇట్లు రెండుదినములిచ్చిన తగ్గును.
ముఖరో¹³గములకు చల్లని నీళ్ళతోను, వీనసకు ¹⁴మిరియపుపొడి¹⁵తో
చేర్చి ¹⁶వేడినీళ్ళను త్రాగవలెను, శీత జ్వ¹⁷రములకు నీ¹⁸లియాకు రసముతో
¹⁹ఈయవలెను. గండమాలకు గారవేడు తోలును మేకపాలతో నూరి
²⁰దానితో నీయవలెను. త్రిదో²¹షములకు గన్నేరాకు రసముతో ²²నీయ
వలెను. చేరుకుట్టుకు మేడికాయల రసము పంచదారలతో ²³నీయవలెను.
గు²⁴ట్టపుతెగుళ్ళకు 9 మాత్ర²⁵లను బెల్లముతో గాని ²⁶ఓమముతోగాని
²⁷ఈయవలెను. సన్నిపా²⁸తములకు అర్కమూల కషాయముతో ²⁹ఈయ
వలెను.

ప్రతాపమార్తాండరసము

శ్లో. విషటంకణనేపాళం ³⁰మరిచం హింగుళం సమమ్ ।

దం³¹త్యంబునాఽథ సంమర్ద్యం ముద్గమాత్రప్రమాణతః ॥

రసః ప్రతాపమార్తాండో జ్వరం హంతి మహాద్భుతమ్ ।

1. లాఘ్వా	13. గాన	21. మలకు
2. యన	14. పిద్య	22. యిచ్చేది
3. యిచ్చేది.	15. తె	23. సు యిచ్చేది
4. గాన	16. నీళ్ళతో యిచ్చేది	24. త్తి
5. వులుసున	17. రా	25. లను
6. యిచ్చేది	18. లా	26. వాము
7. గాన	19. యిచ్చేది	27. యిచ్చేది
8. నిచ్చేది	20. యిచ్చేది పెసరగింజంత	28. తా
9. యిచ్చేది	పుంటను బూసేది తో	29. యిచ్చేది
10. ఎదుకు	లుత చెరకడం దిని ఘడి	30. క్రమం విద్యాతు హిం
11. సాన	యవుండి ఆమీద మందు	గుళం
12. అందుతో యీక్రమా	త్రాగేది.	31. త్యా

1. నాభి

2. వెలిగారము

3. నేపా¹శములు

4. మిరియాలు

5. యింగిలీకము

ఇవి సమాంశలు. ²నాగదంతివేళ్ళ ర³సమున మర్దించి పెసర గింజలంత వటి⁴కలు చేసి జ్వ⁵రమునకు ఒక వటికను వేడినీళ్ళతో ⁶ఇచ్చిన పదిమార్లు వి⁷రేచన⁸ములగును. ⁹వాంతి అయినయెడల ఒక్కసారి వాంతి యగును. భయపడవలదు. జ్వరము తగ్గును.

రాజచండిశ్వరసము

శ్లో. సూతం గంధం విషం తుల్యం మర్దయేద్యామయుగ్మకమ్ ।
నిర్దుండా¹⁰శ్చ ద్రవే¹¹జైవం దంతీ¹²ద్రావైశ్చ మర్దయేత్ ।
జంబీర¹³స్య ద్రవై¹⁴రేవం సప్త¹⁵వారాః ధృఢం ధృఢమ్ ॥
గుంజాప్రమాణవ¹⁶టకాః ఛాయాశుష్కాం¹⁷శ్చ కారయేత్ ।
ఆర్ద్రకస్య రసోపేతం దద్యాద్ధంతి జ్వరం ¹⁸క్షణాత్ ।
తైలాభ్యం¹⁹గో జలస్నానం తృణైర్దే తక్రసేవసమ్ ॥
గాత్రే చందనలేప²⁰శ్చ పశ్చాత్తాంబూలభక్షణమ్ ।
ఇత్యోష్ణాదిఫలాదీని దేయాని వివిధాని చ
రాజచండిశ్వరో నామ పుష్పమాలైర్యరలంక్రియా ।

శీతాంకుశరసము

శ్లో. ²¹తుత్తం టంకణ ²²పారదం బలివిషం స్యాత్ఫర్పరం తాళకమ్
సర్వం ఖల్వతలే వి²³మర్ద్య ²⁴రచితః స్యాత్కారవల్లీరసైః ॥

1. శా	విదాహించును	వెరవ	17. చ
2. తేగడ	వద్దు	జ్వరంవిడుదును	18. క్రవేజేత్
3. సాన	10. దా		19. గం
4. కా	11. నై		20.ంచ
5. రాన	12. మూలంచ		21. శుక్లా
6. యిచ్చేది	13. స్యా		22. శీతజం
7. రో	14. శేయం		23. మృజ్య
8. మవు	15. భానై		24. మదితం
9. కక్కానా? ఒకమాత్రే	16. యి		

గుంజై కప్రమి¹తశ్చ శర్కరయుతః స్యాజ్జీరకే²ణాథ వా -
³త్యేకద్విత్రిచతుష్కశీతహరణః శీతాంకుశో నామ⁴తః ॥

1. మైలతుత్థము,	2. వెలిగారము	3. రసము
4. గంధకము,	5. ఇల్లిపాపాణము,	6. కఫరి,
	7. హరిదళము	

ఇవి సమాంశలు. ఖల్వానబెట్టి పొట్టికాకరాకు ⁵ర స ము తో
 మృదువుగ మర్దించి గుంజా⁶ప్రమాణ వటి⁷కలు జేసి పంచదారతో గాని
 జీలక⁸జ్జరస⁹ముతో గాని ¹⁰ఇచ్చిన ఏకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక,
 చాతుర్ధిక, ¹¹జ్వరములు శమించును.

చాతుర్ధికబడబానలరసము

రసము, గంధకము, మణిశీల ఇవి సమాంశలు వావిలాకు ర¹²సము
 తోమర్దించి మూషలో గోపి త్తమును పెట్టి, దానిమధ్యను ఈ ఔషధమును
 పెట్టి¹³నోరుమూసి ఏఱుపిడకలతోకుక్కుటపుటంపెట్టి సాంగశీతలాన ¹⁴తీసి
 ఈ చూర్ణము రెండు ¹⁵భాగములు, తామ్రభస్మము ¹⁶వకభాగము కలిపి
 చుట్టుగుల్లలలోని పురు ¹⁷గులలో మర్దించి తొలుతటి వలెనే పుటముబెట్టి
 తీయవలెను. ¹⁸ఈ మందు రెండు ¹⁹భాగములు, మైలతు²⁰త్థము ఒక ²¹భాగము
 కలిపి ఉ²²మ్మెత్తాకు ర²³సముతో మర్దించి గుంజా²ప్రమాణ వటి⁸కలు చేసి
 ఓక వటికను పంచదారతో ⁹ఈయవలెను. పథ్యము పాలు అన్నము
¹⁰పెట్టవలెను. ¹త్రాహిక చాతుర్ధిక ²జ్వరములు ²⁴శమించును.

1. తె న	9. కాలుమామను	17. పాళ్లున్ను
2. నా	10. సాన	18. త్తం
3. త్యేక	11. నాయిమాటి	19. సాలుబెట్టి
4. క	12. బుచ్చి	20. స్మ
5. రసాన	13. పాళ్లున్ను	21. సా న
6. మాత్రపు	14. పాలుబెట్టి	22. మాత్రం
7. కా	15. పుస	23. కా
8. ర	16. యీ అవుషధం	24. యిచ్చేది

¹చాతుర్థిక జ్వరకషాయము

శ్లో. వా²సా ధా³త్రీ స్థి⁴రా ి⁵ధాన్య పథ్యా నాగర సారి⁶వాః ।

సితామధుయుతః క్వా⁷భ⁸శ్చాతుర్థికనివారణః ॥

నారాచరసము

శ్లో. అష్టా⁹ సి¹⁰స్తుషదంతి బీజదళికా భాగాస్త్రయో నాగరాత్ ।

ద్వా గంధాన్మరిచ⁷ం చ టంకణరసం చైకైకభాగాన్వితమ్ ॥

గుంజామాత్రవటీ విరేచనకరీ దేయం చ శీతాంబునా ।

గుల్మస్తీహమహోదరాదిశమనో నారాచనామా రసః ॥

1. నేపాళ⁹ములు 8 భాగములు 2. శొంఠి 3 భాగములు

3. గంధక¹⁰ము 2 భాగములు 4. మిరియాలు ¹¹1 భాగము

5. వెలిగార¹²ము 1 భాగము 6. రస¹³ము 1 భాగము

¹⁴ఈ విధముగ కూర్చి మర్దించి గురివిండగింజలంత వటి¹⁵కలను చేయవలెను.

ఇందుకు ¹⁶అనుపానము

శ్లో. బద్ధే¹⁷ కో¹⁸ష్ఠే ఘృతేనైవ క్రిమికో¹⁹ష్ఠే గుడేన చ ।

జ్వరే చార్ద్ర²⁰రసేనైవ స్వసే తు మరి²¹చం క్షి²²పేత్ ॥

బద్ధకో²³ష్ఠికి నేతితో నీయ²⁴వలెను. ²⁵జ్వరములకు అల్లపురసముతో ²⁶నీయవలెను. క్రిమికో²⁷ష్ఠికి ²⁸బెల్లముతో ²⁹నీయవలెను. స్వ³⁰స్థునకు మిరియాలతో ³¹నీయవలెను.

1. పెట్టేది
2. త్రిరా³త్ర
3. రా
4. మానుసు
5. ఇందుకు
6. కా
7. ధాతు
8. కా
9. చా
10. ప్లా

11. శృ
12. మో
13. శాలు ర
14. కం ౨
15. ౧
16. ౦ ౧
17. ౦ ౧
18. యాక్రమానబెట్టి
19. కాలు
20. శ్లోకము

21. చే
22. యిచ్చేది
23. వేకి
24. యిచ్చేది
25. స్థానకు
26. చరకడం
27. యిచ్చేది
28. స్థికి
29. యిచ్చేది

సన్నిపాతవిధ్వంసరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తాళకం మాక్షికం తథా ।

మృతతామ్రాభకం బోళం విషం ధుత్తూరబీజకమ్ ॥

క్షౌరత్రయం వచా హిం¹గు పాతాభృంగపటోలకమ్ ।

వంధ్యా నింబత్రయం ²శుంఠి కుండ³లీద్వితయం సమమ్ ॥

సింధువారద్రవై స్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజై రపి ।

దిన్దేకం వటికాం కుర్యా⁴చ్ఛణకా⁵భాం చ భక్షయేత్ ॥

అత్యుగ్రసన్నిపా⁶తం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।

నిహ⁷న్యాదనుపానేన దళమూలార్కజేన వా ॥

శీతాంబుపానం సం⁸తాపే పథ్యం దధ్యోదనం హితమ్ ।

ర⁹సో విధ్వంసకో నామ సన్నిపాతనికృంతకః ॥

మాణిభద్రలేహ్యము

1. విళంగ సారములు ¹⁰1 భాగము. 2. ఉళిరిగపప్పు ¹¹1 భాగము

3. కరక్కాయపప్పు ¹²1 భాగము 4. తెగడచూర్ణము ¹³ము 3 భాగములు

5. ¹⁴బెల్లము 12 భాగములు

బెల్ల¹⁵మును పాకము బట్టి ¹⁶పై చూర్ణములను పాకములో
బోసి చిన్న నిమ్మకాయంత ఉండలు చేసి ఒక ఉండను వేడినీళ్లతో
¹⁷పుచ్చుకొనిన పదునైదుసార్లు సుఖవిరేచ¹⁸నములగును.

సుఖవిరేచనయోగము

1. తాడికాయ¹⁹చూర్ణము

2. తెగడచూర్ణము

3. శేలపం²⁰డు గుంజ

1. గూ

8. దేహ

15. ౦

2. శో

9. స

16. యాచూర్ణాలు

3. లాంగజం

10. ౧

17. ద్రాగ గాపదైదుమాక్కు

4. శ

11. ౧

18. నాలు

5. సా

12. ౧

19. అంతే

6. తాంశ

13. ౦౩

20. టి

7. ంత్యా

14. చరకడం

వీటిని సమాంశలుగ కలిపి త్రిఫల కమాయముతో² ఇచ్చిన
సుఖ విరేచన³మగును.

నాభిలేపవిరేచనయోగము

శ్లో. పి⁴డితకీఫలం మూలం శ్వేతగుంజా⁵మ్మసైంధవమ్ ।

నాభిం ప్రలేప⁶యేద్యావత్ తావన్మలవి⁷రేచనమ్ ॥

1. మ్రంగ పండ్లు

2. ⁷మ్రంగవేరుతోలు

3. తెల్లగుడివిందగింజలు

4. పులిచించిలము

5. సైంధవ లవణము

వీటిని సమాంశలుగ నూరి బొడ్డున⁸ బూసిన వి⁹రేచన¹⁰మగును.
¹¹పట్టును కడిగివేసిన, విరేచనములు నిలుచును.

మరియొకటి

శ్లో. నేపాళం మా¹²గధీబీజం ప్రత్యేకం చ¹³ పలం¹⁴ పలమ్ ।

సాభాగ్యం గంధకం¹⁵ తాల్యం¹⁶ నారికేళే ప్రవేశయేత్ ॥

నారికేళోదకప్రఫే¹⁷ గోమయైః పరివేష్టితే ।

నిక్షేప్యమగ్నికుండా¹⁸థో¹⁹ దినవింశతినంస్థితమ్ ॥

మర్దితం నాభిలేపో²⁰యం శీత²¹యోగాద్విరేచనః ।

బద్ధ²²ముష్ణోపచారేణ రాజయోగ్యం సు²³కాతుకమ్ ॥

లోకోత్తరరసము

శ్లో. సూతగంధకనేపాళదంతీబీజాని టంకణమ్ ॥

ఏరండ¹కస్య బీజాని రాజవృక్ష²ఫలం త్రివృత్ ॥

1. యవి

2. యస్తేను

3. మా

4. డీ

5. యో

6. థో

7. మా

8. కట్టపతిసై కడిగివేసేది

9. భవీ

10. ఫ

11. ఫ

12. యుక్త

13. నిష్కం

14. ని

15. వింశతిర్దిన

16. లోపి

17. మూ

18. కా

19. టంక

20. లా

పలాశబీజాన్యైకై కం వృద్ధం భాగోత్తరేణ చ ।
 స్నుహీక్షీరేణ సంయుక్తం మద్దయేచ్ఛ దినత్రయమ్ ॥
 నారికేళఫలే స్థాప్యం మహాగాఢాతపే క్షిపేత్ ।
 తత్తైలం జాయతే క్షిప్రం గృహీత్వా నాభిమధ్య¹తః ॥
 అణుమాత్రవిలేపేన విరేకం కురుతే క్షణాత్ ।
 ఘటికాపాదమాత్రేణ సప్తవారం విరేచనమ్ ॥
 శరీరే గంధ² ఆతపో³ మాహిమం దధి భోజనమ్ ।
 అప్రమత్తో⁴తి ఛాతుర్యాద్ధుశీణానస్య ప్రయోజయేత్ ॥
 అష్టోత్తరాణి గుల్మాని శూలాని వివిధాని చ ।
 శో⁵భవాతక్రిమిన్ముక్షీసర్వరోగాన్వినాశయేత్ ॥
 లోకోత్తర రసో నామ సర్వరోగాంతకః స్మృతః ।

వాంతికి

వెలగగుట్ట, పిప్పలిపొడి, మాదీఫలపు పండులోని కేసరములు
సమాంశలు కూర్చి⁷ ఇచ్చిన వాంతి⁶ నిలుచును.

దాహతృష్ణలకు

లాజాదిక్వాథము

శ్లో. లాజనక్తం సితా క్వాథం తృష్ణాదాహహరం పిబేత్ ।

చందనక్వాథము

శ్లో. పలైకం చందనం తోయైర్ద్వాత్రిం శతిగుణైః పచేత్ ।

అర్ధశేషం పిబేన్నిత్యం దాహతృష్ణాజ్వరాపహమ్ ॥

ద్రాక్షదిపానము

శ్లో. ద్రాక్షా దాడిమ ఖర్జూరం శ్వేతశర్కరయా యుతమ్ ।

పానం రుచికరం హృద్యం తృష్ణాదాహరుజాపహమ్ ॥

1. చ

2. మా తేప్యం

3. జైరే లక్ష

4. భ

5. జె

6. రా

7. యిస్తే

8. మానుసు

9. ద్వా

వాలుకాపానము

శ్లో. ద్వాత్రింశత్¹పలైస్తోమైః²పలైకాం వాలుకాం పచేత్³ ।
 పాదశేషం వస్తుపూతం లా⁴జసక్తుసితామధు ॥
 యుక్తం⁵ పేయం నిహంత్యాశు దాహతృష్ణైమదాత్య⁷యాన్ ।

భరితృష్ణలకు

శారిబాదికషాయము

శ్లో. శారిబా ధాన్యకం ద్రాక్షా వాలకం చందనం సమమ్ ।
 సర్వతు¹లోభ్య భవేల్లా²జః³పచేత్తోయైశ్చతుర్దశైః ॥
 పాదశేషం పిబే¹⁰చ్ఛీతం ససితం చ్చర్దితృ¹¹ష్ణయోః ।

చందనాదికషాయము

శ్లో. చందనం శారి¹²వా ద్రాక్షా ముస్తా చ¹³నలదం సమమ్ ।
 సర్వతు¹లోభ్య భవేల్లాజో ద్విరష్టగుణితైర్దశైః ॥
 అర్థశేషం పచేచ్ఛీతం సితాక్షాద్రయుతం పిబేత్ ।
 ఛర్దిం తృష్ణాం నిహంత్యాశు తాపజ్వరనివారణమ్ ॥

సన్నిపాతములకు¹⁴నస్యములు

అగుర్వాదినస్యము

అగురు, ఆవునెయ్యి, తేనె, కస్తూరి, మారేడువేరు, వీటితో
 నస్య¹⁹ముచేసిన సన్నిపా²⁰తములు శమించును.

1. ష

2. ష

3. కా

4. తం

5. జా

6. శేష్యం

7. హం

8. ల్య

9. జా

10. సర్వం

11. తైస్

12. ట్టయేత్

13. భా

14. దశకం

15. చైచ్చ

16. దుర్బలదేక్షుకి గర్భిణి

స్త్రీలకు

శౌంఠి మా ణ తేషులీగ

మాం కరకాయ ర

కషాయం బెట్టి త్రాగిని

స్తే గర్భిణి స్త్రీకిన్నీ

దుర్బలదేహికిన్నీ వేంకి

విడుచును.

17. తా

18. స్యం

19. చేస్తే

20. తాలుమానును

అగస్త్యపత్రాదినస్యము

పండిన అ¹విసాకు రసములో² త్రికటుకము, వెల్లుల్లి, వస, ఇష్ట
చెక్క వీటితో³ సానమీద గంధముతీసి నస్య⁴ము చేసిన ఎటువంటి సన్ని
పాతములై నను తిరుగును.

మరియొకనస్యము

కుంకుడుపండ్లగుఱ్ఱ వెల్లుల్లిపాయలు, సమాంశలుగూర్చి. నిమ్మ
పండ్ల ర⁴సముతో మర్దించి వటి⁵కలుజేసి ⁶ఎండబెట్టి నిమ్మపండ్ల రసము
తో⁷నే నస్య⁸ముచేసిన సన్ని పా⁹తములు తిరుగును.

సన్నిపాతాంజనము

ఊరుబంది చేతికట్టులో మి⁹రించాలను పోసి ¹⁰ఎండబెట్టి ఆచేదు
¹¹తో కూడ నిమ్మపండ్ల రసముతో¹² గంధము తీసి కన్నులకు పెట్టి¹³న సన్ని
పా¹⁴తములు ¹⁵తిరిగి తెలివి వచ్చును. పామువిషము కూడ దిగును. భూత
¹⁶ముకూడ విడుచును.

శో⁸భ కామి¹⁶లములు¹⁷తగ్గును. కండ్లపసిరికలు, నేత్ర రో¹⁸గములు
నయమగును.

మరియొక అంజనము

1. దిరిశనపు గింజలు

2. కుంకుడుపండు

వీటిని మేక పంచి¹⁹తములో నానవేసి ఆ కుంకుడు పం²⁰డ్లతో
చిక్కనిగొ²¹జ్జు తీసి ఆ దిరిశనపు గింజ²⁵లను యీ గొ²⁶జ్జును నిమ్మపండ్ల

1. గీళా	10. ర్యాలుపోసి	18. లాలు
2. చేంతి	11. ఆరించి	19. మానును
3. చేస్తే	12. సహాగా	20. గా
4. పాతాలు అయినా	13. తే	21. తాన
5. సాన	14. తా	23. డ్లు
6. కా	15. మానును	24. పిడిచి
7. ఆరించి	16. ం	25. లున్నా
8. ంకాయను	17. భ	26. న్నా
9. తా		

ర¹సముతో మద్దించి కణికలుచేసి నిమ్మపండ్ల ర²సముతో గంధము తీసి కన్నులకు పెట్టిన మునుపుచెప్పిన గుణములనే ఇచ్చును.⁵

నారాయణతైలము

1. మారేడువేళ్లు	2. తెక్కలివేళ్లు
3. పంపెనవేళ్లు	4. కలిగోట్టువేళ్లు
5. బా ⁶ డిదవువేళ్లు	6. పెగుమ్మడివేళ్లు
7. కొమ్మనగొరవివేళ్లు	8. పెన్నేరుగడ్డ
9. ము ⁷ లకవేళ్లు	10. ⁸ వాకుడు
11. బలాద్వయము వేళ్లు	12. పల్లెరువేళ్లు
13, గలిజేరువేళ్లు	

ఇవి సమాంశలు. పదేసి ప⁹లముల చొప్పున కూర్చి ¹⁰నలియ గొట్టి పదినారురెట్లు నీళ్ళబోసి ¹¹పాదావశేషముగ కాచి వడబోసి ¹²పాత్రలో పోసి అందులో నూనె ¹³56 పలములు ¹⁴పోసి

1 సదాపలు	2. దేవదారు	3. జటామాంసి
4. శైలేయకము	5. వన	6. శ్రీగంధము
7. గ్రంధితగరము	8. కోవ్వుపు	9. ఏలకులు
10. కారుపెసరు	11. కారుమినుము	12. కారుపులవ
13. కారుకంది	14. ¹⁵ సన్నరాప్తము	
15. పెన్నేరు ¹⁶ గడ్డ	16. పైంధవలవణము	17. గలిజేరువేళ్లు
18. పిప్పళ్లు,		

వీటిని ప్రత్యేకము ¹⁷పలము చొప్పున యెండించి చూర్ణముచేసి ఆ కషాయములో గలిపి నూనెకు సమము పిల్లి¹⁸చర రసము పోసి మేక

1. సాన	8. లు	15. అందులో
2. సాన	9. వ్రా	16. రాపన
3. పెట్టితే	10. ఫలా	17. లుంప
4. బాలెయి	11. నొక్కబాడిచి	18. కాలు
6. దీనిపుర్తతా మూడు విధాలు	12. నల్లంచెక్కగా	19. ఫ ౨ లు
7. ౭౫	13. కేర్పులో	20. ౦చె
	14. న ౧ పోసి	

పాలు 56 పలములు ఆవుపాలు 56 పలములు కలయబోసి ¹సన్నని మంట
పైన తైలపాకము ²వన్నువరకు నాలుగు ఐదు ది³నములు వండి దించి
క్రొత్త గుడ్డతో వడబో⁴యవలెను.

⁵ఈ తైలమును లోపలకు, వస్త్రప్రయోగమునకు, శరీర మర్దనకు
ఇంకా అనేక విధాలుగా వాడిన సకలమైన ⁶వాతములు ⁷శమించును.
నాభికి⁸ క్రిందిభాగమున పుట్టు రోగములు, నాభికి¹⁰ ¹¹పై భాగమునపుట్టు
రోగములు, ¹²సలుపులు, యెండువాతములు, దంతవాత¹³ము, కిత్తవ వాతము,
కంపవాతము, ఇంద్రియనష్టము, ¹⁴శుక్లనష్టము, ¹⁵పీటిని తగ్గించును, ¹⁶లే
పనశక్తి లేని వానికి లేపనశక్తిని కలిగించును, ¹⁷చిక్కిన చిడ్డలను బలియ
జెట్టును. వంధ్యులకు గర్భమును కలిగించును. అంతరాశ్రితకుష్ఠరోగ
మును సశింపచేయును.

¹⁸శుష్కించిన కరములకు

మారేడు, గుమ్మడి, తెక్కలి, కలిగొట్టు ¹⁹తుందిలము, ము⁶లక
²⁰వాకుడు, కోలపొన్న, నేలపొన్న, పల్లేరు, వింటివేళ్లు, ఒక్కొక్కటి
²¹2 పలముల చొప్పున కూర్చి శ్రొక్కి, కడవలోజెట్టి ²²రెట్లు నీళ్లుపోసి
సన్నపాటి మంట²³తో యేడు ²⁴దినములు కాచి ²⁵పాదావశేషముగ

1. తెల్ల	10. నుండిమిది	మొదలయిన రోగాలు
2. తాలికకట్టినదాకా	11. రోగాలున్న	మానును
3. నా	12. శలపులువొరుగుపోయిన	17. చెయ్యియెండినందుకు
4. కోకను	వాతాలు	18. దు
5. సి	13. శకలనష్టనకు	19. వ్రాలు
6. బూతైలం (త్రాగేది వం
కంటకంలా చోసుక
లినేది. భోజనంచేసేది.
వస్త్రీజెట్టినాను వొడలు
చరిమినాను	14. జ్వరపడితాను	20. వ్రా
7. వాతాలుమానును	15. పజాపతిలేని	21. శీ ౧ లెఖ
8. నుండి	16. పులుగు వారినపాబు
లాపుకొందురు గర్భం
లేని వారికి గర్భంనిలు
చును పాతంవలెనుచేరు	22. యేడుపిల్లె
9. రోగాలున్న	ననుండి బృహత్తై నవారి
అంతర్వర్తన పుష్టు యివి	23. యేడుము
		24. నా
		25. తూ మెడిచక్కగా

¹దించి వడపోసి పిప్పినిపార వేసి, ఈ కషాయములో నూనె ²20 పలములు మినుపకట్టు, కలి, ఆవుపాలు, ³పీట్లను ప్రత్యేకముగ నూనెకు సమములుగ కూర్చి గలిపి గూన యెక్కించి దశమా⁴లములు ⁵మొత్తము 5 పలములు ⁶కల్కముగ వేసి ఐదు దినములు ⁸సన్నని మంట⁹తో ¹⁰తైలమును చిక్కగా వండి క్రొత్త¹¹గుడ్డతో వడపోసి, ¹²ఈతైలమును త¹³లకి ¹⁴వంటికి ¹⁵పట్టించి మర్దించవలెను. ¹⁶నస్యము చేయవలెను. ¹⁷లోపలికి ¹⁸ఈయవలెను. బాహుశోణ మొదల¹⁹గు వాతములు ²⁰శమించును.

కంతికి

ఆముదపు గుల్లలు, దూసరతాడిచన్ను, పసపు కొమ్ము,

²¹పీటిని కాల్చి ఆ²²మసి రాసున్నము ²³రంగరించి పట్టించిన కంతులు నయమగును.

కుమారితైలము

శ్లో. మంజిష్ఠాంజనశౌరి²⁴వాబ్దకటుకాతకొలజాతీఫల-

శ్రీఖండత్రిఫలా²⁵కణాతగరరుగ్యస్త్రీచతుర్జాతకై : ।

²సోశీరాగురువోరయుగ్మృగనా²⁶భీజం దూత్పలాంభోబిసై-

²⁷స్తైలం నేత్ర²⁸శిరోఽర్చిహారి పయసా సిద్ధం కుమారీరసై : ॥

1. మంజిష్ఠ,

2. నీలాంజనము

3. సుగంధివేళ్లు

4. ముస్తలు

5. కటుకరోహిణి,

6. తక్కిలపుట్టు

1. గాచి

10. తోకను

19. యివి

2. స ర

11. యీతైలం

20. ననిపురు

3. యింతమట్టుకు

12. లా

21. మెదించి పట్టిస్తే

4. లా

13. బడలా

22. చా

5. టింట్రి

14. బూనేది

23. కణాచ కుష్ఠతగరంవి

6. త్రొక్కి

15. నశ్యంచేది

24. వోయి

7. నా

16. లోనికిగోనేది

26. రుహ

8. మెల్లని

17. యినవాతాలు

27. తై

9. నూనె

18. మానును

28. రుజా

7. జాజికాయ	8. శ్రీగంధము	9. త్రిఫలములు
10. పిప్పలి	11. గ్రం ¹ ధితగరము,	12. చంగల్వకోష్ఠ
13. యష్టిమధుకము	14. చాతుర్దాత ² కములు	15. వట్టివేళ్లు
16. అగుడ	17. కచోరములు	18. నారికేళపువ్వు
19. కస్తూరి	20. పచ్చకర్పూరము	21. కలువదుంపలు
22. కురువేళ్లు	23. తామరతూండ్లు	

వీటిని ప్రత్యేకము¹పలము చొప్పున ⁴కూర్చి చూర్ణముచేసి

నూనె ⁵పలములు మేకపాలు నూనెకు ⁶నాలుగురెట్లు కలు
బంజ రస⁷ము నూనెకు 4 రెట్లు యిన్ని కలియ బోసి నూనెను చిక్క వండి
క్రొత్తగుడ్డతో వడబోసి అధ్యంగము⁹చేసికొనిన శేత్రరో¹⁰గములు
శిరోరో¹¹గములు ¹²శమించును.

అశీతివా¹³తములకు

పెద్ద గురిజవేళ్ల రసము ¹⁴సోలడు, అందులోసగము నూనె, అంత
మిరి¹⁵యాలచూర్ణము గలిపి ¹⁶త్రాగవలెను, దానితో వాతము తగ్గినచో
ఒక్కపూటతో నిలవవచ్చును. లేనియెడల మరికొన్ని పూటలు త్రాగ
వచ్చును, ఒక్కపూ¹⁷టతో అశీతివా¹⁸తములు ¹⁹శమించిపోవును.

శిరోవా²⁰తములకు నస్యములు

1. పసుపురస ²¹ ము	2. సైంధవలవణ ²² ము
3. మిరి ²³ యములు	4. తిప్పతీగె రస ²⁴ ము

5. బె²⁵ల్లము

-
1. లా	11. గము	18. తా
2. ద్య	12. గా	59. మానుసు
3. కాలు	13. మానుసు	20. తా
4. రా	14. తా	21. ం
5. కాలుబా ౧౨	15. అడ్డడు	22. ం
6. పెట్టి	16. యము	23. యా
7. న గ	17. త్రాగేది ఇందేనానాడే	24. ం
8. పి గ	చాలును ఇందుకంటే	25. చరకడం
9. వస్త్రావ	మరిన్నీ యిందినదాకా	
10. నగగాను	త్రాగేది,	

ఇవి సమాంశలు. వీటిని నూరి రస¹ము పిడిచి సస్య²ము చేసిన తల బరువు, తలద్రిప్పు, తలనొప్పి, సహితము ³నయమగును.

గిరికర్ణ్యాదిప్రయోగము

శ్లో. గిరికర్ణీ బిల్వమూలం సజలంన⁴స్యమాచరేత్ ।

⁵ఊర్ధ్వాఘో బంధయేత్క⁶ర్ణే నిహంత్యర్థశిరోవ్యధామ్ ॥

మరిచప్రయోగము

శ్లో. శిగ్రుపత్రరపై ర్మర్ద్యం మరీచం మూర్ధ్ని శూలజిత్ ।

⁷నస్యం వాతారితైలం వా హంతి సత్యం శిరోవ్యధామ్ ॥

⁸కేశస్థిరీకరణయోగములు

జాతీపుష్పాదిలేపము

శ్లో. జాతీపుష్పదళం మూలం కృష్ణగోమూత్ర పేషితమ్ ।

లేపోఽయం సప్తరాత్రేణ దృఢకేశకరః పరః ॥

భృంగారాదిలేపము

శ్లో. ⁹భృంగారం త్రిఫలా శృంగీ నీలోత్పలమయోరజః ।

సూక్ష్మచూర్ణం ¹⁰క్షుపేతైలే చతుర్థం¹¹జోఽస్య లేపనః ।

ధృడకేశా¹²న్మరోత్వాశు కీటభక్షిణాశనః ॥

భల్లాతిసారలేపము

శ్లో. ¹భల్లాతకం చ బృహతీ గుంజామూలం ఫలం తథా ।

మధునా సహ లేపేన ²యూకాలిక్షాక్షతప్రణుత్ ॥

గుంజాదిలేపము

శ్లో. గుంజామూలం ఫలం చూర్ణం కటకారీఫలద్ర³పః ॥

తేన లేపేన హంత్యాశు ¹³కేశసాతం సుదుస్సహమ్ ।

1. ం

2. ం

3. ంకాయును

4. మానును

5. మూర్ధ్వాత్

6. క్లే

7. మధ్య

8. జాత

9. ంకులావాపి

10. ఫ

11. షాయక్షరోహితం

12. కైః

13. వాయురోగం

ఈ విధముగ వేను కొరికినచోటను పట్టి¹ంచిన వెంట్రుకలు
²మరల మొలుచును.³

అర్ధాప⁴భేదమునకు

శ్లో. సింధూత్థలశునవ్యోవహింగుభిస్తలజం⁵ స్థుతమ్ ।
 సింధువారరనేన స్యాత్ న స్యాద్⁷ధాపభేదదుక్⁶ ॥

కూష్మాండరసాయనము

శ్లో. వీతత్వగధికూష్మాండం తులాం స్విన్నాంపునః⁸ పచేత్ ।
 ఘట్ట⁹యన్పుష్పః ప్ర¹⁰స్థే త్షాద్రవణ్ణే తు భర్జితే ॥
 ఖండం శతం కణా¹¹శుంఠోర్ద్వివ¹²లం జీరకాదపి ।
 త్రిజాతధాన్యమరిచం పృథగర్థ¹³పలాంశకమ్ ॥
 అవతారితశీతే చ దత్వాత్షాద్రంఘృతార్థకం ॥
¹⁴ఖణేనామధ్య తు స్థాప్యం తన్నిహ¹⁵న్యాత్ప్రయోజితమ్ ।
 కాసహికాకాయచీఛర్దిరక్తపిత్తక్షయక్షతా¹⁶న్ ॥
¹⁶డిరస్సంధానజననం మేఘాస్మృతిబల¹⁷ప్రదమ్ ।
 అవ్యభ్యాం భాషితో యోగః కూష్మాండకరసాయనమ్ ॥

ప్రాత గుమ్మడికాయలను కోరముతో గీచి ఆ కోరు¹⁸ను పిడిచి,
 నీళ్ళను వేరుగ బెట్టి, ఆకోరు ¹⁹10 పలములు నెయ్యి ²⁰ఒక ప్రస్థము
 పోసి మెల్లని మంటను యెట్టుబార వేచి, ఆ పిడిచిన నీళ్లలో పంచదార
²¹100 పలములు వేసి పా²²కముగ కాచి దించి అందులో

1. ఈక్రమాన	7. తము	18. త్రావ
2. స్తే	8. పునః	17. ం
3. వచ్చును	9. ర్య	20. పున
అర్ధావర్తానుకు	10. స్తే	21. కకడవలోపడిచి ఆ :
తింత్రితీత్వచ భస్మచ	11. ంసూర్య	గోల్ని అవి బాగా పి :
అరక్షీరణభావితం ।	12. చ	చి ఆకోరు అలించి
చూర్ణనై నశ్యంచ అ	13. ఫ	21. పి గ కోరున్నా
ర్ధావర్తం నివారయేత్ ॥	14. రేచ	22. స్ని
4. భార్తానకు	15. ద్రే	23. కంగా
5. శ్రు	16. ర్ద్ర	
6. ంన	17. ఖాదినోన్మద్య	

పిష్పస్త్వ¹² పలములు, శౌంతి²² పలములు, జీలకఱ్ఱ³² పలములు, యాలకులు లవంగము పత్రకము ధనియాలు మిరియాలు యివి ప్రత్యేకములే పలము చూర్ణము చేసి

వీటిని ఆ గుమ్మడి⁴ కోరునున్నా ఆ పాకములో గలిపి⁵ చర్లారిన తరువాత తేనె⁶ ప్రస్థము పోసి కోరు వేచగా మిగిలిన నెయ్యిని అందులో పోసి⁷ నేనిండిన యీ స్లోకములలో చెప్పిన రో⁷గములు శిశుమించును.

కుండల్యాదిలేహ్యము

శ్లో. తులార్థం కుండలీమూలం తదర్థం కంటకారికా ।

కంటకారికమం చవ్యం దశమూ⁹లజటాః¹⁰ పునః ॥

పుథగ్దశ¹¹పలాః భా¹²స్త్వి పిష్పలీమూలచిత్ర¹³కాః ।

ద్రోణద్వయాంధ¹⁴సా పక్త్యా¹⁵ హ్యష్టభాగావశేషితే ॥

పూతే ష్టిపేత్తులార్థం తు పురాణస్య గుడస్య చ ।

దత్వా తు ఘట్ట¹⁶యే¹⁷ యో¹⁷ లేహవత్సాఘ సాధయేత్ ॥

¹⁸పిష్పల్యా వింశతిపలం తు గాక్షీరీ చతుష్పలమ్ ।

త్రిజాతం జీరకాజాజీహింగు జాతీఫలం వరా

భాజ్ఞి²⁰ క²⁰ర్కటకీశృంసే ప్రత్యేకం త్రి²²పలం తథా ॥

మరీచ²³కుడుబం శుంఠ్యాః ప్రమాణం ద్విగుణం తతః ॥

1. ప ౨

2. ఫ ౨

3. ఫ ౨

4. చూర్ణమున్ను

5. కాచిచలార్చిన

6. నే

7. గా

8. ఘానును

9. లా

10. త్పుథక్

11. ఫలం

12. స్థిక్

13. క్షే

14. స్తే

15. ద

16. యో

17. యా

18. బంకత్పలానిపిష్పల్యాస్తు

19. త్రిబుతశేరకా జాజీ

రామతంత్రిఫలాతథా

20. ర. గ

21. రా

22. ఫ

23. త్కు

సర్వమే¹కృతం చూర్నం కుడుబం చాయసం రజః ।
 ప్రక్షిప్య మాక్షికప్ర²స్థం శీతే తస్మిన్వినిక్షిపేత్ ॥
 తల్లేహ్యం మాత్ర³యా లేహ్యం శ్వాసకాసనిబర్హణమ్ ।
 శోషశూలప్రతిశ్వాయస్వ⁴రసాదాగ్ని⁵నైకృతమ్ ॥
 హృదోగహికాగ్నిగుల్మార్మః స్తీహనాహోదరామయా⁶ ॥
 గ్రహణీ ముదరాష్ఠీలామరుచిం చా⁷పకర్షతి ॥
 సిద్ధమంత్రో యథా సర్వం నాతిక్రామతి జాతుచిత్ ॥

నల్ల ఉప్పిలి వేరుచెక్క 75 పలములు, వాకుడువేళ్లు 825 పలములు

దశమూలములు ప్రత్యే⁹కము 10 పలములు, భారంగి 1010 పలములు, పిప్పలిమూలం 1110 పలములు, చిత్రమూలము 1210 పలములు, వీటిని 132 ద్రోణముల నీళ్లలో పోసి కషాయముబెట్టి అష్టభాగావశేషముగ కాచి 14వడగట్టి అందులో పాతబెల్లము 1550 పలములువేసి లేహ్యపాక 16ముగ 17వండి అందులో

పిప్పలి చూర్ణ¹⁸ము 20 పలములు తవక్షీరి 194 పలములు యాలకులు 20లవంగపట్ట పత్రకం జీలక²¹ట్ట 22ఓమము జాజికాయ హింగువు త్రిపలములు భారింగి కర్కాటశృంగి

ఇవి ప్రత్యేకము 3 పలములు మిరియాలు 4 పలములు శొంఠి, 8 పలములు, లోహచూర్ణము 4 పలములు

1. ప్రయం
2. డ్రైస్తే
3. యా
4. ర్వ
5. పాలవం
6. ధ
7. ష ౫౦
8. ష ౨౫

9. కాలు ష ౫
10. ష ౧౦
11. ష ౧౦
12. ష ౧౦
13. యిదిపదార్థం
14. వడిచి
15. ౫ పీసెలు
16. ౧౫

17. కాచి
18. ౧పిం
19. ౪
20. లవంగాతు
21. గ్ర
22. వోమం

1వీటిని చూర్ణము చేసి వస్త్ర²గాలితము చేసి ఆ లేహ్యములో బోసి కలిపి చల్లారిన వెనుక తేనె ఒక ప్రస్థ³ము కలిపి నేవి⁴ంచిన ఈ శ్లోకములో చెప్పిన రో⁵గములు శమించును.

డిఠ్యశ్వాసకు

శ్లో. ఇంద్రవాదుణికామూలం దేవదాదు కటుత్రయమ్ ।

శర్కరాసహితం ఖాదే⁶ డ్యశ్వాసప్రశాంతయే ॥

పాలపాపజ్వరము⁷లకు

ఇల్లిపాషాణము, దుప్పికొమ్ము, ⁸చందనము వీటిని సమాంశలు గూడి నిమ్మపండ్ల రస⁹ముతో మర్దించి ఆరికగింజలం తేసి వటి¹⁰కలు చేసి చ¹¹నుబాలతో ఒక వటికను ¹²ఇచ్చిన పాలపాపజ్వ¹³రములు ¹⁴తగ్గును.

రక్తపి¹⁵త్తమునకు

నవనీతాదిలేహ్యము

శ్లో. నవనీతం సితా లాజా ద్రాక్షయా సహ భక్షయేత్ ।

ముస్త¹⁶కం సఘృతం దద్యా¹⁷ద్రక్తపిత్తహరం పరమ్ ॥

వాసాదియోగములు

శ్లో. వా¹⁸సా ఘనం సితా షోడైర్లాజాన్వా శర్కరాసమాన్ ।

భక్షయేద్రక్తపిత్తఘ్నం తృష్ణాదాహజ్వరం జయేత్ ॥

ఉశీరాదికషాయము

శ్లో. ఉశీరం చందనం వాసా ద్రాక్షా చ మధుకం కణా ।

కషాయం లాక్షయా యుక్తం ¹⁹రక్తపిత్తహరం పిబేత్ ॥

1. యింతమట్టున్నూ

2. ఘా

3. పోసి

4. నేవిస్తే

5. గాలుమానను

6. ఊ

7. రాల

8. గంధము

9. రసాన

10. కా

11. న్ను

12. యిస్తే

13. రాలు

14. మానును

15. కేచ

16. కాధ

17. న్య

18. కా

19. ద్రాక్షిసం

కదంబప్రయోగము

శ్లో. పత్రాణి పుష్పాణి కదంబకస్య

క్షీరేణ పిష్ట్యా¹ప్రపిబేత్ప్రభాతే ।

నివారయేచ్ఛోణిమత్యుదీర్ణం

మత్తం మహానాగమివాంకుశేన ॥

బొదుంబరకషాయము

శ్లో. బొదుంబరోద్భవం తోయం శర్కరాద్రాక్షసంయుతమ్ ।

²ఊర్ధ్వోధోమార్గసంభూతరక్తపిత్తవినాశనమ్ ॥

తజ్జలం ప్రదరం హంతి⁴రక్తస్రావం విశేషతః ।

మూర్ఛాదిఘృతము

శ్లో. మూర్ఛా శ్వేతముశీరం చ ముస్తోవాసకపద్మకమ్ ।

ద్రాక్షా మఘాకం యష్ట్యాహ్వాం కాశ్మీరం చందనం సితా ॥

పిష్ట్యా⁷కర్షమితద్రవ్యం ఘృతప్రస్థం విపాచయేత్ ।

మూర్ఛారసమజాక్షీరం పృథగ్దత్వా చతుర్థణమ్ ॥

⁸పక్త్యా మృద్వగ్నినా సిద్ధం నావనం నాసికాగతే ।

కర్ణమార్గాగతే రక్తే తోచ్చ కర్ణే ప్రపూరయేత్ ॥

య¹⁰స్య చక్షుస్రుతం రక్తం పూరయేత్తస్య చక్షుషీ ।

మే¹¹ధ్రువాయుగతే రక్తే వస్తిక¹²ర్మణి యోజయేత్ ।

ప్రవృత్తే రోమకూపేభ్య¹⁴స్త్యభ్యంగే యోజయేద్ధృతమ్ ।

1. సర్వసిత్తవినాశనం

2. త్రవలి

3. పూర్వాదా

4. తా

5. తస్మాస్యా

6. ర్వా

7. చందన

8. చత్కర్ష

9. దత్వాసము ససైరక్తే

10. స్య

11. స్యాచఘట్టతేరకే

12. ధ్ర

13. ర్మణ

14. తల

ధాత్యాదిపుతము

శ్లో. ధాత్రీ¹విదారీక్షుశతావరీణాం

కూష్మాండకానాం చ రసేన సర్పిః ॥

క్షీరేణ సర్వం విపచేత్సుపిష్టం

మృద్వీకయష్ట్యహ్వయచందనం చ ॥

వతత్సుసిద్ధం సితయా విమిశ్రం

నివారయే²చ్ఛ్రుమసృద్ధరం చ ॥

సాండ్వామయే³పిత్తకృతే హితం స్యాత్

పిత్తేన గుల్మే⁴స్థివిని⁵స్రుతౌ చ ॥

శ్లో. వంధ్యా చ పీత్వా లభతే చ గర్భం

శీఘ్రం నిహా⁶న్యాదిహ వాతరక్తమ్ ।

అన్యోన్యశ్చ⁷పిత్తప్రభవాన్నిహన్యా-

న్మూర్ఛా⁸మదోన్మాదమదాత్యయాదీ⁹ ॥

శుక్లప్రమేహములకు

గొట్టెచెడ్కలిని కొత్తకడవలో బెట్టి నీళ్లుపోసి ఉసిరిగపప్పు వేసి ఊరబెట్టి తరువాత ఆనీళ్లు తవ్వెడు తీసి అందులో పంచదార నిమ్మకాయంత గలిపి త్రాగిన శుక్లప్రమేహము ¹⁰శమించును.

మరియొకటి

అంతరతామరపాకు రసము అరసా¹¹లడులోను నూనె బొట్టు కలియబోసి ¹²త్రాగిన శుక్లప్రమేహము ¹³శమించును.

1. వి

2. త్

3. పైత్య

4. స్పృశే

5. తాత్య

6. పైత్యే

7. స్మ

8. హాన

9. తే

10. మాను

11. రె

12. త్రాగన

13. మాను

మరియొకటి

అంతరతామరపాకు రసముతో రాజనపు బియ్యపు పిండిని దడిపి పిట్టువెట్టి నెయ్యి పోసుకొని భక్షించి వుడిసెడు చన్నీళ్లు త్రాగేది, శుక్లమేహము నయమగును.

జలమేహ¹మునకు

తంగేటివేడు చెక్క, ²తంగేడు విత్తనములు, వీటిని నూరి తేనెతో గలిపి పంచదార వేసి ³ఇచ్చిన జలమేహము నయమగును.

తోగదుంపను మేక పంచితముతో నూరి ఆ పంచిత⁴ముననే కలిపి ఇచ్చిన జలమేహము ⁵తగ్గును.

పెద్దరో⁶గములకు

నల్లవావిలివేడును కడవలో బెట్టి నాలుగు మాడలయెత్తు గంధక⁷మును అందులో కలిపి దానిమీద మూకుడు మూసి పాతాళ యంత్రమున తైల⁹మును దీసి ఆ తైల¹⁰మునుండి వరిగింజంత మోతాదును అరటిపం¹¹డులో బెట్టుకొని యి¹²ఋవది ది¹³నములు ¹⁴సేవించిన పెద్దరోగము మొదలైన అష్టాదశ కుష్ఠపులు ¹⁵శమించును.

కపాలవా¹⁶త్రమునకు

చేదుబీరకాయలు ¹⁷60 కాయలను తెచ్చి రసము తీసి రసము తవ్వెడు, నూనె తవ్వెడు, ఆముదము తవ్వెడు, నెయ్యి తవ్వెడు ¹⁸వీటిని కలయబోసి కటుకరోహిణి¹⁹ని ⁴మాడలెత్తు కల్కముగ వే²⁰తైల²⁰మును పండి తల²¹కు అంటుకొనిన కపాలవాత²²ము తగ్గును

1. హా
2. యిస్తే
3. యిస్తే
4. మానున
5. గాన
6. కంపేసి
7. త్రా
8. ం

9. ం
10. టి
- 11.
12. నా
13. తింజె
14. మానున
15. తా
16. ం

17. యంత
18. మాణ
19. ం
20. ను
21. కంజె
22. మానున

సంజీవనీరసము

నాభి¹⁵ భాగములు, నేపా²భములు³ భాగములు, శుద్ధ తగ
ర⁴ము ఒక భాగము పాదరస⁵ము ఒక భాగము, జెముడు బాలు,
దుష్టుగుపాలు, జిల్లేడుపాలు, నెల్లిపాపాణి⁶ము ప్రత్యేకము 5 భాగములు
తెల్ల వులిమిరి చక్క⁷ భాగములు,

పీటిని నూనెతో మర్దించి ఉండలు చేసి బ్రహ్మరంద్రమున
గారిగి కత్తివాట్లు వేసి నిమ్మపండ్ల రస⁹ముతో యెక్కించవలెను, కాలి
బొటమన వ్రేలు¹⁰లో కత్తివాట్లు వేసి అక్కడ ఎక్కించవలెను. నిప్పులు
మంచము క్రింద పోసి పచ్చడమును గ¹ప్పవలెను. ఆ సన్నమృత్యు²వు కల
వాడైనను లేచి కూ³ర్చుండును.

మూలవ్యాధికి

వర్తిప్రయోగము

ఆవడకాయ, చేదుప్పు, వర్షావాలు,

పీటిని కలితో నూరి కోక తిరిచేసి⁴ దానికి ఈ మందును బూసి
ఆస⁵నములో⁶ ఎక్కించిన మూలవ్యాధి⁷ తగ్గును.

మరియొకటి

ఆవడకాయను పొడిచేసి నూనెతో గలిపి కోకతిరి⁷కి బూసి
ఆస⁸నములో⁹ ఎక్కి¹⁰ంచిన మూలవ్యాధి¹¹ తగ్గును.

1. చి ౫

2. శా

3. చి ౫

4.ంచి

5.ంచి

6.ంచి ౫

7. చి ౫

8. యివి

9. ం

10. చించి

11. గప్పేది

12. రై గా

13. ర్చుండును

14. అందున

15. నాన

16. యెక్కి

17. మానును

18. ని

19. నాన

20. స్త్రీ

21. మానును

హరితక్వాదివటకము

కరక్కాయలు, చిత్రమూలము, జీడిగింజలు, నల్లనువ్వులు, బెల్లము,

వీటిని కలయద్రొక్కి ఉసిరికాయలం తేసి ఉండలను నిత్యము¹⁰ సేవించిన మూలవ్యాధి తగ్గును.

కామిల¹కు వంగభస్మము

తగర²మును గరిటెలో నూనెబొట్టు వేసి కరిగించి యేడేసి మార్లు ఉలవకట్టు చల్లకలి వీటిలో ఒక్కొక్కదానిలో⁴ వేసిన శుద్ధి⁵ యగును.

ఆ తగర⁶ము బిళ్ళను అటికలో⁷ వేసి పసుపుపొడిని⁸ కొంచెము కొంచెము వేయుచు రావిక⁹ట్టతో గాని అడ్డసరము కట్టతో గాని కలియ బెట్టు⁹ చూ¹యుండిన¹ భస్మమగును.

ఆ వంగభస్మము శాణప్రమాణము, మిరియ²పు చూర్ణము శాణప్రమాణము, పంచదార³కర్షప్రమాణము ఇట్లు కలిపి సేవి⁴చవలెను. పథ్య⁵ము పెసరకట్టు అన్నము, కామిల⁶ శమించును.

⁶శుక్ల మేహమునకు

కరక్కాయ ఒకటి, మిరియపు గింజలు 30, పంచదార⁷ ఒక తులము కలుబంద పలుకుల రస⁸ము ఒక సోలడు

వీటిని కలుపుకొని సేవి⁹ంచిన¹⁰ శుక్ల మేహము¹ శమించును.

1. న్న సేవి స్తే

2. తాన

3. ం

4. క్కటొక్కటను

5. పోస్తే

6. అవు

7. పెట్టుతాలింప

8. పోసి

9. యించుకవేసికొంచు

10. ర్ర

11. ర్ర

12. వేస్తే

13. చూసు

14. ం

15. చూగ

16. చేడి

17. ం

18. మానును

19. తెల్లప్రమేహనకు

20. మా

21. ంసౌ గ

22. స్తే

23. మానును

వత్సనాభిభే¹దము

శ్లో. ప్రథమం మర్కటం ప్రోక్తం ద్వితీ²యం తు హలాహలమ్ ।
 తృతీయం వాలుకం శ్చేయం కర్దమం చ చతుర్థకమ్ ॥
 పంచమం వత్సనాభం చ షష్ఠ⁴ం తు సర్వపం⁵వదేత్ ।
 సప్తమం కాలకూటం చ⁶ జతుకం చాష్టమం⁷వదేత్ ॥
 నవమం మూలకం చైవ దశమం కృష్ణశృంగకమ్ ।
 మహావిషం⁸ తతః ప్రోక్తం ద్వాదశం ముస్తకం మతమ్ ॥
 త్రయోదశం హరిద్రా⁹ఖ్యమిత్యేతే కందజా విషాః ।

వీటివర్ణములు

శ్లో. మర్కటం కపివర్ణం చ నీలవర్ణం హలాహలమ్ ।
 వాలుకం వాలుపీతం చ కర్దమం కర్దమా¹⁰భకమ్ ॥
 పాండురం వత్సనాభం చ సర్వపం సర్వవర్ణకమ్ ।
 కాకనాసా కాలకూటం¹¹జతుకం స్వేతవర్ణకమ్ ॥
 శుకగ్రీవం మూలకం చ శృంగా¹²భం కృష్ణశృంగకమ్ ।
 మహావిషం రక్తవర్ణం ముస్తా¹³ఖ్యం ముస్తవర్ణకమ్ ॥
 హరిద్రా¹⁴ఖ్యం పీతవర్ణ¹⁵మిత్యుక్తం వర్ణుత్తమామ్ ।

రసయోగ్యా¹⁶యోగ్యములైన నాభులు

శ్లో. ¹⁷జతుకం ముస్తకం శృంగీ వాలుకం సర్వపాహ్వయః ।
 వత్సనాభం మూలకం చ¹⁸కృష్ణశృంగీ తథాప్తకమ్ ॥
 ఇ²⁰త్యష్టా యోజ²¹యేద్యోగే కాలకూటాది వర్ణయేత్ ।

1. దా	8. వరాశోహ	15. భం
2. య్యంచ	9. భఇ	16. ఇ
3. నాలుకం త్రితయం జన్యాత	10. ర్ణా	17. గ్యా
4. మం	11. న	18. అస్త
5. ప్రియేద్	12. చ	19. శ్వేత
6. చ	13. కృష్ణాయ	20. త్యా
7. ప్రిమేత్	14. భం	21. యో

నాభియెక్కించెడి విధము

జిల్లేడుపాలు పోసి వ²త్సనాభితో గంధ³ముతీసి కత్తివాట్లు వేసి
4పట్టించిన ⁵ఎక్కును. యెండ⁶లో కూర్చుండబె⁷ట్టవలెను,

తిమ్మిరి వా⁸తములకు నొప్పిగలతావున పట్టి⁹ంచవలెను. ¹⁰ఈ విధ
ముగ ¹¹ఎక్కుకుం¹²డిన జముడుబాలు, నాభి, కరుధూపము కలిపి
యెక్కించ¹³వలెను.

నాభిని దించెడి విధము

¹⁴అధికముగ యెక్కి ఒళ్లు జిమజిమ¹⁵మనినయెడల ప్రత్తిలకు ¹⁶రగ
మును నాభి యెక్కించిన ¹⁷స్థలమున పూసిన విషము దిగును, ¹⁸దాని
వలన కూడ దిగకుండిన యెడల నెత్తిపైన ¹⁹కత్తి²⁰తో గంట్లువేసి నిమ్మ
కాయ పులుసు²¹తో మద్దించవలెను. ²²దీనివలనకూడ దిగని యెడల నిమ్మ
కాయ²³ను తినవలెను. లేదా ప్రత్తికాయ²⁴ను తినవలెను. నేపాళపు గింజ
²⁵లను నూటి పట్టించవలెను. ²⁶ఈలాగున విష²⁷మును దించవలెను

ఎలుక వెట్టినక్క కుక్క పాము విషములకు

ఉ²⁸లిమిరివేరు ముద్ద గచ్చకాయంత నూరి నూనె కలిపి ఇ²⁹చ్చిన
ఎలుక, వె³⁰ట్టినక్క, కుక్క, పాము, వి³¹షములు ³²దిగును.

పథ్యము చప్పిడి, చల్లా అన్నము తినవలెను.

1.ంచే

2. త్స

3.ం

4. పూత్తే

5.యె

6.ను

7. క్షేడి

8. తాన

9. చేది

10. అందువ

11.యె

12. తేను

13. చేది

14. లావుగా

15. ననా

16.ం

17. తావునబూత్తే

18. అందునా దిగకుండేనా

19. గుంటపట్ట

20. వాట్లు

21. చమిరేది

22. మిరిస్సి యెక్కునా

23. తినేది

24. తినేది

25. లాచమిరేది

26. యా

27. ండించేది.

28. ల్మి

29. యిత్తే

30. ర్రి

31. సా

31. మానునా

33. తినేది

మరియొక విధము

శంఖుసున్నము, మిరియపు పొడి, ¹ఉత్తరేణి, రొయ్యి, సైంధవ
లవణము, బ్రహ్మజముడుకొనలరొయ్యి,

యివి సమాంశలు కలయు గలిపి యిందువుకాయలంత ఉండ
లను నిమ్మపం²డు ³రసముతో గాని తేనెతో గాని ⁴సేవించవలెను.

పథ్య⁵ము చప్పడి. చల్లా అన్నము.

⁶గుల్మమునకు

కుటజాదికల్కము

కొడిశవేరుముద్ద గచ్చకాయంత, మిరియపుముద్ద గచ్చకాయంత

ఆవముద్ద గచ్చకాయంత వేపాకు⁷ముద్ద గచ్చకాయంత

వీటిని నీళ్లు పోసి⁸ నూరి ఆపుచల్లతో ఇచ్చిన గుల్మ⁹ములు శమించును.

పథ్యము చప్పడి. చల్లా అన్నము పె¹⁰ట్టవలెను.

వెక్కులకు

మినుము¹¹లను పప్పుగచేసి పొగపెట్టి ఆ పొగను ద్రాగి¹²న
వెక్కులు ¹³తగ్గును.

కక్కుకు

ఎలుకపీతబొక్కలోని నీళ్లు మానెడు దెచ్చి ¹⁴హవకాచి¹⁵త్రాగిన
కక్కు¹⁶లు నిలుచును.

1. వు

2. టి

3. పు, నున

4. తిన్నేది

5. ం

6. ఉదరగుల్మమునకు

7. యంతమట్టు

8. ఇస్తే

9. ంమానును

10. పెట్టేది

11. తరంతే నెపోసి తీసి

నాలుకబుమిరితే పెక్కు

మానును

12. లు

13. తే

14. మానును

15. గంజి

16. పోస్తే

17. మానును

18. సారీయందుకు

విరేచనము¹లు కట్టుటకు

అశ్వత్థజైరప్రయోదము

రావిబెరడు కాల్చినమసిని నీళ్ళలో గలిపి తేరబెట్టి ఆ నీరు త్రా
గిన ²విరేచనములు కట్టును.

గ్రహణీకి

కొడిశవేరుచెక్క ³1 పలము, పెద్దమానువే⁴రు చెక్క ⁵1 పలము,
సుగంధివేళ్లు ⁶1 పలము, ⁷పాతామూలము ⁸1 పలము, పాతాకు 1 పలము,
కంగేడువేళ్లు ⁹1 పలము, త్రికటుకము ¹⁰1 పలము, సుగందిఆకు 1 పలము,
కాచు 1 తులము, బలుసువేరు ¹¹1 పలము, ¹²బలుసు ఆకు 1 పలము,
వీటితో భూపు²టమున తైల¹³ము దీసి చల్లతో చింతగింజంత
ముచ్చిన ¹⁴గ్రహణి ¹⁵కట్టును.

తామ్రభస్మ¹⁶ము

రాగిని రేకులుగ వేసి శుద్ధిచేసి ¹⁷కొలిమిలో బెట్టి కరిగించి కృష్ణ
కులశాకు రస¹⁸మును పిడి¹⁹చిన రాగి భస్మ²⁰మగును.

వెండిభస్మము

రక్తనుణిశిలను గాని యిల్లిపాషాణ¹¹మును గాని చనుపాలతో
మారి వెండిని శుద్ధి చేసి చింతాకులవలె పలచ²²గ సన్నపు రేకులు²⁶గ

1. గి శ్లే
2. పాతామూలము
3. ఫ గ
4. ర
5. ఫ గ
6. ఫ గ
7. పాటవేరు
8. ఫ గ
9. ఫ గ

10. ఫ గ
11. ష గ
12. ష
13. యా
14. ఇంతమటు
15. టా
16. ం
17. కడుపురోగము
18. మామను

19. ం
20. క్రొవ్వు
21. ం
22. శ్లే
23. ం అవు
24. c
25. గా
26. వేసి

చేయించి ఆ రేకులకు ఆ నూరిన ¹ముద్దను బూసి ఆ రేకు²లను పలకగ
ఒక మూకుటిలో బెట్టి మీద నొక మూకుడును మూసి కోకమన్నలువేసి
పుటముబెట్టి⁴న వెండి భస్మ⁵మగును.

గర్భ⁶ము నిలు⁷చుటకు

దానన పువ్వులు నూరి ముట్టైన నాలుగవనాడు త్రాగిన ముట్ట
గుట మాని గర్భము నిలుచును.

కాసరో¹⁰గమునకు

వత్సనాభి ¹¹8 మాషలెత్తు, గవ్వసున్నము ¹²20 మాషలెత్తు, మిరి
యాలు ¹²2 మాషలెత్తు వీటిని గలుగరాకు ర¹³సముతో మర్చించి గురి
వింద గింజలంతేసి వటి¹⁴కలు చేసి నిత్యము ఒక వటుక¹⁵ను తేనెతో
¹⁶సేవించిన కాసరో¹⁶గము, ¹⁷తగ్గును.

స్త్రీసంగదో¹⁸షమునకు

మంగవేడుచెక్కను ¹⁹ఎండబెట్టి ఆ చెక్కను పోకంత ²⁰తాంబూల
ముతో నమలి ర²¹సమును మ్రింగి²²న స్త్రీసంగదోషము తగ్గును.

²³గళకీలకమునకు

జిల్లేడుపాలు చేదుప్పు వీటిని నూరి మెడకు ²⁷పట్టించిన గళకీల
కము శమించును,

1. మందు
2. లు
3. గా
4. తే
5. చూ
6. ం
7. వసు
8. గో
9. రో

10. గా
11. మా ర
12. మా ౨౦
13. గౌ
14. ఇంతమట్టుకు
15. పాన
16. కాలు
17. ం
18. ఇస్తే

19. గా
20. మానున
21. పా
22. యె
23. విడెం
24. ం
25. తే
26. గళరోగాలకు
27. బూస్తే

సర్వగళరోగములకు

విమ¹ళములు హేమమాక్షి²ము త్రికటుకము తామ్రభస్మము, చేదుప్ప,

ఇవి సమా²శలుగూడి గోమా³త్రముతోనూరి వే⁴డినీళ్లలోగలిపి మూడు ది⁵నములు ⁶మెడకువూసిన గ⁷ళరోగ⁸ములు ⁹శమించును.

అగ్నిస్తంభనయోగములు

వావిలాకును నూనెతో వండి ఆనూనెను చే¹⁰తికి బూసు¹¹కొనిన అగ్నిస్తంభన

బెండవేరును ముట్టించి నో¹²టిలో బెట్టు¹³కొనిన నోరు కాలదు.

నీరుపిప్పలిని నమిలి నిప్పులు నమిలి¹⁴న నోరు కాలదు. నమల వచ్చును.

పైత్యపాండువుకు

త్రిఫలామండూరము

త్రిఫ¹⁵లములు ¹⁶శి పలములు నీళ్లు పోసి సూరి¹⁷బిళ్లలుచేసి ¹⁸ఎం డలో బెట్టి ¹⁹మరల చూర్ణము చేసి యందులో మాండూరముపొడి పో²⁰లడు పంచదార మూడుపోలలు కలిపి అరచేతి గుంటెడు ²¹చొప్పున తినిన పైత్య పాండువులు తగ్గును. నలుబది ది²²నములు తి²⁴నవలెను.

చిరుముడుకు

ఆరగ్వధాదిలేవము

రేలవేరు, రేలచిగురు, చిత్రమూలము, తంబెపు విత్తులు, కశి విండవేళ్లు,

1. సమానము
2. శా
3. కాలు
4. త్రాస
5. నీర్లు
6. నా
7. పూస్తే
8. శా

9. ం
10. మానును
11. త
12. కుంఠే
13. త్లో
14. కుంఠే
15. తే
16. లా

17. ఫ 3
18. నిప్పట్లు
19. యె
20. తిరుగా
21. లె
22. తింఠే
23. మానును
24. నేది

వీటిని నిమ్మపండ్ల పులుసు¹తో మర్దించి చిరుముళ్ల²కు పూసిన తగ్గును.

గవ్వలను కాల్చి పొడిచేసి నిమ్మపండ్ల పులుసు³తో గలిపి చిరుముళ్ల⁴కు పట్టించిన తగ్గును.

ఎలుకకాటుకు

కాండ్రేగు వేరును కలి⁵తో నూరి యిచ్చిన ఎలుక కాటు నయమగును. మూ⁷డు దినములు ఈయవలెను. కిడినినే కీటచిన చోటున గూడ పూయవలెను. కంతులు మాని విషము ⁹దిగును

రోస¹⁰పుండుకు

కుమ్మరవాని మట్టినిగ్గు, కరక్కాయ సరిగ నూరి యుంచుకొనవలెను. ఆ వెనుక దానినే యెండబెట్టి చూర్ణము చేసి పుండుమీద పూసిన రోసపుండు మానును.

అంటునాలికకు

గుమ్మ¹¹డిచెక్క మి¹²రియములు నూరి పెద్దనాలిక¹³కు తగలకుండ దూదిని పట్టించి అంటునాలి¹⁶కకు పెట్టిన తగ్గును.

చెవిలో నొప్పికి చెముడుకు

నిర్గుండ్యాదితైలము

వావిలాకు రసము, జాజి ఆకురసము, జిల్లేడాకు రసము, కలగరాకు రసము, వంగాకు రసము, వెల్లుల్లి రసము, అల్లపు రసము, కాకరాకు రసము.

1. ఇవి

2. న

3. బూస్తేమాను

4. న

5. పూస్తే

6. పోపి

7. ఇస్తే

9. మున్నాకు ఇచ్చేది

10. పైనిబూసేది

11. మాను

12. టిక్కి

13. డి

14. రాయ్

15. మొయ్య

16. కాసుపెట్టేది

1ఇవి సమాంశలు. 2వీటికి 3సమభాగము నూనె పోసి తైలపాకముగ వండి చెవులో 4పోసిన చెముడు, నొప్పి; 5తగ్గును

ఛర్దికి 6జావకా¹చు లక్షణము

యాలకులు, లవం⁷గములు, పత్రకము, నాగకేసరిరములు, రేగుగింజలు, 9పేలాలు 10ప్రేంఖణపు పువ్వు, ముస్తలు, శ్రీగంధము, కర్పూరము.

ఇవి 11యన్నియు చేర్చి ఒక పలము. 12వీటిని నాలుగు ప్రస్థముల స్థిలలో వేసి రెండు ప్రస్థములు మిగులునట్లుగ కాచి యీ¹³సామానులను నలియ గొట్టి 14వాటితోడనే పిడికెడు బియ్యముపిడికెడు పెసలు మారేడు వేరు పీచు ఒకతులము ఈ యన్నిటిని ఒక్క మారే వేసి అర్ధావశేషముగ కాచి 15త్రాగించిన సకల ఛర్దులు 16వెంటనే నిలుచును.

పంచగు¹⁷ల్పములకు

లఘునతామ్రము

వెల్లుల్లి గచ్చకాయంత ముద్ద నూరి తామ్రభస్మము అడ్డిగత్తు పెట్టి 18యిచ్చిన పంచగు¹⁹ల్పములు 23శమించును,

1. య
2. యంత
3. సరి
4. కాన
5. పోస్తే
6. గంజ
7. జే
8. గా
9. రా
10. వెయ్య

11. కై
12. మాడెత్తేసి
13. యందులో
14. గ్రంధాలు
15. బొడిచివేసి
16. అప్పుడే
17. పోస్తేను
18. మానును.
19. ల్భ

20. యస్తే
 21. ల్మా
 22. మానును
 23. పారీశెంకికి
- వెలుతూరు వేరు నారను
ముషిని అకు పొదిగి
దూపమిచ్చి ఒక కొం
గున ముండుచు కుంఠే
పారీశెంకి మానును.

పాలపాప¹విరేచనములకు

బెండాకును నిమ్మకాయంత ముద్ద నూరి ²గేదెపెరుగుతో కలిపి తల్లిగాని తండ్రిగాని తోడబుట్టిన వాడు గాని యి¹చ్చిన ²పాలపాప విరేచనములు కట్టును.

³దీనిని పారివెంకినీన్ని కడుపు రోగమునకును ఈయ వచ్చును

పాండువుకు

ఇనుప ముంతలో నాలుగు దబ్బపండ్ల పులుసును పిడిచి అందులో ఉక్కుముక్కను, ⁴ఇనుప ముక్కను, కంచు ముక్కను, గవ్వలు పద మూడు, పులిచించిలిపాకు రస⁵మునున్ను, దబ్బపండ్ల రసమునకు సగము,

⁶వీటినిన్నిటిని ఆ ముంతలో కలియ బోసి, సూర్యపుటమున బెట్టి మనిషి⁷తత్వము ⁸నెఱింగి ⁹ఈయవలెను, వాంతియు విరేచనమును ఆగును.

ఆవెనుక, ¹⁰తలకు ఒంటికి నీళ్ళు పోసి చల్లి ¹¹అన్నము ¹²బెట్ట వలెను. పాండువు ¹³తగును.

¹⁴లింగస్తౌల్యమునకు

బండిగురివెందవేరు, జిల్లేడుమొగ్గలు, గుఱ్ఱపు దవడ¹⁵పన్ను నూనె,

¹⁶వీటిని కలిపి ¹⁷తనమూత్రముతోనె ¹⁸వీటన్నిటితోను గంధము తీసి రోకటిమీద కూ¹⁹ర్చుండి ²⁰లింగమునకు బూయవలెను, ముమ్మాఱు ఇట్లు పట్టి²¹ంచిన ²²లింగము బలసి నిడు²⁷గును

1. కడుపు రోగానకు

2. యెనుప

3. స్తే

4. కపుడు

5. ఇది

6. ఇ

7. ం

8. న్నా

9. కొద్ది

10. యిరి

11. యిచ్చేది

12. పాచనమున్ను

13. పు

14. తలాబడలాను

15. వంటకమున్ను

16. బెట్టేది

17. మానసు

18. బలుపుకు

19. ల్లన్ను

20. పోసి

21. ఆత్మజలాన

22. యంతపట్టున్నుకలము

23. ర్చుండి

24. ఆరంగా

25. స్తేను

26. కామ్యం

27. షేను

రోమనాశని

ప్రమాకులోని కప్పను చంపి దానితో సైంధవలవణము¹ను గంధకము²ను కలిపి నూనె పోసి మురగ బెట్టి³ పట్టించిన రోమనాశన⁴ మగును.

శూలలకు

మోదుగు చిగు⁵ల్లను ఆకు⁷ను దంచి, వెచ్చచేసి పిడిచి ఆ రసము అరసో⁶లదులో గచ్చకాయంత కాచు గలిపి యి⁹చ్చిన శూల¹⁰తగ్గును.

సుప్తివాతములకు

1. మణిశిల, 2. పసుపు, 3. మిరియాలు,

¹¹పీటిని నిమ్మకాయ పులుసున గంధము దీసి కత్తివాట్లువేసి పట్టించిన సుప్తివాతము ¹²నయమగును.

¹³చలిజ్వర పొరిజ్వరమునకు

నిమ్మకాయలలో యింగువను పెట్టి చలి¹⁴జ్వరము వచ్చుముందర ¹⁵వాసన చూచిన చలి¹⁶జ్వరము పొరి¹⁷జ్వరము¹⁸లు ¹⁹నిలుచును.

కుందేటివెట్టికి

గచ్చ చిగు²⁰ల్లను మిరి²¹యములను నూరి నీళ్లలో కలిపి యి²²చ్చిన కుందేటివెట్టి కాకుచమ్ములు ²⁷నయమగును.

1. న్న

2. న్న

3. పెట్టి

4. పూస్తేను

5. మా

6. శు

7. కుమ్మి అవికొల్పి

8. రె

9. యి నే

10. మానుసు

11. యింతమట్టున్న

12. స్తేను

13. మానుసు

14. పోరివేకికి

15. వేకి

16. బూచ్చోస్తే

17. వేంకి

18. వేంకి

19. మానుసు

20. శ్లన్న

21. యాలు

22. స్తేను

23. మానుసు

24. లు

25. స్తే

26. ద్రులు మానుసు

మరియొకటి

కుక్కవాయింటవిత్తులను కలితో నూరి నస్యము చేసిన కుండేటి వెట్టులు శమించును.

మరియొకటి

కుండేటి నెత్తుడు, కానుగగిం¹జ, పిప్పళ్లు నూనెతో నూరి నస్యము²చేసిన కుండేటి వెట్టితగ్గును,

మరియొకటి

కుక్కచెవుల నెత్తుడును కూటంగలిపి, ⁴బాట్టూ⁵పెట్టో⁶న కుండేటి వెట్టి తగ్గును.

ర క్తకాసకు

అరసో⁷లడు నూనెలో గచ్చకాయంత నున్నము గలిపి⁸ ఇచ్చిన రక్తకాస⁹ తగ్గును.

కడుపునొప్పికి

నిమ్మకాయంత కాకరాకుముద్ద, నిమ్మకాయంత మిరియపుముద్ద చల్లతో గలిపి¹⁰ యిచ్చిన కడుపునొప్పి శూలలున్న¹¹ తగ్గును.

వెట్టికుక్కనక్కల కాట్లకు

నేలవేపాకుముద్ద నిమ్మకాయంత, మిరియపుగింజలు 6

వీటిని కలయనూరి నీళ్లతో¹² కలిపి యిచ్చిన వెట్టి కుక్క, నక్కల, కాటు నయమగును.

1. జాను

2. స్తే

3. క్రి మాను

4. నొసల

5. తే

6. క్రిమానును

7. లె

8. ఇస్తే

9. లె

10. యిస్తే

11. మానును

12. యిస్తే వెట్రి

మరియొకటి

ఉలిమిరి వేరుచూర్ణము, తిప్పతీగె కాడల చూర్ణము, వెలగపెంకుల గుంజు,

ఈ మూ¹టిని చూ²ర్ణముచేసి నూనెలో గలయవండి ³రూపాయ యెత్తు తినిన వె⁴ట్టికుక్క, ఎలుక కాటు వి⁵వములు ⁶దిగును.

ఉదరపాండువులకు

1. బ్రహ్మజముడు, 2. బలురక్కినదుంప, 3. బ్రహ్మకచ్చికదుంప, 4. నల్లేరు, 5. తాడిదుంప, 6. యీతమోరు, 7. మొగలిదుంప,

⁷పీటిని చక్కగ నరికి యిరస నీళ్లలో ఊరవేసి అందులో యినుపముక్క, యినుపచిట్టెము వేసి ఉప్పువేసి ⁸పీటిని కూడ పూరబెట్టి ఆనీళ్లు అరసో⁹లడు త్రాగి ఆదుంప¹⁰లను తినిన ఉదరపాండువులు ¹¹నయ మగును.

దగ్గుకు

నల్లతుమ్మనారను ¹²నలియగొట్టి ఆరసము అరసో¹³లడుకు పిడిచి అందులో రాసున్నము యిండుపుకాయంత కలిపి త్రాగి¹⁴న ¹⁵రెండు మార్లు ¹⁶వాంఠియగును. ¹⁷రెండుమార్లు ¹⁸విరేచనమగును.

పథ్యము చప్పిడి చల్లా అన్నము ¹⁹పెట్టవలెను. దగ్గు²⁰తగ్గును.

1. డు

2. డా

3. వెండిటంకమంతింపె

4. రి

5. హ

6. మానుసు

7. యివి

8. యిన్నిన్న

9. రె

10. తివేడి.

11. మానుసు

12. ద్రొక్కి

13. రె

14. తే

15. యిను

16. క్రక్కును

17. యిను

18. పాచనమాను

19. పెట్టేది

20. మానుసు

1నాభిలేపవిరేచనయోగము

ముదురునారికేళపుకాయమీద నున్నగా గీచి తూమెడు నీళ్లు గూనలో బోసి అందులో ఆకాయను వేసి ఆనీళ్లు యిగిరే²వరకు కాచి ఆకాయను కిటిసి రంధ్రము పొడిచి ఆకాయలో శుద్ధరసము ⁴10 భాగములు, ⁵నేపాళవిత్తులు ఒకభాగము వేసి ⁶రంధ్రమును బిగించి ఆకాయను ధాన్య⁷రాశిలో 15 దినములు పెట్టి కిత్తచాత తీసి పెంకును పారవేసి ఆకాయలోని కొబ్బరి సహితము⁹గ ఖల్వ¹⁰మున బెట్టి మెత్తగా నూరి బొడ్డున ¹¹పట్టించిన ¹²విరేచనమగును.

¹³పట్టునుకడిగి జీలక¹⁴ట్టను ఆస్థలమున పట్టించిన కట్టును.

పథ్యము చల్లా జావా ¹⁵త్రాగవలెను.

బల్లలకు

1. పెద్దమానుచెక్క, 2. కరక్కాయపొడి, 3. ¹⁶పీచుము, 4. కల్లుప్ప, ఇవి సమాంశలు. తెలికెపిండి ఐదు భా¹⁷గములు, ¹⁸పిటిసన్ని¹⁹చూర్ణము చేసి వస్త్ర²⁰గాలితము చేసి నాలుగు వ్రేళ్ళకు వచ్చినంత నేతి²¹తో కలిపి ప్రాచినీళ్లు మూడుగ్రుక్కలు త్రాగవలెను.

పథ్యము పాలు²²అన్నము ²³తినవలెను.²⁴

1. బొడ్డున పెట్టిలేపాచని మయ్యేటందుకు
2. వదాకాను
3. పుచ్చితూట
4. పా గం
5. కాలు పాలున్ను
6. వాతడిమ్మ
7. మ
8. ఆకాయ

9. గా
10. ల్వా
11. పెట్టిలేపా
12. మా
13. బొడ్డు
14. పెట్టిలే
15. తాగేది
16. వామ
17. గా

18. యింతమట్టు
19. న్న
20. ఘా
21. లో బోమకుని
22. వంట
23. న్న
24. నెత్తురు పడిన సస్యవా తినచేయవలెను

కృశించిన బిడ్డలకు

1. నూనె సో¹లడు, 2. నెయ్యిసో²లడు, 3. ఆముదము సో³లడు,
4. బలురక్కసి దుంప నిమ్మకాయంత, 5. సుగంధివేళ్లముద్ద నిమ్మ
కాయంత, 6. నేలలోనేమిడికే పాముల (చానపాముల) ముద్ద
నిమ్మకాయంత,

ఈ ఆఖరు మూడు⁴వస్తువుల⁵ను పైచమురులో వేసి వండి నిత్యము
6బిడ్డలకు 7గరిటెడేసి పో⁸యవలెను. గెదరున్నా, పులుసున్నా, మానేది,
9చంటిబిడ్డల రో¹⁰గములు 11నివర్తించుచు.

పాత పుండ్లకు

1. ఆముదము సో¹²లడు, 2. నెయ్యి సో¹³లడు, 3. నిమ్మపండ్ల
రసము సో¹⁴లడు, 4. గుగ్గిలపుపొడి చారెడు, 5. నల్లపుప్పి వేరుపొడి
చారెడు, 6. ఆదొండ వేరుపొడి చారెడు, 7. గోరీపాపాణం మాడయెత్తు
15పిటిని వస్త్ర¹⁶గాలితము చేసి తైలంవండి 17పూసిన ప్రాత
పుండ్లు మానును.

పెద్దరోగపు మచ్చలకు

1. 18ఊడుగవేళ్లు, 2. వేపాకు, 3. మూ¹⁹ర్కొండాకు,
4. తంటెపువిత్తులు, 5. పసుపు, 6. నువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు, చూర్ణముచేసి గోమూత్రమును పోసి దుబ్బి
నిమ్మపండ్ల రసము పోసి ఊర²⁰బెట్టి పెద్దరోగపు మచ్చలకు పూ²¹సిన
22మచ్చలు మాని రంగు మాదును.

1. రె	9. పాలపాప	16. ఘా
2. రె	10. గా	17. బూస్తేను
3. రె	11. రెస్స పుండును	18. పూ
4. దోయాల	12. రె	19. దుణ్
5. న్నూ	13. రె	20. విచ్చి
6. పావ	14. రె	21. పూసేను
7. చిప్పె	15. యివి	22. మానును
8. నేది		

సర్వాంగవా¹తములకు తైలము

1. నల్లనువ్వులనూనె తవ్వెడు, 2. జీడినూనె తవ్వెడు, 3. కొండ గన్నేరు చక్కపొడి తవ్వెడు, 4. చిత్రమూలపుపొడి తవ్వెడు,

వీటిని కలయబోసి నూనెచిక్కవండి ఆ తై²లమును వంటికి రాసు కొనిన సర్వాంగ వా³తములు నయమగును.

పెద్దరో⁴గములకు

1. మంచివాయింటివిత్తలచూర్ణము తవ్వెడు, 2. పొడపత్రివేళ్ళ చూర్ణము తవ్వెడు, 3. నేలవేపాకుపొడి తవ్వెడు, 4. కరక్కాలపొడి తవ్వెడు,

వీటిని కలగలిపి మూడువేళ్ళకు వచ్చినంత చూర్ణ⁵మును 40⁶దిన 7ములు తినిన కుష్టువ్యాధులు ⁸నయమగును.

శోభికి

1. ఉసిరికపప్పు, 2. గుగ్గిలము, 3. యవతొరము

వీటిని కలిపొసి నూరి చల్లలో కలిపి శరీరమునకు పూసిన శో¹⁰భి నయమగును.

శ్లేష్మ¹¹ము తెగివడుటకు

ఉచ్చింత పండ్లను మసిగా¹²చేసి ఆమసి, గారపండు పేళము, తేనె, పిప్పలిచూర్ణము.¹³వీటిని కలిపి నాలుక¹⁴కుపూసిన శ్లేష్మము దెగి¹⁵వడును.

వైత్యగు¹⁶ల్కములకు

1. గలిజేరువేళ్లు, 2. బ్రహ్మజముడు కొమ్ములు,
3. ఉత్తరేణి వేళ్లు, 4. చింతబెరడు, 5. నల్లేరు,

1. తాన	7. తింతే	13. నూనె
2. బండలజూనే	8. మానున	14. బూనే
3. తం మానున	9. రాన బూనే	15. పారు
4. గాన	10. భలు	16. ల్క
5. ం	11. ంవజేందుకు	
6. నా	12. వేచి	

6. పండుజిల్లేడాకులు, 7. ప్రాకుడు సమూలము
8. వంగచెట్టు సమూలము, 9. ములక సమూలము, 10 కందదుంప
11. నారదపుపండు

ఇవి సమాంశలు. ¹వీటిని కలి²తోను ఆవుచల్ల²తోను దడిపి కుండలో బెట్టి ³నోదమూసి సందు అం⁴తించి యేరు చిడకలతో పుటము బెట్టి⁵న కుండలోని ⁶ద్రవ్యములు భస్మ⁷మగును.

ఆభస్మము మూడు⁸భాగములు వేచిన ఉప్పు ఒక⁹భాగము, శొంతి, పిప్పలి, మిరియాలు ¹⁰వీటి చూర్ణము అర¹¹భాగము, కలిపి ¹²మూడు పూటలు చూర్ణమును సేవించి పుడికెడు వెచ్చనినీళ్లు త్రా¹³గ వలెను. పైత్యగుల్మము ¹⁴నయమగును.

మరియొకటి

1. చిత్రమూలము, 2. ఉప్పు, 3. గచ్చపప్పు,

¹⁵వీటిని పుటము బెట్టి చూర్ణము చేసి ఆ చూర్ణమును వెచ్చని నీళ్ళతో గలిపి ¹⁶యిచ్చిన ¹⁷పైత్య గుల్మము నయమగును.

కుష్ఠమచ్చలకు

1. కానుగచెక్క, 2. చిత్రమూలము, 3. వేపచెక్క,
4. రేలచెక్క,

¹⁸వీటిని తూమెడు గోమూత్రములో వేసి యిరసకు గాచి పిప్పి¹⁹ని పారవేసి ఆ కషాయ²⁰మును మెల్లని మంట²¹తో తేనెవలె ²²చిక్కగ గాచి కుష్ఠమచ్చలకు బా²³సిన మచ్చలు నయమగును.

1. యీ ఆవుచర్మము

2. ని

3. వాయి

4. టిం

5. తే

6. వ్యా

7. మా

8. పాళ్లు

9. పాలు

10. చూర్ణము చేసినది

11. పాలు

12. ముప్పటి

13. వేది

14. మాను

15. యవి

16. ఇనే

17. యమానుసు

18. యివి

19. వేళ్లు

20. ం

21. సు

22. కల్కం గావండి

23. సే

బహుమూ¹త్రమునకు

1. తియ్యని తెలకపిండి 2. ఆరికె బియ్యము

నీటిని కలియ గలిపి పిండిగొట్టి యిగిరికవండి ఆ యిగిరికను మంచు²లో బెట్టి ³ఉదయమునకు ముందుగ ⁴తినిన బహుమూత్ర⁵ము నయమగును,

పురాణజ్వరతైలోము

వీశడు బలురక్కసిదుంపను చెక్కుగా నరిగి తూ మెడు కలిలో వేసి ఇరసకు గాచి ⁷ఆ పిప్పిని పారవైచి అందులో కుంచెడు ఆవుపాలు బోసి నూనె అడ్డెడు పోసి, ఉడికిన బలురక్కసిదుంపను నిమ్మకాయంతముద్ద నూరి కల్కముగ కలిపి తైలపా⁸కముగ వండి ⁹దిగిచి శరీ¹⁰రమునకు పూసుకొనిన పురాణజ్వరములు ¹¹నయమగును.

చనుబా¹²లు పడుటకు

కలిగొట్టువేదను ఆవుపాలతోనూరి ఆపాలలోనే కలిపి యి¹³చ్చిన పాలు ¹⁴పడును.

మరియొకటి

మూ¹⁵ర్క్కుండాకును వందుకొని ¹⁶తినిన పాలు¹⁷పడును.

జ్వరాతిసా¹⁸రములకు

1. బూరుగబంక, 2. మామిడిజీడి, 3. పాఠవేద,
4. సుగంధివేరు, 5. జీలకఱ్ఱ, 6. శొంఠి, 7. ఓమము,
8. పోకచెక్క, 10. కవిరి,

1. త్రా	8. కాన	15. కలుగును.
2. న	9. వడిచి	16. రుగ్
3. శేపాడిప్రాద్దననే	10. రానబూస్తే	17. తింఱే
4. తింఱే	11. రా	18. కలుగు
5. ంమానును	12. మానును	19. రా
6. ం	13. ల	
7. దుంపవేళ	14. స్తే	

ఇవి ఒక్కొక్కతుల ¹మెత్తు, పెద్దమానువేదచెక్క ముద్ద పచ్చిపోకంత, ముందుగ పెద్దమానుచెక్క ముద్దను వాళనమీద బెట్టి ఆవిరిలో వండి ఈముద్దను, వై ద్రవ్యములను మరల నూరి నీళ్ళలో గలిపి తిరుగా గ్రాహి చేసి, చల్లనార్చి యిచ్చిన జ్వరాతిసారములు ⁴నయ మగును.

స్త్రీసన్నికి

తెల్లఉప్పివేద ముద్ద పచ్చిపోకంత, పిప్పలి ముద్ద పచ్చిపోకంత వజ్రతో గాని, వేడినీళ్ళతో గాని, కలిపి యిచ్చిన స్త్రీసన్ని నయమగును.

రక్తగ్రహణికి

వెలగాకు, నల్లవరిబియ్యము, నూరి మేకనేతితో పుక్కిరి వండి పంచదార వేసుకొని తినిన రక్తగ్రహణి నయమగును.

ఇంగిలీకమునుండి రసముతీయు విధము

ఇంగిలీకమును, చిక్కని పదునుగా నూరి, లోతుపెంకులో పెట్టి దానిమీద పేడ మెత్తిన పెంకును మూసి ⁶వాటి సందు⁷లనుండి పొగ వెళ్ళు కుండ పేడమెత్తి, క్రిందను సన్నపుమంట పెట్టివలెను. ఆ మీది పెంకు లోని పే⁸డను సందులలోని పే¹⁰డను అప్పుటి¹¹క¹²ప్పుడు తీసి నీళ్ళలో వేయుదు, ఆ పెంకుల సందుల¹³లో పేడను ¹⁴మాటిమాటికి మెత్తవలెను. ఇట్లు చేసిన నీళ్ళలోనికి రసము దిగును. పేడ¹⁵ను వడగట్టిన అడుగున రస¹⁶ము నిలుచును.

1. త్రేసి

2. ను

3. కొల్చి

4. ఆగ్రంధాలు

5. స్త్రీ

6. మానుసు

7. మీనుసు

8. మీది పెంకులో

మునుపే పేడ మెత్తేది

9. న

10. త్రేది

11. కా

12. ప్పు

13. టికిపుచ్చి

14. నున్నా

15. తూరకుపెట్టేదిమెత్తేది

16. తె

17.ంచిక్కును

ఉత్తరఖండము

గర్భశూలకు

మొదటి నెల శూలకు

పద్మపు వే¹ళ్లను నీళ్ళతో నూరి పాలతో ²కలిపి యిచ్చిన మొదటి నెల గర్భశూల ³నయమగును.

రెం⁴డవ నెల గర్భశూలకు

1. నేల తం⁵గేడు

2. కల్లు ప్ప

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో ని⁶చ్చిన రెం⁷డవ నెల గర్భశూల ⁸నయమగును.

మూ⁹డవ నెల గర్భశూలకు

1. తక్కి¹⁰లము

2. పద్మకము

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో ద్రా¹¹గిన మూ¹²డవ నెల గర్భశూల ¹³తగును.

నాలు¹⁴గవ నెల గర్భశూలకు

1. పల్లేద సమూలము

2. చెంగల్వ సమూలము

3. తక్కి¹⁵లము

4. పద్మకము

ఇవి సమాంశలు. నీళ్ళతో నూరి పాలతో త్రా¹⁶గిన నాలు¹⁷గవ నెల గర్భశూల ¹⁸నిలుచును.

అయి¹⁹దవ నెల గర్భశూలకు

పై నెలల మందులను నీళ్ళతో నూరి పాలతో ని²⁰చ్చిన ²¹తగును.

1. కుప్ప

7. మినును

13. గను

2. యి²²స్తే

8. డో

14. గో

3. మినును

9. గను

15. మినును

4. డో

10. తో

16. డో

5. స్తే

11. మినును

17. స్తే

6. డో

12. గో

18. మినును

ఆ¹రవనెలగర్భశూలకు

1. పిప్పళ్లు 2. ఉచ్చింతపండ్లు
3. కలువదుంప 4. నాగ కేసర²ములు

ఇవి సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో త్రాగిన ఆ⁴రవ నెల గర్భశూల ³తగ్గును.

⁶ఏడవనెల గర్భశూలకు

1. రేలవేడు 2. ⁷ఓమము 3. వస 4. ఖండశర్కర
5. వరిపేలాలు

ఇవి సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో గలిపి త్రాగిన ⁶ఏడవ నెల గర్భశూల ¹⁰నిలుచును.

ఎనిమి¹¹దవనెలగర్భశూలకు

1. గజపిప్పళ్లు 2. మాదీఫలపు పండ్లు 3. హస్తీదంతము

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో ¹²కలిపి యిచ్చిన ¹³ఎనిమి¹⁴దవ నెల గర్భశూల శమించును.

హిక్కాశ్వాసలకు

శ్లో. కపిత్థకృష్ణామరిచం నాగరం సూక్ష్మచూర్ణితమ్

హిక్కాశ్వాసహరం క్రేష్టం ప్రోక్తం తు మునిసత్తమైః ॥

నాగరం బిల్వమూలం చ శ్వదంష్ట్రా వైవ శర్కరా ।

ఆజ్యే¹⁵న చ సమాయుక్తం హిక్కామాశు నివార¹⁶యేత్ ॥

సంక్షోద్రం పిప్పలీమూలం కపిత్థఫలసంయుతమ్ ।

పూగప్రమాణం తత్ప్రీతం హిక్కా¹⁷శ్వాసనివారణమ్ ॥

1. శో	7. నామ	13. యెని
2. రా	8. తే	14. దో
3. స్తే	9. డో	15. నా
4. శో	10. మినును	16. ణ1
5. మినును	11. దో	17. మిశు
6. యేదో	12. యిస్తే	

హిక్కాచర్దు¹లకు

శ్లో. దూర్వా చ నిబపత్రాణి దుద్రాక్షం చేతి మిశ్రితమ్ |
పిబేచ్ఛర్క-ర²యా యుక్తం హిక్కా³చ్ఛర్ది నివారణమ్ ||

చర్దితృష్టలకు

శ్లో. ద్రాక్షా చ చందనోశీరం దాడిమం మధుసంయుతమ్ |
పిబేత్తండులతోయేనచర్దితృష్టా నివారణమ్ ||

⁴అప్లుపిత్తశ్వాసహృద్రోగములకు

శ్లో. పునర్నవా దార్వ్యభయా గుళూచీః |
పిబేత్సమూత్రా మహిషాక్షియుక్తాః |

త్రిదోషశో⁷భోదరపాండురోగి⁸గా

ఫౌల్యప్రళేకోర్ధ్వకఫామయేషు ||

శ్లో. దాడి⁹మం నాగ¹⁰రం హింగు కృష్ణా చ లవణం సమమ్ |

¹¹అప్లుపిత్త¹²హరం ¹³శ్రేష్ఠం శ్వాసహృద్రోగజిద్ధి¹⁴వమ్ ||

విరేచనకషాయము

శ్లో. నాగరామృతహరీతకీక్రమా

న్నాగహస్తనయనాంఘ్రిభాగశః |

సాధు సిద్ధముదకం సశర్కరం

నాశ¹⁴యత్యఖిలదో¹⁵షజ¹⁶జ్వర¹⁷మ్ ||

1. కి

2. సం

3. చే

4. ఆ

5. గా

6. దో⁶

7. భో

8. గా⁸

9. మి

10. రా

11. ఆ

12. స

13. యుక్తః

14. యే

15. షేణ

16. ర్ష

17. ం

జ్వరాతిసా¹రములకు

శ్లో. బాతీఫలం పైంధవహింగుళం చ
వరాశ²శుంఠీ విష హేమబీజమ్ ।

సపిప్పలీకం ³వటకం ప్రకుర్యాత్
గుంజాప్రమాణం జఠరామయఘ్నమ్ ॥

1. జాజికాయ	2. పైంధవలవణము	3. ఇంగిలీకము
4. ⁴ లవంగములు	5. శొంఠి	6. అతివన
7. పైడి ⁵ ఉమ్మెత్తవిత్తులు	8. పిప్పళ్లు,	

ఇవి సమాంశలు గంజాయాకు రసముతో మర్దించి గుంజా
ప్రమాణవటికలు చేసి ఒక వటికను తేనెతో గాని, చల్లతో గాని
నేరేడు ⁹చెక్క-పిట్టు బెట్టి ఆ రసముతో గాని యి¹⁰చ్చిన కడుపు రో¹¹గ
ములు ¹²నయమగును.

గంభీరప్రణ¹³ములకు

శ్లో. జాతీనింబపటోలపత్రకటుకా దార్ద్రనిశాశారిభా
మంజిష్ఠా¹⁴భయతుత్థసి¹⁵క్థమధుకైః కారంజిబీజైః సుమైః ॥
సద్విస్సిద్ధమనేన వక్రగత¹⁶యో మర్మాశ్రితస్రావిణో
గంభీరాస్సరుజా వ్రణా ¹⁷సగతయః ¹⁸శుద్ధ్యంతి రో¹⁹హంతి చ ॥

శ్వాసకాసగుల్మో²⁰దరములకు

శ్లో. త్రిజాతకం త్రికటుకం త్రిఫలా లవణత్రయమ్ ।
భా²¹క్తి శృంగీ చ కంకోలం పృథక్పూర్ణం ²²పలం ²³పలమ్ ॥

1. రాస	9. జ	17. పుష్క
2. శో	10. గా	18. ద
3. కటు	11. మినుము	19. రా
4. అశిను	12. పుండ్ల	20. రా
5. పు	13. ప	21. జ్వే
6. సాన	14. క్త	22. ఫ
7. మిత్రం	15. యా	23. ఫ
8. కా	16. గ్ర	

సితా¹చ సమధువ్రస్థం దృఢభాం²డే వినిక్షిపేత్ ।
³ప్రాతఃకాలే ⁴తథా సేవ్యం కాసత్రయనివారణమ్ ।
 శ్వాసోర్ధ్వకఫవాతఘ్నం గుల్మస్తీహమహోదరమ్ ।
 శూలాద్మానం ⁵సహస్థీలం ⁶హంతి ద్రాక్షంధ్రభాషితమ్ ॥

చందనాదిచూర్ణము

శ్లో¹. చందనాగురుకర్పూరం తక్కోలం జాతికేసరమ్ ।
 హ్రీబేరం పిప్పలీ ద్రాక్షా ఖర్జూరైలాలవంగకమ్ ॥
 శోశీరం మధుకం క్షీరీం ముస్తాముత్పలచోరకమ్ ।
 పద్మం ²సాగంధికం చైవ సమభాగాని చూర్ణయేత్ ॥
 శర్కరా ద్విగుణా చైవ భక్షయే³చ్ఛీతవారిణా ।
 హస్తపాదాది సంక్షోచం నేత్రదోషం విశేషతః ॥
 వైత్యం మూర్ఛాఙ్గర్ష్యం హంతి చంద్రవాక్ష్పంధ్రభాషితమ్ ॥

తలవెంట్రుకల కప్ప

ఆబువ్య విత్తులతో పాతాళయంత్రమున తైలము దీసి ఆ తై¹లము
 సరి కలగరఆకు రసము గలిపి అందులో లోహచూర్ణము గలిపి, పిడ
 తలో పోసి మీద మూకుడు మూసి నందు¹⁰మూసి¹¹ఎనిమిది ది¹²నములు
 నేలలో పాతి ఆ వెనుక తీసి తల వెంట్రుకల¹³కు ¹⁴వూసిన ¹⁵ఇంద్ర
 నీ¹⁷లలవలె తల వెంట్రుకలగును.

1. స
2. థే
3. పూర్వ
4. య
5. చ
6. చంద్ర

7. సు
8. శి
9. శ
10. లా
11. అంతింబి
12. యె

13. వా
14. కొనల
15. కొనలబూస్తే
16. యి
17. లా

సర్వలోహనివారణము

శ్లో. తాళేన వంగం దరదేన తీక్ష్ణం

నాగే¹న ²దుక్కుం శిలయా చ నాగమ్ ।

గంధాశ్మనా చైవ నిహంతి శుల్బం

తారం చ మాక్షిక³వరేణ హన్యాత్ ।

వంగం ఫలా⁴శద్రవతాళకేన

నాగం ⁵రవిక్షిరమ⁶నశ్శితేన

శుల్బం త్వ⁷బాక్షిరసుగంధకేన

⁸స్తనేన తీక్ష్ణం తు సహింగుళేన ॥

స్పృహ్యోర్మదుద్ధ⁹న సమాక్షికే¹⁰ణ

¹¹స్వర్ణం చ తారం మృ¹²తిమేతి ¹³నూనమ్ ॥

త్రిదోషచ్ఛర్దికి

శ్లో. బిల్వ ధాన్యబలా¹⁴శుంతీము¹⁵ద్గలాజశృతం జలమ్ ।

¹⁶ససితం వాంతినాశాయ కఫపిత్తానిలాపహమ్ ॥

చాతుర్జాతం త్రికటుకం ధాత్రీ చైవ సమాం¹⁷శకం ।

ఏతత్తుల్య హరీతక్యః సర్వత్రిగుణశర్కరా ॥

భక్షయేదక్షమాత్రం తు సర్వపిత్త వినాశనమ్ ।

ఊర్ధ్వశ్వాసహిక్కపీనసలకు

శ్లో. లవంగమాలా మరిచం చ విశ్వం

భా¹⁸ర్గి విశంగం ఘనపుష్కరం చ ।

యే¹⁹తత్సమాంశం కణ²⁰యష్టి²¹చూర్ణమ్

సితా సమాంశం మధు²²నాప్లుతం చ ॥

1. చ

2. హేమం

3. హితేన

4. శో

5. పయస్కార్క-

6. జీ

7. ద

8. తీక్షణం చ నారీచయ

9. మ

10. స

11. త

12. న్యూ

13. శో

14. ప్లా

15. మఖి

6. శు

7. లు

8. జ్జీ

9. తైఃన

20. వ

21. తుల్యం

22. సీపు

లేహ్యం జ¹యేత్పంచవిధం చ కాసం
శ్వాసోర్ధ్వహిక్కావమిషీనసం చ ॥

గ్రహణీకవాటరసము

శ్లో. రసేంద్రగంధాతివిషాభయా²శ్చ
తౌరద్వయం మోచరసం సమాంశమ్ ॥

జయా³రసైర్నింబు రసై⁴శ్చ పిష్టం
నిహంతి శీఘ్రం గ్రహణీం కవాటమ్ ॥

సౌభాగ్యహరీతకీ

శ్లో. శతం సమాదాయ హరీతకీనాం
పచేత్తు గోమూత్రజలేన సమ్యక్ ।

దినత్రయం వా దినపంచకం వా
త⁵థాస్తు తక్రేణ దినత్రయం ⁶చ ॥

ప్రత్యాశ్య ⁷నీరేణ కృతేన సమ్యక్
సంశోషయిత్వా తు ఖరాతపే చ ॥

శ్లో. పటు⁸పంచపలం చైవ ప్రత్యేకం తు భిషగ్వ⁹రః ।
దధ్నా సంమిశ్రితం కుర్యాత్ యవానీ¹⁰పల పంచకమ్ ॥
తద్వచ్చా¹¹లోడయేత్సర్వం శోషయిత్వా పునః పునః ।
¹²త్రూషణం జీరకం చైవ ప్రత్యేకం తు ¹³పలద్వయమ్ ॥
జంబీరాణాం రసం ¹⁴క్షిప్త్వా శోషయిత్వా ఘనాత¹⁵పే ।
దీపపీ పాచనీ సేవ్యా గుల్మోదరవిషూచికాః ॥
హంతి దోషం చ ఛర్దిం చ క్రిమిజం ¹⁶హ్యగ్నిసాదజమ్ ।
²⁰హరీతకీ సౌభాగ్యఖ్యా సర్వవ్యాధిహరౌ పరా ॥

1. ర	8. వా	15. ష
2. ం	9. వా	16. కుర్యాత్
3. చ	10. ప్రజష	17. శే
4. దిజంబీర	11. రై	18. ఆ
5. క	12. ష	19. ధను
6. త్స	13. ల్లోప	20. సౌభాగ్యహరీతకీనామ
7. ధా	14. త్రికటుం	

తామ్రపర్వటీరసము

శ్లో. రసగంధకతామ్రాణి సమభాగాని కారయేత్ ।

స్నుహీశిగ్రుర¹సైర్మర్ద్యం సూరణస్య రసేన ²చ ॥

కాచ కుప్యా³ం వినిక్షిప్య త్రియామం పాచయేద్భిషక్ ।

సర్వజ్వరేషు శూలేషు ⁴హ్యమవాతే విశేతః ।

సూతికానాం ప్రదాతవ్యం సోమరోగే గళగ్రహే ।

సర్వోదరేషు దేయం స్యాత్ రసో⁵యం తామ్రపర్వటీ ॥

బృహత్తుకము

1. జిల్లేడు మొగ్గలు 2. ఆవాలు 3. మిరియాలు

ఇవి సమాంశలు. నిమ్మకాయంతముద్ద నూరి నీళ్లలో గలిపి
మూడు పూటలు ద్రాగిన బృహత్తు లోపలికి పోవును.

మరియొకటి

1. ఉప్పు తవ్వెడు 2. నూరాకారము తవ్వెడు

7పీటిని కలయ నూరి మూడు పూటలు బృహత్తుకు పూసిన
లోనికి పోవును.

వరిబీజములకు

బలురక్కసి ¹⁰దుంపను నీళ్ళతో నూరి మూడు పూటలు ద్రా¹¹గిన
¹²వరిబీజ¹⁵ము నయమగును.

1. సో

2. హి

3. ని

4. ఆ

5. తే

6. ని

7. నూ

8. ఇవి

9. స్తే

10. వో

11. జాన

12. గడ్డ

13. తే

14. వో

15. ం మానును

మరియొకటి

కానుగాకును చేధుదిగినవాని మూ¹త్రముతో² నలియగొట్టి
వెచ్చ చేసి³ బీజమునకు నెయ్యి⁴పూసి మూడు దినములు కట్టి⁵న⁶ 7వరి
బీజము⁸ నయమగును.

మరియొకటి

బుడ్డబూసర ఆకును మూత్రముతో⁹నె తడిసి వెచ్చచేసి¹⁰ 11వరిబీజము
నయమగును.

మరియొకటి

ఉత్తరేణాకు, ప్రత్తిసింజలు, కలయ ద్రొక్కి వెచ్చచేసి¹² బీజ
మునకు కట్టి¹³న చేరు కు¹⁴ట్టు¹⁵ నయమగును.

మరియొకటి

1. త్రికటుకములు¹⁶ 7 తులములు 2. వెల్లుల్లి 3. గచ్చపప్పు
4. గాడిదె కడపాకు.

ఈ మూడు¹⁷ కలిసి 7 తులములు చూర్ణముచేసి

ఈ చూర్ణము ఒక తులము, బెల్లము గచ్చకాయంత,¹⁸ కలుపు
కొని తినిన వరిబీజము¹⁹ నయమగును.

మరియొకటి

దోసవిత్తులను దోరగ వేయించి²⁰ వాటి చూర్ణము సో²¹లడు
వెల్లుల్లిపాయలు సో²²లడు నల్లగొంగళి కాల్చినమసి సో²³లడు ఆవు

1. త్రాస
2. త్రొక్కి
3. చేరు
4. చమిరి
5. నా
6. తే
7. చేరు
8. మానుసు

9. చేరుసు
10. తే
11. చేరు మానుసు
12. చేరుసు
13. తే
14. ప్థు
15. మానుసు
16. మా 2

17. మా 2 యెత్తు
18. కలుపు కుతింటే
19. మానుసు
20. న
21. తె
22. తె
23. తె

నైయ్యి సో¹లకు వేచిన మిరియపుపొడి సో²లకు గలిపి నున్నపు పట్టంత ప్రతిచినము ఉదయమున నేవించిన చేరుకుట్టు ⁴నయమగును.

మరియొక విధము

1. ప్ర త్తిగింజలు 2. ఆముదపుగింజలు 3. ఆవాలు

వీటిని సమ⁵ముగ ద్రొక్కి తడిపి వెచ్చచేసి కట్టి⁷న చేరుకుట్టు ⁸నయమగును.

పథ్యము పాలుఅన్నము ⁹తినవలెను.

వెదురు బాముకు

1. శొంఠి 2. వన 3. సైంధవలవణము 4. మినుములు
5. నువ్వులు 6. పెన్నేరు¹⁰గడ్డ 7. కాగుము¹¹నగ వేరు 8. మంచి
ము¹²నగ వేరు 9. జిల్లేడువేరు 10. చంగల్వో¹³స్తు 11. దేవదారు
12. బ్రహ్మజముడు కొమ్మలు 13. సదాపవిత్రులు 14. ఒరగారివేళ్లు
15. వ¹³ర్ణావాలు 16. ఉల్లి 17. ¹⁴చాగవేళ్లు,

వీటిని సమాంశలు గో¹⁵మూ¹⁵త్రముతో నూరి వెదురుబా¹⁶ము
పుట్టిన వో¹⁷ట్టు వేయవలెను. ¹⁸పట్టుఎండిన దానిని తీసివేసి తిరిగి
అప్పటికప్పుడే నూరి ¹⁹పట్టు వేయవలెను. రెండునాళ్లు మూ²⁰నాళ్లు
²¹విడవక వేయవలెను. ²²ఏవేళకు ఆవేళ నూరి ²³పట్టు వేయవలెను,
వెదురు బాము ²⁴నయమగును.

1. లె
2. లె
3. రేపాడిదినము
4. విస్తై
5. మానుసు
6.ంగా
7. చమిరి
8. తె
9. మానుసు

10. నున్న
11. దుంప
12. న
13. ను
14. గ్రా
15. ఛా
16. త్రాన
17. మై

18. మెత్తేది
19. యిగురుతూ వస్తే
20. స్తూవచ్చేది
21. స్నా
22. కుమారి విడువవద్దు
23. యే
24. పూస్తూవచ్చేది
25. మానుసు

క్షయగు¹ల్పములకు

హరితకీఘృతము

ఆవుపాలు 60 ప²లములు, నెయ్యి 15 ప³లములు, పంచదార 415 పలములు, కరక్కాయ చూర్ణము 5 పలములు, మిరియపు చూర్ణము 52½ పలములు, ⁶కరక్కాయ చూర్ణమును కల్కముగచేసి, పాలు, నెయ్యితో కలిపి, స్నేహసాక క్రమముగ కాచి, అందులో పంచదార మిరియపు చూర్ణము పోసి కలియఁబెట్టి ఈ ⁷బౌషధమును ఉదయము ఉసిరిక కాయంత తిని పుడిశెడు వేడిసిళ్ళు ⁹త్రాగవలెను. క్షయ, గుల్మము, పైత్యగుల్మము, నయచుగును. దేహపుష్టి¹⁰కలిగి నూతేండ్లు యావన¹¹ము కలిగియుండును.

సవాయికి

శ్లో. రసగంధహరీతాళం పాషాణం తు¹²త్థటంకణమ్ ।

జంబూకూష్మాండభృంగేన మర్ద¹³యేద్యామమాత్రకమ్ ॥

కుక్కుటాండకమూ¹⁴షాయాం తత్కల్కం ¹⁵తు వినిక్షిపేత్ ॥

¹⁶విపచేద్వాయుకాయంత్రే ద్వియామం మందపహ్నినా ॥

త¹⁷దౌషధే పున¹⁸ర్యోజ్యం హింసు¹⁹ళం నిష్కమాత్రకమ్ ।

తద్భస్మ నూ²⁰చికాగ్రేణ భక్షయేత్సిత²¹యా యుతమ్ ॥²²

1. ల్పన

2. లా

3. లా

4. పు ౨౪ మున్ను

5. ఫ ౧ నెయ్యికొగగాను

కరక్కాయ పొడివేడి

మెల్లనిమంటను నెయ్యి

చిక్కవండి

6. యీ ఆవుప

7. కపాడి

8. ద్రాగేడి

9. మానును

10. కివచ్చి

11. స్తుడై

12. త్తి

13. యోయా

14. షేన

15. మూక్ష

16. ఆదాయ

17. క్షౌ

18. ర్మిశం

19. బాన్న

20. క్షౌ

21. సం

22. సవాంస్వా పుషరే

చద్రణా సంభానాశయే

ద్భిషక్

1. రసము, 2. గంధకము, 3. హరిదళము, 4. ఉల్లి
పాపాణము, 5. మయూరతుత్థము, 6. వెలిగారము

ఇవి సమాంశలు నేరేడుచెక్క రసముతో మర్దించి ఆ వెనుక
కూష్మాండ రసముతో మర్దించి ఆ వెనుక కలగరాకు రసముతో
మర్దించి, కోడిగుడ్డుకు మూడు చీలమన్నులు ఇచ్చి అందులో జన
కార్చివేసి ఆ మర్దించిన ⁴బౌవధమును ఆగుడ్డలో పెట్టి ఆసందును దాని
పెంకుతోనే మూసి అంత్రించి మరినాలుగు చీలమన్నులు ఇచ్చి ఒక
కుండలో ⁵ఇనుక పోసి ⁷దాని నడుమన ఈ గుడ్డను పెట్టి దానిమీద
⁸ఇనుకపోసి వాలుకాయం⁹త్రమున మందాగ్నిని రెండు జాములు
వండి తీసి ఆ వెనుక ¹⁰దానిలో ఇంగిలీక¹¹ము ఒక నిష్కము యెత్తు
¹²కలిపి మర్దించి ¹³దానిని పుచదారతో ¹⁴పుచ్చుకొనిన సవాయి
¹⁵పుండ్లు ¹⁶నయమగును.

సవాయికి ధూపము

1. ఇంగిలీకము, 2. హరిదళము, 3. తు¹⁷త్థము,
ఈ మూటికి ద్విగుణము బాగ్గు ¹⁸కలిపి మర్దించి పొగ
¹⁹వేయవలెను.

మరియొకటి

పాదరసము ²⁰ఒకమాడెత్తు, పెంకులో²¹పెట్టి గలిజేడు ఆకురసము
పోసి మర్దించి ఆ వెనుక మాచీరాకు ర²²సముతో ఆ వెనుక గేదెపేడను

1. సాన

2. సాన

3. యి

4. అవు

5. న

6. యి

7. యి

8. అందు

9. యి

10. త్రాన

11. అందు

12. అమాం

13. పెట్టి

14. అది

15. యిచ్చేది

16. వ్రజాలు

17. మానున

18. పొగాకు

19. పెట్టి

20. నేది

21. మాం యెత్తు

22. పోసి

23. సాన

¹గుడ్డలోపెట్టి నాలుగు అయిదుబొట్లు పిడిచి దానితోను మద్దించవలెను.
³ఈవిధముగ మద్దించిన పాదరసములో,

1. శొంఠి, 2. నల్లజీలకఱ్ఱ, 3. నల్లకవిరి, 4. ⁴ఓమము
 5. వెల్లుల్లి, 6. బెల్లము,

⁵పీటిని ⁶ఒక మాడెత్తున ఆ రసములో కలిపి కలయ మద్దించి పెద్ద యిండుపుకాయంత వేసి పదిఉండలుచేసి ఒక ఉండచొప్పున పేరిన ఆపునేతి⁷లో పొదిగి పండ్లకు తగలకుండా ⁸ఉదయము ఒకటి, ⁹సాయంత్రము ఒకటి ¹⁰చొప్పున తినవలెను. సవాయి ¹¹నయముగును.

రసము ఎక్కినందుకు చికిత్స

1. మాచీరాకు రసము చారెడు, అవిశాకు రసము చారెడు,
 3. నిమ్మపండ్లరసము రెండు చేరలు, 4. గసగసాలు, 5. శొంఠి,

పీటిచూర్ణము కొంచము, మిరియపు గింజలు ¹²ఏడు, ఉల్లి పాయలు పది, నల్లజీలక¹³ఱ్ఱ కొంచము, నేతిబొట్లు నాలుగు,

అ¹⁴న్నిటిని కలిపి చారె¹⁵డు త్రాగి¹⁶చవలెను. ¹⁷ఆఖరున తంకే డాకు రసముతో⁶ కలిపి త¹⁸లకు ఒంటి¹⁹కి పట్టించి నాలుగు ఐదు ఘడియలుండి, తల²⁰మీదుగ నీళ్లు పో²¹యవలెను.

పథ్యము ఆవాలు పులుపు, ²⁶విడవవలెను.

1. కోక	10. శేపు	19. కడమది
2. చేది	11. మాపు	20. సాన
3. యీలాగ	12. తినేది	21. లా
4. వాము	13. నును	22. డలా
5. యివి	14. యే	23. చమిరి
6. మాగయెత్తు	15. ర్ర	24. వెంట
7. వేసి	16. స్నీ	25. నేది
8. తో	17. టికి	26. సువర్ణం
9. ండ్లు	18. చేది	

విశం గాదిచూర్ణము

శ్లో. విశం¹ గసారా² మ³ లకాభయా⁴ శ్చ

యష్టి చ కృష్ణం ఘనచందనం చ ।

⁴ సలాలవంగం కణో⁵ శుంతి పత్రం

శ్వామా చ తీక్ష్ణం విడపై⁶ ధవం చ ॥

ఏతత్సమం చూర్ణమితో⁷ శ్చ కుర్యాత్

త్రిభాగమ⁷ త్స్వం⁸ డికచూర్ణమే⁹ వమ్ ।

కర్పూరచూర్ణం చ హితం చ సేవ్యం

జ⁹ లం సుభో¹⁰ష్ణం చ తథా¹¹ నుపాసమ్

పైత్యం చ గుల్మం కఫవాతపాం¹² డూన్

సకామిలా తృప్తమజీర్ణదా¹³ హమ్ ।

సశ్వాసకా¹⁰ సం హ్యరుచిం నిహన్యా

త్సందీపనం ¹¹స్వాల్లఘు పాచనం ¹²చ

శార్దూలచూర్ణము

శ్లో. కృష్ణం కుటజబీ¹ జాని వచా పాతా ¹³చ చిత్రకమ్ ।

పిప్పలీ శృంగ² బేరం చ సా¹⁴ జమోదం చ సైంధవ³

ఏతాని సమభాగాని సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।

విడాల¹⁵ పదమాత్రం తు పిబేదుష్ణేన వారిణా ॥

¹⁶లఘుగుల్మాతిసారం చ ¹⁷హ్యజీర్ణముదరామయమ్ ॥

విషం చ భక్షితం యేన భుక్తం యస్య ¹⁸స జీర్యతే ॥

అంగానాం యస్య రుక్మీ¹⁹ డా స్తీ¹⁹ హా వాయు²⁰ శ్చ వర్ధతే ।

తేషాం శార్దూలకో నామ సర్వరోగనిషూదనః॥

1. గా

2. లక్ష్మ

3. నాం

4. యే

5. శో

6. ంచ

7. చ్చ

8. తత్

9. లేనకోష్ఠంఘరమా

10. సామ

11. చా

12. జయేత్

13. ది

14. జా

15. పా

16. ఆ

17. మ

18. స

19. హా

20. వ్య

శంభాదిచూర్ణము

శ్లో॥ గంధకం చైకభాగం చ ద్విభాగం సైంధవస్య చ ।
 త్రిభాగం టంకణం చోక్తం చతుర్భాగం తు తుఘ్నకమ్ ॥
 పంచ¹కంతు ²కపర్దస్య షడ్భాగం శంఖమేవ చ ।
 చిరబిల్వరసేనైవ ఆర్ద్ర³కస్య రసేన చ ॥
 వహ్నిమూలరసేనైవ ప్రత్యేకం తు పుటత్రయమ్ ।
 తద్భస్మోష్ణమణచూర్ణచం ఘృతేన సహ భక్షయేత్ ॥
³లర్భాం⁴సి గుల్మమూలాని మూత్రకృచ్ఛం సుదారుణమ్ ।
 షడ్విధం చాతిసారం చ గ్రహణీం చ చిరంతనీమ్ ।
 వాతజాం పిత్తజాం వైవ శ్లేష్మజాం చ ⁶వినాశయేత్ ॥
 అజీర్ణ⁷కం పాండురోగం శో⁸ఘోదరభగం⁹దరమ్ ॥
 పుష్టికాంతికరం బల్య¹⁰మాయుష్యం చ విశేషత ।
 శంఖచూర్ణమితిఖ్యాతం శాండిలే¹¹న సుభాషితమ్ ॥

స్త్రీల రక్తపెంజెరకు

¹²కొణిదేదు ఇటికెపొడిని తరిచల్లలో గలుపుకొని త్రాగి¹³న
 రక్తపెంజర నయను¹⁴గును.

మరియొకటి

¹⁵ఎఱ్ఱఉల్లి¹⁶గడ్డను ఆవుపాలుతో నూరి ఉసిరికకాయంత ముద్దను
 పాలతోనే కలుపుకొని త్రా¹⁷గిన రక్తపెంజర¹⁸తగును.

మరియొకటి

1. దాసనపు ¹⁹ చిగుళ్లు	2. మేడి ²⁰ చిగుళ్లు
3. మట్టి ²² మొగ్గలు	4. వానిలి సమూలము
5. చిర్రె సమూలము.	

1. మం	9. శే	17. ఆ
2. దళర్య	10. భో	18. తే
3. ఆ	11. ధ	19. చూసును
4. మరిచం	12. ంల	20. కొనలు
5. ఆ	13. ల్యోనా	21. కొనలు
6. శే	14. తే	22. కొనలు
7. కం	15. మాసును	
8. శేషతః	16. యె	

ఇవి సమాంశలు, ఆవుపాలతో నిమ్మకాయంత ముద్ద నూరి పాల
లో కలుపుకొని పంచదార వేసుకొని త్రాగిన రక్త పెంజరము శమించును.

ఈ విధముగ రెండు దినములు త్రాగవలెను.

పథ్యము మధురాహారములను పెట్టవలెను.

పేనుగ¹ట్టుకు

తంగేడాకు పసరును అరికాళ్లకు అరచేతులకు తలకు బట్టించిన
పేనుగట్టు నయమగును.

మరియొకటి

శుద్ధగంధము ²ఒక భాగము, పంచదార ³2 భాగములు, వెన్న
⁴2-భాగములు ⁵కలిపిసేవించిన స్త్రీకి పేనుగట్టు నయమగును.

మరియొకటి

⁶నూనె అరసాలెడు పొంగు⁷వచ్చువరకు గాచి అందులో ఆవు
పెరుగు తప్పెడు ⁸పోసి ఆ వెనుక దించి చల్లనార్చి త్రాగిన స్త్రీకి
పేనుగట్టు¹⁰నయమగును.

మరియొకటి

తెలకపిండి నేల ఉసిరిక పీటిని నిమ్మపండ్ల ¹¹రసముతో నిమ్మ
కాయంత ముద్ద నూరి నిమ్మకాయ ర¹²సముననే కలుపుకొని త్రాగిన¹³
స్త్రీకి పేనుగట్టు¹⁴నయమగును. ¹⁵దీనివలన ప్రదరము¹⁶ కూడ²⁷నయమగును.

1. నే

2. తే

3. మానుసు

4. యాక్రమాన

5. నా

6. నేది

7. రాలు

8. పెట్టేది

9. 1 ర

10. సు

11. నా

12. ంగ

13. ర. ౨

14. ౨

15. స్త్రీ

16. తె

17. రా

18. పోనేది

19. తే

20. మానుసు

21. సాన

22. సాన

23. తే

24. మానుసు

25. ఇందు

26. స్నా

27. మానుసు

శ్వేతస్రావమునకు

తెలకపిండిలో కుంచెడు నీళ్లుపోసి మానెడుగ కాచి ఒక క్రొత్త అట్టికలో ¹పోసి వాసెగట్టి మంచులో బెట్టి అందులో పంచదార నూనె కలుపుకొని త్రాగిన ³శ్వేతస్రావము నిలుచును,

మరియొకటి

ఉసిరిక కాయంత రాసున్నము రెండుఉసిరిక కాయలంత మిరియము, పులుపు చింతపం⁴డు మానెడు క⁵లిపి 3 దినములు ⁶సేవించిన శ్వేతస్రావము ⁷నిలుచును.

ఈ మందు ద్రాగిన శరీరములో నవద్వా⁸రములలోను ⁹వేసి కలుగును. భను¹⁰పడవద్దు.

నేలతాడి గడ్డను నీడ¹¹లో ఎండించి చూర్ణము చేసి ¹²మిరియాల చూర్ణము పంచదార సమాంశలు గూర్చి తవ్వెడు వేపాకురసములో ¹³ఈ మూడు ¹⁴వస్తువులను మూడు ఉసిరిక కాయలం తేసి క¹⁵లిపి త్రాగిన, శ్వేతస్రావము నిలుచును.

ప్రతాపమార్తాండరసము

శ్లో విషటంకణనేపాళం క్రమవృ¹⁶ద్ధం స హింగుళంమ్ ।

రసః ప్రతాపమార్తాండః సర్వజ్వరనివారణః ॥

1. నాభి ¹⁷¹ భాగము 2. వెలికారము ¹⁸² భాగములు
3. నేపాళాలు ¹⁹³ భాగములు 4. యింగిలీ²³కము 4 భాగము

1. వడచి	9. మానుసు	17. లుపకత్రాగి తేరూక్ష
2. స	10. రాల	18. మానుసు
3. తే	11. పెగవెళ్లును	19. ద్యాతు
4. ముట్టు	12. లతేడు	20. మాగ
5. కాశేరూక్షమానుసు	13. సు	21. కమా
6. టి	14. ర్యపు	22. మార
7. లుపుకు	15. యి	23. మార
8. పై	16. దోయాలు	

1వీటిని అల్లపు ర²సముతో గాని శౌంతి ర³సముతో గాని ఒక దినము మర్చించి గుంజాప్రమాణ⁴ 5వటికలు చేసి నీడను ఎండించి అల్లపు ర⁶సముతో గాని శౌంతి కమా⁷యముతో గాని ఒక వటిక⁸ను ఇచ్చి యిరువై యేడు ద్వారాలు నయమగును.

అర్ధనారీశ్వరరసము

శ్లో రసగంధామృ⁹తం దంతీ బీజాని సమభాగ¹⁰తః |

చూర్ణీకృతం తు దేయం చ ¹¹దేహార్ధజ్వరనాశనమ్ ||

సన్నిపాతేషు శూలేషు పార్శ్వ¹²దుగ్ధవిషమజ్వరే |

నానాదో¹³షా హరేచ్ఛి¹⁴ఘ్ర¹⁵మర్ధనారీశ్వరో రసః ||

1. రసము,

2. గంధకము,

3. నాభి,

4. నేపాళాలు.

ఇవి సమాంశలు, అల్లపు ర¹⁶సముతో మర్చించి గుంజా¹⁷ప్రమాణ వటి¹⁸కలుజేసి నీడను ¹⁹ఎండించి, స్త్రీయెడమ చంటిపాలతో ఒక వటక మును²⁰ ఇచ్చిన ²¹ఎడమ²²వైపు ద్వారము విడుచును.

స్త్రీకుడి చంటిపాలతో ²³ఇచ్చిన కుడి²⁴వైపు ద్వారము విడుచును

మరియొకటి

1. హేమమాక్షికము ²⁵1 భాగము,

2. ఇంగిలీకము ²⁶1 భాగము,

3. వ²⁷త్సనాభి ²⁸1 భాగము,

1. యివి
2. సాన
3. సాన
4. మాత్రపు
5. కా
6. సాన
7. రసాన
8. యిస్తేను
9. తా
10. యేత్

11. అగ్రేషు
12. శ్వేషు
13. పం
14. హరేత్ శి
15. అం
16. సాన
17. మాత్రపు
18. కా
19. ఎ

20. యిస్తే
21. యె
22. దిక్కు
23. యిస్తే
24. దిక్కు
25. మాగ
26. మాగ
27. స
28. మాగ

వీటిని అల్లపు ర¹సముతో² మద్దించి గుంజా³ ప్రమాణవటి⁴కలు చేసి ఒక వటికను, మేక కుడి చంటి పాలతో⁵ ఇచ్చిన కుడిపాశ్వపు జ్వరము విడుచును. యెడమ చంటి పాలతో⁶ ఇచ్చిన ఎడమ పార్శ్వపు జ్వర⁷ము విడుచును.

స్వచ్ఛందభైరవరసము

1. రసము, 2. గంధకము, 3. నాభి,

ఇవి సమాంశలు. పీటికి స⁹మము జాజికాయలు¹⁰ చేర్చి పీటన్ని టికి స¹²మముగా పిప్పలిపాడి కలిపి¹³ వీటిని అల్లపుర¹⁴ సముతో¹⁵ మూడు¹⁶ దినములు మద్దించి గుంజా¹⁷ ప్ర¹⁸మాణపు వటి¹⁹కలు చేసి సీతను²⁰ ఎండించి ఒక వటి²¹కను తమలపాకుతో గాని, తమలపాకు రసముతో గాని, అల్లపు రసపుతో గాని, ఈయవలెను, ఇచ్చిన మూడు ఘడియలకు జీలకఱ్ఱను, మాడెత్తు నూరి నీల్లలో గలిపి కాచి చల్లనార్చి యిచ్చేది.

పథ్యము పదిఘడియ²²ల తరువాత పాలు²³ అన్నము అర్ధ²⁴భోజనము²⁵ పెట్టవలెను.

కాకరకాయ, వంకాయ, లేత అరటికాయ, మునగగాయ, నల్లేరు, ఉచ్చింత కూర, ములక్కాయ, కుండే²⁶లుమాంసము, ఊర²⁷పిచ్చుక మాంసము, మొద²⁸లగువాటిని కూరలుగ వండి, అన్నముతో²⁹ బెట్టవలెను.

1. సాస	12. తిరుగాయాయిత	23. గ్ర
2. మాత్రపు	13. ర	24. ప్పడు
3. కా	14. బెట్టి	25. వంటక
4. యిస్తే	15. సాస	26. గ్రాసం
5. యెడ	16. నాణు	27. క్షేది
6. యిస్తేను	17. మా	28. టి
7. ం	18. త్ర	29. బిచ్చిక
8. ంవి	19. కా	30. లుగాకూరలుగా
9. యింత	20. యె	31. వంటకం
10. ర	21. ము	32. క్షేది
11. బెట్టి	22. యిచ్చేది	

శీ¹జ్వరవిషమజ్వ²రములు ³నయమగును.

జై⁴షధమును మూడురోజు లీ⁴యవలెను.

త్రిపురభై రవరసము

1. ఇంగిలీకము 1 భాగము, 2. నాభి 2. భాగములు,
3. కోష్ఠపు 3. భాగములు.

వీటిని అల్లపు రసముతో మర్దించి గుంజా⁵ప్రమాణవటి⁶కలు జేసి
అల్లపు రసముతో ఒక వటి⁷కను ⁸నియవలెను.

పథ్యము మాన్నా⁹వరకు ¹⁰జావ నీయవలెను. మూ¹¹డోనాటి
రాత్రి పథ్యముపె¹²ట్టవలెను. సర్వజ్వ¹³రములు ¹⁴నయమగును.

వినోదవిద్యా రసము

రసము, వెలిగారము, సమాంశలు, ఈ రెంటికి స¹⁵మము నేపాళ
ములు, ¹⁶కలిపి నీళ్లతో మర్దించి గుంజా¹⁷ప్రమాణ వటు¹⁸కలు జేసి ఒక
వటుకను పాలతో గాని బెల్లముతో గాని¹⁹యిచ్చిన జ్వ²⁰రములు విషమ
జ్వ²¹రములు ²²శమించును. ²³విరేచన ²⁴మగును.

పథ్యము స్వచ్ఛంద²⁵ర²⁵వమునకు వలెనే ²⁶పెట్టవలెను.

ఇచ్చాభేదిరసము

1. త్రికటుకము, 2. త్రిఫలాలు, 3. పాదరసము, 4. చేదుప్ప
5. గంధకము, 6. వెలిగారము, ఇవి సమాంశలు.

1. వేంకి
2. రా
3. మానుసు
4. చేప్పది
5. మాత్రపు
6. కా
7. కం
8. యిగ్గేది
9. దాకా

10. గంజిపోనేది
11. మూడో
12. ప్లేది
13. రా
14. మానుసు
15. రి
16. పెట్టి
17. మాత్ర
18. కా

19. స్తే
20. రా
21. రా
22. మానుసు
23. రో
24. మాను
25. వా
26. పెట్టేది

వీటి అన్నిటికి స¹మముగా నేపాళాలు ²చేర్చి చెఱకు ర³సముతో మద్దించి గుంజా⁴ప్రమాణ వటి⁵కలు చేసి ఒక వటిక⁶ను చింతగింజంత బెల్లము⁷లో పెట్టి ⁸ఇచ్చిన విరేచన⁹మగును. కట్టదల¹⁰చిన చన్నీ¹¹ల్లతో కాళ్లు కడు¹²గుకొనవలెను.

ఇదిఉ¹³ష్ణ¹⁴విరేచనయోగము.

శీతలభేది శీతవిరేచయోగము

1. నాభి ¹⁵1 భాగము, 2. యింగిలీకము ¹⁶2 భాగములు 3. వెలిగార¹⁷ము 3 భాగములు 4. నేపాళాలు ¹⁸8 భాగములు,

¹⁹వీటిని చన్నీ²⁰ల్లతో మద్దించి గుంజా²¹ప్రమాణవటి²²కలు చేసి ఒక వటిక²³ను అరటిపండులో పెట్టి ²⁴ఇచ్చిన వలసినన్నిమాద్య విరేచన²⁵ములగును.

ఓప ²⁶లేనియెడల వేడినీ²⁷ల్లతో కాళ్లు కడు²⁸గుకొని వేడినీళ్లు తవ్వెడు త్రాగి²⁹న కట్టును.

ఇది శీతవిరేచనయోగము

సర్వవిషహరము

1. శుద్ధగంధకము, 2. రసము, 3. పచ్చకర్పూరము,

1. 8

2. పెట్టి

3. సాన

4. మాత్రము

5. కా

6. 0

7. ప్రతిపాకంపెట్టి

8. యిస్తే

9. మో

10. న్నే

11. ఖ్లు

12. క్కువేది

13. వు

14. భేది

15. హగ

16. హ్లా

17. మా3

18. మార

19. యింతమట్టు

20. మాత్రము

21. కా

22. ము

23. యిస్తే

24. హ్లా

25. వుంజే

26. ఖ్లు

27. క్కువేది

28. తే

వీటిని సమాంశలుచేర్చి చిట్టిమూలము ¹నలియ గొట్టి రసమును
పిడిచి ఆర²సముతో ఒకఘడియ మద్దించి గురివిందగించంత భస్మ
మి³చ్చిన స్థావర, ⁴జంగమ, కృత్రిమ, వి⁵షములు ⁶శమించును.

జామున్నరకు జ్వరము వదిలే యోగము

శ్లో. రసగంధకతామ్రం చ నాగవంలగవిషం తథా ।

నేపాళం స్వర్ణబీజాని సమభాగాని కారయేత్ ॥

నిర్గుం⁷డ్యా సప్తవారం తు భావితో భిషజా రసః ।

గుంజామాత్రప్రమాణేన వటుకాన్కారయేత్తథా ॥

వటుకైకం ప్రయుంజీత శృంగబేరరసై⁸ర్హృతమ్ ।

సర్వజ్వరహరం శ్లేయం యామా⁹ర్ధేన ప్రశా¹⁰మయేత్ ॥

బ్రహ్మస్మరసము

శ్లో. మాతం గంధం విషం తాళ¹¹మభ్రకం శుల్బతీక్ష్ణక¹²మ్ ।

పాతాచిత్రకనేపాళం సైంధవం కుష్ఠనాగరమ్ ॥

మరీచోన్నతబీజాని ¹³త్వర్కక్షీరే¹⁴ణ మద్దితమ్ ।

మత్స్య¹⁵పిత్తైర్భావయిత్వా ¹⁶వటి శుష్కాత్వనాతపే ॥

బ్రహ్మస్మరస ¹⁷ఇత్యేషః సర్వవ్యాధినిశాశనః ।

సన్నిపాతం హరేచ్ఛీఘ్ర¹⁸మిష్టమీశ్వరభాషితమ్ ॥

సన్నిపా¹⁹తములకు అల్లపురసముతో ²⁰నివ్వయవలెను. జ్వ²¹రము
లకు త్రికటుకముతో ²⁴నివ్వవలెను.

1. పెట్టి
2. స్నాత్రోక్తి
3. నాన
4. మి
5. జం
6. హ
7. మానుసు
8. డా

9. భావానిసిధో
10. యు
11. ంతు
12. మ్యక్తి
13. ంతి
14. ం
15. అ
16. న

17. తానిభావాని
18. గళికాభాయశుష్కకం
19. విశ్లేయం
20. ఘంయి
21. తా
22. యిచ్చేడి
23. రా
24. యిచ్చేది

త్రైలోక్యసుందరరసము

శ్లో. రసామ్రసారగంధం చ ధుత్తూర బీజటంకణమ్ ।
 నమభాగాంశ్చ సంమర్ద్య ముద్గమాత్రప్రమాణ¹తః ॥
 నవసీతేన సంయుక్తం నాగవల్లీదళేన ²వా
 దేయం సర్వజ్వరగ హంతి సతతం తరుణజ్వరమ్ ॥
 పథ్యం చైవ ప్ర³దాతవ్యం దధిక్షీ⁴రం సశర్క⁵రం ।
 త్రైలోక్యసుందరో నామ సర్వజ్వరగజాంకుశః ॥

ఇవి సమాంశలు. నిమ్మపండ్లరసోముతో మర్దించి పెసరగింజలం
 తేసి వటి⁷కలు చేసి ఆవువెన్నతో గాని, తమలపాకు రసముతో గాని,
 ఇచ్చిన తాపజ్వ⁹రములు విడుచును.

రక్తాతీసా¹⁰రములకు

శ్లో. అంబష్టా ధా¹¹తిక్రీపుష్పం సమం గా ¹²లోద్రమేవ చ ।
 శా¹³బా చేతి ¹⁴సక్వాధో రక్తాతీసారనాశనః ॥
 ముస్తాకషాయమేకం వా మోచవల్కుల¹⁵జం ర¹⁶సం ।
 రక్తాతీసారవాంశే¹⁷షు మధునా సహ యోజయేత్ ।
 నారికేలస్య యత్పుష్పం కదళీపుష్పమేవ చ ।
 ఘోంటాత్వ¹⁸గజమోదం చ శా¹⁹బామూలమేవ చ ॥
 ఖి²⁰ట్యంగ²¹ం చ సమం కృత్వా దధియండేన పేషయేత్ ।
 వృత్త²²త్విబేదతీసారే రక్తనిర్వా²³సకే భిషక్ ॥

1. కు	9. రా	17. తు
2. చ	10. రాస	18. క్కు
3. మాణేన	11. తు	19. బా
4. రేణ	12. నో	20. ట్టం
5. రా	13. జాశే	21. తత్స
6. సాస	14. త	22. యే
7. కా	15. భా	23. ద్వి
8. చేచిది	16. ః	24. హ

కతకం మాహిషే తక్రే పేషయిత్వా విచక్షణః ।

తేనైవ ¹పాయయేత్ ఊప్రం రక్తాతీసారనాశనమ్ ॥

సర్వజ్వరకషాయము

శ్లో. ముస్తాపర్పటభూని²బధన్వ³యా సమహాషధం ।

కంటకా⁴శి చ సక్వా⁵ధః సర్వజ్వ⁶రహరః పరః ॥

ఛర్దిజ్వరాతిసా⁷రములకు

శ్లో. ఘన⁸లాజామృతాగ్రంథి వి⁹శ్వక్వాధః కణాయుతః ।

ఛర్ది¹⁰హిక్మాతిసా¹¹రఘ్నస్తవజీర్ణా ర్దిజ్వరాపహః ॥

ప్రభావతీవటీ

1. నాభి ¹²1 భాగము, 2. తుంగము స్తలు ¹³1 భాగము,
3. వేపాకు చూర్ణము ¹⁴1 భాగము, 5. యష్టిసుధుకము ¹⁵1 భాగము,
5. కరక్కాయ చూర్ణము ¹⁶1 భాగము, 6. చెంగలవ్వికోష్ఠ ¹⁷1 భాగము
7. ¹⁸ఓమము ¹⁹1 భాగము, 8. వాయు విశంగాలు ²⁰1 భాగము,
9. శొంఠి ²¹1 భాగము, 10. పిప్పళ్లు ²²1 భాగము 11. మిరియాలు
- ²³1 భాగము, 13. పసుపు ²⁴1 భాగము, 14. పాఠ వేళ్లు ²⁵1 భాగము,
15. చిత్రమూలము ²⁶1 భాగము, 16. ఉప్పు ²⁹1 భాగము,

1. పే
2. బా
3. యూష
4. ర్యత్రయక్తంచ
5. ధే
6. రాసహం
7. రాసకు
8. వా
9. క్వాక్వాహ
10. జ్వరాతి

11. రాణామ
12. క్షాంతి
13. ఫగ
14. ఫగ
15. ఫగ
16. ఫగ
17. ఫగ
18. ఫగ
19. వో
20. ఫగ

21. ఫగ
22. ఫగ
23. ఫగ
24. ఫగ
25. ఫగ
26. ఫగ
27. ఫగ
28. వు
29. ఫగ

వీటిని మేక మూ¹త్రముతో కజ్జలిగ మద్దించి గుంజా²ప్రమాణ వట్టికలు చేసి నీడను⁴ఎండించి దీప⁵నమునకు పిప్పలితో నూరి వేడినీళ్లతో⁷ ఈయవలెను. శ్లేష్మమున బుట్టిన⁸ రోగములకు పసుపు నీళ్లతో ఈయవలెను. పైత్యము వలన బుట్టిన⁹ రోగములకు వేపయూనెల రసముతో¹⁰ ఈయవలెను. వాత¹¹మువలన బుట్టిన¹² రోగములకు మిరి¹³యపు చూర్ణముతో¹⁴ ఈయవలెను.

15 దీనికి పథ్యము పులు¹⁶పు, 17 ఉప్పు. నూనె, 18 చేపలు, వద్దించి ఇతర వస్తువు¹⁹లను భోజన²⁰ము చేయవలెను.

సర్వశూలలకుకషాయము

శ్లో. సూరణం లశునం శిగ్రు గంధికం చిత్రకం వచా ।

పాతా²¹శుంఠీయుతః క్యా²²థః సర్వశూలహరః 23 పరః ॥

24 వీటిని సమాంశలు కూర్చి కషాయము బెట్టి 25 ఇచ్చిన సర్వ శూలలు 26 నయమగును.

అస్థిగతజ్వరకషాయము

శ్లో. పటోలం రోహిణీ ముస్తా కాకజంఘా మహాప²⁷థమ్ ।

విశాలా పర్పటః³² క్వాథో జ్వరమస్థిగతం హరేత్ ॥

1. యివి	12. యిచ్చేది	23. చేనేది
2. త్రాస	13. తా	24. శో
3. మాత్ర	14. గా	25. శో
4. కా	15. యాల	26. స్థ
5. యె	16. యిచ్చేది	27. యివి
6. నా	17. ఇందుకు	28. యిక్తే
7. స్నీ	18. సు	29. మానును
8. యిచ్చేది	19. పు	30. ధీ
9. శ్లేష్మ	20. మత్స్యలు	31. టి
10. గా	21. కడమ	32. డే
11. గా	22. లు	

రాజచంద్రీశ్వరరసము

శ్లో. రసం గంధం హతం శుల్బం విషం హింగుళయుగ్మకమ్ ।
 చిత్రమూలకషాయేణ మర్దయేద్యామమాత్రకమ్ ॥
 పంచకోలకషాయేణ యామా²ర్థం మర్దయేద్భృశః ।
 త్రిదోషోత్థజ్వరాస్సర్వానతీసారాంశ్చ నాశయేత్ ॥
 రాజచంద్రీశ్వరో నామ సర్వరోగకులాంతకః ।

1. రసము, 2. గంధకము, 3. తామ్రభస్మము, 4. ³నాభి,

ఇవి సమాంశలు. యింగిలీకము 2 ⁴భాగములు, ⁵పీటిని
 చిత్రమూలపువేళ్ల కషాయముతో యామము మర్దిం⁷చవలెను.
 పంచకోల కషాయముతో నాలుగు ఘడియలు మర్దిం⁷చవలెను. తరువాత
 మిశ్రపగింజలం తేసి వటు⁸కలుచేసి అల్లపు ర⁹సముతోగాని, పంచకోల కషా
 10యముతోగాని ¹¹యిచ్చినసకలత్రిదోష జ్వ¹²రములు జ్వరాతిసా¹³ర
 ములు ¹⁴తగును

ఈ రాజ చంద్రీశ్వర ర¹⁶సము సర్వరోగ హ¹⁷రము.

బహుమూ¹⁸త్రములకు

ములువెంపలి సమూల¹⁹ముగ తెచ్చి కమికెడు నలియగొట్టి అడ్డెడు
 సిల్లలో కషాయము పెట్టి అరసో²⁰లడు మిగులు వరకు చిక్క²¹గ కాచి
 మూడు ది²²నములు నేవించి²³న బహుమూత్రము²⁷నిలుచును

1. శై	10. చేది	20. ం
2. త్రిదోషాణిచసర్వాణి జ్వరాతీసారనాశసం	11. కా	21. త్రానకు
3. డే	12. సాన	22. మున్ను
4. యి	13. యాన	23. తె
5. పాళ్లు	14. యిస్తేసు	24. గా
9. యివి	15. రా	25. నా
7. యాన	16. రా	26. తేను
8. చేది	17. న్నూనూను	27. చూనును
9. యాన	18. డే	
	19. ం	

తిమ్మిరివా¹తమునకు

1. నేపాళము, 2. సైంధులవణము, 3. గౌరీపాషాణము,
4. నిర్విషము,

ఇవి సమాంశలు నిమ్మపండ్ల ర²సముతో గాని, జిల్లేడు బాలతో గాని, నూరి తిమ్మిరిగల చోట క³త్తి³వేట్లు వేసి ఆచోటున ⁴ఈమందును యెక్కించిన తిమ్మిరివాతము ⁵తగ్గును.

గుల్మమునకు

ఉసిరిక కాయంత మిరియపు ముద్దను బ్రహ్మచెముడు పాలతో తడిసి ఇలివింద ఆకు రసముతో గలిపి ⁷యిచ్చిన గుల్మము ⁸శమించును.

చేరుకుట్టుకు

1. శొంఠి, 2. పలిమెడు, 3. కరక్కాయ చెక్కలు,

వీటిని చూర్ణముచేసి వస్త్ర⁹లిగాతము చేసి, గుప్పెడు నల్ల ¹⁰ఘృమ్మ ఆకును కలిజోసి ¹¹నలియగొట్టి కుంచెడు కలిలో గలిపి వడబోసి పిప్పిని పార వేసి అందులో ¹²ఈ రెండు ¹³చూర్ణములు గలిపి మెల్లని మంట¹⁴తో చిక్క¹⁵గ కాచి కఠికలు జేసి చింతగింజంత మాత్ర వావీలాకు రసముతో ¹⁶ఇచ్చిన చేరుకుట్టు¹⁷త¹⁸గ్గును

మూలవ్యాధికి

చేదు ఆనగపు కాయను రొయ్యిగ కాల్చి గలి జేరువేరు ¹⁹తెచ్చి ఆరొయ్యని తేనెతో గలిపి ఆవేరు²⁰కు బట్టించి ²⁴ఆననములో యెక్కించ

1. తా	తడిపిడి ఆర	16. లు
2. సాన	8. యిస్తేను	17. సు
3. వాట్లు	9. మానును	18. గా
4. యీ	10. ఘా	19. యిస్తే
5. స్తే	11. దు	20. మా
6. మానును	12. తొక్కి	21. సు
7. ఇలివింద ఆకురసం	13. తోను	22. పైకేసి
చారెంటితోనువుశిరికా	14. యీ	23. స
యంత మిరియపు ముద్ద	15. ర్ణా	24. నాన
బ్రహ్మచముడు బాలను		

1వలెను. ఆసనము చుర్రుమనగనే ఆవేరును ²తీసివేసి రెండు కడవల నీళ్లులో చింతాకు వేసి కాచి ఆస³నమును⁴కడగవలెను. భోజనము వేళకు ⁵ముందుగనె కాల్చిన తెలికపిండిని ⁶తరువాత భోజనముచే⁷యవలెను. మొలలు ఊడిపడును, ఆవడకాయ, చేదుప్పు ఆవాలు వీట్లను కలితో నూరిగొడ్డతిరి⁹కి బట్టించి ఆస¹⁰నములో ఎక్కి¹¹ంచిన మూలవ్యాధి ¹²తగ్గును.

మరియొకటి

ఆవడకాయను చూర్ణముచేసి, నూనె¹³తో తడిపి ¹⁴గొడ్డతిరి¹⁵కి బట్టించి ఆస¹⁶నములో ఎక్కి¹⁷ంచిన మూలవ్యాధి ¹⁸తగ్గును.

మరియొకటి

1. కరక్కాయలు, 2. చిత్రమూలము, 3. జీడిగింజలు,
4. ¹⁹బెల్లము, 5. నల్లనువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు మెత్త²⁰గ నూరి నిత్యము ఊసిరిక కాయంత సేవిం²¹చిన మూలవ్యాధి ²²తగ్గును.

మరియొకటి

బ్రహ్మమేడి కాయలు ²³నలియ గొట్టి వెచ్చచేసి ఆస²⁴నములో గట్టి²⁵న మూలవ్యాధి ²⁶తగ్గును.

1. చేది
2. సేది
3. నాన
4. బోనుకునేది
5. మునుపే
6. మరి
7. సేది
8. కో
9. ని

10. నాన
11. స్తే
12. మానును
13. మెదిపించి
14. కోక
15. ని
16. నాన
17. స్తే
18. మానును

19. యివి
20. గాకుమ్మి
21. స్తే
22. మానును
23. కుమ్మి
24. నాన
25. తే
26. మానును

మరియొకటి

జిల్లేడు కొమ్మను, జిల్లేడుబాలతోనే తడిసి ఆనములో నెక్కించవలెను.

చేతివదరకాయ నూరి ఉండలుజేసి ఆనములో నెక్కించవలెను.

మరియొకటి

ముదిరిన సల్లతుమ్మ లుతోఁబూదిభాగము గీచి ౩లోపలితోలు, 6దానియాను, 7దాని 8పుప్పు, 9దానికాయలు, దాని వేళ్లు, 10వీటిని పచ్చి విడిచి 11సలియగొట్టి యెండించి ప్రత్యేకముగ చూర్ణము చేసి త్రికటుకయు, త్రి ఫలములు.

ఇవియన్నియు సమాంశలుగ గలిపి, నిత్యము మూడు మాడలెత్తు చూర్ణము¹³ను తేనెతో గలుపుకొని ఉడయము సాయంత్రము సేవించిన మూలవ్యాధి¹⁵ 16తగ్గును.

మరియొకటి

1. జీడిగింజలు, 2. కరకాయలు,
3. అనుములు, 4. 17బెల్లము.

ఇవి సమాంశలు. వీటిని చిమ్మిలిగా త్రొక్కి పరగడుపున 18మాడలెత్తు సేవిం¹⁹చిన త్వద్దోష²⁰ము మూల వ్యాధులు గు²¹ల్ని ములు శమిం²³చును.

1. పాపరకాయలు ప్రక్క
ఆవడచూర్ణాననించి ఆన
నానయెక్కించేది

2. నాన

3. చేది

4. నాన

5. చేది

6. కు

7. ఆ

8. ఆ

9. ఇ

10. యివి

11. ద్రోక్కి

12. లా

13. ం

14. శేపుమాపు

15. స్తే

16. మా

17. స

18. చరకడ

19. మారెత్తు

20. స్తే

21. సా

22. ల్మా

23. మానుసు

మరియొకటి

నువ్వు¹లను నూరి నిమ్మకాయంత ముద్దను మ్రింగి²న మూల వ్యాధి తగ్గును.

మరియొకటి

పెన్నేరుగడ్డ పై⁴భాగమును గీచి బిళ్లలుగ కోసి ఛాయా శుష్క⁵ముగ చూర్ణము చేసి నిత్యము, రేగుపండంత మోతాదును ఆవు నేవిం⁶చిన మూలవ్యాధి శమించును.

మరియొకటి

జీలక⁷ఱ్ఱమసి, చింతపండుపులుపు వీటిని నేతితో గలిపి నాకి⁸న మూలవ్యాధి శమిం⁹చును.

మరియొకటి

త్రిఫలములను మేక పంచిత¹⁰ముతో నూరి త్రాగిన మూల ¹¹వ్యాధి శమించును.

మరియొకటి

బోడతరమును సమూలముగ త్రొక్కి ఆస¹²నములో కట్టిన మూలవ్యాధి శమించును.

మరియొకటి

1. గొట్టి బూ¹³డిద,
2. ఉత్త రేణిబూ¹⁴డిద,
3. పైంధవలవణము.

వీటిని సమాంశలు తేనెతో గలిపి మొలల¹⁵కు బూసిన మూల ¹⁷వ్యాధి శమించును.

1. లు	7. క ర	13. నానకట్టేది
2. తే	8. తే	14. నివురు
3. మానుసు	9. మానుసు	15. నివురు
4. దంపుః మీదు	10. లాలు	16. మూలవ్యాధి అకర్ల
5. పా	11. తాన	బూ ప్తే
6. చేది	12. గేది	17. మానుసు

మరియొకటి

లేదా గలజేరు¹కు దీనిని బట్టించి ఆస²నములో ఘోషించిన³ మొలలు తెగిపడు⁴ను. అంతర్వలయమై⁵నను శయించును.

సోమిడె కట్టెను కాల్చి ఆమసిని నరమూత్రములో గలిపి పూసిన ఆకర్ణ నయమగును.

మరియొకటి

బ్రహ్మబెముడుపాలు మండపనువున నూరి ఆపాలనే రాచి ఆకర్ణ బూసిన ఆవేళ్లు తెగిపడి మానును.

మరియొకటి

బోడతరమును నలగ⁷గొట్టి రసమును వీడిచి అందులో దూదిని దడిపి ఆస⁸నములో నెక్కిం⁹చిన మూలవ్యాధి నయమగును.

మరియొకటి

ము¹⁰ందుగ నెయ్యిఅన్న¹¹మును తిని¹²పించి ఆవెనక పాపరపట్టి ప్రక్కను (?) ఆవాలు నూరి పట్టించి ఆసనము¹³లో కట్టిన ఆవేళ్లు ఊడి పడును.

ఆవెనుక తంగేడు చిగుళ్లను నే¹⁴తితో తడిపి వెచ్చ చేసి ఆ¹⁵సన మున¹⁷గట్టిన నయమగును.

1. న
2. నాన
3. స్తే
4. అవి
5. లు
6. నా

7. బూడిచి
8. నాన
9. చేడి
10. పువు
11. పంటకం
12. నిచ్చి

13. నానబెట్టి
14. తే
15. తత
16. నాన
17. తే

మరియొకటి

దూలకండను నూరి నిమ్మకాయంత ముద్ద¹ను ²చింత గుఱ్ఱిలో
బొదిగి మూడు ది³నములు ⁴సేవించిన ఆస⁵నములో బుట్టిన రోగ⁷ములు
శమించును.

⁹దీనికి పథ్యము సో¹⁰లెడు నెయ్యిని ¹¹అన్నముతో కలిపి
భుజింపవలెను.

మధుమే¹²హమునకు

పెద్దరేగు చెక్కరసము సో¹³డు, పంచదార నిమ్మకాయంత,
కలుపుకొని సేవిం¹⁴చిన మధుమేహములు ¹⁵శమించును.

శుక్ల¹⁶స్థంభనమునకు

ఆసవము¹⁷నుండి బడిన యెఱ్ఱికి ¹⁸పామును దెచ్చి నారికడుపు
చిప్పలో గాని ప్రమిదలో గాని పెట్టి, దువ్వుపాలు బొ¹⁹డిచిన వెన్నవలె
తయార²⁰గును. అందులో అడవి ఆముదపు కొనలు విరిచి ఆ బంకను ఆర
ఆరగా బొడి చేసి తరువాత దానిని కలయ గల్పి కిక్కిన కొనలు గాని,
ఆముదపు కొనలు గాని, పదిలము చేవికొని, లింగద్వార²¹మున మెంత
గింజంతెక్కిం²²చిన శుక్లము స్థంభించును. నిమ్మకాయ తి²³నిన విరుగుడు.

వశ్యము

1. ఎర్రాటపు మొగ్గలు,
2. నేల ములకపండు రసము,
3. వెలిగారము,
4. కర్పూరము.

1. కూరి	8. మానుసు	16. స్త
2. చింతకాయంత ముద్దకు	9. యిందుకు	17. నానబడ్డ
నూరి	10. లే	18. బుడత
3. న	11. పంటకంఠోంచేసేది	19. చాలాబొడిస్తేను
4. నా	12. హా	20. ఉండు
5. మ్రింగితే	13. లె	21. రా
6. నాన	14. డై	22. యెక్కిస్తే
7. గా	15. మానుసు	23. స్నదాకాస్తంభన

వీ¹టిని తేనెతో మర్దించి లేపనము జేసిన స్త్రీవశ్యము,

మరియొకటి

శ్లో శుభద²భగ్నహకన్యా శుద్ధశుక్లాంకరములం

వనతదుభ³వములం లాంగలీ యష్టిమూలమ్ ।

కితవమ మధుకయుక్తం పిష్ట మాలర్కదుగ్ధైః

మదనశరసమానం మానిసీమానభంగే ॥

1. కన్యాకుమారి వేరు, 2. తెల్ల జిల్లేడు వేరు,

3. మునుగు దామర వేరు, 4. పొత్తి దుంప,

5. పైడి ఉమ్మెత్త కాయ, 6. యష్టిమధుకము,

వీ⁴టిని నల్లకుక్క పాల⁵తో మర్దించి గురీవింద గింజలంతేసి
వటి⁶కలు జేసి తియ్యని పదార్థములలో పెట్టి⁷ ఇచ్చిన స్త్రీవశ్యము.

నిలుపుబలుపులకు

యష్టిమధుక⁸మును చూర్ణము చేసి తేనెతో గలిపి సేవించి పాలు
అనుపానముగ సేవి¹⁰చిన నిలుపు బలుపు కలుగును.

పారాహరీతకి

1. అగళు చెక్క,

2. కానుగు చెక్క,

3. తపసివేళ్లు,

4. చిత్ర మూలము,

5. ములుపెంపలి వేళ్లు,

6. గలిజేరు వేళ్లు,

7. కరి వేపాకు,

8. పెద్దమాను చెక్క,

9. వెల్లుల్లి.

1. ఇవి

2. సే

3. హయలిపురిపుములం

4. అశితకునకదుగ్ధంహేమ

భాండ్రప్రయుక్తం

5. ఇవి

6. ను

7. కా

8. ర్థ

9. తే

10. ము

వీ¹టిని చక్క²గ సలియ కొట్టి ప్రత్యేక³ము 10-పలములు, నీళ్లు 800-పల⁴ములు, ⁵పోసి పాఠవేళ్లు 10-పల⁶ములు వేసి నాలుగ⁷వ భాగము మిగులునట్లు చిక్కగ కాచి యీ కషాయములో మీగడ పెరుగును ⁸64-పల⁹ములు పోసి మెల్లనిమంట¹⁰తో రాత్రింబగళ్లు మూన్నాళ్లు ¹¹చవలెను. తరువాత ఆకషాయము 50¹²పలములు మిగిలిన యెడల ¹³రెండువందల కరక్కాయల ¹⁴పొడిని వస్త్రగాలితముచేసి అందులో¹⁵ దానికి సమాంశము శొంఠి పొడిని చే¹⁶ర్చి ఈ రెండు చూర్ణము 17లను కషాయములో బోసి నూనె ¹⁸16-¹⁹ఫలములు నెయ్యి ²⁰16-ఫలములు పై కషాయములో కలిపి లేవ్యాపకముగ కాచి గరిటెతో ఎత్తిన తేనె పదును వచ్చిన యెడల దించి కల్క ద్రవ్యాలు జీలకఱ్ఱ, ఖురాసాని, ఓమము, మంచి ఓమము, ఇంగువ, త్రికటుకము యవక్షౌరము' ఇవి ²¹ప్రత్యేకము రెండేసి ²²పలములు చూర్ణము ²³చేసి వస్త్రగాలితము చేసి పై లేవ్యాములో కలిపి రోగి ఆకలి యెటిగి ²⁴ఔషధమును ²⁵ఈయవలెను. సర్వ గ్రహణులు, అజీర్ణము నిలవ²⁶కుండగనే యే విరేచనములు అతిసారము, గుల్మము, పార్శ్వశూల, ²⁷అప్టీల, పేరెరుంగని కడుపు రోగ²⁸ములు, శ్వాశకాసలు, పాండువు, ²⁹క్షయవ్యాధులు మొదలగు³⁰నవి శమిం³⁴చును.

1. చేది	13. గింఫలాలుచిమ్మతే	25. ఘాట
2. యివి	14. యిన్నూరుఅంం	26. అవు
3. గా	15. లు	27. యిచ్చేది
4. కాల	16. ఘా	28. అమంవెంట్రుకలుగామ
5. ఫగిం ఫలారు	17. యిందుయెత్తే	లంబడడము
6. ఎనమన్నూరుఫలాలు	18. యో	29. కడుపునిలాపకపాకేదీ
7. గివేసి	19. గ్లాలు	30. యెక్టీల
8. గోపాలు	20. ఫగిల	31. గాలు
9. బ	21. ఫగిలపోసి	32. యిందుగూడిన
10. ఫలాలు	22. నాయెనా	33. లుగా
11. ను	23. ప్రత్యేకాలు	34. మానును
12. చేది	24. ఫలాలు	

ఉత్తరఖండము

పాశుపతాస్త్రరసము

శ్లో గంభకం తీక్ష్ణశాప్యం చ సువర్ణం కాంతలోహకమ్ ।
టంకణం గుళనేపాళం సైంధవం చ మనశ్శిలా ॥
విషం సమాంశం సంయోజ్య చిత్రక¹ద్రవ మర్చితమ్ ।
రేణుకూత్రేణ వటకా² ఛాయాశుష్కాం³శ్చ కారయేత్ ॥
రసః పాశుతాస్త్రో⁴తయం నన్నిపాతకులాంతకః ।

చనుకుదురుకు

దుష్టువు వేరును అవుపాలతో నూరి చన్నులకు పట్టించిన
కుదురు శమించును.

మరియొకటి

చాదరాశి ఆకును కలితో నూరి చన్నులకు పట్టించిన చను
కుదురు శమించును.

ఒడలపుష్టికి

గురుగు పువ్వు⁴లను ఎండించి చూర్ణము చేసి పుష్కార్క⁵మున
పాలతో నాలుగు దినములు సేవిం⁶చిన శరీరపుష్టి కలుగును,

తేలుకాటుకు మందు

1. నుశిలింగిరసము, 2. జిల్లేడుపాలు, 3. బ్రహ్మజేముడుపాలు
4. తిళ్ళపాలు, 5. పొడపత్రాకు రసము,

⁷ఈ రసములను మైనముతో గలిపి దాచి తేలు కుట్టినచోట
బూసి, కాచి, జిల్లేడుపాలను కిక్కుట్టినచోట ఒకచుక్కవేసి ¹³తిరిగి కాచ
వలెను

1. కారస
2. క్షేన
3. స్తే
4. లవ
5. బూజేరు

6. లు
7. ర్కానను
8. స్తే
9. ఒడలుపుష్టికివచ్చును
10. బా

11. యింతమట్టు
12. తిరుగాత్రేషి
13. కాచేది

స్త్రీవశ్యము

తాగోరిన స్త్రీ¹త్రోవలో నడచిన ఏడడుగులు నడవ నిచ్చి యేడవ అడుగులో ఆ స్త్రీ²హా³పమును వ్రాసి యోని వ్రాసి ఆ యోని⁴చిత్రములో సున్న మన్నును⁵చేతితో పట్టుకొని “సంకల్పితస్త్రీ యడుగు దాసిద్యధే వినియోగః” అని నూటయెనిముది మారులు జపించి ఆ స్త్రీ మరల రాగా గాలి యెగువను ఆ మృత్తికను⁶చల్లవలెను.

ఆ స్త్రీ య⁷టులనే ఆ క్షణ⁸ముననే పశిమగును.

తాళకశుద్ధి

తాళకమును రేకులుగ వలిచి, సున్నపునీళ్ళ లోను, ఉలవకట్టు లోను, గుమ్మడి పండ్ల ర⁹సములోను, కలి¹⁰లోను, చింతాకు ర¹¹సము లోను, ప్రత్యే¹²కముగ¹³ఊర బెట్టి¹⁴న ఖరాది దో¹⁵షములు చెడి, తాళకము శుద్ధి¹⁶యగును.

అప్తలోహశుద్ధి

శ్లో. తైలే తక్రకే గవా¹⁷ం మూత్రే¹⁸త్వారనాశే కుఘ¹⁹త్థకే ।

²⁰పత్రం వినిక్షిపేత్త ప్తం సప్తవారం పునః పునః ॥

స్వ²¹ర్ణాదిసర్వలోహానాం శుద్ధి²²రేవం న సంశయః ।

భస్మవిధి

మాక్షి²³కమును జెముఁడు బాలు పోసి నూరి శుద్ధిచేసిన పై వెండి రేకులకు బూసి పుటము బెట్టి²⁴న భస్మ²⁵యగును.

1. తెరువునడునగాయే

2. పు

3. లో

4. పుచు

5. లేడి

6. ప్తే

7. మండే

8. చ్చున

9. పాన

10. ని

11. సా

12. కాలు

13. పూ

14. తే

15. హ

16. అపు

17. న్మా

18. ఆ

19. ధ

20. భస్మానివేశయే

21. ర్నా

22. మే

23. ం

24. తే

25. హా

సువర్ణభస్మము

మణిశి¹లను సీసభస్మము²ను నిమ్మపండ్ల రశిసముతో³ కలియ నూరి
⁴దానిని శుద్ధిచేసిన బంగారపు రేకులకు బూసి పుటము పెట్టిన భస్మ
⁶మగును.

ఉక్కు భస్మము

శుద్ధిచేసిన ఉక్కును రాపొడిగ రాయించి ఆరాపొడిని కలుబంద
⁷రసముతో⁸ ఏడు దినములు మర్దించి, మర్దనకు ఒక పుటము చొప్పున
¹⁰ఏడు పు¹¹టములు ¹²వేసిన ఉక్కు భస్మ¹³మగును.

వంగ భస్మము

శుద్ధతగ¹⁴పు రేకు¹⁵లను తెచ్చి వేసి హరిదళ¹⁶ము మోడుగ వేళ్ళ
¹⁷ససముతో¹⁸ మర్దించి దానిని ఆరేకులకు బూసి పుటము¹⁹వేసిన భస్మ
¹⁹మగును

శుద్ధిచేసిన సీస²⁰పురేకు²¹లను తెచ్చి ఊడుగ వేళ్ళ ర²²సముతోను,
 జిల్లేడు పాలతోను, మణిశిలను నూరి ఆ సీసపురేకులకు బూసి పుటము
 పెట్టి²³న సీసము భస్మ²⁴మగును.

ఇత్తడి భస్మము

ఇంగిలీక²⁵మును చనుబాలతో నూరి²⁶శుద్ధి చేసిన ఇత్తడి రేకులకు
 జమిరి, దిసమునకు ఒక పుటము చొప్పున మూడు పు²⁷టములు వే²⁸సిన
 ఇత్తడి భస్మ²⁹మగును.

1. లా	11. టా	21. లువేసి
2. న్నూ	12. వేస్తేపు	22. సాన
3. సాన	13. ఊ	23. తే
4. ఆ	14. ం	24. ఊ
5. తే	15. కు	25. ం
6. ఊ	16. ం	26. అ
7. సాన	17. పోసి	27. టా
8. యే	18. నే	28. నే
9. నా	19. ఊ	29. ఊ
10. యే	20. ము	

ఇనుము భస్మము

ఇనుమును అడుగుడు ఆకు¹తాతితో రాచి ఆ రాపొడిని చిత్రమూ
లపు ర²సముతో మద్దించి పు³టములు వే⁴సిన ఇనుము భస్మ⁵మగును.

నేపాళశుద్ధి

శ్లో. తండులీకస్యయోశ్చాగదుగ్ధేక్షుత్ర్యక్షజైర్ద్ర)వైః ।

ప్రత్యేకం ⁶భావయే⁷త్తేన నేపాళం నిర్విషం భవేత్ ॥

చిట్టకూర రసము, కలుబంద రసము, మేకపాలు, చెరికకురసము,
నారికేళ⁹లపు కాయసింభు

వీటితో ప్రత్యే¹⁰కముగ నాలుకలు తీసిన నేపాళవిత్తులను ఉడి
¹¹కించిన నేపాళము విషముచెడి అమృతసమమై శుద్ధి¹²యగును.

ఈద్ర¹³వ్యములు తే¹⁴ని యెడల వేడకట్టిన ¹⁵ఉడికి¹⁶ంచిన శుద్ధి
¹⁷యగును.

వీర్యస్తంభనకు

రసము ¹⁸భాగము, గంధకము ¹⁹భాగము,

వీటిని బూరుగవేళ్ళ రసముతో ²⁰ఇరువదియుక్క దినములు
మద్దించి మానెడు ఆవునేతి²¹లో వండి గుంజా²²ప్రమాణము ఆవు
పాలతో బుచ్చు²⁵కొనిన స్త్రీలతో రమించ వచ్చును.

1. రాత

2. సాప

3. టా

4. సే

5. మా

6. శ్రీకన్యాశి వాదుద్గాది
క్షుత్ర్యక్ష జలావ్యతం

7. రిత్యకం

8. తస్మా

9. చ

10. డ

11. కాలు

12. నేపాళపువిత్తుల గొట్టి
అగర్లతీసి ఒక్కొక్క
టను ఒక్కొక్కతూరే

13. కిస్తే

14. అవును

15. ద్రవ్యాలు

16. కంటే

17. పు

18. తే

19. అవును

20. ం

21. ం

22. యిరువై

23. ని

24. మాత్రము

25. ంకే

యోని బిగువుకు

గోరింటను సమూలము¹గ దెచ్చి సీళ్ళు పోసి నూరి బొడ్డుమీద
బూసిన యోని బిగువగును.

మరియొకటి

ఉసిరిక వేరును తేనెతో గంధముతీసి బొడ్డున బూ³సిన యోని
బిగువగును.

నెరసిన వెంట్రుకలకు

చెంగల్వకోప్పును నేతితో యాబదియైదుదినములు నేసి⁴ంచిన
నెరసిన వెంట్రుకలు నల్లబడును.

మరియొకటి

వెంపలివేరును నూరి తలవెంట్రుకలకు బూ⁵సిన నెయ్యి తగ్గును,

నాభిలేపన⁷విరేచనయోగము

నేపా⁸ళమాలు తెల్ల గంటిన పువ్వుల రసము పోసి మద్దించి, బొడ్డున
బూ⁹సిన 10విరేచన¹¹మగును.

చన్నీళ్ళ¹²తో ప్రత్యాలన చేసికొనవలెను. వేడినీళ్ళతో స్నానము
చేసిన కట్టును.

మజ్జిగ అన్నము త్రి¹³నవలెను.

శీతల¹⁴విరేచన యోగము

ఉసిరకపప్పు, తా¹⁵డికాయపప్పు, కరక్కా¹⁶యతోలు, పేరామిదపు
ప¹⁷ప్ప 18పసుపు ఈ యైదు 19సహంశలుగ 22చేర్చి అన్నింటికీ సమముగ

1. నూనె
2. మెత్తితే
3. నే
4. నే
5. దిరుగును
6. నే
7. దిరుగును
8. భేది

9. శాలూ
10. నే
11. పా
12. మాను
13. పీరుముట్టేది
14. ప్లవైకిపోసుకుంచే
15. నేది
16. భేది

17. ండె
18. పప్పు
19. న
20. యా
21. సరిగా
22. బెట్టి

నేపాళమును ¹చేర్చి మొత్తమునూరి సెవగ గింజలంత వట్టికలుచేసి నీళ్ళు గాచి చల్లనార్చి ఆనీళ్ళలో గలిపి ³ఈయవలెను. నీడనే ⁴కూర్చుండ వలెను. ⁵విరేచనమును చన్నీళ్ళతో కాళ్ళుకడుగుకొనవలెను. వెచ్చని నీళ్ళతో స్నానము చేయవలెను.

పాముమందులు

పాతామూలప్రయోగము

పాతవేరును నేతితో నూరి త్రాగిన పాము విషము దిగును.

ఉర్లపాము కాటుకు

ధుత్తూరమూలప్రయోగము

ఉ¹⁰మ్మొత్తవేరును, నూరి మనిషి¹¹కైన యడల, కరచిన గంటు మీద పట్టిం¹²చవలెను. పుల్లపాము విషము దిగును.

ధాతకీరాజవృక్షమూలచూర్ణము

1. ఆరెవేరు, 2. రేలవేరు

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి దాచియుంచు కొనవలెను. పాము కరచినదని చెప్పువచ్చినవానికి, కొణిదెడు చూర్ణమును నీళ్ళలో గలిపి ¹³ఇచ్చిన కరిచిన వానికి¹⁴విషము దిగును.

పునర్ణవాదిచూర్ణము

1. గురిజేరువేరు, 2. గురి¹⁵విందవేరు. 3. దిరిశనపు వేరుతోలు,

1. పెట్టి

2. కా

3. యిచ్చేది

4. రుప్పజేది

5. పా

6. చూ

7. క్కునేది

8. శ్లకట్టును

9. స

10. హనును

11. న్మ

12. కాయనా

13. చేది

14. స

15. యిస్తే

16. కినిర్విచహాసు

17. జ

వీటిని సమాంశలు ¹చూర్ణము చేసి దాచి యుంచుకొని పాము
గతిచిన వానికి ³చిటికెడు చూర్ణమును ⁴కలిలో కలిపి ⁵ఇచ్చిన పాము
విషము దిగును.

చరాచరవిషములకు

త్రికటుకాదిచూర్ణము

1. త్రికటుకము, 2. ముసగవేరు, 3. కానుగవిత్తులు
4. పసుపు, 5. మానుపసుపు, 6. దూలగొండ విత్తులు,
¹⁰వీటిని నూరి నీళ్ళలో గలిపి ¹¹ఇచ్చిన పాము, తేలు, ¹²ఎలుక,
నల్లికళ్ళపాము. ¹³వీటి విషములు నివృత్తి యగును.

పొడపాము విషములకు అంజనము

గుంజాబీజాద్యంజనము

1. గురివింద గింజలోని పప్పు, 2. త్రికటుకము, 4. వెల్లులి
5. ఉప్పు,
ఇవి సమాంశలు వీటిని నూరి క¹⁴టిలో పెట్టిన పొడ¹⁵పాము
విషము నివృత్తియగును.

మరియొకటి

1. వెదురువేరు, 2. వస, 3. చంగల్వకోష్ఠ

వీటిని నూరి పూ¹⁶సిన పొడ పాము ¹⁷విషమున కలిగిన వాపు
వెట్టిమంట ¹⁹నయమగును.

1. పొద్దు	8. స	15. స్నూపెట్టితే
2. 8	9. బస	16. మసిర్విషం
3. సున్నవిడియంత	10. కోవిల	17. స్తే
4. గలి	11. యిలి	18. వాపు
5. యిస్తేనిర్విషమగును	12. యిస్తే	19. మానును
6. పా	13. యె	
7. స	14. పెట్టేవిషాలకు నిర్విషం	

ఈ మం¹దునే ²నస్యము చేసిన చచ్చినవాడై³నను బ్రతుకును.

పెనుపొడ కాటుకు

పునర్జన్మాధి నస్యము

పెనుపొడ గ⁴అచిన నిద్ర వచ్చును. మూర్ఛ⁵వచ్చును. అట్టే వాచును ⁶దానికి ⁷బౌషధము.

1. గలిజేరువేరు, 2. కొడిశవేరు, 3. జిల్లేడువేరు,

ఇవి సమాంశలు గోమూ⁸త్రముతో నరగదీసి నస్యము చే⁹సిన
¹⁰పెనుపొడ విషము ¹¹దిగును.

అర్తమూలనస్యము

తూర్పుకు బారిన జిల్లేడు వేరును పాచినిల్లతో నూరి పాచినిల్లలో గలిపి ¹²యిచ్చిన పొడపాము విషము దిగును.

పొడపాము వాపుకు

గొడ్డుకాకరదుంపను నూరి ఉసిరికకాయంత¹³ను వాచిన చోటున బూ¹⁴సిన వాపు మానును,

మరియొకటి

వ్రలిమిరి వే¹⁵రుతో గంధము తీసి ¹⁶వాచిన చోటున పూసిన విషము¹⁷వలన వాచి పగిలిన ¹⁸వాపులై నను ¹⁹నయమగును,

1. బె
2. స్యంచేత్తే
3. నా
4. రిసే
5. పో
6. అందుకు
7. అవు

8. త్రానరాచి
9. చేసే
10. ఆ
11. విర్విషం
12. యిసే
13. వాపున
14. సేమానును

15. రు
16. పూసే
17. ంచేత
18. వాపైనా
19. మానును

పొడకాటుకు నన్యము

1, ము¹నగవేరు, 2, మిరియాలు,

వీటిని కలితో నూరి నన్యము చే²సిన పొడపాము విషము దిగును.
ఉమ్మెత్తవేరు, పుట్టకూడు కందపిలకలు, ⁴వీటిని నూరి పొడపాము
నాపునకు బూసి⁵తను కట్టి⁷నను ⁸నయమగును,

పెనుపొడకాటుకు

ఎలుక పెంటిక⁹లను చూర్ణము చేసి శర్కరతో నీళ్లలో గతిపి
¹⁰చ్చిచ్చిన పెనుపొడవిష¹¹ము తగ్గును,

పెంజర వి¹²షములకు

కుందురు వే¹³ళ్లను చితుకగొట్టి ఆరసమును త్రాగించి, ఆపిప్పిని
క¹⁴ఱచినచోట పెట్టి కట్టిన పెంజర విష¹⁵ము దిగును,

ఆదివారము కఱచిన పాముకాటుకు

తామరశూంఘ, ¹⁶తామరదుంపలను సమూలము¹⁷గ నూరి
నన్యము చేసి త్రాగిం¹⁸చి క¹⁹ఱచిన ²⁰చోటున పూయవలెను.

సోమవారము కఱచిన పాముకాటుకు

విషధారి విత్తులను నూరి త్రాగిం²¹చి కఱచిన ²⁸చోటున పూయ
వలెను.

1. ను

2. నే

3. స్మ

4. న్నూ

5. న

6. నా

7. నా

8. మానున

9. సాన

10. లు

11. యివే

12. నిర్విషం

13. క్ష

14. ర

15. తే

16. మానున

17. దాని

18. న్నూ

19. చ్చి

20. ర

21. లబూసేది

22. క్షే

23. లబూసేది

24. క

25. చేపి

26. క

27. గ

28. చేపి

మంగళవారము కఱచిన పాముకాటుకు

దొంతిపట్టెడ చెట్టు సమూలముగ దెచ్చి, నూరి కఱచిన చోట
బూసి, నస్యము చేసి, త్రాగి¹చవలెను.

బుధవారము కఱచిన పాముకాటుకు

తిప్పతీగను నూరి త్రాగి²చి నస్యము చేసి, కఱచిన చోట
⁴బూయవలెను.

గురువారము కఱచిన పాముకాటుకు

గాడిదె గడపాకును నూరి కరచిన చోట బూసి త్రాగి³చవలెను.

శుక్రవారము కఱచిన పాముకాటుకు

ఆముదపాకు, ⁶ఆముదపువేరు,

వీటిని నూరి త్రాగి⁷చి నస్యము చేసి, కఱచినచోట పూ⁸య
వలెను.

శనివారము కఱచిన పాముకాటుకు

పైడి ఉ⁹మ్మెత్తను సమూలముదెచ్చి నూరి నస్యము చే¹⁰సి లోప
లకు ఇచ్చి పైని ¹¹పూయవలెను.

ఈ మందులు యేవారమునాడు గ¹²ఱచిన ఆ¹³వారపు మం¹⁴దునే
ఈయవలెను.

స్థావరజంగమవి¹⁵షములకు

శ్లో. స్థావరం జంగమం పై¹⁶వ కృత్రిమం త్రివిధం విషమ్ ॥

జద్దే తు స్థావరే ¹⁷శీఘ్రం వా¹⁸మ యేన్మదనాదినా ॥

1. బూసేది

2. నయిచ్చేది

3. యీ

4. చేది

5. నేది

6. న్మ

7. నేది

8. నికియి

9. నేది

10. యే

11. వారానదెచ్చిన

12. దేయిచ్చేది

13. హలకు

14. తి

15. త్మ

16. య

నాభి ముషిణి మొదల¹గు స్థావర వి²షములు పాము, తేలు, మున్నగునవి జంగమవి³షములు, చేసి పెట్టినవి కృత్రిమవి⁴షములు. ⁵ఇట్లు వి⁶షములు మూడు వి⁷ధములు,

చికిత్స

స్థావరవి⁸షములను మ్రంగపండ్లు మొదల⁹గు వాంతి ద్ర¹⁰వ్యముల చేత కక్కిం¹¹చవలెను.

విషము గ్రక్తివారికి

శ్లో. తస్మై వాంతాయ మతిమాన్ హరిద్రాకారభీంగుదమ్ ।

సింధువారకనిష్పావ¹² బాష్పికా¹³శతపర్వికా ॥

తండులీ¹⁴యకమూలాని కుక్కుటాండమ¹⁵వల్లుజమ్ ।

నావనాంజనసానేషు యోజయేద్విషశాంతయే ॥

విషమును గ్రక్కించిన తరువాత వారికి ॥

1. పసుపుగుండ,	2. కాకరవేళ్ళు,	3. వావిలివేళ్ళు
4. గారవేళ్ళు,	5. వెక్కుడువేళ్ళు,	6. దొగ్గలివేరు,
7. తెల్లగలిజేరువేరు,	8. చిట్టివేరు,	9. కారుగచ్చువిత్తులు,
10. కోడిగుడ్ల పెంకులు,		

¹⁶పీట్లను నూరి నన్యము చేసి అంజనము¹⁷చేసి లోనికి ¹⁸ఈయ వలెను. విషము ¹⁹దిగిపోవును.

1. యన

2. ష

3. ష

4. ష

5. కోడా

6. ష

7. ధా

8. ష

9. యన

10. వ్యా

11. చేది

12. భా

13. శ

14. వ్యా

15. ష

16. ఇష్టికూడా

17. పెట్టి

18. యిచ్చేది

19. మానుసు

శ్లో. తతః ప్రభాతే సత్కౌద్రం నూత్నతామ్ర¹జః వి²బేత్ ।

శుద్ధే హృది త³తః శాణం హేమచూర్ణస్య దాపయేత్ ॥

న సజ్జతే హేమ⁴సాంగే పద్మపత్రే⁵ంబు⁶వద్విషమ్ ।

జాయతే విపులం చాయుర్గరే ⁶ప్యేషవిధిః ⁷స్మృతః ॥

తరిరువాత పుదయముననే రాగి ⁹తాపాడి మాడెత్తు తేనెతో నాకించవలెను. ఆవెనుక బంగా¹⁰దభస్మమును యేడు చిన్నములు అడ్డి గెత్తు తేనెతో ¹¹ఈయవలెను. బంగారమును సేవించిన వారికి తామర సాకుసీర్ల నంటనల్లుగనే ¹²విషము శరీరమున నిలువదు. ఆయుస్సు ¹³వృద్ధి యగును.

చితాచైత్యదులలో సర్పదప్తునకు మరణము

శ్లో. చితాచైత్యప్రదేశేషు పక్షాంతే ఘణీవాసరే ।

పక్షమధ్యే నవమ్యాం చ త్రిసంధ్యే మధ్యరాత్రకే ॥

యామ్యా¹⁴భ్యే చ మఖా శ్లేషా ¹⁵విశాఖా పూర్వ నై¹⁶ముతే ।

నై¹⁷ముత్యాభ్యే ముహూర్తే¹⁸చ సర్ప¹⁹దప్తుః న జీవతి ॥

దుద్రభూమిలోను, రచ్చరావులలోను, పున్నమ, అమావాస్యల లోను, గ్రహణ దివసములలోను, అష్టమి, నవములలోను ²⁰ఉదయసంధి లోను ²¹సాయంసంధిలోను, మధ్యాహ్నకాల²²సంధిలోను అర్ధరాత్రి లోను యమన క్షే²³త్రమున కృత్తికా²⁶నక్షత్రమున మూలా నక్షత్రమున

1. జో

2. పా

3. తా

4. రా

5. ధ

6. హ

7. స్మృ

8. విషంగోన్నవారికిరేపాడి

9. రా

10. సేక్రక్కును

11. రంపాడి

12. సేవించేది

13. నక్షత్ర

14. కలిగి

15. శ్లే

16. మ

17. ద్వి

18. రు

19. రు

20. షు

21. దంష్ట్ర

22. రేవు

23. మాపు

24. ములను

25. త్రాన

26. కకు

మ¹ఖానక్షత్రమున ఆశ్లేష²నక్షత్రమున విశాఖానక్షత్రమున పాము
కఱచిన యెడల బ్రతకరు.⁴

సర్పదష్టునకు అరిష్టలక్షణము

శ్లో. శీతోత్సాహో ముహుర్మూర్ఛా శీర్షమాణోశిరోదఃపాః ।

⁷స్తబజిహ్వోఽసితాస్యాక్షః సర్పదోష్టో న జీవతి ॥

టీ. ⁹పాముచే కరవబడిన వాడు చల్లని పూర్వు గలిగి మాటిమాటికి
మూర్ఛ గలిగి జ్వహ్వా మ్రానుపడి ముఖము కన్నులు నల్లనై, వెంట్రు
కలు విరియబోను¹⁰కొని యుండిన యెడల బ్రతకరు.

ఉపక్రమనిరూపణము

శ్లో. అతోఽన్యథా తు త్వరయా ప్రదీప్తాంగారవద్భిషక్ ।

దంతస్యోపరి బద్ధీ¹¹యాచ్ఛతురంగుళతో దృఢమ్ ॥

¹²అందువలన వెంటనే, పాము కరచినచోటునుంచి 4. అంగుళ
ముల పైభాగమున త్రాడుతో గట్టిగ బిగించి కట్టి వేయవలెను.

శ్లో. ¹³స్థీవేదాచూష్య వస్త్రస్థ మృత్తికా భస్మగోమ¹⁴యమ్ ।

టీ¹⁵గుడ్డలో నలిబూడి¹⁶ద, మన్ను, ఆవుపేడ పెట్టి మూట కట్టి
ఆ¹⁷మూటను నోటిలో పెట్టుకొని చప్పరించి కరచిన గం¹⁸టుపైన ఉమ్మి
వేస్తూ¹⁹యుండవలెను,

శ్లో. సేవ్యచందనయు క్తేన²⁰తం సించేచ్ఛీతవారిణా ।

1. ఖాను

2. ను

3. ఖను

4. యాచెప్పినందులకు
పాముగరచెనామానదు

5. స్థీ

6. హః

7. స్తబ్జజిహ్వోఽసితాస్యా
క్షః

8. ప్ర్యో

9. సర్పదష్టమైనవారికి

10. కవుండెనానిలువడు

11. య్వా

12. పాముగరచిన వానికి

యిలుగాలినవలె బాంక

వేగిరం కాలుమీదు

నాలుగువేళ్లపొడవున

త్రాడుబిగించికట్టేది

13. ఆచూషే. పూర్ణవస్త్రాసన్

14. యైః

15. ప్రాతలో

16. దెగాని

17. గ్రాత

18. టినివుమ్మి

19. సచ్చేది

20. త

వట్టివేళ్ళు శ్రీగంధము వీటిని చల్లని నీళ్లలో గలిపి ¹అస్థిళ్లలో
గుడ్డను²తడిపి దేహమును తుడవవలెను,

ఉపక్రమ నిరూక్షణము

కాటు కనబడేని యెడల శర వేసి కాని కొమ్ముతో గాని జలగ
చేత గాని నెత్తురూ తీయ⁴వలెను.

పాము గఱచినవానికి ⁵ఉశీరాదిగణము మందులను నూరి
ఆరాతగా బూసి⁶న విషము ఎక్కదు.

శ్లో॥ అభ్యంతరం తు ప్రథమం వమయేన్మదనాదినా ।

లోపల⁷కు వెళ్లిన విషములను మ్రంగపండ్లు మొదలగువాంతి
ద్రవ్యములచేత వాంతి ⁹చేయించవలెను.

పాముకాటుకు పానాంజనన¹⁰స్వములు

శ్లో॥ శిరీషపుష్పస్వరసేన భావ్యం

సహస్రధాతూషణ¹¹శిగుసర్వపమ్ ।

ప్రయోజయేదంజనసాననస్యం

విమోహితానామపి సర్పదంశినామ్ ।

దిరిసెనవ్వుల రసము పోసి మిరియాలను మునగ విత్తులను, సర
సావాలను, నూరి త్రాగి¹²చవలెను. నస్యము చేయ¹³వలెను, ఒడ
లెరుంగని వా¹⁶డైనను కూర్చుండును.

1. బాతసుదేహము

2. దడిపేది

3. కానరాకున్నను

4. సేది

5. పు

6. నా

7. లోనికిగొన్నవిషాలకు

8. వ్యా

9. చేది

10. శ్యాలకు

11. కృత్యామరి చాంబుదా

వ్యాయం

12. బ

13. చేది

14. సేది

15. యైనా

16. బెలుసును

తేలుకాటుకు

శ్లో. హింగునా హరితాశేన మాతులుంగామ్లుకేన చ ।
లేపాంజనాభ్యాం గుళికా పరమం వృచ్చికాపహా ॥

ఎలుకకాటుకు

శ్లో. వల్కులో గిరికోలస్య బస్తమూత్రణ కల్కితః ।
పానలేపనయోర్యుక్తో మూషికావిషనాశనః ॥

ఊడుగ చెక్కను మేకపంచిము¹తో నూరి లోనికి గొన్నను,
పైన బూసినను ఎలుకకాటు నయమగును.

కుక్కకాటుకు చికిత్స

వెట్టికుక్క కరచిన కాట్ల²లో నేయిగాచి పోయవలెను.
ఉత్తర³పు దిక్కున పారిన ఊడుగవేరు చెక్కర⁴ము 1-పలము,
నెయ్యి ⁵1-పలము కలిపి త్రాగిన వెట్రి కుక్క విషము ⁷దిగును.

నఖ,దంతవిషములకు చికిత్స

1. గుమ్మడి వేళ్ల చెక్క,	2. ఇనుమద్ది చెక్క,
3. అకు జెముడు,	4. హంసపాది వేళ్లు,
5. పసుపు,	6. కావిరాయి.

ఇవి ⁸సమాంశలుగ ⁹పూసిన గోళ్ళవిషము, ¹⁰పండ్ల విషము
దిగు¹²ను.

వెట్టికుక్క మొదలగువాటి కాట్లకు

శ్లో. అర్కస్య దుగ్ధేన శిరీషబీజం

త్రి²ర్భావితం పిప్పలిచూర్ణమిశ్రమ్ ।

ఏహో²గదో హంతి విషాణ్యలర్క

భుజంగలూతోందురువ్యశ్చికానామ్ ॥

1. లో
2. నేది
3. ము
4. ఘం

5. ఘం
6. బుభుక
7. మానును
8. సరిగా

9. పూసే
10. డ్ల
11. మానును
12. భా

దిరిసనపు గింజలను, జెల్లేడుపాల¹తో ముమ్మారు భావన చేసి ఆవిత్తులపొడి విప్పులిపొడి ²పీటిని లోనికి గొ³న్నను పైన బూసి⁴నను వెట్టి కుక్క, నక్క, పాము, వలంది, ⁵ఎలుక తేలు, మొదలగు⁶ వాటి విషము⁷లు దిగును.

లోహసిందూరము

1. రాపొడి 2-వలములు, 82. గంధకము 1-తులము,
3. రసము 5-⁹చిన్నములు.

¹⁰ఈ మూడు వస్తువు¹¹లను నేరేడు చెక్కరసముతో ¹²మర్దించి పెంకులో జెట్టి పైన పెంకుమూసి చీలమన్న మెత్తి ఇంచుక ఎండించి మూరెడు ¹³గొయ్యి ద్రవ్వి అందులో పిడకలు పోసి పుటము జెట్టి తీసి ¹⁴దానిని కలబందర¹⁵ముతో మర్దించి ఒకపుటము కలగరాకు ర¹⁶సముతో మర్దించి ఒకపుటము, త్రిఫలకషా¹⁷యముతో మర్దించి ఒకపుటము, ఇటు¹⁸లనే మర్దించి¹⁹చుచు పు²⁰టము²¹వేసిన లోహము సిందూరించును.

ఈ సిందూ²²రమునకు అనుపానము

1. త్రికటుకము, 2. త్రిఫల²⁷ములు,
3. చిత్రమూలము, 4. విశంగాలు,
5. తుంగముస్తలు.

1. ను	10, ధూ	19, సాన
2. స్నీ	11, ఫలికి	20, సాన
3. స్నా	12, ంతుం	21, యాన
4. నా	13, చిగిన్ను	22, వలెమ
5. నా	14, యా	23, స్తూ
6. నా	15, దోయాలు	24. టా
7. యే	16, సాన	25, సే
8. యన	17. గుంట	26, రా
9. సాలుచూనును	18, దీనికిమర్దన	27, ం

ఇవి విశమాంశలు చూర్ణము చేసి ఒక సూపును చూర్ణములో
ఈ లోహసిందూరము ¹²-గ్రైన్లు గలిపి నేవిం²చిన కామిలపాండువు
కుష్ఠ ప్రమేహము, అర్భరోగములు ⁴నయమగును.

లోహసిందూరము

లోహ¹మును రాపూడిగ తాయించి గోమూత్రముతో ముద్దగ
దడిపి ఆ ముద్దను పెంకులో బెట్టి మీద పెంకు మూసి అయిదారు పిడ
కలు తాలిపెట్టి ⁷అందులో కాల్చి చల్లారింప తరువాత తీసి మరల గోమూ
త్ర⁹ముతో మర్దించి పు¹⁰టముపెట్టి తీసి, ¹¹కల్వములో మర్దించి¹²చవలెను.
ఈలాగుననే ఒక్కొక్కమారు మర్దించి¹³చి ఒక్కొక్క పుటము¹⁴చొప్పున
⁷పుటములు పెట్టవలెను. తరువాత ఆపునే¹⁵తితో మర్దించి రెండు పు¹⁶ట
ములు, కలగ రాకుర¹⁷సముతో మర్దించి²పు¹⁸టములు కరక్కాయరసముతో
మర్దించి⁷పు¹⁹టములు, తాడికాయ²⁰సముతో మర్దించి ²¹ఏడుపు²²టములు
ఉసిరికి పప్పు రసముతో మర్దించి రెండు పుటములు, నల్లేరు ర²³సముతో
²⁴ఏడు పుటములు, దుష్టుగు ర²⁵సముతో మర్దించి ²⁶ఏడు పు²⁷టములు
పసుపు ²⁸కపాయముతో మర్దించి ఏడుపుటములు, జిల్లేడాకు ర²⁹సముతో
మర్దించి ³⁰ఏడు పు³¹టములు, ఆడ్డనరపాకు ర³²సముతో మర్దించి ³³ఏడు
పుట³⁴ములు బోడగంధకాన ³⁵ఒక పుటము, అమలనారగంధకమున ఒక

1. రూకయెత్తు

2. నే

3. గా

4. మామరు

5. ర

6. జేసి

7. త్రాస

8. అది

9. నారింది

10. ఆమిదపుటాలు

11. త్రాస

12. టాలు

13. ఖాల్వాన

14. చెది

15. చెది

16. పెట్టేది

17. త

18. 2

19. సాన

20. టా

21. సాన

22. టా

23. సాన

24. యే

25. టా

26. సాన

27. యే

28. సాన

29. యే

30. టా

31. సాన

32. సాన

33. యే

34. టా

35. సాన

36. యే

37. టా

38. ర

పుటము వేసి ¹ఆఖరున కలుబంద ర²సముతో మద్దించి పుటము పెట్టిన లోహము సిం⁴దూరించును.

మర్దన చే⁵సిన కొలదియు గుణమధికమగును.

పదును లే⁶నియెడల నీళ్లు చల్లు⁷చూ పదును ⁸చేయుచూ మద్దించ⁹వలెను.

భర్తికి చికిత్స

మేక పాల¹⁰ను పులు¹¹పుతో విరిచి ఆ నీళ్లును త్రాగిన ¹²వాంతి విరేచనములు కట్టును.

వాతభర్తికి

నేయి, సైంధవలవణము, కలిపి ¹³ఇచ్చిన వాతచ్ఛర్ది నిలుచును.

మరియొకటి

తిప్పతీగ కొంతి, గరికి వేళ్లు, తుంగముస్తలు ఏలకులు మిరియాలు పేలా¹⁴లు, సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేనెతో¹⁵ నేవించిన వాతచ్ఛర్ది నిలుచును.

వైత్యచ్ఛర్దికి

శ్లో. లాజా ద్రాక్షా తుగాక్షీరీ మధుకం మరిచం కణా ।

లవంగం మధునా లీథం పిత్తచ్ఛర్దినివారణమ్ ॥

ద్రాక్షాచందనశీతం చ దాడిమం మధుసంయుతమ్ ।

పిబేత్తండులతోయేన పిత్తచ్ఛర్ది నివారణమ్ ॥

1, కడసారిని

2, పాన

3, చేను

4, ధూ

5, నేదిమరిపనికివచ్చును

6, నందుకు

7, న

8, స్నా

9, చేది

10. లు

11, సున

12, తే

13, వైత్యంగ్రక్కేదిపాకేది

మానుసు

14, యసే

15, మానుసు

16, వెయ్యలు

17, ప్లే

18, హారం

19, తీ

శ్లేష్మచ్ఛర్దికి

శ్లో. ఖదిరం రాజవృక్షం¹శ్చ పాతా పూతీక పిప్పలీ ।

²లాజాస్సశర్కరా లీథం శ్లేష్మచ్ఛర్దినివారణమ్ ॥

1. చంద్ర,	2. రేల వేరు,	3. పాత వేళ్లు
4. సరళ దేవదారు,	5. పిప్పలు,	6. పేలీలాలు,
7. పంచదార.		

వీటిని సరిగ చూర్ణముచేసి తేనెతో ⁴సేవించిన శ్లేష్మచ్ఛర్ది నిలుచును.

దోషచ్ఛర్దికి

శ్లో. కాశ్మీర్యం శర్కరాయుక్తం చందనోశీరపద్మకమ్ ।

ద్రాక్షామధుకసంయుక్తం సర్వచ్ఛర్దినివారణమ్ ॥

1. నేలగుమ్మడి,	2. పంచదార,
3. శ్రీగంధము,	4. పట్టి వేళ్లు,
5. పద్మకము,	6. ద్రాక్ష పండ్లు,
7. యష్టిమధుకము.	

వేటిని⁵సమాంశలు చూర్ణము చేసి పంచదారతో⁶ సేవిం⁷చిన సర్వచ్ఛర్దులు నయ⁷మగును,

సువర్ణమారణము

శ్లో. మృతం నాగం స్నహీక్షీరైరథ⁸వాష్టేన కేనచిత్ ।

పిష్ట్యా లేప్యం స్వర్ణపత్రం యథా⁹ గజపుట పచేత్ ॥

1, చంద

2, రా

3, వెయ్యలు

4, గొంటె

5, మానుసు

6, కశ్మీరం

7, సరిగా

8, నే

9, మానుసు

10, య

ఆదాయ పేషయేదష్టై¹స్సనాగం చాప్తమాన²తః ।

రుద్ధ్యా గజపుటే పా³చ్యం పూర్వవన్నాగసంయుతం ॥

⁴వనంపునః పునఃపాచ్య⁵మప్తథా మ్రియ⁶తే ద్రువమ్ ।

మరియొక విధము

స్వర్ణస్య ద్విగుణం నూతం యామమాష్టేన మర్దయేత్ ।

ఆరోటం నూక్షికం క్షిప్త్వా మూషాయాం స్వర్ణతుల్యకమ్ ॥

తత్పుష్టే మర్దితం హేమ తత్పుష్టే శుద్ధమాక్షికమ్ ।

ద్వయం సర్వసమం తం చ పృష్టే గంధం చ తత్సమమ్ ॥

సర్వం తచూర్ణితం దద్యాత్ భృత్యా మూషాం ధమేద్భృథమ్ ।

టంకణం శ్వేతకాచం చ భాగైకైకం ప్రపేషయేత్ ॥

ద్వితయం మధునా²జ్యేన మేళితం గోళకీకృతమ్ ।

ధాన్యాభ్రకస్య భాగైకమధశో³ర్ధ్వం చ దాపయేత్ ॥

నిరుద్ధ్యాం⁷తర్థమేద్దాధం మూషాయాం ఘటికాద్యయమ్ ।

నిరుత్థం జాయతే భస్మ తత్తద్యోగేషు యోజయేత్ ॥

మరియొక విధము

1. బంగారము,

2. సీసము.

వీటిని సరిగ గూడి, కరిగించి తీసి, రేకులుగ చేసి, మణిశిలను జముడు బాలతో⁶ మెత్తగ నూరి ఆరేకులకు బూసి పుటము¹⁰నేసిన బంగారము భస్మ¹⁴మగును.

పిప్పల్యాదిఘృతము

1. పిప్పళ్లు,

2. కొడిశపాలు,

3. ముయ్యాకుపొన్న,

4. కటుకరోహిణి,

1, తన్నా

6, ఆ

11, ధ

2, కం

7, య్య

12, లవే

3, బ్యాత్

8, ధ్వ

13, వేసే

4, ద

9, తి

14, యా

5, చాత్

10, త్తధ

5. మనుబాల వేళ్లు,	6. ఉసిరిక పప్పు,
7. నేల ¹ ఉసిరిక సమూలము,	8. మారేడు పండు,
9. శ్రీగంధము,	10. జాజికాయ,
11. వట్టి వేళ్లు,	12. ద్రాక్షపండ్లు,
13. అతివస,	14. కోలపొన్న వేళ్లు.

వీటిని ²ప్రత్యేకము ³పలము ⁴చూర్ణము చేసి పాలు ⁵శి2-పలములు నెయ్యి ⁶శి2-పలములు, కలయబోసి, చూర్ణములను పోసి మెల్లని మంట⁷తో నెయ్యి చిక్కవండి పంచదారతో బుచ్చు⁸కొనిన విషమ జ్వరము, హలీమకము, ⁹అరోచకము, తాపము, వాంతి, ఒరి తలనొప్పి తాప ఉష్ణ¹⁰లు, శమించును.

శర్కరాదిఘృతము

వీబులము పంచదారను ఒకద్రోణము ¹నీళ్లలో బోసి ²10¹ ద్రోణముగకాచి అందులోనెయ్యి ³శి2పలములు ⁴11పాలుశి2-పలములు పోసి కల్కద్ర⁵12వ్యములు త్రికటుకము నల్లజీలక⁶13ట్ట త్రిఫ⁷14లములు, మామిడి గింజలలోనిపప్పు.

¹⁵ఇవి ¹⁶ప్రత్యేకము 1-పలము చూర్ణముచేసి, ఆ నేతిలో బోసి నెయ్యి చిక్కవండి, దించి పిన్నపాపలకు అగ్నిబలము ననుసరించి లోనికి ఈయ¹⁹వలెను. తృష్ణాదాహవాతశిత్తకథహరము.

- 1, పు
- 2, కాలులెఖ
- 3, ర్నాలు
- 4, ర్నాలు
- 5, లు
- 6, మంచే
- 7, ఆ

- 8, ఉష్ణాలు
- 9, మానున
- 10, యిరస
- 11, అడ్డడు
- 12, పాలుసంఠి
- 13, వ్యా
- 14, ధ్ర

- 15, లా
- 16, యింత
- 17, మట్టుప్రత్యేగాలు
- 18, సత్యంకాలదినికడుపుకు
- 19, బెట్టేది

క్షుద్రాదిలేహ్యము

జ్ఞో. వ్యాఘ్రీశతం ¹స్యాదభయాశతం చ
 గ్రోణే జలే సంప్రపచేత్కషాయమ్ ।

తులార్థమా²నేన గుడం³ చ దత్వా
 పక్వా⁴భయాభిస్సహ ⁴తాభిరత్ర ॥

శీ⁵తే ఘృ ⁶తం మణ్మధు మ⁷ట్పలాని
⁸ఫలాని చ త్రీణి కటుత్రయ⁹ంచ ।

త్వక్పత్ర కైలాగురు కేసరా¹⁰ణి
¹¹పలం పలం చాత్ర వినిక్షిపేచ్ఛ ॥

క్షుద్రాదిలే¹²హ్యం కఫజాన్వికారా¹³ః ।
 సశ్వానకాసావపి పంచగుల్మాన్ ॥

హిక్మామురోరోగమరోచకం చ ।
¹³హన్యాత్సమిధం చ కరోతి వహ్నిమ్ ॥

¹⁴వాకుడు వేళ్లు ¹⁵100-పలములు నలయ¹⁶గొట్టి గింజలు తీసి
 దానితో ¹⁷100-కరక్కాయలు కలిపి ఒక ద్రోణము¹⁸ నీళ్లలోవేసి కషా
 యము బెట్టి ¹⁸పాదావశేషముగ చిక్కగాచి వడపోసి

మునుపు ఉడికిన కరక్కాయలను ¹⁹ఎండించి చూర్ణము చేసి ఆ
 కషాయములో పోసి పాతబెల్లము²⁰ 50-పలములు వేసి లేహ్యముగ కాచి
²¹త్రిఫలములు, త్రికటుకము లవంగపుచెక్క, పత్రికము, యాలకులు
 ఆగరుసారము నాగకేస²²రములు,

1, శ్యా
 2, త్రేణ
 3, డేన
 4, తా,
 5, నితే
 6, తే
 7, ట్ప
 8, ఫ

9, స్వ
 10, ణాం
 11, ఫ
 12, ఫ
 13, హ్వ
 14, అత్యాభివ్య
 15, వ్రా
 16, ఫ గం

17. అంతులో
 18. వేసివర
 19. ఘ
 20. డూమెడు
 21. లు రంయ
 22. ంఫ గంబ
 23. లా
 24. రా

ఇవి ప్రత్యేకము ¹¹-పలము చొ²ప్పున చూర్ణము చేసి వస్త్రగాలి
తము చేసి లేహ్యపాకము ³వచ్చిన, చూర్ణములను కలిపి దించి చల్లనాచ్చి
నెయ్యి⁴6-పలములు తేనె ⁵6-పలములు పోసి కలిపి యిచ్చి⁶న ఈ ⁷యోగ
ములో చెప్పిన రోగములు శమించును.

ఉల్లిలేహ్యము

1. ఉల్లి ఒక ⁸పలము, 2. త్రికటుకాలు మూడు పలములు
3. ఆవాలు, ఒకపలము 4. సైధవలవణము ఒక పలము
5. ఇంగువ ⁹ఒక పలం,

¹⁰వీటిని చూర్ణముచేసి ఉల్లిని నూరి ¹¹మిరియిన వాటిని చూర్ణించి,
ఈ ఔష¹²ధముల¹³ను అడ్డెడు నెయ్యిలో పోసి నెయ్యి చిక్కవండి ఈ
లేహ్యమును¹⁴ రెండు మావల ఎత్తు సేవి¹⁵చిన వాతాతిసారము కట్టును.

అష్టగుల్మచూర్ణము

శ్లో. వహ్నిమూలం చతుర్భాగం వడ్భాగం చ హరీతకీ ।
పిప్పలీ సప్తభాగం తు కుష్టమష్టగుణం భవేత్ ॥
త్రిపుతా నవ భాగం తు సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
బిడాలపదమాత్రేణ స¹⁶ర్విషా భక్షయేన్నరః ॥
అష్ట గుల్మం నిహంత్యాశు శూలానామపి వారణమ్ ।

నీలకంఠరసము

శ్లో. సూతం చ గంధకవిషం లోహం చిత్రకపత్రకమ్ ।
వరాంగరేణుకాముస్తా²⁶చైలాకేసరగ్రంధికమ్ ॥

1. కాలుషం	10. గా	19. ఆపు
2. లెఖను	11. మానును	20. ధా
3. ఘా	12. ఫం	21. లో
4. వస్త్రే	13. ఫ 3	22. మా ౨
5. ర్నాలు	14. ఫం	23. స్త్రే
6. ఫ ౭	15. ఫం	24. మూనును
7. ఫ ౬	16. ఫం	25. ఝణం
8. స్త్రే	17. యివి	26. ఏ
9. లందున	18. యా	

కటుత్రయం చ త్రిఫలా శుల్బభస్మ తక్షైవ చ ।
 ఏతాని సమభాగాని గుడం ద్వీగుణముచ్యతే ॥
 చణప్రమాణవటికాఁ ప్రాతరు¹తాయ భక్షయేత్ ॥
 అశీతిం ²వాతజాఁ రోగాఁ కఫపిత్తోత్తరం తథా ॥
 శ్వాసం కాసం క్ష³యం గు⁴ల్మం మేహం చ విషమజ్వరమ్ ।
 శ్రీ⁵ణాం ⁶చ గ్రహణీం శూలం శో⁶భం పాండుమస్మ⁷ద్గరమ్ ॥
 మూఢగర్భా⁸మివాతం చ ⁹సోన్మాదం కర్ణరోగ¹⁰కమ్ ।
 దారుణం రక్తవైత్యం చ ¹¹త్వపస్సారం చ విద్ర¹²ధిమ్ ॥
 అప్టోత్తరశతం వ్యాధీన్ ¹³హన్యాదత్ర స సంశయః ।

శ్రీసన్నిధి

అష్ట¹⁴దపుడె పెట్టిన గోడిగుడ్డులోని పుల్లటి ¹⁵చందమామ ¹⁶పడ
 కుండగ ఒకపాత్రలో వ¹⁷ంచి మిరియాలను నూరి ఆపుల్లటిలో గలిపి
 యి¹⁸చ్చిన శ్రీ సన్ని ¹⁹నయమగును.

పునర్నవామూలప్రయోగము

గలజేరువేరు ²⁰లావుపాటిటి తెచ్చి ²¹ఉప్పు మెత్తగా నూరి ఆవే
 దు²²కు పలచగా బట్టించి ఆవేరును కాలవేసి కాలగా తీసి చిదగ²³గొట్టి
 ఆ రసముతో పిప్పలిగలిపి ²⁴యిచ్చిన శ్రీసన్ని ²⁵నయమగును,

1. ధా	14. హంత్య	కొని విడియం చేస్తేను
2. ర్వా	15. డెట్టె	శ్రీ సన్నిమానును
3. యే	16. ంద్ర	22. కలవొంకవేరున్నాచింత
4. త్మ	17. రాకుండాను	గింజంప పిప్పిలిన్నీ చింత
5. శే	18. డి	గింజంత మిరియమున్నా
6. తు	19. సేను	నూరియిస్తే శ్రీ సన్ని
7. భ	20. కిమానును	మానును
8. ద్వశే	21. శేలవర్తిపోకలున్నా	23. వలమంటి
9. భవాటి	భాగడాకులున్నా	24. పు
10. ఉ	రాసున్నమున్నా విడి	25. న
11. యోః	యము చేస్తూ ఆందులో	26. నణచి
12. అభ	జిల్లేడువేరుచక్క చేసు	27. యిస్తేను
13. తి		28. మానును

హిరణ్యగర్భరసము

శ్లో. సువర్ణం రజతం తామ్రం ప్రవాళం పారదం సమమ్ ।
 గంధకం చ మనోగుప్తా తాళకం కటురోహిణీ ॥
 ఏతాని సమభాగాని ¹త్వజాదుద్ధేన మర్దయేత్ ।
 దినం పిష్టా తు మూషాయాం క్షిప్త్యా గజపుటే పచేత్ ॥
 సాంగశీతం సముద్భృత్య మర్దితం శ్లక్షణ్యచూర్ణితమ్ ॥
 అనుపానవిశేషేణ దేయం వల్లద్వయం తథా ।
 సర్వక్షయం ²సర్వవాతం గుల్మం చ గ్రహణీం జయేత్ ॥
 వాతపిత్తకఫద్వంద్వం పీనసం సర్వరోగజిత్ ।
 త్రిదోషజజ్వరం హంతి సన్నిపాతాదినాశసమ్ ॥
 రాజోపచారం కుర్వీత ³త్విచ్ఛానభ్యం ప్రదాపయేత్ ।
 హిరణ్యగర్భనా ⁴మాంసం వసిష్ఠేన ప్రకల్పితః ॥

ఇచ్ఛాభేది రసము

శ్లో. మరీచం టంకణం సూతం గంధకం విశ్వభేషజమ్ ।
 సమనేపాళబీజాని ⁵త్విచ్ఛానభేదిర ²సః స్మృతః ॥

1. మిరియాలు 2. వెలిగారము, 3. పాదరసము,
 3. గంధకము, 5. శొంఠి,

1. ఆ	తుల్యాస్యత మృదులత	నకానక్షసాశ్రం
2. దినేగజపుటే పాచ్యం	వంకుమార్దలే ర్వస్య	కృత్యకేరంది నాంజ్యే
మూషాంతప్రక్షిపే	పూతేన ర్వస్యంజనమాం	శుభిశుదు సయుతం ప్రాప్త
భిషక్	శాత్రే నయం సలితై	కాతేవ్వరాఖ్యాం
3. ఆశిర్వా	రాభివయేస్సప్తచారాన్	జిత్యాస్థాలోగ్ని మధి
4. మి	7. రంభాతో యైస్త్రీ	నిలకకమలజాన్వోశుజా
5. మో	వారాన్ తదను చపరి	గాన్ప్రధూతాం
6. మదనోద్రేకానకు	కామూలతో యైస్త్రీ	భౌడస్త్రీణాంసహస్రర
మృగమదపరికోతై రవం	వాలం కన్నీ రేణైక	మయతి మదనోద్రేక తీప్తం
భృంగబీజం పోస్తార్చి	వారాన్ విధిమధితే	రోతి
జంపవనాంత్రిక మశిత	తతోవయేతక్రమేణ	8. ఇ
తివాబ్ధిరీ మాపబీజం	కృత్వాసర్వాంసు తు	9. సా
కృత్యా స్సర్వాస్సు	ల్యాం న్యతిధవళసితామో	10. తా

ఇవి సమాంశలు, నేపా¹శములు² ఈ నాల్గింటికి సమముగ పెట్టి వేడినీళ్లతో³ మద్దించి సెనగగింజలంతేసి వటికికలు జేసి ఒక వటిక⁴ను వేడినీళ్లతో ఇచ్చిన విరేచనమగును.

హిక్కలకు ధూపము

1. ⁵సర్జరసము, 2. శ్రీగంధము, 3. గు⁶గ్గిలము,
4. ఆవుకొమ్ము, 5. మేకకొమ్ము, 6. కురువేళ్లు, 7. లవంగము,
8. వెలగ చిప్పలు, 9. కో⁷ష్ఠ్యపు, 10. తులసివేరు, 11. కుశదర్భ
వేరు, 12. అగరు, 13. గంధము, 14. నెమలిపు⁷రి ఈక,
15. గన్నేరు పువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు. ⁸పిటిని పొడిచేసి నేతిలో గలిపి ధూపము ⁹వేసిన హిక్కలు ¹⁰శమించును.

మరిచధూపము¹

మిరియపుపొడి ధూపము పెట్టి¹¹న అన్ని వెక్కులు ¹²నిలుచును.

నారసింహరసము

శ్లో. శు¹³ద్ధం విషం రసం గంధం టంకణం జాజికాఫలమ్ ।
మరీచం కణశుం¹⁴త్వా చ త్వమృతార్థం చ హింగుళమ్ ॥
ఏతత్సర్వం ఖల్వమధ్యే కుమారీరసమర్దితమ్ ।
¹⁵షండ్కో²పి పురుషాయేతోదరం గ్రంధిం చ నాశయేత్ ॥
గళరోగే¹⁶షు సర్వే¹⁷షు బాలపృథ్వే¹⁸షు శస్యతే ।
గర్భిణీనాం విశేషేణ తత్తద్రోగానుపానతః ॥
ఇచ్ఛాపథ్యం ¹⁹ప్రదేయం స్యా²⁰త్కామదం సిద్ధభాషితమ్ ॥

1. శా	10. రీ	పుదరం సర్వేణదంధినా
2. యా	11. ఆంతమాత్రము	19. ణ
3. ను	12. పెట్టితే	20. షాం
4. కా	13. మాను	21. యనేవితం
5. ం	14. పెట్టితే	22. ంరే
6. యిస్తేను	15. మానును	23. త
7. కించును	16. ధా	24. కా
8. జ్ఞ	17. త్యాశ్చ	
9. గ్ధ	18. శోషండ్కోపురుషాయేతే	

నాభిశుద్ధి

శ్లో, విషం గోమూత్రసంయుక్తమాతపే భావయేత్త్యహమ్ ।

నాభిని గోమూత్రమును ఒక కుండలో పోసి మూడు దినములు నానపెట్టిన శుద్ధి యగును.

నేపాశశుద్ధి

శ్లో, 4మాహిషేణ పురీషేణ యామమాత్రేణ పాచయేత్ ।

తత ఇక్షురసేనైవ డోలాయంత్రేషు పాచయేత్ ॥

త్రిఫలారసతోయే 7చ గోక్షీరేణైవ 8పాచయేత్ ॥

ఏవం నేపాశశుద్ధిః స్యాత్ మునిభిః 9పరికీర్తితా ।

బాలాతిసా¹⁰రములకు

శ్లో, దార్ద్ర హర్దిదా కుటజస్య బీజం

సింహీ చ యష్టి మధుకం చ తుల్యమ్ ।

క్వాథం 11బిజేత్తస్యగతే చ దోషే

సర్వాతిసారేషు చ 12బాలమాతా ॥

1. మానుబనుపు, 2. కొడిశపాలవిత్తులు, 3. వాకుడువేళ్లు,

4. యష్టిమధుకము,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని కషాయము బెట్టి తల్లికి యిచ్చిన బాలాతి సారము 14కట్టుచు.

1. ం

2. వా

3. నిస్తే

4. మహిషాయాం

5. ంతు

6. తో

7. ంవా

8. కారయేత్

9. కారయేమితం

10. రా

11. స్యతోస్త

12. సర్వనష్టః

13. యెత్తు

14. మానుసు

విల్వమూలాది కషాయము

శ్లో. విల్వం చ పుష్పాణి చ ధా¹తకీనాం

జలం చ లో²ద్ధో గజపిష్ప³లీ⁴చ ।

క్వా⁵థః⁶ ప్రపేయో మధునా చ మి⁷శ్రో

బాలే⁸షు⁹ హ్యతిసార¹⁰కే¹¹షు ॥

1. మారేడువేరు,

2. ఆరెపువ్వు,

3. కుడువేళ్లు,

4. లొద్దుగచెక్క,

5. గజపిష్పిల్లు,

ఇవి సమాంశలు. కషాయము పెట్టి, అష్టభాగావశేషముగ కాచి
యించుక తేనె⁷కలిపి తల్లికి⁸ ఈయవలెను.⁹ కొంచెము పిన్నపాపకు కూడ
పోసిన బాలాతిసా¹⁰రములు¹¹ కట్టును.

ప్రాతపుండ్రకు

1. గారీపాషాణము ఒకభాగము

2. ఉల్లిపాషాణము ఒకభాగము

3. మైలతుత్థము ఒకభాగము

1. జీలక¹²ట్ట, 2. చంగల్వకోష్ఠు ఈ రెండు నాలుగు భా¹³గములు.

మొదట జీలకట్ట, చంగల్వకోష్ఠలను చూర్ణము చేసి, గారీపాషా
ణము, ¹⁴ఉల్లిపాషాణము మైలతుత్థము వీటిని ¹⁵ప్రత్యేకముగ నూరి పై
చూర్ణముతో కలిపి

వావిలాకు రసము సో¹⁶లడు, కలగరాకు రసముసో¹⁷లడు, తెక్క
లాకు రసము సో¹⁸లడు, అడ్డసరపాకు రసము సో²⁰లడు, జిల్లేడాకు రసము

1. తు

8. త్రాగనిచ్చేడి

15. యి

2. నాం

9. గరి కెడు

16. ఒక్కక్కపాలు

3. వరేహేయ

10. రా

17. రె

4. యాజ్ఞాదతి

11. మానున

18. రె

5. నే

12. గ్ర

19. రె

6. వేరుకాజి

13. యీ

20. రె

7. శోని

14. బా గాలు

సో¹లడు, ఆముదము సో³లడు, ²కలిపి ⁴యెనిమిది జేడిగింజలను చితుక
కొట్టివేసి,

⁵పై చూర్ణములను అందులోవేసి తేనెపాకముగ కాచి ప్రాత
పుండ్లకు పట్టి⁷ంచిన ⁸నయమగును.

పులికోచవిషమునకు

కన్యకుమారివేరు, వార్ణావాలు వీటిని పుల్లకలితో నూరి యిచ్చిన
పులికోచవిషము దిగును.

మరియొకటి

గుల్లిఆకు, నూనె, మిరియము⁹లను

పుల్ల¹⁰గలితో నూరి యి¹¹చ్చిన పులికోచవిష¹²ము దిగును,

మరియొకటి

వెలగవేరు వర్ణావాలు పుల్లకలితో నూరి యి¹³చ్చిన పులికోచ
విషము దిగును,

మరియొకటి

పులికోచ కఱచిన తత్క్ష¹⁴ణమే రెండు వెలగకాయ¹⁵లను తిని
ఆ వెధలగకాయ బరికెతో గంధము తీసి గం¹⁷టుమీద బట్టించవలెను.

1. తె

2. తె

3. లోను

4. యె

5. ఆ

6. ర్ణాలను

7. స్తే

8. మాషను

9. అబ్రకనవో తవస్తువు

పంచగవ్యాల కలయరు

బ్బికేరునవనీతఆకు మా

నెడుపచ్చి

పాలుపోసిరుత్తేది బెల్లం

కుండేటి వెంట్రుకలుల

క్కగొంగలి

బొచ్చునూత్తాలై నచేం

తిమిలయివి ప్రత్యేం

పలం

లెఖ వెలిగారంభం యి

న్నిప్రత్యేగాలు వేసిరు

బ్బివెలిగోం

10. నూనె

11. గ

12. చేచ్చిది

13. కమానును

14. 3. చేచ్చిది

15. తాన్నె

16. లుతినేది

17. టి

వెలగకాయ తిన్న మ¹రునాడు కాని, నా²టిదినమేకాని పుట్టపాద
రును సమూలముగ పుల్లకలితో గ్రోక్కి లోని కీ³యవలెను. ⁴ఉప్పు,
పులుపు, నూనె, వర్జిం⁵చవలెను.

స్త్రీదోషమునకు

కాక రాకు రసము, చనుబాలు, శ్రీగంధము,

వీటిని కలిపి లోనికి యి⁶చ్చిన స్త్రీదోషము ⁷నయమగును

మఖశిరికి

కన్నె అరటిచెట్టుకు మంగళవారము నాడు, పాయసము, బెల్లము
నెయ్యి నై వేద్యము పెట్టి, బలియిచ్చి, దానివేరును తీసి, వెండితాయి
త్తులో పెట్టి, కట్టుకొనిన ముఖశిరి కలుగును, సర్వకార్యములు సిద్ధించును.

రక్తప్రమేహమునకు

ప్రత్తికకు ముద్ద నిమ్మకాయంత, మిరియపుముద్ద పచ్చిపోకంత
వీటిని మేకపాలతో కలిపి యి⁸చ్చిన రక్తప్రమేహము ⁹నయమగును.

ఇనమారు ¹⁰ఈయవలెను.

ఒడలు వాపుకు

ప్రత్తికకుముద్ద పచ్చిపోకంత, మిరియపుముద్ద పచ్చిపోకంత వీటిని
పచ్చి పాలతో కలిపి యి¹¹చ్చిప ఒంటివాపు ¹²తగ్గును.

మరియొకటి

సో¹³లడు ¹⁴ప్రత్తియాకురసములో మి¹⁵రియపుముద్ద పచ్చిపోకంత
¹⁶కలిపి ఇనమారు యి¹⁷చ్చిన ¹⁸ఒడలు వాపు ¹⁹తగ్గును.

పథ్యము చప్ప²⁰ని కూ²⁴రలను, జావను తినవలెను.

1. ంచ్చేది	9. ంమానును	17. మానును
2. ర్నాజే	10. హ	18. ఈఆ
3. జే	11. స్త్రీ	19. పెట్టి
4. వచ్చేది	12. మానును	20. స్త్రీ
5. పు	13. యిచ్చేసి	21. వంటి
6. చేది	14. అంతె	22. మానును
7. హ	15. లె	23. ని
8. స్త్రీ	16. స్త్రీ	24. రాగంజి వంటకంతిశేది

శుక్లస్తంభనకు

కోకితవేరు దెచ్చి యెండించి ఆవేరుతో మంచి గంధపు నీళ్లు పోసి గంధమును దీసి ఆ గంధములో కప్పసానగలిపి ప్రొద్దు గ్రుంకిన వెను వెంటనే కామ్యమునకు బట్టించి దానిమీద ఆకువేసి కట్టినది. ఆ వెనుక స్త్రీని బొందిన శుక్లము స్తంభించును.

చలినీళ్లతో కామ్యమును గడిగిన ఇంద్రియ స్థలము కలుగును,

కప్పసాన దీ¹యు విధము. రాత్రివేళ తిరిగెడు కప్పను బట్టిన దాని వీపుకు, తలకు నడుమున తెల్లని రేఖ కనుపించును. దానిని పిదిమిన ద్రవము శ్రవించును. దానిని పై గంధములో గలపికొనవలెను.

²బిడ్డలు బ్రతుకని స్త్రీలకు

తూర్పుకు బారిన చిట్టివొంక వేరును ఆదివారము నాడు త్రవ్వి తెచ్చి ³ఏడు మిరియపు గింజ⁴లను కలిపి ⁵నూరి ⁶బిడ్డలు బ్రతుకని స్త్రీలకు ⁷యిచ్చిన ⁸బిడ్డలు బ్రతుకుదురు.

స్నానము చేసి మందును త్రాగవలెను. ఇది సకలవిషహరము,

సకల విషహరము

గ్రహణము ⁹విడిచిన తరువాత గాని ఆదివారమునాడు గాని ప్రొద్దు గ్రుంక గాని పొడపత్రి వేరును త్రవ్వి తెచ్చి దా¹⁰చవలెను, ఆవేరును యించుకంత తిని, వేడినీళ్లు త్రాగిన ఆహారములోని వి¹³షములు నాభి మొదలగు విషములు తిరుగును,

1. నే
2. శ
3. బొట్టె
4. యే
5. లుపెట్టె

6. ఆ
7. స్త్రీ
8. బొట్టె
9. ఎవిడువగా
10. చేది

11. తేను
12. పా
13. లుగాను

ర క్తబాడెలకు

క¹న్నెమామిడివేరు చెక్క, శొంతి, మిరియాలు, జీలక²ఱ్ఱ, పిప్పిని
వెచ్చచేసి⁴అన్నిటిని కలిపి నూరి అటికెను కాలవేసి ఆ అటికలో ⁵ముం
దుగ గేదె పెరుగు పోసి ⁶ఆ వెనువెంటనే మందును బోసి యి⁷చ్చిన
ర క్తబాడెలు కట్టును,

మరియొకటి

తంగేడువేరు చెక్క, క⁸న్నెవేపవేరు చెక్క, ఆరెవేరు చెక్క,
ఇవి ప్రత్యేకము ఒక పలము చొప్పున ⁹మూడు అడ్డల పుల్ల కలిలో వేసి
అడ్డ¹⁰డు ¹¹మిగులువరకు ¹²కాచి గేదెపెరుగుతో కలిపి ¹³యిచ్చిన
ర క్తబాడె కట్టును,

పథ్యము గేదెపెరుగు అన్నము ¹⁴పెట్టవలెను,

అ జీర్ణ ని దా న ము

అజీర్ణసామాన్య లక్షణము

శ్లో. విబంధోఽతిప్రవృత్తిర్వా

గ్లానిర్నాదతమూఢతా ।

అజీర్ణ లింగం సామాన్యం

విష్టంభో గౌరవం భ్రమః ॥

-
1. శ్య	9. గాలు గంధంలెఖ	17. కులలుగక
2. ర	10. 3అడ్డల	18. తిప్పుగలిగెనేనితగిన
3. యివి	11. ంటె	19. చోట
4. కూడానూరి	12. కి	20. వలయునక్షరములువ
5. నుపె	13. మరిగించి	21. ర్లించిపెట్టుడీ
6. అవెనకతోడ	14. స్తే	22. సుకపురయినవారు సురు
7. స్తే	15. పెట్టేది	23. చిరముగ
8. శ్య	16. వ్రాతతప్పువలన నాచ	

1 మలబంధము, లేక అధిక విరేచనములు కలుగుట, అశక్తత వాతవైగుణ్యము, జీర్ణనమయమున వాతము కలుగుట, శరీరగురుత్వము, తలచుట్టుట ఇవి అజీర్ణ సామాన్య లక్షణములు.

అలసకనిరూపణము

శ్లో. ప్రయా²తి నోర్ధ్వం³ నాధస్తాదాహో⁴ న చ పచ్యతే ।

అమాశ⁵యే⁶లసీభూతస్తేన సో⁷లసకః స్ఫుతః ॥

⁶ తినిన యన్నము, వాంతియు గాక, విరేచనరూపముగను పోక, జీర్ణము కూడకాకుండ, ఆ మాశయములో నటులనే స్థంభించి యుండిన యెడల, దానిని అలసకాజీర్ణమని యందురు.

శ్లో. విశేషాద్దుర్చ⁷లస్యాల్పవహ్నీ⁸ర్వేగవిభా⁹రిణః ।

పీడితం మారుతేనాన్నం క్లేష్మణా రుద్ధమంత¹⁰రా ॥¹¹

అలసం క్షోభితం దో¹²మై¹³శల్యత్వేనైవ సంస్థితమ్ ।

శూలా¹⁴దీన్ కురుతే తీవ్రా¹⁵ం¹⁶శ్చద్వ్యతీసార వర్జితా ॥

ముఖ్యముగ, దుర్బలునకు, అగ్నిమాంద్యము కలవానికి, మల, మూత్రాది వేగములను నిరోధించువానికి, తినినయన్నము, వాయువువలన కఫమువలన, క్రిందిభాగమున, పైభాగమున, నిరోధించబడి, వాతాది దోషములవలన కలియబెట్టబడినదై, శరీరములో దూరి విరిగిపోయిన

1, అజీర్ణలక్షణం కడుపు కట్టినా కట్టును పారినా పారును బడలిక పుట్టిం చును వా యు వు చే త యె ణు క లే కు ం డా చెయునుకడుపుపుబ్బును దేహం ప్రేగైయుండును

2, ది

3, చా

4, చన

5, యా

6, భోజనం క్రక్కక పారక నడమ నెలచెనా ఆరగదు దేహము అలసటు బాం దించును దానిపేరు అల సకాజీర్ణమని చెప్పు దురు,

7, లా

8, ల్ప

9, వే

10, ర

11, కా

12, వేగాలు అడ్డు పెట్టిన వారికి లాచిలేని వారికి దీపను లేనివారికి మిక్కిల అన్నీ వా యు వు చే త నున్నా క్లేష్మం చేతలే వంటకం పొడుగబడుతే

13, క్లేశ్య

14, తే

15, ర్తి

16, ఉచర్యతే

బాణము మొదలైనవాటివలె, నొప్పి, తలతిరుగుట, కడుపు ఉబ్బుట, వణకుట, శరీరమును బిగబెట్టుట, జ్వరముకలుగుట, కడుపులో మందుట, దాహము కలుగుట, మూర్ఛను బొందుట, శరీరము బరునెక్కుట, మోట తడబడుట, ఉమ్మిడ్డారుట మొదలగు తీవ్రయుపద్రవములు కలిగిన దీనిని అలసకమని యందురు.¹

దండకాలసకలక్షణము

శ్లో. సఃఅత్యంతదుష్టాస్తు నోపా దుష్టామబద్ధ²కాః ।

యాంత³స్తిర్యక్త⁴నుం సర్వాం దండవత్త్వం⁵భ⁶యంతి చేత్⁷॥⁵

దండకాలసకం న⁸చు తం త్యజేదా⁹శుకారిణమ్ ।

వాతాదిదోషములు మిక్కిలి దుష్టములై, దుష్టమైన ఆమము వలన నిరోధించబడిన మార్గములు కలవై స్వభావసిద్ధమైన క్రిందు మీదు గమనమును విడిచి, అడ్డముగ నడక నారంభించినందు వలన, శరీరము, కట్టవలె స్థంభించును, దీనినే దండకాలసక మందురు, ఈ వ్యాధి శీఘ్రకాలములోనే ప్రాణాపత్తును కలిగించునది. గాన నిది చికిత్సవలన సాధ్యము కాదు,

ఆమవిషము

శ్లో. విరుద్ధాద్యశనాజీర్ణశీలిన్ విషలక్షణమ్ ॥

ఆమదోషం మహాఘోరం వర్జయేద్విషసంజ్ఞితమ్ ।

విషరూపాశుకారిత్వా ద్విరుద్ధోపక్రమత్వతః ॥

1, వాతపైత్యశ్లేషాలచేతతే
నంటకం ఘట్టి అవుతే
అలసటబొందించుదేహ
యాక్షం చూపుతే
కక్కక పారక
శూలల బుట్టిన వచ్చుతే

2, జం

3, తింర

4, వ

5, అలసకా జీర్ణం లెస్సీ
చడ్డఆమం మందుబుట్టి
నటువంటి వాత పైత్య
శ్లేషాలు శరీరాన
నల్లా వ్యాపించి శరీరం
స్థూలై పలుచుతే

6. స్తవ్య

7. శుకారిణం

8. కితి

9. టీకః అరకత భోజ
నము చేసినను విరుద్ధా
న్నాలు భోజనము చేసే
నను పుట్టిన అజీర్ణం
చంపును ఆదిదండకాల
సకా జీర్ణమని చెప్ప
దురు.

విరుద్ధాశనము, అభ్యశనము, వీటిని అభ్యాసముగ చేయువారికి, సదా అజీర్ణము కలవానికి, విషముతో సమానమైన, ఘోరమైన ఆమదోషము కలిగిన, దీనిని “ఆమవిష” మందురు. ఇది విషలక్షణములు కలిగి యుండుటవలన, శీఘ్రముగ చంపు స్వభావము కలిగియుండుట వలన, విరుద్ధోపక్రమముగ నుండుటవలనను, ఇది అసాధ్యము. ఆమమునకు ఉష్ణ చికిత్స, విషమునకు శీత చికిత్స సహజములు. ప్రస్తుతవ్యాధిలో ఆమోచిత ఉష్ణచికిత్సవలన, విషమునకు ప్రకోపము, విషోచితశీతచికిత్స, వలన ఆమమునకు ప్రకోపము కలుగును. ఇదే విరుద్ధోపక్రమము.

తఃచ్ఛికిత్స

శ్లో. అఘామమలసీభూతం సాధ్యం త్వరితముల్లిఖేత్ ।

పీత్వా సోగ్రాపటు²ఫలం వాఝ్యష్టం లవణాంబు వా ॥

అలసకాజీర్ణములో వస⁴కిప్పు మంగపండ్లు నూరి వేడి నీళ్లలో గలిపి త్రాగించి వాంతి చేయించవలెను లేదా⁶కిప్పు వేడి నీళ్లలో గలిపి త్రాగించి క్రిశించవలయును.

శ్లో. అనామ్యమానాస్యంగాని భృశం శిష్యిన్నాని వేప్తయేత్ ।

రూప్యనర్వ పనిర్గంధీఫలవర్తిం ప్రయోజయేత్ ॥

వాంతి అయిన వెనుక దేహములో వంగని అవయవములను కూచి⁹కప్పవలెను. మలము¹⁰బంధించినయెడల¹⁵మూర్కొండాకు,

1. విరుద్ధాలైన అన్నపానాదుల చేతను పుట్టిన ఆమదోషం విషస్వరూపమై యుండును. అది అసాధ్యముగనుగచికిత్స సేయకమానేది.

2. తచ్చి

3. పటుఫలం

4. వాక్యష్టం

5. జీర్ణానకు

6. పుష్ప

7. క్రక్కనీచ్చేది

8. ఉప్పు

9. యిచ్చేది

10. క్రిశించవలయును

11. భీన్నాని

12. కాచేది

13. దేహము కప్పేది

14. లబ్ధమాయెనా

15. మూర్కొండాకు

ఆవాలు వావిలాకు ¹వీటితో ఫలవర్తివి తయారు చేసి ఆసనములూ ఎక్కించవలెను.

శ్లో. శ్వేతం ⁴పానర్ణవం మూల⁵మాంజయేజ్వలఘ్నై తమ్ ।
ఇ⁶త్యశాంతే పార్ణి దాహః కారో వై ద్యేన ధీమతా ॥

తెల్లగలిజేడు వేరును సీతతో⁷నరగదీసి అంజనము పెట్టవలెను. ⁹ఇన్ని చేసినను తగ్గనియెడల మీ గాలుపైన చురక వేయవలెను.

శ్లో. తీ¹⁰వ్రార్నిరపి నాజ్ణే పిచేచ్ఛాలఘ్నమాపధమ్ ।
ఆమసన్నో²న¹¹లో నాలం పక్తుం నోషోష¹²ధాశనమ్ ॥

¹³అజీర్ణములో, తీవ్రమైన నొప్పి యున్నపుటికిని, ఆమపాకమునకు ప్రయత్నించకుండ, నొప్పిని మాత్రమే తగ్గించు మందును తినకూడదు. ఎందువలననగ, ఆమమువలన మండించియున్న జఠలాగ్నికి నోషమును, తినినమందును, ఆమమును ఈ మూడింటిని వచనము చేయు శక్తి లేనందువలన.

శ్లో. శాంతిరామవికారాణాం భ¹⁴వతి త్వపతర్పణాత్ ।
జీర్ణాశనే తు భైషజ్యం యుంజా¹⁵త్సన్నిభగురూదరే ॥
నోషశేషస్య పాకార్థ¹⁶మగ్నేః సంధుక్షః¹⁷యాచ ॥¹⁸

1. రసానసూరి వత్తినచ	10. కా శ్చ మ ద ము లు	దుకు భోజనం యెరింగి
మిరి	కాశ్చేది	పెట్టించేది.
2. ఆసనాన	11. ద్రా	15. రవిత్వర
3. యి	12. శో	16. స్త
4. పున	13. షేవిధాతనా	17. శే
5. లల	14. అజీర్ణముగానికి కూలిం	18. ఆమదోషానికు లంఘ
6. త్వ	చెనా శూలహారాలైన	పెట్టేది జీర్ణానకు పచ్చి
7. రాచి	ఔషధాలు యిచ్చేది	అజీర్ణానకు దున్నా దీప
8. శేదీ	ఆమశూలాయనాఆమం	నం లేక కడుపు కల
9. చూసుకుండెనా	పక్వానకు వచ్చేటం	వానికిన్నీ ఔషధం
		యిచ్చేది.

ఆముము వలన పుట్టిన వికారములు లంఘనమువలన శాంతించును. ఆహారము జీర్ణమైన తరువాత, నోషశేషమువలన, ఉదరము గట్టిగాను బరువుగాను నుండిన, ఆనోషశేషమును జీర్ణింపజేయుటకు, జఠరాగ్ని వృద్ధిబొందుటకొఱకు, మందును ఈయవచ్చును.

కాలశాకాదికషాయము

శ్లో. కాశశాకవిజయూమ్¹హకాషధైః

సాధితోదకమజీర్ణనాశనమ్ ।

పుండరీకనయనాంఘ్రిపంకజ² -

క్షాశనోదకమివా³శు కిల్బిషమ్ ॥

నోషశేషము పశిక్వమునకు వచ్చుటకు ⁴అగ్ని⁵దీప్తి ⁶కలుగుటకును కరివేపాకు కరక్కాయ శొంఠి వీటితో కషాయము బెట్టి ⁷యిచ్చిన శ్రీహరిపాదోదకసేవవలన పాశిపములు ⁸నశించునట్లు ¹⁰ఈ కషాయమువలన అజీర్ణము నశించును.

చిత్రకాదిచూర్ణము

శ్లో. చిత్రకాతి¹¹వి¹²షసాశనంయుతా

సాజమోదలవణా హరితకీ ।

శృంగిబేరసహితా చ పిప్పలీ

¹⁴మస్తుతక్రసలిలేన దీపనీ ॥

1. అగ్ని

2. చయ

3. హా

4. జా

5. క్వా

6. నా

7. ప్రబలమయ్యే

8. క్షే

9. పా

10. మాననట్లు

11. మానును

12. గ్ని

13. పా

14. మస్తుతక్ర తరుచోష్ణ

వారిశా

చూర్ణపానమున దీపనీ

దీపనం

1. చిత్రమూలము 2. అతివస 3. పాతవేరు 4. ఓమము
5. సైంధవలవణము 6. కరక్కాయ 7. శౌంఠి 8. పిప్పళ్లు.

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి పెరుగుమీడి నీళ్లతో గాని పుల్లని చల్లనీళ్లతో గాని లేదా వేడి నీళ్లతో గాని¹యిచ్చిన అజీర్ణము²తగ్గును.

భాషామోగము

1. శౌంఠి 2. పిప్పళ్లు, 3. చిత్రమూలము,
4. విశంకిగము, 5. నెమలుచెక్క, 6. కరక్కాయలు.

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి పంచదార పాకము బెట్టి అందులో ఈ చూర్ణమును బోసి ఉండలు గచ్చకాయలంతేసి జేసి ప్రతి దినము ఒక ఉండను⁴తినిన అజీర్ణము తగ్గు⁵ను.

అగ్నిముఖచూర్ణము

శ్లో. చిత్రకాతివిషాకుప్థం హింగు సౌవర్చలం వచా ।

మాగధీ పౌష్కరం భార్జీ యవానీ విశ్వభేషజమ్ ॥

యవత్కారం విశంగాని మరీచం గ్రంధి శౌండికమ్ ।

ఏతాని సమభాగాని సర్వైస్తుల్య హరీతకీ ॥

ఏతదగ్నిముఖం నామ చూర్ణమగ్నిముఖోపమమ్ ।

⁶శుంథ్యంబునా చోష్ణపై⁷త్యే ప్రాతః పీత్వా ఘృతేన వా ॥

హన్యాదజీర్ణ మానాహం జ్వరో⁸దావర్తకుండలీః ।

అర్శాం⁹సి గ్రహణీ¹⁰దోషం ప్రత్యాఘ్నానం చ దాదుణమ్ ॥

హిక్కాంశ్వాసం జ¹⁰యేత్కాసం దీప¹⁴యేచ్ఛ హుతాశనమ్ ।

1, నే

2, మానుసు

3, గా

4, దింఠె

5, మానుసు

6, చ

7, ర్జీ

8, రి

9, శా

10, తో

11, దా

12, శీ

13, యా

14, నం

వస్త్రహృన్నాభికోష్ఠా¹దిసంశ్రయం నోషనంచయమ్ ।
నిర్హరేద్వి²విధం చాన్నంభ³స్మీకుర్యా⁴చ్చ తత్ ఊణాత్ ॥

విషూచినిదానచికిత్సలు

శ్లో. వివిధైర్వేదనాభేదైర్వాయాద్విభృతకోపతః ।
నూచీభి⁵రివ గాత్రాణి విధ్యతీతి విషూచికా ॥
తత్ర శూలభ్రమానాహకంపస్తంభాదయో⁶నిలాత్ ।
పితౄజ్వరాతిసారాంతర్దాహాత్పలయాదయః ॥
కఫాచ్చర్ద్యం గ⁷గురుతా వాక్సంగ⁸ష్ఠీవనాదయః ।

విషూచిలో వాయుపువలన దేహము నొచ్చును. దేహమున సూదులతో బాడిచినట్లుండును. కడుపుకుట్టును. ⁷భ్రాంతి కలుగును. కడుపు ఉబ్బును. ⁸బడలు వణకును, దేహము ⁹స్థంభించును.

పిత్తమువలన ¹⁰జ్వరము వచ్చును, ¹¹విరేచనములు ¹²వెళ్లును. కడుపులో విదాహము ¹³కలుగును. దప్పి పుట్టును, ¹⁴మూర్ఛ కలుగును.

¹⁵శ్లేష్మమువలన ¹⁶వాంతి కలుగును. దేహము ¹⁷బరువెక్కును. మాటలు¹⁸తడబడును, ఉమ్ములు ఊడులు.

శ్లో. విషూచ్యామతివృద్ధాయాం పార్ష్ణి¹⁹దాహః ప్రశ²⁰స్యతే ।

²¹తదహశ్చోపవా²²స్యైనం వి²³రిక్త²⁴వదుపాచరేత్ ॥

విషూచి ముదిరినప్పుడు అరికాలి మడమ²⁵లలో²⁶చురకలు వేయవలెను. ఉపవాసము²⁷చవలెను. విరిక్తనకువలెనే ఉపచరించవలెను.

1, సంమహాంతం	11. చేకి	21. ల్లా
2, పపం	12. కడుపు	22. శ్య
3, స్మేత్క	13. పాదము	23. వ
4, క్ష	14. కలిగివుండును	24. సే
5. శే	15. ప్రలాపాలామును	25. ర
6. మ	16. శ్లేష్మానబుట్టినవిషూచికి	26, మధువా
7. ది	17. క్రమగ్రాస	27. లు
8. భ్రమబాటలాడును	18. గురువైయండును	28. కాస్తేది
9. తో	19. సహించవు	29. బెట్టేది
10. మానును	20. కలిగియుండును	

చికిత్స

పెద్దమానుచెక్కను నూరి పెరుగులో కలిపి కాచు ¹చూర్ణము
కలిపి ²ఈయవలెను,

విషూచిలో అంతర్దాహమునకు

చింతాకు రసములో నూనె కలిపి కాని కలపకనే కాని ఆ రస
మును తల⁴కు పట్టించి తరువాత బొడ్డున పట్టించి తరువాత అరికాళ్లకు
పట్టి⁵చవలెను.

విషూచిలో వాంతి దాహములకు

1. మారేడువేరు 2. దానిమ్మకాయ, 3. శొంఠి,

ఇవి వేసి కాచిన కషాయములో ⁶పేలాలు కలిపి కాచిన జావను
త్రాగించిన వాంతి దాహయు క్షమైన పిషూచి ⁷నయమగును.

అజీర్ణ లక్షణము

శ్లో. అజీర్ణస్య నిదానాని వక్ష్యంతే శాస్త్రనిశ్చయాత్ ।

అజీర్ణం ప్రథమం వక్ష్యే తదజీర్ణం చతుర్విధమ్ ॥

రసశేషం చ విష్టభం విధూమం చామసంజ్ఞకమ్ ।

రసశేషే శీర్షయన్ చ విష్టభే వాతవేదనాః ।

విదగ్ధే చామ్లగంధశ్చ హృషీమే స్యాదవిదగ్ధతా ॥

ఏవం చతుర్విధం ప్రోక్తమజీర్ణం చ భిషగ్వరై⁸ ।

చికిత్స

శ్లో. లంఘనం కార్యమామే తు విష్టభే ⁹స్వేదనం భృశమ్ ।

విదగ్ధే వమనం యద్వా యథావ¹⁰స్థం హితం భవేత్ ।

1, ఆమపానము

2, పెట్టియిచ్చేది

3, శే

4, నంటి

5, చేది

6, విదాహముగల విషూచి¹¹
మానును

7, లాజగంజిద్రాగనిస్తే

8, మానును

9, శ్వే

10, స్థం

ఆమాజీర్ణమునకు లంఘనము పె¹ట్టవలెను. ²విష్టబ్ధా జీర్ణములో కాపడము ³పెట్టవలెను. ⁴విదగ్ధా జీర్ణములో వాంతిచేయించవలెను. లేక రోగావస్థనెరింగి చికిత్స చేయవలెను.

క్రిమిలక్షణము

శ్లో. జ్వరో వివర్ణతా శూలం హృ⁵ద్రోగశ్చర్వనం భ్రమః ।

⁶భక్త ద్వేషోఽతిసారశ్చ సంజాతక్రిమి⁷లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

మోదుగింజ, ⁷ఓమము,

ఇవి సమాంశలు కర్ష మెత్తెనుండి ప్రాచీనీశ్లోలో గలిపి ⁸యుంచు కొని ⁹ముందుగ బెల్లమును దినిపించి ఆనెనుక మందు¹⁰ను త్రాగించ వలెను. క్రిములు పూడిపడును.

మరియొకటి

వాయువిశం¹¹గములు ¹²ఒకమాడెత్తుచుండి రస¹³మునుపిడిచి ¹⁴ఆ రసమునకు సమముగ కాక రాకు రస¹⁵మును కలిపి నూనె తగుమాత్రము గలిపి, యి¹⁶చ్చిన కడుపు¹⁷లోనున్న సూక్ష్మక్రిములు పూడిపడును.

రక్తపైత్య నిదానచికిత్స

శ్లో, ఉష్ణాష్టులవణక్షౌర¹⁸కటుభిః పిత్తదూషణైః ।

యక్ష్మ¹⁹ద్వ్యపా²⁰శ్రితం రక్త ²¹మూర్ధ్వం ²²చాధః ప్రవర్తతే ॥

1. ప్లేది	10. త్రాశేది	కలయదంచి పుండలు
2. కడుపు ఉబ్బుకు	11. గా	చేసుక తినేది తరచుగా
3. ముచిది	12. మా గం	విరోచనాలకు బుళ
4. చెడ్డత్రేసువులకు కక్కిం	13. ం	కునేది.
చేది ఈ క్రమాన	14. అందుకు	19. బ
5. దృచ్చరససం	15. ం	20. ద్వి
6. భు	16. స్తే	21. శ్రో
7. వో	17. సఉ	22. ంపు
8. ఆటువుంచి	18. సకలక్రిమి రోగాలవారి	23. బాధా
9. మునుపు	కిష్కి జిజిగంజ బెల్లము	

ఉష్ణద్ర¹వ్యముల చేతను, పులు²ప వస్తువులచేతను, ఉష్ణ తినుట చేతను, ³క్షారద్రవ్యములు తినుటచేతను, కా⁴రవ స్తువులను తినుట చేతను, పైత్యకరములైన పదార్థములనుతినుట చేతను, ⁵యకృత్తును ఆశ్రయించియున్న నెత్తురు ఊర్ధ్వాధో⁶ము⁷ఖములుగ ⁷స్రవించును.

శ్లో. వా⁸తాచ్ఛా⁹వారుణం రూక్షం శో¹⁰ణితం తను ఘే¹¹నిలమ్ ।

కఫతః స్నిగ్ధమాపాండు పిచ్చిలం బహి¹²శం బహు ॥

వాయువు వలన నెత్తురు నలుపు¹⁰గగాని యె¹¹ఱుపుగగాని సన్నపు నురుగు గలిగి, రూక్షమై యుండును.

శ్లేష్మమువలన నెత్తురు తెలుపు వర్ణము గలిగి మెరుగుతాకి చిక్కనై యుండును.

శ్లో. అథో¹²గ¹³మనిలాద్యాప్యం సాధ్యం శైష్మికమూర్ధ్వగమ్ ।

క¹³ఫానిలసముద్భూతం దుశ్చి¹⁴కిత్స్యం ద్విమార్గగమ్ ।

వాయువు వలన రక్తము ¹⁴అథోభాగముల ద్వారా స్రవించును, అది యూ¹⁵ష్మము, శ్లేష్మమువలన నెత్తురు ¹⁶ఉర్ధ్వావయవముల ద్వారా స్రవించును. ఒక్కసారె వాతశ్లేష్మములు ప్రకో¹⁷పి¹⁸చినయెడల ¹⁸నుభయ మార్గములద్వారా స్రవించును, అది అసాధ్య¹⁹ము,

చికిత్స

శ్లో, విధే²⁰యం రక్తపిత్తాదా యథాశక్తి విలంఘనమ్ ।

అథో²¹గే వ²²మనం శస్త్రమూర్ధ్వ²²గే తు వి²⁵రేచనమ్ ॥

1. వ్యా	10. దగిలి	19. క్రిందా మిదావెళ్ళు
2. సుల	11. జ్జి	20. ం
3. రాల	12. మానిలం యా	21. యా
4. రాల	13. ఘే	22. మ
5. ప్రేగులా గుండెలాను	14. క్రిందవేళ్ళు	23. ండో
6. ఖాల	15. ం	24. శే
7. వెళ్ళు	16. నోరవెళ్ళు	25. రో
8. తాత్యా	17. మ్మా	
9. హా	18. చెనా	

ఉత్తరేశాకు రసమును శర్క¹ర కలిపి త్రాగవలెను, లేదా అడ్డ సరపాకు రసములో శర్క²ర గలిపి యి³చ్చిన ఊర్ధ్వాభోగతమైన రక్త పైత్యము ⁴శమించును,

మరియొక విధము

మేడిపం⁵డ్లను గా⁶ని గుమ్మడి పం⁷డ్లను గాని ఖర్జూరపుపం⁸డ్లను గాని ద్రాక్షపం⁹డ్లనుగాని, ప్రత్యే¹⁰కముగ తేనెతో సేవి¹¹చిన యెడల రక్తపైత్యము ¹²శమించును,

లోధ్రాదిప్రయోగములు

లొద్ది, రేగు, నేరేడు, మొగలి, మామిడి, మద్ది, వీటి¹³పట్టలను ప్రత్యే¹⁴కముగ కాని అన్ని¹⁵టిని కాని త్రొక్కి రసము తీసి, మేకపాలు, తేనె గలిపి సేవించిన రక్తపైత్యము ¹⁶శమించును,

శంఖాదిప్రయోగము

శంఖము, పద్మపువేళ్లు, వీతచందనము, ప్రేంఖణపుపువ్వు, లొద్దుగచెక్క, కావిరాయి,

ప్రత్యే¹⁷కముగ బియ్యపు కడుగుతో నూరి, బియ్యపు కడుగులోనే కలిపి పంచదారతో ¹⁸కలిపి యిచ్చిన రక్తపైత్యము ¹⁹శమించును;

విశేషచికిత్సలు

రక్తపైత్యములో రక్తము ఆస²⁰నముద్వారా స్రవించిన రక్తాః సారచికిత్స చేయవలెను, నెత్తురు మే²¹ధ్ర²²మూర్గముద్వారా స్రవించిన

1. రాద్రాగే

2. రా

3. యిస్తే

4. మాను

5. డు

6. సీ

7. డు

8. సీ

9. డు

10. డు

11. డు

12. కాలు

13. చెనా

14. మానును

15. తోళ్లు

16. కాలే

17. కూడానే

18. మానును

19. కాలు

20. స

21. తోయిస్తే

22. చూసును

23. నానవెళ్లెనా

24. నేది

25.ందువెళ్ళెనా

పిత్తప్రమేహచికిత్స చే¹యవలెను, ముక్కునుండి నెత్తురు ²స్రవించిన దానిమ్మ పువ్వులను చనుబాలతోనూరి ఆ రసముతో నస్యము ³చేయవలెను. గరికవే⁴ళ్లను చనుబాలతో నూరి ఆ రసముతో నస్యము చే⁵యవలెను, ఉత్తరేణాకును చనుబాలతో నూరి నస్యము చే⁶యవలెను, మట్టిచిగుళ్ళను పంచదార వేసి నూరి ఆ రసముతో నస్యము చే⁷యవలెను,

అష్టపిత్తనిదానము

శ్లో⁸, ఆమ్లాద్ధారాష్టవమనం శిరో⁹ఽర్దిర్జ్వలితం వపుః ।

¹⁰అష్టపిత్తస్య లింగాని శ్లేష¹¹స్తృష్టా ¹²విమూర్చనమ్ ॥

తత్కృ¹³ప్రచ్ఛసాధ్యం ప్రత్యగ్రం దుశ్చి¹⁴కి¹⁵త్సృం పురాతనమ్ ।

పుల్లని తేనుపు గలిగి ¹⁶పుల్లని వాంతులు గలిగి తలనొప్పి గలిగి దేహమత్యుష్ణమై చెమట, దప్పి, మూర్ఛ ఈ లక్షణములు గలిగి యుం ¹⁷డిన యెడల అష్టపైత్యమని తె¹⁸లిసికొనవలెను,

అష్టపైత్యము ¹⁹నవీనమైన యెడల ప్రయాససాధ్యము. ²⁰పురాతనమైన యెడల అసాధ్యము.

చికి²¹త్స

రేలవేళ్లు, కరక్కాయ, పిప్పళ్లు చండ్రచెక్క ఇవి ప్రత్యేకము కర్ష మెత్తు. వీటితో కషాయము బెట్టి ²²ఇచ్చిన అష్టపిత్తమును హరించును

ముస్తాదికషాయము

1, ముస్తలు

2, అడ్డసరపాకు

3, పుసిరికపప్పు

4, సుగంధి వేళ్లు

1. నేది

2. వైశ్ణవా

3. నేది.

4. కు

5. నేది

6. నేది

7. కు
నేది

9. ఆ

10. ఆ

11. తృ

12. ది

13. స్ర

14. తృ

15. పులుసు గ్రమ్మచున్నా

16. జా

17. డెనా

18. తేతర్కాన

19. ప్రాతఃతగినా

20. తృ

21. రహ

22. స్తే

వీటితో కషాయము పెట్టి తోనికి పుచ్చుకొన్నను, అష్టపీతము¹ శమించును.

యవాదికషాయము

1. పొట్టదీసిన యవలు 2. ఉసిరికపప్పు 3. సుగంధివేళ్ళు

వీటితో కషాయము పెట్టి ఆ కషాయములో తేనెకలిపి సేవించిన² వెంటనే అష్టపీతము నశియమగును.

సామాన్యచికిత్స

పైత్య⁴హరములైన చికిత్సలను అష్టపీతమునకు చేయవచ్చును.

శీతపిత్తనిదానము

శ్లో, విస్తీర్ణైర్మండలైః కోలైః కంఠా⁵లైః శోణితప్రభైః ।

శీతపిత్తం విజానీయాత్తచ్చికిత్సితముచ్యతే ॥

విశాలముగను, గుండముగను, దురదకలిగి, యెఱుపు రంగు కలిగి యుండిన దద్దురులకు శీతపిత్తమనిపేరు,

చికిత్స

గుడూచ్యాదికషాయము

1, తిప్పతీగె 2, పనుపు 3, వేపచెక్క 4, దూలగొంఠివేళ్ళు

వీటితో కషాయము పెట్టి సేవించిన శీతపైత్య¹⁰ము నయమగును,

హరీతకీప్రయోగము

కరక్కాయ చూర్ణ¹¹మును తేనెతో¹² పుచ్చు¹⁴కొనవలెను,

1. మాను

2. తడవుల

3. మాను

4. రాలుకుచేసే

5. లై

6. నేది

7. జైక

8. నై

9. చాకిదూలలుగొంచున్న

యెఱ్ఱనైయుండును

10. ను

11. ం చూను

12. ం

13. గొనేది

14. నునేది

త్రివృతావ్రయోగము

తెగడ చూర్ణమును పిప్పలి శర్కరాసహితముగ పుచ్చు¹కొనవలెను,

ఖదిరప్రయోగము

చంద్రచెక్క కషాయ²మును తేనె, పిప్పలి కిక్కుపుకొని నేవి³చిన ⁴పెంటనే శీతపైత్యము ⁵నయమగును,

విభూతిధూలనము

శీతపి⁷త్తములో దేహమునకు విభూతిని పట్టి⁹చవలెను,

స్నేంధవప్రయోగము

వేడినేతిలో స్నేంధలవణము పొడి గలిపి దే¹⁰హమునకు బట్టించిన శీతపి¹¹త్తము ¹²శమించును,

తులసీ ప్రయోగము

తులసియాకు రసమును ¹³శరీరమునకు పట్టించవలెను

విసర్పచికిత్సాతిదేశము

విసర్పచికిత్సను శీతపి¹³త్తమునకు చే¹⁴యవచ్చును,

అస్ప¹⁵గ్దరనిదానము

శ్లో, అపత్యమార్గ¹⁶గం స్త్రీణాం రక్తపిత్తమస్పగ్దరమ్ ।

తదేవ ప్రదరం ప్రోక్తం క్రియా కార్యైః స్రవై¹⁷ త్తీక్తి ॥

స్త్రీలకు రక్తపైత్యము యోని¹⁸మార్గముగ స్రవించినయెడల రక్తప్రదర మనిపించుకొనును, ¹⁹దానికి రక్తపిత్తచికిత్సను చే²⁰యవలెను,

1. ం

2. పెట్టు

3. చేది

4. తడువుల

5. హాన

6. తానకు

7. హాన

8. చేది

9. హాన

10. మాను

11. ఒడలబట్టిచేది

12. తా

13. నేది

14. గ్ధ

15. త్యగ్

16. కం

17. నా

18. అందుకు

19. నేది

చికిత్స

శిలాజతుప్రయోగము

శిలాజతు బియ్యపు కడుగు¹తో నూరి శర్కర గలిపి సేవి²చిన,
ప్రదరము³ నయమగును,

గైరికాది ప్రయోగము

1, మంచి కావిరాయి 2, నేరేడుచిగుళ్ళు 3, కలువదుంప
4వీటిని బియ్యపు కడుగుతో నూరి బియ్యపుకడుగు⁵తోనే⁶ తేనె
గలిపి సేవించిన ప్రదర⁷ము నయమగును,

వీటిని కలువదుంప పాలు బోసి నూరి⁹ పొత్తిగడుపున ఆరారగా
బట్టి¹⁰ంచవలెను,

ముద్గపర్ణితైలము

కాదుపెసర రసము¹¹ ఒకప్రస్థము, నూనె¹² ఒకప్రస్థము, నూనెకు
¹³ఎనిమిదవ భాగము కాదుపెసర వేళ్లచూర్ణమును కల్కముగ గలిపి
నూనెకుసమభాగము పాలు గలిపి వండిన తైలమును దూది¹⁴కి బట్టించి ఆ
దూది¹⁵ని యోనిలో బెట్టిన¹⁶ స్రావము తగ్గిమ్మదనువై సుఖ¹⁷ముగనుండును
శ్లో, అస్మద్దరే రక్తపితై కామిలాయాం హలీమకే ।

చూర్ణమేలాదికం శస్త్రం ద్రాక్షా¹⁸ద్యం చందనాదికం ।

లేప¹⁹నం చంద²⁰నం చర్చా భోజనే దుగ్ధమా²¹జకం ।

ప్రద²²రమునకు, రక్తపై²³త్యమునకు కామి²⁴లకు, హలీమ
²⁵కమునకు,

1. న	10. చెది	19. ద్యా
2. చె	11. న గ	20. నా
3. మాను	12. సం	21. నే
4. యివి	13. దో	22. యలు
5. న	14. యజ్ఞేళ్లు	23. రా
6. నేనేదెతు	15. సరి	24. త్యా
7. యమాను	16. ని	25. నలా
8. గడ్డ	17. నెత్తురుమాని	26. కా
9. కి	18. మైయు	

1. ఏలాదిచూర్ణము, 2. ద్రాక్షాదిచూర్ణము, 3. చందనాది చూర్ణము ఈ మూడింటిని ఉపయోగించుట మంచిది.

శ్రీగంధమును పూసు¹కొనవలెను, మేకపాలు అన్నము భోజనము ²చేయవలెను,

ధాత్రీపుత్రము

ఉసిరికకాయల రసము, నేలగుమ్మడిదుంప రసము,

పిల్లి తేగల రసము, చెఱకు రసము. గుమ్మడికాయ రసము,

ఈ ఐదురసములు ప్రత్యేకము ⁶బిక్కొక్క ప్రస్థము, ఒకప్రస్థము నెయ్యి, ⁷ఒకప్రస్థము ⁸పాలు, ద్రాక్షపండ్లు, యష్టిమధుకము, శ్రీగంధము.

⁹పీటిని నేతికి ¹⁰ఎనిమి¹¹దవ భాగము¹²కలకముగ బెట్టి కాచిన నేతిలో శర్కను గలుపుకొని పేవించిన ప్రదర ¹³నయమగును.

కామిలానిదానము

శ్లో. దగ్ధమాంసరుధిరా¹⁴తిపిత్తతః

కామిలా భృశతృషా విదాహినీ ।

పీతనేత్ర¹⁵మలవ¹⁶త్యుపేక్షయా

శ్లో¹⁷ఫయుగ్భవతి కుంభకామిణా ॥

అధికమైన పైత్యమువలన నెత్తురున్నా, మాంసమున్నూ ఉడికి దేహము దిగుగు¹⁸ట ¹⁹తాపకములు కలుగుట ఇవి కామిల.

1. యీరెండు మంచివి

2. కునేది

3. నేది

4. ముపుట్టున

5. మాను

6. ౦

7. గామిలానకు కన్నులు

యెఱ్ఱవై నాను యెఱ్ఱని

మూత్రము విడిచి నా

దీపనం చెడ్డా చంపును

8. లను

9. శో

10. నానకిచ్చెచ్చేది

11. అంఘకు

12. గాయిచ్చేది

13. రేపాడివేళ

రోగలక్షణములు. ఇదియె ఉపేక్షవలన కన్నులు పచ్చబడి
దేహము శోషించి వాపు కలిగి కుంభకామిలగ మారును.

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. కామిలా హంతి రక్తాక్షం రక్తమూత్రం ⁴హతానలమ్ ।

కామిలావ్యాధిలో కన్నులు ఎఱ్ఱబడి, మూత్రములో యెఱుపు
రంగు కలిగి జీర్ణశక్తి తగ్గిన యెడల, అసాధ్యమని యెఱుంగవలెను.

చికిత్స

కామిలా⁶వ్యాధిలో మొదట వి⁶రేచనము చేయించ⁷వలెను. వి⁶రే
చనమునకు త్రిఫలకషాయమును గాని తెగడ చూర్ణమును గాని శర్కర
సమేతముగా ⁸నివ్వవలెను. ఆ వెనుక వేపచెక్క రసమును గాని తిప్పతీగ
రసము ఉదయముననే గాని చారెడు రసము¹లో తేనె ²కలిపి పుచ్చు
కున్న కామిల తగ్గును.

పిప్పిలికుంఠీ ప్రయోగములు

శ్లో. సమాగధం సవిశ్వం వా గోక్షీరం కామిలీ పిబేత్ ।

కాలపాశగతో ⁴వా పి²పున⁵రాప్నోతి జీవితమ్ ।

1. ం

2. లో

3. మానుసు

4. యముడుత్రాట గట్టినను

విడుచును

5. లా

6. ర్లభతి

7. అయిదు కుంచాలు

8. న

9. న

10. ఇవి

11. ధో

12. ంగా

13. మానుసు

14. తి

15. పి

16. ద్యు

17. భ

18. చున్నా

19. పాలతోడను

కతకప్రయోగము

ఇందుగ గింజ¹ను చలినీళ్లలో నూరి అందులో శర్కర² కలిపి చలినీళ్లలోనే కలిపి ఐదు³ దినములు త్రాగి⁴న కామిల తగ్గును.

నాభిశంఖ ప్రయోగము

మాడెత్తు నాభిని మాడెత్తు శంఖమును మేకపాలలో కలుపుకొని త్రాగిన ఆక్షణమందే కామిల⁵నయమగును.

శ్లో. కామిలాయాం పాండుగదే మాహిషం తక్రమిష్యతే ।

ఉదుంబరాదిపల్లవలేపనము

1 ⁷మేః మొగ్గలు, 2 ⁸రావి మొగ్గలు, 3 మజ్జి మొగ్గలు,
4 వెలగచిగుళ్లు వేప 5 చిగుళ్లు, 6 మున్నలు, 7 శ్రీగంధము,

⁹పీటిని పాలు పోసి నూరి తల¹⁰కు దేహమునకు బట్టించుకొని
¹¹ఉదయముననే స్నానము చేసిన ¹²నయమగును.

బిభీతకపూజ

ఉదయముపూట తాడిచెట్టుకు ప్రదక్షిణము చేసి ద¹³ండము పెట్టి బెల్లము అన్నము నైవేద్యము పెట్టి ప్రార్థించిన కామిల నయమగును.

త్రిలోహవలయరక్ష

¹⁴పైన చెప్పినవిధముగ చేసినను కామిల¹⁵తగ్గుని యెడల బంగార పెండి, రాగి, ¹⁶పీటిని కరిగించి వలయా¹⁷కారముగ చేసి దానితో చేతి మణికట్టు ఘుటికల మీద రక్షలు పెట్టవలె¹⁸ను.

1. లోహేశం

2. తోటి

3. నా

4. తే

5. మానును

6. తే

7. ం మానును

8. నై

9. యివి

10. ను

11. రేడిస్థానము చేసేది

12. ము మానును

13. కేపాడికేశ

14. ణ్ణం

15. వంటకము

16. ం మానును

17. ఇన్నిగుణాల

18. మానదాయనా

19. కరిగినది

20. ం

21. ప్లేడి

అంజనములు

కామి¹లలో తుమ్మిళకు రసముతో అంజనము చేయవలెను.
లేదా

పసుపు, కావితాయి, ఉసిరిక పప్పు

వీటిని ²అరగదీసి³అంజనము చేసిన ⁴శమించును.

నస్యము

⁵ఎండిన జేదుబీరకాయల బాడితో నస్యము⁶చేసిన కామిల
⁷నయమగును.

పాండునిదానము

శ్లో. తీక్ష్ణామ్లవణ తూరోమృత్తికా²తిని³పేవణాత్ ।
దుష్టైర్దోషైః పృథక్సర్వైః పాండురోగశ్చతుర్విధః ॥

పాండుసామాన్యలక్షణము

నిస్సారతా²తినిష్ఠ్యూతి శ్రమశూలాక్షి¹⁰శూనతా ।
థాతూనాం శిథిలత్వం చ సామాన్యం పాండులక్షణమ్ ॥

అసాధ్యలక్షణము

థాతుక్షయసమాయుక్త¹¹శ్చర్దిశో¹²ఘాద్యుప¹³దృతః ।
వీరభావసమాలో¹⁴క్తి పాండురోగీ త్యజేత్తనమ్ ॥
నాసికాస్రతరక్త¹⁵స్త్రు మేహీ పాం¹⁶డ్వామయీ క్షుయీ ।
సద్యో విముంచతి ప్రాణాన్¹⁹సత్యమేతన్న సంశయః

1. లాకు

8. మానుసు

15. కృ

2. ం కన్నులు పెట్టెని

9. సు

16. స్య

3. రాబి

10. వేశనాత్

17. దుమయి

4. కన్నుల పెట్టితే

11. కూల

18. యీ

5. మానుసు

12. ంఛ

19. ం

6. యె

13. భా

7. చేస్తే

14. ద్రవః

చికిత్స

పాండురోగికి విధ్యుక్తము¹గ² వసున, విలేచనములను చేయించవలెను. ఆవెనుక కల్యాణఘృతమును లోనికివ్వవలెను.

1 త్రిఫలచూర్ణము,

2 కానుగ చూర్ణము,

3 చిత్రమూలపు చూర్ణము,

4 నల్ల వుప్పివేరు చూర్ణము

వీటిని సమాంశలు గూర్చి లోహభస్మమును ఆచూర్ణములతో గలిపి మేక చల్లతో ఒక మండలము సేవిం³చిన పాండురోగము⁴ నయమగును.

గోమూత్రము⁵లో భావన చేసిన మాండూరమును మేక పాలతో సేవిం⁶చవలెను. లేదా ఆవుపాలతో సేవిం⁷చవచ్చును.

లేదా శోంఠి, చిత్రమూలము వీటిని చూర్ణము చేసి మండూరమును గలిపి మేక చల్లతో సేవిం⁸చవలెను.

లేదా గోమూత్రము కరక్కాయలపొడి మండూరము కలిపి సేవిం⁹చవలెను.

¹⁰ఈక్రమ¹¹ముగ మండల¹²ము సేవిం¹³చిన పాండువు ¹⁴నయమగును.

భృంగరాజమండూరము

కుంచెడు ప్రాత చిత్తైపుపొడిని తూమెడు గుంటకలగరాకు రస¹⁵ములో భావన చేసి¹⁶రసము ఇంకిన తరువాత ఆచూర్ణము¹⁷నకు సమము బెల్లము తేనె గలుపుకొని ప్రతిదినము కర్ణమెత్తు ¹⁸వొప్పన ఒక మండలము సేవిం¹⁹చవలెను. పాండు, క్షయము, ²⁰ఇవి నయమగును.

1. గాను

9. చేది

17. ం చల్లకొంచున్నా

2. కక్కాపారని

10. చెది

18. అంతా యిగరవేంచేది

3. చేపిది

11. చెది

19. ర్ణా

4. న్నా

12. యీ

20. సరి

5. స్తే

13. మాన

21. లెఖ

6. ం మాను

14. ం వలసినందున

22. చెగి

8. త్రాన

15. స్తే

23. మానును

7. చేది

16. మానును

నవాయనము

1. త్రికటకము, 2. చిత్రమూలము, 3. వాయువిశంగములు
4. త్రిఫలములు. 5. తుంగము స్తలు,

¹వీటిని చూర్ణము చేసి ఇందుకు ²సమభాగము లోహభస్మమును గలిపి నిత్యము ⁴ఒకతులము ప్రకారము మజ్జితో ఒక మండలము ⁵సేవించిన పాండుశో⁶ఫ ⁷నయమగును.

తక్రాయఃప్రయోగము

⁸గేదెపాలిలో యినుప రాపొడిని పోసి కాచి, తోడుపెట్టి ఎప్పుటిదప్పుడే పుచ్చుకొ¹⁰న పలెను. రాత్రి పెట్టినది మదనాడే ఉపయోగించవలెను. మూడవనాడు ఉపయోగించకూడదు. ఈ ¹¹విధముగ ¹²నెలరోజులు సేవించిన పాండురోగము¹³నయమగును. నల్లగులువ ¹⁴పంటి శ్యామ వర్ణము కలుగును.

క్షయనిదానము

శ్లో. త్రివిధైః స్యాత్ క్షయో దోషైర్ద్వైర్ద్వోపచతుష్టయాత్ ।

¹⁵ఓజః క్ష¹⁶యాజ్వేగరోధాత్సహసాద్విషమాశనాత్ ।

¹⁷ఓజోధాతుక్షయము, మలమూత్రాది వేగములను నిరోధించుట వలన, శక్తికిమించిన పనులను జేయుటవలన, విషయములైన భోజనము

1. గా	12. నేది	21, యో
2. లా	13, దినాదినానికే గా ని	22, విరుదాలయిన ఆహార
3. యివి	మాడోనాటికి కొర	విహారాలచెతను వాతాది
4. సరి	గాదు	దోషాలు ప్రకోపించి
5. ం	14. క్రమాన	క్షయ రోగాలు మూడు
6. తుంగలెఖను	15. విస్తే	భేదాలను ధాతుక్షయ
7, విస్తే	16, చూసును	మైనను వేగరోధాలవల
8. థ	17, బట్టి	నను విషమాశన సాహ
9, మానును	18, మై బ్రతుకును	సాల వలనను ఆగంతక
10, ఎనుప	19, శ్యా	క్షయ పుట్టును కూడా
11, లో	20, తో	క్షయలు భేదాలు

వలనను, ఈ నాలుగు కారణములవలన ప్రకోపించిన వాతాది
మూడు దోషములు క్షయరోగమును బుట్టించును.

శ్లో. తస్య రూపాణి ¹వైస్వర్యం కాసశ్వాసాదుచిజ్వరాః ।

బలమాంస క్షయః పార్శ్వశిరోదుక్ శరణం ²వమిః ॥

ఎలుంగు రాసి కాసము, శ్వాసము, అరోచకము, జ్వరము,
సత్తువ తగ్గి, మాంసము క్షీణించి, ప్రక్కలలోను, తలలోను నొప్పికలిగి,
విరేచనములు, వాంతులు, మొదలైనవి కలిగియుండిన, క్షయరోగమని
యెఱుంగవలెను.

క్షయరోగమునకు అసాధ్యలక్షణము

క్షయః పార్శ్వదశానాహ రక్తచ్ఛర్ద్యంసదా ⁴హిసమ్ ।

నిహంతి పూయనిష్ఠీవం సాతీసారం ⁵హతస్వరమ్ ॥

కడుపు ⁶ఉబ్బి ప్రక్కలలో నొప్పి గలిగి అంశఫలకములందు
తాపము గలిగి నెత్తురు గ్రక్కుచు స్వరముచెడి అతిసారముగలిగి దగ్గిన
ఉమ్మిలో చీము వెల్గిన ⁷అట్టిప్రాణి బ్రతుకుట దుర్లభము.

శ్లో. బలీయ ⁸సి ప్రయోక్తవ్యం పంచకర్మ క్షయాతురే ।

ప్రక్షీణదే ⁹హే తు భవే ¹⁰దేతదేవ విహే ¹¹వమమ్ ॥

క్షయరోగములో వమనము విరేచనము, అననవస్తి శిరో
¹²విరేచనము సస్యము ¹⁶వీటిని బలిష్ఠుడైన రోగికి చేయవలెను.

వీటినే దుర్బలుని యెడల ప్రయోగించిన నవి విషమువలె హానిని
కలిగించును. గాన చికిత్సను బలము నెఱింగి చేయవలెను.

1, శ్వ

2, మి

3, మ

4, తా

5, తా

6, అనాహముకలిగి

7, ఖ

8, ఆ

9, నే

10, హా

11, తేవ

12, వ

13, దేహికి

14, వస్తి

15, యివి

16, లావు గలిగినా చెనేది

లావు లేకుంటే యివి

చెనేనా యిచే ప్రకో

పించును.

చికిత్స

నాగబలవేళ్లను ¹గాని, శిలాజిత్తును గాని, మేకపాలతో ²సేవించిన ³క్షయము నయమై పుష్టి కలుగును.

గలిజేడు వేళ్లు, నాగబల వేళ్లు, చవ్యము, ముయ్యాకు పొన్న వేళ్లు, పల్లేరు వేళ్లు, ⁴పాల వేళ్లు,

ఇవిసమాంశలు. కషాయము బెట్టి పిప్పిలి పొడి⁵కలిపి త్రాగిన క్షయము తగ్గి పుష్టి ⁶కలుగును.

మేకపాలు, మేకనెయ్యి, మేకమాంసము, జాంగల మాంసము,

వీటిని సేవించిన శోషతగ్గి పుష్టి⁷కలుగును.

పంచాజపంచలవణఘృతము

మేకనెయ్యి, మేకపాలు, మేకపెరుగు, మేకపంచితము, మేకపెంటికల రసము.

ఇవి సమాంశలు. పంచలవణములను నేతికి యెనిమిదవ ¹⁰భాగముగ కూర్చి కల్కముగ బెట్టి కాచిన ఘృతమును వడబెట్టకయే సేవించిన క్షయరోగము ¹¹తగ్గి పుష్టి¹²కలుగును.

బృహత్పాదికషాయము

వాకుడువేళ్లు, పిప్పిళ్లు, శొంఠి, భారంగి,
కశివింద వేళ్లు, నేల ఉసిరిక వేళ్లు,

¹³వీటిని కషాయము బెట్టి పిప్పిలి పొడి తేనె గలిపి సేవించిన ¹⁴అగ్నిదీప్తికలిగి క్షయ¹⁵నయమగును.

1. ఘ్లు

2. గొన్నను

3. కివచ్చును

4. వేసి

5. కి వచ్చు

6. యివి

7. కి వచ్చును

8. జాలు

9. దో

10. 0

11. మాన

12. కి వచ్చును

13. యివి

14. దీపన బుట్టి

15. మానును

భౌద్ధాదికషాయము

భారంగి, కళివింద వేళ్లు, వాకుడు వేళ్లు, నల్లేరు, తిప్పతీగె, శొంఠి.

ఇవి సమాంశలు, కషాయము పెట్టి పిప్పలి పొడి గలిపి సేవించిన క్షయపరివార రో¹గములు ²నయమగును.

అమృతాదికషాయము

1 తిప్పతీగె, 2 మారేడువేళ్లు, 3 తెక్కలి వేళ్లు, 4 పెగ్గుమ్మడివేళ్లు
5 కలిగొట్టువేళ్లు, 6 కోలపొన్న, 7 ముయ్యకు పొన్న, 8 ములక,
9 వాకుడు 10 పల్లేరు, 11 సరళచేవదారు, 12 భారంగి,
13 అడ్డసరపాకు, 14 ముస్తలు, 15 దూలగొండి వేళ్లు,
16 ముత్తువపులగము, 17 పంచకోలము,

ఇవి సమాంశలు. కషాయ ముపెట్టి తేనె గలిపి సేవించిన రాజయత్న నయమగును.

ఆర్ద్రకాదికషాయము

1. ఆల్లము, 2. మిరియాలు,
3. కళింద వేళ్లు,

ఇవి సమాంశలు. కషాయముపెట్టి తేనె గలిపి సేవించిన ఉపద్రవ సమేతమైన క్షయ, వైస్వర్యము అగ్నిమాంద్యము తగ్గును.

గుల్మనిదానము

శ్లో. దుష్టా వాతాదయోఽత్యర్థం మిథ్యాహారవిహారతః ।

కుర్వంతి పంచథా గుల్మం ³కోహంతి⁴ర్గంధిరూపిణమ్ ॥

మిథ్యాహార విహారముల వలన వాత శ్లేష్మ పి⁵త్తములు ప్రకోపించి ⁷విడు ⁸విధములయిన గు¹³ల్మములను పుట్టించును.

1. గా
2. మానుస
3. తో
4. మానుస
5. మందాగ్ని మానుస.

6. తోద్దయో
7. క్రో
9. ద్ద
8. రాలచెత
10. త్రా

11. ఆయి
12. భేధా
13. ర్మలు

శ్లో. తస్య పంచవి¹ధం స్థానం సార్వవృహ్నాభివస్తయః ।

సశోణితైః పృథక్ ద్వంద్వసంపాతైః కేచిదప్య²థా ॥

గు³ల్మములకు స్థా⁴నములు ⁵విదు. ⁶అవి ఏవన రెండు ప్రక్కలు, హృదయము, బొడ్డు, ⁷మూత్రాశయము.

⁸గుల్మములు ఎనిమిది విధములని కొందరందురు, అదియెట్లన, పృథక్ దోషములవలన మూడు, ద్వంద్వదోషములవలన మూడు, సన్నిపాతమువలన ఒకటి, ఆ ర్తవరక్తమువలన ఒకటి.

గుల్మసామాన్యలక్షణము

శ్లో. ⁹అదచిర్బద్ధవిఘ్నాత్రమగ్నిమాంద్యాంతకూజనమ్ ।

ఆనాహశోషార్ధవృత్తశ్చ సర్వగుల్మస్య లక్షణమ్ ॥

రక్తగుల్మము

శ్లో. ఋతుకాలే¹⁰పి వా గర్భే ¹¹స్రుతే వా దాహశూలవాక్ ।

రక్తగుల్మః ప్రజాయేత గర్భలింగో¹²పచారతః ॥

స్త్రీలకు ఋతుకాలమందు గాని, సూతికాలమందుగాని, గర్భస్రావము కలిగిన తరువాతగాని, వాతలములైన ఆహార, విహారాదిసూచయపథ్యసేవన వలన వాయువు ప్రకోపించి దాహశూలలతో¹³ గూడిన రక్తగుల్మమును ¹⁴కలిగించును ¹⁵ఈ రక్తగుల్మము గర్భసమాన చిహ్నములు కలిగి యుండును.

1. ధా

2. ధా

3. ల్మ

4. నా

5. ఆయ

6. భేధాలు

7 కింగడుపు

8. గుల్మముల ప్రకృతికాలు

మూడు ద్వందాలు

మూడు

మూటివలన ఒకటి అశం

తుకం ఒకటి కూడా

ఎనిది భేదాలు

9. తద్గుణం

10. స్రు

11. భీమాదకః

12. ల్మస్థానా

13. పుట్టును

14. గర్భిణివలె నెయుండును

శ్లో. నార్యాలోహితగుల్మిన్యాః సూతికాలే గతే భిషక్ ।

స్నిగ్ధ¹స్విన్నశరీరాయా ద²ద్యా త్స్నేహవిరేచనమ్ ।

రక్తగుల్మము కలిగిన స్త్రీకి పదినెలలు దాటిన తరువాత స్నేహ, స్వేదములను చేసి, తరువాత స్నేహవిరేచన ప్రయోగము చేయవలెను.

స్నేహవిరేచనస్వరూపము

ఘృతమేరండతైలం వా రేచనద్రవ్యసాధితమ్ ।

స్నేహరేచనమిత్యుక్తం మునుభిః సుశీకృతాదిభిః ॥

⁴విరేచన ద్రవ్యములు వేసి కాచిన, ఘృతమునకు గాని, ఏరండ తైలమునకు గాని స్నేహ విరేచనోపధ మనిపేరు.

చికిత్స

తిలకషాయప్రయోగము

నువ్వులు కషాయము బెట్టి ఆ కషాయములో బెల్లము, త్రికటు కము, భారంగి, ⁶పీటిచూర్ణమును నెయ్యిని గలిపి త్రాగి⁴న ముట్టుగాని వారు ముట్టగుదురు. రక్తగుల్మము ⁷నయమగును.

లఘునాదికషాయము

1. వెల్లులి 2. మోదుగుచెక్క 3. మారేడుపండు

ఇవి సహంశలు కషాయము బెట్టి ఆ కషాయములో ఇంగువ పిప్పలి చూర్ణము కలిపి త్రాగి⁸న రక్తగుల్మము ⁹నయమగును.

1. భి

ద్రవ్య సాధిత మైన

6. ం

2. ధ్యా

ఘృతము

7. కలివి

3. స్వ

కాని ఆముదమే కాని

8. తే

4. రక్తగుల్మానకు

లోనికిప్రయోగించి భేద

9. మానును

దేహానకుచమరుపట్టించి

నచేయించేది

10. తే

కాచేది ఆనెనుకచుభేదన

5. ం

11. మానును

ధాత్రీరసప్రయోగము

ఉసిరిక కాాయల రసములో మోదుగ రొయ్యిని గాని త్రికటుక పొడిని గాని కలిపి నేని¹చిన రక్తగుల్మము ²నయమగును,

రక్తగుల్మమునకు చికిత్స చేయు కాలమందు రక్తగుల్మభేదన ప్రయోగమువలన, రక్తము అధికముగ స్రవించిన యెడల, రక్తప్రదర చికిత్సలను చేయవలెను.

గుల్మమునకు అసాధ్యలక్షము

శ్లో. కూర్మోన్నతం శిరాసేనద్ధం గుల్మం బహుగదాలయమ్ ।

వివర్ణయే⁴ద్భిషగ్దూరాత్⁵ పాణిపాన్నాభిశో⁶భనమ్ ।

గుల్మము తాబేటివలె ఉచ్చాన్నమై సర⁷ములచే చుట్టబడి చేతులు కాళ్లు బొడ్డు వీటియందు⁸ వాపు కలిగియుండిన ఆ గుల్మ మసాధ్యమని యెఱుగవలెను,

విరేచనయోగము

సర్వగు⁹ల్మములకు త్రిఫలకషాయములో తెగడ చూర్ణమును గలిపి ¹⁰విరేచన సాధన చేయవలెను.

లేదా కంపిల్ల¹¹మును తేనెతో కపిలి ¹²కాయవలెను.

గోమూత్రవస్తి

1. గోమూత్రము ¹³12 పలములు 2. బెల్లము ¹⁴2 పలములు

3. చింతపండు ¹⁵2 పలములు 4. సదాప విత్తులు ¹⁶ $\frac{1}{2}$ పలము

5. సైంధవలవణము ¹⁷ఒక తులము 6. మంగపండ్లు ¹⁹ఒక పలము

1. చెనా
2. మానుస
3. రక్తగుల్మ - లోని భేధం
చెనా నెత్తురు అధికము
గాపారును అందుకు
రక్తప్రదర చికిత్స చేసి
మాన్వేది
4. స్పృధం

5. భి
6. ప్రా
7. భిశం
8. రాలుబిగిసి
9. నిలవదని యెఱింగేది
10. ల్మా
11. భేదనశిచ్చేది
12. ం

13. యిచ్చేది
14. ప ౧౨
15. ౨
16. ప ౨
17. బ
18. తు ౧
19. ఫ ౧

1వీటిని పైగోమూత్రముతో నూరి కలిపి ఖల్వమున మర్దించి వడి²గట్టి వీటిని వస్త్ర యంత్రములో పెట్టి ప్రయోగించవలెను.

గుల్మము ³ఉదావర్తము శూల మూత్రకృచ్చులు ⁴ఇవి ⁵నయమగును.

గోధుమసిండితో జేసిన పదార్థములను పాలును గుల్మరోగికి పథ్యము పెట్టవలెను.

నారంగాదిరసాయనము

నారద⁷బ్బ పండ్లు 15 తరిగి అందులో కుంచెడు ఉప్పు⁸ కలిపి వెల్లుల్లి పాయలు ⁹8 పలములు, శొంఠి ¹⁰ఒక పలము, మిరి¹¹ములు ¹²ఒక పలము, పిప్పళ్లు ¹³ఒక పలము, ఇంగువ ¹⁴ఒక పలము.

15వీటిని చూర్ణించి ధాన్య ¹⁶పుటమునబెట్టి ¹⁷ఉదయముననే ఈ నారంగాదిరసాయనము¹⁸లో కొంచెము నెయ్యికలిపి సేవించిన గుల్మ, స్త్రీహ, మహోదరాది రో¹⁹గములు ²⁰నయమగును.

ఉ ద ర ని దా న ము

శ్లో. యే²¹న శువ్యతి సర్వాంగం జతరం వర్ధతే భృశమ్ ।

ఉదరం ²²తద్విజానీయా²³త్త దష్టవిధముచ్ఛ్యతే ॥

సర్వాంగము²⁴లు శుష్కించి కడుపు పెరిగి యుం²⁵డిన యెడల ఉదరమని ²⁶యెఱుంగవలెను.

ఉద²⁷రములు ఎసిమిది వి³⁰ధములు.

1. యిన్నకూడా	11. ప ర	21. గా
2. పెట్టి	12. పం	22. మానున
3. వస్త్రకట్టినను భేదించును	13. యా	23. నశో
4. గు	14. ఫం	24. తంవి
5. యిన్ని	15. ధ	25. తే
6. మానున	16. ఫం	26. న్నువాచి
7. ర్థాలున్ను	17. యివినూరి	27. జెనా
8. అగును	18. పాతాన	28. టుంగేది
9. పె	19. శపాడి	29. రా
10. పుట్టి	20. నెయ్యిన్నీ కూడాసేవిస్తే	30. ధాలనిచెప్పుదురు

శ్లో. స్త్రీ¹హ్నా దోమైస్తుమస్తైశ్చ² బద్ధచ్ఛిద్రోదో³ కైరపి ।

చిద్ర⁴ ఊర్ధ్వమథో⁵ బద్ధ⁶ ఉదకే తు సమంతతః ॥

నాభేః స్త్రీహ్నా వామపార్శ్వే దోషజే దోషలక్షణమ్ ।

సాధ్యం స్త్రీహ్నా వైకదోషాచ్ఛేషం త్యాజ్యం చతుష్టయమ్ ॥

వాతాదిదోషములు ప్రకోపించి బొడ్డు క్రిందిభాగమున బద్ధోదర⁷మును, బొడ్డుమీద⁸ భాగమున చిద్రోదర⁹మును బొడ్డుకు నాలుగు ప్రక్కలను ఉదకోదరమును, బొడ్డుకు ఎడమ దిక్కున స్త్రీహ్నోదర¹⁰మును, వాతోదరము, పిత్తోదరము, కఫోదరము, త్రిదోషోదరము, ఈదోషజోదరములను స్వస్వలక్షణములతోను ఈ విధముగ అష్టవిధములగునుదరములను పుట్టించును.

ఇందులో స్త్రీహ్నోదరము, వాతోదరము, పిత్తోదరము, క్లేష్మోదరము, ఈనాలుగు సా¹¹ధ్యములు.

బద్ధోదరము¹² సచిద్రోదరము, జలోదరము, త్రిదోషోదరము ఈ నాలుగు అసా¹³ధ్యములు.

ఇట్లు అష్టోదరములు మలాధిక్యము వలన బుట్టును.

చికిత్స

ఉదరరోగములలో తరచుగ విరోచనము చేయించవలెను.

శ్లో. లకునాదికమేరండతైలం తత్ర¹⁴ ప్రశస్యతే ।

లకునాద్యేరండ తైలము

శ్లో. లకునస్య తులామేకాం జలద్రోణే విపాచయేత్ ।

చతుర్భాగావశేషం చ కషాయమవతారయేత్ ॥

1. హ్నా

2. బ

3. చ

4. మా

5. ంము

6. హ

7. ం

8. న

9. ం

10. కూడా పు ద రా లు

యెనిమిది

11. థ్యా

12. సచ్చి

13. థ్యా

14. ం

15. విరోచనాలకిచ్చేది

16. ప్ర

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాన్రభాజనే ।
 చిత్రాతైలాథకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిపిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రివృతాఽష్టపలాని చ ।
 విష్టాఽఽలోడ్య శనైః పక్త్వా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ।
 నిహంత్యప్రవిధం గుల్మం జఠరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీలిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు, ఒకద్రోణము నీళ్లలో కషాయముగాబెట్టి
 పాదావ శేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన సేపాశపువిత్తులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. పైంధవలవణము, 9. ఓమము, 10. గజపిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పున తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కషాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి $\frac{1}{2}$ న్నూను
 మొదలు ఒక స్పూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సర్విహ్యోదిక్షరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. ¹వాకుడు

వీటిని ¹ఎండించి కాల్చి ఆ ²రొయ్యికి సమము విప్పళ్లు ³చేర్చి పంచకోల కమా⁴యముతో మద్దించి ఉండలుచేసి ప్రతిదినము ఒకఉండ చొప్పున పంచకోలకమాయముతో గాని వేడినీళ్లతో గాని సేవించిన అష్టోదరములు నయమగును.

సూరణగటిక

1. ఋరియాలు ⁶1 పలము, 2. శొంతి ⁷2 పలములు, 3. చిత్ర మూలము ⁸3 పలములు, 4. అడవికండ ⁹4 పలములు

¹⁰వీటిని చూర్ణముచేసి ¹¹దీనికి రెండురెట్లు బెల్లము ¹²చేర్చి పాకము¹³బెట్టి ఉండలుచేసి సేవించిన¹⁴అగ్నిదీప్తి కలిగి ఉదరము మూల వ్యాధి, శూల, మొదలైనవి సహితము ¹⁵నయమగును.

పంచకోలము

శ్లో. విప్పలీపితృలీమూలచవ్యచిత్రకనాగరమ్ ।

గుల్మస్తీహోదరానాహ శూల¹⁶ఘ్నం దీపనం పరమ్ ॥

ఏరండతైలప్రయోగము

ఆముదము¹⁷ను ఆపుపాలతో పదిహేను నాళ్ళుగాని నెల¹⁸రోజులు గాని సేవించి¹⁹న అష్టోద²⁰రములు ²¹నయమగును.

మరియొకటి

ఆవు పంచితముతో ఆముదము²²ను ఎనిమిది దినములు సేవించిన ²³ఉద²⁴రములు ²⁸నయమగును.

1. యె	10. హా	19. నా
2. శోతి	11. యవి	20. తే
3. పెట్టి	12. చుకు యిను మడి	21. రా
4. యాన	13. పెట్టి	22. మానును
5. రా	14. వండి	23. న్నూ
6. మానును	15. దీపనం పుట్టును	24. న్నూ
7. షం	16. మానును	25. తే
8. పం	17. లాగ్ని	26. పు
9. పం 3	18. న్నూ	27. రా
		28. మానును

విడంగాదికషాయము

1. విళంగసా¹రములు 2. చవ్యము 3. సరళదేవదారు
4. చిత్రమూలము 5. గలిజేడు

ఇవి సమాంశలు కషాయముబైట్టి సేవించిన ఉ²దోరములు, శో⁴ఫలు, గుల్మము, గుదవాయువులు ⁵నయమగును.

అర్శోనిదానము

శ్లో. మాంసకీలాని గుదజా⁶న్యర్శ్నాం⁷సి మునయో విదుః ।

తద⁸స్రజం చ సహజం దోహజం సన్నిపాత⁹జమ్ ॥

సామాన్యం లక్షణం తేషాం మలసంగో²గ్నిమందతా ॥

నిస్సారతా వివర్ణత్వం సకలామయసంభవః ।

విడు¹⁰ద్ధము¹¹లైన అన్నపానవిహ¹²మలవలన కలిగిన మాంస వృద్ధి¹³వలన మాంసము పెరిగి శీలవలె నానా వి¹⁴ధములుగ బుడుపులు కట్టును. ¹⁵దానిని మూలవ్యాధి అనిచెప్పుదురు. అర్శస్సులు నెత్తుకువలన బుట్టును. సహ¹⁶జములు గొన్ని, దోష¹⁷జములు గొన్ని, త్రిదోష¹⁸ముల వలన బుట్టినవి గొన్ని ఇట్లు ఆరువిధములు.

మలబంధము, అగ్నిమాంద్యము, దౌర్బల్యము, వైవర్ణ్యము, ఇవి సామాన్యముగ అర్శోరోగమందు కలుగును. దీనివలన సకలరోగములు శరీరమందు కలుగుట కవకాశ మేర్పడును.²⁰

సాధ్యాసాధ్యవివరణము

దోషజం రక్తజం సాధ్యం శిష్టే ద్యే తు పరిత్యజేత్ ।

1. రా

2. వు

3. రా

4. ఫ

5. మానుసు

6. రిశ

7. ఆ

8. శి

9. శ్ర

10. స

11. దా

12. లయి

13. రా

14. చేత

15. థా

16. అది

17. జా

18. జా

19. షా

20. యీ అర్శస్సులు గొన్ని ధాతుగతమైన దీపకము చెడుపును

నెత్తురువల్ల బుట్టినవి, ¹పృథక్ దోషజములు సాధ్యములు.
 త్రిదోషముల వలన బుట్టినవి, ²సహజములున్నా అసాధ్యము.

చికిత్స

స్వేదయోగములు

అర్శస్సులకు ఆపుపేడ⁴తో కాచవలెను. లాజసత్తుతో⁵
 కాచవలెను. ఉసిరికకాయ ముద్ద, సదాపవిత్తులు నూరిన ముద్దతో⁶
 కాచవలెను. కలగరాకు రసముతో⁷, శౌచము⁷ చేయవలెను.

అర్కక్షిరాదితైలము

1 జిల్లేడుపాలు నాలుగు భాగములు, 2 నూనె ఒక భాగము,
 3 దంతివేళ్లు⁹ 4 ¹⁰గన్నేరువేళ్లు, 5 ¹¹కాసీసము, 6 ¹²వాయు
 విశంగాలు, 7 ¹³యాలకులు, 8 చిత్రమూలము, 9 సైంధవలవణము,

ఇవి నూనెకు నాలు¹⁴గవ భాగము, వీటిని కల్కముగ చేర్చి
 కాచిన తైలమునుబట్టించిన మూల వ్యాధి ¹⁵తగ్గును,

వసాప్రయోగములు

నాగుపాము క్రొవ్వు, లొట్టి పిట్టక్రొవ్వు, పంది క్రొవ్వు, మొద
 లైన క్రొవ్వుల నెయ్యిని పట్టించ¹⁶వలెను. ¹⁷వాటితోనే ధూపము పెట్టి
¹⁸సను అర్శస్సులు¹⁹తగ్గును.

1. ద్వంద్వజాలున్నా
2. మాంసమువలన బుట్టిన
విన్న
3. ధ్య
4. చేతను కాచేది
5. వచేరను
6. చేది

7. చేత కాచేది
8. చేతకాచేది
9. చేత
10. పేది
11. గా
12. గా
13. గో

14. మానుమ
15. చే
16. అవియేతిరు
17. తేనె
18. మానుమ

బిల్వాదిధూపము

గుదాంకు¹రములకు నూనె చమిరి మారేడుగాయ వరుగు.
నువ్వులున్నూ కలిపి పొగ వేసి గుదాంకు²రమునకు ³బట్టించిన దురదలు
నొప్పి ⁴తగ్గును.

భల్లాతకాదినాభీలేపము

జీడిగింజలు, పొత్తిదుంప, గన్నేరు వేళ్లు,

⁵పీటిని గో మూత్రముపోసి నూరి బొడ్డున పట్టించిన అర్చస్సులు
⁶తగ్గును.

గృంజనవ్రయోగము

అర్చస్సులకు నిరుల్లి⁷తో కాచవలెను. లోనికి నీరుల్లిని
తినవలెను.

పథ్యాహారములు

కంద సేవించినను, చక్రవర్తికూర మొదలైన పదార్థములను
సేవించినను మూలవ్యాధి ⁸తగ్గును.

చిత్రకాదిచూర్ణము

1 చిత్రమూలము

2 పెద్దమానుచెక్క

3 కొడిశ¹⁰పాల

4 గానుగుచెక్క

5 శోంఠి

6 సైంధలవణము

యివి సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేనెతో ¹¹ఏడు ది¹²నములు
సేవించిన అర్చస్సులు ¹⁴ఊడిపడును.

1. రా

6. మానుసు

11. ప్రా

2. రా

7. పెట్టికాచేడి

12. యే

3. స్తే

8. గోనేది

13. నా

4. మానుసు

9. ర్థా

14. పూ

5. యి

10. మానుసు

హరితకీప్రయోగము

నిత్యము భోజనాంతమందు కర్ణమెత్తు కరక్కాయ పొడిని
పుల్లని చల్లతో త్రాగి¹న అర్చస్సులు ²ఊడిపడును.

కాంకాయనహరితకీ

1. కరక్కాయ పొడి ³5 పలములు 2. మిరియాలు ⁴1 పలము
3. జీలకఱ్ఱ ⁵1 పలము 4. పిప్పళ్లు ⁶1 పలము 5. పిప్పలిమూలము
⁷2 పలములు 6. చిత్రమూలము ⁸4 పలములు 7. యవక్షారము
⁹2 పలములు 8. జీడిగింజలు ¹⁰3 పలములు 9. అడవికండ ¹¹8 పలములు

వీటిని చూర్ణము చేసి ఈచూ¹²ర్ణమునకు ద్విగుణము పాతబెల్లము
¹³చేర్చి తా¹⁴లీనవటకములవలె వటకములను జేసి దినము ఒకటి
చొప్పున ¹⁵ఉడయమున సేవించి ఆమీద పుల్లని చల్ల ద్రా¹⁶గిన ఆద
విధ¹⁷ములైన అర్చస్సులు ¹⁸నయమగును.

శస్త్రకూరాగ్నిక¹⁹ర్మలకు వెరచినవారికి ²⁰ఈకాంకాయన హరి
తకీ అర్చస్సులను ²²శమింపజేయును.

ఈ కాంకాయనహరితకీ వలన కూడ మూలవ్యాధి తగ్గని యెడల
శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను.

1. తే
2. మానుసు
3. షగ
4. పగ
5. గ్రహం
6. షం
7. షం
8. షం
9. షం
10. షం
11. షం

12. ర్ణ
13. పెట్టి
14. కా
15. లేపాడి
16. గేడి
17. ధాల
18. మానుసు
19. ర్ణ
20. యా
21. మానుసు
22. అందు మానకుండేనా

అరిశస్సులు కోనేడి
మరిన్ని మానకుండేనా
యేడుదినాలు పోతేను
తాల్పేది
శ్లో. అనాహో ఉదలే
గుర్మే దాహోనక్షత్ర
పంక్తిత్ ।
అనాహోనకు ఉద
రానకు కడుపున భాట్లు
గాను కోవలనేది

విద్రధి నిదానము

శ్లో. కో¹ష్ఠే బహిర్వాతిదుః కో²భో విద్రధిరుచ్యతే ।

కోష్ఠమందు గాని, బహిష్కరీరములో గాని నొప్పి కలిగి వాచిన విద్రధి యందురు.

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. విద్రధిర్నంతి హిక్మావాక్ శ్వాసవాన్నాభిదేశజః ।

విద్రధి నాభి ప్రదేశములో పుట్టినను విద్రధిలో వెక్కులు పుట్టినను శ్వాసపుట్టినను అట్టి విద్రధిరోగిని చంపును.

చికిత్స

శ్లో. బా⁴హ్యే వా⁵భ్యంతరే వాపి కార్యం లేహాపనాహనమ్ ।

సవసాత్తైలగర్భిరై రంజైర్మూలవల్కలైః ॥

బహిర్భవే ⁷జ్వలూకాభిః శృంఖైర్వా శోణితం హరేత్ ।

టి. ఆముదపు వేరుతోలు, నూనె, నెయ్యి, హరిస, నెలుపలి విద్రధిలో జుగచేతగాని, కొమ్ముచేతగాని, నెత్తురు

⁹వీటిని కలిపి లోపల విద్రధికి కాని, బైటవిద్రధికి గాని లేపనము చేయవలెను. వీటితోపే కట్టు కట్టవలెను.

నెలుపలి విద్రధిలో జుగచేతగాని, కొమ్ముచేతగాని, నెత్తురు ¹⁰లేయవలెను.

శ్లో. బాహ్యే ¹¹చాభ్యంతరే ¹²చైవ బహుధా ¹³రేచనం హితమ్ ।

విద్రధిలో తటచుగ విరేచన ¹⁵సాధనము చేయవలెను.

1. షైర్ష

2. భ

3. గుదమందుగాని. గుదం

4. వెలుపలం

5. హో

6. భ్యా

7. భి

8. జు

9. శాస్త్రాలము

10. నూ

11. నేది

12. మ

13. రోనే

14. రో

15. పలగాని వెలుపలగాని

పథ్యశాకము

అ¹విశకూర, ముల్లంగికూర, తోటకూర, ఇవి ²పథ్యములు

బాహ్యవిద్రధి ³పాకమునకు⁴వచ్చిన ⁵దానిని ఛేదించి వ్రణచికిత్స చేయవలెను.

స్తనవిద్రధి

శ్లో. స్తనశో⁷భో⁸2ధికరుశో నారీణాం స్తనవిద్రధిః ।

బాహ్యవిద్రధివః⁹త్తస్య భిషక్కుర్యా⁹చ్చికిత్స¹⁰తమ్ ॥

స్త్రీలకు స్తనభాగములో నెక్కువ నొప్పితో కూడిన వాపు కలిగిన, దానినే స్తనవిద్రధి యందురు.

దానికి, బాహ్యవిద్రధికి చేసే చికిత్సనే చేయవలెను.

కాసీసాదిచూర్ణము

1. కాసీసము, 2. సైంధవలవణము, 3. శిలాజిత్, 4. ఇంగువ,

¹¹పీటిని చూర్ణము చేసి ఉలిమిరి చెక్క కషాయములో కలిపి సేవించిన అవకష్టమైన ఆభ్యంతర విద్రధియొక్క నొప్పి వాపు ¹²తగ్గును.

శిగురూలప్రయోగము

కారుమునగవేరు చెక్కతో గాని, మంచిమునగవేరు చెక్కతో గాని కషాయము బెట్టి శిలా¹³జితును కలిపి సేవించిన ¹⁴పాకమునకు వచ్చిన ఆభ్యంతరవిద్రధి ¹⁵నయమగును.

1. లకిచ్చే

2. ని

3. మంచిది

4. పక్వా

5. స్త్రీ

6. చించి

7. నేది

8. భో

9. క్త

10. త్వి

11. కం

12. స్త్రీలకు స్తనవిద్రధి వాచి

నొప్పిగలిగితే బాహ్య
విద్రధి చికిత్స చేసేది

13. హింగువు

14. యివి

15. చూడన

అధిష్ఠానభేదేన ప్రావమార్గః

శ్లో. 1 నాభేరుపరిజః పక్షో విభిన్నో ముఖతః స్రవేత్ ।

అథోజాతస్తు గుదతో నాభిసంస్థో ద్విమార్గతః ॥

విద్రధి, నాభికి ఊర్ధ్వభాగమున బుట్టి పగిలినయెడల చీవ
7 నోటివెంట స్రవించును.

నాభికి క్రిందిభాగములో పుట్టిన విద్రధి పగిలిన యెడల చీవ
ఆసోన మార్గముగ స్రవించును.

నాభియందే పుట్టి పగిలిన యెడల, ఉభయమార్గములద్వారా
చీము స్రవించును.

పక్షవిద్రధ్యాదులకు హితమైనవి

పక్షమునకు వచ్చి, చీముగాను చున్నట్టి విద్రధులకును నా
ప్ర¹⁰ణములకును, భగందరప్ర¹¹ణములకును, గండమాల మొ
లయిన సర్వప్ర¹²ణములకు¹³ను ఫలత్రిక గుగ్గులు, ఫలత్రిక¹⁴శృతము
లఘుభోజనము ఇవి మంచివి.

1. కరక్కాయలు ¹⁵1 పలము 2. తాడికాయలు ¹⁶1 పలము
3. ఉసిరికపప్పు ¹⁷1 పలము 4. మిరియాలు ¹⁸2 పలములు 5. మహి
మాక్షి గుగ్గులు ²³5 పలములు.

1. జితు	9. లవేస్తే	16. జా
2. పక్షాన	10. నోరవెళ్లు	17. జా
3. మానుమ	11. పగలవేస్తే	18. న్నూ
4. భౌదు	12. నానవెళ్లు	19. ఫ గ
5. స్నోమా	13. పగలవేసెనా క్రిందా	20. ఫ గ
6. దో	మీదా చీము వెళ్లును	21. ప గ
7. స్తే	14. క్వా	22. ఫ ౨
8. మీద	15. జా	23. ప ౫

వీటిచూర్ణములతో వటకములు చేసి సేవి¹చిన సకలవ్ర²ణములు నయమగును,

ముఖరోగచికిత్స

1. జాజిఆకు,	2. తవక్షీరి,	3. ద్రాక్షపండ్లు,
4. దూలగొండి వేళ్లు	5. మానుబనువు,	6. త్రిఫలములు,

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి ఆకషాయములతో తేనెగలిపి పుక్కిట గంధూషముగా బట్టి ఉమిశిన ముఖపాకము మానును.

మరియొకటి

నెయ్యి, నూనె, తేనె, పాలు, గోమూత్రము,

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి పుక్కిటబెట్టుకున్నను గంధూషము చేసినను, ముఖపాకము తగ్గును.

ముఖరోగచికిత్స

ఆస్యపాకమునకు

1. కటుకరోహిణి	2. ముస్తలు	3. మారేడు విత్తులు
4. పసుపు	5. మానుబనువు,	6. లొద్దుగ ⁴ చెక్క
కోష్ఠపు,	7. చెంగల్వ	

యివి సమాంశలు కషాయము బెట్టి గంధూషము చేసిన ముఖపాకము నయమగును.

దంతరోగములకు

మంజిష్ఠి, పర్పాటకము, చూర్ణము చేసి పండ్లు గోమూకున్న దంత రోగములు నయమగును.

1. చెనా
2. జా
3. లా

4. జె
5. పుక్కిట బట్టుకున్నను
6. మానుసు

7. గా
8. మానుసు

గళరోగ ముఖరోగములకు

1. మానుసుపు 2. లవంగపుచెక్క 3. మారేడు విత్త
4. పిప్పళ్లు 5. రసాంజనము

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి దీనికి ¹ద్విగుణము బెల్లము పె
డండులుచేసి పుక్కిట బెట్టుకున్న గళరో²గములు ముఖరో³గమ
⁴శమించును.

దంతరోగాదులకు త్రిఫలాదికషాయము

1. త్రిఫలములు 2. త్రికటుకము 3. గుమ్మడివేళ్లు
సమాంశలు కషాయము బెట్టి లోనికిగొన్నను దంతరో⁴గ
రోగ తాటిరోగములు నయమగును.

పర్పటకాదికషాయము

1. పర్పటకము, 2. గుమ్మడివేళ్లు 3. శుంఠి 4. భార
5 వాయింటవేళ్లు 6. ధనియాలు 7 ముస్తలు, 8 సరళచేవదా
9 కరక్కాయ

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి లోనికి గొన్న దంతరో
గళరోగ ముఖరో⁶గములు ⁷నయమగును.

అరిమేదాద్దితైలము

1 తెల్లతుమ్మచెక్క ⁹100 పలములు 2 నీళ్ళు ¹⁰ఒకక్రొణ
పోసి ¹¹సాదావశేషముగ గాచి వడిగట్టి అందులో నూనె ¹³2 ప్రస్థము

1. యిను

2. పెట్టి

3. గా

4. గా

5. మానుసు

6. కొండమర్దు

7. గా

8. మానుసు

9. ధా

10. ప ౧౦

11. సర

12. తూమెడు

13. లిలయ

బోసి కల్కద్ర¹వ్యములు,

రక్తచందనము అగురు కావితాయి చంద్రచక్క
తక్కులపుట్లు జాజికాయలు మట్టిచెక్క లవంగములు లక్క
కర్పూరము లొద్దుగ³చక్క మంజిష్ఠ యష్టి మధుకము ముస్తలు
పద్మపువేళ్ళు యాలకులు లవంగపు⁴చెక్క ఆరెపువ్వు నాగకోసరములు

వీటిని సమభాగములుగ చేర్చి వీటన్నిటిని నూనెకు ఆరవ భాగ
7 మగునట్లుగ కూర్చి నూరి ఈకల్కముతో కాచిన తైలముతో⁸ గండా
షము చేసిన జిహ్వారో⁹గములు గళరో¹⁰గములు ముఖరో¹¹గములు
12 నయమగును.

ప్రణనిదానచికిత్సలు

శ్లో. ప్రణం ద్విధా పరిష్కేయం శారీరాగంతుభేదతః ।

శారీరే జా¹³తమాత్రే²స్రం యథాసన్నం వినిర్వరేత్ ॥

శారీరము ఆ గంతుకము అని ప్రణములు రెండు విధములు.
వీటిలో శారీర ప్రణములలో ప్రణసన్నిహిత స్థానములో నుండి రక్త
మోక్షణము చేసి శోధనము చేయవలెను.

16 పంచవల్కలలేపనము

1. మట్టిచెక్క 2. మేడిచెక్క 3. రాచిచెక్క 4. జువ్విచెక్క
5. నేరేడుచెక్క

1. వ్య

2. గ

3. జక్క

4. జెక్క

5. పేరుజాజి

6. రా

7. గాలు

8. ముకలగగాజెట్టి

9. పుక్కిట బెట్టుకున్నను

10. గా

11. గా

12. గా

13. ము

14. యమానేతు

15. శోధయేత్

16. పుండు రెండు భేదాలు ౪౭

రానబుట్టినదిన్ని అగం

తుక

మున్నూ అగంతుకంహా

టునాటువలన జాట్టిన

పుంటి

శేరుగూడా రెండు భే

దాలు

శరీరాన బుట్టిన ప్రణా

నకు వెత్తును దీనేది

ఇవి ¹సమాంశలు నెయ్యిపోసి నూరి తరచుగా పట్టించిన
వ్రణము²లు మానును.

శ్లో. దోషాగ్నిరగ్నివ త్తేన ప్రయాతి పయసా శమమ్ ।

వ్రణము, అగ్నివలె తీవ్రమైన దోషములతో కూడిన యెడల,
అట్టి వ్రణములకు ³ఈ పంచవ⁴ల్కలములను ఆవు పాలు పోసి నూరి
పట్టించిన మానును.

జలూకావచారణము

శ్లో. వ్రణశో⁵ఢే⁶తిక⁷ఠినే వివర్ణే వేదనాస్వితే ।

దాహా⁸ము⁹క్తే విశేషే⁷ణ జలూకాభిర్హారేదస్య¹⁰క్ ॥

వ్రణము మిక్కిలి వాపుగలిగి ⁸గట్టిగను వివర్ణ¹⁰ముగను నొప్పి
గలిగి ¹¹యుండిన యెడల, ముఖ్యముగ మంటగలిగి యున్నయెడల
జలగ చేత నెత్తురు తీయి¹²ంచవలెను.

స్వేదము

1. ఆనూప మాంసము 2. చింతపండు 3. ఉప్పు

4. మిరి¹³యములు

వీటిని ఉడకబెట్టి నూరి ఆముద్దతో కాచవలెను. దీనినే వ్రణ
శో⁵ఢముపైన పట్టించిన, వెంటనే శమించును.

ముదిరిన వుం¹⁴డైన యెడల ¹⁷పాకమునకు వచ్చును.

1. సరిగా

2. నూనె

3. ఆ

4. లున్న

5. శో

6. ది

7. న

8. ఘ

9. యె

10. మై

11. డెవా

12. చేది

13. యా

14. పెట్టికాచేది

15. ఆజేపట్టించినైచిహాత్ర
ముతోమీడిఎంతవుండై

నామానును

16. డాయెదా

17. కా

విదారణము

శ్లో. పక్వః విదారయేచ్ఛీఘ్రం శస్త్రేణ తూరతోఽపి వా ।

ప్రణ¹ము పక్వమునకు పశిచ్చినవెంటనేతూర⁴ముతో గాని లేదా శస్త్రముతో⁵గాని ⁶ఛేదించవలెను.

త్రితూరప్రయోగము

సర్వప్రణ⁷ములకు 1. సర్వతూరము, 2. యవతూరము, 3. వెలిగారము,

వీటిని నూరి ⁹పూసిన పుండు పగులును,

జ్ఞేశనము

1. చేదుపా¹⁰ట్లకు, 2. వేపాకు,

వీటిని కషాయముబెట్టి ఆ కషాయము¹¹తో¹² పుండును కడగవలెను.

స్వగ్రోధాది గణప్రయోగము

పుండు పగిలి¹³నను పగలకుండి¹⁴నను ¹⁵కట్టుటకు, ¹⁶పూయుటకు, కడుగుట¹⁷కును స్వగ్రోధాదిగణము మంచిది.

స్వగ్రోధాదిగనము

శ్లో. స్వగ్రోధపిప్పల సదాఫల రోధ్రయుగ్మం

జంబూద్వయాద్భన కవీతనసోమవల్కాః ।

స్లక్షామ్రమంజు లపియాల పలాశనందీ

కోశీ కదంబవిరలా మధుకం మధూకమ్ ॥

1. ం

2. క్వా

3. చెప్పనా

4. చేత

5. ంచేత

6. చించేది

7. జా

8. ద్వ

9. యివి

10. పెట్టినను

11. ట్ల

12. చేత

13. గడిగేది

14. ని

15. ని

16. కట్టును

17. మెత్తను

18. ను

స్వగ్రోధాదిగణో వ్రణ్యః సంగ్రాహీ భగ్నసాధనః

మేడఃపితాశ్రత్యుత్ దాహయోనిరోగనిబర్హణః ॥

1. మట్టి,	2. రావి,	3. మేడి,
4. లొద్దుగ,	5. తెల్ల లొద్దుగ,	6. అల్లోనేరేడు,
7. కాకి నేరేడు,	8. మద్ది,	9. *కలురావి లేక కలుమట్టి
10. తెల్లచండ్ర,	11. జవ్వి,	12. మామిడి,
13. ప్రబ్బలి లేక వెంపలి,		14. మొరలి,
15. మోదుగు,		16. నందివర్ధనము,
17. రేగు,		18. కడిమి,
19. తుమికి.	20. ఆతిమధురము,	21. ఇప్పచెట్టు.

ఈస్వగ్రోధాదిగణము వ్రణములనార్చును. మలమును గట్టి పరచును. విరిగిన యంగముల, నొకటిగ నతుకును.

పటోలాది లేపము

1. చేరుపొట్ల,	2. నువ్వులు,
3. యష్టిమధుకము,	3. తెడడ,
5. దంతి చక్క,	6. మాను ¹ పనుపు,
7. పనుపు,	8. వేపాకు,
9. సైంధవ లవణము,	

ఇవి సమభాగములు. వీటిని నూరి ³పుండుపైనకట్టిన వ్రణ⁴ముల⁵ దుర్బాంస⁶ము తగ్గి, మును⁶పటిరూపు గలిగి యుండును.

నాడీవ్రణములకు వర్తి

1. గుగ్గులు,	2. ఎఱ్ఱ ⁷ అవిశ విత్తులు,
3. హరిదళము,	4. రెడ్డివారి, నానబాలు

-
1. బస	4. ౦	7. గిళ
2. గా	5. ౦	
3. పుంటబెట్టినను	6. మానిరూపేను	

*ఆనగ, నూతులలో గాని, గోడల పైన గాని పుట్టు రావి, మట్టిమొక్కలు

5. గువ్వ రెట్ట,

6. తెగడ చెక్క,

7. దంతివేరు చెక్క,

8. వేప చెక్క,

9. పొత్తి దుంప,

10. సైంధవ లవణము,

ఇవి సమాంశలు, వీటిని నూరి తేనె గలిపి ¹వర్తిచేసి సూక్ష్మ ²ద్వారములు కలిగిన, సంధిగతమైన, మర్మగతమైన, వ్రణములకు ³పెట్టిన ⁴వ్రణములు మానును.

పబోలాదియమకము

1. చేదు పొట్లకు ర⁵సము, 2. జాజిరకు ర⁶సము,
3. వేపకురస⁷ము 4. తేలుమణి ఆకురసము, 5. తులశాకు ⁸రసము,
6. నెయ్యి, 7. నూనె,

వీటిని కలిపి కాచిన తైలమును ⁹పుండుకులోపల వెలుపల భాగములలో పట్టించిన మానును.

మధుకాదిలేపము

1. యషిమధుకము, 2. గు¹⁰మ్మడి చెక్క, 3. లక్క,

¹¹ఇవి సమాంశములు. చూర్ణముచేసి, పుండుకు బెట్టిన పుండు మీద పెరిగిన కండ¹²కరిగి, పుండు నయమగును.

మధుకపత్ర ప్రయోగము

¹³ఇప్పాకులను ¹⁴పుండుమీదవేసి కట్టిన, వ్రణము వయమగును.

సురసాదిగణాతిదేశము

శ్లో. వ్రణేషు క్రిమిజుష్టేషు సురసాదిగణో హితః ।

పురుగులుపట్టిన ¹⁵పుండుకు సురసాదిగణ¹⁶ము మంచిది.

1. వత్తిబట్టించి

7. సాన

13. ద్రోచి

2. రాలంగల

8. సాన

14. వి

3. ప్రత్తిపెట్టితే

9. పుంటి

15. పుంటు

4. జా

10. ఎ

16. పుంటికి

5. సార

11. ముడు

17. ఎమందులు

6. సాన

12. గరిగా

సురసాదిగణము

శ్లో. సురసయుగఫణిజ్ఞం కాలమాలావిడంగం

ఖరబుసవృషకర్ణి కట్ఫలం కాసమర్దః ।

క్షువకసరసిబాన్ధి కాముకా కాకమాచీ

కులహలవిషముష్టి భూస్త్రాణో భూత కేసీ ॥

సురసాదిగణః శ్లేష్మమేడఃకృమినిషూదనః

ప్రతిశ్వాయాఽరుచిశ్వాస కాసఘ్నో వ్రణశోధనః ॥

1. తులసి,	2. నల్ల తులసి,
3. గగ్గెర,	4. వాయువిడంగములు,
5. మరువకము,	6. ఎలుక చెవియాకు,
7. గుమ్మడురేగు,	8. కసివింద,
9. చాతశి,	10. గంటుభారంగి,
11. పిప్పలికాయ లేక బండిగురివింద	12. కాచి కూర,
13. నేల కనుము,	14. ముషిణిక,
15. కాపూరిమంచి,	16. జటామాంశి,

వీటినే సురసాదిగణమందురు. ఈ గణము శ్లేష్మము, మెదోరోగము, కృములు, పీనసము, అరుచి, శ్వాసము, కాసము, వీనిని హరించును. వ్రణములను శుద్ధిచేయును.

వ్రణఘ్నపుత్రయోగము

1. ప్రాకుడు,	2. తిప్ప తిగె,
3. అడ్డసరపాకు,	4. వేప చెక్క,
5. చేదు పొట్లాకు,	

వీటిని సరిగా కషాయము బెట్టి ఆ కషాయమున నెయ్యి¹కలిపి త్రికటు²కములు, త్రిఫలములు గుగ్గులు, ఇవి సమాంశలు, వీటిని నేటికి

ఆరవభాగముగ కూర్చి కల్పముగ బెట్టి కాచిన ఘృతమును నేపించిన
వ్రణములు భగంధర వ్రణములు, గండమాలలు, నాడీ¹వ్రణములు
సయమగును.

భగ్న నిదానము

శ్లో. ద్విధాస్థిభంగో విజ్ఞేయః ⁴కాండసంధిజభేతః ।

తమున్నయేదవనతము⁵న్నతం చావనామయేత్ ॥

కీలు చొలంగుట, యముక విరుగుట, ⁶ఇట్లు ఆస్థిభగములు
రెండు విధములు.

చికిత్స

ఎముక విరిగిన పల్లమై యుండును అదిసమముగా తోమి
కట్టవలెను.

విరుగుకు నెయ్యి పట్టించి తడిపొత్తులు వేసి సమముగా కట్టవలెను
చలిసీళ్లు చిలికించేది.

గోధుమపిండిని గాని కొఱ్ఱపిండిని గాని, మెత్తగా నూరి పట్టిం
వలెను. ¹⁰కణపపట్టను గాని మేడిపట్టను గాని రావిపట్టను గాని మోదుగ
పట్టను గాని మెత్తగా నలగగొట్టి నెయ్యి పట్టించి విరిగిన చోటన
పొదిగి పట్టి సమముగా కట్ట¹¹వలెను.

శ్లో. త్రిదినా త్రిదినా¹²ద్ధర్మే సప్తా¹³హే ¹⁴మాక్ష¹⁵యేద్ధిమే ।

ఋతౌ తు శేషే పంచా²²హదస్థిభంగవశేన వా ॥

1. ఋ

2. ం

3. జా

4. జా

5. జా

6. మానును

7. ఎముకవిరిగి నందుకు

8. ధే

9. సాధ్యః

10. ంపు

11. గినదిన్ని

12. సినదిన్ని

13. దావిరిగినవి రండు

భేదాబు

14. కీలుచొలంగిన పాడతై

యండును. ఆది సమ

ముగా త్రోసి కట్టేది

15. చేది

16. విరిగిన చోటను విదుః

పించుగాని

17. త్రేది

18. ద్యు

19. హో

20. మా

21. హో

22. హౌదత్త

గ్రీష్మఋతువున మూడునాళ్ల కొక¹సారి విడిచి కట్టవలెను.
హేమంత ఋతువున ఏడు దినముల కొక²సారి విడిచి కట్టవలెను.
కడమ ఋతువులలో ఐదు దినముల కొక³సారి విడిచి కట్టవలెను.

పంచవల్కల కషాయముతోను క⁷ట్టు విడిచి న⁸పుడు త⁹డప
వలెను.

ఎముక విరిగిన వారికి గుంటకలగరాకు రసము, లక్క, ¹⁰పిటిని
త్రాగించవలెను.

పాలు, నెయ్యి, గోధుమ సంబం¹¹ధమైన వంటకములను
భో¹²జనము చేయించవలెను, పులుసువర్జ్యము.

భ గం ద ర ని దా న ము

శ్లో. గుదస్య ద్వ్యంగుశే భాగే పిట¹³కా స్యాద్భగం¹⁴దరః ।

విశేషాద్రవణనిర్దిష్టం తత్ర కార్యం ¹⁵విజానతా ॥

గుదస్థాన¹⁶పార్శ్వములో రెండు ¹⁷అంగుళ ప్రదేశములో కురుపు
వలె బుట్టిన ¹⁸దానిని ¹⁹భగందర మందురు.

చికిత్స

మానెడు నరగోమూత్రములో రేలచెక్క ²⁰ఒక పలము, పాపర
వేళ్లు ²¹ఒక పలము నూరి కలిపి తేనె ²²ఒక పలము పోసి కలిపి దానిని
వస్థి²³యంత్రములో బోసి పుండును కడిగిన ²⁴భగంధరవ్రణము నయ
మగును.

1. నాడు	10. త్రాగనిచ్చేది	19. అది అయిన చి కి త్స
2. నా	11. ధాలున్నా	చెప్పెదను
3. నాడు	12.ంచేసేది.	20. ఛం
4. నా	13. క	21. ఛం
5. నాడు	14. ఛ	22. పం
చేత	15. నజానతే	23. తిత్తి
ట్రంచి	16. కు	24. నుకుద్ధప్రకోపము మా
స్పృ	17. ప్రవేశ్యకడమ	నుప
డిపేది	18. అది	

1, తెగడ చక్క 2, తేజోవతి 3, దంతిచక్క 4, మంజుష్టి
4. మాను పనువు 5. పనువు 6. రసాంజనము 7. వేపాకు

¹పీటిని నూరి పట్టించినను భగందరము, నాడీ ప్రణామములు నయమగును.

మాదీపలపు పండ్ల రసములూ

1. గన్నేరువేళ్ల చెక్క 2. పనువు 3. దంతిచెక్క

4. పొత్తిదుంప 5. సైంధవలవణము

³పీటిని ⁴సమముగ నూరి నూనెకు ఆరవభాగముగ కల్పముగ బెట్టుకుని కాచిన తైలమును పట్టి⁷చిన భగందరము ⁸సయమగును.

పరిహార్యము

శ్లో. భగందరే పృష్ఠయాన మధ్యానం ¹⁰స్త్రీనిషేణయే ।

¹¹రూఢప్రణేపి యత్నేన వత్సరం పరివర్ణయేత్ ॥

భగందర ప్ర¹²ణరోగమున ఇతరప్ర¹³ణరోగమున గుట్టము నెక్కరాదు. ¹⁴అధికముగ నడవరాదు. స్త్రీ సంగమము చేయరాదు. ¹⁵పీటిని ఒక సంవత్సరమువరకు వర్జించవలెను.

గ్రంథవిరుద్ధచికిత్స

¹⁶1. ములక వేళ్లు 2. చిత్రమూలము 3. ¹⁷వాకుడువేళ్లు 4. పిప్పళ్లు

ఇవి ¹⁸సమాంశలు నేతికి నాలు¹⁹గవ భాగము కల²⁰కముగ బెట్టి కాచిన ఘృతమును లోనికి గొన్నను గ్రంథులు ²²నయమగును.

1. యివి

2. డా

3. యివి

4. సరిగా

5. రోభాగం

6.ంగా

7. చను

8. మానును

9. ధరం

10. త్రా

11. దృఢప్రణేస

12. జాలకు

13. జాలకు

14. తెరపు

15. యిన్నవర్జించేది

16. నీళ్లున గిన్నెయ్యిన

17. ప్రా

18. సరిగా

19. గో

20. గా

21. మానును

22. చెది

గ్రంథులకు జలగచేత నెత్తురు దీయిం¹చవలెను.

ధత్తారప్రయోగము

²ఉమ్మెత్తకాయలలో సైంధవలవణము బెట్టి మన్ను మెత్తి పుటము వేసి పుడికిన కాయలను నూరి పట్టించిన గ్రంథులు పూడి పోవును.

దాహవిధి

గ్రంథులు పోక్వమునకు వచ్చిన ⁴భేదించి నెత్తురు దీసిన వెనుక ⁵లగ్నికర్మ చేయవలెను.

గండమాలచికిత్స

గండమాలకు గ్రంథ్యర్బుద చికిత్సలను చేసికూడ మానకు⁶ండిన ఎడమ పిక్కమీద అదరకుండ రక్షవే⁷యవలెను.

క్షుద్రరోగచికిత్స

శ్లో. శోకశ్రోధాదికుపితాద్వాతపితాన్మథే⁹ తను ।

శ్యామలం మండలం వ్యంగం ముఖాదస్యత్రవ సీలికా ॥

దుఃఖముచేత గాని శోపముచేత గాని వాతపి¹⁰త్తములు ప్రశోపించి ముఖమందు మంగులను మొటిమలను నల్లని మండ¹¹లములను బుట్టించును.

చికిత్స

శ్లో. ¹²వ్యంగదూషికయోః కుర్యాద్యథాసన్నం శిరావ్యధమ్ ।

1. పున్న

2. కావ

3. చించి

4. కార్చేది

5. పె

6. నేడి

7. త్రో

8. దా

9. త్రా

10. లాల

11. వ్యంగాద్వితియ్య కుర్యా

ద్యాదాసపన్నం శరా

వ్యసం

మంగులకున్నా మొటిమలకున్నా సెలవిడిచి నెత్తుడు¹దీయ
వలెను.

శ్లో. లిం²పేత్ డ్రా³దేణ మంజిష్టాం ముసలీమూలమేవ వా ।

మంజిష్టిని గాని నేలతాడి దుంపను గాని తేనెతో⁴ కిరగదీసి
పూసినను మంగులు మొటిమెలు⁵నయమగుడు.

కుష్ఠప్రలేపము

చంగల్వకోష్ఠువును మాదీఫలము పండు రసములతో ఏడు
మాద్య భావన చేసి తేనెతో⁶ కిరగదీసి పూసినను పిన్నవయస్కున
క్రొవ్వన బుట్టిన మొటిమెలు మంగులు⁷నయమగును.

లోధ్రాదిలేపము

1. లోద్దుగచెక్క 2. కిథనియాలు 3. వస

కీచిని నూరి తేనె గలిపి పూసినను మొటిమెలు మంగులు¹⁰
నయమగును.

తువర్యాదిలేపము

సారాష్ట్రమృత్తి¹¹కను యవక్షార¹²మును తేనెతో¹³ గలిపి
పూసినను మంగులు మొటిమెలు¹³నయమగును.

యివాదికబిళీ

1. యవలు 2. స¹⁴ర్జరసము 3. లోద్దుగచెక్క 4. వట్టి
వేళ్లు 5. మంగపండ్లు

1. నేడి

2. ప

3. రాసి

4. మానుసు

5. టి

6. రాచి

7. మానుసు

8. కొదమర్లు

9. యివి

10. మానుసు

11. కా

12. ం

13. మానుసు

14. జ్జ

1పీటిని సమాంశముగ గోమూ²త్రమున నూరి అందులో

1. నెయ్యి 2. తేనె 3. బెల్లము

పీటిని యించుక కలిపి లేహ్యపాకముగా కాచి ³దానిని పట్టించిన మొటిమలు మంగులు నలుపులు ⁴నయమగును.

కుష్ఠక్రియాతిదేశము

ముఖదూషికలు ⁵స్పర్శజ్ఞానము లేకయుండినయెడల కుష్ఠచికిత్స లను చేయవలెను.

లేదా ⁷అగ్నికర్మ చేయవలెను.

దాహనిషేధము

శ్లో. ఉక్లేదకోథయోరేవం వహ్నిదాహం చ వర్జయేత్ ||

పెద్దపొక్కులకున్నా తరుచైన పొక్కులకున్నా ⁶అగ్నికర్మ చేయకూడదు.

పిడకానినదాము

శ్లో. మహాదాహజ్వరకరీ పిడకా సమసూరికా ||

మసూరి¹⁰కలు పెద్ద¹¹పిటకలు దాహజ్వ¹²రములను బుట్టించును.¹³

శ్లో. రాజికా రాజికాభా స్యా¹⁴ద్విస్ఫోటాస్తు మహారుజాః ||

¹⁵సోపాదిక స్తనుస్తామ్రః ¹⁷సజ్వరో జాలగర్దభః

1. యిది

2. త్రా

3. అది

4. మానును

5. తిమ్మిరి దాకి

6. నేది

7. కోవలువేసేది

8. లోమోధకోధ

9. కోవలువేయరాదు

10. శ

11. కాలున్నా

12. శకాలన్నా

13. రాలున్నా

14. శ్లో. మహాదాహజ్వర

కలూవి శ కా వి కృతా

కర్తాః

వట్టువలైన పెద్ద

పిశకాలున్నా దాహ

జ్వరాల బుట్టించు

గనుక రక్షలు వేయరాదు

15. దిసేట

16. శోభాదాకర్తనుస్తామ్రే

17. స్వరంజ జ్వలకర్షభః ||

రాజికల¹నియెడు పిటకలు ఆవాలువలె నుండును. ఆవి పాకదశకు
ఁచ్చిన మహా నొప్పి గలిగి యుండును,

జాల²గర్దభమనగ చలంది అందురు.

అది వాపు గలిగి యెఱ్ఱనై పా³కమునకు వ⁴చ్చిన జ్వరమును
పుట్టించును.

శ్లో. ⁵త్రిముఖి పిడకా ప్రోక్తా జ⁶త్రూర్ధ్వ మి⁷రవేల్లికా ।

⁸వృతా⁹దీంస్తు జాలాంతాం¹⁰శ్చిక్తి తే¹¹గల్లి¹²కాన్ ॥

శ్లో. కక్షస్తలేషు ¹³దాహధ్యా పిశకా సా¹⁴గ్నిరోహిణీ ॥

విసర్పి¹⁵క్తేన విధినా ప్రత్యాఖ్యాయాగ్ని రోహిణీమ్ ।

మూఁడు ము¹⁴ఖములుగల పిటకక్రోలే ముఖము మీద క¹⁵లిగిన
¹⁶ఇరివేల్లి కందురు.

అగ్నిరోహి¹⁷ణి యనగ చంకక్రిందను సన్నపు పొక్కుతోగూడిన
¹⁸పిటక. ఈ చెప్పినవాటి ¹⁹కన్నిటికిని విసర్పచికిత్సలను భేదమెఱింగి
²⁰చేయవలెను.

శ్లో. పంచా²¹హతాతు సప్తా²²హత్ పక్షాద్వా ²³హంతి జీవితమ్ ।

పైనచెప్పిన అగ్నిరోహిణి అయిదు ది²⁴నములలోగాని ²⁵ఏడు దిన
ములలో గాని లేదా పదిహేను ²⁶దినములలో కాని చంపును.

అది యెఱింగి చికిత్స చేయవలెను.

1. నిపిశగాళు

2. కర్ణ

3. క్తా

4. చెప్పనా

5. తృ

6. తిగ

7. వి

8. ందిస్తు

9. చి

10. చ్చ

11. గా

12. ఖా

13. గల్లి

14. పొక్కులకు సర్వపాలకు

గల్లికలకు చికిత్సచేసేది

15. మజ్జాలః

16. ణమనంగాను

17. పిశంకశేరు

18. కల్లా

19. చేసేది

20. హా

21. హః

22. ంతేరి

23. ఈచెప్పిన

24. నాలుకు

25. ఆరుదినాలకు

26. నాలకు

కదరము

శ్లో. పాదే ¹కోలవదుత్పన్నో గ్రంధిః ²కదరముచ్యతే ।

శస్త్రేణోత్కృత్య నిశ్చేషం స్నే ³హేన ⁴కదరం ⁵దహేత్ ।

పాదముమీదను పొడవుగ గ్రంధి బుట్టిన దానిని ⁶కదరమందురు,
⁷దానిని ఛేదించి, స్నేహముతో దాహము చేయవలెను.

శ్లో. నీరుజః పిడకాః ప్రోక్తా ⁸బాలానామజగల్లికా ।

విస్రావయేజ్జలూకాభిః అప ⁹కావ్యమజ్జగల్లికామ్ ॥

యవప్రఖ్యచికిత్స

శ్లో. స్వేదయిత్వా యవప్రఖ్యాం విలయాం ప్రలేపయేత్ ।

దాదుకుప్తమనో ¹⁰హ్వలైః ¹¹తథాసర్వ పగర్దభాక్ ॥

యవగింజలవలె నుం ¹²డెడి పొక్కు ¹³లను పామాణగర్దభమ ¹⁴నెడి
పొక్కు ¹⁵లను ¹⁶ముందుగ కాచి తరువాత

1. సరళ దేవదారు 2. చెంగల్వకోస్తుపు కి. మణిశిల 4. హరిదళము

పీటిని స ¹⁷మముగ నూరి పట్టించిన నయమగును.

శ్లో. పక్త్వా ¹⁸ తామజగల్లిం చ ¹⁹వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।

²⁰అజగల్లిక పక్వమునకు వచ్చిన యెడల, ఛేదించి వ్రణచికిత్సను
చేయవలెను.

1. ఖలవిదుత్పన్నే	నను లేతాయెనా జలగ	20. స్తాన్న
2. కంధ	చేత నెత్తురు దీ యిం	21. జాశ్వన
3. హో	చేది అజ గ శ మ న గా	22. పక్వానకు వచ్చెనా
4. గ	పెద్దకురుపు పేరు	చించివ్రణచికిత్స చేయ
5. జయేత్	12. హంతే	వలసినది
6. అదిచించివేడి చ మురు	13. రిత్వోఽపఖగర్దభాక్	శ్లో. అపక్రాం డాల జం
బోసేది	14. ండె	వృత్తాతోయ పూయ
7. కాలా	15. లున్ను	ఘనోన్నతా
8. గా	16. వే	అండాంజమనేది చీము
9. క్వ	17. లున్ను	నీళ్లు నిండివట్టువై పొడవై
10. నా	18. కాచేది	యుండును అదివ్రణ చికి
11. బాలకు అజగళంపుట్టి	19. రిగా	త్సను చూస్తేది

గ్రంథనిదానచిత్తులు

శ్లో. గ్రందయః పంచధా మద్వా కచ్చపీ కచ్చపోన్నతా ।

కర్ణస్యోర్ధ్వం సమంతాద్వా పిటకా కఠిన్తోన్నతా ॥

శాలుకాభో²ధ శిశిరః శోఫః స్వల్పరుజః స్థిరః

హనుసంధిసముద్భూత ప్రోక్తః పాషాణగర్దభః ॥

విదారికందకఠినా విదారీ కక్ష¹వక్షణే ।

గంధులు ఐదాఱు ²విధములు. కచ్చప³మనునది తాబేలు చిప్ప వలె నుండును. చెవులమీదగాని ⁴చుట్టుగాని గట్టి⁵గను వట్టువ⁶గను పిటకవలె నుం⁷డిన దానిని కర్ణపిటక యందురు.

కలువదుంపవలె మెత్తనై నొప్పిగలిగి చల్లనై వాపుగలిగి యుం⁹డిన దానిపేరు పాషాణగర్దభ మందురు. చంకలో నేలగుమ్మడి గడ్డవలెనుం¹⁰డిన దానిని విదారికా గ్రంథి యందురు,

శ్లో. విదారికాయాం ¹¹హృత్వాస్రం గ్రంథిరోగ¹²వదాచరేత్ ।

విదారికా గ్రంథుల¹³లలో రక్త ¹⁴మోక్షణము చేసి గ్రంథిరోగ చికిత్సను ¹⁵చేయవలెను.

శ్లో. ప్రవృద్ధం బహుచ్ఛద్రం వా సశో¹⁶భం మర్మణి స్థితమ్ ।

వల్క్యకం హస్తపాదోర్ధ్వం వర్జయేదిత¹⁷రత్సునః ॥

శ¹⁸స్త్రీణామ్రుత్య సందహ్యా వ్రణవత్సముపాచరేత్ ²⁰

1. శారుక భావతితాలో

శోఫస్వాత్పరుజస్థిరః

2. పుం

3. భేదా

4. న

5. సమమును

6. యై

7. నై

8. డేనా

9. పేరు క శ్లో ద ర్థో ధ్వ

మదురు

10. డేనా

11. శేను

12. హరేద్రక్తం

13. వితా

14. కు

15. తీసి

16. నేది

17. భం

18. రాడ్డునా

19. స్త్రీణా

20. వ్రణముపుట్టు కోళ్లువారి

వాపు గలిగి శు న మై

పూడేనా దా ది పే రు

వాల్మీకమందురు

అదిమర్మస్థానాలుగనుక

కాళ్లుచేతులున్న గాక

కడమదిక్కుల నాయవా

శస్త్రాన కీ శి కా లి చి

వ్రణచికిత్స చేసేది

యోనివ్యాధి చికిత్స

1. భూతులసి వేళ్లు,

2. సిప్పళ్లు,

వీటిని కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆ మిఠ సారాద్రాగించవలెను.

మరియొకటి

1. సిప్పళ్లు,

2. నల్లజీలకఱ్ఱ,

వీటిని కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆమిఠ సారాద్రాగించవలెను,

మరియొకటి

సౌవర్చ లవణమును కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆమిఠ సారాద్రాగిం¹చవలెను.

జ్వరయోగము

మోని శూలకు ²యోనికందలకు ఆరగ్యధాదిగణము³తో సేచనము చేయవలెను.

బలాధాన్యంతరత్వై లము

చిట్టముట్టివేళ్ళ కషాయము రి-ప్రస్తములు. పాలు రి-ప్రస్తములు దశమూలములు, ప్రత్తిగింజలు, యవలు, ఉలవలు, ⁴వీటితో కాచిన కషాయము ఒక ప్రస్తము, నూనె ఒక ప్రస్తము,

కల్కద్రోవ్యములు.

1. మేద,

2. మహా మేద,

3. సరళ దేవదారు,

4. మంజిష్ఠ,

5. కాకోలి,

6. క్షీరకాకోలి,

7. శ్రీగంధము,

8. సుగంధి వేళ్లు,

9. చంగల్వకోష్ఠువు,

10. గ్రం⁷ధి తగరము,

11. జీవకము,

1. యోని శూలకున్న

3. మందానకున్న

6. వ్యాలు

మందానకున్న

4. చేతమాన్నేది

7. ధన్య

2. చేది

5. కూడాకాచిన

12. ఋషభ ¹ కము,	13. సైంధవలవణము,
14. నల్ల సుగంధి పాల,	15. కరంబువ్వు,
16. వస,	17. అగరు,
18. గవిజేరు వేళ్లు,	19. పెన్నేరు ² గడ్డ,
20. పొత్తి దుంప,	21. నేలగుమ్మడిదుంప,
22. అతిమధురము,	23. సదాప విత్తులు,
24. కారు పెసర,	25. యాలకులు,
26. లవంగపు చెక్క,	27. పత్రకము,

ఇవి సమాంశలు. నూనెకు ³ఆరవ భాగము కల్కముగబెట్టి కాచిన తైలముతో పానాభ్యంగములు ⁴చేసిన యోని రోగములు, సూతికా రోషములు, బాలరోగములు, మర్మగత, అస్థిగత, శోషములు, జ్వర గుల్మములు, గ్రహోన్మాదము, మూత్రఘాతము, చేరుకుట్టు, వాయువులు, ఇవి⁵నయమగును.

మంజిష్ఠాదిపుత్రము

1. మంజిష్ఠ,	2. చెంగల్వ కోష్ఠ్ఠాపు,
3. గ్ర ⁷ ంధి తగరము,	4. త్రిఫ ⁸ లములు.
5. శర్కర,	6. వస,
7. మాను బసుపు,	8. పసుపు,
9. అతిమధు ⁹ రము,	10. మేద,
11. మహా మేద,	12. ¹⁰ పిమము,
13. కటుకరోహిణి,	14. కొడిక పాల,
15. ఇంగువ	16. కాకోళి,
17. పెన్నేరు గడ్డ,	18. చల్ల గడ్డలు,

1. వృ

2. ం

3. దుంప

4. రో

5. చేసిన

6. గా

7. మానుసు

8. ధ్య

9. లా

10. కం

11. వోమం

12. ల

ఇవి సమాంశలు. నేటికి 4వ-భాగముగ గూర్చి, కల్కముగ బెట్టి కాచిన ఘృత్యమును నేవించిన యోనిదోష¹ములు, శుక్లదోష²ములు శమించును.³

బుతున్నాసముచేసిన వెంటనే ఈ ఘృతమును నేవించిన గర్భము కలుగును.

నారసింహచూర్ణము

శ్లో. ప్రస్థం శతావరీచూర్ణం ప్రస్థం గోక్షురకస్య చ ।
 వారాహ్య వింశతిపలం గుభాఞ్చ్యాః⁴పంచవింశతిః ॥
 భల్లాతకానాం ద్వాత్రింశత్ చిత్రకస్య⁵దశైవ చ ।
 తిలానాం టుంచితానాం చ ప్రస్థం సమ్యగ్విచూర్ణితమ్ ।
 త్ర్యూషణస్య పలాన్యోష్ఠా శర్కరాయాశ్చ సప్తతిః ॥
 మాక్షికం శర్కరార్థం చ మధునో⁶ర్థం చ గోఘృతమ్ ॥
 శతావరీసమం దేయం విదారీకంద చూర్ణకమ్ ॥
 త్రిఫలాయాః శోధితాయాః ప్రస్థమేకం విచూర్ణితమ్ ।
 సర్వాణ్యేతాని సంసృజ్య సిద్ధభాండే వినిక్షిపేత్ ॥
 పలార్థం చ పలం యు¹⁰ంజ్యాదేధేవ్యం చాత్ర భోజనమ్ ।
 మాసద్యయ ప్రయోగేణ శతం జీవతీ నీరుజః ॥

¹¹దానిగుణములు

శ్లో. సకాంచనాభో మృగరాజవిక్రమ-

స్తరంగవేగాధిక వేగయుక్తః ।

శ్రీణాం శతం గచ్ఛతి యావనస్థం

శ్రీనారసింహాహ్వయచూర్ణసేవీ ॥

1. పా

2. పా

3. యాసుశ్రీస్నాల్నాడు
 (నాల్గోనాడు) చేసే
 నేవించినను సంతానం

గల్గను

4. శతదైవచ

5. తదైవచ

6. ప్లా

7. ర్భ

8. కైశ్వరార్థ

9. సేతం

10.ంజయ

11. తద్గుణము

1. పిల్లి తేగవేళ్లపొడి, ఒక ప్రస్థము, 2. పల్లెడు వేళ్లపొడి ఒక ప్రస్థము 3. తాడిదుంపలపొడి 20 పలములు 4. తిప్పతీగపొడి 20 పలములు 5. జీడిగింజలపొడి ¹32 పలములు 6. చిత్రమూలపు చూర్ణము ²10 పలములు 7. నువ్వుపప్పుపొడి ³ఒక ప్రస్థము 8. త్రికటుక చూర్ణము 8 పలములు 9. పంచదార ⁴70 పలములు 10. తేనె 35 పలములు 11. ఆవునెయ్యి 17½ పలములు 12. నేలగుమ్మడి గడ్డలపొడి ⁵ఒక ప్రస్థము, 13. త్రిఫలచూర్ణము ⁶ఒక ప్రస్థము

వీటిని కలిపి ⁷చెమర్చుకుండ బెట్టి ప్రతిదినము రెండునెలలు సేవింపించిన ⁸సర్వరోగములు శమించి నూరు సంవత్సరములు బ్రతుకును.

⁹యథేష్ఠముగ భోజనము చే¹⁰యవలెను. సువర్ణకాంతి గలిగి సింహపరాక్రమము గలిగి అశ్వవేగము గలిగి నూరుగురు స్త్రీలనైనను పిచ్చుకవలె రమించును. ¹¹పరాక్రమవంతులైన పుత్రులు గలుగుదురు.

వాణీకరయోగము

1. పల్లెడువిత్తులు, 2. గొబ్బివిత్తులు, 3. పిల్లితేగలు, 4. దూలగొండి విత్తులు, 5. నువ్వులు, 6. మినుములు,

యివి ¹²సమముగ చూర్ణముచేసి పంచదార సమేతముగ క²ర్ష మెత్తు ఆవుపాలతో సేవించిన మదించిన స్త్రీలను నూరుగురిని రమించ సత్తువ గలుగును.

1. ప ౨౨
2. ప ౩౨
3. నం ౧౦
4. చ ౮
5. ప ౮౦
6. ఛ 3౫
7. ప ౧౨

8. సం ౦
9. సం ౦
10. చమరు
11. తోగలు
12. లెప్పుగా
13. నేది
14. పిర పుత్రులను

15. గాంచి యీనారసంహ చూర్ణము చేత బ్రతుకు దురు
16. సరిగా
17. రష

శోఫలకు

శ్లో. కాసమర్దస్య బీజాని తన్ములం బలి చందనమ్ ।

మూషపాషాణసంయుక్తం¹ లేపః శోఫనివారణః ॥

1. కసివింద విత్తులు, 2. కసివిందవేరు, 3. గంధకము,
4. శ్రీగంధము, 5. యిల్లిపాషాణము

ఇవి సమాంశలు. వీటిని నీళ్ళతో నూరి లేపన²ముచేసిన శోఫలు
కుష్టువులు³ నయమగును.

మూత్రకృచ్ఛనిధానము

శ్లో. అ⁴ష్టై స్సుర్యూత్రకృచ్ఛాణి రూక్షతీష్ణోష్ణ⁵ భోజనాత్ ।వాతాత్సశూలం స్రవతి మూత్రం విత్తేన దాహ⁶వత్ ॥

కఫేన శీతలం సాంద్రం దుశ్చికిత్స్యం త్రిదోషజమ్ ।

రక్తజం రక్తసంస్రా⁷వి శుక్లసంస్రావి శుక్లజమ్ ॥అశ్మోశ్మా వ⁸స్థిగతో భి¹⁰న్నో⁹సా¹¹శర్కరాశ్మరీ ।

రూక్షద్ర¹²వ్యముల చేతను, తీక్షణద్ర¹³వ్యముల చేతను, ఉష్ణద్రవ్య
ములచేతను, ఉష్ణభో¹⁴జనముల చేతను మూత్రకృచ్ఛము ఎనిమిది
¹⁵విధములు.

వాయువువలన నొప్పిగలిగి స్రవించును. పైత్యము వలన మంట
గలిగి స్రవించును. క్లేష్మమువలన చల్లనై చిక్కనై స్రవించును. త్రిదో
షజము యీమూడు వి¹⁶ధములుగ¹⁸ స్రవించును. అది అసాధ్యము. రక్త

1. భ

2. లేపేన్ద్రిగ్నివారణమ్

3.ంచేస్తే

4. మానున

5. అష్టై స్సుర్యూత్ర
కృచ్ఛాణి

6. దోదనాత్

7. యే

8. ది

9. ది

10. శ్మరి

11. స్థి

12. న్నాహా

13. భ

14. వ్యా

15. జ

16. భేదాదాలై పుట్టును

17. ధాల

18. వెళ్లును

మువల్ల బుట్టి¹న రక్తము స్రవించును. శుక్లము వలన బుట్టిన శుక్లము స్రవించును. ²మూత్రవస్థిలో ³తాయవలెనున్న అశ్మరి యందుకు. ⁴పై చెప్పిన “అశ్మరి” చిన్నదైన యెడల యినుకవలె స్రవించును.

తచ్ఛికితస్

శ్లో. సర్వకృచ్ఛేషు సంశస్తం ⁵వస్త్రకర్మ విరేచనమ్ ।

శర్మరా ⁶సయవతా⁷రా సర్వకృచ్ఛ⁸విభేదిసి ॥

సకలకృచ్ఛలకు ఉత్తరవస్త్ర, ⁹విరేచనము మంచివి. శర్మ¹⁰ర యవతారము ¹¹పి¹²వి సేవి¹³చిన సకలకృచ్ఛలు ¹⁴నయమగును.

శ్లో. గోక్షురస్య ఫలం పిష్ట్యై పయసా సగుడం పిబేత్ ।

వల్లేడుగాయలను పాలుపోసి నూరి రసమును పిడిచి బెల్లము గలిపి సేవించిన సకల కృచ్ఛలు ¹⁵నయమగును.

శ్లో. మూత్రకృచ్ఛేషు సర్వేషు శర్మరా వా విశేషతః ॥

పంచదారను సేవి¹⁶చిన సకలకృచ్ఛలు ¹⁷నయమగును.

నొప్పి మంట నెత్తురు గల కుచ్ఛలకు

నారికేళాంబుప్రయోగము

శ్లో. యే నారికేళాంబు ¹⁸నిశాం గుడం చ

పిబంతి ¹⁹కుస్తుంబరుకల్మషిశమ్ ॥

తే మూత్రకృచ్ఛం సరుజం సదాహం

సరక్తమప్యాశు వినాశయ²⁰న్తి ॥

1. తే

2. తే

3. దస్త్రనింబు

4. ట్రితే కల్మషిరిగించును

5. శర్మరా వా శ్మలై తే సు

పగిలి సు

6. త్వి

7. నిరూపా

8. స

9. రం

10. భ్రాభవేదిసి

11. వే

12. రాసు

13. న్నూ

14. స్తేను

15. న్నూ చూసును

16. న్నూచూసును

17. స్తే

18. చూసును

19. గుడాంబునాశం

20. స్తీ

నారి కేశపు నీ¹శ్లో²లో³ ధనియాలు పసపు, నూరిన ముద్దను బెల్లము కలుపుకొని నేవించిన నొప్పి వుంట నెత్తురుతో గూడిన మూత్రకృచ్చులు⁴ శమించును.

ఏలాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలాశ్మభేదకశిలాజతుపిప్పలీనాం

చూర్ణాని తండులజలై⁴ద్దులితాని పీత్వా ।

యద్వా గుడేన సహితా⁵స్యవలిహ్యో⁶నూన

మాసన్నమృత్యురపి జీవతి మూత్రకృచ్చిం ॥

1. ఏలకులు 2. శిలాజిత⁷ 3. పిండివేళ్లు 4. పిప్పళ్లు

ఏటిని చూర్ణముచేసి పస గడుగులో గలిపి గాని బెల్లముగలుపు కొని గాని నేవించవలెను. ⁵దీనివలన ఆ సన్నమృత్యువు గలవాడై నను మూత్రకృచ్చురోగి జీవించును.

కతకాదికషాయము

శ్లో. జలప్రసాదాఖ్య సువర్చలాఖ్య

శతావరీగోక్షుర సిద్ధ¹⁰మంబు ।

పురాన్వితం¹¹ హంత్యని¹²బ్బణాని

కృచ్చా¹³ఛికి కృచ్చా¹⁴ఛిణ్యపి¹⁵ సద్య ఏవ ॥

1. చిల్లగింజలు 2. ప్రొద్దుపొడుపువేళ్ళు 3. పిల్లితేగలు
4. పల్లేరువేళ్ళు,

1. కొతపరి

2. మానుచు

3. లుక⁸

4. స్యవరి

5. మానా

6. ఇని

7. చేది

8. ఇందు స మృ త్యు ప శ్య

మైన కృచ్చులై నా
మానుచు

9. ముఖ్యం

10. సాం

11. ల్వణీని

12. శుద్ధవేయేత్

ఇవి సమాంశలు. కషాయము బెట్టి మహిసాక్షి గుగ్గులును కలిపి ¹సేవించిన వాతకృచ్ఛలు ²నయమగును.

కూష్మాండప్రయోగము

శ్లో, కూష్మాండవల్లిస్వరసం రసం వా
పిబంతి యే శర్కరయా విమిశ్రమ్ ।
తేషాం భవిష్యంతి భవాంతరే చ
స మూత్రకృచ్ఛాణి విచిత్రమేతత్ ॥

గుమ్మడి తీగె కషాయమును కాని దానిరసమును గాని శర్కర కలుపుకొని సేవించిన మూత్రకృచ్ఛలు ³నయమగును.

గోపాంగనాదికషాయము

శ్లో. గోపాంగ నాభీ⁴దు కశే⁵రువారి
విదారిగోకటంక సంభృతాంభః ।
సశర్కరం తచ్ఛరణం నరాణాం
మూత్రప్రణావగ్రహపీడితానామ్ ॥

1. సుగంధివేళ్ళు 2. పిల్లిపీచరవేళ్ళు 3. నామదుంపలు
4. నేల గుమ్మడిగడ్డ 5. పల్లేరువేళ్ళు

⁶వీటిని కషాయము బెట్టి ఈ కషాయములో నాలుగవ భాగము శర్కర గలిపి సేవి⁷ంచిన మూత్రకృచ్ఛలు ⁸నయమగుడు.

వీనీశిగ్రు కషాయము

శ్లో. గోపగోశిగ్రుమూలో⁹త్థ కషా¹¹యో²శ్మరి పాతనః ।

1. క్షేసు	5. తు	9. మాసు
2. మానుసు	6. చల్లగడ్డలు	10. ద్ద
3. మానుసు	7. యివి	11. యా
4. తు	8. క్షేసు	

కాదుమునగవేళ్ళు కషాయము బెట్టి ఆ కషాయములో శొంఠి
పిప్పలి గలిపి సేవిం¹చిన ²తాయి ఊడిపడును,

సువర్చలాప్రయోగము.

శ్లో, మూలం కపోతవంకాయా స్త్రక్రేణాశ్శరిపాతనమ్ ॥

ప్రాద్దుపొడుపు వేళ్ళను నూరి చల్లతో సేవించిన కల్లూడిపడును.

శృంగబేరాదిచూర్ణము

శ్లో, శృంగబేరయవతూరపథ్యాకాలేయకాన్వితః ।

దధిమందో భినత్యుగ్రశర్కరామశ్శరీమపి ॥

1. అల్లము, 2. యవతూరము, 3. కరక్కాయ 4. పీత
చందనము

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి లేతపెరుగునఁ గలిపి సేవించిన
ఉష్ణమువలనఁ బుట్టిన శర్కరాశ్శరీ³రి ⁴నయమగును.

కటుత్రయాదిలేపము

శ్లో, కటుత్రయపచాహింగుసింధుసర్వపమూలకైః ।

⁵అథోనాభేః ప్రలేపః స్యా⁶న్మూత్రవ్యాధివినాశనః ॥

1. త్రికటుకములు, 2. వన, 3. హింగువు, 4. సైధవ
లవణము, 5. ఆవాలు, 6. ముల్లంగివిత్తులు,

ఇవి సమాంశలు కలయ పోసి నూరి వెచ్చగా జేసి ⁷పొత్తి కడు
పున పూయవలెను. మూత్రకృచ్ఛలు ⁸నయమగును.

1. సేవ

2. రా

3. రీమూత్ర

4. ముమానును

5. అయఃమాష

6. స్మేక్ష

7. కాలు

8. కింగడుపునబూసేది

మూత్రవిరేచనలేపము

శ్లో. ¹పిష్టా శ్వదంష్ట్రాఫలమూషికావి-

²డుర్వాదు³బీజాని సకాంజికాని ।

ఆ⁴లేప్యమానాని హి నాభివర్ధ్ధాః

మూత్రస్య నిష్క్యందకరాణి సద్యః ॥

1. పల్లేదువిత్తులు, 2. ఎలుకపెంటికలు 3. దోసవిత్తులు

ఇవి సమాంశలు కలయ పోసి నూరి బొడ్డునోపట్టించి ⁷పొత్తి గడు
పున బట్టించిన ఆ క్షణముననే మూత్రము విడుచును.

శ్లో. మూత్రకృచ్ఛేషు సర్వేషు ⁸హితం వస్త్యామయాంతకమ్ ।

ఆద్యత్రైకంటకఘృతం చూర్ణం వా నారసింహకమ్ ॥

సకలకృచ్ఛలకు వస్త్యామయాంతకఘృతము ⁹త్రికంటకఘృతము
నారసింహచూర్ణము, ఇవి మంచివి.

మేహనిదానము

శ్లేష్మమేహములు

శ్లో. ఉదకేక్షుసురా¹⁰పిష్టసికతాసాంద్రసంజ్ఞికాః ।

శనైశ్శీతల¹¹శుక్లావ్య ¹²లాలామేహాః క¹³ఘాత¹⁴కాః ॥

1 ఉదకమేహము, 2 ఇక్షుమేహము, 3 సురామేహము,

4 పిష్టమేహము, 5 సికతామేహము, 6 సాంద్రమేహము

7 శనైర్మేహము, 8 శీతలమేహము, 9 శుక్లమేహము, 10 లాలా
మేహము

ఇవి శ్లేష్మసం¹⁶భవములు.

1. మామను	7. కంగ	13. నీలమేహః
2. ది	8. బెట్టిస్తే	14. షా
3. చీమిన	9. మవ	15. క
4. కేవ్య	10. తన్వతై	16. ధానాలు
5. సా	11. ది	
6. బెట్టి	12. తాంబూళు	

పి తృమేహములు

శ్లో. హరిద్రా¹నీలమంజిష్టా²తూరరక్తాంజనా³హ్వయాః ।

పి తృజాః

1 హరిద్రామేహము, 2 నీలమేహము, 3 మంజిష్టమేహము
4 తూరమేహము, 5 రక్తమేహము, 6 అంజనమేహము,
ఇవి పైతృసం¹భవములు.

వాతమేహములు

వాతజాస్ప²ద్విర్భు³ఘ⁴ మజ్జవసా⁵హ్వయాః ॥

1 సర్పిర్మేహము 2 మధుమేహము, 3 మజ్జామేహము
4 వసామేహము ఇవి వాతసం⁵భవములు

వాతాదిమేహమూత్రపరీక్షణనిధి

శ్లో. వాతపి తృక¹ఫమేహ²సంభవాత్

మూత్రతో³ఽగ్నిని⁴హితాత్ పరిపక్వాత్ ।

పంచ సప్త నవ భాగతః క్రమా -

తక్కుముద్భవతి చాపి రసా⁵భ్యమ్ ॥

మేహ రోగికి మూత్రపరీక్ష¹చేయువిధము. మూత్రమును కాచగ
ఐదవ¹⁰ భా¹¹గమున కల్కుము కట్టి¹²న వాతాధిక్యత కలదని యెఱుంగ
13వలెను. 14ఏడవ 15భాగమున కల్కుము కట్టి¹⁶న 17పి తృమధికముగ
నున్నదని యెఱుంగవలెను. 18తొమ్మిదవ 19భాగమున కల్కుము కట్టి²⁰న
స్తేష్ఠ²¹మధికముగనున్నదని యెఱుంగవలెను.

1. హ	10. జ్ఞిముఖతః	19. గా
2. ర్వేష	11. ధ్వద్	20. తేను
3. హస్తే	12. చూచేలాగు	21. పైతృ సంబంధమని తెలిసేది
4. య	13. గాను	22. దో
5. ధానాలు	14. దో	23. కా
6. హస్తీమేహములు	15. గా	24. తేను
7. మొదలైనవి	16. తే	25. సంబంధమని తెలిసేది
8. బంధాలు	17. తసంధాన మని తెలిసేది	
9. సమంధాక	18. యేదో	

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. సాధ్యాః కథో¹త్థాః పిత్రో²త్థా యాహ్యా³స్త్యాజ్యాస్తు వాతజాః ।

క్షేష్టమేహము సాధ్యము, పైత్యమేహము కియాప్యము వాత
మేహము అసాధ్యము,

తచ్చికిత్స

శ్లో. మేహో⁴ర్తే సబ⁴లే శ ⁵స్తం⁶వమనం సవిరేచనమ్ ।

మేహరోగి⁷బలము కలిగియున్నయెడల వాంతి విరేచనములను
చేయించవచ్చును.

శ్లో. నిశాకల్మయతో ధాత్రీస్వరసో మాషికాన్వితః ।

గుళూచీస్వరసో వాపి ⁹సత్వం వా సర్వమేహజితమ్ ॥

ఉసిరిక కాయల రసముతో పసుపు నూరి కలిపి తేనెతో
స¹⁰వించిన ¹¹మేహములు నయమగును.

లేదా తిప్పతీగె రసమును గాని, తి సత్తునుగాని తేనెతో
¹²సేవించిన సర్వమే¹³హములు నయమగును.

శ్లో. సారముష్కకకింజల్కం కల్కమక్షమితం¹⁴చరేత్ ।

ధాత్రీరసే త్సోద్రయుతే సర్వమేహహరం పరమ్ ॥

1. ఇప్పు చెక్క,

2. ముష్కకకింజల్కము,

¹⁵పీటిని సమాంశలుగా నూరిన కల్కము కర్షమెత్తు ఉసిరిక
కాయల రసముతో తేనెను గలుపుకొని ¹⁷సేవించిన సకల మేహములు
నయమగును.

1. ధోతోదా

2. త్యా

3. కష్టసాధ్యము

4. ల్యప

5. స

6. సంఘ

7. కిసత్వంగలిగినా

8. నాలకుయిచ్చేది

9. స్తేను

10. హిలుమానును

11. గొంఠె

12. హిలుమానును

13. ష్కకకంబంటి

14. వండిచేత్

15. యివి

16. స్తే

17. హిలున్నూమానును

శ్లో. ¹స్వర్ణపుష్పాశ్చ పంచాంగం ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ |
 తదధ్ధామలకం చైవ తదధ్ధం రజనీద్వయమ్ ||
 తక్రేణ మధునా వాపి సర్వమేహావినాశనమ్ |

తంగేడు చెట్టుయొక్క పంచాంగములను నీడను యొడించి
 చూర్ణముచేసి దీనికి సగముభాగము ఉసిరికపప్పు చూర్ణము, దీనికి
 సగముభాగము మానుబసపు మంచిపసుపుల చూర్ణముచేసి ⁵పైపంచాంగ
 చూర్ణములో కలిపి తేనెతోగాని చల్లతోగాని సేవించిన సకల మేహ
 ములు ⁶నయమగును.

శ్లో. అశ్వత్థబీజం హరిణస్య శృంగం
 తక్రేణ పీతం మధునా ⁷ధ పీతమ్ |
 సర్వప్రమేహం సహస్రైవ హన్యా
 ద్దశాననం దాశరథిర్యధైవ ||

రావి విత్తు¹⁰లను ¹¹ఇవికొమ్ము¹²లను నూరి కర్ష మెత్తు, చల్లతో
 గాని తేనెతోగాని సేవించిన రఘునాథునిచేత రావణుండు ¹³సంహరించ
 బడినట్లు సహలమేహములు హరించబడును.

శ్లో. త్రిఫలావేణుపతాబ్ద¹⁴పాతాశ్వాధః సమాక్షికః |
 కుంభయోనిరివాంభోధే దే¹⁵రేహాశోనాం శోషద్రువమ్ ||

1. త్రిఫలములు,	2. వెదురాకు,
3. ముస్తలు,	4. పాత వేళ్లు,

1. తలపాటుక

2. ధార

3. నశ్యేతి

4. మన్ను

5. కూడాకలిపి

6. హాను

7. చ

8. త్ర

9. పై

10. లున్నా

11. యిరి

12. లున్నా

13. పోయినట్లు

14. హానుమానుసు

15. ధిమేహ

16. యేద్వ

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి తేనెతో సేవించిన ఆగస్త్యుని
చేత సముద్రలింకినట్లు సకలమేహములు ¹శోషించబడును.

శ్లో. కతకఖదిరదా²ద్వీభూమిధాత్రీసమంగా

⁴విదులరజనిపాతాచూతబీజాభయా³ద్వైః

ప్రసవరసోసమేతం తోయమేభిః ప్రసిద్ధం

హరతి సకలమేహా⁵ సస్తరాత్రప్రయోగాత్ ||

1. చిల్లగింజలు,	2. చండ్ర చెక్క,
3. మాను పసుపు,	4. నేలయుసిరిక వేళ్ళు,
5. మంజుష్టి,	6. సీరుపక్కి వేళ్ళు,
7. పసుపు,	8. పాత వేళ్ళు,
9. మామిడిగింజల పప్పు,	10. కరక్కాయలు,
11. ముస్తలు,	

ఇవి సమాంశలు. కషాయము బెట్టి ఏడుదినములు తేనె కలుపుకొని
⁷సేవించిన సకల⁸మేహములున్నూ ⁹నయమగును.

శ్లో. తులాం ఖదిరసారస్య జలద్రోణే విపాచయేత్ |

అష్టభాగావశేషం తు పూతం శీతం సమాహరేత్ |

హరీతక్యక్షుధాత్రీణాం నిశాయాశ్చ పలం పలమ్ |

సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా క్వా¹⁰థే¹⁰త్స్నిన్విభావయేత్ |

బడబానలమి¹¹త్యుక్తం ప్రమేహ¹¹ర్ణవశో¹¹వణమ్ |

చండ్రచక్క నూరు పలములు, త్రొక్కి ఒకద్రోణము నీళ్ళలో
వేసి అష్టభాగావశేషముగకాచి వడి¹²కట్టిన కషాయములో

1. హేలునూసును

2. రేవ

3. శూక

4. బిదుర

5. పసాధం

6. తే

7. హ

8. మానుసు

9. తేనెకృత్వాది

10. ఝవ

11. నల్లమునీళ్ళుపోసి

12. చిన

1. కరక, 2. తాడి, 3. ఉసిరికలు, 4. పసుపు,

ఇవి ప్రత్యేకము ²పలము చొప్పున చూర్ణము చేసి కలిపి భావనచేసి ఆ చూర్ణమును దినమునకు ³కర్ష మెత్తుచొప్పున సేవించిన మేహరోగమనే సముద్రమును బడబొనలమువలె యింకించును.

శ్లో. చూతఫలత్రిఫల⁴ం సమభాగం

త్వైలమదం చ చతుర్ద్దణయుక్తమ్ ।

⁵తేహ్యమిదం మధునా చ విమి⁶శ్రం

వింశతిమేహమపోహతి ⁷సద్యః ॥

1. మామిడివరుగు, 2. త్రిఫలములు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ఈ చూర్ణమునకు ⁸చతుర్ద్దణముగ శిలాజతును కలిపి ది⁹నమునకు తులమెత్తు తేనెతో సేవించిన వింశతి మే¹⁰హములు ¹¹నయమగును.

ఏలాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలశిలో¹²ద్భవమాక్షికమధుకమ్

వ్యోషయుతం చ ఫలత్రయయుక్తమ్ ।

సర్వసమం తలపోటకబీజమ్

చూర్ణం ¹³వింశతిమేహ మపోహేత్ ॥

1. ఏలకులు 2. శిలాజతు 3. హేమమాక్షికము 4. యష్టి
మధుకము 5. త్రికలు¹⁴కములు 6. వాయువిశంగ¹⁵ములు 7. త్రిఫ
లములు.

1. కాలు

2. చేసి

3. నెబెత్తుసులేఖను

4. స్వచ

5. మే

6. శ్రే

7. సాధ్యః

8. నలుమడి

9. నా

10. హా

11. మానును

12. ద్ర

13. మిదం శతమేహ మపో
హేత్

14. కా

15. గా

16. లా

ఇవి సమాంశలు. సర్వచూర్ణసమము తంగేడువిత్తులు.

వీటిని చూర్ణము చేసి ప్రతి దినము కర్ష మెత్తు తే నెతో సేవించిన
సకల మేహములు నయమగును.

కాంతాభ్రక చూర్ణము

శ్లో. కాంతాభ్రమాండురహరీతకీనాం

విచూర్ణితానాం క్రమశః ¹ప్రమాణమ్ ।

²ద్వయోస్తు భూతాంశమథో దశాంశం

³అష్టాంశచూర్ణం చ పృథక్ ప్రకుర్యాత్ ।

తుల్యం సమ⁴స్తైస్తలపోటకస్య

చూర్ణం మృదిత్వా ⁵వటకాని ఖాదేత్ ।

తక్రేణ చైవం ప్రహీయే త్రైభాతే

మేహామయా మేహవినాశనాయ॥

1. కాంతము 5 భాగములు

2. అభ్రకము 5 భాగములు

3. మాండురము 10 భాగములు

4. కరక్కాయ చూర్ణము ¹⁰

4 భాగములు ¹¹ఇన్నిటికే సరి తంగేడు చూర్ణము

వీటిని గలిపి త్రిఫలకషా¹²యముతో నూరి వటికలు చేసి ప్రతి
దినము ఒక వటికను మజ్జిగతో సేవించిన మేహరో¹⁵గములు ¹⁶నయ
మగును.

1. యివిసమాంశలుపుట్టి

2. కరాంసయ

3. రసేన

4. ద్వాత్రింశమష్టాత్తమా
యోః

5. స్తైత

6. టుకాన్యకుర్యాత్

7. దిశే

8. య

9. గా

10. య

11. య

12. య

13. యంత

14. యాన

15. గా

16. మానసు

నింబాదిచూర్ణము

శ్లో. నింబాత్కపిత్థాత్థదిరాత్పలాశా¹త్
²కృష్ణాచ్చ శుక్లాచ్చ తథా³రిమే⁴దాత్
 విజాఖ్యవృ⁵తా త్తలపోటకాచ్చ
 గ్రాహ్యం తు ని⁶ర్యాసమథై కభాగమ్ ||

శ్లో. స్యాద్భాగమేకం చ శిలాజితూ⁷త్తం
 తాభ్యాం సమం స్యా త్తలపోటబీజమ్ |

తక్రేణ చాలో⁸డ్య ని⁹వీయమానం
 మేహం నిహింస్యాదసి మాదుతో⁷థ మ్ ||

1. వేప, 2. వెలగ 3. చంద్ర 4. మోదుగ, 5. నల్ల
 తుమ్మ 6. ⁸తెల్లతుమ్మ 7. తంగేడు

⁹ఈ చెట్లబంకలు సమాంశలు ఒకభాగము, శిలాజిత్తు ఒక
 భాగము, యీరెంటికి ¹⁰సమభాగము తంగేడువిత్తులు, ¹¹వీటన్నిటిని చేర్చి
 చూర్ణముచేసి స్రతిదినము కర్షమెత్తు చొప్పున చల్లతో సేవించిన
 వాయువువల్లపుట్టిన మే¹²హములుకూడ ¹³నయమగును.

శ్లో. వస్త్రామయాంతకం సర్పి¹⁴ర్వరం మేహహరం స్మృతమ్ |

చూర్ణం చ నారసింహాఖ్యం లే¹⁵హశ్చాకు¹⁷లిజో మహా¹⁶మ్ ||

వస్త్రామయాంతకఘృతము, నారసింహ చూర్ణము, తంగేడు
 లేహ్యము యివి మేహహరములు.

1. శో

2. త్కపి

3. దాతి

4. హ

5. తుస్త

త్యా

7. దం

8. ధాత్

9. వెణుతురు

10. యీ

11. స్నీసరి

12. అన్నీకూడా

13. శా

14. మానుసు

15. వర

16. హ

17. కో

మేహవిడకానిదానము

శ్లో. పిటకా మర్మహృత్ప్ర¹స్థస్తరాం²శగుడమూ³ర్థజాః ।

పర్వపాదకరస్థాశ్చ ఘ్నంతి సత్యం ప్రమేహినమ్ ॥

రోగికి మర్మ⁴స్థానములలోను, రొమ్మునను, వీపునను, స్తన⁵భాగములలోను, భోజభాగములలోను, అసన⁶స్థానమునను, శిరస్సునను, క్షేణభాగమునను, కాళ్లలోను, చేతులలోను పొక్కులు పుట్టిన ఇవి రోగిని చంపును.

శ్లో. అఽన్యాసు తాసు ప్రథమం జలీయాకాభిర్వ⁷శే¹⁰దస్యక్ ।

పంచవల్కలకల్పేన తే¹¹పయేదుపనాహయేత్ ॥

పై చెప్పిన మేహపిటకలుగాకను, పైస్థానములు గాకను యుండిన యెడల జలగచేత నెత్తురును దీయించి పంచవ¹²ల్కలములను నూరి పట్టిం¹³ది క¹⁴ట్టవలెను.

శ్లో. పక్వం విపాట్య మతిమా¹⁵ వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।

ఆవ్ర¹⁵ణములు ప¹⁶క్వమునకు వ¹⁷చ్చినయెడల ¹⁸చేదించి వ్రణచికిత్స¹⁹ను చేయవలెను.

వృద్ధినిదానము

శ్లో. వృద్ధిస్స ప్రవిదో²⁰జ్ఞే²⁰యః ఫలకోశవిదూషణాత్ ।

అంత్రజః శ్వాసశూలాభ్యాం వస్త్ర్యాధ్మనాన్నసిగ్యతి ॥

1. హై

2. శ

3. ర్థగా

4. స్థానాలు

5. శాల

6. జాతి

7. నా

8. తేన

9. స్త్రా

10. ల్య

11. స్మ్యక్

12. హ

13. ల్కలును

14. చేది

15. క్షేది

16. జా

17. క్వా

18. చ్చనా

19. చించి

20. చేసేది

21. యా

అపానవాయువు ప్రకోపించి ¹ఏడు ²విధములైన వృద్ధిరోగములను పుట్టించును. అపానవాయువు పేగులలో వ్యాపించినయెడల ³హృత్తి గడుపు కడుపు ఉబ్బి, శ్వాసశూలలు కలిగిన యెడల చంపును,

శ్లో. సప్తవృద్ధిషు కర్తవ్యం కరంజార్కపునర్నవైః ।

శ్లక్షిపిస్తైః ప్రదాతవ్యం తేననం చోపనాహనమ్ ॥

సప్తవృద్ధులకు కానుగాకు, జిల్లేడాకు, గలిజేరుఆకు,

⁶వీటిని నూరి పట్టించి ⁷కట్టవలెను,

శ్లో. నిత్యమేరండకోరండనిర్దండభిః కృతం జలమ్ ।

సైంధవైరండతైలాఢ్యం సప్తవృద్ధిషు పాయయేత్ ॥

1. చిట్టాముదపువేళ్ళు 2. ములుగోరింటవేళ్ళు 3. వావిలి వేళ్ళు,

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి అందులో సైంధవలవణము ఆముదము కలిపి ⁹సేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹⁰నయమగును.

శ్లో. సరామ¹¹రం కుబేరాక్షికుళు¹²త్థలశునైః శృతమ్ ।

సలిలం ఘృతసంయుక్తం సప్తవృద్ధిషు పా¹³యయేత్ ॥

1. గచ్చవేళ్ళు 2. ఉలవలు 3. వెల్లుల్లి

ఇవి సమాంశలు. కషాయము బెట్టి అందులో ఇంగువ, నెయ్యి గలుపుకొని సేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹⁶నయమగును,

1. యే

2. బేధాలయిన సప్తవృద్ధులు

3. చొనా

4. కం

5. బుబు

6. నా

7. పుణిందరజితాభిర్వా

8. యివి

9. తేడి

10. యే

11. కసేవిస్తే

12. స్నానూను

13. ధ

14. ధ

15. జ

16. స్నానూను

శ్లో. ఇంద్రవల్లీప్రసారణ్యోః కావధః స్యాత్సప్తవృద్ధిజిత్ ।

పావరసమూలము *సవరలస మూలము

ఇవి సమాంశలు కషాయముబెట్టి సేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹నయమగును,

శ్లో. మాహిషస్య శక్త్యుచ్చార్ణం శర్కరామధుసంయుతమ్ ।

పిబేద్దుభా²చీక్వాథేన సప్తవృద్ధషు శాంతయే ॥

³గేదేపేడను చూర్ణము చేసి తిప్పతీగెకషాయములో యీ చూర్ణము⁴ను శర్కర⁵ను, తేనె గలిపి సేవించిన సప్తవృద్ధులు ⁶నయమగును.

శ్లో. మోరటమూలకషాయవిమిశ్రం

హింగుమహాపథసైంధవకృష్ణాః ।

చూర్ణమిదం ప్ర⁷పిబేచ్ఛ దినాదౌ

సప్తవృద్ధిమహాహతి సద్యః ॥

చాగవేళ్ళ కషాయములో హింగువ శొంఠి, సైంధవలవణము, పిప్పళ్లు వీటిని సమముగా చూర్ణముచేసి కలిపి సేవించిన సప్తవృద్ధులు ⁹నయమగును.

శ్లో. సావర్చికాసైంధవహింగుజీర-

కరంజయుగ్మశ్రవణాఖ్యభేషజైః ।

కటుత్రికై¹⁰శ్చూర్ణ¹¹యుతః కషాయః

కరోతి ము¹²క్కుం కరివృష¹⁴ణసన్నిభమ్ ॥

1. మానుసు

2. చిపాదే

3. ఎనుప

4. నూ

5. రాసు

6. నూ మానుసు

7. సచేత్స

8. హింగువ

9. నూమానుసు

10. ణంహ్య

11. చూ

12. కృ

13. స్తం

14. థ

*సవరల = సర్పాక్షి

1. సావర్చలవణము, 2. సైంధవలవణము, 3. ఇంగువ
4. జీలకఱ్ఱ, 5. కానుగచెక్క, 6. నెమలుజక్క, 7. బోడతరము
8. శొంఠి, 9. పిప్పలి, 10. మిఝియాలు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి కషాయముపెట్టి సేవించిన
వృషణములు యేనుగువృషణములవలెనగును,

చించిల్యాదైత్రము

శ్లో, జటిలాశీగ్రముండిభిః చించాపత్రరసాథకే ।

తైలప్రస్థం పచే¹ల్లేపా ²త్సప్తవృద్ధిమహాహతి ॥

చింతాకు రసము ³బక ఆధకము, నూనె⁴బక ప్రస్థము.

⁵జటామాంసి, మునగవేలుచెక్క, బోడతరము, ఈ మూడు
⁶సామానులను నూనెకు ఎనిమిదవ భాగము⁷గకూర్చి కల్కముగ బెట్టి
కాచిన తైలమును బట్టిం⁸చిన సప్తవృద్ధులు నయమగును.

మూత్రవృద్ధిని ⁹చేదించవలెను. లంత్రవృద్ధికి రక్షలు¹⁰వేయ
వలెను.

శ్లో, పిత్తరక్తో¹¹ద్భవాయాం తు జలూకాభిర్హరేదశృక్ ।

వైత్యర¹²క్తముల వలన బుట్టిన వృద్ధి¹³రోగమున జలగచేత
నెత్తుద తీ¹⁴యవలెను,

1. ర

2. కర్ణ మిత్తుచూర్ణము వేడి
సీశ్యతో

3. శే

4. స

5. వాలుగుకుంచాలు

6. కుంచడు

7. పసుపు

8. దోయలున్న

9. ము

10. ంగా

11. సే

12. న్నూనూను

13. చించేడి

14. చేసేడి

15. భయా

16. స్మృక్

17. క్త

18. కి

19. చేడి

లేదా జలగలచేతనై¹నను నెత్తురు²దీయించవలెను. ³తరువాతవిరేచన సాధన చేయవలెను.

శ్లో. మధూకకాష్ట⁴ం సంఘృప్య లేపయేచ్ఛో⁵ఘశాంతయే ।

రసాంజనం శిరీషం⁶ చ పథ్యాయ⁷వసమన్వితమ్ ॥

సత్కైద్రం లేపనం యోజ్యం సర్వాసంగగదాపహమ్ ।

ఉపదం⁸శమునకు ఇప్పుడేవతో గంధము తీసి ⁹పట్టించిన ¹⁰ఉప దంశము ¹¹నయమగును.

1. రసాంజనము,

2. దిరిశనపు చెక్క,

3. కరక్కాయ,

4. యవలు,

వీటిని తేనెపోసి నూరి ¹²పట్టించిన ఉపదంశము ¹³నయమగును.

శ్లో. పక్వము¹⁴త్పాట్య మతిమా¹⁵ వ్రణవత్సముసాచరేత్ ।

ఉపదంశ¹⁶ము పక్వమునకు వచ్చినయెడల ¹⁷ఛేదించి వ్రజ్జ చికిత్స ¹⁸చేయవలెను.

శ్వాస నిదానము

శ్లో. శ్వాసః పంచవిధస్తత్ర మహాశ్వాసో మహాస్వసః ।

ఊ¹⁹ర్ధ్వాభ్యేతూర్ధ్వదృష్టః ²⁰స్వాద్విచ్ఛిన్నా ²¹చ్ఛిన్నసౌజ్ఞికమ్ ॥

పమో బ²²భి ఘనాలోకే క్షుద్రాభ్యే మందవేదనా ।

క్షుద్రః సాధ్యస్త²³మో యాప్యః క్షే²⁴మః ప్రాణా²⁵పహారిణః ॥

1. నా

2. నేది

3. ఆ నెనుకవిరేచనాని

కిచ్చేది

4. సం

5. భ

6. నా

7. ధ

8. శా

9. చమిరేరి

10. వాతో

11. ంమానును

12. చించి

13. అసినది

14. ర్ద్వశ్వాసో

15. శ్వావిభిన్నా

16. భి

17. తీ

18. మా

19. ష

20. వహాత్రియః

శ్వాసరోగములు ఐదు విధములు. మహాశ్వాస పెద్దభవి
 2 కలిగియుండును. ఊర్ధ్వశ్వాసిమున ఊర్ధ్వ దృష్ట 4 కలిగియుండును.
 చిన్నశ్వాస నిలిచి నిలిచి 5 పుట్టును. 6 తమకశ్వాసము వర్షముతువున
 బలము కలిగి యుండును. క్షుద్రశ్వాసమున అల్పపు నొప్పి గలిగి
 యుండును.

క్షుద్రశ్వాస సాధ్యము. తమకశ్వాస కష్టసాధ్యము, కడమ
 మూడు శ్వాసలు అసాధ్యములు.

శ్లో. శ్వాసరోగిణి తైరిలాక్తే స్వేదః కార్యో ముహుర్ద్యహుః ।

ఊర్ధ్వోగే 9 శోధనం శక్తే దుర్భలే శమనౌషధమ్ ॥

శ్వాశరోగికి దే¹⁰హమున తైలము పట్టించి స్నేహపొట్ట¹¹ములతో
 12 స్వేద చికిత్స చేయవలెను. 13 రోగి బలవంతుడైనయెడల 14 విరేచన
 ప్రయోగము చేయవలెను. 15 రోగి బలహీనుడైనయెడల శమ
 నౌషధము నీయవలెను.

శ్లో. గుడోవణశిలాలాక్షౌరాస్నామాగధికాస్సమాః ।

తైలేన చూర్ణి¹⁸తా¹⁹లీ²⁰ధా స్తీవ్రశ్వాసను²⁰దస్మృతః॥

1. మిరియాలు,

2. మణిశిల,

2. రాస్న,

4. లక్క,

5. పిప్పళ్ళు,

1. గాలు అయిదుబేగాలు

శ్వాస

2. సానకుదాడ్డమోతగలిగి
 యుండును

7. సానకు

3. సానకు

8. లోక్త

4. అయి

10. శ్వాధనశ్శక్తః

5. పుట్టేది

11. హా

7. కన్నులుకానరాక

12. ప్లాల

6. భ్రమశివట్టుండునుతమ

13. గాచేది

14. సత్యంకవిగేసా

15. సత్యబారనిచ్చేది

16. సత్యంలేపంఢేనా

17. యిచ్చేది

18. తా

19. తీధా

20. దస్మృతః

¹ఇవి సమాంశలు, చూర్ణముచేసి ²సమాంశము బెల్లము గలిపి నూనెతో నేరించిన తీవ్రశ్వాస³లు నయమగును.

శ్లో. ఉరీరం చ శిరీషం చ పిప్పలీగుడసంయుతమ్ ।

పిష్టా తండులతోయేన పీత్వా శ్వాసమహాహతి ॥

వట్టివేళ్ళు, దిరిసెపుచక్క, పిప్పళ్ళు,

ఇవిసమాంశలు. పసగడుగుతో నూరి బెల్లము గలుపుకొని నేవించిన శ్వాస నయమగును.

శ్లో. ససుధా⁴గృహదూమం ⁵సహింగుతైలం విమిశ్రితమ్ ।

⁷బింబీరసేన ⁸పక్తవ్యం శ్వాసమాశు నియచ్ఛతి ॥

దొండాకు రసము నాలుగు ⁹భాగములు, నూనె ఒక భాగము.

1. బ్రహ్మజముడు చెక్క, 2. కరుధూపము, 3. ఇంగువ,

వీటిని తైలమునకు ¹⁰ఎనిమిదవ ¹¹భాగము కల్క¹²ముగ బెట్టి కాచిన తైలమును లోనికి ¹³పుచ్చుకొనిన శ్వాసలు ¹⁴నయమగును,

శ్లో. శ్వాసకాసే వృషఘృతం జ్వరో¹⁵క్తం ¹⁶పరసూషధమ్ ॥

శ్వాసకాసలకు జ్వరచికిత్స¹⁶లో జెప్పిన వృషఘృతము మంచిది.

శ్లో. దేవదారునిశా రాన్నాత్రిఫలావ్యోషపద్మకైః ।

సవిశం¹⁷గైః సితా తుల్య తచ్ఛార్ణం శ్వాసకాసజిత్ ॥

1. సరళ దేవదారువు, 2. పసువు, 3. రాన్న, 4. త్రిఫలములు, 5. త్రికటుక²¹ములు, 6. పద్మపువేళ్ళు, 7. వాయువిశం గములు,

1. యి

2. సరిగా

3. క్తే

4. మానున

5. ధాగ్ర

6. చ

7. జంబీ

8. త

9. గా

10. యి

11. డో

12. ము

13. ంగా

14. గొన్నను

15. మానున

16. ష

17. పట్టున

18. స్థ

12. లా

20. కా

21. గా

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ¹దీనికి సమభాగము శర్కర గలిపి ప్రతిదినము కర్ణమెత్తుచొప్పున నేవించిన శ్వాసకాసలు ²నయ మగును.

శ్లో. దురాలభా కణా ద్రాక్షా శృంగీ పథ్యా³విచూర్ణితాః ।
మధు⁴సద్విద్యతో లేహః శ్వాసకాసో⁵ర్ధ్వవతజత్ ॥

1. దూలగొండివేళ్లు, 2. పిప్పళ్లు, 3. ద్రాక్షపండ్లు 4. కర్కాట శృంగి, 5. కరక్కాయ,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి తేనె నెయ్యి కలిపి కర్ణమెత్తు చొప్పున నేవించిన శ్వాస, కాస, ఊర్ధ్వశ్వాస, మొద⁷లగునవి శమించును.

శ్లో. శరీరిసింధూద్భవవ్యోషవిశంగామయ హింగుభిః ।

లేహః ⁹సాజ్యమధుః శ్వాసకాసహిక్మా¹⁰ను పూజితః ॥

1. కచ్చూ¹¹రములు, 2. సైంధవలవణము, 3. శొంఠి, 4. పిప్పళ్లు, 5. మిరియాలు, 6. వాయువిశం¹²గములు, 7. చెంగ ల్వశోష్ణువు, 8. ఇంగువ,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి తేనె, నెయ్యి, కలుపుకొని కర్ణ మెత్తు ¹³చొప్పున ప్రతిదినము నేవించిన శ్వాస, కాస, హిక్కులు ¹⁴నయమగును.

శ్లో. హిక్మాశ్వాసీ ¹⁵పిబేద్భార్గీం సవిశ్వాముష్ణవారిణా ।

¹⁶నాగరం వా ¹⁷సితాభా²⁰స్థి సావర్చలసమన్వితమ్ ॥

1. సరిగా
2. మానుసు
3. వ
4. త
5. స్ప
6. లెఖను
7. యినబిమానుసు

8. దీ
9. సాజ్యమయం
10. దు
11. రా
12. గా
13. హింగువు
14. లెఖను

15. మానుసు
16. విశే
17. శ్లేష్
18. సా
19. ని
20. శ్లేష్

1. భారంగి, 2. శొంఠి,

సమాంశలు చూర్ణముచేసి కర్షమెత్తు చొప్పున వేడినీళ్లతో¹ పుచ్చుకొనవలెను.

లేదా శొంఠి, భారంగి, సౌవర్చలవణము,

²ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి శర్కరగలిపి వేడినీళ్లలో³ కర్ష మెత్తు చొప్పున సేవించిన హిక్కాశ్వాసలు⁴ నయమగును.

శ్లో. దగ్ధం దోద్యాన్దోయూరస్య నాశమాజ్యమధూత్కటమ్ ।

శలలం శల్యకోత్థం వా శ్వాసహిక్కావపీడితే⁷ ॥

మయూరనాశమును ఊరముచేసి, నేయి, తేనె కలిపి యిచ్చిన శ్వాసకాసలు నయమగును.

ఏదుపంది ముల్లును భస్మముచేసి నెయ్యి, తేనె కలిపి యిచ్చిన శ్వాసలు నయమగును,

కా స ని దా న ము

శ్లో. కాసః పంచవిధస్తత్ర శుష్కో వాతాత్మకో మతః ।

పైత్యతో దాహసంయుక్తః క్షేష్మతః వీనసాన్వితః ॥

క్షతో⁸ర¹⁰సః స్యాత్క్షతజః క్షయజస్తు క్షయాకృతిః ।

యా¹¹ప్యః క్షతః సముద్భూతః క్షయాకాసో న సిధ్యతి ॥

కాసరోగ¹²ములు ఐదు ¹³విధములు.

వాతకా¹⁵సమున పొడి దగ్ధకలిగి యుండును.

1. గొనేడి

2. పరిగా

3. వేచెత్తులెఖను

4. మానుసు

5. ధౌ

6. మారాస్యం

7. దయ

8. ఉత్తరేణునడిమికాడలు

గాల్చినభస్మంతేనెనె

య్యికలిపియిచ్చేది

9. వేదామంగ వేరుతునకలు

కాల్చినభస్మంతేనెనె

య్యికలిపియిచ్చేహిక్క

శ్వాసలుమానుసు

10. గా

11. ర

12. త్య

13. గా

14. బేధాలు

15. సకు

పైత్యకా¹గమున దాహము కలిగియుండును.

శ్లేష్మకా²గమున పీనస కలిగి యుండును.

అభిఘాతము వలన ³ఉరఃక్షతము కలిగి ⁴క్షతకాస పుట్టును.

క్షయకాస క్షయ⁵లక్షణములతో గూడియుండును.

క్షతకాస యూష్యము. క్షయకాస ⁶అసాధ్యము.

తత్పచికిత్స

శ్లో. కాసమద్దామృతాక్షుద్రావృషభృంగరసైః శృతమ్ ।

పంచ⁷కల్కశృతం సర్పిః పంచకాసవినిశనమ్ ।

1. కసివింద, 2. తివ్వతీగె, 3. వాకుడు, 4. అడ్డసరము,
5. గుంటకలగర,

ఈ ⁸విదింటిని త్రొక్కి తీసిన రసము 4. భాగములు. నెయ్యి ఒకభాగము. నేతికి యెనిమి¹⁰దవ భాగ¹¹ముగ యీ¹²విదు చెట్లవే¹³ళ్లను కల్కముగా బెట్టి కాచిన ఘృత¹⁴మును సేవి¹⁵ంచిన పంచకాసలు ¹⁶నయ మగును.

శ్లో. స్నిగ్ధస్విన్నం వామయిత్వా కాసినం రేచయేత్తతః ।

కాసరోగి దే¹⁷హమునకు తైలమును పట్టించి స్నేహ¹⁸పాట్లములతో స్వేదచికిత్సను చేయవలెను. ఆ వెనుక వాంతి వి²¹రేచన ²²సాధనములను చేయవలెను.

1. సకు
2. సకు
3. దుమ్మున
4. నుండిరక్త
5. ము
6. మానును
7. స్మృతమ్
8. తాసవిధం

9. అయిదు
10. రభాగాలు
11. దో
12. ం
13. అయి
14. ఘృతము
15. ం
16. స్నే

17. న్నామానున
18. స్నేహశ్చివనంవామయశ్చ గాశీసంరేచయేత్తతః
19. హానచమురు
20. ట్లాలనుకాచేది
21. తా
22. ములకిచ్చేది

శ్లో. భాగ్యనిర్దిశాకావ్యాధం విప్రులీమధుసంయుతమ్ ।

¹పిబేత్ పంచవిధం కాసం శ్వాసమాశు నియచ్ఛతి ॥

1. భారంగి, 2. వాకుడువేళ్లు.

సమాంశలు కమాయముబెట్టి తేనె, పిప్పలి, గలిపి నేవించిన
పంచకాసలు శ్వాసలు, ²నయమగును.

శ్లో. భజేచ్ఛాస్వాసోదితం కాసీ ⁴శ్వాసీ కాసోదితం భోజేత్ ॥

శ్వాసచికిత్సనే కాస⁶ోగికిని కాసచికిత్సనే శ్వాస ⁷ోగికిని ఈయ
వచ్చును.

భార్యభయాది లేహ్యము

శ్లో. ద్విపంచమూలీతులయా సమేతం

శతం ప్రకల్ప్య ద్విజయప్తికాయాః ।

హరీతకీనాం చ శతం ⁸ప్రకల్ప్య

ద్రోణద్వయేన ప్రపచ్ఛేద్ధతాశే ॥

శ్లో. క్వాథే వదన్తే తు హరీతకీభిః

¹⁰తథా సమేతం తులయా గుడస్య ।

పక్తా¹¹వతే¹²హ శిశిరే చ తస్మిన్

తౌద్రం క్షిపేదప్త¹⁶పలప్రమాణమ్ ॥

1. భాగ్యనిర్దిశాకావ్యాధిశేషం

2. వేళ్లు

3. పిబేత్

4. మానుసు

5. ది

6. కాసశ్వా

7. జే

8. కాసు

9. కాసు

10. చజ

11. ణ

12. క్వాథేవదన్తే తు హరీతకీభిః

త్రివిధః

13. క్షిపేత్

14. ఫ

15. హ

16. ఫ

పలత్రయం చ త్రికటోశ్చ చూర్ణం

¹పలం చతుర్దాతకభేషజానామ్ ।

ఇత్యాశ్వి²నం భార్గ్యభయాదిలేహ్యం

ప్రయుక్తమా³త్రేత తు భిషగ్వరేణ ॥

శ్లో. శ్వాసం జయేత్పంచవిధం చ కాసం

శోష⁴ం తథై కాదశరూపముగ్రమ్ ।

హిక్కాకఫశ్చర్దిమురోవికార-

⁵మరోచకం మేహమపస్పృతిం చ ॥

1. మారేడువేళ్లు,	2. గుమ్మడివేళ్లు,	3. తెక్కలివేళ్లు
4. కలిగొట్టువేళ్లు,	5. పంపెనవేళ్లు,	6. కోమలిపొన్నవేళ్ళు,
7. ముయ్యకుపొన్నవేళ్లు,	8. ములకవేళ్ళు,	9. వాకుడువేళ్లు,
10. పల్లేరువేళ్ళు		

⁶ఈ పదిసామానులు 100 ⁷పలములు, భారంగి 100 పలములు, కరక్కాయలు 100 పలములు,

⁸పేటన్నిటిని ⁹రెండుద్రోణముల నీళ్లలో వేసి నాలు¹⁰గవభాగము మిగులునట్లుగ చిక్కకాచి ఆ కషాయములో 100 పలములు బెల్లము కలిపి వ¹¹డికట్టి ఆ కషాయములో ఆ కరక్కాయ¹²లకు రం¹³ద్రములు ¹⁶పాడిచివేసి లేహ్యపాకముగా కాచి ఆ లేహ్యములో

1. ఫ	7. ఆ	12. గోభాగం
2. ఫ	8. యా స ది దో యా	13. డడపెట్టి
3. నా	సున్న	14. బ
4. జ్వ	9. ఫలా	15. ధ్ర
5. త్రో	10. యిన్నిన్నీ	16. చుచ్చి
6. పై	11. ఎనమందుం నీళ్లు	

1. శొంఠి ¹ఒకపలము, 2. పిప్పళ్ళు ²ఒకపలము, 3. మిరి
యాలు ³ఒకపలము, 4. ఏలకులు, ఒక ⁴పలము, 5. లవంగపు
చెక్క ⁵ఒకపలము, 6. ఆకుపత్రికము ⁶ఒకపలము, 6. నాగకేస
రములు ⁸ఒకపలము,

⁹పీటిని చూర్ణము చేసి కలిపి చల్లా¹⁰ని తరువాత తేనె ¹¹ఎనిమిది
ఫ¹²లములు గలపవలెను.

ఈ భార్గ్యభయాదిలేహ్యమును సేవించిన ¹³విదు కాశలు ¹⁴పడ
కొండు ఉపద్ర¹⁵వములతో గూడిన తయలు, వెక్కులు, శ్లేష్మచ్ఛద్ది,
హృద్రోగము, అరుచి మే¹⁰హములు అపస్మారము ఉపద్రవసహి¹⁷తము
లయిన ¹⁸ఇవన్నియు నయమగును.

ఇది అశ్వినీదేవతల ప్రయోగము.

హిక్కనిదానము

శ్లో. యమళా యమలై ర్వైగైః మహతీ సుమహాధ్వనిః ।

గంభీరా నాభిసంభూతా త్సుద్రాభ్యా మందవేదనా ॥

అ¹⁹న్నజాఽపి తథైవ స్యా²⁰త్పుర్వాస్తిస్రో వివర్జయేత్ ।

రెండేసి వేగములతో కూడి వ²¹చ్చునది యమళహిక్క. మహా
ధ్వనితోగూడి వచ్చునది మహాహిక్క. నాభినుండి పు²²ట్టునది గంభీర
హిక్క. మెల్లని నొప్పితోగూడినది త్సుద్రహిక్క. భోజనము వలన
పు²³ట్టునది అ²⁴న్నజహిక్క. ²⁵ఇట్లు ²⁶విదు ²⁷విధములు హిక్కలు.

1. ఫ గ	11. నయె	21. భో
2. ఫ గ	12. లా	22. న
3. ఫ గ	13. జ్యేష్ఠ	23. పూ
4. ఫ గ	14. ఆయి	24. చేప్ప
5. ఫ గ	15. గ	25. ట్టి
6. ఫ గ	16. వా	26. ట్టి
7. రా	17. హా	27. నజా
8. ఫ గ	18. తా	28. ఇవి
9. యిన్నిన్నీ	19. యిన్నిన్నీమానుసు	29. ఆయిదు
10. ర్చగాను	20. మహళా	30. భేదా

తుద్రహిక్క అ¹న్నజహిక్కలు సాధ్యములు, కడమ మూడు
అసాధ్యములు.

తచ్చికిత్స

శ్లో. శ్వాసకాసోదితం సర్వం తథా హిక్కావహం స్మృతమ్ ||

శ్వాసకాసరోగ చికిత్సనే హిక్కారో⁴గమునకు ⁵చేయవచ్చును.

శ్లో. యైరచూ⁶ర్ణరసాక్షీర్ణం హిక్కా⁷ఘ్నం సర్పిరుత్తమమ్ ||

టీ. నేతిలో యవయైరమును గలిపి నేవించిన హిక్కలు నయమగును.

శ్లో. నాగరం గుడసంయుక్తం పిప్పలీ శర్కరాన్వి⁸తా |

నావ⁹నద్విత్తయం హి¹⁰క్కానాశనం నాద్భుతం వ¹¹చః ||

శొంఠి బెల్లము గాని లేదా పిప్పలి పంచదారలను గాని వేడి
నీళ్ళలోగలిపి నస్యముచే¹²సిన హిక్కలు ¹³నయమగును.

శ్లో. తూపరీదళమూలస్య క్వా¹⁴థం వా దేవదాడు¹⁵ణః |

మది¹⁶రాం వారి ¹⁷వా హిక్కాకాసశ్వాసని ¹⁸ప్రత్తయే ||

దశమూ¹⁹లములు కందులు కలిపి కషాయము బెట్టి యిచ్చునది.
లేదా సరళదేవదాడు కషాయ²⁰ము బెట్టి యి²¹చ్చునది. లేదా
మద్య²²ము నైనను యి²³చ్చునది,

హిక్కారోగము ²⁵నయమగును.

1. నశా

2. ధ్యా

3. ధ్యా

4. గా

5. నే

6. ర్ణంరసం

7. మ్మం

8. మానుసు

9. త

10. నా

11. క్క

12. చం

10. స్తే

12. నానుసు

13. ధ

14. ణం

15. కాం

16. భే

17. కృంతయేత్

18. లా

19. స్నా

20. చే

21. ం

22. చే

23. మయినా

24. చే

25. మాను

శ్వాసరోగము ¹నయమగును.

శ్లో. ²లాజసక్తుసమా³క్తం ⁴కపిత్థఫలమజ్జయా ।

మధునా హంతి సం⁵లీధం హి⁶క్కాం ఛర్దిమరోచ⁷కమ్ ॥

లాజసక్తు వెలగపండు గుంజు ⁸పీటిని తేనెతో సేవించిన హిక్క
ఛర్ది అరోచ⁹కములు ¹⁰నయమగును.

ఛ ర్ది ని దా న ము

శ్లో. ¹¹పృథక్ దోషైశ్చ సక¹²లైః భతా¹³బీ¹³లోకనేన చ ।

¹⁴ఛర్దయః పంచధా ¹⁵తత్ర ¹⁶సర్వైః సోపద్రవాం త్యజేత్ ॥

ప్రత్యేక వాతపిత్తశ్లే¹⁷ష్మముల వల్లను, త్రిదోషముల వల్లను,
¹⁸అసహ్యకరమైన వస్తువులను చూచినందువల్లను, ఏడు విధములైన
ఛర్దులు వుట్టును.

శ్లో. అన్య¹⁹ను లంఘయేత్సార్వం ముహుః కార్యం విరేచనమ్ ।

ఈ చెప్పినవి గాక యితరమైన ²⁰ఛర్దులకు అనగా అజీర్ణ²¹ఛర్దు
లకు తరుచుగా లంఘనము పె²²ట్టునది. విరేచ²³నములకు ని²³చ్చునది.

శ్లో. వాసాపుష్పేద్భవం వారి గుళూ²⁴చీకాండజం జలమ్ ।

కృష్ణా ²⁵లాజాః కోలమజ్జా కపిత్థాస్తుత్రిజాతకమ్ ॥

సత్క²⁶ద్రాః పా²⁷దికా యోగాః సర్వ²⁸ఛర్దినిబర్హ³¹ణాః ।

1. మాను

2. రో

3. రో

4. వర్షకావృద్ధిరేచక

5. పీడా

6. క్కా

7. న

8. న్న

9. కా

10. మాను

11. పృథ

12. జై

13. రో

14. చ

15. స

16. త్తణికో

17. స్మ

18. రోత

19. భేదాలై

20. సు

21. చ

22. చ

23. తే

24. నా

25. చే

26. ప్లవాజా

27. చి

28. ద్ర

29. టి

30. ఛ

31. ణః

అడ్డసరపు పువ్వుల రసములో గాని,
 తిప్పతీగె కాడల రసములో గాని,
 విప్పళ్ళు ¹పేలాలు రేగు గింజల పప్పు, వీటి చూర్ణములో కాని
 వెలగ పంటి ఆగడ, ఏలకులు, ²లవంగాలు, ఆకు పత్రికము,
 ఇవిసమాంశలు. వీటి చూర్ణములో గాని తేనెగలిపి సేవి³చిన
 సకల ఛర్దులు ⁴నయమగును.

బిల్వాదిలేహ్యము

శ్లో. బిల్వభాన్యకబలామ⁵హాషధైః
 లాజముద్గసహితైః ⁶శృతం జలమ్ ।
 ఛర్దిమాశు పిబతః సశర్కరం
 నాశయేత్సకలదోషమాహరేత్ ॥

1. మారేడు వేరు,	2. ధనియాలు,
3. ముత్తువపులగపు వేరు,	4. శొంఠి
5. పేలాలు,	6. పెసలు,

ఇవి సమాంశలు. కషాయ⁷ము బెట్టి శర్కర గలిపి సేవి⁸చిన
 సకల⁹ఛర్దులు ¹⁰నయమగును.

శ్లో. త్రింశత్సలం బిల్వమూ¹⁰లం సార్ధకుంభే¹¹భసః పచేత్ ।
 అష్టభాగావశే¹⁴షే¹²స్మిక్ కషాయసువతారయేత్ ॥

1. వ్యాతచేతలు	ఉదావర్తము ప్రకోపిం	9. బేదనవర్తి పట్టించేది
2. గ్ర	చిన ముపుట్టును	స్నేహవర్తి పుట్టించేది
3. యివిడిన్నను	7. తిన్	నానావిధాలానుమలం
4. కిందు	8. తాన్	విడిపించేది.
5. లు	9. భౌ	1. భ
6. ఊర్ధ్వగతమయితేహృద	10. స్వే	2. దా
యముపీపు	11. యావసర్మజిః	3. నుప
కడుపుకింగడుపు తలయి	12. ర్తానకు	19. ద్వపికా
నిన్నీ నొప్పిపుట్టించును	13. హా	
శ్వాసం కాస జ్వరంఇవి	14. చేది	

త్రింశ¹త్పలం గుడం దత్వా కించిత్పక్ష్యే²వ తారయేత్ ।
 త్రి³పలం శృంగబేరస్య ⁴మరిచస్య చతుష్పలమ్ ॥
 సిప్పల్యాః ⁵కుడవార్ధం చ ⁶చవికాయాః ప్రకుంచకమ్ ।
 ముష్టిం తా⁷ళీసపత్రస్య ము⁸ష్టిర్ధం ⁹కేసరస్య చ ॥
¹⁰ద్వే పలే సిప్పలీమూ¹¹లాచ్చి¹²త్రకస్య ¹³పలం తథా ।
 పృథక్ త్రిజాతకాత్కర్షం జీరకా¹⁴చ్చ ¹⁵పలద్వయమ్ ॥
 సంచూర్ణ్య¹⁶ తస్మిన్ వికిరేత్ యుక్త్యా పుష్పరసం క్షీపేత్ ।
 ఏష బిల్వాదికో తే¹⁷హః సర్వ¹⁸చ్ఛర్దినివార¹⁹ణః ॥
 హద్రోగకామిలాగుల్మగ్రహ²⁰ణ్యరుచివీనసాన్ ।
 హిక్మాకాసక్రిమిశ్యాన స్తీ²¹హనాహగళామయాన్ ॥
 అర్యాసి పాండురోగం చ ²²నిహన్యా²³త్సని²⁴పే.వితః ।

నూరేడువేళ్ళు ²⁵30-పలములు ²⁶సార్ధద్రోణము నీళ్లలో పోసి
 అష్టభాగావశేషముగా కాచి ఆ కషాయములో బెల్లము 30-పలములు
 వేసి కలిపి సాంద్రపాక²⁷ముగ కాచి అందులో²⁸

1. శొంఠి 3-²⁹పలములు, 2. సిప్పళ్ళు 2-³⁰పలములు,
3. మిరియాలు³¹4-పలములు, 4. చవ్వం 1-³²పలములు,
5. తాళిసపత్రము³³1-పలము, 6. నాగకేశరాలు ³⁶ $\frac{1}{2}$ పలము.

1. దాంశ

2. వ

3. ఫల

4. మా

5. కడు

6. చేవ్యకాయా

7. శ

8. ప్లా

9. ఖేచ

10. త్విఫ

11. తేచి

12. ఫ

13. చ

14. ఫ

15. ర్ష

16. చహ్య

17. ఛ

18. ణం

19. ణ్య

20. చహ్

21. త

22. అ

23. త్కా

24. కే

25. తాం

26. ఫ 30

27. తూమెడు

28. ఫలా

29. ంగా

30. గలనేద్రవ్యా

31. ఫలా

32. ఫ ౨

33. ౪

34. ఫ ౧

35. ం ధ ౧

36. ఘం ౧౦

7. పిప్పలిమూ¹లం 2పలములు, 8. చిత్రమూల²ము 1-పలము,
10. ఎలకులు ³1-కర్షము, 11. ఆకుపత్రికము⁴1-కర్షము,
12 జీలక⁵ఱ్ఱ ⁶2-పలములు,

వీటిని చూర్ణము చేసి కలిపి తేనె పోసి కలి⁷యబెట్టవలెను.
ఈ బిల్వాదిలేహ్యమును సేవించిన సకల⁹చ్ఛర్దలు ¹⁰నయమగును.

హృద్రో¹¹గము, కామిల¹²ము, గుల్మ¹³ము, గ్రహణి, అరుచి,
పీనస, వెక్కులు, కాస, క్రిములు, శ్వాస, స్త్రీహ¹⁴ము, ¹⁵ఆనాహము,
గళరోగ¹⁶ము, మూలవ్యాధి, పాండురోగ¹⁷ము, ఇవన్నియు ¹⁸నయమగు.

శ్లో. బిల్వార్ధాధకమంభ¹⁹సోఽర్థకలశే ప²⁰క్వా ²¹పడ²²స్థే రసే

శుద్ధం జీర్ణగుడస్య పోడశపలం చూర్ణీకృతై²³శ్చార్చితమ్ ।

కర్మాంశైర్ధనధాన్యజీరకత్పతి²⁴త్వక్సేగర²⁵త్రూషణైః

లీళం ఛర్ద్యదుచిప్రశే²⁶కసదనశ్వాసాగ్నిమాద్యం జయేత్ ॥

మారేడు వేళ్లు ²⁷32-పలములు ²⁸అర్ధద్రోణము నీళ్లలో వేసి
కషాయము²⁹ బెట్టి నాలు³⁰గవ భాగము మిగులు నల్లు కాచి ఆ
కషాయములో పాత బెల్లము ³¹16-పలములు గలిపి ³²మరల పడపోసి
లేహ్యపాకము³³గా కాచి అందులో

1. లం
2. ంఫ గ
3. నె గ
4. నె గ
5. ర
6. ఫ 2 లాలు
7. యివి
8. ఆనుహనంగా
9. పి
10. యా
11. ఛ
12. మాను
13. ం

15. ం
16. ం
17. ం
18. ఆనాహరం
19. ం
20. ం
21. యిన్నిన్నీ
22. మానును
23. సో
24. క్వా
25. త
26. త్రీ
27. చూ

28. పశ్వే
29. పూ
30. న
31. 30 ఫలాలు
32. తూమెడు
33. ం
34. గో
35. ము
36. గల పలాలు
37. తిరుగా
38. గా

1. ముస్తలు,	2. ధనియాలు,
3. జీలక ¹ ట్ట,	4. ఏలకులు,
5. లవంగపు ² చెక్క,	6. నాగకేసరాలు,
7. శొంఠి,	8. పిప్పలి,
9. మిరియాలు,	

ఇవి కర్ష³మెత్తు చొప్పున చూర్ణము చేసి కలు⁴పవలెను.

²ఈ బిల్వాదిలేహ్యమును సే⁵వించిన సకల⁶చ్ఛర్దులు అడుచి
⁷ప్రసేకము, శ్వాస, అగ్నిమాంద్యము ⁸ఇవన్నియు నయమగును.

తృష్ణా నిదానము

శ్లో. జిహ్వబహిర్గమనకర్కశకంఠజిహ్వ

కాంతిప్రలాపముఖశోషజలాభిలా⁹షాః ।

¹⁰అన్నాదుచీంద్రియమనస్వరసాదతంద్రాః

సామాన్యలక్షణమిదం కథితం తృష్ణా¹¹యాః ॥

తృష్ణరోగ¹²ము నాలుక ¹³వెలికివచ్చి, కంఠము జిహ్వ ¹⁴కర్కశ
ములై కాంతిచెడి, మాటలాడలేక, ముఖ¹⁵ము వాడి, జలాభిలాష కలిగి
అన్నద్యేషము ¹⁶కలిగి పం¹⁷చేంద్రియములు సత్వము చెడి మనస్సు చెడి
¹⁸ఎలుగు రాచి. తంద్ర కలిగియుండును.

చికిత్స

శ్లో. సలాజం నారికేళాంబు దద్యా¹⁹ తృష్ణోపశాంతయే ।

త²⁰త్కావ్యధోష్ణోదకం వాపి ²⁴లాజాక్షౌద్రవిమిశ్రితమ్ ॥

1. ర	9. ం	17. ం
2. సులెఖం	10. షా	18. మై
3. పి	11. ద్వేశేశనే	19. యా
4. యా	12. వ్యా	20. యో
5. స్తేన	13. ం	21. తృ
6. ఛ	14. ఎలికురికి	22. తృషో
7. పీనస	15. ం	23. జలా
8. యిన్నిన్ని మానును	16. సరుసనై	

ఔంకాయ నీళ్లలో లాజ పొడి గలిపి⁷త్రాగిన నయమగును.

లేదా ఔంకాయ ఉడక బెట్టి వెచ్చని నీళ్లలో లాజలను తేనె గలిపి త్రాగించిన తృప్త నయమగును.

శ్లో. 1. విదారీ¹కేసర²క్షౌద్ర³కృష్ణాజీరక⁴దాడిమైః ।

లేహా⁵2. యం శర్కర⁶ోవేత⁷ స్తీవత్⁸ప్యా⁹ముదస్య¹⁰తి ॥

1. నాగకేస⁷రములు,

2. నేలగుమ్మడి గడ్డ,

3. పిప్పళ్లు,

4. జీలకరీట్ట,

5. దానిమ్మకాయ,

ఇవిసమాంశలు. తేనె పోసి నూరి శర్కరతో నేవించిన తీవ్ర తృప్తలు⁹ నయమగును.

శ్లో. వ¹ట్రాగ్ర²గోక్షుర³క్షౌద్ర⁴లాజసత్తు⁵సితోత్ప⁶లైః ।

గుళికా⁷ వదనే⁸ న్యస్తా⁹ తీవ్రతృప్తా¹⁰ముదస్య¹¹తి ॥

1. మట్టి చిగుళ్లు,

2. వల్లేరు వేళ్లు,

3. లాజలు,

4. బెల్లము,

5. కలువదుంప,

ఇవి సమాంశలు నూరి తేనె గలిపి⁴ఉంతలు చేసి నేవించిన తీవ్రతృప్త⁹లు నయమగును.

శ్లో. క్షౌ¹ద్రేక్షుర²ససంపీ³తైః మధుగో⁴త్పలగో⁵స్తనైః ।

నియతం⁶ క్షీరపా⁷నీయం⁸ తృప్తా⁹శామ్య¹⁰తి దారుణా¹¹ ॥

1. ద్రాక్ష పండ్లు,

2. యష్టిమధుకము,

3. తెల్లకలువగడ్డ,

1. స్వహానుసు

2. లున్నా

3. గని

4. మానుసు

5. శీతేభ

6. యం

7.ంతీ

8. స్వ

9. చ

10. రాలు

11. మానుసు

12. టశ్యంగవిక

13. శి

14. పు

15. మానుసు

16. శా

17. ం

18. మానుసు

19. వంటకమున్నూ

20. చో

21. తు

22. తై

23. ప్ర

24. ధ్వు

25. కుంఠె

8. మానుసు

ఇవి నమాంశలు నూరి చెఱకు రస⁷ము తేనె గలిపి సేవించిన
తృప్తిరోగములు ⁸నయమచును.

పథ్యము పాలు¹⁰లన్నము

శ్లో. క్షీరేక్షురసమృద్ధీకఙ్క్షాద్రసింధుగు¹¹హోదకైః ॥

సవృక్షామై¹²శ్చ గంఢా¹³షస్తాలుశోష¹⁴ప్రణాశనః ॥

1. చెఱకురసము, 2. ద్రాక్షపండ్లు,

పాలతో గలిపి పుక్కిట బెట్టు¹⁵కొనిన నోరు ఎండుట ²⁵నయ
మగును.

లేదా బెల్లము కషాయములో చింతపండు సైంధవలనణము వేసి
తేనె గలుపుకొని గంఢాషము చేసిన ¹నోరు ఎండుట ²నయమగును.

హృద్రోగ నిదానము

శ్లో. హృద్రోగః పంచభా దోషైః పృథక్సర్వైశ్చ జంతుభిః ।

వాతా⁴త్వశూ⁵లం హృదయం పిత్తా⁶ద్దాహసమన్వితం ॥

కఫతో⁷ఽతిగురుస్తబ్ధం సర్వతస్సర్వలక్షణం ।

తత్త్వాజ్యం క్రిమిసందు⁸ష్టమతికంఢాసమన్వితం ॥

విరు⁹ద్ధములయిన ఆహారవిహ¹⁰రములచేత వాతాదిరో¹¹షములు
ప్రకోపించి ¹²విదు వి¹³ధములైన హృద్రో¹⁴గములను ¹⁵పుట్టించును.

వాయువువల¹⁶న పుట్టిన హృద్రో¹⁷గములో రొమ్మునోప్పి
కలిగి యుండును,

వైత్య¹⁸మువలన పుట్టిన హృద్రోగము దాహము గలిగి యుండును

క్షేష్ణహృద్రోగములో దేహ¹⁹ము గురువై మ్రానుపడి
యుండును.

1. చలివెలువెండేది

2. మానున

3. :

4. శ్చ

5. ల

6. దా

7. తి

8. శ్చ

9. దా

10. రా

11. హ

12. అయి

13. భేదాల

14. గాలు

15. ని

16. ం

17. హృ

18. ం

19. ం

20. డు

21. మి

22. ం

త్రిదోషహృద్రోగ²⁰ము మూ²¹ష దోషములయొక్క లక్షణములు గల్గి యుండును.

క్రి²²ములవలన బుట్టిన హృద్రోగములో మిక్కిలి తీట గలిగి యుండును.

త్రిదోషములవలన పుట్టిన హృద్రోగ¹ము అసాధ్య²ము.

చికిత్స

శ్లో. లవణాఘ్నయుతం తైలం హృద్రోగే వాతికే పిబేత్ ||

నిమ్మపండ్లపులును సైంధవలవణమును నూనె గలిపి సేవించిన వాతహృద్రోగము³ నయమగును,

శ్లో. శుంఠీ సౌవర్చలం హింగు దాడిమం చాఘ్నవేతసం |

చూర్ణముష్ణాంబు⁷నా పేయం వాతహృద్రోగశాంతయే ||

1. శొంఠి, 2. సౌవర్చలవణము 3. ఇంగువ, 4. దానిమ్మ కాయ, 5. ఆఘ్నవేతసము,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి క¹⁰ర్ష మెత్తు చూ¹¹ప్పన వేడి నీళ్ళతో సేవించిన వాతహృద్రోగము¹² నయమగును.

శ్లో. ద్విస్థిరాకల్మ సంమిశ్రం ఘృతమిక్షుర సేన¹³చ |

ద్రాక్షారసేన¹⁴సంపక్వం పిత్తహృద్రోగనాశనమ్ ||

1. చెఱకురస¹⁵ము 2. ద్రాక్షపండ్లరసము 4. ¹⁷భాగములు 3. నెయ్యి ¹⁸భాగము, 4. కోలపొన్న, ముయ్యాకు పొన్నలను నేతికి ఎనిమిదవ భాగ⁷ముగ కల్మముగ బెట్టి, కాచిన ఘృతమును సేవి¹⁹ంచిన పైత్యహృద్రోగము²⁰లు నయమగును.

శ్లో. కృష్ణాక²¹ట్రిప్రతివిషారా²⁷స్నేహరండహరీతకీ |

చూర్ణం గోమూత్రతః పేయం కఫహృద్రోగశాంతయే ||

1. ం	10. హింగువు	19. కుంచా
2.	11. నం	20. కుంచెడు
3. ణదు	12. రష	21. అ న్నూ
4. జి	13. లెఖను	22. దో
5. సేవిస్తే	14. లక్క	23. ం
6. మానును	15. వా	24. స్తే
7. శొంఠి	16. వా	25. మానును
8. వా	17. ం	26. త
9. ం	18. ర కుంచా	27. స్నాపధ్యాచక్షుతం

1. పిప్పళ్లు, 2. కచ్చా¹రములు, 3. అతివన 4. ²సన్నరాష్ట్రము, 5. కరక్కాయలు, 6. అముదపువేళ్లు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి దినము కర్షమెత్తు చొప్పున గోమూత్రముతో సేవించి పక్షేష్మహృద్రోగ⁴ములు నయమగును.

శ్లో. సకుప్తవేల్లం గోమూత్రం క్రిమిహృద్రోగనాశనమ్ ।

1. చంగల్వకోష్ఠు, 2. విశంగ⁵సారములు

వీటిని చూర్ణము చేసి కర్షమెత్తు గోమూత్రముతో సేవించిన క్రిమి హృద్రోగ⁶ము ⁷నయమగును.

శ్లో. హరీతకీఫలయుతం సౌవర్చలసమన్వితం ।

ఘృతప్రసంగం జలే పక్వం సర్వహృద్రోగనాశనమ్ ॥

సీట్లు ⁸4 ప్రస్థములు, నెయ్యి ⁹ఒక ప్రస్థము కరక్కాయ¹⁰లను సౌవర్చలవణము¹¹ను నేతికి నాలుగవ భాగముగ చేర్చి కల్కముగ బెట్టుకొని కాచిన ఘృతము సేవించిన స¹²కలమైన హృద్రో¹³గములు ¹⁴నయమగును.

శూలనిదానము

శ్లో. వాతాద్య¹⁵స్తా భవే¹⁶చ్ఛూలం పిత్తాన్నాభౌ విదాహవత్ ।

కఫాత్ హృ¹⁷చ్ఛూలహృల్లాసం సర్వరూపాన్వితం త్యజేత్ ॥

వాతమువలన బుట్టిన శూలలో పొత్తి కడుపు నొచ్చును.

పైత్యశూలలో బొడ్డున నొ²ప్పికలుగును.

1. రా

2. దాసప

3. రష

4. మానున

5. రా

6. చమా

7. నున

8. య కుచా

9. కుంచెడు

10. లున్నా

11. న్నూ

12. ర్వ

13. గా

14. మానున

15. న్నే

16. త్కూల

17. దేసము

శ్లో॥ శూలలో¹ గుండెలో నొప్పి కలుగును.

త్రిదోషముల వలన బుట్టిన శూల అన్ని లక్షణములు గలిగి యుండును.

³త్రిదోషశూల అసాధ్యము,

శూలచికిత్స

శ్లో॥ నాగవ⁴ల్లి దశరసం చిత్తతైలయుతం పిబేత్ ।

శూలార్⁵క్తో మృత్యుపాశేన కృష్యమాణో²పి జీవతి ॥

తమలపాకుల రసముతో ఆముదమును గలుపుకొని సేవించిన వెంటనే శూల తగ్గి, ఆసన్నమృత్యువు కలవాడైనను బ్రతుకును.

శ్లో॥ తీవ్రశూలనివృత్త్యర్థం పాయయేదుష్టకాంజికమ్ ।

స్వేదయేత్సికతాపిండైః శృంగైర్వా శోణితం హరేత్ ।

వేడికరిలిని ద్రాగిన తీవ్రమైన శూల⁶లైనను శమించును.

ఇసుకపా¹⁰ట్లములతో కాచవలెను, కొమ్ముతో శూలగల చోటున నెత్తురును దీ¹¹యవలెను. వత్రిమైన శూల¹²లైనను శమించును.

శ్లో॥ గోమూత్రవస్తిం గుల్ఫోక్తం నిరూహం వాపి దా¹³పయేత్ ॥

గుల్మచికిత్సయందు జెప్పిన గోమూత్రవస్తి నిరూహవస్తులను శూలలకు ¹⁸చేయవచ్చును,

1. కి

2. చ్చును

3. గుండెలొచ్చును

4. జా

5. ఇదిఅసాధ్యః

6. ల్లి

7. బేత్

8. మ్రి

9. ంతో

10. కసేవీస్తేను

11. మృత్యువుగొంపాలున

ప్రాణికియైననువిడుచును

శూలమానిబ్రతుకును

12. లి

13. మానును

14. ట్లాలగాచేది

15. నేది

16. మానును

17. హ

18. పెట్టేది

రూక్షద్ర¹వ్యసేవనవల్లను, ఆఘ్న, కొ²ఱ్ఱలు, పెసలు, జొన్నలు సెనగలు, వీటిని అధికముగ తినుటవల్లను, వాయువు ప్రకోపించి ⁴మూత్ర మలములను బంధించి, తిరుగంజేసి యెండించి, మలమూత్ర సంగమును కలుగజేయును. రొమ్ములలోను, వీపులోను, కడుపు, పొత్తి కడుపులలోను తలలోను నొప్పిని కలిగించుచు, శ్వాస, కాస, జ్వరము లతోకూడిన ఉదావర్తరోగమును కలిగించును.

తచ్చికిత్స

శ్లో. ఉదావర్తిసమోభ్యజ్య ⁷స్విన్నగాత్రముపాచరేత్ ।

సవర్తిరేచనస్నేహవస్తిభిః శోధయేన్నలమ్ ।

ఉదావర్త⁹రోగికి దే¹⁰హమున నెయ్యి పట్టించి కా¹¹చపలెను. వర్తి, విరేచన, స్నేహవస్తి, వీటిని వ్రయోగించి ఏవిధముననైనను మలమును ప్రవర్తింప చేయవలెను.

శ్లో. గోమూత్రరా¹²ఫల¹³రామతదంతిసిభిః

కంకుష్ఠసైంధవబిడైశ్చ గుడప్రగాఢైః ।

ఆగారధూనుసహితైరితి వర్తిరేషా

వ్యస్తా ¹⁸గుడే గ్రధిత¹⁹విద్దుదజామయఘ్నే ॥

1. వ్యాచేతనుల

2. ర

3. యివిదిన్నను

4. కిందు

5. లు

6. ఊర్ధ్వగోమయితేహృద
యముపీపు

కడుపుకింగడుపుతలయి

నిన్నీనొప్పిపుట్టించును

శ్వాసంకాసజ్వరంఞివిఉ

దావర్తముప్రకోపించిన
మపుట్టును

7. త్వి

8. త్స

9. భ్యా

10. స్వే

11. యావనర్మణిః

12. ర్తానకు

13. హా

14. చేది

15. బేదనవర్తిపెట్టించేది

స్నేహవర్తిపుట్టించేది

నానావిధోలానుమలంవి

డిపించేది

16. శ

17. దా

18. సుప

19. ద్వపికా

1. మంగపండ్లు, 2. దంతిచెక్క, 3. ¹ఇంగువ, 4. కంఠ
ప్రము, 5. సైంధవలవణము, 6. బిడాలవణము, 7. బెల్లము.
8. కరుధూపము,

యివి సమాంశలు గోమూత్రము పోసి నూరి ²గుడ్డతో వర్తిని
జేసి ఆ వర్తికి మందు పట్టించి ఆ వర్తిని ఆసనములో నెక్కించిన మల
ప్రవృత్తి కలుగును.

శ్లో. త్రివృత్కృష్ణాహరీతక్యః త్రిచతుఃపంచభాగికాః ।

గుళికా ⁶బదరైస్తుల్యా వి⁷డ్విబంధగదా⁸పహా ॥

1. తెగడచెక్క ⁹భాగములు 2. పిప్పళ్లు ¹⁰4. భాగములు
3. కరక్కాయ ¹¹5 భాగములు

¹²పీటిని కలయ బోసి నూరి ఉండలు చేసి ¹³సేవించిన ¹⁴మల
బంధము తగ్గును.

శ్లో. అభయాత్రి¹⁵వృతాఖిల్వాస్తద్యూపం పిప్పలీ¹⁶యుతం ।

మిశ్రం ¹⁷పితముదావ¹⁸ర్తం ¹⁹నాశయేత్ త్రిదినాని చేత్ ॥

1. కరక్కాయలు, 2. తెగడచెక్క, 3. ఉలవలు

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి పిప్పలి పొడి గలిపి మూడు
దిన²⁰ములు సేవి²¹చిన ఉదావ ర్తము ²²నయమగును.

1. హింగువు

3. కోకనుపత్తి

3. తికి

4. త్త

5. అందునకట్టిమలంపెళ్లును

6. గరుతుల్యాస

7. డిబ్బ

8. ఖ

9. భా 3

10. భా ౪

11. భా ౫

12. యివి

13. ఆసనములోబెట్టినను

14. బద్ధమలంవిడుచును

15. స్పృశుశుద్ధా

16. యజా

17. చిత

18. ర్తం

19. సశ్యతి

20. నా

21. క్తే.

22. మాసును

శ్లో. గోమూత్ర ద¹ధ్యంబు తుషాంబు తైలం

చత్వారి తాని ప్రసృతాన్వి²తాని ।

వ స్తిం నృణాం సర్వపకల్కయు క్త-

మానా³హవిత్సంగహర⁴ం ప్రసిద్ధమ్ ॥

గోమూత్రము 2 పలములు. 2. పెరుగుమీది నీళ్లు 2 పలములు
3. పసగడుగు ⁶2 పలములు 4. ఆముదము ⁷3 పలములు వీటినిన్నిటిని
కలిపి అందులో రెండు కర్షముల యెత్తు ఆవాలు నూరి గలిపి వ స్తి
పెట్టినను అనాహము ఉదావర్తము, మలబద్ధ⁹ము ఇవి నయమగును.

ఆనహనిదానము

శ్లో. ఆనాహమిత్యుగ్రరుజం సశబ్దం

వృద్ధా నితేనోభయమార్గ¹¹ధాత్ ॥

విద¹²ధములైన అన్నపానాదులచేత వాయువు ప్రకోపించి మల
మా¹³త్రములను బంధించి పేగులలో అటుపులు, కడుపులో నొప్పి కలిగి
యుండును, ఈ క్షణములు కలిగి యుండిన ఆనాహమని చెప్పుదురు,

శ్లో. ¹⁴ఆనాహినముదావర్తవిధినా సముపాచరేత్ ।

ద్వావిమా తు విశేషేణ చూర్ణేనాగ్నిముఖేన చ ॥

¹⁵ఆనాహమునకు ఉదావర్త చికిత్సను ¹⁶చేయవలెను, అగ్ని
ముఖచూర్ణమును ఆనాహ ఉదావర్తములలో ప్రయోగిం²⁰చవలెను.

1. ద్యౌ

2. యా

3. విష

4. నినిఘ్నం

5. ప ౨

6. ప ౨

7. ప ౨

8. ఫ 3

9. కూడాను

10. ర్నా

11. ంహనుసు

12. ం

13. ధా

14. అల్పావృథ్యుక్తే జ త

రేయ దిస్యా దావాహ

మోర్వావ పరిక్షయేచ

15. దా

17. త్రాదులు కట్టిరచు

18. అనాహ

19. హ

20. వేది

21 చేసి

ఏరండా¹దిస్వేదము

శ్లో. ఏరండా²రక్తరంజమోరటబలాతక్కారిసోమస్నుహీ

నిర్దుండీతలపోటశిగ్రువదుణాంకోలాశ్వగంధాచ్ఛదైః ।

విష్టైః కాం³జికమూత్రవర్గసహితైః ³క్వాథీకృతైస్తైః కృతః

⁴స్వేదః క్రూరసమీరణో⁵ ర్తవపుషాం సద్యస్సుఖో వాతోహః ॥

1 ఆముదపు ఆకు,

2 జిల్లేడు ఆకు,

3 కాసర ఆకు,

4 చేగొణిదె ఆకు,

5 ములుగోరింటాకు,

6 తెక్కలాకు,

7 కాదుగచ్చాకు,

8 చెముడాకు,

9 వావిలాకు,

10 తంగేడాకు,

11 కారుమునగాకు,

12 ఉలిమిరాకు,

13 ఊడుగాకు,

14 పెన్నేరాకు,

ఈ యాకులను సమాంశాలుగ గూర్చి త్రొక్కి కడవలో బెట్టి అందులో కలి, గోమూత్రము, గేదె పంచితము, మేక పంచితము, వీటిని కూడబోసి ఉడక బెట్టి దేహమున బట్టించిన వాతరోగములు ⁷నయమగును.

బంధ⁸నములు

శ్లో. స్నిగ్ధోష్ణవీర్యై⁹ర్మృదుభిఃకాశేయావిక¹⁰శాటకైః ।

అలాభే వాతజిత్వతైః స్నేహలేపేన బంధ¹¹నమ్ ॥

రాత్రో¹⁴ బద్ధం దివా ముంచేత్ ముంచేద్రాత్రో దివా కృతమ్ ।

1. కంఠశాక

6. ర్థ

11. తైతః

2. స్వీ

7. శ

12. చాకూతైః

3. చ

8. మానతి

13. వాత్

4. స్వై సేషుటసితకృత

9. వా

14. బంధం

5. శే

10. మృ

1 ఇట్టి, 2 లేడి, 3 దుప్పి, 4 మసబోతు,

వీటితో¹ల్లుతెచ్చి, కంపులేకుండచేసి చమురు పట్టించి ఎండనిచ్చి²నొప్పిగలచోటున ఆతోలు వేసి³కట్టవలెను, పగలు కట్టి రాత్రి⁴విప్పివేయవలెను. రాత్రి కట్టి పగలు⁵విప్పివేయవలెను. చర్మములు⁶లేనియెడల వాతహ⁷రములులైన ఆకులు వేసి⁸కట్టవలెను. లేదా⁹కంబళి బట్ట¹⁰తోనైనను, ¹¹కట్టవలెను.

రక్తవాతనిదానము

శ్లో. సంధి¹²నిస్తోదయుక్ శో¹³ః సకంఢార్యాతశోణితమ్ ।
గంభీరోత్తానభేదేన ద్వివిధం క్షయవృద్ధి¹⁴మత్ ॥

రక్తవా¹⁵తములో క్షీల్లువాచి, నొప్పిగలిగి, దురదగలిగి యుండును. ¹⁶చ వాతరక్తము గంభీరమనియ, ఉత్తానమనియు రెండు ¹⁷విధములు.

చికిత్స

శ్లో. ¹⁸శుక్తిభిర్వా జలూకా¹⁹భీ రక్తం విప్రసవయే²⁰న్మృహః ।
²¹గోక్షీరైరండతైలేన స²²హత్రకేణ రేచయేత్ ॥

రక్తవాతము²³లో వృద్ధులమున వాపుగలిగియుండునో ²⁴లగ్నము కత్తిచాట్లువేసి ²⁵ముత్యపు చిప్పలతో గీచి నెత్తురు ²⁶తీయవలెను. లేదా జలగ²⁷లచేత ²⁸నైనను నెత్తురు ³²తీయించవలయును.

1. రి	12. కట్టించేది	22. ని
2. నొచ్చేఅక్కడ	13. ం	23. రుక్
3. టించేది	14. విరోధిక	24. మువల
4. విడిచిది	15. భ	25. చయత్నేన
5. చర్మాలు	16. యేత్	26. ముక్కడయిస్తే
6. కుండనా	17. తాన్ను	27. అక్కడ
7. రా	18. అది	28. కాకిచిప్పను
8. టించేది	19. భేగాలు	29. తీసేది
9. లేదా చరితో కస్తేనా కట్టనిచ్చేది	20. వోడిబుట్టి పైకి భేదిం చును మీద బుట్టి విచ ర్ణం చేయించెడినీ	30. చా
10. గొంగళి	21. కే	31. నయినా
11. నైనా		32. దీయించేది

అవేనుక ఆవుసాలు, ఆముదము, చల్లా, గలిపి త్రాగి¹చిన²విరేచన³మగును. ఈ⁴విధముగా వి⁵రేకన⁶మును చేయించ⁷వలెను, శ్లో. యవాత⁸సీశ తాహ్యభి⁹ర్లేపయేదుపనాహయేత్ ।

యవలు, ఎఱ్ఱ అగిశ విత్తులు, శదాప విత్తులు

⁹వీటిని మెత్తగా నూరి పైసబూయవలెను.

శ్లో. య¹⁰త్పంచమూల¹¹పయసా లఘుపంచమూల -

క్వాథేన వాఽమృతలతాక్వథనేన వాపి ॥

వాట్యాలకస్య ¹²సలిలేన నిపీ¹³యమానం

సద్యశ్శిలా¹⁴జతు సమీరణశో¹⁵ఽతఘ్నమ్ ॥

పంచమూలకషాయములో గాని, లఘుపంచమూల కషాయములో గాని, తిప్పతీగె కషాయములో గాని, ¹⁵చిట్టాముట్టివేళ్ల కషాయములోగాని, శిలాజ¹⁶తును కలిపి శేవించిన రక్తవాతము¹⁷నయమగును.

శ్లో. వాసాగుభూభీచతురంగుళానా-

మేరండతైలేన యతః ¹⁸కషాయః ॥

క్రమేణ సర్వాంగజమధ్య¹⁹శోఘం

జయే²⁰దస్యగ్వాతభవం వికారమ్ ॥

1 అడ్డసరపాకు, 2 తిప్పతీగె, 3 రేల వేళ్లు,

ఇవి సమాంశాలు, కషాయ²¹ము బెట్టి ఆ కషాయములో ఆముదమును ప్రతీ²²వాపము బెట్టి శేవించిన రక్తవాతము²⁷నయమగును

1. త్రాగినై

2. రో

3. మోను

4 క్రమాన

5 రో

6. ం

7 చేది

8. శి

9. న్నా

10. సేది

11, కృ

12. లం

13. స

14. య్య

15. జతు

16. చిటుముట్టివే

17, ం

18, తు

19, ంమానుసు

20 కా

21. తే²²కషాయం

22. శేష

23. మ

24, యి

25. ం

26. పాకం

27. మానుసు

శ్లో. పంచార్క¹తైల¹స్వేదం చ ఘృతం గుగ్గులతిత్తకం ।

వాతే²న వాతరోగో³క్తం విశేషే⁴ణ తు శీలయేత్ ॥

రస్త⁵వా²తమునకు పంచార్క తైలము, స్నేహపా³ట్లము⁴తో⁴
కా⁴చుట, గుగ్గులు తిత్తఘృత⁵సేవన ఇవి మంచివి. వాతరోగ చికిత్స
లోను కూడ చేయవచ్చును.

శ్లో. ఛిత్వా చ పక్వం గంభీరం వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।

గంభీర వాయువు ⁷పక్వమునకు ⁸వచ్చినయెడల ⁹చేయించి ¹⁰చికిత్సను ¹⁰చేయవలెను.

కు¹¹ష్ఠనిదాన¹²ము

శ్లో. ఉదుంబరం తత్సదృశంశ్వేతం స్యా¹³చ్ఛంఖసన్నిభమ్ ।

కాకణం పక్వగుంజాభం చర్మాఖ్యం గజచర్మ¹⁴వత్ ॥

పుండరీకం స్వసంజ్ఞాభం ఋ¹⁵ష్యజిహ్వం త్తథైవ చ ।

బహువ్రణం శతారుస్యా¹⁶దేకాఖ్యంమత్స్య శుక్తివత్ ॥

పాణి¹⁷చ్ఛేదశ్చర్మదశం పాదస్స¹⁸టో విహ¹⁹దికా ।

దళైతాని న సిద్ధ్యంతి శేషాన్యష్టై తు సా²⁰ధయేత్ ॥

కపాలమ²⁰సితం రూక్షం విస్ఫోటాఖ్యం విసర్పవత్ ।

కిట²¹భం కిణవత్స్యా²²త్తుద్రుః ²³స్యా²⁶స్పృటకాచితా ।

1, శ్వే

2, తా

3, మానుసు

4, కాపడం

5, వ

6, లు

7, ది

8, ది

9, పక్వానకు

10, చెప్పనా

11, చించి

12, చేనేది

13, స్థు

14, ం

15, త్త

16, కా

17, ష్యజింహ్వ

18, యే

19, శ్వే

20, ట

21, టి

22, ని

23, ప

24, యు

25, ద్వా

26, ద్విశ్

తుం¹బీపుష్పనిధం సిద్ధం సిద్ధం స్యాన్మండలస్థిరమ్ ।

విస్ఫోటదాదానా పామా సాను²స్రావా విచర్చికా ॥

ఉదుంబరకుష్మపు మేడికాయలవలె శరీరమంతయు యుండును.

శ్వేతకుష్మపు శంఖ³వర్ణము గలిగి యుండును.

కాకణకుష్మపుగురుపిండగింజ⁴వర్ణము గలిగి యుండును.

గజచర్మకుష్మపు యేనుగు చర్మమువలె నుండును.

⁵పుండరీకకుష్మపు తెల్లతామరపువ్వు ⁶వర్ణము గలిగి యుండును

⁷రుష్యజిహ్వాకుష్మ దుప్పినాలుకవలె నుండును.

శతాద కుష్మపు ⁸వ్రణములతో కూడియుండును.

చర్మదళ కుష్మపు అరచే⁹యియంత దళసరి కలదై పగిలి యుండును.

విపాకికాకుష్మపులో కాళ్లు పగలును.

ఈపది అసా¹⁰ధ్యములు.

కపాల కుష్మపు నల్ల నై రూక్షగుణము గలిగి యుండును.

విస్ఫోటకకుష్మపు విసర్జివలె యుండును.

కిటపకుష్మపు పిల్లిచాయ గలిగి యుండును

దదృ కుష్మపు పొక్కులు గలిగి నుండును.

సిన్ధుకుష్మపు సొరపువ్వువలె నుండును.

మండలకుష్మపు మెఱియుచుండును.

1, జ

2, శ్రావాణ

3, బాయను

4, చాయను

5, విచర్చికా

6, చాయై

7, రస్యా

8, శా

9, తిదళమై

10, ధ్వ

పామాకుష్మపులో పొక్కులు తరుచై యుండును.

విచర్చికాకుష్మపు నీళ్ళు గార్చును.

ఈ యెనిమిదిన్నీ ¹సాధ్యములు.

చికిత్సలు ²చేయు విధము

శ్లో. స్నిగ్ధ³స్విన్నస్య⁴ మోక్షవ్యాః కుష్ఠినో బలినశ్శిరాః ।

⁵యోగైస్తథా మ్మరచ్ఛేదశృంగాలాబుజ్జీతాకసామ్ ॥

సకలమైన కుష్మలకు⁷ను మొదటి స్నేహ⁹స్వేదములను చేయవలెను.
దేహ¹⁰మున కత్తివాల్లు వేసి కొమ్మున ¹¹గాని లేదా జలగలచేత¹² గాని
నెత్తురు ¹³తీయవలెను.

శ్లో. పునఃపున¹⁴శ్చ వమనం రేచనం చ ముహుర్ముహుః ।

కుష్మరోగికి అప్పుడప్పుడు ¹⁵వాంతివిరేచనసాధన చేయవలెను

శ్లోధనావధము

శ్లో. పటోలమూలత్రిఫలావిశాలాః

¹⁶పుధక్ త్రిభాగావచితత్రి¹⁷శాణాః ।

స్యాత్ప్రాయమాణా కటురోహిణీ చ

భాగార్థకేనాగరపాదయుక్తే ॥

వీరత్పలం జర్ఘ్రితం ¹⁸విపక్వమ్

కుష్ఠీ ²²విజేతోష్ణవిశోధనాయ ॥

1, ధౌయ

2, సే

3, స్నేగ్ధ

4, యా

5. కుష్మస్వర్యేక్షురం పాత

6. లూ

7, న్నూ

8, లను

9, చము

10, రుకాకాకాచేది

11, నను

12, పంచశలలున్నా వేసేది

13. నెత్తురుతీసేది

14, నైనా

15, దీయించేది

16,ంచ

17, కిక్కువారనిచ్చేది

18, వృద్ధ

19, శోణాః

20, వి

21, తిప్పి

22, చేతిపట్లవేళ్లుకరక్కా

యలు, తాడికాయలు

పుకరిక పప్పు, పాపర

వేళ్లు

యివి ప్రత్యేకాలు

రంధుమాడల యెత్తు లెఖను

కలుకాంజాను కటుకరో

హిణి రండేళి చిన్నాలు

శొంఠి గూడి నలువంటివి

మాడలెఖను గూర్చి కషా

యము బెట్టి త్రాగి తేను

కుష్మరోగికి పాచనమాను

తిక్తకఘ్నుతము

శ్లో. నింబ¹త్వక్ త్రిఫల² పటోలకటుకాదు³ స్ఫుర్పదార్ద్యవృషా
త్రాయంతీ సమపర్పటి⁴ చ సహితైరబ్జా⁵ణమేభిః పచేత్ |
తేనా⁶భేంద్రయనైః కిరాతమగధాత్రాయంతికాచందనైః
సిద్ధం కుష్మవిఘాతి తిక్తకమిదం ⁷సర్పిర్విసర్పాపహమ్ ||

1 వేప చెక్క,	2 కరక,
3 తాడి,	4 ⁶ ఉసిరిక పప్పు,
5 చేదు సొట్ల,	6 కటుకరోహిణి,
7 దూలగొండి వేళ్లు,	8 మాను పసుపు,
9 అడ్డసరపాకు,	10 గానుక చెక్క,
11 పరాట్పకము,	

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ఒక గ్రోణము జలములో కషాయము
బెట్టి అష్టభాగశేముగ గాచి వడి⁷కట్టి అ కషాయములో నెయ్యి కుంచెడు
బోసి,

⁸పై కషాయ⁹ద్రవ్యములను కటుకరోహిణి, పిప్పళ్ళు, కానుక
చెక్క, మంచిగంధము ¹⁰వీటివన్ని¹¹ని నేతికి ఆరప భాగముగ కూర్చి
కల్కముగ బెట్టుకొని కాచి వడకట్టలెను.

¹¹ఈ ఘృతమును నేపించిన కృష్ణులు, విసర్పలు ¹²నయమగును

విడంగాదివటకము

1 వాయు విశం ¹⁴ గము,	2 జీడి గింజలు,
3 కాటుగ్రచ్చ విత్తులు,	4 నుగంధి వేళ్ళు,

-
1, క్షృ	7. చి	వడిపెట్టలేదు
2, శృ	8, యా	12, యా
3, త్రివిధై	9, వ్యాలున్నా	13, మాను
4, భే	10, న్నూ	14, గాలు
5, ర్షి	11, ఆరోభాగముబెట్టుకొని	
6, పుశి	కల్కరూపముగా గాచి	

5 నల్లతాడి దుంపలు,

6 కరక్కాయలు,

7 తరివేపు వేళ్ళు,

8 నల్ల నువ్వులు,

9 పిప్పళ్ళు,

ఇవి సమాంశలు. చూర్ణము చేసి బెల్లము¹ను పై చూర్ణమునకు
మూడెత్తులు పెట్టి తాళీనవటి²కలవలె³వటకములను చేయవలెను.

ఈ వటకములను జాముకు ఒక వటకము చొప్పున ⁴సేవించిన
కుష్మరోగము ⁵నయమగును.

*

పాతాళయంత్రమున దేవదారు తైలము తీసి దేహమునకు
బట్టి⁹ంచిన అశీతివాయువులున్న, కుష్టు, తీట, రో¹⁰గములు కూడ
¹¹నయమగును.

1. తంబెపువిత్తులు, 2. నువ్వులు, 3. ఆవాలు 4. కాము
గ్రచ్చ విత్తులు, 5. సైంధవలవణము,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని పెరుగుమీది నీళ్లు పోసి నూరి మూడు
ది¹²నములు దే¹³హమునకు బట్టి⁹ంచిన పెక్కుది¹⁴నముల తీటలయినను
¹⁵నయమగును.

1, యిదుకు

6, లమానుసు

11, న్నామానుసు

2, కా

7, త్రా

12, 6

3, చేనేది

8, హా

13, హా

4, స్తే

9, స్తే

14, నా

5, మానుసు

10, గా

15, నామానుసు

* నాగుపాము కుబుసము మిరియాలు. నూనెపోసి వేచి నూనెతోనే నూరి ఒంటికి
బూసినను. ఏడుదినములు పట్టించుకొని నీళ్ళు పోసుకొనిన కుష్టు, తీట, పాక్కులు,
నయమగును

1. గరికి 2. రేబవేడు, 3. తంబెపువిత్తులు, 4. వైధలవణము, 5. ఉసిరికపప్పు, 6. కాటుగచ్చవిత్తులు, 7. కరక్కాయలు, 8. మహి మాఝీ, 9. తెల్ల ఆవాలు, 10. ఎఱ్ఱఆవాలు, 11. పసుపు 12. కోష్ఠువు 13. భూతులశి,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ఆపు పెరుగుమీది నీళ్లతో నూరి ఒంటికి బట్టించిన తీట, దద్దు. వినర్పిపోక్కులు మాగులు, మొదలయినవి ²నయమగును.

కాటుగచ్చవిత్తులపొడిని ఆవుపాలతో గలిపి ఆ పాలనుకాచి ఆ మీగడను తేనెను గలిపి సేవించి ఆపాలను తోడుబెట్టి ఆ మజ్జ గను ³త్రాగిన శ్వేతకుష్ఠు ⁴నయమగును,

1. త్రిఫలములు, 2. కాటుగచ్చవిత్తులు, 3. త్రికటుకములు 4. లోహరాపొడి,

ఇవి సమాంశలు.....

.....

గ్రంథపాతము

బ్రహ్మోత్తరసము

శ్లో. ద్వితుత్థం చ త్రిపాపాణం గంధకం చ శిలా విషమ్ ।

నేపాళం దరదాశ్రం చ సైంధవం కాచకం బిడమ్ ॥

త్రిక్షారం కటుకం వ్యోషం సర్వత్యం తు పారదమ్ ।

జ్యోతిష్కృత్యాస్తు తైలేన ⁶సర్వపాత్ నింబబీజ⁷తః ॥

⁹కరంజాన్మధుకాచ్చైవ మర్దయేద్దివసద్వయమ్ ॥

ఝోలాయంత్రేణ పాచ్యాని కృత్వా ఖలేవ్ విమర్దయేత్ ॥

1, డల

2, మాతె

3, దాశి

4, మానుసు

5, ం

6, హృతిచ

7, సార్వజ్ఞేః

8, కైః

9, కారంబమదుకంపై

మయూరమహిషీమత్స్యవరా¹హచ్ఛాగపన్నగాః ।
 శశకం జంబుకం శ్వానం ఏషాం పిఙ్గేశ్వ భావయేత్ ।
 నశ్య²ంతితత్క్షణేనైవ సన్నివాతః సుదారణః ।
 మూ³వాపస్సార్థబధిరహిక్కుశ్వాసక⁴ఫామయాః ॥
 ర⁵సో బ్రహ్మత్రునామా⁶యం సన్నిపాతకులాంతకః ।
 విషమం చాహికం దోషం సన్నిహా⁷తాంత్రయోదశ ॥
 ర⁷సో బ్రహ్మత్రునామాసావశ్యభ్యాం నిర్మితః పురా ।

బిల్వాదిలేహ్యము

శ్లో, తులా⁸స్యాత్ బిన్దములస్య తదర్థం సరసీరుహమ్ ।
 క్రోణక్రోణార్థసలిలమప్తభాగావశేషితమ్ ॥
 ఆర్ద్రకస్య రసప్రస్థం ప్రస్థార్థం బీజపూరకమ్ ।
 కారాసఫలసార్థశ్చ కపిత్థఫలసారకమ్ ॥
 ఆమలక్యా రస¹⁰ైవ ప్రస్తార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
 తులార్థశర్కరాయుక్తం స్నిగ్ధభాండే వినిశ్చిపేత్ ॥
 త్రిజాతకం త్రికటుకం ధాన్యముస్తాయ¹¹వానికా ।
 జీర్ణకద్యయ సింధూత్థమధుకం చాయ¹²సో రజః ।
 ప్రత్యేకం పలమాత్రం చ సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ॥
 గోఘృతం కు¹³డబం చైవ మాక్షికం కుడబద్వయమ్ ।
 ధాన్యరాశౌ నిధాతవ్యం¹⁴పక్షం వా మాసమేవ¹⁶వా ॥
 అనుపానవిశేషేణ యథారోగం యథాబలమ్ ।
 అరోచకే చ వమనే సోద్ధారే వహ్నిదీపనమ్ ॥

1, గచ్ఛా

2, తాని

4, భ

8, పాతృరం

5, సిం

6, తత్ర

7, సం

8, మాయం

9, యం

10, కేణ

11, ంచై

12, తా

13, సే

14, దు

15, న

16, చా

శ్వయ¹ధుద్ధానహృచ్చాల్పశ్వాసకా²సాంత్రశూలజిత్ ।
 ఉద్ధార³మూర్ధ్వావతం చ క్షయచ్ఛర్దిం వినాశయేత్ ॥
 మేహపాండుహరం వైవ⁴పథ్యం వైవమస్య⁵ద్ధరే ।
 అనుపానవిశేషేణ యథారోగం యథాబలమ్ ॥
 ఏష బిల్వాదికో లహః⁶ శశి⁷స్యతే పరమాషధమ్ ।

వసంతకుసుమాకర⁹ము

శ్లో. మృతనూతాభకం¹⁰స్వర్ణం రావ్యం కాంతం చ తీక్ష్ణకమ్ ।
 త్రవాళముక్తాభసితం భసితం నాగవంగయోః ॥
 తదర్థం భస్మవైక్రాంతం గవ్యద్ధుగ్ధేన మర్దయేత్ ।
 జాతీపుష్పసముద్భూతరసేన దివసత్రయమ్ ॥
 శాల్మలీకోకిలాద్రాక్షాద్రవైర్గాంధారిసంభవైః ।
 శతపత్రరసేనైవ కుంకుమాగదభావ¹¹నా ।
 ఏతేషాం భావనాయుక్తం ఇందుకస్తూరి సంయుతమ్ ।
 వల్లద్వయమిదం ఖాదేత్ శతా¹²హ్వజీరసంయుతమ్ ॥
¹³హంతి నర్వప్రమేహాని యత్కౌణం కృచ్ఛ¹⁴మేవ చ ।
 బహుమూత్రం ఖండమూత్రం రక్తస్రావం ప్రవాహికామ్ ॥
 తత్తద్రోగానుపాసేన సర్వమేహనివారణః ।

మరియొక వసంతకుసుమాక¹⁷రము

శ్లో. హేమతారప్రవాళం చ వజ్రం వైడూర్యమాక్తికమ్ ।
 అభ్రకం మృతలోహం చ ద్విగుణం సూతభస్మకమ్ ॥

1. ధూ

2. సంచ

3. ఉడ

4. నం

5. వైత్యంబాపి

6. ధర

7. యేష

8. హ్యం

9. శ

10. ం

11. వర

12. పతేషంభావనాయు

కంఇందుకస్తూరిసతయుం

13. యేతు

14. ఖంక్షీర

15. ఉష్ణందశ

16. రోగజితు

17. ం

వంగం చ నీలం వైక్రాంతం నాగభస్మ ప్రయోజయేత్ ।
 సర్వేషాం చ సమాసీయ వాస¹వేక్షుగజేన చ ॥
 శతపత్రరసేనైవ మృగనాభీందు దాపయేమ్ ।
 కుసుమాకరవిఖ్యాతో వసంతపదపూ²ర్వకః ॥
 త్తయ కాసాదుచిశ్వాసశో⁴ఘపాండ్వామయాపహః ।
 మూత్రకృచ్ఛాశ్శరీర్హంతి మేహవింశతినాశనః ॥
 గ్రహణీకామలా⁷ఘ్నశ్చ సర్వజ్వరహరః పరః ।
 హూలాధ్వానోహరం చైవ కామదం పుష్టివర్ధనమ్ ॥
 రేతోవృద్ధికరం పుంసాం ప్రజాజననముత్తమమ్ ।
 ఆయుర్వృద్ధికరం చైవ మూత్రాఘాతాశ్శరీహరమ్ ॥
 సర్వవ్యాధివినిర్మోక్తా దృఢదీపనపాచనః ।

పూర్ణచంద్రోదయ¹⁰ము

గ్లో రసబలిటంకణవిషనేపాశం

కాంచనతారసమాక్షికయుగ్మమ్ ॥

మాక్షికవిద్రుమకాంతసువంగం

అభ్రకమృ¹¹గమదత్తిష్ణసులోహమ్ ॥

కుంకుమతామ్రజచందనచంద్రం ।

మాలతిపుష్పసుమద్దితయామమ్ ॥

పల్లవమాత్రస్ప¹²పోచితముక్తం

ఆర్ద్రకరసమనుపానవిశేషమ్ ॥

1. వే

2. రక్త

3. పా

4. భ

5. హ

6. హాని

7. నాంచ

8. సంస్థానకరం

9. రుక్త

10. ం

11. దు

12. సమోజితయుక్తం

శ్వాసకాసమయవీనసరోగం ।

మేహకు¹ష్టరుధిరామయనాశమ్ ॥

రాజరోగహరదేహసుపుష్టిం

దీపనకారణవర్ధనవృష్యమ్ ॥

పూర్ణచంద్రముదయాంచితనామ

పాండుశో²భవారపిత్త³గదఘ్నమ్ ॥

ఉదయభాస్కర⁴ము

శ్లో. మృతం నూతం మృతం చాభ్రం శిలాగంధకతాళకమ్ ।

హింగుళం కుష్ఠమమృతం తుల్యం చూర్ణం నిధాపయేత్ ॥

గుంజాష్టఘృతశుంఠీ⁵స్థం లేహ్యం చోదయభాస్కరమ్ ।

చాతశూలప్రశాంత్యర్థం శిలాతూరం చ కుష్ఠకమ్ ॥

మధునా లేహయేచ్ఛాను మూలం ⁶నాగరకుష్ఠజమ్ ।

ద్రాక్షేదిలేహ్యము

శ్లో. ద్రాక్షాప్రస్థం కణాప్రస్థం శర్కరార్ధతులాం తథా ।

ద్విపలం మధు శుంఠీ త్వక్ త్వక్ క్షీరీం చ విచూర్ణితమ్ ॥

ధాత్రీఫలరసద్రోణే క్షీ⁷ప్త్యా ⁸తల్లేహవత్ప్రచేత్ ।

శీతే మధుప్రస్థయుతం లి⁹హ్యత్పాణితలం తథా ॥

హలీమకం పాండురోగం కామిలాం చ నియచ్ఛతి ।

ధాత్రీలేహ్యము

శ్లో. ద్రో¹⁰ష్ఠం ధాత్రీఫలాంభో మృదుశిఖనిపచేచ్ఛర్కరాయా¹¹స్తలార్ధమ్ ।

యష్టి¹²శుంఠీతు¹³గా¹⁴శాద్వదిలమపి పృథక్పిప్పలీగో¹⁵స్తనీనామ్ ॥

1. ష్ట

2. ధి

3. మయ

4. ం

5. శ్వా¹⁰

6. వారారతుండిజా

7. పేత్వా

8. ల్లో

9. హ్య

10. కాం

11. ంతు

12. శు

13. కా

14. సాం

ప్రథం సంచూర్ణ్య దత్వా శృత¹ ఇహ శిశిరో మాక్షికప్రస్థయుక్తో
లేహో² యం పాండుశో² ఘం జయతి హలిమకం కామిలాయాః శిప్రాశీ

చించాదిలేహ్యము

శ్లో. చించాపత్రస్య చ తులాం⁴ అయన⁵ శ్చ తదర్థకమ్ ।
తదర్థం చిత్రమూలం చ తదర్థో⁶ మార్ద్రా⁶ కస్య చ ॥
వర్షాభూ దేవదారు⁷ స్యాత్తదర్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
చవ్యం గ్రంథికమూలం చ శికుడవం చ పృథక్ పృథక్ ॥
దశమూల¹ చ కుడ⁹ వం పచేత్తో⁹ యే చతుర్థశే ।
చతుర్థాగాపశేషం చ కషా¹⁰ యం పరిసు¹¹ స్రుతమ్ ॥
పురాణ¹¹ గుడసంయుక్తం¹² శుద్ధం చ తులయా¹³ సమమ్ ।
బీజపూరరసప్రస్థం ప్రస్థం చ నునిషణ్ణికమ్ ॥
సు¹⁴ పాకం తు యదా యాంతి యవాసీదీప్యజీరకమ్ ।
వ్యోషం త్రిజాతకం చైవ క్రిమిఘ్నం తుల¹⁵ సీ పృథక్ ॥
అయోరజశ్చ త్రిఫలా కిట్టస్య¹⁶ చ పలద్యయమ్ ।
భృంగస్య న్వరసప్రస్థం సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ॥
శీతే ప్రస్థం ఘృతం చైవ డౌద్రప్రస్థం చ నిక్షిపేత్ ।
ఏత¹⁷ చ్చించాది¹⁸ కం లేహ్యం శో¹⁹ ఘపాండ్వామయాపహమ్ ।
శ్వాసకా²⁰ సా క్షయంచాపి పీనసా²⁴ న్ హంత్యనేకశః ।
పార్శ్వశూలప్రతిశ్చాయగుల్మహృద్గ్రోగనాశనమ్ ॥

1. తయివ
2. భం
3. నాశం
4. ఆ
5. ంచ
6. ం
7. శ్చ
8. శ్చ

9. దుబం
10. కొందుపం
11. యేష
12. సృ
13. స్యగుడైర్ద్యుక్తం
14. ధేశ్చ
15. ప్లుతం
16. పక్వం మహతా

17. శీ
18. తు
19. త్పి
20. కా
21. భ
22. సా
23. నాన్యం
24. కా

ముహూచించ్యా లేదిలేహ్యము

శ్లో, తింత్రిణీచిత్ర¹కా భృంగో విష్ణుక్రాంతా చ కుండలీ ।
 పథ్యా శీతఫలం తేషాం కాశలోహం సమం పచేత్ ॥
 ద్రోణద్వయేన ధాన్యాష్టుమప్తభాగావశేషితమ్ ।
 తులార్థగుడయా యుక్తం సమావాప్య పునః పునః ॥
 నీలీ తులశి నిర్దుండీ తలపోటం చ మోరటః ।
 హరిద్రాఽర్చ్యకపూరాష్టుమేతేషాం స్వరసం తథా ॥
 దర్శిప్ర లేపనా త్తేషాం ప్రతివాపం పునః పునః ।
 అయోమలం దేవకాష్ఠం ²జీరకం కాంతసంయుతమ్ ॥
 దశనిమ్మమిదం చూర్ణం ఔద్రం ప్రస్థార్థమావపేత్ ।
 కు⁴డవం ఘృతతైలం చ సంమిశ్రం లేహయేత్సుధీః ॥
⁵షడర్కః శోపగుల్మాది హలీమకవినిశసమ్ ।
 శ్వాసకాసక్షయం ⁶హన్యాత్ మహాశూ⁷లభగందరమ్
 మహూచించాది⁸కం లేహ్యం చంద్రవాక్చంద్రపాషితమ్ ।

లఘుచించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాపత్రస్య చ తులాం అయసోశ్చ తదర్థకమ్ ।
 ద్రోణద్వయాంభసి పచేదప్తభాగావశేషితమ్ ॥
 వర్షాభూస్వరసం చైవ ప్రస్థద్వయముదాహృతమ్ ।
 ఆర్ద్రకం వింశతిపలం ఖండశః పరికల్పయేత్ ॥
 గుడస్య తులయా సార్థం సర్వాణ్యత్ర వినిక్షిపేత్ ।
 దీప్యం కటుత్రయం జీరం త్రిగంధం చ పృథక్ పృథక్
 సుపక్వే లేహతాం యాతే ప్రతివాపం ¹⁰సమావపేత్ ॥
 మండురం తిత్సమం యుక్తం తీక్ష్ణచూర్ణపలం తథా ।
 ఔద్రస్య కు⁴డవం శీతే పక్షం ధాన్యే తు నిక్షిపేత్ ॥

1. ని

2. నిక్షి

3. దుబం

4. పాండావోశ్చ

5. చెవ

6. లా

7. ధ

8. శో

9. సంచ

10. సలాతయేతు

పాండుశోభాక్షయం శ్వా¹సం హిక్మాం చాపి నియచ్ఛితి ।
లఘుచించాదికం లేహ్యం అశ్వభ్యం నిర్మితం పునా ॥

మఱియొక చించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాపత్రతులాం తదర్థమయసోవహ్నిస్తథైవార్చకమ్
తస్యార్థం పృథగేతదర్థముదితం దేవాహ్యపానర్ణవమ్ ॥
పాతాసాయకపుంఖధాన్యకుటజద్రాక్షాః పృథక్పాష్ఠి²కాః
చవ్యగ్రంధిద శాంఘి³తో²ంశకు⁴డవంక్వా⁵థేతులా²స్త్రి⁶ గుడాత్ ॥
శా⁷రే⁸ద్రి⁹వమాతులుంగరసయోః ప్ర¹⁰థే చ పక్వా¹¹య¹²తమ్
వేల్లత్ప్రూషణదీప్యజీరకతుటీత్వక్పత్తికైః పాల్వితైః ।
మాండునద్విసలాయసత్రిపలి⁷కాక్షా⁸ద్రేణ యోజ్యం తతః
స్యాత్సోపద్రవపాండుశోభదమనం చించాదిలేహ్యం ⁹మతమ్ ॥

మరియొక చించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాలేహ్యం ప్రవక్ష్యామి సర్వరోగహరం పరమ్ ।²
దశమూలాని సర్వాణి వింశతిం పలతః క్షిపేత్ ॥
³అశీతిపలమాత్రం తు చించాపత్రం వినిక్షిపేత్ ।
¹⁰పురాణలోహకం పత్రం పల¹¹నాం వప్తిమేవ చ ॥
పక్వాప్తగుణితే తోయే త్వప్తభాగావశేషితమ్ ।
కషాయే నిక్షి¹²పేత్సూతే ¹³పురాణాత్తు తులాం గుడాత్ ॥
¹⁴సర్వమేకత్రనిక్షిప్య లేహపాకేన విన్యసేత్ ।¹⁵
బీజపూరం చ ప్రస్థార్థం మహాచించారసం తథా ॥

1. డుబం
2. సా
3. తం
4. యా
5. డుబం
6. ర్తే
7. శ

8. తాం
9. నీ
10. మయః
11. చతుఃకుడుబమాత్రం తు
నననవ్యంతుకారయేతు
12. పన్నవః
13. చా

14. తస్యాం తరేవినిక్షిప్యచ
సుహృద్దానవః
15. ప్రకద్రవ్యం
16. కుడుబార్థం
17. పూర్వోణకంతు
18. స్వకీతలకరీయత్రదవో²
పరితువత్వతే

నాగరం జీరః¹ద్వంద్వం మా²ధీ ముచిచం తథా ।
 చాతుర్జాతవిశంగాని త్రిఫలాలోహచూర్ణకమ్ ॥
 నిష్కషోడశమాత్రం తు ప్రత్యేకం పట³గాళితమ్ ।
 మాండురకరజోద్వంద్వం తథా చూర్ణం నియోజయేత్ ॥
 పలషోడశమా⁴త్రేణ మధునా సహ యోజయేత్ ।
 కర్షమాత్రం పిబేన్నిత్యం ప్రాతః కాలేన నిత్యశః ॥
 శ్వాసకాసక్షయా గుల్మగుదకీలభగందరాః ।
 విషూచీ విష⁵మో వాతః పైత్య⁶శ్లేష్మమయా జ్వరాః ॥
 ఏతే రోగా వినశ్యంతి నిశ్చయం పరమం విదుః ।
 శాల్యస్నం మస్తు సఘృతం తథా తక్రం తు పథ్యకమ్ ॥
 వ్యంజనం కారవేల్లం చ వృంతాకం మధుమాంసకమ్ ।
 సో⁷తాని వర్జయేన్నిత్య⁸మన్యథా నిష్ఫలం భవేత్ ॥

చిత్రకాది లేహ్యము

శ్లో, పంచాశత్పలికం గ్రాహ్యం మూలం చిత్రకరంజీజమ్ ।
 పక్త్యా జలాధక్తైః పచ్చిరప్తభాగావశేషితమ్ ॥
 గుడార్ధతులయా యుక్తం పునరగ్నావధిశ్రయేత్ ।
 ముండీ⁹బ్రాహ్మీగుళూ¹⁰చీనాం కుమారీభృం¹¹యోస్తథా ॥
 హరిద్రార్ద్రకజంబీరగోమూత్ర¹²శృతాం తథా ।
 సర్వేషాం స్వరసప్రస్థం తథా తైలస్య సర్పి¹³షః ॥
 ప్రస్థం చిత్రకమూలస్య భల్లాతకు¹⁴డవం తథా ।
 సాద్ధిత్రిపలికం చాపి పథ్యాధాత్రీమహావధమ్ ।

1. ఘా

2. ంతు

3. మో

4. కంపమపి

5. కర

6. తేషం

7. ంల

8. క

9. గుమ్మి

10. చ్యాశ్చ

11. సాత

12. ంగోమతాం

13. షం

14. దుబం

పలద్యయం తు లోహస్య¹వలైకం జీరకస్య చ ॥
 పిప్పలీ పిప్పలీమూలం విశంగం²సితస్వ³పమ్ ।
 హింగు చవ్యం వచా పాతా భాస్త్రి చాతివిషైవ తు ।
 ఇత్యో⁴తా⁵ పలి⁶కాంస్తస్మి⁷ సిధ్యో⁸త్యావాప్య శక్తితః ॥
 పక్వా ద్వీప్రలేపం తు సుశీతం కలశస్థితం ।
 ధాన్యరాశౌ తతో యుక్త్వా పక్షిమాత్రం నిధాపయేత్ ॥
 పాండురోగముదావర్తం కుష్టగుల్మభగందరం ।
 అర్యో⁹గ్నిసంగశూలం చ కాశశ్వాసా చ నాశో¹⁰యేత్ ॥

కామిలకు నస్యయోగము

చేదుబీరకాయ తేచ్చి విత్తులు¹తీసివేసి దాని నిం²డుగ కలి పోసి
 మంచు³లో బెట్టి ఆ కలితో నశ్యము చే⁴సిన కామిలరోగము నయ
 మగును.

కర్పూరతైలము

శ్లో. తైలం కర్పూరవల్లీమునితదో¹లశునైః కుండలీకాకమాచీ
 దూర్వానిష్పావ²మూ ర్వేక్షురసయుగని శాసీలిసీపూతినింబైః ।
 సోర్జన్నహ్యశ్వగంధిం ఘనరవో³శుకనాసా కరంజామృతాః
¹⁰పిష్టైస్సుర్విర్విపక్వం శమయతి సహసా సర్వవై సర్పరోగా⁴ ॥

శ్లో. ¹విషంవృశ్చికమూషో²థం కుష్టమష్టాద³శాద్ధకమ్ ।

1. కాంజికా	8. దోడి	15. జ్వ
2. శి	9. దాను	16. వసునాభూ
3. తే	10. న	17. సానంతాభి
4. కేత	11. య	18. వృశ్చికంమూషికంబైశ
5. పానదా	12. ను	19. శంతధా
6. సం	13. వసునీ	
7. శుద్ధక్రియ	14. బృద్ధిను	

క్షీరక్షౌరుహాదితైలము

క్షీర¹క్షౌరుహాకల్మి-తై¹శ్చ సహితైః దూర్వారసే శారిబా
కస్తూరీఘనసారచందనజలద్రాక్షామృణాలోత్పలైః ।
చోరోశీరలవంగకుంకుమ²జటాకుష్టాబ్జయష్టింధవైః⁵
²సిద్ధం తైలమిదం హి న⁴స్తి పయసా వై సర్పదుష్టప్రణా⁵న్ ॥

క్షీరవృక్షతైలము

శ్లో. క్షీరవృక్షకషాయార్థం కుమారీదూర్వయో రసమ్ ।
చందనం మధుకం కుష్ఠం హ్రీబేరం ⁵చాఘృశీరకమ్ ॥
మధుకపుష్పదుత్తారం మృణాలం కందముత్పలమ్ ।
శారిబా సర్పగంధా చ నీలీమూలం త్రిచండికా ॥
నీలహ్వయం చోరకం చ సమమాదాయ కల్కకమ్ ॥
తైలమేతైర్విపక్వం తు క్షీరం ద్విగుణమేవ చ ।
ఏతదభ్యంజనం శ్రేష్ఠం సర్పవై సర్పనాశనమ్ ॥

ఉశీరాదితైలము

శ్లో. ఉశీరం చందనం కుష్ఠం హ్రీబేరం చ మృణాలకమ్ ।
శారిబా చాశ్వగంధా చ కైడర్యం ¹కల్కయేత్సుధీః ॥
కంటకారీ²జహింసా³జశ్వేతదూర్వారసం తథా ।
ఏతై⁴ర్ద్ధగైర్విపక్వం తు తైలం సర్పవిసర్పజిత్ ।
పానాభ్యంజననశ్చే⁵షు వ స్తికర్మక్రియాసు చ ॥

1 రాకు

2. ల

3. రు

4. శి

5. క్షి

6. తు

7. చము

8. వర్షవర్షహం

9. చ

10. చ

11. హస్తినామరుహాకాశశి

రోవేష్టాంగరోచనా

12. తుద్దశ్

13. ఘ

వీటికి పోష్యములు

శ్లో. పురాణశాలిగోధూమపటోలం శండులీయకమ్ ।
 ధాత్రీ పత్తూర కదలీ ద్రాక్షా దాడిమ చండీనం ।
 కపిత్థం గోఘృతం తక్రం తిక్తశాకాని యాని చ ।
 శీతపిత్తే మనుర్యాం చ విసర్వే²చ హితం విదుః ।

అపోష్యములు

శ్లో. దధిక్షీరగుడిదౌ నూపమాంసనిష్పానర్షపం ।
 విదాహి మాష మద్యాష్టు వ్యాయామ క్రోధ మాతపమ్ ।
 మసూరి శీతపిత్త⁴హ్వ విసర్వేష్వహితం తథా ।

భానుతైలము

శ్లో. అర్కక్షీరం స్నహీక్షీరం భృంగీదుత్తూరయో రసమ్ ।
 జంబీరద్రవగోమూత్రం ప్రత్యేకం పలవినశతిః ।
 తిలజం వింశతిపలం సర్వమేకత్ర పాచయేత్ ।
 తైలావశేషము తీర్థ తత్తచ్చుర్ణం వినికిషేత్ ।
 కాంచనీ ధాతకీపుష్పం మంజిష్ఠా చ శతావరీ ।
 గంధకం పంచలవణం ద్వినిశా వత్సనాభకమ్ ।
 ప్రత్యేకార్థపలం యోజ్యమేకీకృత్య విమర్దయేత్ ।
 ఉద్వరైః సర్వకుష్ఠాని భానుతైలం నిహంత్యలమ్ ।

ప్రదర్శమునకు

1. గుగ్గిలము, 2. శ్రీగంధము, 3. పంచదార,

8. వీటిని నేతిలో గలుపుకొని నేవిం⁹చిన ప్రదర్శములు నయమగును.

1. ధౌ
2. కై
3. శృ

4. ధౌ
5. దానూ
6. చ

7. తైలం ఫలం వింశత్స
8. మ
9. యే

మరియొకటి

1. కన్నెరావిచెక్కముద్ద, నిమ్మకాయంత, 2. మిరియపుముద్ద
పోకంత,

వీటిని అవువెన్న పంచదా¹రలతో కలుపుకొని సేవిం²చిన ప్రద
³రములు ⁴నయమగును.

బాలజ్వ⁵రములకు

శ్లో. ⁶త్త్యూషణం కటురోహి⁷ణ్యః పాతామూలం హారితకీ ।
ఉష్ణతోయానుపానేన బాలజ్వరనివారణమ్ ॥

పూతీకాదితైలము

శ్లో. పూతీకద్వయనిర్దుండ్యా ⁸సైలేయక పునర్ణవా ।
సింహ్యో⁹కులిజయదార్ద్రీకుచేలా మోరటాస్తథా ॥
అశ్వగంధా ¹⁰కుమారీ చ శ్రీపర్ణీ వై జయంతికా ।
పూతీకస్వరసప్రస్థం సర్వేషాం స్వరసం తథా ॥
చాతుర్భాగావశేషంతు తైలప్రస్థం పయస్సమం ।
దేవదారువచారాన్నాతిక్తా¹¹కట్వంగవత్సకాః ॥
శతపుష్పా చ మోదా చ జీరకద్వయసర్క్షపమ్ ।
నిశాద్వయం త్రికటుకం విశంగం చవ్యచిత్రమ్ ॥
చాతుర్జాతం చ ఖి²⁰దిరం గ్రంధికం హస్తీపిప్పలీ ।
యష్టీహింగ్వధయా కుష్మలాక్షాసర్జరసం తథా ॥
సుపక్వం వస్త్రు³సంపీడ్యం శిరోరోగం సుదారుణమ్ ।

1. రా

2. నేతి

3. చ

4. చ

5. ను

6. రా

7. మానుసు

8. రా

9. చను

10. రా

11. మానుసు

12. రాను

13. త్రికటుం

14. జ్యౌం

15. అయ

16. బిల

17. గృహకన్యా

18. ఖ

19. తి

20. య

అశీతిం⁴వాతజాన్ రోగో⁵నర్దితం కర్ణశూలజత్ ।
విశేషాద్దంత²పీడాం చ పక్షాఘాతం జయేద్ధృవమ్ ॥
ఇదం పూతికత్తైలం చ సర్వరోగనివారణమ్ ।

తిక్తకోశాతకీతైలము

శ్లో. తిక్తకోశాతకీ ధాత్రీ వా¹నా భృంగరసం తథా ।
అగ్నిమ²ంధోద్భవం కన్యా నీలీ నిద్దుండి శిగ్రజమ్ ।
జంబీరఫలసారేణ గృహకన్యారసం తథా ।
ఏతేషాం స్వరసం చైవ ప్రస్థార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
ఘృతమేరండజం చైవ ప్రస్థార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
ప్రస్థం చ తిలత్తైలం చ అజాక్షీరం చ తత్సమమ్ ।
త్రిజాత త్రిఫలా కుష్ఠ మధుకోశీరశాఠిభాః ।
చందనద్వయమంజిష్ఠా శతాహ్వరజనీద్వయమ్ ।
జాజీఫలం చ కటుకం ²తథా నాగరముస్తకమ్ ।
మాం¹సీవాలుక తక్కో³లం తగరం చోరయుగ్మకమ్ ।
భార్జీ నీలోత్పలం కండం పృషకం చ ప్రసారిణీమ్ ।
ఏషాం ద్వికార్షికం చైవ శనైః మృద్వగ్నినా పచేత్ ॥
కస్తూరీ ఘనకర్పూరం వా²సయేత్కుశలో భిషక్ ।
తిక్తకోషాతకీ నామ తైలమభ్యంజనాదిషు ।
అక్షశూలే శిరశ్శూలే కర్ణశూలేషు దంతజే ।
ఏతత్తైలం మహాశ్రేష్ఠమివ శ్విభ్యాం నిర్మితం పురా ।

1. ర్వా
2. ర్
3. శా

4. ధాద్వయం
5. ఆజా
6. శ

7. శ
8. ం ఆ

మరియొక తి క్తకోశాతకీతైలము

శ్లో. తి క్తకోశాతకీ ధాత్రీ కన్యాలాబూర్జయంత్యలిః ।
 బింబీవా¹సా చ నిర్దంఢీ ఫలపత్రాణి చాహరేత్ ॥
²ఎతేషామాధకే దద్యాత్రిన్నేహం ప్రస్థమాత్రకమ్ ।
 అజాక్షీరం సమం చైవ కల్కద్రవ్యాణి యోజయేత్ ॥
 ఫలత్రయం త్రికటుకం త్రిజాతం కుష్టబద్ధురమ్ ।
 విళంగం శిగ్రుబీజాని యష్టిమధుకసైంధవమ్ ॥
 శవైః మృద్వగ్నినా సమ్యక్ నవవస్త్రేణ పీడయేత్ ।
 శిరోవాతేషు శూలేషు ³చాక్షిరోగే⁴చ దాదజే ॥
 కర్ణశూలేషు ⁵యోక్తవ్యం నాసారోగే తథైవ చ ।
 ఊర్ధ్వజత్రువికారేషు ⁶హ్యశ్వభ్యాం నిర్మితంపురా ॥

చి కి త్సా సా ర స ం గ్ర హ మున

ఉ త్త ర ఖ ం డ ము

సంపూర్ణము.

- 1, శా
- 2, ఏతారధాధకం
- 3, తి
- 4, షు
- 5, బాధ్యేనా
- 6, ఆ
- 7, రక్తప్రదరాసకు

సురవన్నె వు పుష్ప
 తు ౧ మిరియాలతుం ౧౦
 ఆపునేతవేచి చీనా పంచ
 దారశెం పాపు శేరు వేసి
 తెన్న మర్దించి పూట ౧ కి
 పుళిరిక కాయంత చొప్పన
 పుచ్చుకునేది పథ్యం పచ్చ

పప్పు పెండలం ఆపునెయ్యి
 ఆపు మజ్జిగ పులుసు ఆట్ర
 గడ్డ బియ్యపు ఆన్న మ
 పుచ్చుకునేది మిగలావే
 కారం మొదలయిన
 మానేది పాత ఉళిరిక
 పచ్చడి పుచ్చుకోవచ్చున

అనుక్రమణిక

అంజనములు	413	అతిసారమునకు	269
అంజనయోగము	123	అధిష్ఠానభేదేన ప్రావహర్షః	432
అంజనయోగము	233	అనుపానాలు	14
అంటునాలికకు	317	అన్నజహిక్మాలక్షణము	133
అంతక సన్నిపాతనిదానము	91	అన్నపాశభోజన ప్రమాణములు	14
అంతకసన్ని	97	అన్యచ్చ	88
అంతకసన్ని	98	అన్యచ్చ	90
అంతకసన్నిపాతచికిత్స	113	అపథ్యదోషము	102
అంతర్గత జ్వరము	87	అపథ్యములు	515
అంతర్గత జ్వరధాతువు	59	ఆపామార్గాదిచూర్ణము	144
అగర్వాది ధూపము	114	ఆపూజ్య వైద్యలక్షణము	110
అగస్త్య పత్రాది నస్యము	296	అభయాదికషాయము	114
అగ్నికుమార రసము	129	అభిఘాతజ్వర లక్షణము	85
అగ్నికుమార రసము	276	అభిన్యాస చికిత్స-రామశాదినస్యము	130
అగ్నిముఖచూర్ణము	401	అభిన్యాస సన్నిపాత లక్షణము	91
అగ్నిస్తంభనయోగములు	316	అభిన్యాస సన్నిపాతనిదానము	98
అఘోరాస్త్రరసము	209	అభిన్యాససన్ని	101
అజాజ్యూదిచూర్ణము	211	అభ్యసించ వలసినవి	11
అజీర్ణజ్వర లక్షణము	85	అభ్రక నవనీతము	259
అజీర్ణ నిదానము	394	అభ్రక ప్రయోగములు	255
అజీర్ణసామాన్య లక్షణము	,,	అభ్రక భేదములు	261
అజీర్ణనిదానము వాజీత్వార్ణలక్షణము	142	అభ్రక గూరిణము	262, 263, 264
అజీర్ణనాడీ లక్షణము	72	అభ్రకలక్షణము	261
అజీర్ణ లక్షణము	402	అభ్రకశుద్ధి	262
అజీర్ణాదిదోషములందు నాడీలక్షణములు	63	అభ్రకశుద్ధి	245
అతిదాహములకు దాడిశుపుష్ప		అభ్రక సింహారము	260
ప్రయోగము	212	అభ్రకానుపానములు	223
అతిసారనిదానము	177	అమృతచిందుకషాయము	217
		అమృతాదికషాయము	118

అమృతాదికషాయము	418
అమృతీకరణము	264
అమృపిత్తనిదానము	162
అయస్కాంతశుద్ధి	244
అరిమేదాద్వితైలము	484
అరిష్టకాలములు	26
అరిష్టలక్షణములు	191
,,	193
అర్కదుగ్ధాదిలేపము	122
అర్కమూలనస్యము	370
అర్కక్షీరాదితైలము	427
అర్ధనారీశ్వర రసము	200
,,	346
అర్ధనారీ సన్నిపాతము	109
అర్ధాశ్లేషమునకు	302
అర్హోనిదానము	426
అలస కనిరూపణము	395
అశీతివాతములకు	300
అశుద్ధాభ్రకదోషములు	261
అశ్వత్థక్షరము	133
అష్టగుల్మమార్జము	385
అష్టలోహక సిద్ధి	364
అష్టవిధనాడులు	68
అష్టస్థాననిరూపణము	61
అసుగ్ధరనిదానము	408
అసాధ్యమూత్రలక్షణము	78
అసాధ్యమూత్రలక్షణము	78
అసాధ్యరోగిలక్షణము	105
అసాధ్యలక్షణము	90
అసాధ్యలక్షణము	161
అసాధ్యలక్షణము	411
అసాధ్యలక్షణము	413
అసాధ్యలక్షణము	430

అసాధ్యసన్నులు	94
అసాధ్యతిసారము	188
అసాధ్యతిసారలక్షణము	105
అస్థిగతజ్వరము	86
అస్థిగతజ్వరకషాయము	353
అహితవాయులక్షణము	69
అహిషేన విషములకు విరుగుడు	223
అకాశభాగములు	48
అదివారము కరచిన పాము కాటుకు	371
అదివైద్యప్రభావము	1
అనహనిదానము	495
అనందభైరవరసము	186
,,	206
అమజ్వరనిదానము	173
అమవిషము	396
అమ్రకర్కటీప్రయోగము	211
అమ్రమజ్జాదిలేపము	178
అమృతపంచకము	215
అమృపిత్తజ్వరము	197
అమృపిత్తనిదానము	406
అమృపిత్తకృష్ణవృద్ధిరోగములకు	331
అమృతైత్యహాలకు	227
అరవనలగర్భహాలకు	330
అరోగ్యసాధనోపదేశము	28
అరోగ్యస్నానవిధి	196
అరోగ్యస్నాన విధి	81
అర్తవసంప్రాప్తి	41
అర్ద్రాదిక షాయము	418
అవర్తకృద్వికషాయము	148
అవస్థికచికిత్సా విధానము	184
అహికజ్వరములషేర్లు	86
అహిక జ్వరలక్షణము	85

ఇంగిలీకము నుండి రసము తీయు

విధము	328
ఇంగిలీకశుద్ధి	242
ఇంద్రియ నిరూపణము	45
ఇందుకు అనుపానము	291
ఇచ్చాభేదిరసము	348
,,	387
ఇత్తడిభస్మము	365
ఇనుముభస్మము	266
ఇల్లిపాపాణశుద్ధి	214
,,	245
ఇత్తు మేహము	150
ఇత్తుసారాదిత్తారము	146
ఈసింహురమునకనుపానము	378
ఉక్కుభస్మము	257
ఉక్కుభస్మము	365
ఉత్పలాది యోగములు	181
ఉత్పలాది యోగములు	181
ఉదక మేహము	150
ఉదరపాండువులకు	322
ఉదయభాస్కరము	508
ఉదరనిదానము	422
ఉదావర్తనిదానము	492
ఉదుంబరాదిపల్లవ లేపనము	412
ఉపక్రమనిరూక్షణము	376
ఉపచారము	141
ఉపదంశచికిత్స	471
ఉపసన్నిపాతనిదాము	192
ఉబ్బసమునకు	213
ఉర్ల పాముకాటుకుఁ ధుత్తూరమాల	
ప్రయోగము	363
ఉలుకపక్షధారణవిధి	219
ఉల్లి లేహ్యము	385
ఉల్బణపైత్యజ్వరము	198

ఉశీరాదికషాయము	305
ఉశీరాదితైలము	514
ఉర్ధ్వనాభాంజనవిధి	219
ఉర్ధ్వశ్వాసకు	305
ఉర్ధ్వశ్వాసఽక్షణము	139
ఉర్ధ్వశ్వాస హిక్కు పీనసలకు	334
ఋతుమతీలక్షణము	42
ఋతువిశేషములలో శోధననిర్దేశము	22
ఋతుశూలకు	280
ఎండువాతములకు	280
ఎనిమిదవసెల గర్భశూలకు	380
ఎలుక కాటుకు	317
ఎలుక కాటుకు	377
ఎలుక జెట్టినక్క కుక్క పాము	
విషములకు	312, 313
ఏకదివ సాయుర్లక్షణము	57
ఏకమాసాయుర్లక్షణము	57
ఏకాదశమాసాయుర్లక్షణము	53
ఏడవసెల గర్భశూలకు	330
ఏరండతైలప్రయోగము	425
ఏరండాదిస్వేదము	496
ఏలాదిచూర్ణము	456
ఏలాదిచూర్ణము	464
ఏలాలవంగాదిచూర్ణము	186
ఐదవసెల గర్భశూలకు	329
ఒక్కొక్క నాడివలన తెలిసికొన	
వలసిన విశేషములు హస్త	
నాడిదోషములు	73
ఒడలపుష్టికి	363
ఒడలువాపుకు	392
ఒడుంబరకషాయము	306
ఒషధికాలములు	37
ఒషధిపై వివిధము	37
కండ్లకలకలకు	217

కంతకుబ్బము	100	కర్ణికసన్నిచికిత్స	121
కంతకుబ్బకసన్నిచికిత్స - త్రికటు		కర్ణికసన్నిపాతము	96
కాదికావ్యము	119	కర్ణికసన్నిపాతలక్షణము	93
కంతకుబ్బ సన్నిపాతము	96	కర్పూరతైలము	513
కంతకుబ్బ సన్నిపాతలక్షణము	92	కషాయయోగములు-వ్యాఖ్యాన	
కంతనాడిదోష్ణత్యములు	74	దికావ్యము	131
కంతికి	299	కాంకాయనహారితకి	429
కంపాదికారణములు	176	కాంచనారధారణవిధి	219
కుండల్యాది లేహ్యము	303	కాంతద్రుతి	259
కుండేటి పెట్టికి	320 ; 321	కాంతాశ్రుకచూర్ణము	465
కక్కురు	313	కాకజంఘాదికషాయము	141
కటుత్రయాదిలేపము	458	కామజ్వరచికిత్స	114
కటురోహిణీప్రయోగము	195	కామిలకునస్యయోగము	513
* కడుపునొప్పికి	321	కామిలకువంగభస్మము	310
కణాదివటకములు	136	కామిలజ్వరములకు	266
కతకప్రయోగము	412	కామిలానిదానము	410
కతకాదికషాయము	456	కారికాదియోగములు	144
కదంబపత్ర పుష్పప్రయోగము	187	కార్పాసతృట్యాదిలేహము	134
కదంబప్రయోగము	306	కార్పాసబీజాదిలేహము	134
కదరము	447	కాలకూటరసము	280
కనకసుందరరసము	179	కాలప్రదోషము	193
కనకసుందరరసము	205	కాలశాకాదికషాయము	399
కనకనూచికాభరణ రసము	207	కాలాగ్నిరుద్రరసము	118
కపాలవాతమునకు	308	కాలాగ్నిరుద్రరసము	201
కపిత్థమజ్జాది	187	కాలాగ్నిరుద్రరసము	281
కపిత్థమజ్జాదియోగము	140	కాలాగ్నిరుద్రరసము	286
కపిత్థామూది	137	కాసనిదానము	476
కఫజ్వరలక్షణము	83	కాసరోగమునకు	315
కఫనాడిలక్షణము	71	కాసీసాదిచూర్ణము	431
కఫప్రమేహోద్రవములు	160	క్రిమిఘ్నాదిచూర్ణము	135
కఫవాతజ్వరనిదానము	169	క్రిమిలక్షణము	403
కఫాసుబద్ధరక్తపిత్తము	163	కుమారతైలము	299
కర్ణకవచము	192	కుష్ఠక్రియాతిదేశము	446
కర్ణికసన్ని	100	కుష్ఠనిదానము	499

కుష్టప్రలేపము	445	గండమాలచికిత్స	444
కుష్టాదినస్యము	118	గంధకతైలము	259
కుష్టమచ్చులకు	326	గంధకశుద్ధి	241 242
కులసటిరసము	132	గంభీరప్రణములకు	332
కుష్మాండప్రయోగము	457	గంభీరహిక్మాలక్షణము	138
కుష్మాండరసాయనము	302	గజచర్మములకు పంచాననరసము	220
కృష్ణజిహ్వకదోషము	103	గర్భమునిలుచుటకు	315
కృష్ణాపామార్దాది నస్యయోగము	120	గర్భహాలకు	329
కృశించిన బిడ్డలకు	324	గర్భేషట్ ధాతుప్రభృతీ నాంలక్షణం	42
కోరింతదగ్ధకు విడంగప్రయోగము	211	గర్భోపచయక్రమము	43
కోలమజ్జాదిలేహములు	139	గర్భకీలకమునకు	315
కోష్ఠాంగశృద్ధయాదులు	45	గర్భరోగముఖరోగములకు	434
కేశస్థిరీకరణయోగములు - జాతీపు		గిరికర్ణాబ్దిప్రయోగము	301
స్నాదిలేపములు	301	గుంజాదిలేపము	301
క్షయకు	268	గుణభేదముచేత మనుజులైవిధ్యము	47
క్షయగుల్మములకు హరితకీఘృతము	339	గురువారముక అచిన కాటుకు	372
క్షయనిదానము	415	గుల్మనిదానము	418
క్షయరోగమునకు అసాధ్యలక్షణము	416	గుల్మమునకు	368
క్షారశోహము	155	గుల్మమునకు అసాధ్యలక్షణము	421
క్షారనము	437	గుల్మమునకు కుటుజాదికల్మము	318
క్షారనయోగము	544	గుల్మములకు స్పృహలకునపాకము	238
క్షీరతుత్త శుద్ధి	244	గుల్మసామాన్యలక్షణము	418
క్షీరప్రయోగము	142	గృంజనప్రయోగము	428
క్షీరపానములో నియమము	15	గోపాంగనాదికషాయము	451
క్షీరవిధిని పేధములు	142	గోమూత్రవృత్తి	42
క్షీరవృక్షతైలము	514	గోళాచారసము	20
క్షీరక్షౌరహాహితైలము	514	గోళావళిరసము	201
క్షుద్రరోగచికిత్స	444	గైరికప్రయోగము	13
క్షుద్రశ్వాసలక్షణము	139	గైరికాదిప్రయోగము	40
క్షుద్రహిక్మాలక్షణము	138	గ్రంథపాతము	50
క్షుద్రాదిలేహ్యము	384	గ్రంథినిదానచికిత్సలు	44
క్షుధితనాడిలక్షణము	72	గ్రంథ్యర్బుచికిత్స	44
క్షుద్రమేహము	158	గ్రహణికి	26
శుద్ధిరప్రయోగము	408	గ్రహణికి	31

గ్రహణీకవాటము	239	చికిత్స	156
గ్రహణీక వాటరసము	335	,,	156
గ్రీష్మఋతుచర్య	25	,,	157
ఘనకృష్ణాదిదూర్ణము	148	,,	158
ఘాతకవైద్యలక్షణము	106	,,	162
చందనకౌఠము	294	,,	163
చందనాదికషాయము	295	,,	174
చందనాదిచూర్ణము	106	,,	186
చందనాదిచూర్ణము	333	,,	373
చందనాదిధూమములు	134	,,	402
చంద్రప్రభావటి	156	,,	402
చతుర్మాసాయుర్లక్షణము	58	,,	403
చతుర్మఖరసము	189	,,	404
చతుర్విధస్నేహములు	40	,,	406
చనుకుదురుకు	363	,,	411
చనుబాలు పడుటకు	194	,,	414
చనుబాలు పడుటకు	327	,,	417
చయకోప ప్రశమక్షయలక్షణము	28	,,	423
చరాచరివిషములకు త్రికటుకాది		,,	441
చూర్ణము	369	,,	442
చలిజ్వరపారిజ్వరములకు	320	,,	444
చవ్యాదికషాయము	183	,,	486
చాతుర్థిక గజసింహరసము	208	,,	489
చాతుర్థిక జ్వరకషాయము	291	చికిత్స అంబుదాదిక షాయము	166
చాతుర్థికబడబాసలరసము	290	,, అమృతోశిరాది కషాయము	
చించాదిలేహ్యము	509	(పాచనామృతము)	164
చించిల్యాదితైలము	470	,, ఉత్పలాదికషాయము	180
చికిత్స	143	,, గుడ్డుచ్యాదిలేహము	134
,,	143	,, గుడ్డుచ్యాదికషాయము	407
,,	143	,, చంద్రవటి	158
,,	150	,, చంద్రశేఖరరసము	171
,,	151	,, తిలకషాయప్రయోగము	420
,,	153	,, త్రిఫలాదికషాయము	136
,,	155	,, దర్వాదికషాయము	168

చికిత్స నాగరాదికషాయము	177	ఛర్దికిచికిత్స	380
,, నాగేంద్రగుళిక	152	,, జావ కామ లక్షణము	318
,, పూతీకాథియూషము	183	ఛర్దిజ్వరాతిపారములకు	352
,, ప్రమేహగజసింహారసము	143	ఛర్దిత తృష్ణలకు శారవాదికషాయము	295
,, మేహకులాంతకరసము	657	ఛర్దితృష్ణలకు	331
,, రసోషధము	186	ఛర్దినిదానము	133
చికిత్సలు చేయువిధము	501	ఛర్దినిదానము	482
చికిత్స వాగీశ్వరరసము	154	ఛర్ది సామాన్యచికిత్స	137
,, విశంగఫలాదిచూర్ణము	135	ఛిన్నశ్వాసలక్షణము	139
,, వేదవిద్యావటి	151	జలభౌగములు	48
,, వ్యాఘ్రాదికషాయము	167	జలమంజరీరసము	166
,, వాక్రూదికషాయము	170	జలమేహమునకు	308
,, కిలాజతుప్రయోగము	409	జలూకావచారణము	436
,, శృంగమాలారసము	152	జయమంగళరసము	117
,, స్నేహప్రయోగము	133	జలదాదికషాయము	126
,, స్వేదయోగము	427	జామున్నరకుజ్వరమువదిలే	
,, హరగోరీస్పష్టిరసము	159	యోగము	350
,, హరిశంకరరసము	157	జిహ్వకసన్నిచికిత్స-జలధరాది	
చికిత్సాకాలనియమము	66	కషాయము	128
చికిత్సాభేదవివరణము	33	జిహ్వకసన్నిపాతనిదానము	93
చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతనిదానము	92	జిహ్వకసన్ని	96
చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతము	46	జిహ్వకసన్ని	101
చిత్తవిభ్రమసన్ని	99	జిహ్వపరీక్ష	65
చిత్తవిభ్రమసన్నిచికిత్స పథ్యాది		జిహ్వపరీక్ష	76
కషాయము	116	జీర్ణముకానియాహారములు	8
చిత్రకాదిచూర్ణము	399	జొగినాధరసము	202
చిత్రకాదిచూర్ణము	428	జ్వరపాకకాలము	175
చిత్రకాదిలేహ్యము	512	జ్వరప్రభావము	82
చిరుముడుకు ఆరగ్యాధాదిలేపము	316	జ్వరప్రమాణము	106
చెలిలోనొప్పికి చెముడుకు నిర్దం		జ్వరభేదములు	82
ద్యాదితైలము	317	జ్వరభేదములు	190
చేతులకు పొరలు ఊడిన	228	జ్వరభేదములు	198
చేరుకుట్టుకు	355	జ్వరము క్షునకు వర్జ్యములు	176
ఛర్ది ఖదిరాదిచూర్ణము	212	జ్వరమునకు అసాధ్యలక్షణము	177

జ్వరములకు ఓషధి ధారణవిధి	
గళకర్ణ ధారణయోగములు	218
జ్వరములకు దినచర్య	106
జ్వరములో దినవ్యవస్థ	191
జ్వరరాజేంద్రసము	203
జ్వరసామాన్యలక్షణము	220
జ్వరస్వరూపము	220
జ్వరాతిసారనిదానము	103
జ్వరాతిసారములకు	265
జ్వరాతిసాగములకు	327
జ్వరాతిసారములకు	332
జ్వరాతిసారలక్షణము	104
జ్వరాదిలక్షణము	197
జ్వరోపద్రవములు	177
జ్వాలాముఖరసము	169
తండులీయప్రయోగము	188
తక్రాయప్రయోగములు	415
తచ్చికితన	397
తచ్చికితన	455
తచ్చికితన	461
తచ్చికితన	477
తచ్చికితన	481
తచ్చికితన	493
తద్దణము	162
తమకశ్వాసలక్షణము	139
తరుణజ్వరాంకుశరసము	237
తరుణాగ్గరసము	197
తరుణాగ్గరసము	202
తలవెంట్రుకల కష్ట	333
తవరాజాదియోగము	233
త్రయోదశసన్నిపాతములు	91
త్రయోదశసన్నిపాతములకు	
ప్రత్యేక చికిత్సలు	110
త్వగ్తజ్వరలక్షణము	56

త్వగ్తాదిజ్వరములు	85
తాండ్రికసన్ని	99
తాండ్రికసన్నిచికిత్స భాజ్యైది	
త్వాభము	118
తాండ్రికసన్నిపాత నిదానము	92
తాండ్రికసన్నిపాతము	95
త్రాగ కూడనిసీగ్లు	10
తామ్రగుణము	249
తామ్రపర్పటీరసము	336
తామ్రభస్మము	314
తామ్రభస్మవిధానము	246
తామ్రశుద్ధి	214
తామ్రశుద్ధి	246
తాళకశుద్ధి	243
తాళకశుద్ధి	364
తిక్తకము	198
తిక్తకోశాతకీతైలము	517, 518
తిక్తాదికషాయము	167
తిమ్మిరివాతమునకు	355
త్రిదోషచ్ఛద్ధికి	334
త్రిదోషనిరూపణము	50
త్రిదోషములు తమస్థానమున	
మారిన అరిష్టలక్షణము	87
త్రిదోషస్థాన నిర్ణయము	81
త్రిదోషస్థాననిర్ణయము	196
త్రిదోషహరరసము	172
త్రిదోషాతిసార నిదానము	185
త్రినేత్రరసము	115
త్రిపురైరవ రసము	348
త్రిఫలా లోహము	332
త్రిమాసాయుర్లక్షణము	57
త్రిలోహవలయ రక్ష	412
త్రివృతప్రయోగము	408
త్రిక్షారప్రయోగము	437

శీర్ష్యద్రవ్యలేపము	129	దురాలభాదిలేపము	140
శీర్ష్యలోహభస్మవిధి	255	దుష్టప్రణమలభ	227
శీర్ష్యలోహశుద్ధి	254	దూతాధ్యాయము	48
తైలబిందుదిక్పరీక్ష	60	దేవదారాద్విదిక్వాథము	229
తైలయోగము	160	దోషచ్ఛర్దికి	381
త్రైలోక్యసుందరరసము	351	దోషభేదముచేతయవాగూక్తాలము	66
తులసీప్రయోగము	408	దోషభేదములో లంఘనదినవ్యవస్థ	175
తువర్వాదిలేపము	445	దోషభేదములో మూత్రపరీక్ష	77
త్రూప్యషణాదిమార్గము	161	దోహయుక్తప్రాణ వాయుకృత్యములు	68
త్రూప్యషణాదిలేపము	129	దోషరూపమైన వాతకర్మలు	29
తృప్త్యానిదానము	488	దోషవివరణము	26
తేడోభాగములు	47	దోషానిసార లక్షణము	104
తేలుకాటుకు	377	దోషాదిభేదములో తైలబిందు	
తేలుకాటుకు మందు	363	లక్షణము	80
దండకాలసక లక్షణము	396	ధత్తూరప్రయోగము	444
దంతకాస్తాదివిధులు	13	ధనుర్లక్షణము	193
దంతతోగములకు	433	ధమనీనిరూపణము	68
దంతతోగాదులకు త్రిఫలాది కషాయము	435	ధాతకీరాజవృక్షమూల చూర్ణము	363
దగ్ధకు	322	ధాతుమలములు	46
దత్తాత్రేయమతమున నాడీ నిదానము-దేహస్వరూపము	67	ధాత్రీఘృతము	410
దశదివసాయుర్లక్షణము	57	ధాత్రీరసప్రయోగము	421
దశప్రాణాయతనములు	45	ధాత్రీలేహము	508
దశమాసాయుర్లక్షణము	58	ధాత్రీలోహము	233
దశమూలకషాయము	131	ధాత్ర్యాదిఘృతము	307
దశమూలదికషాయము	170	ధాన్యాభ్రక విధానము	262
దశసారచూర్ణము	162	సఖదంతవిషములకు చికిత్స	377
దాహతృప్త్యలకు లాజాదిక్వాథము	294	సవజ్వరములలో వర్జ్యములు	176
దాహనిష్ఠేధము	446	సవపురాణధాన్య గుణములు	11
దాహవిధి	444	సవమాసాయుర్లక్షణము	58
ద్రాక్షాదిపానము	294	సవరంధ్రములు	45
ద్రాక్షాదిలేహ్యము	508	సవరత్నమారణము	220
దురాలభాదికషాయము	164	సవాయసము	415
		సప్తధాతులక్షణము	76

నస్యము	413	నారికేళలేహ్యము	146
నస్యయోగము	122	నారికేళోదకప్రయోగము	140
నస్యయోగములు	14 1	నాలుగవనెల గర్భశూలకు	329
న్యగ్రోధాదిగణప్రయోగము	437	నాసానాడిదోవృత్తములు	74
నాగభస్మము	251	నింబాదిచూర్ణము	466
నాగరాదికషాయము	185	నిత్యసాధవిరచిత సన్నిపాతనిదా	
నాగార్జునరసము	286	సము సంధికసన్ని	95
నాగార్జునరసము	237	నిరామజ్వరము	174
నాడిక్షానప్రశంసా	75	నిర్బంధ్యాదికషాయము	229
నాడినిదానములో మతాంతరము		నిర్దోషనాడిలక్షణము	72
మృత్యునాడి	56	నిలుపుబలుపులకు	361
నాడిపరీక్ష	59	నీలకంఠరసము	204
నాడిపరీక్షాప్రకాశము	52	నీలకంఠరసము	385
నాడిప్రకరణము నాతనాడిలక్షణము	50	నీలమేహకాలమేహములు	157
నాడిప్రయోగము	70	నెరసినవెంట్రుకలకు	367
నాడిలక్షణము	71	నేత్రపరీక్ష	64
నాడివ్రణములకు వర్తి	438	నేత్రాంజనము	221
నాడిసన్నివేశము	52	నేపాళశుద్ధి	244
నాడిస్థానప్రమాణము	69	నేపాళశుద్ధి	366
నాడిస్థానము	61	నేపాళశుద్ధి	389
నానావిధతామ్రభస్మశుద్ధి	247	నొప్పి మంటగల నెత్తురుగల	
నాభిని దించెడివిధము	312	కృచ్ఛలకు నారికేళాంబు	
నాభియొక్కించెడివిధము	312	ప్రయోగము	455
నాభిరససిద్ధి	389	పంచకోలము	425
నాభిలేపవిరేచనయోగము	293	పంచగుల్మములకు లకునతామస్ము	318
నాభిలేపవిరేచనయోగము	367	పంచదివసాయుర్లక్షణము	57
నాభిలేపవిరేచనయోగము	323	పంచబాణరసము	221
నాభిశంఖుప్రయోగము	412	పంచమాసాయుర్లక్షణము	58
నాభిశుద్ధి	242	పంచవక్త్రరసము	125
నారంగాదిరసాయనము	422	పంచవక్త్రరసము	282
నారసింహచూర్ణము	452	పంచవల్కలలేపము	435
నారసింహరసము	383	పంచాగ్నిచూర్ణము	195
నారాచరసము	291	పంచాజపంచలవణ ఘృతము	417
నారాయణతైలము	297	పంచామృతయోగము	217

పక్వవిద్రాధాదులకు హితమైనవి	432	పాలపాపవిరేచనములకు	219
పక్షాయుర్లక్షణము	57	పాశుపతాస్త్రరసము	363
పచ్యమానజ్వరము	174	పాషాణద్వయశుద్ధి	245
పటోలాదియమకము	439	పిడికానిదానము	446
పటోలాదిలేపము	438	పిత్తచ్ఛర్మనిదానము	134
పథ్యములు	179	,, నాడీలక్షణము	62
పథ్యనిర్ణయము	185	,, నాడీలక్షణము	71
పథ్యశాకము	431	,, ప్రకృతి	49
పథ్యాదికావ్యభక్తలక్షణములు	184	,, ప్రమేహోపద్రవములు	160
పథ్యాహారములు	428	,, మేహములు	460
పనసత్వక్వప్రయోగము	194	,, క్లేమ్మజ్వరనిదానము	171
పరిహార్యము	443	,, క్లేమ్మజ్వరలక్షణము	84
పరీక్షణవిధి	69	,, క్లేమ్మనాడీలక్షణము	71
పరీక్షణీయములు	59	పిత్తాతీర్ణలక్షణము	143
పరీక్షణీయమూత్రలక్షణము	79	పిత్తాతిసారము	180
భర్పటాదికకషాయము	434	పిత్తాతిసారలక్షణము	104
భర్పటీరసము (నవజ్వరారి)	165	పిత్తోత్తరరక్తపిత్తము	163
బలితఘ్నలేపయోగము	233	పిప్పలిశుంఠీప్రయోగములు	411
పాండునిదానము	413	పిప్పల్యాదికషాయము	141
పాండువుతు	319	పిప్పల్యాదిఘ్నతము	382
పాండుసాహస్యలక్షణము	413	కీతజిహ్వకదోహము	103
పాకహీననాగవంగదోషములు	252	పునర్జవాపిచూర్ణము	363
పాతాదికషాయము	186	పునర్నవామూలప్రయోగము	386
పాతాహారీతక్తి	361	పుష్పిపంటికి గుంజామూలప్రయోగము	200
పాణిబుడారసము	239	పురాణజ్వరకషాయము	141
పాతపుండ్లకు	324	పురాణజ్వరతైలము	327
పాదపంకజము	192	పులితోచవిషము	391
పానమును విడువవలసినవార	16	పూతీకాదితైలము	516
పానీయప్రశంస	11	పూర్ణచంద్రోదయము	507
*పాముకాటుకు పానాంజన నస్యములు	376	పెంజెరివిషములకు	371
పాముమందులు పాతామూలప్రయోగము	368	పెద్దరోగపుఘ్నలకు	324
పాలపాపజ్వరములకు	305	పెద్దరోగములకు	325
		,,	197

పెద్దరోగములకు	238	ప్రలాపసన్ని	101
,,	308	ప్రలాపసన్నికి చికిత్స తగరతురగాది	
పెనుపొడకాటుకు పునర్లవా		కషాయము	127
నస్యము	370	ప్రలాపసన్ని పాతనిదానము	98
పెనుపొడకాటుకు	371	ప్రశయకాలరుద్రసము	274
పేనుగట్టుకు	344	ప్రసన్నవాడి	59
పైత్యకర్మలు	30	ప్రసూతిక్వాథములు భూషీలుకాది	
పైత్యగుల్మములకు	325, 326	క్వాథములు	228
పైత్యచ్చర్మికి	380	ప్రసూతిజ్వరకషాయము	213
పైత్యజ్వరనిదానము	83	ప్రసూత్యతిసారములకు	215
,, జ్వరనిదానము	166	ప్రాణవ్రదరసము	126
,, జ్వరములకు	265	ప్రాణవాయుకర్మలు	70
,, జ్వరలక్షణము	82	ప్రాణసంజీవనరసము	277
,, నిదానము	162	ప్రాణసంజీవనరసము	277
,, పొండువుకు త్రిఫలామందూ		ప్రాణస్థానములు	70
రము	316	ప్రాణేశ్వరరసము	277
,, ప్రకోపకాలము	87	ప్రాతపుండ్లకు	390
పైత్యముతగ్గుటకు	266	బంధనములు	486
పైత్యశ్లేష్మనాడి	62	బలాధాన్యకాదికషాయము	169
పైత్యస్థానములు	27	బలాధాన్యంతరతైలము	453
పొడకాటుకు నస్యము	371	బడవానలరసము	274
పొడపాము విషములకు అంజనము		బదరీక్వాథము	142
గుంజాబీజాద్యంజనము	369	బబ్బూలపత్రప్రయోగము	184
పొడపామువాపుకు	370	బహుమూత్రచికిత్సతాళకేశ్వరరసము	154
ప్రకారాంతరము	215	బహుమూత్రనిదానము	154
ప్రకారాంతరము	248	బహుమూత్రమునకు	267
ప్రకారాంతరము	251	బహుమూత్రమునకు	327
ప్రతాపమార్తాండరసము	288	బహుమూత్రములకు	354
ప్రతాపమార్తాండరసము	345	బాలచికిత్స	148
ప్రదరమునకు	515 516	బాలజ్వరములకు	516
ప్రభావతీవటి	352	బాలజ్వరములకు లకునమరిచాది	195
ప్రమేహములకు	267	బాలశోషములకు కాకనాసాప్ర	
ప్రమేహసామాన్యచికిత్స	159	యోగము	211
ప్రలాపసన్ని	97	బాలాతిసారచికిత్స	145

బాలా తిసారములకు బిల్వంతుర

ప్రయోగము	211
బాలాతిసారములు	389
బిడ్డలుబ్రతుకని శ్రీలకు	393
బిభీతకపూజ	412
బిల్వధాన్వకాది కషాయము	212
బిల్వమూలాదికషాయము	390
బిల్లలకు	323
బిల్వాదికషాయము	165
బిల్వాదిధూపము	428
బిల్వాదిలేహ్యము	483
బిల్వాదిలేహ్యము	505
బిల్వాద్విచూర్ణము	184
బుధవారముకరచిన పాముకాటుకు	372
బ్రాహ్మదాక్షాదికషాయము	114
బృంహణీయులు	34
బృంహీతలక్షణము	35
బృహతీలక్షణము	192
బృహత్యాదికషాయము	417
బృహత్తుకము	336
బ్రహ్మస్త్రరసము	350
బ్రహ్మస్త్రరసము	504
భగందరనిదానము	442
భగ్ననిదానము	441
భల్లాతిసారలేపము	301
భల్లాతకాదిసాభీలేపము	428
భస్మవిధి	364
భానుశైలము	515
భార్య్యాదిలేహ్యము	478
భార్య్యాదికషాయము	418
భాషా యోగము	400
భాషాయోగము	188
భాషాయోగములు-బిల్వాది	
కషాయము	145

భాషాప్రయోగము	195
భుగ్న శేత్రసన్ని	100
భుగ్న శేత్రసన్ని	97
భుగ్న శేత్రసన్నికి చికిత్స-దార్వాదీ	
కషాయము	123
భుగ్న శేత్ర సన్నిపాత లక్షణము	93
భూతకేశధారణవిధి	219
భూనింబాది లేహము	123
భృంగరాజమందూరము	414
భృంగరాది లేపము	311
భోజనక్రమము	13
శైరవ ఘటిక	115
మంగళవారము కఱచిన పాము	
కాటుకు	372
మందూరకల్పము	257, 258
మంజిష్ఠాది ఘృతము	451
మంజిష్ఠామేహము	157
మఖిరికి	392
మజ్జామేహము	158
మతాంతరము	175
మతాంతరమున త్రయోదశ సన్ని	
పాతనిదానము-సంధిసన్ని	98
మతాంతరమున సన్నిపాత సాధ్య	
సాధ్యత్వము	94
మధుకాదినస్యము	140
మధుకపత్రయోగము	439
మధుకాదిలేపము	439
మధుమేహమునకు	360
మనశ్చిలాశుద్ధి	243
మనోదోషాధములు	32
మనోహర చూర్ణము	217
మయూరపత్రక్షారము	135
మయూరపింఛాదిధూమము	135
మరణద్యోతక నాసాదినాడులు	73

మరణనాడీలక్షణమునకు అపవాదము	73
మరణమును దెలుపు నాడీలక్షణము	72
మరణనూచక పాదాదినాడీ	
లక్షణము	73
మరలతామ్రభస్మవిధి	249
మరల తైలబిందు పరీక్ష	80
,, దోషభేదములో మూత్ర	
లక్షణములు	77
,, నవజ్వరములలో వర్జ్యములు	176
,, వాతజ్వరనిదానము	83
,, వాతాదిదుష్టమూత్ర లక్షణము	79
మరలవాతశ్లేష్మజ్వర లక్షణము	84
మరలశ్లేష్మపీత్రజ్వరలక్షణము	85
మరిచప్రయోగము	301
మరిచాదినస్యము	130
మరిచాదినస్యము	124
మరియొకటి	164
మరియొకరోహిణీప్రయోగము	149
మరియొకవ్యాఘ్రాది	172
మరిచాదికషాయము	121
మలపరీక్ష	65
మలబంధనాడీలక్షణము	68
మలనుగనాడీలక్షణము	72
మహాచింత్యాదిలేహ్యము	510
మహాజ్వరాంతకరసము	213
మహాశంఖపాట్టలి	222
మహాశ్వాసలక్షణము	138
మహాహిక్మలక్షణము	138
మాంసగతజ్వరము	86
మాణిభద్రలేహ్యము	292
మాత్రా శనవిధానము	7
మాతులుంగబీజమూర్త ప్రయోగము	140
మాతులుంగాదిలేహము	133
మాతులుంగాదిలేహము	137

మానప్రమాణము	66
మార్తాండ్లభేరవరసము	124
మాసద్వితయాయుర్లక్షణము	57
,, మిగాళ్ళు అరికాళ్ళు పగుళ్ళకు	240
ముఖరోగచికిత్స	433
ముద్గపర్ణితైలము	409
ముద్గాదికషాయములు	166
ముస్తాదికషాయము	406
మూడవనెల గర్భశూలకు	329
మూత్రకృచ్ఛకు	227
మూత్రకృచ్ఛమునకు	267
మూత్రకృచ్ఛనిదానము	454
మూత్రగ్రహణధారణవిధి	76
మూత్రపరీక్ష	65
మూత్రపరీక్షాకాలము	79
మూత్రపరీక్ష-వాతాదిదుష్టమూత్ర	
లక్షణము	76
మూత్రవిరేచనలేపము	459
మూర్వాదీఘృతము	306
మూలవ్యాధికి 255, 356, 357, 358	
359, 360	
మూలవ్యాధికి క్కుకుటచరణాస్థి	
లేపము	281
మూలవ్యాధికి వర్తిప్రయోగము	309
మూషపాషణప్రలేపము	231
మృతసంజీవనరసము	278
మృతసంజీవిరసము	113
మృతోత్థాపనరసము	201
మృతోత్థాపనరసము	127
మృత్యునాడీలక్షణము	73
మృత్యునాడీలక్షణము	56
మేహదూతప్రకారము	193
మేహనిదానము	149
మేహనిదానము-శ్లేష్మమేహములు	459

మేహపిడకానిదానము	467	రక్తక్లిష్టివిసన్నిపాతనిదానము	93
మేహపూర్వరూపము	149	రక్తాతిసారము	186
మేహబద్ధరసము	150	రక్తాసారములకు	351
మేహసంఖ్యానము	150	రక్తోదరము	193
మేహాలకులత్వస్థితబీజాది		రజస్వలనియముము	41
యమశాలక్షణము	138	రసశుద్ధి	244
యవప్రఖ్యచికిత్స	447	రసభస్మవిధానము	269, 270, 271,
యవాదికషాయము	407	రసము ఎక్కినందుకు చికిత్స	341
యవాగూకాలము	106	రసమృతలోహగుణము	257
యప్త్యాదిచూర్ణము	218	రసయోగ్యములైన భోగ్యములైన	
యవాదికబలీ	445	నాభులు	311
యుగభేదములో ప్రాణస్థానములు	61	రసశుద్ధి	240
యోగరాజగుర్లు	216	రససింహారము	271
యోనిబిగువును	367	రససింహారము	209
యోనివ్యాధిచికిత్స	450	రసాదిపరిమాణములు	46
రక్తకాసకు	321	రసావధములు	144
„ గతజ్వరము	86	రాజచండీరసము	354
„ గుల్మము	419	రాజచండీశ్వరరసము	289
„ గ్రహణికి	328	రాజరాజేశ్వరీఘృతము	222
„ జిహ్వకదోషము	103	రాస్నాదికషాయము	121
„ ప్రదరచికిత్స	145	రాస్నాగుహాచ్యాదికావ్యభము	110
„ ప్రమేహమునకు	392	రాస్నాద్యంజనము	118
„ పిత్తనిదానము	163	రుగ్దాహసన్ని	99
„ పిత్తమునకు నవనీతాదిలేహ్యము	305	„ సన్ని	96
„ మైత్ర్యజ్వరము	197	„ సన్నిపాతనిదానము	92
„ మైత్ర్యనిదానచికిత్స	403	„ సన్నిపాతచికిత్స-బదరి పల్ల	
„ బాడెలకు	394	వాదిలేపము	114
„ మేహము	156	రూపలక్షణము	64
„ మేహమునకు విష్ణుక్రాంతాప్ర		రెండవ నెలగర్భశాలకి	329
రొగము	146	రేచీకటి	226
„ వాతకనిదానము	497	రోగభేదములోమూత్రలక్షణము	78
రక్తక్లిష్టివిసన్ని	100	రోమజననయోగము	230
రక్తక్లిష్టివిసన్ని	97	రోమనాశని	229
రక్తక్లిష్టివిసన్నిచికిత్స పర్పటాది		రోమనాశని	329
కషాయము	126	రోసపుండుకు	317

రోహిణీఘృతము	149	లోహపట్కభస్మవిధి	250
రోహిణీఘృతము	142	,, సిందూరము	379
లంఘన భేదములు	108	,, ,,	378
లంఘన భేదములు	33	,, ,,	254
లంఘనముంచతగినవారు	35	వంగ గుణములు	258
,,	191	వంగ భస్మవిధానము	252
లంఘనవర్జితములు	108	వంగ భస్మము	365
,,	175	వచాదికషాయము	178
లంఘనవ్యవస్థ	36	వచాదిక్షారము	187
లంఘితలక్షణము	35	వచాదినస్యము	124
లఘునూచికాభరణరసము	207	వజ్రనూచికాభరణము	208
లఘుచించ్యాదిలేహ్యము	510, 511	వటబీజప్రయోగము	141
లఘునాశికషాయము	420	వటపల్లవకావ్యము	142
లఘునాశ్యేరండ్రతైలము	423	వత్సకాదికషాయము	187
లఘునప్రయోగము	155	వత్సనాభిభేదము	311
లాజమహాపాదాదికషాయము	135	వయోభేదముచేత స్త్రీలకుసంజ్ఞ	41
లాలామేహము	154	వరాటక్షారము	133
* లింగస్థానమునకు	319	వరిబీజములకు	336, 337
లోకనాథరసము	178	వర్జ్యభోజనములు	9
లోకనాథరసమునకు అనుపానము	179	వర్ష ఋతుచర్య	25
లోకేశ్వరసము	182	వశ్యము	360, 361
లోకేశ్వరానుపానము	183	వసంతఋతుచర్య	25
లోకోత్తరరసము	293	వసంతకుసుమాకరము	506
లోద్రాదిలేపము	445	వసాప్రయోగము	427
లోద్రాదిప్రయోగములు	405	వసామేహము	167
లోద్రాసవము	161	వాంతికి	268
లోహప్రయోగములు నవాయసము	232	వాంతికి	294
,, భస్మము	257	వాచీకరయోగములు	453
,, భస్మవిధి	253	వాలుకాయంత్రలక్షణము	285
,, భస్మము	284	వాలుకాపానము	295
,, భేదములకు గుణాధిక్యవర్ణనము	256	వాతఘ్రికి	380
లోహముమృదువగుటకు	234	వాతచ్ఛర్దినిదానము	133
,, శుద్ధి	253	వాతజ్వరనిదానము	164
		వాతజ్వరము	82

వాతనాడీలక్షణము	71	విద్యాభరతసము	122
వాతనాశనతైలము	280	విద్రధినిదానము	430
వాతపిత్తజ్వరనిదానము	168	విధాన్యవేగములు	21
,, జ్వరము	84	విరోధవిద్యారసము	348
,, జ్వరలక్షణము	84	విభూతిభూలనము	308
,, నాడి	62	విరేచనకషాయము	331
,, నాడీలక్షణము	71	విరేచనములుకట్టుటకుఆశ్వత్థక్షార	
,, శ్లేష్మనాడీ నిరూపణము -		ప్రయోగము	314
వాతనాడీలక్షణము	62	విరేచనయోగము	521
,, శ్లేష్మప్రకృతి లక్షణ		విశేం గాదిచూర్ణము	342
ములు - అందు వాతప్రకృతి	49	విశేషచికిత్స	405
వాతప్రకోపకాలము	87	విషముగ్రక్కినవారికి	373
,, ప్రమేహోపద్రవములు	160	విషమజ్వరవాడి	59
వాతమునకు	266	విషమజ్వరములో నిద్రికి కాదికష	
,, రాక్షసము	285	యము	170
,, శ్లేష్మజ్వరలక్షణము	84	విషమదోషము	102
,, శ్లేష్మనాడీలక్షణము	72	విషమశీతలదోషము	103
,, స్థానములు	26	విషూచినాడీలక్షణము	72
,, స్వరూపము	68	విషూచి నిదానచికిత్సలు	401
వాతాతిసారలక్షణము	102	విషూచిలో అంతర్దాహమునకు	402
వాతాది నాడి	56	విషూచిలో వాంతిదాహములకు	402
వాతాదిమేహ మూత్రపరీక్షణవిధి	460	విసర్పచికిత్సాతిదేశము	408
వాతాదియుతనాడిస్థానములు	51	వీటివర్ణములు	311
వాతానుబద్ధరక్తపిత్తము	163	వీటికిపథ్యములు	515
వాయుభాగములు	48	వీటికిప్రత్యేకలక్షణము హరిద్రము	192
వారిసాగరరసము	123	వీనీశిగుకషాయము	457
వాసాదియోగములు	305	వీరభద్రరసము	129
ఏకృతిగర్భములు	42	వీర్యవృద్ధికి	268
విజయాత్రాహ్వనలేహము	144	వీర్యస్తంభనకు	366
విడంగమరిచాదికల్కము	188	వృద్ధినిదానము	467
విడంగాదికషాయము	426	వెండిభస్మము	314
విడంగాదిలోహము	233	వెక్కులకు	266
విడంగాదివటుకము	502	వెక్కులకు	313
విదారణము	437	వైదురబాముకు	338

వైలిగారశుద్ధి	224
వెట్టికుక్కనక్కల కాట్లకు	321, 322
వెట్టికుక్కమొదలగువాటి కాట్లకు	377
వెట్టినక్కకాటుకు	232
వేగోదీరణధారణ ప్రతిషేధములు	19
వేశవారము	215
వైద్యచింతామణిప్రోక్షనాడీ నిదా నాదినిరూపణము	61
వైద్యదోషము	110
వ్యాఘ్రాదీ	172
వ్యాధిభేదములో మూత్రలక్షణము	77
వ్యాధికాంతినాడీ లక్షణము	73
వ్యాధులు ఏడువిధములు	33
వోషాదిమండూరము	234
వ్రణఘ్నఘృతయోగము	440
వ్రణనిదానచికిత్సలు	435
శంఖద్రావకము	213
శంఖాదిచూర్ణము	343
శంఖాదిప్రగయోము	405
శతధాతృపుతనిర్దేశము	142
శతావరీపుతము	224
శనివారము కఱచినపాము కాటుకు	372
శనైర్యేహము	154
శబ్దలక్షణము	64
శమనాఖ్య లంఘన లక్షణము	34
శరదృతుచర్య	25
శరీరమండలి పంచభూత భాగములు-	
అందుపృథ్వీభాగము	48
శరీరవర్ణనము	41
శర్కరాదిఘృతము	383
శర్కరాది లేహము	137
శార్దూలచూర్ణము	342
శ్వదంత్రాప్రియోగము	149
శ్వసకాసుగుల్మోదరములకు	332

శ్వసనిదానము	138
శ్వసనిదానము	472
శిగ్రుమూలప్రయోగము	431
శిరోవాతములకు నస్యములు	300
శిశిరబుతుచర్య	24
శీతజ్వరమునకు	269
శీతపిత్తనిదానము	407
శీతపిత్తలక్షణము	163
శీతభంజీరసము	165
శీతలభేదిశీతవిరేచనయోగము	349
శీతమేహము	153
శీతమేహారిరసము	153
శీతలవిరేచనయోగము	367
శీతవేంకికి	269
శీతాంతుశరసము	259
శీతాంగసన్ని	98
శీతాంగసన్ని	99
శీతాంగసన్నిచికిత్స ఆనందభైరవ రసము	117
శీతాంగసన్నిపాత నిదానము	92
శీతారిరసము	176
శుక్రవారముకఱచిన పాము కాటుకు	372
శుక్లప్రమేహములకు	307, 308
„ మేహము	152
„ మేహమునకు	310
„ స్తంభనకు	393
„ స్తంభనమునకు	360
శుద్ధపాదనాడీద్యోతములు	73
శుద్ధాశుద్ధచికిత్సలక్షణము	32
శుభాశుభనాడీలక్షణము	74
శుష్కించినకరములకు	298
శూలచికిత్స	491
శూలనిదానము	490
శూలకు శంఖచూర్ణప్రయోగము	221

శూలలకు	320	మణ్మసాయుర్ల త్తణము	58
శృంఖలాబద్ధరోగములు-ప్రాణహ		సంజీవనీరసము	309
రములు	67	సంతర్పణము	215
శృంగబేరాదిచూర్ణము	458	సంధికనన్ని పాతచికిత్స	110
శృంగ్యాదికౌవ్యము	119	సంధికనన్ని పాతధూపము	110
శృంగ్యాదిచూర్ణము	148	సంధికారిరసము	112
,,	145	సంవత్సరాయుర్ల త్తణము	59
శ్వేతకుమ్భకు	238	సంశయనాడీలక్షణము	63
శ్వేతస్రావమునకు	345	సంశయనాడీలక్షణము	75
శ్వేత్కర్మము	30	సంసర్గసన్ని పాతజములు	164
,, చ్చర్మికి	381	సికతా మేహము	152
,, చ్చర్మినిదానము	135	సకలవిషహరము	393
,, జ్వరనిదానము	167	సక్తుసైంధవాది	137
,,	83	సత్వాదిగుణప్రకృతి నిరూపణము	47
,, నాడీలక్షణము	62	సద్యోగృహీతగర్భయగు శ్రీ	
,, ప్రకోపకాలము	87	లక్షణము	42
,, ప్రకృతి	49	సద్యోమరణనూచకములు	73
,, స్థానములు	27	సన్ని పాతగిరివజ్రాయుధరసము	198
శ్వేష్టాపటోలాదికౌవ్యము	124	సన్నిపాతచ్ఛర్మి నిదానము	135
శ్వేష్టముతగ్గుటకు	266	సన్నిపాతజ్వరము	90
,, తెగిపడుటకు	325	సన్నిపాతచైరవరసము	284
శ్వేష్టాబిర్ణలక్షణము	143	సన్నిపాతదీనప్రమాణము	94
శ్వేష్టాతిసారలక్షణము	104	సన్నిపాతనాడీలక్షణము	63
శ్వేష్టాతిసార నిదానము	183	,, ,,	72
శ్వేష్టాతిసారికి భోజనము	184	సన్నిపాతనస్యయోగములు-అర్కే	
శోధనకాలములు	36	శ్వరరసము	132
శోధనాఖ్యలంఘన లక్షణము	33	సన్నిపాతనాడి	56
శోధనాదులకు వయోనిర్ణయము	39	సన్నిపాతములకు నస్యములు-అగు	
శోధలకు	454	ర్వాదినస్యము	295
శోభికి	325	సన్నిపాతములలో రసచికిత్స	110
షడంగవివరణము	44	సన్నిపాతములలో విశేషలక్షణములు	177
షడ్వృత్తువులలో త్రిదోషములకు చయ		సన్నిపాతవిధ్వంసరసము	292
ప్రకోపశమనములు	31	సన్నిపాతసంగ్రహము	109
షడ్వృత్తుచర్య	24	సన్నిపాతాంజనము	296
షడ్వరణము	38	సన్నిపాతాశనిరసము	112

సన్నిపాతములు పుట్టుప్రకారము-	88	సాధ్యాసాధ్యలక్షణములు	137
సప్తధాతునిరూపణము	59	సాధ్యాసాధ్యవివరణము	426
1, మాసాయుర్లక్షణము	58	సామనిరామములలక్షణము	28
1, విధదోషముల దినప్రమాణము	103	సింహప్రతిపాలనరసము	208
1, విధదోషములు	101	సింహీనాగరాది కమాయము	128
సమధాతుమాత్ర లక్షణము	78	సిద్ధకాంతరసము	167
సమశనాధ్యశన విషమాశనములు	8	సిరాదీసంఖ్యానము	46
సరసాదిగణాతిదేశము	439	సుఖిచేచనయోగము	292
సరసిజమకరందాదిచూర్ణము	145	సుప్తిపాతములకు	320
సర్పదప్పనకరిష్ట లక్షణము	375	మరతర్వాదికమాయము	129
సర్వగళరోగములకు	316	మరసాదిగణము	440
సర్వజ్వరకమాయము	352	మరాఘేహము	151
1, జ్వరములకు బ్రహ్మాస్త్రరసము	212	మవర్చలాప్రయోగము	458
1, జ్వరములకువత్సకాదికమాయము	170	మవర్ణభస్మము	250
1, నాడులకు శుభలక్షణములు	74	1, 1,	365
1, నాడుల రిష్టలక్షణము	74	మవర్ణమారణము	381, 382
1, లోహ నివారణము	334	నూచికాభరణరసము	120
1, 1, భస్మవిధి	255	నూచికాభరణరసము	206
1, 1, శుద్ధి	246	నూరణగటిక	425
1, సర్వవిషహరము	349	నూరణప్రయోగము	232
సర్వశూలలకు కమాయము	353	నూర్యావర్తధారణవిధి	219
సర్వాంగపాతములకు తైలము	325	నైంధప్రయోగము	438
సర్వాంగసుండరరసము	131	నైంధవాది	187
సవాయికి	339	సోమవారముకలుచిన పాముకాటుకు	371
సవాయికి ధూపము	340	సౌభాగ్యరసము	273
సహజేమూర్త్యాధారణవిధి	219	సౌభాగ్యహారీతక	335
సాంద్రమేహము	151	స్తనవిద్రుధి	431
సాధ్యలక్షణము	81	స్తన్యనస్యములు	140
సాధ్యరోగిలక్షణము	105	స్త్రీదోషమునకు	392
సాధ్యసన్నులు	94	స్త్రీలరక్తపింజెరకు	343
సాధ్యాసాధ్యములు	138	స్త్రీపున్నపుంసకజననకారణము	42
సాధ్యా సాధ్యములు	139	స్త్రీవశ్యము	364
1,	149	స్త్రీసంగమనియమములు	22
1,	461	స్త్రీసన్నిధి	386

స్త్రీసన్నిధి	386	హరిద్రామేహము	156
స్త్రీసన్నిధి	328	,,	156
స్త్రీసంగమదోషము	102	హరితక్వాదికషాయము	116
స్త్రీసంగదోషముసకు	315	హస్తిమేహము	158
స్త్రీసంగమనాడి	63	హింగాద్దిలేపము	122
స్థావరజంగమ విషములకు	372	హింగుళచూర్ణము	206
స్నుహ్యదిక్షారము	424	హిక్కలకు	231
స్తేహస్తేదములయావశ్యకత్వము	39	హిక్కలకుధూపము	388
స్తేహవిరేచనస్వరూపము	420	హిక్మాఛర్దులకు	331
స్పర్శలక్షణము	64	హిక్మానిదానము	480
స్వచ్ఛందభైరవరసము	111	హిక్మాశ్వాసలకు	330
,,	283	హిక్మాశ్వాసనిదానము-సంప్రాప్తి	138
,,	347	హిక్మాశ్వాసచికిత్స-సామాన్యచికిత్స	139
స్వర్ణముచేయువిధము	226	హితాహితదివాస్వప్నము	16
స్వస్థవృత్తము	7	హిరణ్యగర్భరసము	387
స్వేదము	436	హీనాతిమాత్ర భోజనములలో	
స్వేదలక్షణము	75	దోషము	7
హరితకీప్రయోగము	429	హేమంతర్తుచర్య	24
హరితకీప్రయోగము	407	హేమతారలుచేయు విధానము-	
హరితక్వాదిపటకము	310	వెండిచేయువిధము	225, 226,
హరిదళరసము	227	హేమమాక్షికనీలాంజనశుద్ధులు	243
హరిద్రాదిగణము	174	హృద్రోగనిదానము	488

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPT
LIBRARY, MADRAS.

AN APPEAL.

The Government Oriental Manuscripts Library, Madras, is unique in of variety and vastness of collections covering a very wide field of Indian literature in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Arabic, F and Urdu. The dates of several of the manuscripts go back to many hundred years. From an academic point of view, these collections contain some interesting specimens of Literary, Scientific, Historical and Artistic importance. A large number of them have not yet been printed and some of them are available only in this Library. With a view to placing these manuscripts in the hands of the public in a printed form, the Government of Madras were pleased to sanction the starting of a BULLETIN under the auspices of the Government Oriental Manuscripts Library. For the present only two numbers are issued in a year. They contain critical editions of original works in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Persian and Urdu. The annual subscription is only Rs. 4 inland and 8 shillings foreign. Scholars, Patrons of Colleges, Universities, Public Libraries and Educational Institutions are requested to enrol themselves as subscribers for this Bulletin and thus encourage the study of Oriental Studies and Culture.

A few copies of back numbers are available for sale, post free, at the following prices which should be sent in advance.

Vol. I, No. 2, July to December, 1948	..	Rs. 2.
Vol. II, 1949	..	Rs. 4.
Vol. III, 1950	..	Rs. 4.
Vol. IV, 1951	..	Rs. 4.

T. CHANDRASEKHARAN,
Curator,
Government Oriental Manuscripts Library

LIST OF CATALOGUES PUBLISHED BY THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

SANSKRIT.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

	<i>Numbers.</i>	<i>Price.</i>
		RS A. P.
* Vol. I.—Part I, Vedic Literature ..	1 to 46	0 12 0
* Vol. I.—Part II, Vedic Literature ..	47 to 245	0 12 0
* Vol. I.—Part III, Vedic Literature ..	246 to 852	2 0 0
* Vol. II.—Vedic Literature ..	853 to 1245	1 12
* Vol. III.—Grammar, Lexicography and Prosody ..	1246 to 1805	1 8 0
* Vol. IV.—Part I, Itihāsa and Purāṇa ..	1806 to 2337	1 8 0
* Vol. IV.—Part II, Upapurāṇas and S. halamāhātmyas ..	2338 to 2610	1 4 0
* Vol. V.—Dharmaśāstra ..	2611 to 3045	1 8 0
* Vol. VI.—Dharmaśāstra ..	3046 to 3427	1 4 0
* Vol. VII.—Dharmaśāstra ..	3428 to 3872	1 4 0
* Vol. VIII.—Arthaśāstra, Kāmaśāstra and Systems of Indian Philosophy—Nyāya ..	3873 to 4334	1 4 0
* Vol. IX.—Systems of Indian Philosophy—Vaiśeṣika, Yoga, Mīmāṃsā and Vedānta-Advaita Philosophy ..	4335 to 4780	1 12 0
* Vol. X.—Systems of Indian Philosophy—Dvaita, Viśiṣṭādvaita and Śaiva Vedāntas ..	4781 to 5172	1 12 0
* Vol. XI.—Systems of Indian Philosophy ..	5123 to 5558	1 12 0
Vol. XII.—Religion ..	5559 to 6266	1 12 0
Vol. XIII.—Religion ..	6267 to 7006	1 12 0
* Vol. XIV.—Religion ..	7007 to 7729	1 12 0
* Vol. XV.—Religion ..	7730 to 8165	1 12 0
* Vol. XVI.—Religion, Vrata and Pūjā ..	8166 to 8780	1 12 0
Vol. XVII.—Stotras ..	8781 to 9357	1 12 0
Vol. XVIII.—Stotras—Prasāmsā Stotras ..	9358 to 10540	1 12 0
Vol. XIX.—Stotras—Prasāmsā Stotras ..	10541 to 11450	1 12 0
Vol. XX.—Kāvya ..	11451 to 12143	2 12 0
Vol. XXI.—Kāvya ..	12144 to 12783	3 0 0
Vol. XXII.—Rhetoric, Poetics, Music, Dancing and Śilpa śāstra ..	12784 to 13068	4 0
Vol. XXIII.—Medicine ..	13069 to 13381	1 8 0
Vol. XXIV.—Jyotiṣa ..	13382 to 14076	3 2 0
* Vol. XXV.—Supplemental ..	14077 to 14560	2 4 0
Vol. XXVI.—Supplemental ..	14561 to 15000	2 12 0
Vol. XXVII.—Supplemental ..	15001 to 15692	5 14 0
Vol. XXVIII.—Supplemental ..	15693 to 16200	3 12 0
Vol. XXIX.—Supplemental ..	16201 to 16700	3 2 0
Vol. XXX.—Supplemental ..	16701 to 17200	7 10 0
Vol. XXXI.—Supplemental ..	17201 to 17700	11 12 0

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol. I-A (1911—13) ..	1 to 342	2 0 0
* Vol. I-B (1911—13) ..	343 to 573	1 6 0
* Vol. I-C (1911—13) ..	574 to 801	1 6 0
Vol. II-A (1914—16) ..	802 to 1329	18 2 0
Vol. II-B (1914—16) ..	1330 to 1456	
Vol. II-C (1914—16) ..	1457 to 1942	
* Vol. III-A (1917—19) ..	1943 to 2348	6 0 0
* Vol. III-B (1917—19) ..	2349 to 2679	6 0 0
* Vol. III-C (1917—19) ..	2680 to 2894	4 4 0
Vol. IV-A (1920—22) ..	2895 to 3203	9 0 0
Vol. IV-B (1920—22) ..	3204 to 3634	8 0 0
Vol. IV-C (1920—22) ..	3635 to 4155	10 0 0
* Vol. V-A (1923—25) ..	4156 to 4300	4 0 0
* Vol. V-B (1923—25) ..	4301 to 4415	2 8 0

SĀNSKRIT—contd.
TRIENNIAL CATALOGUES—(cont.)

	<i>Numbers.</i>	<i>Price.</i>
		<i>RS. A. P.</i>
Vol. V-C (1923—25)	.. 4416 to 5041	5 12 0
Vol. VI (1926—28)	.. 5042 to 5380	10 0 0
Vol. VII (1929—31)	.. 5381 to 5532	2 14 0
Vol. VIII (1931-32—1933-34)	.. 5533 to 5700	1 4 0
Vol. IX (1934—37)	.. 5701 to 5996	6 0 0
Vol. X-A (1937-38 to 1939-40)	.. 5997 to 6496	14 10 0
Vol. X-B and X-C (1937-38 to 1939-40)	.. 6497 to 7496	<i>In the press.</i>

GENERAL.

Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part I.	..	13 12 0
Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part II	..	10 0 0
Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part III	..	3 6 0
Author Index of Sanskrit Manuscripts	..	1 8 0

TAMIL.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Alphabet, Primer. Lexicography, Grammar and Literature	..	1 to 511	1 14 0
Vol. II.—Ītihāsa, Purāṇa, Religion and Philosophy (Vaiṣṇavism)	..	512 to 1122	2 2 0
Vol. III.—Religion and Philosophy (Śaivism)	..	1123 to 1620	6 0 0
Vol. IV.—Religion and Philosophy (Śaivism)	..	16 1 to 1867	3 10 0
Vol. V.—Alchemy, Medicine, Magic, Witchcraft and Supplement	..	1868 to 2173	6 0 0
Vol. VI.—Miscellaneous	..	2174 to 2725	19 12 0
Vol. VII.—Local Records	..	2726 to 2949	13 4 0
Vol. VIII.—Local Records	..	2950 to 3169	<i>In the press.</i>

TRIENNIAL CATALOGUES.

Vol. I.—Miscellaneous (1910-13)	..	1 to 114	1 6 0
Vol. II.—Miscellaneous (1914-16)	..	115 to 310	4 14 0
Vol. III.—Miscellaneous (1917-19)	..	311 to 419	5 0 0
Vol. IV.—Miscellaneous (1920-22)	..	410 to 535	5 0 0
Vol. V.—Miscellaneous (1923-25)	..	536 to 859	6 8 0
Vol. VI.—Miscellaneous (1926-28)	..	860 to 952	4 10 0
Vol. VII.—Miscellaneous (1929-34)	..	953 to 1055	2 6 0
Vol. VIII.—Miscellaneous (1935-43)	..	1056 to 1473	34 14 0
Vol. IX.—Miscellaneous (1944-49)	..	1474 to 1605	13 8 0

GENERAL.

Alphabetical Index of Tamil Manuscripts. Vol. I.	..	5 4 0
Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. II	..	12 6 0
Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. III Local Records	..	8 6 0
Author Index of Tamil Manuscripts	..	3 10 0

TELUGU.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Ītihāsa, Purāṇa and Māhātmya	..	1 to 369	2 12 0
Vol. II (1).—Śrṅgāra Prabandhas	..	370 to 616	1 0 0
Vol. II (2).—Śrṅgāra Prabandhas	..	617 to 806	4 0 0
Vol. III.—Śrṅgāra Prabandhas	..	807 to 941	3 14 0
Vol. IV.—Prabandhas—Dvipadakāvya	..	942 to 1221	5 12 0
Vol. V.—Grammar, Prosody and Lexicography	..	1222 to 1395	3 6 0
Vol. VI.—Vacana Kāvya	..	1396 to 1466	1 4 0
Vol. VII.—Śatakas	..	1467 to 1833	5 6 0
Vol. VIII.—Yakṣagānams and Daṇḍakams	..	1834 to 2040	4 10 0
Vol. IX.—Vedānta	..	2041 to 2273	21 12 0
Vol. X.—Gaṇita and Jyotiṣa	..	2274 to 2399	13 0 0
Vol. XI.—Medicine	..	2400 to 2481	6 8 0
Vol. XII.—Music (Sāṅgita)	..	2482 to 2592	7 6 0
Vol. XIII.—History	..	2593 to 2657	4 14 0
Vol. XIV.—Local tracts (Mackenzie Collections)	..	1 to 150	<i>In the press.</i>

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol. I.—Miscellaneous (1910-13)	..	1 to 137	1 6 0
Vol. II.—Miscellaneous (1913-16)	..	138 to 292	2 6 0
Vol. III.—Miscellaneous (1916-19)	..	293 to 539	6 0 0
Vol. IV.—Miscellaneous 1919-22)	..	560 to 715	7 14 0
Vol. V.—Miscellaneous (1922-28)	..	716 to 812	3 0 0
Vol. VI.—Miscellaneous (1928-41)	..	813 to 1069	25 12 0

TELUGU—contd.

Numbers. *Price.*
RS. A. P.

GENERAL.

Alphabetical Index of Telugu Manuscripts .. 3 12 0

KANNADA.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Grammar, Lexicography, Prosody, Itihāsa and Purāṇa	1 to 138	6 0 0
Vol. II.—Itihāsa and Purāṇa	139 to 317	4 12 0
Vol. III.—Religion—Āgama	318 to 476	6 12 0
Vol. IV.—Religion—Āgama, Viraśaiva and Christianity	477 to 825	21 12 0
Vol. V.—Religion and Kāvya	826 to 1038	35 2 0
Vol. VI.—Kāvya		<i>In the press.</i>

GENERAL.

Alphabetical Index of Kannada Manuscripts .. 2 4 0

MALAYALAM.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I Miscellaneous	1 to 351	8 2 0
Vol. II Do.	352 to 368	2 8 0

GENERAL.

Alphabetical Index of Malayalam Manuscripts .. 0 2 0

ISLAMIC LANGUAGES.

Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. I	..	13 14 0
Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. II	..	16 12 0
Alphabetical Index of Urdu Manuscripts	..	0 2 0
Alphabetical Index of Persian Manuscripts	..	1 2 0
Alphabetical Index of Arabic Manuscripts	..	0 8 0

MARATHI.

Alphabetical Index of Marāṭhī Manuscripts	}	In one volume 9 14 0
Subject Index of Marāṭhī Manuscripts		
Descriptive Catalogue of Marāṭhī Manuscripts—Kaifiyats		

N. B.—*The books marked with an asterisk are out of stock.

**LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT
ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS,
UNDER THE MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS SERIES.**

Serial Number	Name of the work.	Name of the Editor.	Language	Price.		
				Rs.	A.	P.
1.	*S a r v a - siddhānta- saṅgraha	M. Rangacarya, M. A. Rao Bahadur.	SANSKRIT.	0	12	0
2.	*Gaṇita-sārasaṅgraha	Do.	Do.	2	4	0
3.	Padya-cūḍamaṇi with commentary	Do.	Do.	2	8	0
4.	Brahma - siddhi with commentary	Mahāmahopādhyāya S. Kuppuswami Sastri.	Do.	7	12	0
5.	Ratneśvara - prasādana- nāṭakam	P. P. S. Sastri	Do.	1	2	0
6.	Rāmānuja-campū with commentary	Do.	Do.	3	0	0
7.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and super-com- mentary - Pradīpodd- yotana of Annam- bhaṭṭa, Vol. I. Ahni- kas 1 to 4.	P. P. S. Sastri & Dr. A. Sankaran.	Do.	20	12	0
8.	Śāstradīpikā with the commentary M a y ū - khāvali	P. P. S. Sastri	Do.	<i>In the press.</i>		
9.	Bāla bhārata with com- mentary	Do.	Do.	2	0	0
10.	Nayā-mañjarī	Do.	Do.	2	0	0
11.	Damarukam with com- mentary	Do.	Do.	0	8	0
12.	Śrīgāra-prakāśa, Part I.	Do.	Do.	1	8	0
13.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and the super commentary Pradī- podyotana of An- nambhāṭṭa. Vol. II. Ahnika 5 to 9.	T. Chandrasekharan, M. A., L. T.	Do.	<i>In the press.</i>		
14.	Nannūr Kāṇḍikaiyurai.	Do.	TAMIL.	<i>In the press.</i>		
15.	Māṇikka-vācakar Am- mānai.	Do.	Do.	Do.		
16.	Ādi-parvattādi-parvam.	Do.	Do.	Do.		
17.	Vasu-carittiram.	Do.	Do.	Do.		
18.	Sakala-nīti-k a t h ā n i- dhānamu.	Do.	TELUGU.	Do.		
19.	Pañca-tantram.	Do.	Do.	Do.		
20.	Sundara-kāṇḍam (Rāmā- yanam) by Venka- matya.	Do.	KANNADA.	Do.		
21.	Bhāgavatam Bhāṣā	Do.	MALAYALAM	Do.		
22.	Rāṅgābhyāsam.	Do.*	Do.	Do.		

N. B — No. 5 is available at the Balamanorama Press, Mylapore, Madras.
Nos 8 to 12 are available at the Sri Vani Vilas Press, Srirangam.

*The books marked with an asterisk are out of stock.

LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS, UNDER THE MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES.

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor.	Language.	Price.
I.	Kappal Śāttiram	T. P. Palaniappa Pillai, B. O. L.	Tamil	Rs. A. P. 1 10 0
II.	Anubhava Vaidiyya Mu- rai. Volumes I & II.	Dr. C. Dorairajan & Dr. C. S. Uttamarayan, H. P. I. M.	Do.	
	Vol. I			3 14 0
	Vol. II			4 8 0
III.	Attāṇa Kōlāhalam	Tirumalai Sri Sāila Sarma	Do.	5 0 0
IV.	Upadēsa-kāṇḍam Volu- mes I, II & III.	V. S. Chēngalvaraya Pillai, M. A.	Do.	
	Vol. I			4 10 0
	Vol. II			5 0 0
	Vol. III			5 8 0
V.	Cōḷaṇ Pūrva Paṭṭayam	C. M. Rāma chandra Chettiar, B.A., B.L.	Do.	5 0 0
VI.	Kōṇgadeśa Rājākkaḷ	Do.	Do.	1 8 0
VII.	Sivajñāṇa-dīpam	T. P. Palaniappa Pillai, B. O. L.	Do.	1 6 0
VIII.	Daṭṭa-nāyaṇār Vaidiyya Attāvaṇai	Dr. K. Tyāgarajan, L.I.M.	Do.	1 8 0
IX.	Abhinaya-darpaṇamu	T. V. Subba Rao, B.A., B.L.	Telugu	1 12 0
X.	Ausadha-yōgamulu	Dr. Veturi Sankara Sastri	Do.	3 12 0
XI.	Vaidya Nighaṇṭuvu	Do.		2 12 0
XII.	Dhanur-vidyā Vilāsamu	Veturi Prabhakara Sastri	Do.	4 14 0
XIII.	Yōga-darśana-viśayamu	Vedam Lakshmi Nara- yana Sastri, B. O. L.	Do.	1 2 0
XIV.	Khaḍgalakṣaṇa Sīrōmaṇi	N. Venkata Rao, M.A.	Do.	1 12 0
XV.	Tantra-sāra saṅgraha (Viśanārāyaṇīya)	Vaidyaratna. Dr. M. Doraiswami Ayyangar	Sanskrit	15 4 0
XVI.	Bhārgava-nāḍikā	Dr. C. Kunhan Raja, M.A., D. Phil.	Do.	6 0 0
XVII.	Hariharacaturāṅgam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	6 8 0
XVIII.	Brahma - sūtravṛtti-Mi- tākṣarā of Annam- baṭṭa	P. S. Rama Sastri	Do.	7 0 0
XIX.	Nyāyasiddhānta-tattvā- mṛtam of Srinivasa	S. Subrahmanya Sastri, B. O. L.	Do.	2 8 0
XX.	Garbha-cikitsā	Dr. N. Madhava Menon, A.M.A.C.,	Malayālam	3 8 0
XXI.	Vāstulakṣaṇam and Sil- paṇiśayam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	2 0 0
XXII.	Kaṇakku - sārām - Bāla- prabōdham	Dr. C. Achuta Menon, B.A., Ph. D.	Do.	2 0 0
XXIII.	Kaṇakku-sārām	Do.	Do.	2 12 0
XXIV.	Kriyākramam	P. Narayanan Kutt y Menon, M.A.	Do.	2 4 0
XXV.	Lōkōpakāra of Cāmun- darāya	H. Sesha Ayyangar	Kannada	8 0 0
XXVI.	Raṭṭa atam	Do.	Do.	4 4 0
XXVII.	Vaidya-sāra-saṅgraha	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, B.A., B.L., M.B. & C.M.	Vol. I In the press	

Serial Number.	Name of the work	Name of the Editor	Language.	Price.
XXVIII.	Aśva-śāstram of Abhinavacandra	Dr. P. Srinivasa Rao & H. Sesha Ayyangar	Kannada	4 2 0
XXIX.	Aṣṣadhagalu-Vaidya Viṣaya	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasa murthi, B.A., B.L., M.B. & CM.	Do	6 14 0
XXX.	Śaṅgita-ratnākara	M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.	Do.	1 8 0
XXXI.	Sūpa Śāstra	U. Sitaramacarya	Do.	2 0 0
XXXII.	Jami-al-Ashya	Afzal-ul-Ulama Hakim Abdul Qadir Ahmed Sahib	Persian	13 8 0
XXXIII.	Tibb-e-Faridi	Do.	Do.	8 4 0
XXXIV.	Tahqiq-al-Buhran	Do.	Do.	1 8 0
XXXV.	Safinat-al-Najat	Janab Rahim Ahmed Farooqui, M.A.	Do.	1 10 0

Serial Nos. XXXVI to LXX were published under the auspices of the
TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S SARASWATHI MAHAL LIBRARY. TANJORE.

LXXI.	Vaididiyak Kaṣaṇciyam	Dr. C. N. Kuppaswami, H.P.I.M., & Dr. V. S. Parvati, L.I.M.	Tamil	2 8
LXXII.	Anubhava-vaididiya-murai, Vol. III.	Do.	Do.	5 0
LXXIII.	Anubhava Vaidiyamu	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I.M.	Telugu	6 0
LXXIV.	Saivācāra-saṅgrahamu	Vidvan G. J. Somayaji, M.A., L.T.	Do.	2 0
LXXV.	Ārogya-cintāmaṇi	Dr. N. Visvanatha Sarma	Sanskrit	9 0
LXXVI.	Tattvasāra with Ratna-sāriṇi	Karappankad V. S. Venkataswami,	Do.	6 0
LXXVII.	Sūtrārthamṛtalahārī	Dr. R. Nāgaraja Sarma, M.A., Ph.D., L.T.	Do.	3 4
LXXVIII.	Ratna-dīpikā and Ratna śāstram	Sri P. S. Rama Sastri	Do.	2 4
LXXIX.	Aśva-cikitsā	Dr. C. K. Velayudhan Nair, B. V. Sc.	Malayālam	1 8
LXXX.	Phalasāra-samuccaya	Dr. C. Achutha Menon, B.A. Ph.D.	Do.	8 0
LXXXI.	Mahā-śāram	Dr. M. K. Vaidya r, A.M.A.C.	Do	11 0
LXXXII.	Saptariṣi-nāḍi	Professor K. Natesan	Tamil	20 0
LXXXIII.	Karnāṭaka Rājākaṣaṇi	V. R. Ramachandra Dikshitar, M.A.	Do.	In the pre
LXXXIV.	Bharata-siddhāntam	P. Sambamurti, B.A., B.L.	Do.	Do.
LXXXV.	Piḷḷaippini-Vākaṭam	Vaidyaratna Dr. M. Duraiswami Ayyangar	Do.	Do.
LXXXVI.	Anubhava Vaididiyam Vol. IV	Dr. C. N. Kuppaswami, H. P. I. M.	Do.	Do.
LXXXVII.	Māṭṭu-Vākaṭam	Dr. I. M. Azizuddin, B.A., G.M.V.C.; B.V. Sc., Ph. D. (Edin.)	Do.	Do.
LXXXVIII.	Brahma Vidyā Sudhārṇavam	V. V. Kṛṣṇa Rao, B.A.	Telugu	Do.
LXXXIX.	Rāgataḷa Cintāmaṇi	T. V. Subba Rao, B.A., B.L.	Do.	Do.
XC.	Vaidya-cintāmaṇi	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I.M.	Do.	Do.
XCI.	Kumāra Rāmuni Kathā	Dr. N. Venkatarama-nayya, M.A., Ph.D.	Do.	Do.
XCII.	Kāṭamarāju Caritra	Sri V. Prabhakara Sastri	Do.	Do.
XCI.	Deva-keṣaḷam (Candra-kalā-nāḍi)	Sri T. S. Ranganatha Josyar	Sanskrit	Do

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor.	Language.	Price.
XCIV.	Pātañjala - Yogasūtra - bhāṣya-vivaraṇam	P. S. Rama Sastri and S. R. Krishnamurti Sastri	Sanskrit	In the Press
XCV.	Kīlī-vaṇḍu-samvādam	V. H. Subrahmanya Sastri	Malayalam	Do.
XCVI.	Advaita-vedāntam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	Do.
XCVII.	Bārhaspatya-sūtra with Commentary	Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph. D.	Do.	Do.
XCVIII.	Karaṇa-paddhati	Do.	Do.	Do.
XCIX.	Yōga-sāram	Dr. M. K. Vaidyar A.M. A.C.	Do.	Do.
C.	Vaidya-sāra-saṅgraha Volume II	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, B.A., B.L., M.B. & C. M.	Kannada	Do.
CI.	Sadguru-rahasya	Sri M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.	Do.	2 6 0
CII.	Shawakil-al-Hur	Dr. M. Abdul Haq, M.A. D. Phil.	Arabic	In the press

Terms of Sales

Packing, Postage and Sales Tax extra.

25 per cent. discount will be allowed to all *bona fide* book-sellers.

Books will not be sent by V. P. P.

The cost of the books together with the sales tax, packing and postal charges, should be sent in advance to :

THE CURATOR,
GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS
LIBRARY, UNIVERSITY BUILDINGS.
TRIPPLICANE, MADRAS 5.
INDIA.

